

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

پرورشه یادگار کوردي ۵۰

فیهی ناسک

الفقه المکرم

نویسنده: احمد علی شاهر

ویرایش: نوری فارس و همکاران

پیشاورد: ویرایش و چاپخانه

محمود احمد محمد

به رنگ پیکام

عاشور، احمد عیسی.

الفقه المیسر. کردی.

فقیهی ئاسان: (فقه المیسر) / نووسەر احمد عیسی عاشور؛ وه‌رگیرانی نوری
فارس همه‌خان؛ مصحح محمود احمد محمد. -- تهران: نشر احسان، ۲۰۰۷.

ISBN: 964-356-565-3 (دوره)

ج ۲

ISBN: 964-356-563-7 (ج ۱)

ISBN: 964-356-564-5 (ج ۲)

فیبا.

کردی.

۱. فقه شافعی. الف. فارس، نوری، مترجم. ب. محمد، محمود احمد،

Muhammad, Mahmud Ahmad مصحح.

۲۹۷/۳۳۳

BP ۱۷۷/ع ۲/۷۰۴۷

۸۵-۳۵۴۰۴

کتابخانه ملی ایران

فقیهی ئاسان (به‌رگی یه‌که‌م)

احمد عیسی عاشور

✦ نووسەر:

نوری فارس همه‌خان

✦ وه‌رگیرانی:

نەشری ئیحسان - تاران

✦ بلاؤکار:

یه‌که‌م - ۲۰۰۷

✦ چاپی:

مه‌هاریت - تاران

✦ چاپخانه:

۳۰۰۰ دانه

✦ تیراز:

(۸۳۱) ی سالی (۲۰۰۶) ی وه‌زاره‌تی روشنبیری پیتراوه

✦ ژماره‌ی سپاردنی:

✦ فروشگاه شماره ۱: تهران - خیابان انقلاب - رویروی دانشگاه - مجتمع فروزنده - شماره ۴۰۶ - تلفن: ۶۶۹۵۴۴۰۴

✦ فروشگاه شماره ۲: تهران - خیابان ناصر خسرو - کوچه حاج تائب - شماره ۳۳ - تلفن: ۳۳۹۰۲۷۵۰

سندوق پستی: تهران ۳۸۵ - ۱۱۴۹۵

ISBN: 964-356-563-7

ISBN: 964-356-565-3

ژماره‌ی نیونه ته وایه‌تی (ج ۱): ۷-۶۶۳-۳۵۶-۹۶۴

ژماره‌ی نیونه ته وایه‌تی ده‌وره: ۲-۵۶۵-۳۵۶-۹۶۴

نشر احسان

بسم اللہ الرحمن الرحیم

پیشہ کی: بہ پیونووسی وەرگیر:-

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله وصحبه اجمعين.

له پاش سوپاسی خودای مهزنو، ناردنی دروود بو سهر گیانی پیروزی پیغمبهرو یاران و هاورپیان و پهیرهوانی، عهرزم نه مهیه له خزمه تتاندا: نه نامه پیروزمیه که واین له خرمه تیدا، نه صله که ی پیشه وای گه وره و خواناس (الامام تقی الدین ابو بکر محمد الحسینی الحصنی الدمشقی) دایناوه و ناوی ناوه (کفایة الاخيار في حل غاية الاختصار).

مامؤستای گه وره و مه زنیش: نه حمه د عیسا عاشوور سهر له نوی به شیوازیک زور جوانی ناسانی رهوانی نوی نه م کتیبه ی دارشتوته وه، نه گهر له شوین خوارو و خیچی و ئالوزیه که له عیباره تی عه صله که دا بووبی راستی کردوته وه، هه تا مه ردوم زور به ناسانی له بابته و مه بهسته کان حالی ببن، له شوین پیویست به زیاده ی هه بی زیادی کردوه، جارو باریش شتی که سوودی که م بیت له بهر کورته کاری کرتاندویه تی، به لام جه وه هری نه صله که نه وه ی سوودمه ندبی وه که خوی ماوه، چه ند

مەسەلەو بابەتتە كە لەئەسەلەكەدا نەبوو مامۇستا ئەحمەد
 زیادى كەردوو، وەك مەسەلەى تەشرىحى لەشى مردوو،
 مەسەلەى تەئەمىن لەسەر حەيات، چونكە ئەسەلەكە لە سەدەى
 نۆيەمى كۆچىدا دانراو، ئەو سەردەمەيش ئەم جۆرەشتانە
 وەك ئىستە باويان نەبوو، جا لەبەر ئەم گۆرپانكارىيە رەوايە
 كە مامۇستەى عاشوور ناوى كەتتەبەكەى گۆرپووە ناوى ناو
 (الفقه الميسر) بە كوردى واتە: شەرىعى رەوان و ئاسان⁽¹⁾ ئەم
 كەتتەبە بۆ ناو كوردەوارى خۆمان و بۆ سوننى عىراق زۆر لەبارە،
 چونكە زۆربەى ئەم دوولايەنە شافىعى مەزەهەبن.

بەلام خوا ھەقە ديارى ترين دياردەى نايابى ئەم كەتتەبە
 ئەمەيە: كە ھوكم و بېرپارەكان، يا بەئايەتتە، يا بە ھەدىس
 تەوحيە دەكات، ياخود بە ئىجماع و يەكگەرتنى ئوممەت!

⁽¹⁾ ئىمامى نەوويش موحەپرەى ئىمامى رافىعى كورت كەردۆتەو ھەننى بابەتتى
 لى پەتر كەردوو ناوى ناوە مېنھاج، شىنخى قاضى زەكەرياش مېنھاجى كورت
 كەردۆتەو بېر مەسەلەى لەسەر زياد كەردوو ناوى ناوە مەنھاج (وہذا هو الغررہ لہ
 مەمويان بە).

مەبەستم ئەوئە ئەم جۆرە گۆرپانە لە كۆن و نۆيدا بوو. ئەمە پىتى ناگوتتەى دزى،
 لەبەر ئەو بەر شىعەرەكى مەولەوى ناكەوت، كە دەفەرەوت:

گەيسەن بەزى و كەلى ھەتپاچى

لەدەس خارەن مائ ھەرگىز دەرناچى

له راستيدا نرخى هه موو شتئ به پئى سوو ده كه يه تى، هيچ شتيكيش وه كوو خزمه تى ئاييىنى پيرو زى ئيسلام به سوو دنييه، به تايبه تى له بوارى ته فسيرو حه ديئو شه ريعة تدا، جا له بهر نه مه هه ميشه ئاواتمه كه خزمه تى بهر نامه كه ي خوا بكه م، هاوكات له گه ل خزمه تى گه لي كوردى خو ما، به راستى نه مه كتيب هيش نه و دوو ئاواته م ده ينيته دى، له بهر نه وه له سهر داخوا زى برى له دؤستو برادهران، كه يه كئ له و بهر پژه نازيزانه جه نابى مامؤستا مه حمود نه حمه د موحه مه د بوو، هاتم نه م په راوه په سه نده م و مرگيرايه سهر زمانى شيرينى كوردى، هو ي نه م پيشنياره فه رداره ي نه م زاتانه يش ده گه رپته وه بو نه وه كه به بىرو بو چوونى نه وان به نده ي هه ژار نه هلييه تى هه لسان به م نه ركه پيرو زه م هه يه، گه رچى من نه مه به حوسنى فه ن دمه زانم و له مه يدانى واته: بهرين و گوشاددا خو م به فه قئ و شاگرد دمه زانم، له گه ل نه وه يشدا ئومئدم قه وييه به ره حمه تى خوا كه له م كاره پيرو زه دا يارمه تيم بدا و سه ركه و تووم بفه رموئ و خو ي مامؤستاييم بكاو، جيگه گرانه كانيم بو ئاسان و حل بكاو گومانه جوانه كه ي نه وان به راست بگيرئ. له راستيدا حالى بوون له م جوړه په راوه، شارم زاييه كي ته واو ي له زانسته شه رعييه كان ده وئ.

ليۇردا يېم خوشە ئامازە بۇ ئەم چەند خالە بکەم:

(۱) مامۇستا ئەحمەد عاشوور لە پېشەگىيەگەى خۇيدا وەسپىكى
جوانى زۇرى ئىمامى شافىعى دەکا. بەندەيش دەلیم: خەطىبى شەربىي
لە سەرەتای بەرگى يەگەمى (مغنى المحتاج) دا دەفەرەمۇي:
(ئەو فەرەمۇودەيەى كە حەزرىت (مروودە خواە لەسەربە) دەفەرەمۇي: زانایەگى
قورەيشى لەناو ئۆمەتى مندا ھەل دەگەوى جىھان پەر دەکا لە زانست)
مەبەست لە ئامازەى ئەم فەرەمۇودەيە ئىمامى شافىعىيە، (رەزە خواە لىيە).
جا ئازىزان! كەسى پېغەمبەرى خوا (مروودە خواە لەسەربە) ئەنا خوانى
بى و مەدحى بکا، ئىتر من ھەرچى بلیم بەھەزاريەگى ئەو نابی،
سوپاس و ستایش بۇ خوا كە لە پەيەرەوانى مەزھەبى ئەم پېشەوا
مەزنەين. ليۇردا ئەمەتان عەرز دەكەم: لە راستیدا ھەردوو مامۇستای
دانەرى ئەم كىتیبەدانائو زانائو شەرىعەتزان و مەلان، خوابكا كارەگەى
بەندە جۆرە تەواو كەرى بىت بۇ كارە پىرۆزەگەى ئەوان، ئافەرىن بۇ
خۇيان كەم كەسم دىوہ وەك ئەوان كە حوكم و بىرپارەكان بە دەقى
رۇشنى كىتاب و سوننەت و بە ئىجماعى ئوممەت رۇشن بکەنەوہ. ئەمە
يەگىكە لە ھۆى برەوپەيداگردنى ئەم كىتیبە.

(۲) (لە راستیدا ئەم كىتیبە كورەيەگى پوختى شەرە، لەسەر
رېرەوى ئىمامى شافىعى، وە بۇ رۇشنىرى ئىسلامى لەم چەرخەى ئىمەدا
مامۇستايەگى دلسۆزى نەرمو نىانى زمان شىرىنى ھاوپى خوشى
مەشرەب خوشە، خۇى لە باتى مامۇستا فىرى شەرىعەتمان دەکا، بە
تايبەتى بە شىوازيكى جوان و ئاسان و رەوان فىرى بەشى عىبادەت و

موعامه لاتمان دهكا، كه نهم دوو به شه‌يش بۆ نهم رۆزگارەى نيمه، بۆ نه‌هلى دين، زۆر زۆر پيوستن، هەر له‌به‌ر نه‌مه‌يشه كه نه‌مپۆ نهم كتيبه له ناولوو رۆشنه‌يره ئيسلاميه‌كاندا فروختو بره‌ويكى چاكى بى مانه‌ندى هه‌يه، له خواداوا ده‌گه‌م كه به به‌خشى خۆى له ته‌رجه‌مه‌كه‌يدا سه‌ر كه‌توومان به‌رموى، وه بۆ شاييه‌كى گه‌وره‌ى له نامه‌خانه‌ى كوردى پپپر بكا ته‌وه) نهم دمرفه‌ته به‌هه‌ل دمزانم كه عه‌رزى نووسه‌ره كورده نازمه‌كانمان بكه‌م: (نازيان! ده‌توانين له ريگه‌ى وه‌گيرانه‌وه گه‌وره‌ترين خزمه‌ت به‌ نايين، به‌ ژيان، به‌ زمان، به‌ نيشتمان، به‌ نه‌ته‌وه، به‌ مرفوايه‌تى بكه‌ين، نهم هه‌موو كوڤرمه‌وريه‌ى كه نه‌مپۆ گه‌لى كوردى تيايه، له‌گه‌ل نه‌وه هه‌مكه تالاه‌وى كه نه‌مپۆ ده‌مچيژى ماكه‌كه‌ى ده‌گه‌رپته‌وه بۆ دمردى نه‌خوينده‌وارى. كه‌واته: مه‌رد نه‌وه مه‌ردميه كه به‌ نووكى خامه په‌رده‌ى نه‌زانى له سه‌ردل و چاوو گوڤى كوردى هاوالاتى سته‌مديه‌ى خۆى بدپۆ و به‌ سورمه‌ى زانستى به‌سوود به‌ تيشكى نايينى راست و دروست چاوه‌كاني برپۆ و پريان بكا له نوورى رۆشنه‌رى!).

ئازىزان! تەكلىفى مالا يۇطاق لە كورد مەكەن، كەواتە داۋاى
يەككىتى و يەكگرتن و براىى و تەباىى و كوردايەتى و مەردايەتى و خو
ئازادكردن و نىشتەمانپەرۋەرى و خزمەتى كوردو كوردستان و ئاپىن و
نىشتەمانيان لىمەكەن، ھەتا لە پىش ئەۋەدا رۆشنىرىيان نەكەن، چونكە
ئەم جوۋرە ئەركانە بە مروۋقى دانائ و زانائ دلسۆزى ئەم خاك و نىشتەمانە
ئەنجام دەدرى، پىشەى نەزان و مروۋى دوور لە بىرى خواناسى ھەر دزى و
جەردەىى و خوۋرىيە!

۳) بۇ ساخكردنهوى ئىم پىراوۋى بەھرىم لىم سىرچاۋى
مىمانەپىكراۋىنە ۋىرگىتۋى: شىرىعتى ئىسلام، مامۇستى مامۇستىيان
جىنابى گەۋرە سىرۋىرمان مامۇستى مەلا غەبدولكەرىمى مودەرىس،
موغنى موحتاج ھى خەلىپى شىرىتى. فەتھولمولىن. الفقى ەلى
المىزاب الاربع. شىر الملى ەلى المىزاب. جلال الدىن الملى.
ھىروا بەھرىم لى سىرچاۋىكانى ساخكردنهوى تاجول ئوسول ۋى رىاض
سالىھىن ۋى تىجىدى بوخارى ۋىرگىتۋى كە سولاس بۇ خولدى گەۋرە
مىھرىبان ئىم سى كىتەپە پىرۋانەشىم بە تىۋاۋى كىرۋى بە كوردى.

خولدى! بە بەخىش ۋى مىھرىبانى خۇت لى خۇمان ۋى كەسوكارۋ
دۇست ۋى برادىرمان ۋى لى مامۇستى ۋى قىمان، لى مردو ۋى زىندومان خۇش
بە، خولدى! خۇمان ۋى كەسوكارمان ۋى مىمان ۋى مىمانى لى ھىردو
جىھاندا لى پەناى خۇتا پەناىدە، خولدى! رەھمى بە ھالى ئىم گەلى
كوردى سىمىدەپە كە، خولدى! ئىۋى موتاللى ئىم كىتەپە دىكا بىكە
بە نور بۇ چاۋى ۋى تىۋىشۋ بۇ دى.

خولدى! رەھمى بە ھالى باوكى ۋى دىكىم ۋى كاۋى كورم بىھرمو.
خولدى! پاردىم بىھرمو ھىتا ئىم كىتەپە بە تىۋاۋى دىكەم بە كوردى.
نامىن.

سلىمانى گەرىكى مامۇستىيان
نورى فارس ھەمەخان ھەسەن

بِسْمِ (اللَّهُ) (الرَّحْمَنِ) (الرَّحِيمِ)

۱) پاکی (الطهارة):

پېئاسەى پاکی: پاکی لە زماندا واتە: خاوینى، دەلێن: جلکەگەم
پاک کردەوه، واتە: خاوینم کردەوه، لە شەرعیشتدا واتە: نەهیشتنی
ناپاکی (حەدەت) و لابردنی پیسی.

بە پێى شەرع لەسەر رێبازی ئیمامى شافىعى (وہزاه خواہ لیبہ) ئەم
چوار شتە پاکەوہگەرن و شتی ناپاک پاک دەکەنەوہ: ئاو، گل، خۆشەکردن
(کەول خۆشکردن)، بوون بەسرکە.

ئاو ھەموو ناپاکی و جەپەئییەك پاک دەکاتەوہ، گل – یاخۆل -
تەپەمومى پێدەکری، گلاوى سەگو بەرزایشی پێ دەردەکری، ئەو
شتەیش کە شتی پێخۆشە دەکری کەولێ مردارەوہ بوو پاک دەکاتەوہ،
مەى و ئارمقیش ھەركاتێ کە لە خۆیانەوہ بەبێ دەسکاریی کەسێ بوون
بە سرکە ئیتەر پاک دەبنەوہو ھەلāl دەبن.

دروستە بەم ھەوت ئاوہ شت پاک بکریتەوہ:

۱) ئاوى باران، چونکە یەزدانى مەزن لە قورئانى پیرۆزدا
دەفەرموئ: {وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ - سورة
الأنفال - ۱۱/۸}. خودا لە ئاسمانەوہ بارانى باراندو لافاو ھەلسا، ھەتا
بەو ئاوہ پاکتان بکاتەوہ).

(۲) ئاوی دەریا، چونکه له بارەى ئاوی دەریاوە لە پێغه مبهرى خوشەوێست (دروودە خواە لەسەربە) پرسیارکرا: ئایا بە ئاوی دەریا دەسنوێژ بگرین؟ فەرموو: (ئاوی دەریا هەم پاکە و هەم پاکە و کەریشە، مردارە و دەبووشی حەلālە و گیانلەبەرى ئاوی کاتێ دەمرئ هەتا نەگەنئ خواردنی دروستە) بوخاری و موسلیم و تیرمیزی و ئیبنو حەببان ئەم فەرموودەیان گێراوەتەو.

(۳) ئاوی بیر، بەپێی ئەم فەرموودەیه که سەهل گێراویەتەو: یاران عەرزى پێغه مبهریان کرد: قوربان! ئەو ئاوەى که تۆ دەسنوێژى پێ ئەگرى ئەو لە بیرى بوضاعە دەیهێنن، ئەو بیرەش پیسایى ئادەمیزادو پەرۆی بێنویژى ژنان و شتى وای تێدەگەوئ و لە شپیسش خۆی لێدەشۆرى، جا لە پاش ئەم روونکردنەوێهە بۆمان بەیان بەفەرموو که حوکمی ئەم ئاوە چییه؟ ئەویش فەرموو: (ئەو ئاوە هەم پاکە و هەم پاکە و کەریشە، چونکه گەیشتۆتە رادەى قوللەتێن و بەپێى شەرع که بناغەى لەسەر ئاسانکارییه، بە هیچ شتى پیس نابێ، مەگەر بە شتى که تامی، یا بۆنى، یا رەنگى بگۆڕى). ئەمە پوختەى رىوايه تەکانى ئەم فەرموودەیه که لەم شوێنەدا دانەر کردوویەتى بە بەلگە. ئەمەیش دەقەکەیهتى لێرەدا: (الماء طهور لا ینجسه شیء) تیرمیزی و ئەحمەد گێراویانەتەو، ئەحمەد بە صەحیحى داناو.

(۴) ئاوی زێ و جۆگە و چەم.

(۵) ئاوی بەفر.

(۶) ئاوی تەرزه.

(۷) ئاوی کانی و کاریز، ئاوی به فرو تهرزهش هر به ئاوی پهتی حلیبن، به پیی ئەم فهرموودهیه، که نه بو هورمیره (رهزاه خواه لایبە) دهگیرپتهوه: (پیغه مبهری خوا (مرویده خوا له سه ربە) دهستووری وابوو له دواي نه لاوه نه که بهری نوێژدا بهستن، له پیش خویندنی فاتحادا ئیستیکی بچکولانهی دهکرد، گوتم: هوربان! لهم نیسته دا چی دهخوینی؟ فهرمووی: (دهلیم: اللهم باعد بینی و بین خطایای کما باعدت بین المشرق والمغرب، اللهم نقنی من خطایای کما ينقی الثوب الابيض من الدنس، اللهم اغسلنی من خطایای بالماء والثلج والبرد: خودایه! له گوناوه دوورم بخهرموه وهك دووری خورهه لات له خورئاوا، خودایه! وهك پارچهیی بلووری سپیی پاکی بی گهره له گوناوه پاکم بکهرموه، خودایه! گوناوه کانه به ئاوو به به فرو به تهرزه پاک بشورمروه!) شهیخان - واته: بوخاری و موسلیم - (رهزاه و دهسته خوايان لایبە) گیراویانه تهوه.

(۲) به شه کانی ئاو:

ئاوه شه رعیه کان ده بن بهم پینج به شه وه:

(۱) ئساوی رووت: که خوئی له خۆیدا پاکه و له هه مانکاتدا پاکه وه که ریشه و شتی تری ناپاک پاک دهکاته وه، بیده سنوێژی و له شپییسی لادهبات، شتی پیسبوو پاک دهکاته وه، به کارهینانی هیچ ناپه سه ندیه کی تیادا نییه، بۆیه ناو نراوه ئاوی رووت، چونکه که گوترا ئاو، وهقهیدیکی تری له گهڵ نه بوو، مه به ست ئاوی په تییه و به س!.

٢) ئاۋى خۇرانگاز: ئەمىش خۇى لە خويدا ھەم پاكەو ھەم
پاكەو ھەكەرە، دەستنوۋىژى پىدەگىرئو، لەشپىسى پى دەردەكرىو، شتى
پىسبوو پاك دەكاتەو، بەلام بەكار ھىنانى ناپەسەندە، گواپە دەلئىن:
دەبى بە ھۇى بەلەكى، چونكە بىستراو (ئەشەر) لە ھەزەرتى عومەر
(خوۋا لە رازە بى) دەگىرئەو، ھەرموۋىيەتى: (لا تغتسلوا بالماء المشمس
فانه يورث البرص: بە ئاۋى خۇرزدە خۇتان مەشۇرن، چونكە دەبى بە
ماكى بەلەكى!) و ئەم قسەى ئىمامى عومەرە، دارە قوۋلى (رەزە خوۋا لىبە):
بە رشتەپەكى ساخ، واتە: بەسەندىكى صەحىح، گىراۋپەتەو، شافىئەش
(رەزە خوۋا لىبە) لەم بارەپەو ھەرموۋدەپەكى بېھىزى گىراۋتەو،
دارەقوۋلى (خوۋا لە رازە بى) ئەو ھەرموۋدەپە ئاۋا دەگىرئەو: عائىشە (رەزە
خوۋا لىبە) ھەرموۋى: جارى لەبەر خۇر ئاۋم دانابوۋ تا گەرم بېى، لەو
كاتەدا ھەزەرت (مروۋىدە خوۋا لەسەربى) ھاتەمالەو، كە لە ھالەكە ھالى بوو
ھەرموۋى: (لا تفعلى يا حميراء فانه يورث البرص: عائىشە! شتى
وامەكە، چونكە ئەو دەبى بە ماكى بەلەكى!). بۇپە شافىئە دەفەرموۋى:
(ئاۋى خۇرەنگازم بەلاۋە ناپەسەندە نىپە، مەگەر كاتى كە پزىشك
پەسەندى نەكا) (ئەمە: پوختەى گىرئەو ھەكەنى ئەم ھەرموۋدەپە لەم
شۋىنەدا كە بە درىژى لە پەراۋىزدا باسى لى كراۋە - ۋەرگىپ).

ئەمەش بەم دوو مەرجە ناپەسەندە:

يەكەم: گەرمكەرنەكە لە بەرخۇر، لە دفرىكى وادابى كە ژەنگ
ھەلئەپئى، ۋەك مسو ناسن و قورقوشم، چونكە ئەمانە كە خۇر كاريان

تیدەگا بۆ دېنئ دەر دەدەن وەك روناو سەر ناوەكە دەگەوئ، دەلئین: ئەو بەئخە بۆ دېناو بیە دەبئ بەهۆی بەئەکی.

دووهم: دەبئ خۆرە تاودانەكە لە ولاتی گەرمیان بی، كە هەتاو زۆر گەرمە.

(۲) ناوی بەکارهێنراو: مەبەست ئەو ناوێه كە بۆ دەسنوێژ یا بۆ شۆردنی شتیپیس بەکار هێنرابی، وەلئ رەنگو تامو بۆی نەگۆرابی سەنگیشی پتر نەبووبی. لەبەر ئەم فەرموودەیهی دواوە ئەم جوړە ناوە پاكە، خوشەو یست (دروودە خواوە لەسەربە): (خَلَقَ اللَّهُ الْمَاءَ طَهُورًا لَا يَنْجَسُهُ شَيْءٌ إِلَّا مَا غَيَّرَ طَعْمَهُ أَوْ رِيحَهُ) لە گێرانهو دەیهکی ئیبنو ماجەدا: (او لونه). ئەم فەرموودەیه بیهیزە، واتاکە لە پێشەو رابورد، بەلام حوكمی ئەم مەسئەلەیه بەیهكگرتن و ئیجماعی زاناكان دامەزراوە. وەك گوتمان ئەم جوړە ناوە پاكە بەلام راجیایی (خیلاف) لەویدا هەیه: كەنايا پاكەو دەكەریشە یانا، مەزەهەب (واتە: فەتوایی دراو) ئەوێه كە پاكەو دەكەر نییه، چونكە هاوڕیانی پێغەمبەر (دروودە خواوە لەسەربە) لەگەل ئەو هەموو بەتەنگەو مەبوونە یاندا بۆ كارو باری ئایین، نەدەچوون كۆی بكەنەو و سەرلەنوئ، دەسنوێژی پێ بگرنەو، ئەگەر شتی وا رەوا بوایە ئەوان دەیانكرد. گەرچی هەندئ زانا یان فەرموویانە: راستیهكە لەم جوړە ناوە هەم پاكەو هەم پاكەو دەكەریشە، مەگەر بەهۆی بەکارهێنانەو رەنگی یا بۆنی یا تامی بگۆڕی، بەلگەشیان ئەمەیه: كە یاران لە ناو خۆیاندا لەسەر قۆزینەوێ ناوەچۆری دەسنوێژی پێغەمبەر (دروودە خواوە لەسەربە) خەريك بوون بچن بە گزی یەكتردا، ئەو ناوە

چۆرەميان دەبرد خۇيان پېمووفەرك دەکرد. دياره خۇپېمووفەركکردن به شۆردنى ئەندامەكانى دەسنويزيش دەبى، ھەروەك بەجۆرى تريش خۇى پېمووفەرك دەكرى، كەواتە ئەم جۆرە ئاوە ھەم پاكەو ھەم پاكەو دەكرىشە، چونكە لە بنەرەتدا وا بوو، بەلگەى زۆريش ھەيە لەسەر ئەوە كە ھەموو جۆرە ئاوى پاكەو شت پاك دەكاتەو، كاريش بە ئەصل و بنەرەتو بەلگە دەكرى، تا بەرھەلستى سەرھەلەمدا.

٤) ئاوى گۆراو: بەھوى تىكەلېوونى شتى پاكەو: ئەگەر گۆرانەكەى بەھوى شتىكەو بە بى كە پېويستى ئاوەكە نەبى، وە بەھوى ئەوشتەو لە ئاوى دەردەچوو، وەپىي نەدەگوترا ئا، ئەو خۇى پاكە بەلام شت پاك ناكاتەو.

بەلام گۆرانى ئا بەھوى زۆر وەستانەو، يا بەھوى شتىكەو كە پېويستى ئاوەكەبى، وەك گل و قەوزەو قىسل و زەرنىق و شتى تىرى وا، كە لە شوينى راوەستانى ئاوەكەدا بن، يا لە رېرەوو گوزەرگاگەيدابى، ئەو گۆرانى وا زيانى نىيە، چونكە لەم دوو ھالەدا ئاوى ئا ھەر ماو، نىتر لەبەر ناچارى و بارسووكى بە پاك و پاكەو كەر دادەنرى. گۆرانى لە بەرچاوو گۆرانى بېراردراو (مەعنەوى) ھەردوو چۈنيەكن، كەواتە: ئەگەر گوللويكى بېبۇن، كە لە ئاوى گول گېرابى، كە نىشانەكانى تىرى، جگە لە بۇنەكەى، دەق لە نىشانەكانى ئا و بكات، ئەگەر گوللويكى ئاوا تىكەلئى ئاوى بوو، وە بەدىمەن نەيگۆرى، ئەوا ئىمە واى دادەننەين كە ئەو گوللويكى كراو ئەگەر بۇنەكەى بىمايە ميگۆرى يا نا، وە بەپىي ئەو بەرپار دەدەين. ئەوئەندە ھەيە ئەگەر ئاوى بەھوى خۇى كىويلەو گۆرا،

پاکه وهکەر نییه، نهگەر بههۆی خوینی ترهوه بوو زیانی نییه، چونکه گشت خوینیەك، جگه له خوئی كیویله، له بنهڕهتدا ناوه.

(۵) ئاوی پیسی تیکهوتبی: نهمه دهبی بهم دوو بهشهوه: کهم یا زۆر، مه بهست له ئاوی کهم نهوهیه که له قوللهتین کهمتری، نهوه بهلیکهوتنی شتی پیسی کارتیکەر پیس دهبی، بهلام به تیکهوتنی پیسیهك که چاو نهیبینیو به تیکهوتنی میشو زهردهواله و شتی وا که خوینی رهوانیان نییه پیس نابێ، ئهم بریار (حوکم)هیش له چه مک و مهفهوومی ئهم فهرمایشتهی پێغه مبهەر (مرووه خوا له سه ربه): وەرگیراوه: (اذا بلغ الماء قلتین لم يحمل الخبث: کاتی ئاو گه یشته رادهی قوللهتهین ئیتر پیسی هه ئناگرێ). (نینو هه بیان له سه حییحی خۆیداگیراویهتهوه، هه روا نه حمه دو داره قوطني و به یهه قی و حاکمیش گیراویانه تهوه). چونکه چه مک و مهفهوومه کهی نهوه دهگهیهنی: ئاوی کهمتر له قوللهتین پیسی هه ئدگرێ. ئاوی زۆریش، که نهوهیه گه یشتبێ به قوللهتین، یا له قوللهتین پتر بێ، بهلیکهوتن و تیکهوتنی شتی پیس، پیس نابێ، مهگەر بیگۆرێ، له بهر ئهم فهرمایشتهی (مرووه خوا له سه ربه): (خلق الله الماء طهورا...) تا کۆتایی فهرمووده که، که کهمی له مه و پێش رابورد. قوللهتین واته: دوو جههره ی گه وره، مه بهست جههره ی ولاتی هه جهره، له بهر ئهم فهرمایشتهی (مرووه خوا له سه ربه): (هه ر ئاوی پر دوو جههره ی گه وره بی له جهره کانی ولاتی هه جهر ئیتر به هیج شتی پیس نابێ) شافعی (خوا له راز به): وای داناوه: که دوو جهره نزیکه ی پێنج کونده ئاو دهگرن، به نه ندازه رووبه ریش (واته: به پێوانه ییش) له شوینی چوارگۆشه دا، دهبی که گه زیك و چاره کێ درێژو پان و قوول بێ،

به گهزی مروی مامناوهندی، لهسهر پهنجهی بهرزهلووتهی دمستیوه ههتا بنی نانیسکی (تهماشای کتیبی رموضه ۱/۱۹ بکه). کۆمه لیکیش که یهکیکیان نیمامی رهویانییه نهوهمیان لهلا پهسهنده: (ناوی کهمیش وهک ناوی زۆر وایه: تا نهگۆرئ پیس نابئ!) ئهم رایه بهپئی بهلگهو لیۆردبوونهوه بهیزه، چونکه مهنطووقی (خلق الله الماء طهورا) نهوه دهگهیهنئ، وهک زانراویشه دهلالهتی مهنطوق له دهلالهتی مهنطووم لهپیشتره. گۆران به لیکهوتنی شتی پیس، کهمو زۆری چونیهکه، ههروا تامی بگۆرئ، یا رهنگی، یا بوئی، یهکسانه، ههروا پیساییهکه تیکهلی ئاوهکه بئ، یا له نزیکهوهبئ چونیهکه، یا پیویستی ئاوهکه بئ، یا پیویستی نهبئ فهرقی نیه وهلی گۆران بهشتی پاک بهپچهوانهوه بوو، چونکه کارو باری پیسایي زهممهته، دهبئ دووربینی و (احتیاط) بکری، دهی نهگهر شتی پیس کهوته ناو ناوی، که له نیشانهکانیدا وهک خوئی وابوو، وهک میزیکي بیبۆن و رهنگ، نهوه ریک وهک مهسهلهی گولاهه بیبۆنهکهو ئاوهکه وایه، که له پیشهوه رابورد، شتی شل (جگه له ناو) زۆربئ یا کهمبئ به لیکهوتنی پیسی دهبئ، با نهیشگۆرئ، چونکه ئاگاداریکردنی ئهم وهک ناو زهممهت نیه.

۳) حوکمی ناوی بهرماوه:

بهرماوه ئهو ئاوهیه که له دهفردهکهدا دهمیئی، لهدوا ئهوه که گیانلهبهری یا ئادهمیزادی لئی دهخواتهوه، ئهمه چهند جوړیکی ههیه، وهک:

(۱) (بهراماوه) پاشماوهی مروؤف، نهمه‌یان پاکه، له‌بهر فهرمایشتی زاتی مه‌زن، {وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ - سورة الإسراء - ۷۰/۱۷}.
واته: یه‌زدانی مه‌زن ری‌زو قه‌دریکی زۆری به نه‌وه‌ی ئادهم به‌خشیوه‌) جا به‌هوی نهم حورمه‌ت لی‌گرتنه‌وه‌یه که مروؤف چ موسلمان بی‌و، چ ناموسلمان بی‌و، له حالی ژیان و مردنیدا به‌پاک داده‌نری. نه‌گهر که‌سی ره‌خنه له‌م حوکه‌م بگری‌و نهم نایه‌ته‌ی تربکا به‌بیانوو که ده‌فه‌رموی: {إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ - سورة التوبة - ۲۸/۹}. واته: له راستیدا هاوبه‌شه‌په‌یدا که ره‌کان پی‌سن. نه‌وه نێمه وه‌لامی ره‌خنه‌که‌ی ئاوا ده‌ده‌ینه‌وه ده‌لێین: مه‌به‌ست پی‌سی بی‌رو باوه‌ره، نه‌وه‌ک پی‌سی نه‌ندام و جه‌سته، چونکه دل و ده‌روونیان چه‌په‌له، وه‌لی جه‌سته و نه‌ندامیان پاکه، چونکه له‌سه‌رده‌می خوشه‌ویستا (مرووده‌خواه له‌سه‌ربه) وه‌ده‌ه‌گانیان ده‌چوونه خزمه‌تی و تیکه‌لی کۆمه‌لی موسولمانان ده‌بوون و ته‌نانه‌ت هامشوی مزگه‌وته‌که‌ی پی‌غه‌مبه‌ریشیان ده‌کرد، له‌گه‌ل نه‌وه‌یشدا چه‌زهره‌ت (مرووده‌خواه له‌سه‌ربه) فهرمانی نه‌ده‌کرد به شۆردنی شتی که له جه‌سته‌ی نه‌وان بکه‌وی.

(۲) پاشماوه‌ی (به‌راماوه) گیاندار، نهمه‌یش هه‌رپاکه، چونکه گشت گیاندارێ (سه‌گو به‌رزای لی‌ده‌رجێ) له حالی ژیانیدا پاکه، نیت‌ر گوشتی بخوری یا نا، به‌پێی نهم فهرمووده‌یه که جابیر (مرواده‌خواه لی‌به‌) ده‌ی‌گیرێته‌وه: (له پی‌غه‌مبه‌ریان پرسی: ئایا به‌و ئاوه‌ی که له‌بهر گویدری‌ژ ده‌مینێته‌وه، ده‌سنوێژ بگری‌ن؟ فهرمووی: به‌لی هه‌روا به به‌راماوه‌ی هه‌موو، ئازده‌ل و در‌نده‌یی ده‌سنوێژ گرتن دورسته). (شافیعی و داره‌قطنی و به‌یه‌قی گن‌راویانه‌ته‌وه). له یه‌حیای کوری سه‌عیده‌وه

دهگړپنه وه: عومهر له ناو دهسته یې سواردا درده چې، عهمری کوری
عاصیان تیاده بی، له ری دهگه نه سهر چهوزی، عهمر به خاوهنی
خه وزه که دهغه رموی: نهی خاوهنی چهوز! نایا درنده یې دینه سهر
چهوز که ت بو ناو خوار د نه وه؟ عومهر (رهزاه خوا له نه): گورج دهغه رموی:
(باسی نه وه مان بو مه که، نه وهی راست بی هم نیمه وه هم درنده و
گیانه و مر به سهره و بهرو دوا له م جوړه ناوانه له چوډل دهخوینه وه).
(مالیک گړپاویه ته وه) له به نه م فهرمووده یې ش: که بشه ی کچی که عب
فهرمووی: نه بو قه تاده ی خه زو ورم هاته وه، ناوی ده سنو یزم بو دا کرد،
پشیل هیه ک هات لی خوار د وه، نه بو قه تاده یې ش دهمی قاپه که ی بو
لار کرد وه تا پشیل هیه که تیږ ناوی خوار د وه، که دی من سرنجی دده م،
فهرمووی: به راز! نه وه به لات وه سهره؟ گوتم: به لی، فهرمووی: پیغه م بهر
(درویده خوا له سهر بی): فهرمووی: (پشیل هیه بیس نیه، پشیل هیه یې لهریزی کاره که ورو
نو که ورو نه مان هیه که بو خزمه ت به سهر تانا دهخولینه وه). (ههر پینجیان
گړپاویانه ته وه. بوخاری و موسلم و نه بو داوود و تیر میذی نه سائی) به لام
پاشماوه ی سه گ و به راز بیسه، ده بی پاریزیان لی بکری، به پی نه م
فهرمایشته ی (درویده خوا له سهر بی): (که سه گ دهمی نایه ناو چه جه تان،
حهوت جار به ناو گلاوی دهر که ن و پاک بی شون، یه که م جاریان به خو لا و
بی) (نه حمه دو موسلم گړپاویانه ته وه) فهرمووده که ههر باسی گلاوی
سه گ ده کا، گلاوی به راز به قیاس له سهر نه و، چونکه به راز له شهر عدا
حالی له حالی سه گ خراپ تره، ماو مردی نه م نایه ته یې ش ده کات به به لکه
له سهر گلاوی و پیسی به راز: {أَوْ لَحْمَ خَنْزِيرٍ فَإِنَّهُ - سورة الأنعام -
١٤٥/٦}. واته: یا گوشتی به راز بی، به راستی گوشتی به راز چه په له
دیاره که پیسی و چه په لی، یه ک شتن.

۴) پيستی مردار:

پيستی و كهولى مردار و ده بوو به دهباخ پاك دهبیته وه، گیاندار كه گوشتى بخورئ يانا، كهوله كهى به خوشه كردن خاوين دهبیته وه. حه دپته كهى مميموونه به لگهى نه مهيه، كه دمفه رموى: پيغه مبهري (مرويه) خوا له سه ريده! كه لاكى مه پر كهى دى فربه درابوو، فهرمووى: (ئهى نه وه بوچى كه لكتان له كهوله كهى و مرنه گرتوو؟) گوتيان: ناخر مردار و ده بووه، فهرمووى: (با مردار و ده بوویش بئ، كهوله كهى به ناوو به گه لای دلق (قهره ظ) پاك دهبیته وه) (نه بو داوودو نه سائی گيپراويا نه ته وه، رشتهى نه سائی جوانه) له نيبنو عه ببا سه وه (ره زاه خوا لپته) پيغه مبهري خوا (مرويه) خوا له سه ريده! دمفه رموى: (هه موو كهول و پيسته يئ به خوشه كردن پاك دهبیته وه) (شه يخان گيپراويا نه ته وه).

پيسته خوشه كردن بهم جوړه شتانه دهبی: به زاخو به گلا (قهره ظ) و به تويكله هه نارو به مازوو به خوئ و به شتى ترى لهم بابته، پيستهى مردار بهم جوړه دمرمانه دمرو ناو دهوى پاك دهبیته وه، به لام دهبی خوشه كردنه كه به دمرمانیكى وا بئ هه موو گوشته زيادهى نهو پيسته يه برزيئ و هه لى بكه نئ و لای بباتو ودهاى خوشه بكا نه گهر له ناوا بخووسئ تيك نه چئ و بوگهن نه كاته وه، له پاش خوشه كردنه كه پيوسته كهوله كه پاك بشوردري، نه گهر به شتى پيس خوشه كرابوو، به لام قسهى ساختر نه وه يه: ههر دهبی بشوردري بابته دمرمانى پاكيش خوشه كرابئ، و هك جهوتو تال هه نارو مازوو و خوئ.

ئەومەندە ھەيە كە پيستی سەگو بەرازو بەچكەيان و بەچكەي
دوورەگيان لە دەباخ ناي، چونكە ئەم دووھ لە كاتی ژياندا پيسن،
خۆشەكرن پيستی پاك دەكاتەوھ كە بەھۆی مردنەوھ چەپەل بووبی،
شتی كە لە ژياندا پاکی ھەل نەگرئ دیارە لە پاش مردن زیاتر پاکی
ھەلناگرئ.

ه) ئیيسكو مووی مردار:

مردار: گیاندارێكە لە ژیندا نەماپی و بەپیی شەری خا
سەرئەبرایی، كەواتە: گیاندارئ گوشتی نەخوړئ باسەریش بېرئ ھەر
مردارە، ھەروا گیاندارئ كە چەقۆی لە سەربئ و سەبرایی، بەلام
سەربەرپنەكە لەسەر دەستووړو یاسای شەریعت نەبئ ھەر مردارە.
مردار ھەموو بەشەكانی لەشی پيسە، وەك گوشت و پيست و خوری و
مووی بەپیی نایەتی: {حُرْمَتُ عَلَیْكُمْ الْمَيْتَةُ - سورة المائدة -
۳/۵}. واتە: ئەی موسلمانینە! مردارەو مېوو لەسەر ئیوھ حەرام كراوھ
چونكە حەرامكردنی شتی كە لەزاتی خۆیدا حەرام نەبئ و خواردنیشی
زیانی نەبئ نیشانە ی ئەو دیە كە پيسە، بۆیە دەلێن: خواردنی گوشتی
مردار زیانی نیە، چونكە ئەگەر زیانی ببوایە بۆ ناچار رەوا نەدەبوو. وە
بەپیی نایەتی: {إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ
فَإِنَّهُ رِجْسٌ - سورة الأنعام - ۱۴۵/۶}. واتە: مەگەر ئەو
قەدەمغەكراوھ مردارەوھ بووبی، یاخوینی رژاوبی، یا گوشتی بەرازبی،
چونكە بەراستی ئەوھ چەپەلە. چەپەل و پيسیش یەكن، راناو لە

(فانه) دا دهگه پټه وه بو کومه لهی ناوراوه گان، که یه گیکیان مرداره وه بووه، وهکی تریش نیسک و موو خوری و کولک و بهر به بی گومان داده نرین به پارچه ی مرداره وه بوو، له بهر نه وه هه موویان چه رامن. هه یشه دمه رموئ: موو به مردنی پیس نابئ چونکه ژيانی تیادا نیه، به نیشانه ی نه وه کاتئ دهیتاشن گیاندار هه ست به هیج ناکاو نیشی بی ناگا، هه روا نه م فه رموو ده یه ییش دهکا به به لگه: ۰ پیستی مردار نه گهر خو شه کرا دهستی ئی بدهی قه ی ناکا، هه روا ده ستدان له خوری و موو ده کی له پاش مردنی قهیدی نیه) (داره قوطنی گیراویه ته وه).

هه ر پارچه یی له زیندوو جیا بی ته وه ریك وهك مردوو ده کی وایه، نه گهر مردووی نه و گیانداره پاکبی نه و پارچه یه ش پاکه، وهك پارچه ی مرو فو ماسی و کولله، نه گهر مردوو ده کی پیس بی نه و پارچه یه ش پیسه، وهك پارچه دووگی له مه پکی زیندوو جیا بوو بی ته وه، یا وهك ئاره ق و مووی نه و گیاندارانه که گوشتیان ناخوری، به لام هه رشتی که گوشتی بخوری موو خوری و کولک و په ره کی پاکه، به پیی یه کگرتن و نیجمای زانیانی نایین، یه زدان دمه رموئ: {وَمِنْ أَصْنَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ - سورة النحل - ۸۰/۱۶}.
واته: هه روا خودا به سروشت خستوو یه ته ناو دلتانه وه که بو سوودو خوش گوزهرانی خو تان، له خوری مهرو له کورکی و شترو له مووی بز، رایه خو پیخه فو شمه کی ناو مال و بهرگو و پو شاک دروست بکه ن، که تا کاتی دیاری کراوی خو یان ده بن به مایه ی رابواردنی ژيانی جیهان بو تان). مه به ست له م قسه یه نه و تووک و موو ده که له پاش سه رب رین کو ی ده که نه وه، یا له کاتی ژيانی ئاژه لدا و مری ده گرن، وهك واته: باوه که

بهزیندوویی هه موو جارئ له کاتی خۆیدا خوری و مووی ئاژه‌ل دمبه‌رنه‌وه. وه‌ئێه‌گه‌ر له‌شتئێ له‌ مانه‌ به‌ گومان بووین، که‌ پارچه‌ی ئاژه‌‌ئێ پاکه‌ یا هی بیسه‌؟ نه‌وه‌ بریار ده‌ده‌ین که‌ پاکه‌، چونکه‌ شت له‌ به‌نه‌ره‌تدا پاکه‌، گومان کردن له‌ بیسی، شتیکی تازه‌یه‌و په‌یدا بووه‌، به‌پێی بناغه‌ (ئه‌صل) بێ بیسی نه‌بووه‌، پاکێ هه‌بووه‌.

به‌لام به‌هه‌ر حال مووی ناده‌می و پارچه‌ی ناده‌می له‌ حالێ ژیان و مردنیدا پاکه‌، چونکه‌ خوا دمفه‌رموئ: {وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ}.

٦) به‌کاره‌ینانی و راگرتنی قاپ و قاچاخ:

به‌کاره‌ینانی دمفه‌ری زیرو، له‌ خواردن و خواردنه‌وه‌دا، بۆ پیاوو ژن یاساخه‌، له‌به‌ر ئهم‌ فهرمایشته‌ی {درووده‌ خوا له‌سه‌ربنا}: (هه‌ر که‌سێ له‌ حاجه‌تی زیرو زیودا شت بخوا یا شت بخواته‌وه‌، نه‌وه‌ خۆش خۆش هه‌لبو هه‌ر ئاگری دۆزه‌خ هه‌ل دمه‌رژێته‌ ناو ورگی خۆیه‌وه‌) خودا له‌ شتی واو له‌ هه‌ر شتی که‌ ده‌بی به‌هۆی شتی وا په‌نامان بدا.

هه‌موو به‌کاره‌ینانیکی تریشیان نادروسته‌و یاساخه‌، وه‌ك ئیمامی نه‌وه‌وی {ده‌مه‌ته‌ خوا له‌بنا} له‌ شه‌رحی سه‌حیحی موسلیمدا دمفه‌رموئ: (هه‌ورپییانی ئیمه‌، له‌ زانایانی رێبازی ئیمامی شافیعی {ده‌ره‌ خوا له‌بنا} دمفه‌رموون: یه‌كگرتن و ئیجماع هه‌یه‌ له‌سه‌ر قه‌ده‌مه‌گردنی خواردن و خواردنه‌وه‌و گشت به‌کاره‌ینانیکی تری حاجه‌تی زیرو زیو.. تا ئه‌وێ که‌ دمفه‌رموئ: بۆ ئه‌مه‌یش پیاوو ژن چون یه‌کن، به‌بێ راجیاویی و خیلاف، به‌لام ته‌نیا بوژن دروسته‌ که‌، هی زیرو یا هی زیو له‌ خۆی بدا، به‌

مه بهستی خۆرازا ندنه وه بۆ میرده که، یا بۆ ئاگا که، نه گهر که نه زه که و گورجی بوو). هسهی نه وهی له گهل که می گۆرانی دا لیژده ته و او.

هه روا دروست نیه که بهم حاجه تانه دوو کان و هو دهو ناوما ل و دیوه خان و شتی تری و ا برایی نریته وه. بگره فه رمایشتی ساخ نه وهیه که راگرتنی ئەم دوو جوړه حاجه ته بهی به کاره یانایش نادروسته، چونکه شتی که به کاره یانانی دروست نهی راگرتیشی نادروسته، وهک نامیری گالتو که پ و که رسته ی یاری و گه مه ی نارو و، سه ره پای نه مه ی شه هه رشتی له بنا خه دا هه رامبی ته ماشاگردنیشی هه رامه. بۆیه دروست نیه بۆ وه ستا که ئەم جوړه حاجه تانه دروست بکا، وه له سه ر دروست کردنه که ی گری ناکه وئ، چونکه کردنی شتی و تا وانه. هه رکه سیکیش ئەم جوړه حاجه ته بشکینی تۆله ی شکسته که وه هه رقی نرخی ساخ له چاوشکا و دای له سه ر نیه، که پی ده گوتری (هه رش؛ بژاردنی شکستی؛ زه ده بژیوی) بۆ که سیش دروست نیه که دا وای بژاردنی نه وهی لیبا، یا بجی لای سته مکاری دا وای له سه ر تۆمار بکا. حاجه تی تریش نه گهر به نیازی جوانی به زیو پینه کرابوو، به کاره یانانی و راگرتنی نارو وایه، خوا پینه که بجو وکی یا گه وره ی، به لام نه گهر پینه که بجو وکیو وه به قه د پیوستبو نه وه له به ر بجو وکی نادروست نیه و له به ر ناچاری ناپه سه ندیش نیه، له م باره یه وه ئەم فه رمو وده یه ش هه یه که بوخاری له عاصیمی نه حوه له وه دمیگریته وه ده فه رموی: (جامه ئاو هه یخۆره که ی پیغه مبه رم دی، له لای نه نه سی کوری مالیک بوو (هه راه هه راه) قلیشکی تیوو بوو، نه نه س تالی

سیمى زیوی تیگرتبوو، نهنهس (رهراه خواه لیتنه) دهیغهرموو: بارهها جار به دهستی خوّم لهم جامه‌دا خواردنه‌وهم دمرخواردی پیغه‌مبه‌ر داوه) وه‌لّ به هیچ رهنگی به‌کاره‌یتانی حاجه‌تی به زیږ پینه‌کراو دروست نیه!

۷) سیواک:

موسلمان سوننه‌ته به په‌لکه‌دار سیواک، یا به‌هه‌ر شتیکی زبری پاکی تر، جگه له په‌نجه‌ی خو‌ی، سیواک بکا، دهم و ددانی به فورچه بشوړی، بیه‌ینی به باری پانی ددانه‌کانیدا، له دهر و ناووه، وه به‌باری دریژی زمانیدا، بو لابرندی به‌لخ و گوږانی تامی دهم، سیواک گشت کاتی سوننه‌ته، مه‌گه‌ر بو روژوو‌ه‌وان، بو نه‌و له‌پاش نیومړو باش نیو ناپاشه، سه‌روه‌ر (درووه خواه له‌سه‌ربنه) دمه‌رموی: (سیواک و فرچه‌گردنی دهم و ددان هم هو‌ی پاکی دهم و ددانه و هم هو‌ی رهم‌نه‌ندی په‌روم‌دگاره) (نیبنو خوزیمه و نیبنو حه‌بان و به‌یه‌قی و نه‌سانی به رشته‌یه‌کی ساخ – نیسان‌دیکی صه‌حیح – گیر‌اویانه‌ته‌وه) سیواک و دهم فرچه‌گردن له‌م کاتانه‌دا گه‌لّ په‌سه‌نده:

۱) له‌کاتی گوږانی تام و بو‌نی ده‌م‌دا، وه‌ک به‌هو‌ی بو‌نی ناخو‌شی سیرو پیازو شتی واوه په‌یدا بوو‌ی.

۲) له‌کاتی هه‌لسان له‌ خه‌وا، له صه‌حیحی بوخاری و صه‌حیحی موسلیم‌دا، که ناودارن به صه‌حیح‌ه‌ین، دمه‌رموی: (یاسای پیغه‌مبه‌ر (درووه خواه له‌سه‌ربنه) وابوو که به‌شه‌و هه‌لده‌سا له‌خه‌و بو شه‌ونویژ سیواکی له ده‌می راده‌دا) له گیر‌انه‌وه‌یه‌کا: (حه‌زمت کاتی له‌خه‌و هه‌لده‌ستا سیواکی ده‌گرد).

(۲) له کاتي هه ناسان بۆ نويز دابه ستن. چونکه دمفه رموي (درووده خواو له سربې): (نه بادا نازارو زه حمه تي نومه تم بدهم، دهنه فهرانم پيډه گردن که بۆ هه موو نويزي سيواک بکه ن!) (شيخي بوخاري و شيخي موسليم گيړاويانه ته وه) عائيشه يش (ره زاه خواو لېنه): دمفه رموي: حه زره ت (درووده خواو له سربې): دمفه رموي: (دوو رکات نويز له گهل سيواک گردندا له حه فتا رکات که وره ترن که به بي سيواک گردن بکړين؟) (نه بو نه عيم گيړاويه تيه وه، پياواني رشته که ي جيگه ي متمانه ن، داره قوطنيش گيړاويه تيه وه، دهيله ميش له موسنه دي فيرده وسدا).

(۴) له کاتي گرتني ده سنيژدا، له بهر فهرانم ووده که ي حه زره ت (درووده خواو له سربې): که دمفه رموي: (نه بادا نومه تم تووشي سه خله تي و زه حمه ت بکه م، نه گينا بۆ گرتني هه موو ده سنيژ فهرانم پيډه گردن به سيواک گردن) (نه سائي و نيبنو مه جه گيړاويانه ته وه).

(۵) له کاتي ده سپيکدرني خويندني قورئاندا. چونکه له شوييني سيواک بۆ نويز خويندن سوننه ت بي که بريتييه له خويندني هه ندي قورئان و خويندني ديکري تر، دياره که بۆ قورئان خويندني په تي سوننه ت تربې، که رچي سيواک گردن به هه موو شتيکي زبري لابه ري پاک ده بي، به لام به داري سيواک خيرتره، سيواک سوودي زوره: پوک توند ده کاته وه و ددان ساخه لم ده کاو ده سگاي هه رس و هه زم به هيژ ده کاو، گميز گردن خيرا ده کاو، ده م و ددان پاک و خاوين ده کاته وه، ده بي به مايه ي رمزي خواو، پيري و ده خاو چاره ي مروفا گه شو نووراني ده کاو، گه شه و په ره به هو شياري ده داو، پاداشتي باش دوو چهنان ده کاو، له کاتي

گیانه لاند ا گیانگیشان ناسان هکاو، لهکاتی سهرمه رگا شایهتمان یادی
موسلمان دمخاته وه).

سوننه ته دامه زراوه کانی سیواک: نه مانه ن، شوردنی سیواک و
فرچه که یه له پيش و باشی سیواک کرده که دا، به دهستی راستی بیگری،
به لای راستی دهمی دهست پیبکا، سیواکه که بهیئی به ناسمانه ی
مهلاشویداو به سهر ته وقه کاکيله کانیدا، وه درژییه که ی یه ک بستبی، ههر
که سی ددانی نه مابئ بوی هه یه به بهنجه ی خوی سیواک بکا، به پیی
فه رمووده که ی عایشه {ره راه خواه لیب} ده فهرموئی: (گوتم: نه ی پیغه مبهری
خودا! مرقفی وا هه یه ددانی نه ماوه، ئایا سوننه ته سیواک بکا؟
فه رمووی: به ئی، عه رزیمکرد چون چونی بیکا؟ فه رمووی: بهنجه ی خوی
بهیئی به ناوی دهمیدا) (ته به رانی گیراویه ته وه).

۸) ده سنوئژ:

ده سنوئژ مه رجه گهل و فهرزگهل و سوننه تگهل و به تالکه رموه گهل
هه ی. مه رجه کانی نه مانه ن و به بی نه مانه دانامه زری: نیسلامه تی و
فامین (ته میز) و پاکیتی ناوه که و، نه بوونی نیوانی له بهرچاو، وه ک
به رده چلکیکی وا که نه هیئ ناوه که بگاته سهر پیست، هه روه ها
نه بوونی به ره لهستی شهرعی، وه ک بیئوئژی و زه یستانی، هه روه ها
داهاتنی کات بۆ که سی ناچار، وه ک زنی هه میشه بیئوئژو که سی میزو
شتی وا رانه گری، چونکه خوپاک کرده و دی نه م جوړه که سانه پیی
ده گوتری: خوپاک کرده و ناچاری، دیاره ناچاریش تا کاته که ی نه یه مت
پهیدا نابئ.

فەرزو پىۋىستىيەكانىشى ئەم شەش شتەن: يەكەمىيان نىيەتەينانە،
بەپپى ئەم فەرمايشتەى سەرەدەر (دروود، خواھ لەسەربە) گە دەفەر موى:
(هەموو گەردەوھىي بە پپى نيازو نىيەتەكەيەتى و هيچ كارى بەبى نيازو
خواستى دل دانامەزى) (هەردوو شىخ - واتە: بوخارى و موسلىم -
گىراويا نەتەوھ). كاتى نىيەتەينان لەگەل دەسپىكردى شۆرىنى يەكەم
بەشى روخساردايە، نىت و نياز ئەوھىيە لە دلدا نيازى دەسنوئىزگرتن
بىنى، بۆ نەموونە بە دەم و دل بلى، يا ھەر لە دلدا بلى: نيازەم ھەيە
بىدەسنوئىزى لەسەر خۆم لادەبەم، يا نىيەتەم ھەيە نوئىز لە خۆم ھەلال
دەكەم، يا نىيەتەم فەرزى دەسنوئىز بەجى دەھىنە!.

دوۋەھەمىيان: شۆرىنى روخسارە، وەك زاتى مەزن دەفەر موى:
{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ
- سورة المائدة - ٦/٥ } . واتە: ئەى مۇسلمانىنە! كاتى ويستان
راست ببنەوھ بۆ بەجى ھىنانى نوئىزەكانتان روخسارتان بشۆرن، ئەو جا
ھەزدوو دەستان لەگەل ھەر دوو ئانىشكاندا بشۆرن، وە بەئاويكى تازە
دەستى تەر بەھىنن بەسەر سەرتانداو سەتان تەرکەن، ئەو جا پىكانتان
ھەتا دەگاتە ھەردوو قولاپەكانتان بشۆرن). رووبەرى روخسار بە بارى
درىژىدا، لە جىگەى سەوزبوونى مووى سەرەوھ دەست پىدەكا ھەتا
ئاخرى چەناگە، لە بارى پانىش ناوھەندى ھەردوو گوپچكەيە. پىۋىستە
لە كاتى شۆرىنى روخسارىدا شۆرىنى ھەموو بەشەكانى برۆو برژانگو
گىسوو ومىل و ھەموو موويەكى تر، بەلام مووى روو (عارض) و مووى
ریش ئەگەر تەنك بوون پىۋىستە دەرەوھو ناوھەديان لەگەل پىستەكەدا

بشۆردری، ئەگەر پڕ بوون هەر رووی دەرەمیان پێویستە بشۆردری.
مووی تەنک ئەوەیە پێستەکە لە ژێریەوه دیاریی.

سێهەمیان: شۆرینی هەردوو دەستە هەتا سەر هەردوو سەر ئانیشک،
بەپێی ئایەتەکەی پێشوو، بەلگەیهکی تریش هەیه: جابیر {رەزای خواد لێبە}
دەفەرموی: بە چاوی خۆم پێغەمبەرم دی ناوی دەسنوێژەکەی دەکرد
بەسەر سەر ئانیشکەکانیدا، ئەوجا هەرمووی: (ئەو دەسنوێژە کە
مەرجی دروستبوونی نوێژە لەلای خوا ئەمەیه) (دارە قوطنی و
بەیهەقی). ئانیشک ئەو سەرجمگەیهیه کە دەکەوێتە نیوانی قۆل و
باسکەوه، پێویستە ئاوەکە بگا بە هەموو مووەکەو بە هەموو پێستەکە،
تەنانەت ئەگەر لە ژێر نینۆکا چلک کۆبووبووه، نەیدەهێشت ئاوەکە
ژێرەکەی تەپکا ئەو نە دەسنوێژی کەی دادەمەزرێ و نە نوێژەکەی
دروستە.

چوارەمیان: تەپکردنی سەر، بە کەم و زۆر دێتەجی، بەپێی
هەرموودەکەی موغیرە {رەزای خواد لێبە}: جارێ پێغەمبەر {دروودە خواد لەسەربە}
دەسنوێژی گرت دەستی تەپێ هیئا بەسەر مووی پێشەسەریداو بەسەر
مێزەرەکەیداو بەسەر هەردوو خوقفەکەیدا). (موسلیم) چونکە ئەگەر
تەپکردنی هەموو سەر مەرج بوایە، سەرۆەر {دروودە خواد لەسەربە} بە
تەپکردنی مووی پێشەسەری هەتیاتی نەدەکرد، وەک تریش ئەگەر کەسێ
بۆ دلدانەوه دەستی هیئا بەسەر تەوقەسەری هەتیودا بەوەدیش دەگوترێ
کە دەستی هیئاو بەسەریدا.

پینجه میان: شۆرینی هەر دوو پییه، له گه‌ل هەردوو قاپه رمقه‌له‌کاندا، به‌پێی نایه‌تی: (وارجکم الی الکعبین) قاپ یا قاپه رمقه‌له، یا قوله‌پێ، ئیسقانیکی رمقه‌له‌ی به‌رزه به‌م دیوو به‌و دیوی قاجه‌وه، له نیوانی لاقو پیدایه، هەر قاجه‌ی دوو قوله‌پێی هه‌یه، له فه‌رمووده‌ی ساخدا دمفه‌رمووی: (ئینجا قاجی راستی هه‌تا هەردوو قاپه‌رمقه‌له‌ی شۆرد، نه‌وجا به‌و چه‌شنه‌ پێی چه‌پیشی شۆرد) نوعمانی گورپی به‌شیریش {هه‌زاخه‌ خوا له‌ سه‌ربه‌} فه‌رمووی: پیغه‌مبه‌ر {هرووده‌ خوا له‌ سه‌ربه‌} فه‌رمووی: (ریزه‌کانتان راست بکه‌نه‌وه) ئیتر ئیمه‌یش شانمان دهنووسان به‌ شانی یه‌کتریه‌وه‌و قوله‌پیشمان ده‌لکان به‌ قوله‌پێی یه‌کتریه‌وه‌ (بوخاری).

ده‌ی ئهم فه‌رمووده‌یه‌ی نوعمان به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ که هه‌موو پییه‌ک دوو قاپه رمقه‌له‌ی هه‌یه‌.

شه‌شه‌ میان: ریزلیگرتنه (ته‌رتیب) واته‌: به‌جێهێنانی شۆردنی نه‌ندامه‌کان له‌سه‌ر ئهم ریزه‌ی باسکرا: روخسار، ده‌ست، سه‌ر، قاج. پیویستبوونی ریزلیگرتن یا له‌ نایه‌ته‌که‌وه‌ وهرده‌گیری، له‌سه‌ر رای ئه‌و زانیانه‌ی که دمفه‌رموون: واوی عه‌طف بۆ ریزلیگرتنه، یا له‌ کردارو گفتاری چه‌زمت خۆی {هرووده‌ خوا له‌ سه‌ربه‌} چونکه‌ شتی وا له‌ پیغه‌مبه‌ر {هرووده‌ خوا له‌ سه‌ربه‌} نه‌گێڕدراوه‌ته‌وه‌ که ئهم ریزه‌ی پێشو پاش کردبێ، به‌لگه‌و جارێ چه‌زمت {هرووده‌ خوا له‌ سه‌ربه‌} له‌سه‌ر ئهم شیوه‌یه‌ ریزی له‌ شۆردنی نه‌ندامه‌کانی ده‌سنوێژ گرتو فه‌رمووی: (ئهو ده‌سنوێژه‌ی که مه‌رحی دروستبوونی نوێژه‌ لای خوا ئه‌مه‌یه‌) (بوخاری). له‌

فهرموودمیهکی تریشدا دمهفرموی (مروودم خواد لهسهرېدا): (نهوه پېش بخهن که خوا پېشی خستووه) (نهسانی به رستهیهکی ساخ گېراویهتهوه) دیسان لهبر نهوهیش که خودای گهوره - سهر که نهندامیکه له دهنویژدا تهر دهکری نهک دهشوردی - دایناوه له نیوانی نهو نهندامانهی که دهشورین، وه بهم کاره ریزی نهندامه هاوچهشنهکانی پچراندووه، عهرهبیش که قورنانهکه به زمانی نهوانه، ئیشی وا ناکهن نهگهر قازانجیکی نهبی،

نهو قازانجهش لیردا پیویستبوونی ریزلیگرتنه، ههروا لهبر نهوهیش که مهبهست لهم نایهته روونکردنهوهی چونییتی دهنویژی پیویسته.

٩) سوننهتهکانی دهنویژ:

١) سوننهته بۆدهسنویژگر له سهرهتاوه ناوی خودا بهیئی، بهیههقی بهرستهیهکی چاک (اسناد جید) گېراویهتهوه: که چهزمت (مروودم خواد لهسهرېدا) دهستی نایه ناو حاجهتهکهوه (نهوجا پهیتا پهیتا ناو له نیوانی پهههکانیاوه ههلهدهقولا) ئینجا به هاوړپیانی خوی فهرموو: (به پیروزی ناوی خودا دهست بکهن به دهنویژگرتن لی) له فهرموودهی ساخدا دمهفرموی: (ههر کاریکی بایهخدار بیسمیلای لینهکری گولهکهو بیفهره!) واته: ناتهواوو بیپیته.

٢) سوننهته بهروپشتی ههردوو دهستی، بهر له کردنیان بهناو ناوهکهدا بشوری، چونکه چونییتی دهنویژی پیغهمبر (مروودم خواد لهسهرېدا)

ئاوا باس گراوه، لەبەر ئەم فەرموودەى ئەوسى كۆرى ئەوسىش كە
دەفەرموى: (سەرنجەم داوە حەزەرت {دروودە خواە لەسەربە} كە دەسنوێژى
دەگرت لە پێشدا سىجار ھەر دوو دەستى خۆى تامووچەكانى دەشۆرد)
(ئەحمەد) لە صەحیحەينيشدا ھەب: (حومرانى نۆگەرى عوسمان
فەرمووى: عوسمان داواى ئاوى كردو لەسەر ئەم شىوھىە دەسنوێژى
گرت: لە پێشا سى جار ھەردوو لەبى شۆرد) وێنەى ئەم شىوھىە لە
كۆمەلەى لەيارانەوہ چەسپاوە.

(۲) ئاوا لەدەم رادان.

(۴) ئاوا لە لووت رادان و ھەنگکردن، چونكە خۆشەويست {دروودە خواە
لەسەربە} واى دەكرد، دەيش فەرموى: (ئەم دەشتە لە سوننەتن) (موسليم)
جا لەناو ريزى ئەو دەيەدا ئەم دووہى ژمارد: ئاوا لە دەم رادان و ئاوا لە
لووت رادان. مەرچە بۆ ھاىتەدى ئەم دوو سوننەتە ئاوا لەدەم رادان پێش
بخرى، ھەروەك سوننەتە زىادەردوى كرن لەم دوو سوننەتەدا، مەگەر بۆ
كەسەن كە بەرۆژووبى، بۆ ئەو ناپەسەندە.

(۵) دەستھينان بە ھەموو سەردا، چونكە پيغەمبەر {دروودە خواە لەسەربە}
وايکردووە، لەبەر ئەوەيش ھەتا لە مەترسى راجيايى (خروج لە خيلاف)
دەرباز ببين، چونكە ھەندى زانا دەلێن: دەستھينان بەسەر ھەموو سەردا
فەرزە، ئەمەيش مەترسى ئەوەى ھەيە ئەگەر ئەم رايە راست بى
دەسنوێژى سەرپيچىكەر (مخالف) بەتال بى.

(۶) دەستى تەرھينان بە ھەردوو گۆيچكەدا، بە ئاويكى تازە،
لەپاش مەسحى سەرى، بە ديوى دەرەوہ ناوہودياندا، عەبدوڵلاى كۆرى

زمد دمفهرموی: پیځه مېرم بینې دهنوږی دگرت، به ناویکی تازه له پاش تهرکردنی سهری، دهستی تهری هیئا به ههردوو گوږی خویدا (حاکم، بهیهقی) بهیهقی به رستهیهکی ساخ گپراویه تهوه، چونیتی نه تهرکردنه ناویه: ههردوو پهنجهی شایه تمانی بخاته ههردوو کونه گوږی و به ناو چرچو لوجه کانداسووریان پی بدا، ههردوو پهنجه که لهیشی له ههمانکاتدا به سهر دهرودی گوږیکانیدا بهینئ.

(۷) ناژنینه ووی ریشی پر، سوننه ته پهنجه بخاته نیوانی مووی ریشه وه، ریشی پر نه ویه له ژیره وه پیسته که دیار نه بی، نیبنو عه بباس {ره زاه خوا له سهری}: دمفهرموی: پیځه مېرم {دروود خوا له سهری} دهستووری وابوو کاتی دهنوږی دگرت به پهنجه کانی دهستی دهخته ریشی (نیبنو ماحه) هه روا دمفهرموی: جاران پیځه مېرم {دروود خوا له سهری} له دهنوږدا دهستی دهخته ریشی، بوخاری دمفهرموی: نه مه ساختین به لگهی نه مه سه لهیه. فهرموودیه کی تری نیبنو عه بباس {ره زاه خوا له سهری} دمفهرموی: جاران پیځه مېرم {دروود خوا له سهری} کاتی دهنوږی دگرت له ژیر ریشه وه به پهنجه کانی دهستی دهخته مووی ریشی (نیبنو ماحه).

(۸) ناژنینه ووی نیوانی په نجاکانی ههردوو دهستو ههردوو پی، به پی نه مه فهرموودیه ی نیبنو عه بباس: پیځه مېرم {دروود خوا له سهری} فهرمووی: (که دهنوږ دگری دهست بخهره ناو پهنجهی دهستو پیئت) (نیبنو ماحه، تیرمیزی) دهس خسته ناو چهنجی پی ناوا باشه: به پهنجه تووتهی دهستی چه پی له ژیر پییه وه، له پهنجه تووتهی قاجی راستیه وه دهست پیبکاو به ریز پیااندا برپا هه تا له پهنجه تووتهی

قاچى چېپەۋە دەر دەچى، ئازىنەۋە پەنجەگانى دەستىش بەۋە دەبى
كە بەناۋىەكا تىكىان پەرىنىۋ بىيانجولتىنى.

۹) پىخشتىنى لاي راست لە سەر لاي چەپ، لە ھەموو شۆردن و
گەردەۋى دەسنوئىژدا لاي راست بختە پىشى لاي چەپەۋە، بەپى
فەرمايشتەكەى (دروودە خواە لەسەربە) (كاتى دەسنوئىژ دەگرن بە ئەندامە
راستەگانان دەست پى بکەن) (ئەبو داوود، ئىبنو ماجە، ئىبنو خوزمىمە،
ئىبنو حەببان) ئىبنو خوزمىمە ئىبنو حەبان بە فەرموودەيەكى
ساخيان داناوە. عائىشەيش (رەزە خواە لىبە) دەر موى: پىغەمبەر (دروودە خواە
لەسەربە) لە کردنى ئەم شتەندا حەزى لەۋە بوو كە لاي راستى پىش بخت:
لە پىلاۋ لەپىکردن و لە قز شەنەکردن و لە دەسنوئىژ گرتنداۋ لە ھەموو
كارىكى گرنگىدا) (پەسەندى ھەردوۋ لايە - بوخارى و موسلىم
گىراۋيانەتەۋە).

۱۰) سوننەتە سى جار كرنەۋە شۆردن و تەر كەردنى ئەندامەگانى
دەسنوئىژ، بەپى فەرموودەكەى عوسمان (رەزە خواە لىبە): پىغەمبەر (دروودە
خواە لەسەربە) دەسنوئىژى گرت و ھەموو ئەندامەگانى دەسنوئىژى سى جار سى
جار شۆرد (موسلم) لە گىرپانەۋەيەكى ئەبو داوود لە عوسمانەۋە:
پىغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە) سى جار دەستى تەرى ھىنا بەسەر سەرىدا، لە
گىرپانەۋەيەكى ئىبنو ماجەدا: دەلى: عەلى (رەزە خواە لىبە) دەسنوئىژى گرت،
سى جار سى جار، ئەندامەگانى دەسنوئىژى شۆرد، ۋە فەرموۋى:
دەسنوئىژى پىغەمبەرىش (دروودە خواە لەسەربە) ئاۋابوو.

۱۱) سوننەتە شۆردنەكە بەرو دوابى، پىش ئەۋە ئەندامى پىشو
ۋشك بىيئەۋە دەست بكا بەئەندامى دوا ئەۋ، چونكە پىغەمبەر (دروودە خواە

لهسه ربنا وایکردووه، ههتا له مهترسی راجیاییش دهر بازبین. سوننه ته
له پاش لی بوونه وه دهسته گانی رانه وه شیئ، به پئی هه رمایشته گهی (مرویه)
خواه لهسه ربنا: (کاتی له ده سنو یژ بوونه وه دهستان رانه وه شیئن، چونکه شتی
وا ده بی به باوه شیئی شهیتان) (ئیبنو ئه بی حاته م و کهسانی تر
گیژ او یانه ته وه) له بهر نه وه پیش کاری وا بوئی بیژا بوونی له خوا به رستی
لی دئ، سوننه ته له پاش بیسمیلا کردن نه مه پیش پتر بکا: (اللهم اغفر لی
ذنبی ووسع لی فی داری وبارک لی فی رزقی: خودایه! له گونا هم
خو شبه و گوشادی بخه ره مالم و پیت و هه ر بخه ره روژیم) (تیر میذی له
ئه بو هوره یره وه). سوننه ته که نهنگوستیله پیش له شوینی خو ی
بله قینی، نه گهر ژیره گهی ته ر ده بوو، دهنه ده بی دایکه نی و له قانندن
به سنیه سوننه ته به شو ردنی لای سهرووی رووی ده ست پی بکا، و له
پیشه سه ری وه ده ست بکا به ته ر گردنی سه ری، وه به نوو کی په نجه ی
ده ست و پی، ده ست پی بکات، نه گهر خو ی ناوی داده کرد بو خو ی، به لام
نه گهر که سیکی تر ناوی ده کرد به ده ستیدا له نانی شکه کانی وه ده ست
پی بکا، وه ناوی ده سنو یژمه گهی لهو (مودد) ئ که متر نه بی، وه له ناو
به کاره یتاندا ده سبلاوی نه کا، وه له سی جا رتی نه په ری، وه له کاتی
ده سنو یژگرتندا قسه نه کا، وه ناوه که شلپ نه کی شی به روویدا، به لکو و
به شی نه یی، له پاش ته و او بوونی کرداره گانی ده سنو یژمه که روو بکاته
قیبله و هه ردوو ده ستی به رزه وه بکا و بلی، (اشهد ان لا اله الا الله
وحده لا شریک له، واشهد ان محمدا عبده ورسوله، اللهم اجعلنی
من التوابین واجعلنی من المتطهرین، سبحانک اللهم وبحمدک،
اشهد ان لا اله الا انت استغفرک واتوب الیک) وه هه ر له حالی به ره و

قیبله‌دا سوورەتی (انا انزلنا) بخوینى به‌لام لهم کاته‌دا دەستی به‌رز نه‌کاته‌وه. موسلیم (ره‌زاه‌خواه‌لیبه‌) ده‌گیریت‌ه‌وه: هەر که‌سی له‌پاش دەسنوێژگرتن ب‌لى: (اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له، واشهد ان محمدا عبده ورسوله) هەر هه‌شت دەرگا‌کانى به‌هه‌شتى بو دهرک‌یت‌ه‌وه، به‌ که‌یفى خو‌ى له‌ کامیانه‌وه چه‌زبکا ده‌چیت‌ه‌ ژوو‌ره‌وه) تیرمی‌ذى لهم نزایه‌ نه‌مه‌ى پتر کردووه: (اللهم اجعلنى من التوابين واجعلنى من المتطهرين) حاکمیش (ره‌زاه‌خواه‌لیبه‌) نه‌مه‌ى لى پتر کردووه: (سبحانک اللهم وبحمدک اشهد ان لا اله انت استغفرک واتوب الیک).

سوننه‌ته به‌بى به‌هانه‌ى ره‌وا یارمه‌تى له‌ که‌س وهر نه‌گرى له دەسنوێژگرتندا، وه به‌بى به‌هانه‌ خو‌ى وشک نه‌کاته‌وه. واته: به‌ خاوى نه‌ندامه‌کانى دەسنوێژ نه‌سپ‌ى با له‌سه‌ر خو‌ وشک بب‌نه‌وه سوونه‌ته له‌پاش کاتى دەسنوێژى تازه‌وه دوو رکات نوێژى سوننه‌تى دیارى دەسنوێژ بکا، پی‌غه‌مبه‌ر (درووه‌خواه‌له‌سه‌ربه‌) ده‌فه‌رمو‌ى: (هەر موس‌لمانى ده‌سنوێژى به‌ جوانى بگرئ، وه دوو رکات سوننه‌تى پ‌یوه بکا، به‌ باشى دل‌یان بداتى و بى‌رى له‌ لایان بى، مس‌وگه‌ر که‌ به‌هه‌شت بو‌ خو‌ى مس‌وگه‌ر ده‌کا) (موس‌لیم). بزانه: ئەگه‌ر له‌ناو دەسنوێژه‌که‌یدا گومانى بو‌ په‌یدا بوو که‌ فه‌رزى له‌ فه‌رزه‌کانى دەسنوێژى فه‌رام‌و‌ش کردووه، ئەوه پ‌یویسته‌ ئەو فه‌رزه بکاته‌وه، وهه‌ر چیش فه‌رز نه‌کراوه‌وه دووباره‌ى بکاته‌وه، چونکه‌ بناغه‌ى کار له‌ شه‌ریعه‌تا له‌ سه‌ر نه‌بوونى شته، عه‌ده‌م ئەه‌له، کارو فی‌عل عاریضه، به‌لام هەر گومانى له‌ پاش ته‌واکردنى ده‌سنوێژه‌که‌ که‌ بوو، له‌یه‌ر فه‌رمایشتى بایه‌خدار کارى پ‌ى ناکرئ، چونکه‌ گومانى وا

زۆره، کارپیکردنی دیزواره، له رواله تیشدا وا دمرده کهوئ که دهنویژ به تهواوی گیرایی! به لام گومان له نیتدا له پاش تهواو بوونی دهنویژیش گهره که بوی بگهریتهوه، سهر له نوئ دهنویژمهکی بگریتهوه.

١٠) تاراتگرتن: استنجا: خو پاککردنهوه:

پیناسه کهی له شهرعا: (لابردنی پیسی سهر ههر دوو رایه، که پیشیان دهگوترئ: پاش و پیش، به ئاو، یا به بهرد، یا به ههر دوکیان) حوکه کهی ههرزه، به پیی فهرمایشته کهی (درووه خواه له سهر به): (کاتی یه کیکتان دهچی بۆ سهر او باسی بهرد له گهل خوئ ببا، خوئ پییان پاک بکاتهوه، ئیتر نهوه بریتی تاراتگرتن ده کهوئ) (ئه بو داوودو داره قوطنی و ئیبنو ماجه به رشتهیهکی جوانی ساخ گیراویانه تهوه) ئه نه سیش (ره زاه خواه له سهر به): ده فهرموئ: (من و کورپکی له سیهری مندا که پیغه مبههر (درووه خواه له سهر به): ده چوو بۆ سهر او جه وهندمیئ ئاومان بۆی دهبرد، بهو ئاوه تاراتی دهگرت، وه نه قیزه یه کیشمان له گهل خو مان دهبرد، پیغه مبههر (درووه خواه له سهر به): دایده چه قاندو دهیکرد به بهردهم (به ره بهست - سوتره) له کاتی نوێژدا. وا باشتره که خوئ به بهردو به ئاو پاک بکاتهوه، چونکه خه لکی قوبابه ههر دووکیان تاراتیان دهگرت، خودا له بهر نهوه ستایشیکردن و فهرمووی: { فِيهِ رَجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَّطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ - سورة التوبة - ١٠٨/٩ }. واته: نهه مزگه وتهی قوبا کۆمه لئ بیاوی موسلمانان ساغی پاک و ته میزی تیا به، حهز به پاکی دل و دهر و ون و له شو و جل و شوین ده کهن، له بی دهنویژی و

لەشپىسى دوورن، بەسە بۆ سەر بەرزى ئەوان كە خودا ئەو كەسانەى
خۆش دەوى كە حزيان لە پاكى و خاوينىيەو خۆيان پاك و خاوين
رادەگرن) چونكە ئەو دەوى كاتى ئەم ئايەتە هات پىغەمبەر (مروودە خوا
لەسەربە) لە هۆى ئەم ستايشەى، لىيانى پرسى، عەرزىان كەرد: لە پىشدا
خۆمان بە بەرد پاك دەكەينەو ئەو جا بە ئاويش تاراتدەگرن) بەرزاز
بە رشتەيەكى بېھيز (ضعيف) گىراپويەتەو، بەلام ئەودوى بە راستى
ئازانى و دەفەرموى: زانايانى شەرع ئاوا دەيگىرپنەو، كەچى لە كتيبەكانى
حەدىسدا شتى وانىيە، بەلكو ئەمەيان تيايدايە: (بەئو خۆمان پاك
دەكردەو) (ئەحمەد، ئىبنو خوزەيمە) وا باشە لە پاساودانى باشتىرنيدا
بگوترى: (زاتى پىسايىيەكە بە بەردەكە لا دەچى، ئەسەرەكەشى بە ئاودەكە
لادەچى، ئىتر دەست چەپەلاوى نابى). ئەگەر تاراتگر ويستى ھەر بە
يەككىيان پاك بكاتەو، باخوى بەئو پاك بكاتەو باشترە، چونكە ئەو
ھەم پىسايىيەكە لادەبا، ھەم خۆى ئەسەرەكەى لادەبا، بەلام بەردەكە ھەر
خودى پىسايىيەكە لادەبا، ئەگەر تاراتگرتن بە بەردبوو پىويستە بەسى
بەردبى، ئەگەر بەسى بەرد پاك نەبۆو پىويستە بەزىاتر خۆى پاك
بكاتەو، مەرج بوونى سىبەرد بەپىي فەرموودەكەى پىشوو: (كاتى
يەككىكتان دەچى بۆ سەراو با سى بەرد لەگەل خۆى ببا) خۇپاككردنەو
ھەر مەرج نىە بە بەرد بى، بەلكو بە ھەرشتى كە پاك و وشك بى و
پىسى ھەلەكەنى و رىزى نەبى دەبى بەلام بە بەردى تەرو شتى پىس و
شتى ساف (وہك قامىش و شووشە) نابى. ئىبنو مەسعود (رەزە خوا لىبە)
دەفەرمى: جارى حەزرت (مروودە خوا لەسەربە) رۆيشت بۆ سەراو، بەمنى
فەرمو كە سى بەردى بۆ ببەم، منىش دوو بەردم دەست كەوت، ھەر

چەند گەرام بۇ بەردى سېھەم دەستەم نەگەوت، لەبەر ئەوۋە دوو بەردو
تەپالەيەكەم بۆى برد، دوو تەپالەكەي فەرداۋ فەرموۋى: (تەپالە
چەپەلە!) (بوخارى) بۆيە بەشتى رىزدارىش نابى، ۋەكوو كوليرەو
ھەموو خواردەمەنيەكى تىرى ئادەمىزاد، يا خواردەمەنى جنۇكە ۋەك
ئىسقان، لەبەر ئەم فەرموۋدەي مسلىم: (حەزروت (مروۋدە خواد لەسەربە: رىگەي
نەدەدا تارات بە ئىسك بگىرى، دەيفەرموۋ: چۈنكە ئىسك خۇراكى برا
جنۇكەكانى ئىۋەيە!).

مەرجى بە كارھىنانى بەردو ۋىنەي بەرد ئەمەيە: شۈنەپىسەكە
ۋشك نەبۇبىتەۋەو پىسىيەكەيش لە جىگەي ئاسايى خۆى لاي نەدابیۋ
شتى بىگانەي تىرى نەھاتىتە سەر، دەنا دەبى تاراتەكە بەس بە ئاۋبى،
يا بە بەردو بە ئاۋبى، بەردى تەنيا بەس نىە).

۱) دەستۋورى سەراۋەردن:

۱) نادروستە بۇ سەراۋەردنە چۆلەۋانى، ئەگەر پەنايى نەبوۋ،
روۋەردن ۋ پىشتەردن لە زوۋگە، بەپىي فەرمایشتەكەي (مروۋدە خواد لەسەربە:
(كە دەچنە سەر پىشاۋ، بۇ پىسايى يان بۇ گمىز، نە روۋبەنە روۋگە
(قىبلە) ۋ نە پىشتى تىبەكەن، بەلام روۋبەنە ئەم لاۋ لا) (شەيخان) ھۆى
ئەم نادروستىە ئەمەيە: بەرى روۋگە شكۆمەندە، دەبى شكۆمەندىيەكەي
بېاريزرى، بەپىي فەرموۋدەكەي سوراقەي كورپى مالىك (رەزە خواد لىبە:
دەيگىرپىتەۋە كە دەفەرموۋ: بە گۈنچەكەي خۆم لە زارى پىرۋى سەرۋەرم
ژنەۋت دەيفەرموۋ (مروۋدە خواد لەسەربە: (كاتى كەسىكتان دەچى بۇ سەراۋ

باريزی قیبله‌ی خوی گه‌وره مه‌زن بگری، با روونه‌کاته رووگه. به‌لام نه‌وه‌وی دمه‌رموی: نه‌گمر له‌بهر دهمیه‌وه داپۆشه‌ری (ساتری) هه‌بوو، دوو سییه‌کی گه‌زی به‌رز بوو، خوښی به‌قهد سی گه‌ز یا که‌متر لییه‌وه نزیك بوو، نه‌وه رووکردن تی دیروسته، ئیتر چ له‌ناو سارادا بی، چ له‌ناو خانوودا بی، رووکردن و پشت‌کردنه رووگه له‌ناوماڵدا بۆیه حه‌رام نیه له‌بهر ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی ئیبنو عومه‌ر: فه‌رمووی: ئیشم هه‌بوو چوومه سه‌ر سه‌ربانه‌که‌ی حه‌فصه‌ی خوشکم که ژنی پیغه‌مبه‌ر (درووه‌ی خوا له‌سه‌ربه‌ی) بوو، پیغه‌مبه‌رم دی خه‌ریک بوو روو به‌ شام ده‌ستی به‌ ئاو ده‌گه‌یانندو بشتی کردبووه رووگه. (کۆمه‌له‌که گێراویانه‌ته‌وه — بوخاری، موسلیم، ئه‌بو داود، تیرمیزی، نه‌سائی) شافعیش (ره‌زاه‌خوا له‌بیه‌ی) دمه‌رموی: رووکردن و پشت‌کردن له رووگه له‌ده‌شت نادرسه نه‌ک له‌ناو ماڵدا. مه‌روانول ئه‌صفه‌ریش (ره‌زاه‌خوا له‌بیه‌ی) دمه‌رموی: ئیبنو عومه‌رم بینی حوشره‌که‌ی له به‌رده‌میه‌وه له رووی قیبله‌وه ییخ دابوو، ئه‌وجا به‌ره‌و وشتره‌که گمیزی ده‌کرد، عه‌رزیم کرد: ئه‌ی باوکی نه‌وره‌حمان! خوښتی وا نه‌یی لی‌کراوه؟ چۆن تۆ ده‌یکه‌ی؟ فه‌رمووی: شتی وا له بۆشاییدا، له شوینی به‌ربه‌ره‌لادا نه‌یی لی‌کراوه، به‌لام نه‌گمر له نیوانی تۆو نیوانی رووگه‌دا شتی هه‌بی که په‌ردمت بۆ بکا نه‌وا قه‌یناکا) ئه‌بو داوودو حاکم گێراویانه‌ته‌وه.

٢) پاریز بکا له گمیزکردن له ناو ئاوی راوه‌ستاودا. پیغه‌مبه‌ر

(درووه‌ی خوا له‌سه‌ربه‌ی) دمه‌رموی: (که‌ستان قه‌ت گمیز مه‌که‌نه ئاوی راوه‌ستاوده‌وه) جابیریش (ره‌زاه‌خوا له‌بیه‌ی) دمه‌رموی: پیغه‌مبه‌ر (درووه‌ی خوا له‌سه‌ربه‌ی) نه‌یی ده‌کرد که له‌ناو ئاوی راوه‌ستاودا گمیز بکری (موسلیم،

نەسائى) ئەم نەيى لىكردنەيش ئاۋى كەم و زۆرى دەگرىتەۋە، چۈنكە شتى ۋا مايەى چەپەئىيە، بەلام بەرگىرىيەكە چۈنكە بەرگىرى = دىفاع بەلام (بەرگىرى = مەنە) لە كەما توندترە، ۋە لە شەۋىشدا توندترە لە رۆژ، چۈنكە دەئىن: ئاۋ لە شەۋدا ئارامگاي جىنۇكەيە، جا دوور نىە كە بەھۋى ئەۋەۋە جىنۇكە توۋشى زىيانىكى بىكەن، ئاۋى رەۋانىش ئەگەر كەم بى مىزىتىكىردنى نادروستە، چۈنكە لەكارى دەخا، نە بەكەلگى خۋى دەمىنى، نە بەكەلگى كەسىكى ار دەئ، ئەگەر زۆرىش بى ئەۋە ناپەسەندە، ۋاتە: مەكروۋە، ئاۋى راۋەستاۋىش كەم و زۆرى ئەم دوۋبىرپارەى بۇ ھەيە، كەم بى نادروستە زۆر بى (ۋاتە: قوللەتتىن بى) ناپەسەنە. بەھەر حال سەراۋكردن لە ئاۋى راۋەستاۋدا زۆر خراپە.

۲) سەراۋنەكا لە ژىردارى بەرىدا، لە كاتى بەردا، يا لەھەر كاتىكى. تردا، پىسايىكردن ناپەسەندترە، چۈنكە بەرەكەى پىس دەكاۋ قىزمەۋون دەبى.

۴) سەراۋنەكا لە سەرىگايى كە ھاتوۋ چۆى تىابكرى، سەراۋى گەۋرە خراپرتە، جارى پىغەمبەر (دروۋدە خواۋ لەسەربە) فەرموۋى: خۇتان بپارىژن لەۋ دوو شتە ناشرىنە كە دەبن بە ھۋى ئەۋە خەلگى نەفرەتتان لىبەكەن ۋە لەنەتتان بۇ بنىرن، گوتيان: ئەى پىغەمبەرى خواۋ ئەۋ دوو شتەيە چىن؟ فەرموۋى: سەراۋكردن لەسەرەپىدا، يا لە سىبەرى جىگەدانىشتندا.

۵) سەراۋنەكاتە ناۋ كۈنى زەۋىيەۋە، مەبەست كۈنى دەم خروپانە، چۈنكە پىغەمبەر (دروۋدە خواۋ لەسەربە) لە فەرموۋدەيىكا، كە

نه سائی و نه بو داوود گیراویانه ته ووهو حاکم فەر موو پیه تی: فەر موو دده پیه کی
ساخه چونکه به پئی مهرجه گانی صه حیجی بوخاری و صه حیجی
موسلیمه، پیشگیری کردووه له ووه که: (میز بکریته کونه ووه). له بهر نه ووه
که جیگه و شوپنی جنوکه یه.

٦) له سیبهری دانیشتنی مهردووهدا، وهك سیبهری درهخت و شتی
وا سهر او نه کا. سهر او ی گه ووه خراپتره، پیغه مبه ر (دروود خوا له سهر بو)
فهر موو پیه تی: خوټان له م سئ نیشه بپاریزن که دهن به هو ی نه فرین
لیگردنتان: سهر او کردن له گوړگاگاندا یا له سهر چه قی ریگه و باندا، یا له
سیبهری حه وانه وهدا، وهك سیبهری درهخت و شتی وا. (نه بو داوود)
جیگه ی گوړ و کانیکردن و ریگه ی کانی و بواری دهوروبه رو قه راخی ناوی
لیخواردنه ووهو بهر بهر پوچکه ی زستانیش له م برپارهدا وهك سیبهر وایه.
میزکردن له سهر گوړ نادروسته، هه روا له ناو مائی مزگه وهدا، با بیکاته
د فهر مو ی: فریشته ووهو دوا یی له دهره ووهی مزگه ووت بیرپزی هر
حه رامه!.

٧) له کاتی دهست به ناو گه یاندا قسه نه کا، چونکه پیغه مبه ر
(دروود خوا له سهر بو) د فهر مو ی: (نابی دوو کهس به یه که ووه بچن بو سهر اوو
شهر میان هه ئمان دهست بکه ن به قسه کردن، چونکه خودای گه ووهو
مه زن زور رقی له شتی وا ده بیته ووه) (نه بو داوود) بویه خوا زور رقی له
شتی وایه له بهر هه ئمانینی شهرمگا، دنا قسه کردن له م کاته دا دروسته
به لام ناپه سه نده، دهق وهك ژن ته لاقدان خو ی ره وایه که جی پیغه مبه ر
(دروود خوا له سهر بو) له باره یه ووه د فهر مو ی: (دزیوترین حه لال له لای خودای
گه ووهو سهر وهر ژن ته لاقدانه) نه مانه یش حوکه ی قسه کردنیان هه یه:

وۀلامدانه وۀی سلاوو نزاکردن بۆ پڑمیوو سوپاسکردنی پڑمیو، نه گهر له سهر پيشاو پڑمی با له دلۀوه سوپاسی خوا بکا، موحیپی طه بهری دمفهرموی: (گهره گه له وکاته دا نه بخواو نه بخواته وۀو نه تهماشای دمردراوۀکه بکاو نه سهیری شهرمگای خوی بکاو نه سهیری ناسمان بکاو نه به دهستی یاری بکاو نه زۆریش له ئاوده ستا بمینیتۀوه، ناپه سهنده هه لگرتنی شتی که ناوی خوا ی لینووسرابی، وۀک نه نگوستیله و پارهو دره، هه روا شتی قورئانی لینووسرابی، له بۆ شکۆمه ندیی، ناوی پیغه مبه ریش له م مه سه له یه دا وۀک ناوی خوا وایه)، له هه دیسا دمفهرموی: (پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ربه) که دمپویشته ناو ئاو دسته وۀه نه نگوستیله که ی داده گه ندو له شوینیکا دایدنا، نه و جا دمپویشته ناوی، چونکه مۆری (محمد رسول الله) ی لیئه لکه ندرابوو) (تیرمیذی) گیرویه ته وۀو فهرموویه تی: فهرمووده یه کی جوانی ساخه (حدیث حسن صحیح) هه رامه سیپاره (موصحف) بیرته ناو ئاوده ستۀوه، مه گهر بترسی که بیدزن، یا بکه ویتۀه دهستی بیپروا، له کاتی وادا ناچاریه دروسته، به هه حال پیویسته به پیی توانا پاک رابگیری و له بیپیزی بهاریزی.

بزانن: که هه موو ناویکی شکۆمه ند له م حکومه دا وۀک ناوی خواو پیغه مبه ر وایه، که واته. نه مه ناوی گشت پیغه مبه ره گان دهگریته وۀه (مرووده خوا بیان له سه ربه).

۸) نابی رووبکاته خۆرو مانگ، یا پشتیان تییکا، چونکه نه م دوو شته دوو نیشانه ی گه وره ی ناشکران له سهر گه وره یی خوا ی مه زن.

۹) بەرەرووی با، بامیزنەکا، لەوکاتەدا قورسایى لەشى بخاتە
سەر قاچى چەپى، کە دەجیته ناو ئاودەستەووە قاچى چەپى پێش بخاو
بۆ: (باسم الله اللهم انى اعوذ بك من الخبث والخبائث: بە پیرۆزى
ناوى خوا خۆم دەپارێزم لە شەیتان، ئەى خودایە! پەنا دەگرم بەتۆ لە
گۆل و دیلى شەیتان) کاتیکیش دەر دەچى قاچى چەپى پێش بخاو بۆ:
(غفرانك الحمد لله الذى اذهب عني الازى وعافاني: خودایە! داواى
لێبوردنت لێدەکەم کە ئەم ماوەیە لە یادی تۆ دوورکەوتمەووە، سوپاس بۆ
ئەو خودایەى کە ئەم نازارەى لە گۆل خستەووەو ساخڵەمى کردووم)
چونکە حە دیت دەفەرموئ پێغەمبەر (مروودە خوا لەسەربە) کە لە ئاودەس
دەردەچوو دەیفەرموو: (غفرانك) (هەر پێنج فەرموودەزانەکە
گێڕاویانەتەووە) لەچەند رێگەى بێهێزیشەووە دەگێرپنەووە کە پێغەمبەر
فەرموویەتى: (الحمد لله الذى اذهب عني الازى وعافاني). شتى
واش با بێهێزیش بێت بەلام لە عیبادەتدا کارى پێدەکرى. وا پەسەندە
کە لەخەلك دووربکەوێتەووە شوینیکی فەشەلى لەبار بۆ مێزکردن
هەلبزێرى، نەبادا پڕۆزەکەى بگەرێتەووە بۆ خۆى، بەپێى ئەم
فەرموودەى ئەبو موسا (رەزای خوا لەبە): (جاری پێغەمبەر (مروودە خوا
لەسەربە) چوووە پەنا دیواریکەووە لە نەرماییەکی فەشەلدا گمیزی کردو
فەرمووی: کاتی دەتانەوئ گمیزبکەن جیگەیهکی لەبار کە دەستبدا بۆ
میزلیکردن بدۆزنەووە! (ئەحمەد، ئەبو داوود) وا باشە کە لەپاش
سەراووەکە ناو بپەرژینی لە شەرمو شەروالەکەى، هەتا دڵە راوکی لە خۆى
دوووربخاتەووە.

۱۲) هوکانی بیده سنوئیزی:

ده سنوئیز به مانه ده شکیت:-

دەرچوونی شتی له پینش یان له پاش، قهباره داربی یان
 بیقه باره بی وهک با، ناساییبی یان ناسایی وهک خوین و زیخ، خودبیس
 (نجس العین) بی یان پاکبی، وهکو کرم، سهر به لگهیش له م مهسه لهیه دا
 ئەم نایه تهیه: { او جاء احد من الغائط - سورة النساء -
 ۴/۴۳ } . واته: وه یاخود یهکی له ئیوه له سهر ئاو هاته وهو
 بیده سنوئیز بوو. غائیط له بنه پتدا نهو شوینهیه که دهستی تیدا به ئاو
 دهگهیه نری، دهر دراوه که به هوئی هاوسایه تیوه بهو ناوه ناو نراوه، به پیی
 نایه ته که میزو پیسای بهرده کهون، باو ترو تسیش به پیی ئەم
 فهرموودهیه بهرده کهون. ئەبو هورهره (خواه له سهر بی) فهرمووی:
 پیغه مبه (درووه خواه له سهر بی) فهرمووی: (ههر کهسی ده سنوئیزی شکا تا
 ده سنوئیز نه گریته وه نوئیز کردنی بۆ دروست نیه. پیاویکیش گوتی: ئەی
 ئەبو هورهره! ده سنوئیز به چی ده شک؟ فهرمووی: به بالیبوونه وه ترو
 تسو شتی وا) (په سهندی ههردو لایه. واته: بوخاری و موسلیم
 گیراویانه ته وه) مهزیش بهر ده سنوئیز شکین دهگهوی به پیی ئەم
 فهرموودهیه: علی (رهزاه خواه لایه) فهرمووی: مهزیم زۆر بوو، شهر میشم
 ده کرد بۆ خۆم له پیغه مبه (درووه خواه له سهر بی) بهرسم، چونکه کچه کهی
 خیزانم بوو، جا میقدادی کوری ئەسوهدم راسپارد، بۆ ئەمه لیی پرسی،
 فهرموو بووی: چۆکی بشۆری و ده سنوئیز بگری) (شه یخهین). به پیی ئەم
 فهرمایشتهی ئیبنو مه سعود و ئیبنو عهباباسیش (رهزاه خواه لایه) وه دیش

به رده گهئ: (به هوی دمر چوونی وه دییه وه دهنویژ پیویست دهبی) بهیهقی له (السنن) دا گیراویه ته وه. نایه تو فهرمووده کان دهگرتن به پیومر بو هه موو دمر اوئیکی تریش ته نانه ت با سروشتی له شیش دمری نه به راندبی!.

به لام دمر دراوی له دوو راگه (سبیلین) موه دمر نه چوو بی، دهنویژ ناشکین، وهك خویند به ردان و که له شاخ گرتن و رشانه وه نار ه قو شتی تری له م باب ته، چونکه پیغه مبه ر (مرووده خوا له سه ربه) که له شاخی له خوی دهگرت و شوینه که له شاخ لیگرا و مکه ی دهشوردو ئیتر به بی نه وه دهنویژ بگری، نویژی دهگرت، جار یکیش له غه زای زاتولریقاعا دوو پیاو له یارانی پیغه مبه ر (مرووده خوا له سه ربه) وه زام خوا له یارانی به ئیشکی له شکری موسولمانانان دهگرت، پیاو یکیان هه لسا دهستی کرد به نویژ کردن، پیاو له بیروا کان تیریکی تیگرت، نه ویش تیره که ی دمر کیشاو نویژه که ی ته و او کرد، هه ر خوینیشی لیده هات، کاتی پیغه مبه ر (مرووده خوا له سه ربه) به وه ی زانی ره خنه ی لی نه گرت. (نه بو داوود به رشته یه کی ساخ گیراویه ته وه) له بهر نه وه ویش دمر دراوی دوورا واته: (پاش و پیش) تایبتمه ندی خوی هه یه که له غه یری نه وان دانییه.

یه کی له دهنویژ شکین (نواقض) هکان :-

خهوتنه، به پیی فهرمایشته که ی پیغه به ر (مرووده خوا له سه ربه): چاو ده مبینی کو مه، هه ر چاو کاتی چوووه خه و ده مبینه که خاو ده بیته وه، جا له بهر نه وه نه گه ر که سی خهوت کاتی هه لدهستی با دهنویژ بگری (نه بو داوودو ئیبنوماجه). به لام که سی نوستی و پاشی خوی له

زهوییه که قایم کردبئ، نهوه دهسنوئزی ناشکئ، بهپئی فهرمایشتی
نه نهس که دده فهرموی: یارانئ پیغه مبه ر (مرووه نه وه له سه ربه) چاران
دهیخه وتن، که هه لدهستان بهبئ نهوهی دهسنوئز تازه بکه نهوه نوئز یان
ده کرد (موسلیم گپراویه ته وه)، نه بو داوود نه م رسته یه شی له م
فهرمووده یه پتر کردووه: وا خه ویان لیده که وت سهریان شوړده بووه و
چه ناگه یان دهیدا له سهر سینگیان، نه مهیش به سهرینی پیغه مبه ر بوو.

یه کئ تریان: نه مانی هو شه به سهر خوشی یا به نه خوشی وه ک
بوورانه وه و شیتی، چونکه له شوینئ به خه و دهسنوئز بشکئ که له چاو
نه مانی هو شدا شتی وا مروؤ بی ناگا ناکا، دهبئ به م باشتر بشکئ.

یه کئ تریان: به یه ک گه یشتنی پیستی نیرو می نامه حرده مه،
بهبئ په رده، مه گهر هی منائی که ته مهنی له واده ی نارمه زووی ئاده میزادی
ناسایی که متربئ، بهپئی ئایه تی: {أَوْ لَا مَسْتُمْ النِّسَاءَ - ٤/٤٣}. واته:
یا پیستان له پیستی ژنان که وت نه وه تا نه م ئایه ته دا (له س) عه طف
کراو ده ته وه سهر (مجئ) وه فهرمان کراوه نه گهر ئاو نه بوو له دوا روودانی
یه کئ له م کارانه، ته یه موم بکری، نه مهیش نیشانه ی نه وه یه که
ده ستلیدانی ته نیا هو ی بئ ده سنوئزییه، ریک وه ک سهر او کردن، به وه دا
دمزانین که مه به ست له (له مس) جوو تبوون و دروستبوون له گه ل ژندا
نیه، چونکه نه م واتایه دزی روا له تی دهره وه ی وشه گه یه، چونکه (له مس)
به غه یری جوو تبوونیش ده گوتری، نه وه تا خوای گه وره دده فهرموی:
{فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ - سورة الأنعام - ٧/٦}. واته: نه گهر
کتیبیکیش بئ بنیرین که له کاغه زدا نوسرابئ، وه به دهستی خو یان

دەست لە پەرەکانى بدن، ھەر بېرۋا ناھىيىن و دەلّين: ئاى لەم جادوۋە گەۋرە (ئاشكرايە) پېغەمبەرىش (دروودە خواە لەسەربە) لەمىسى بە واتايەكى تر جگە لە جووتبوون بەكار ھىناۋە، وەك ئەۋە بە ماعىزى ھەرموو: (لعلك لامست: رەنگبى ھەر دەستبازىت لە گەلدا كەردبى) ھەر بەلگەيەكەش كە بوچوۋنى تىرى ھەلەدەگرت لە بەلگەيى دەكەۋى، كە واتە: لەمس لە زمانى ھەرمېدا بىرئىتايە لە كەۋتنى پىست لە پىست، ئىتر بە قەستى بى يان نا، بە ئارمىزۋوبى يان نا، لە نىرىنەشە جىاۋازى لە نىۋانى پىرئ كە لە پىاۋەتى كەۋتبى و نىرىنەى تردانىيە، پىرو لاۋو خەساۋو شلەيەتەۋ مىرد منال جىاۋازيان نىيە، لە مېينەشە ھەرقى ژنى گەنج و پىرئژن ئارمىزۋى لىنەكەرى نىيە، چونكە ھەر چۈنئى جىگەى گومان لىكەردنى ئارمىزۋو لىكەردنە! بۇيەش لە يەككەۋتنى پىستى خۇيى (مەھرەم) دەسنوئژ ئاشكىنى لەسەر ھەرمىشتى دامەزراۋ، چونكە جىگەى گومانى ئارمىزۋوليكەردن نىيە، پەردەيش كە لە بەينا بوو ئەۋە بەيەك گەشتن نىيە بۇيە دەسنوئژ ئاشكى، ھەروا دەست دان و لە نىۋوك و موۋو ددان دەسنوئژ بەتال ئاگاتەۋە ھەروا لەيەككەۋتنى ئەم شتانە لەناۋ خۇيانا.

يەككى تىريان: گەشتىنى بەرى دەستى كەسكە بە پىستى پاش و پىشى خۇي يا ھى ئادەمىزادىكى تر، ئىتر نىربىن يان مى، گەۋرە بىن يان بچوۋك جىاۋازيان نىيە، ، بەپىي ھەرمىشتەكەى (دروودە خواە لەسەربە) كەسى دەستىدا لە پاش و پىش (ھەرج)ى خۇي با دەسنوئژ بگىرتەۋە (ئەحمەدو تىرمىزى گىپراۋيانەتەۋە، ھاكەمىش ھەرموۋيەتى: ئەمە بەپىي مەرجى ھەردوۋ شىخە) واتە: (بوخارى و موسلىم، كە لە زانستى ھەرموۋدەدا ناسراۋن بە شەيخەين، واتە: ھەردوۋ شىخ) ۋە بەپىي ئەم

فهرمایشته‌یشی (مرووده خواد له‌سهرېدا): ههرگامی‌کتان به‌بی پهرده یا به‌بی
ده‌ست‌بیج ده‌ستیدا له شهرم واته: پاشو و بی‌شی خوی بدات با
ده‌سنوئیز بگریته‌وه.

ئیب‌نو حه‌ببان گیراویه‌ته‌وه، (افضاء) که له ده‌قی عه‌ره‌بی
فهرمووده‌که‌دا هه‌یه بریتیه له ده‌ست لی‌دان به به‌ری ده‌ست، ده‌ی نه‌وا
به‌پی ده‌قی فهرمووده‌گان به‌ده‌ست لی‌دان له شهرمی خوی ده‌سنوئیزی
ده‌شکی، دیاره به‌هی که‌سیکی تر با‌شتر ده‌شکی، چونکه نه‌وه پتر پهرده‌ی
ریژ له نیوانا ده‌درپینی، به‌لکوو به‌بی نه‌م پی‌وهر (قیاس) هیش نه‌م ده‌قه
له‌م باره‌یه‌وه چه‌سپاوه: که‌سی ده‌ستیدا له چووک (زه‌که‌ری) خوی با
ده‌سنوئیز بگریته‌وه) فهرمووده‌که‌ی خاتوو بوسرمیش ده‌قه‌رموی: بو خۆم
له پی‌غه‌مبه‌رم ژنه‌وت ده‌یفه‌رموو (مرووده خواد له‌سهرېدا): ههر که‌سی ده‌ستیدا
له چووک ده‌بی ده‌سنوئیز تازه بکاته‌وه (نه‌حه‌مدو نه‌سانی) نه‌مه‌یش
دامه‌نی خوی و دامه‌نی خه‌لگی تریش ده‌گیرپته‌وه، هه‌روه‌ک پی‌غه‌مبه‌ر
(مرووده خواد له‌سهرېدا) ده‌قه‌رموی: ههر پی‌اوئ ده‌ستی که‌وت له چووک‌ی خوی با
ده‌سنوئیز تازه بکاته‌وه، ههر ژنیکیش ده‌ستی دا له شهرم‌گای خوی با
ده‌سنوئیز تازه بکاته‌وه (نه‌حه‌مد) نه‌و فهرمووده‌یه‌ی که نه‌وه ده‌که‌یه‌نی
که به‌شتی وا ده‌سنوئیز ناشکی، ئیب‌نو حه‌ببان و که‌سانی تر ده‌قه‌رموون:
نه‌وه هه‌لوه‌شاوه‌ته‌وه، پاشیش (که مه‌به‌ست لی‌ی پزووی کۆمی
ئاده‌میزاده) به‌ر وشه‌ی شهرمو دامه‌ن ده‌که‌وی له‌م فهرموودانه‌دا، که به
واتای فهرجن، هه‌روه‌ک به قیاس له‌سهر پی‌شیش هه‌مان برپاری بو
ده‌سه‌پی، به وشه‌ی (به‌ری ده‌ست) نه‌وه‌ی به‌ری ده‌ست نه‌بی به‌ر برپاره
ناکه‌وی، واته: ده‌سنوئیز به‌ سه‌ری په‌نجه‌و به نیوانی و به لاتنه‌نیشتی و

به لالهپ ناشکی، به (شهرمگای ئادهمیزادیش) هی گیانله بهرو مهلو و مؤر دمرده چی، به دهمس دان له بهرو دواي گیانله بهر دهنویژ ناشکی.

یه کی تریان: چاکبونه وهی هه میسه بی دهنویژه وهك كه سی هه میسه میزه چورگی بی، یا پی رانه گری، یا وهك ژنی هه میسه بی نوێژ، چونکه پاکیتی ئه مانه له بهر ناچاریه و هی ناچاریه که یانه، هه کاتی ناچاریه که یان نه ما حوکه که یشی نامینی، که نه وهیه چاوپۆشی دهری له دهر او ده که یان.

١٣) یاسایه کی سه رعزانی (قاعیده فقهیه):

یه کی له یاسا بریار دراوه کان، که بریاری (حکم) ی زۆری شهرعی به پی ئه و دروست ده بی ئه مهیه: (استصحاب الاصل) واته: مانه وهی شت له سه ر حالی پيشووی خو، له سه ر ئه م شیوهیه: بریاری بۆ شتی له کاتی دوه میدا ده چه سپ، له سه ر بنیاتی چه سپ بوونی ئه و بریاره بۆی له کاتی یه که میدا، جا به پی ئه م یاسایه مه ردوم تیکرا به یهك دهنگ ده ئین: نه گه ر که سی گومانی بۆ پهیدا بوو که ئایا ژنه که ی ته لاق داوه یا نا؟ ئه وه دروسته له گه ئی دروست بی، چونکه بنه رمت (ئه صل) نه بوونی ته لاق، به لام نه گه ر گومانی کرد: که ئه و ژنه ی ماره کردووه یا نا؟ ئه وه دروست نیه بر واته لای، چونکه بنه رمت نه بوونی ماره کردنه، له سه ر هه مان یاسا نه گه ر که سی سوور ده یزانی که دهنویژی هه بوو، له فیساره کات، به لام گوهمانی له نه مانیا له وه دوا پهیدا کرد، ئه وه چوونکه بنه رمت هه بوونی پاکیه و نه بوونی بی دهنویژییه دهنویژه که ی هه ر ماوه نه شکاوه! به

پیچەوانەیشەووە هەروەها ئەگەر کەسێکیش سوور دەیزانی کە لەپاش کاتیکی زانراووەوە وەک پاش خۆر کەوتن، دەسنوێژی گرتوووە دەسنوێژی شکاوە بەلام نەیدەزانی کە کامیان لە پێشدا بوون، ئەووە تەماشای دەکەین. ئەگەر لە پێش خۆرکەوتندا دەسنوێژی نەبووە ئەووە نیستا دەسنوێژدارە، چونکە بێ دەسنوێزییە کە لە پێش خۆرکەوتندا هەڵ دەگرێ کە لەپێش پاکییە کەووە بووبێ، هەڵبەش دەگرێ کە لە پاشیەووە بووبێ، جا بەم رەچاوکردن (اعتبار) پاکیتی دەبێ بە بنەرەت، بەلام ئەگەر لە پێش خۆرکەوتندا دەسنوێژی هەبوو ئەو نیستا بێ دەسنوێژە چونکە سوور زانیی پاکیتی لە پێش خۆرکەوتندا بەوەلا دەچێ کە سووریش دەزانی کە لە پاش خۆرکەوتن دەسنوێژی شکاوە، لەشپیسیش لەم بڕیارەدا وەک بێ دەسنوێژی وایە.

١٤) خۆشۆردن (غوسل):

شۆردن لە زماندا: کردنی ئاوە بەسەرشتدا بە رەهایی (مطلقاً). لە شەرعدا: کردنیەتی بەسەر هەموو جەستەدا بە مەبەستی شستن. (هۆیکانی): ئەو شتانەی کە دەبن بە هۆی پێویستبوونی خۆشتن شەش شتن سیانیان پیاوو ژن تیايانا هاوبەشن.

پەکەم: بەیەکاچوونی سوننەتگای نیرو مییه، لەسەر ئەم شیوەیه بەلایەنی کەمەووە تیچوونی گۆمکە ی چووک، یا بە ئەندازەی ئەو، بۆ ناو پێش یا پاشی گیاندارێ، بکەرو بدەر مەرووف بن یا گیانلەبەر جیایی نیه، هەروا ئاوی بێتەووە یا نا جیاوازی نیه، سەر بەلگە لەم مەسەلەیهدا

فەرموودەكەى خاتوو عائىشەيە (رەزەلە خۇدەلەيىنە) كە دەفەرمۇي: پېغەمبەرى
خۇا (دروودە خۇدەلەسەربە) و سەرو مال و منال بە قوربانىيى، فەرمووى: كاتى
دوو سوننەتگا كە بەيەكا چوون خۇشۇردن پىويست دەيى، من خۇم و
پېغەمبەرى خۇا ئاوامان دەكردو لە پاشا ھەدوگمان خۇمان دەشۇرد
(موسليم) (بەيەكاچوونى سوننەتگاى نىرو مى: واتە: التقاء الختائين -
ومرگي).

دووم: دەرچوونى تۇماود، بەپىي فەرممايشتەكەى (دروودە خۇدە
لەسەربە) ئاو لە ئاودەويە. واتە: خۇشۇردن بە ئاواھاتنەو پىويست دەيى
(موسليم) نىتر دەرچوونەكە لە خەوا بى يا لە خالى بەخەبەريدا بى،
خۇشى پىيگا يا نا، چونكە فەرموودەكەى بەرەھايى فەرموويەتى، تۇماو
ئەم سى نىشانەى ھەيە:

(۱) لەكاتى تەريدا بۇنى ھەوير يا بۇنى كىفى ھىشوى خورماى
لىدى، لە كاتى وشكىدا بۇنى سېئەى ھىلكەى لى دى.

(۲) بە چەند بلقى ھەلدەقۇلى. خۇاى گەورە دەفەرمۇي:
{ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ سُوْرَةِ الطَّارِقِ - ۶/۸۶ } واتە: لە ئاويكى ھەلقۇلىو
دروست كراو، بە دەرچوونى تۇماو خۇشى دەگا بە خاوەنەكەى و دوا بە
دواى ئەو چووك سىس دەبىتەو كۆلوكۇى دل دادەمرى. جىايى ژن
لەگەل پىاوا ئەومەيە ئاوى ژن وەك ھى پىاوا ھەلقۇلى، ئەو بەجۇرى تر
ئاوى دىتەو. ئەگەر كەسى لە خەو ھەلسا و راونى لىنجاو خەستە
سېيەكە وا بەگيانىەو، ھىچ كام لەم نىشانانەى ترى تىانەبوو ئەو
خۇشۇردنى لەسەر نىە، چونكە وەدىش لەم دوو نىشانەيەدا وەك تۇماو

وايه، بېريار بە دەستى خۇيەتى دايدىمىنى بەۋەدى خۇشۇردنى لەسەر نىيە، بەلام دىمىنى چوۋكى بشۇرى، دايدىمىنى بە تۇماۋ ئەۋە دەپى خۇى بشۇرى، لە خالى دوۋەما ئەگەر باقى مەندەكەى لە دوا خۇشۇردن ھاتە مەۋە پىۋىستە دوۋبارە خۇى بشۇرىتەۋە.

سىيەم: مردنە، بەپىي فەرمايشتەكەى (دروۋە خۋا لەسەرىن) لە بارەى ئەۋ پياۋۋە كاتى حەجى مالاۋايدا لە ئىجرامدا لە وشترەكەى بەرىۋۋە ئەستۋى شكا، كە فەرموۋى: بە ئاۋو بە مۇرد بيشۇرن (شەيخەين).

سيانىشيان تاييەتن بە ژنانەۋە، ئەمانەن لە دواۋە:

يەكەميان: بىنويژىيە، بەپىي فەرمايشتى زاتى مەزن: {وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ - سورة البقرة - ۲/۲۲۲}. واتە: لەكاتى بىنويژ حەلالەكانتان بە نيازى چوۋنەلا نىكيان مەكەۋن، ھەتا لە بىنويژىيەكەيان پاك دەبنەۋە، جا ئەۋ كاتە بچنە لايان لەۋشويئەۋە كە خودا رىي پى داۋن و رەۋاى ديوە بۇتان، ۋە بەپىي فەرموۋەكەى عانىشە (خۋا لە ۋازە بە): حەزەت (دروۋە خۋا لەسەرىن) فەرموۋى: كاتى سەرەتاي بىنويژىيەكەى جارانت دەستى پىكرد ئىتر نويژمەكە ھەتا بە قەد ئەۋ رۇزانە دەروا، ئىنجا با خويئەكەيش نەۋەستى بەلام تۆ بە نيازى خۇشۇردنى بىنويژى خۆت بشۇرەۋ نويژى خۆتى لىبكە (شەيخەين).

دوۋەميان: زەيستانىيە، ئەمەيش بۇ ئەمە ۋەك بىنويژى واىيە، چونكە برىتتىيە لە خويىنى بىنويژى كۆۋەبوۋ، ۋە لەبەر ئەۋەيش

ھاورپيان (رەزەلە خەلپە) يەككىيان گرتوود لەسەر ئەو ھەم بەكۆى دەنگ دەلەن: كە ئەوئىش ھەم بېئوئىزى واىە،

سېيەمىيان: مندالبوونە، با بىرئىش بى ئە خوئىنپارەيى يا گوشت پارەيى، ھۆى فەرزبوونى خۆشۆردن دووشتە:

يەكەمىيان: لە كاتى مندالبووندا گومانى دەرچوونى خوئىن ھەيە، بىرپارى شەرعىش پەيوەندى بە پەيدابوونى گومانەو ھەيە، ھەم خەوتن، دەسنوئىز دەشكىئى، چونكە كاتى خەوتن جىگەى گومانى دەسنوئىز شكاندە.

دووەمىيان: ئەو ھەيە كە مندال لە تۆماو دروست بوو، دەرچوونى تۆماوئىش خۆشۆردن پىوئىست دەكا.

١٥) فەرزەكانى خۆشۆردن:

خۆشۆردن دوو فەرزى ھەيە:

يەكەمىيان: نىتەھىنانە، بەپىي فەرموودەكەى (مروودە خوا ھەمەرىن): ھەموو كەردەوئى بەپىي نىازو نىتەكەيەتى، دل جىگەى نىتە، نىت دەبى لەگەل يەكەم شوئىنى شۆراو لە لەشېن، واتە: نىتەكە لەگەل شۆرىنى ھەم شوئىنىكى لەشدا ھەبوو ئەو بە يەكەم شوئىنى شۆراو دادەنرى، نىتەھىنان ئاوايە: لەشېس نىي لابرەنى لەشېسى بەئىن، يا لابرەنى بىدەسنوئىزى گەورە لە ھەموو لەشى، ژنى بىئوئىز نىتەتى لابرەنى بىئوئىزى بەئىن، ژنى زەيستان نىتەتى لابرەنى زەيستانى بەئىن!

بۇ دروستبىۋونى خۇشۇردن مەرجهكە لە پېشا پېسى سەر لەش لابرې،
 بەپېي فەرموودەكەي (دروودە خواە لەسەربە): خوينەكە لە خۆت بشۇرەو ئىنجا
 نوپۇزى خۆتى لېبەكە، لەلای برې لە زاناگان لابرېنى پېسى لە فەرزەكانى
 خۇشۇردن، بەلام قسەي دروست ئەۋدەيە كە مەرجه نەك فەرز.

دوۋەميان: گەياندىنى ئاۋەكە بە ھەمووپېست و بىكى موۋەكان،
 بەپېي فەرموودەكەي (دروودە خواە لەسەربە): لەبن ھەموو موۋەكا لەشپېسى
 ھەيە، كەۋاتە موۋەكان باش تەر بىكەن و پېست تەۋاۋ خاۋېن بىكەنەۋە
 لەكاتى لەشپېسى دەرکردندا). (ئەبو داۋود و تىرمىزى) پېغەمبەر (دروودە
 خواە لەسەربە) دىفەرمۇي: ھەر كەسنى شوپىنى تاقە يەك موو بەيلىتەۋەو
 لەكاتى خۇشۇردنى لەشپېسىدا نەيشۇرئ ئەۋە بە ئاگرى دۇزەخ واۋاي
 ليدەكرئ). ئىمامى عەلىش (رەزە خواە لېبە) فەرموۋى: دەسا من لەترسى
 ئەم ھەرەشەيەيە كە لەم فەرموودەيەدا ھەيە شەرم بەستۇتە سەرى
 خۇم). عەلى دەستوورى وابوۋ موۋى خۆى ھەل دىپاچى، (ئەحمەد، ئەبو
 داۋود، ئىبنوماجە) پېۋىستە پەلكە (ئەگەر ئاۋەكەي تەرنەدەبوۋ بەبى
 كىرنەۋە) فەرزە بىكاتەۋە، بەپېي فەرمائىشتەكەي (دروودە خواە لەسەربە):
 موۋەكان باش تەرىپكەن، ۋە بەپېي فەرمائىشتەكەي ترى (دروودە خواە لەسەربە):
 ھەر كەسنى شوپىنى تاقە يەك موو... تا كۆتايى فەرموودەكە. بەلام ئەۋ
 فەرموودەيەي كە ئوممو سەلەمە (رەزە خواە لېبە) دىگىرپىتەۋەو دىفەرمۇي:
 گوتەم: ئەي پېغەمبەرى خوا! من ئافرىتەم پەلكەكانم توند شەتەك دەدەم
 ئايا بۇ خۇشۇردنى لەشپېسى ھەلىيان بوەشىنم يا نا؟ فەرموۋى: نە، تەنيا
 ئەۋمەدەت بەسە سى مەشت ئاۋ بىكە بەسەر سەرتاۋ، باش باش قزو
 كەزىيەكانت ھەلگۇفەۋ ئەۋجا سەراپا ئاۋبىكە بەسەر خۇتا ئىتر پاك

دەمبىتەۋە). (موسلىم لە صحىحى خۇيا گىراۋىيەتەۋە) ئەمە بەم باردە
دەخرى: كە موۋەكە تەنك بوۋە بەستەنەكە رىئى لە ئاۋەكە نەگرتوۋە كە
بگاتە بنى موۋەكان و بگاتە ھەموو پىستەكە، ئەم تەئۈيلەيش بۇيە
دەكەين تاكار بە كۆى بەلگەكان بىرى.

لە ھەمانكاتدا پىۋىستە دىۋى دەرەۋى پىست گشتى بشۆردى، ھەتتا
ئەۋەى بەدەرەۋىيە لە كپاكەى گۆى بشۆردى، ھەروا چىرچ و لۇچى لەش،
ھەروا ژىرپىستى كەۋا بە گومكەى چوۋكەۋە بۆ خەتەنە نەكراۋ، ھەروا
ئەۋەى لە بەرودۋاى ژن واتە: لە پىش و پاشى كە لە كاتى دانشتندا
دەردەكەۋى. بزانن بۇيەى سەر نىنۆك كە ناھىلئ ئاۋ بگاتە ژىرى، يا ھەر
دەرمانى تىرى وا كە نەھىلئ ئاۋ بگاتە سەر پىست، بزانن شتى وا دەبى
لابىرى، بەلام خەنەۋ وسمە وانىن، چونكە تەنیا رەنگى پىست و موۋەكە
دەگۆرن و بەس.

١٦) سۈننەتەكانى خۇشۇردن:

سۈننەتەكانى خۇشۇردن چەند شتىكن: يەككىيان: ناۋى خواھىنەنە،
يەككى تىران: شۆردنى ھەردوۋ دەستە ھەتتا ھەردوۋ موۋچ لە پىش
ئەۋەدا كە بىرى بەناۋ ناۋى خۇشۇردنەكەدا. بەلگەى ئەمەيش لە
دەسنوئىژدا رابورد، يەك تىران: لە پىشدا دەسنوئىژىكى تەۋاۋ بگرى،
لەبەر فەرموۋدەكەى عايشە (رەزە ئۋاۋ لىبە): جاران ياساى پىغەمبەر (دەروۋە
ئۋاۋ لەسەربە): ۋابوۋ: كاتى غوسلى لەشپىسى دەدەكرد لە پىشدا دەسنوئىژىكى
تەۋاۋى دەفەرموئ: دەكرد دەق ۋەك دەسوئىژى نوئىژ، (شەيخەن).

بوخارېش (رهزاه خواه ايښه) له ئوممو سه له مه وه (رهزاه خواه ايښه) دهگيرپته وه؛
 پيغه مبهري خوا (مرويه خوا له سهريه) شوړدني ههردوو قازي خسته داواوه،
 قاچي حوسهين دهه رموي: له بهر نه وهى نهم دوو گيرپانه وهيه
 ههردووگيان راستو دروستن كار به ههردووگيان دهكړي، جا نه وهى
 له شپي سي خوي دمردكا سه پشه كه له نيواني نهم دوو شته دا، يا
 ده سنويزه كه ي به ته واوي بگري، به پي گيرپانه وه كه ي عانيشه، يا
 شوړدني قاچه كانى بخته دوا خوشوړدن به پي گيرپانه وه كه ي ئوممو
 سه له مه. يه كيكي تريان: دهست بخته هه موو جهسته ي، به تايبه تي
 چرچو لوچه كانى، نهمه يش له بهر دووربيني، وه هه تا له مه ترسي
 راجياييش مرباز بбин، چونكه هه ندئ نهمه يان به پيويست داناوه،
 گرنگي بدا به دهست خستنه چرچو لوچي له شي، وهك بنباخه ل و لوچي
 سكو ناو ناوكو پيچو په ناي ههردوو گوي، چونكه نهمه دهبي به هوي
 دل ئاو خواردنه وهو دلتيا دهبي له وه كه ناوه كه گه يشتوته هه موو به شو
 پاژه كانى له شي، به تايبه تي بو گويكانى لالويى ناو هه لبگري و گويچكه ي
 دابني له سهري، له سهرخو، هه تا ناوه كه بگاته هه موو گو شه و پيچو
 په ناكانى.

يه كيكي تريان: مووالاته: واته: ريزپيوه گرتن، كه نه وهيه پيش
 نه وهى نهندامي پيشوو وشك ببيته وه دهست بكا به شوړدني نهندامي دوا
 نهو:

يه كيكي تريان: پيش خستنى شوړدني لاي راسته له سهري لاي چه پ،
 ديوى دمروهو ديوى ناوه وهى، بهم رهنكه له پيشدا ناو دهكا به سهري

سەرىدا، ئەوجا بەلەي راستىدا ئەوجا بەلەي چەپىدا، چونكە ئەو (دروودە خواھ لەسەربە) حەزى لەوہ بوو كە لە دەسنوئۆر خوشۆردندا لای راستى پېش بخا (پەسەندى ھەردوولايە: متفق عليه).

يەكئى تریان: سى جار كەرنەوہى شۆردن، سى جار سەرى بشواتو سى جار دەستى تىبختا، باقى مەندەى لەشیشى ھەروا، لە مەيشدا حەزەرت دەكا بە سەرمەشق، وا پەسەندە ئاوى خوشۆردن لە مەنى كەمتر نەبى و ئاوى دەسنوئۆر لە (مودد) ئ كەمتر نەبى، بەپىي ئەم فەرموودەيەى موسلىم: پىغەمبەر (دروودە خواھ لەسەربە) مەنى ئاوى بەشى خوشۆردنى دەكردو (مودد) ئ ئاوىش بەشى دەسنوئۆر دەكرد). تازەكەرنەوہى خوشۆردن سوننەت نىە، چونكە شتى وا لە سوننەتدا نىە، سەرمەراى ئەوہيشە زەحمەتە، بەلام دەسنوئۆر ئەو زەحمەتەى تيا نىە لەبەر ئەوہ سوننەتە تازە بکرىتەوہ، ھەر كاتى ويستى نوئۆرى پىوہ بكا، ھەروا بەپىي ئەم فەرموودەيشە كە ئەبو داوودو كەسانى تر گىراويا نەتەوہ: دەفەرموى (دروودە خواھ لەسەربە) ھەر كەسى لەسەرىپاكى دەسنوئۆر تازە بکاتەوہ خوا دە چاكەى بۆ دەنووسى. لەبەر ئەوہيش كە لە سەرمەراى نىسلامەتییەوہ بۆ ھەموو نوئۆرى دەسنوئۆريان دەگرت، تا پىويستبوونى ئەوہ ھەلوەشاىەوہو زاتى داخوازىيەكە (ئەصلى طەلەبەكە) مايەوہ. وا پەسەندە كە بە لەشى پيسەوہ نەموو بتاشى و نە نىنۆك بكا، ھەتا ھەموو پاژىكى لەشى پاكبى، سوننەتە لە پاش خوشۆردن بلى: (اشھد أن لا اله الا الله وحده لا شريك له واشھد أن محمدا عبده ورسوله) لەمەدا چاوا لە پىغەمبەرى خوا بكا، چونكە ئەو واى دەكرد.

۱۷) ھەلمايىنى شەرمگا لەكاتى خۆشۆردندا:

دروست نيه بۆ كەس كە لە بەرچاوى كەسيكى تر، بەشەرمگای رووتەو ھەخۆى بشۆرى، لەسەر ئەو ھەمبەيەك (تەعزير) يكى وا دەكرى كە بگونجى لەگەڵ ھالیدا، دروست نيه بۆ ئامادەبوان كە ئەو ھى لى قبوڵكەن، پيوستە لە سەريان بەرھەلستى بكەن و بيزارى دەرپر، خۆ ئەگەر خۆيانى لىبىدەنگ كەن تاوانبار دەبن و ئەوانىش تەمبى دەكرى بە پى ھەرمایشتەكەى (دروودە خوا لەسەر بۆ) نەفەرت و لەعەتى خوا لەو كەسەى كە تەماشای شەرمگای نامەحرەم دەكاو، لەو كەسەيش كە نامەحرەم تەماشای شەرمگای دەكا. بەلام ئەگەر بە تەنیا خۆى بوو دروستە، لە ھالى وايشدا خۆداپۆشين باشتەر، چونكە شەمكردن لە خوا شايانترە، ھەتا لە ھەموو كەسيكى تر.

پياو لەناو گەرماوا دەبى چاوى خۆى لە روانىنى ناپەوا بگرى، شەرمگای رووت نەكا لە بەرچاوى كەسى كە بۆى دروست نەبى تەماشای بكا. ئىمامى قورطوبى (رەمەتە خوا لەبە) لە تەفسىرەكەيدا، لە رافەى ئايەتى: (كراما كاتبين، يعلمون ما تفعلون) دا ئەم ھەرموودەيەى گىراو ھەو: ھەر پياوى بە لەش رووتى لەناو گەرماوا بى دوو فرىشتەكەى كەوان لە گەلئا نەفەرتى لىدەكەن. ھاكمىش لە جابىرەو دەگىرپتەو: پىغەمبەر (دروودە خوا لەسەر بۆ) ھەرموويەتى: نادروستە بۆ پياو بچىتە ناو گەرماو مەگەر بە پەشتەمالەو.

۱۸) خوشۇردنە سوننەتەكان:

بەھۇى ئەم چەند شتەوۋە خۇ شۇردن سوننەتە: خوشۇردنى ھەينى،
 جەزەنت (مەۋەۋە خۇۋە لەسەۋبە) دەفەرمۇى: ئەۋەى لە رۇزى ھەينىدا بۇ نوپۇزى
 ھەينى تەنيا دەسنوئۇز دەگرئ ئەۋە بەپپى سوننەتى پېغەمبەر رەقتار
 دەكا، ديارە كە ئەۋەدېش كارىكى گەلى شىرىنە، ئەۋەدېشى كە خۇى دەشۋا
 ديارە كە خوشۇردنەكە زۇر خىرتەرە، (ترمىزى گىراۋىيەتەۋە) نەۋەدېش
 (رەۋاى خۇۋە لىبە) فەرمۇۋىيەتى فەرمۇۋەدەيەكى ساغە. ھەندى ۋا بۇى چوون:
 كە فەرز بى نەك سوننەت، ئەمەيشيان لەم فەرمایشتە ۋەرگرتوۋە كە
 دەفەرمۇى (مەۋەۋە خۇۋە لەسەۋبە): كاتى دەچن بۇ نوپۇزى ھەينى خۇتان
 بشۇرن). مۇسلىم گىراۋىيەتەۋە، چۈنكە روۋكارى فەرمان (ظاھىرى ئەمەر)
 بۇپۇيۇست بوۋنە، ئەم فەرمۇۋەدەيەش راي ئەم لايەنە دوۋپات دەكاتەۋە:
 خوشۇردنى رۇزى ھەينى پۇيۇستە لەسەر ھەموۋ پىاۋىكى رەسىدە)
 مەبەست لە رەسىدە پىاۋىكە جىگەى تەكلىف بى (شەيخەين). بەلام ئەم
 قەسەبە بەۋە بەرپەرچ دراۋەتەۋە كە فەرمان (ئەمەر) لەم فەرمۇۋەدەيەدا،
 بۇ پەسەندىگەرنە نەك بۇ پۇيۇست بوۋن، چۈنكە چەند فەرمۇۋەدەيەكى
 ساخ لەم مەسەلەيەدا ھەيە، كە دەبن بە بەلگە لەسەرى، ۋاتە: لەسەر
 پەسەندىگەرنى (تخىير) بەم جۇرەيش كار بە كۇى بەلگەكان دەگرئ،
 ئەۋەدېش باشترە لەۋە كە كار بە ھەندىكىان بىكرئ ۋ كار بە ھەندىكىان
 نەكرئ، بەمە دەگوتىرئ: (الجمع بين الادلة). ھەروا بەم شۇۋەدەيەش
 بەرپەرچ دراۋەتەۋە: كە وشەى (پۇيۇست) لەم شۇپنەدا بۇيە بەكار
 ھىنراۋە بۇ دوۋپاتىگەرنەۋەى پەسەندىگەرن، ۋەك چۇن كەسى بە كەسى

دەلى: مافى تۆ لەسەر مەن ھەيە. واتە: رەۋايەكى تەۋاۋە، نەك فەرزە لەسەر مەن (تەماشاي نەپولۇئەۋطار - ۲۵۲/۱ بىھرموون) دەگىپنەۋە: ئىمامى عومەر (رەزە ئىمامى) سەرگەرمى وتارى رۆژى ھەينى بوو، لەو كاتەدا عوسمان خۆى كىرد بە ژووردا، عومەر گازى كىردو پىي فەرموو: كەى ئەمە ۋەختە؟ عوسمان فەرموۋى: سەرم جەنجال بوو نەمپەرزا بگەپنەۋە بۆ مال، تا كاتىكەم زانى گويم لە بانگ بوو، نىتر ھەر ئەۋەندەم بۆ كىرا دەسنويزم گىرتو ھاتم، عومەر فەرمىانى پىي نەكردم بچى خۆى بشوړى، ئەگەر خوشوړدن پىويست بوايە عوسمان چۆن فەرموۋى دەگىد؟ ئەمەيش بەلگەيە لەسەر ئەۋە كە سوننەتەۋ پىويست نىە، كاتەكەى لە شەبەقەۋە دەست پىي دەگا، واتە: لە بەرەبەيانى رۆژى ھەينىيەۋە، بەلام ھەتا نىزىكتى بختەۋە لە رۆيشتنى بۆ نويزەكەى ئەۋە خىرى زۆرتەرە، چونكە مەبەست لىي پاك ۋ خاۋىنيە لابرەنى ئەۋبۇنە ناخوشەيە كە بەھۆى قەرەبالغىيەۋە پەيدا دەبى، لە ئەنجامى ئارەق دەردان ۋ شتى وادا. ئەگەر لە خوشوړدن ۋ زوو چوون ھەريەكىيانى بۆ دەگىرا، ئەۋە رەچاۋكردنى (موراعات) خوشوړدن باشترە، چونكە راجىيى ھەيە لەسەرى كە پىويستە يا سوننەتە.

يەككى تىريان: خوشوړدنە لە پىش نويزى ھەردوۋ جەژنەۋە، ئىبنو عەببا (رەزە ئىمامى) دىھەرموۋى: پىغەمبەر (مەۋە ئىمامى) لە رۆژى جەژنى رەمەزان ۋ لە رۆژى جەژنى قورباندا خۆى دەشۆرد. جاران عومەر ۋ ئىبنو عومەر ۋ على ئەمەيان دەگىرا، لەبەر ئەۋەيش كە مەردوم بۆ ئەمەيش كۆدەبنەۋە، لەپاش بەرەبەيانەۋە كاتى ئەم خوشوړدنانە

دەست پىدەكا بەبى ترس، لەسەر فەرموودەى پەسەند، لە پىش بەرە بەيانىشەو لە نىوەشەو دەست پىدەكا.

يەككى تريان: خۆشۆردنە بۇ نويزى نويزەبارانە و خۆرگيران و مانگ گيران، چونكە بۇ ئەم نويزانەش وەك نويزى ھەينى خەلك كۆ دەبنەو و قەرەبالغى دروست دەبى و بۆنى ناخۆش پەيدا دەبى، كەوابى بۇ ئەمانەش خۆشۆردن سوننەت دەبى! لە ئايندەدا ئەم باسانە بە دوورو درىزى دىن.

يەككى تريان: خۆشۆردنە بۇ كەسى كە مردووى شۆردبى. پىغەمبەر (مروودى خوا لەسەربە) دەفەرموى: ھەر كەسى مردوويەكى شۆرد با لە دوايدا خۆى بشۆرى، ئەو ھىشى كە مردوو ھەل دەگرى با دەسنويز بشۆرى. (ترمىنى دەفەرموى: فەرموودەيەكى جوانە، فەرمان لەم فەرموودەيدا بۆيە بۇ پىويستبوون نيە، بە نيشانەى ئەم فەرموودەيەى تر كە دەفەرموى: مردووتان كە دەمرى پاكە، بە مردن موسلمان پيس نابى، كەواتە: ئەو ھەندەتان بەسە كە لە پاش شۆردنى تەنيا دەستەكەنتان بشۆرن). بەيھەقى گىراو يەتيەو بە جوانى داناو. ھەروا بە بەلگەى ئەم فەرموودەيەى تريس: جاران كە مردوومان دەشۆرد، بە ئارەزووى خۆمان بوو ھەمان بوو لەپاشدا خۆى دەشۆرد، ھەيشمان بوو خۆى نە دەشۆرد. خەطىب گىراو يەتيەو، ھەروا بە بەلگەى ئەم فەرموودەيەى تريس: لە پاش شۆردنى مردووكانتان خۆشۆردنتان لەسەر نيە (حاکم).

يەككى تريان: بى بپوا كاتى موسلمان دەبى سوننەتە خۆى بشۆرى، دەگىرنەو: قەيسى كورپى عاصيم و نومامەى كورپى ئۆتال، كاتى موسلمان

بوون، پېغەمبەر (دروودە خواە لەسەر بێ) فەرمانی پێکردن کە خۆیان بشۆرن، بەلام پێویستی نەکرد لە سەریان، چونکە گۆمەلێ تر موسوڵمان بوون و پېغەمبەر (دروودە ساوە خواە لەسەر بێ) فەرمانی پێکردن: کە خۆیان بشۆرن، لەبەر ئەوەدیش چونکە ئیسلامبوون تەو بەکردنە لە نافەرمانییەکانی خوا، تەو بەش لە گوناھ بەبێ خۆشۆردنیش دروستە، بەلام ئەمە بۆ کەسێ وایە کە لە حاڵی بێ پروایە کەیدا لەشی پیس نەبووبێ دەنا پێویستە لەسەری کە لەپاش ئیسلامبوون خۆشۆری (غوسل) بکا، بۆیە دەبێ لەپاش ئیسلامبوون خۆی بشۆری، چونکە خۆشۆردنی شەری پێویستی بە نیەتە، نیەتیش لە حاڵی گوفردا دانامەزرێ!

یەکی تریان: شیت کە چاک بۆوە سوننەتە خۆی بشۆری، ھەروا کە سیکیش کە لە ھۆش خۆی چووبێ، کاتێ ھۆشی ھاتەو سوننەتە خۆشۆری بکا، چونکە رێگەی تێدەچێ کە تۆماویان لێ دابەزیبێ. شافیعی (رەزای خواە لێ بێ) دەفەرموی: ھەر مەرۆفی شیت ببێ ئاوی دیتەو.

یەکی تریان: خۆشۆردنە بۆ ئیحرام دابەستن، زەیدی کورپی ثابت (رەزای خواە لێ بێ) فەرمووی: پېغەمبەر م دی (دروودە خواە لەسەر بێ) بۆ ئیحرام بەستن خۆی رووت کردەو ھو خۆی شۆرد (ترمیزی) لەم خۆشۆرییەدا پیاوو منال و ژن چۆن یەکن، ژنە کە ئەگەر بێنویژیش بێ، یا زەبیستان بێ ھەر سوننەتە بۆ خۆی بشۆری، چونکە ئەسمای کچی عومەریش کە ھاوسەری ئەبو بەکری صدیق بوو (رەزای خواە لێ بێ) لە ذولحولەیفە مندالی بوو، پېغەمبەر (دروودە خواە لەسەر بێ) فەرمانی پێکرد کە بۆ ئیحرام دابەستن خۆی بشۆری، (موسلیم) بەغەوی و مەحامیلی دەفەرموون: بۆ ئەمە جیاوازی

نیه له نیوانی ژیره شیتو له نیوانی منالی فامیدهو کهسانی تردا. نهگهر ئیحرامدار ناوی دهست نهگهوت سوننهته تهیه مووم بکا. نهگهر نهومندهی ناو دهست کهوت که بهشی دهسنوژی دهگر، با دهسنوژی پیبگری. چونکه ناسان به هوی گرانهوه له کۆل ناکهوی.

یهکی تریان: خوشۆردنه بۆ رویشته ناو مهککه. نافع (ههژاوه خواه لیهه) فهرمووی: گشت جارێ ئیبنو عومەر (ههژاوه خواه لیهه) که دههات بۆ مهککه شهو له دی طهوا دهمایهوه، بهیانی لهوی خوی دهشۆرد، نهوجا له رۆژدا دههاته ناو مهککهوه، دهیفرموو: پیغه مبه ریش (هرویه خواه لهسهر به) ناوه های دهکرد (شه یخهین). ههر کهسی بجیته ناو مهککه سوننهته بۆی که خوی بشوا، ئیتر له ئیحرامی ههجو و عهردها بی یا له ئیحرامدا نهبی. شافیعی له پهراوی (الام) دا دهفرمووی: نهوهیشتی که بهبی ئیحرام دهجیته ناو مهککه ههر سوننهته که خوی بشۆری. بهلگه یشتی نهوهیه: پیغه مبه ر (هرویه خواه لهسهر به) سالی رزگار کردنی مهککه که ته شریفی چوووه ناو مهککه خوی بۆ نهوه شۆرد، نهو کاته له ئیحرامدا نهبوو، بۆنی خوشی له خوی دهدا.

یهکی تریان: خوشۆردنه بۆ وهستانی عهرهفه، چونکه ئیبنو عومەر نه مهی دهکرد مالیک گیراویه تهوه، بهلکوو ئیبنو لخل هه قایه تی وا له پیغه مبه ریشه وه باس دهکا، گوایه پیغه مبه ریش نهوهی کردبی، سه ره رای نهوه یشت نهو شوینه کۆمه لگای مه ردومه، له بهر نهوه وهک کۆبوونه وهی ههینی خوشۆردن بۆ سوننهته.

یەکی تریان: خوشۆردنه بۆ بەرد فرەدان بۆ کۆگابەردەکان لە سێ رۆژی پاش جەژندا، بەلام بۆ بەرد فرەدان بۆ کۆگا بەردەکەى عەقەبە لە رۆژی جەژندا سوننەت نیە، چونکە کاتى ئەم بەردفرەدانە لەکاتى خوشۆردن بۆ وەستان لە موزدەلیفە نزیکە، کە ئەویش ھەر لە رۆژی جەژندا، بە پێچەوانەى بەرد فرەدانى سێ رۆژەى پاش جەژن، چونکە ئەمانەیان دوور کەوتوونەتەووە لەبەر قەرەباغیش خوشۆردن بۆیان لەم سێ رۆژدا سوننەتە. سەرەرای ئەم ھۆیەیش ئەم بەردفرەدانانە دەکەونە پاش نیوەرۆ، کە قەرچەى گەرمایە، لە کاتى وایشدا خوشۆردن سوننەتە.

یەکی تریان: خوشۆردنه لە پێش تەوافى بەیتا، کە ئەم سێ تەوافە دەگێتەووە، تەوافولقودوم، تەوافولئیفاضە، تەوافولوداع، چونکە مەردوم بۆ ئەمانە کۆ دەبنەووە، لەبەر ئەوە خوشۆردن بۆیان سوننەتە سافى (رەزائە خواە لیبە) دەفەر موی: خوشۆردن بۆ ئەم سێ تەوافە سوننەتە.

یەکی تریان: خوشۆردنه بۆ خەلۆه کێشان لە مزگەوتە، دەقى فەرمووەدى شافى لەسەرى ھەيە، ھەروا بۆ چوونە ناو مەدینەى پیرۆز کە شارى پێغەمبەرى خوايە. نەووەى لە (مەناسیک) دا ناوا دەفەر موی، ھەروا بۆ ھەموو شەویکی رەمەزان، ئەم قسەيە عەبەبەدى نەقلی دەکا لە حەلیمییەووە، ھەروا بۆ بەرتاشین، خەففاق لە (الخصال) دا فەرموویەتى، خاوەنى (جمع الجموع) لە (المنصات) شافىعیەووە رادەگوێزێتەووە: کە فەرموویەتى: خوشۆردنم بۆ ئەمانە پێخۆشە: بۆ کە ئە شاخ گرتن و بۆ چوونە ناو گەرماو و بۆ ھەموو کارى کە سروشتى جەستە بگۆڕى و لاوازی بکا، چونکە شۆردن توندوتۆلى دەکاتەووە دەیبوژێنیتەووە.

۱۹) دهستی تهرهینان بهسهر خوف (سؤل) دا له باتی شۆرینی پی:

دروسته دهستی تهرهینان بهسهر خوفدا له باتیی شۆردنی پی، بهپی فهرموودهکە موسلیم که له جابیرهوه دهگیریتهوهو دهلی: پیغه مبهرم بین، گمیزی کرد، له پاشا دهنویژی گرت، جووتی سوولی له پیدابوو، له باتی شۆرینی پی دهستی تهری هینا بهسهر سۆلهکانیدا (پهسەندی هەردوولایه = شهیخهین). یاران پیغه مبهرم (درووه خوا لهسەر پیغه مبهرو رهزاه خوا لهسەر یاران) ئەم فهرموودهیان زۆر بهلاوه پهسەندبوو، چونکه جهریر له پاش هاتنی نایهتی دهنویژ، کهوا له سوورەتی مائیدهدا، موسلمان بووه، ئەمەیش ئەوه دهگهیهنی که نایهتهکه ههر چهند بهلگهیه لهسهر شۆرینی پی، بهلام نابی به ههلوهشینهوهی مهسهلهی تهرکردنی خوف! بۆ کهسی خوفی له پیدای پی. نهوهوی و کهسانی تریش فهرموویانه: ئەو زانیانهی که له یهکگرتن (اجماع) دا رایان بایهخی ههیه لهسهر ئەوه یهکیان گرتووه: که دروسته دهستی تهرهینان بهسهر سۆلدا، چ له مالهوه پی چ له سفهرو ریباریدایی، لهبهر پیویستی پی یانا، تهنانت بۆ ئافرهتیکیش که ئالوودهی مالهوهبی، یا بۆ نهخۆشی که دهردهکە ی دریزخایه پی و نهتوانی لهسهر پی برپا ههر دروسته که دهستی تهر بهینی بهسهر سۆلهکانیدا، لهباتی شۆردنی پییهکانی به مهرجن سوولهکان لهپییدابن. والله أعلم. حهسهنی بهصریش دهفهرموی: حهفتاکهس له هاورپیانی پیغه مبهرم (درووه خوا لهسهر پی) قسهیان بۆ کردووم که پیغه مبهرم (درووه خوا لهسهر پی) دهستی تهری بهسهر خوفدا دهینا. خه لگیکی پی شوماریش له هاورپیانی مهسجی خوفیان له پیغه مبهرموه گیراوتهوه.

۲۰. مەرجهكانى دەستپاھىنانى سۆل:

دەستپاھىنان بە سۆلدا دوو مەرجه ھەيە :

مەرجه يەكەم: دەسنوئىزى تەواوى گرتبى ئەوجا دوو سۆلەكە لە سەرپاكى لە پېپكا، بەلام ئەگەر دەسنوئىزى گرتو قاچىكى شۆردو خوفەكەى تىكرد، ئەوجا قاچەكەى تری شۆردو خوفەكەى تری تىكرد، ھەقى ئەوەى نىە كە لە دەسنوئىزى ئايىندەدا دەستى تەر بەسەر سۆلەكانىدا بەينى، بەپىي فەرموودەكەى موغیرە، فەرمووى: لە سەفەرپىكا لە خزمەتى ھەرزەتدا بووم، دەسنوئىزى گرت، ئاوم كرد بەدەستىدا، فەرمووى: وازيان لىبىنە بە دەسنوئىزەو لە پىم كردوون، ئىتر قاچى نەشۆردو لە جىياتى ئەو دەستى تەرى ھىنا بەسەر سۆلەكانىدا (شەيخەين) شافىعى (رەزەل خواە لىبە) لە موغیرەو (رەزەل خواە لىبە) دەگىرپتەو: گوتم: ئەى پىغەمبەرى خوا! دەستى تەر بەينم بەسەر سۆلەكانما، لەباتى شۆرىنى پىم؟ فەرمووى: بەلى بەمەرجه لەسەر دەسنوئىز لە پىيان بكەى.

مەرجه دووھەم: سۆلەكە دەستىدا بۆ دەسپاھىنان، ئەم شتانە دەبن

بەھوى دەستدانى:

يەكەم: داپۆشەر بى بۆ ھەر شوپىنىكى ھەر دووپىي كە شۆرىنى فەرزى، ئەگەر بەشى داپۆشىي شوپن فەرزەكەى نەدەكرد، دەسپاھىنانى دروست نىە، چونكە لە حالى وادا چەندەى بە دەرەو بى دەبى بشۆرى، وە ئەوەى داپۆشراو بە سۆلەكە دەبى مەسح بكرى، ھىج زانايەكيش شتى وای نەگوتوو كە مەسح و شۆردن لەيەك دەسنوئىزدا كۆبكىرنەو، لەبەرئەو شۆردن سەردەكەوى، چونكە ئەو بناغ (اصل)دە.

دووه: سوله‌کان نه‌وه‌نده قایم بن که بهرگهی نه‌وه بگرن که یهک له شوینی یهک هاتوچوی پیکری بۆ نه‌و نیشانه که پیویستی ری‌بواران، له کاتی بارخستن و بارکردن، لای کهمی نه‌م هاتوچویه، وهک غه‌زالی ده‌فرموی، سئ میله، به‌لام شیخ نه‌بو موحه‌مه‌د دایناوه به مه‌سافهی قه‌صر، نه‌م فه‌رمایشته‌یش متمانه پیکراوه^(۱) سۆلی که نه‌م هاموشویه پی نه‌کری نه‌وه مه‌سحی دروست نیه، وهک سۆلی له په‌رۆی ته‌نک دروست کرابن، یا له شتی وا، وهک گۆره‌وی، که ناو داده‌دا، یا له شتی وا دروست کرابن که زۆر ره‌ق بی وهک سۆلی ناسن!

سییه‌م: ناودانه‌دا، له‌سه‌ر فه‌رمایشتی متمانه‌دار، چونکه زۆربه‌ی خوف نه‌م مه‌رجه‌ی تیاپه، که‌هاته: ده‌قه‌کان ده‌پین به‌سه‌ر نه‌و جوهره‌دا. **چواره‌م:** ده‌بی سوله‌که خو‌شی پاک بی، چونکه دروست نیه، به به‌رگی پیسه‌وه نو‌یژ بکری.

۲۱) ماوه‌ی ده‌سپاهینان (مُدَّةُ الْمَسْحِ):

^(۱) لێره‌دا له عیبارته‌ی ته‌صله‌که‌دا هه‌ست به ئالۆزی ده‌کری، له‌گه‌ڵ موغنی و شه‌ریعتی ئیسلام (الفقه على المذاهب الاربعه) رتناکوئی. له موغنی‌دا ده‌فرموی: مه‌حافیلی نه‌و ماوه‌یه‌ی دیاری کردووه به‌سئ شه‌و یا زیاتر، ئه‌سنه‌وی له (التنقیح) دا رای له‌سه‌ر رای نه‌مه، له (المهمات) یشه‌دا ده‌فرموی: متمانه پیکراو نه‌ویه که شیخ نه‌بو حامید دیاری کردووه به نزیکه‌ی مه‌سافهی قه‌صر. مه‌به‌ست نه‌ویه که نه‌و سۆله له ماوه‌ی سئ شه‌ودا ری‌بوار چمن جار لاده‌دات بۆچان و، بار بار ده‌کاتمه‌وه هاموشۆی نه‌م ورده نیشانه‌ی پیکری.

- وه‌رگێڕ -

دروسته بۇ نىشتهجى (مقيم) له دهنويزا، له باتىي شوړىنى بى،
 دهستى تهر بهيئى بهسهر خوفهكانيدا، له ماوهى شهوو روژيكا، وه بۇ
 ريبوار (موسافير) له ماوهى سى شهوو سى روژدا، بهيئى فهرموودهكهى
 نهوبهكر (رهزاه خواه لينب) پيغه مبهري خوا (دروود خواه لهسهر بى) ريگهى به
 ريبوار داوه له دهنويزدا تا ماوهى سى شهوو سى روژ دهنس بهيئى
 بهسؤلا، به نىشتهجيش تا ماوهى شهوو روژى (ئيبنو خوزيمه و ئيبنو
 حهيبان، ههر كهسيان له صهحيخى خويدا گيپراوه تهوه) صهفوانى كورى
 عهسساليش (رهزاه خواه لينب) گيپراويه تهوه: جاران كه له سهفهردا دهبووين
 پيغه مبهري (دروود خواه لهسهر بى) پيمانى دهگوت كه تاماوهى سى شهوو سى روژ
 سوله كانمان تهر كهين و لهو سى روژانهدا دايان نهكهنين، نهبو پيسى و
 نهبو گميزو نه بو جهو، مهگهر بو لهشپيسى (نهسانى: تيرمىذى)
 تيرمىذى دهفهرموى: فهرموودهكهى ساغى جوانه، مهجى سهفهري نهوهيه:
 بۇ گونا نهبى، دهن دهبى به قه دنىشتهجى مهسح بكا.

٢٢) سهرهتاي ماوهى دهسپياهيئان:

سهرهتاي ماوهى دهسپياهيئان لهو بيده سنويزيهوه دهنس بيدهكا كه
 له پاش پوشيئى سولهكه پهيدا دهبى، نهك له سهرهتاي پوشيئى
 سولهكهوه، چونكه دهسپياهيئان په رستنكي كات ديارى كراوه نهویش
 وهكو نويز ههتا كاتهكهى نهىي دروست نيه بكرى، داوودى ظاهيرى
 دهفهرموى: سهرهتاي ماوه له پوشيئيهوهيه. نهوهویش (رهزاه خواه لينب)
 دهفهرموى: نهمه راي په سهندكراوه، چونكه نهمه خوازه (موهتةضا)ى

فہرموودہ ساخہکانی نہم باسہیہ، نہگہر لہ سہفہرا دەستی کرد بہ دوسپاہیان، لہ پاش بوو بہ نیشتهجی، یا نیشتهجی بوو دەستی بیی کردو بوو بہ ریښوار دەسپاہیانانی نیشتهجی ئەواو دەکا، چونکہ دەسپاہیان پەرستنه (عیبادتہ)، لہم حالہدا نیشتهجی و ریښواری تیا کوښتہوہ لہبەر ئەوہ بریار (حوکم)ی نیشتهجی ہہیہ، ریک وەک چۆن ئەگہر لہ نیشتهجییدا دەستی کرد بہ نوښر لہ دواپییدا بوو بہ ریښوار ہەقی نیہ ئەو نوښرہ کورت بکاتہوہ، چونکہ لہ کاتی وادا نیشتهجی زال دہکری. ئەگہر ریښوار گومانی کرد: کہ دەسپاہیانانی لہ نیشتهجییدا دەست پیکردووہ، یا لہ سہفہردا ئەوہ گار بہ نیشتهجی دەکات، چونکہ ئەو بنەرہتہ.

٢٣) چۆنیتی دەسپاہیان:

لای کہمی دەسپاہیان ئەوہندہیہ کہ ناوی دەسپاہیان (مەسح) بی بەسەر پشتی سۆلہکەدا، لہبەر ئەم فہرموودہیہ، کہ موغیرہ (رەزاہ خواہ لیبە) دہگیریتہوہ: پیڤہمبەرم بینی دەستی تہری ہینا بەسەر پشتی سۆلہکانیدا (ئەحمەدو ئەبو داوودو تیرمیزی). بەلام ہەرہ تہواوہکەہی ئەوہیہ: دەستی تہر بہینئ بەسەر پشتو بہری سۆلہکاندا بہ چەند کیرئ* بہپی فہرموودہکەہی موغیرہی کوری شوعبہ (رەزاہ خواہ لیبە):

* دہگوترئ: کیر کیر، واتہ: خمت خمت

پيغهمبەر (دروود، خواهد سهريد) دهستی هينا به سهر پشتو به بهری
 سوله کهيدا. چؤنيتيه کهيشی ناوايه: دهستی چهپی له ژيرقنگه پاژنهيدا
 دانی و دهستی راستی له سهر پشتی سهر په نهجهکانی دابنی و په نهجهکانی
 ههردوو دهستی بلا و بکاته وه، نه و جا دهستی راستی رابکیشی به سهریدا
 ههتا دهگاته لاقی و دهستی چه پیشی به کیش بکا به سهر بهری پيدا ههتا
 دهگاته نووکی په نهجهکانی.

٢٤) چی دهسپا هینان پووج دهکاته وه:

دهستپهینان به سهر سولدا بهم سیشته پووج دهبیته وه:

یه کهم: داکه ندنی ههردوکیان یا یه کیکیان، یا کاتی سوله که له کار
 بکهوئ بهمجوره بدری، یا بههیزبی، لهم کاتانه دا نهگهر دهسنوئژداربوو
 بهس ههردوو قاچی بشوئ بهسه، دهنه دهبی سهر له نوئ دهسنوئژی
 تهواو بگریته وه.

دووهم: کاتی ماوه کهی تهواو بوو، که شهوو روژی بۆ نیشه جی و
 سی شهوو سی روژ بۆ ریبار، به سهر مهسحه که یاندا تیپه ری نیت
 دهستپا هینان پووج دهبیته وه دهگهری نامینی، دهبی سهر له نوئ
 دهسنوئژی تهواو بشوئ و قاچی بشوئ و سوله کان له پیبکاته وه و نهوسا
 دهست بکاته وه به دهسپا هینانی نوئ، نیت ههروا، نه مهیش دهیسان
 بهپی فهرمووده کهی صهفوان که له پی شهوه رابوورد.

سىيەم: كاتى دەسپياھىن قاچى خۆى شۆرد، ديسان بەپىي
فەر موودەكەى صەفوان.

ئەگەر قاچى لەناو سۆلەكەدا پىس بوو، وە نەدەكرا كە لەناويدا
قاچى بشۆرى پىويستە داىبەكەنى و قاچى بشۆرى، بەلام دەسپياھىنان
پوچ دەبىتەو، ئەگەر دىكرا لە ناويدا قاچى بشوات ئەوا با بىشوات و
دەسپياھىنانىش پوچ نابىتەو.

(۲۵) تەيەمموم:

پىناسەكەى: تەيەمموم لە زمانى غەرباندا واتە: چوون بۇ لاى
شتى، لە شەرعا: ئەو يە مەروۇ لەباتى ئاوى دەسنىز بە تۆزىكى پاك
دەست بەپىي بەدەم و چاۋو ھەردو دەستيا لەگەل ئانىشكەكانيا، بەپىي
چەند مەرجىكى تايبەت. سەر بەلگەى دروسبوونى، قورئان و سوننەت و
يەكگرتنى نەتەوئى ئىسلامە. خاى گەورە دەفەرموى: { قَلَمْ تَجِدُوا مَاءَ
فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوْهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ - سورة
النساء - ۴/۴۳ } . واتە: ئەگەر لە ھەموو ئەم صوورەتەدا ئاۋ نەبوو
ئەوا قەستى ھەلگرتنى گلىكى پاك بىكەن و لە تۆزى ئەو گلە پاكە دەست
بەپىن بە روخسارو بەدەستتاند). ئىبنو عەببا (رەزەلە خاىيان لىبە)
دەفەرموى: واتە: ئەگەر نەخۆش بوون تەيەمموم بىكەن، ھەروا ئەگەر
رېبوارىش بوون و ئاۋتان دەست نەكەوت تەيەمموم بىكەن. پىغەمبەر
(مەروودە خاۋالە سەربە) دەفەرموى: روى زەموى ھەموو بۇ خۇم و ئوممەتەم وەك

مزگهوت وایه و خۆلهکهی پاک و پاکه و مکه ره و له کاتی پئویستدا تهیه ممو می پئدهکهین (موسلیم).

٢٦) یاسای دروستبوونی تهیه ممو م:

بزانن نهوهی دهبی به هوی دروستبوونی تهیه ممو نه توانینی به کارهینانی ئاوه به راستی، یا به پئی شهرع، نه توانینیش چهند هویهکی ههیه:

یه کیکیان سه فهره، رییواریش ئه م چوار حاله ی ههیه :

یه کهم: نهوهیه سوور بزانی که ئا و لهو شوینه دا نیه نهوه پئویسته تهیه ممو بکا به بی نهوه بگهړئ به شوینی ئاوا، چونکه له کاتی وادا گهړان بۆ ئا و بیهوودیه.

دووهم: نهوهیه گومانی وابی که لهوانهیه لهو دهوورو بهرده ئا و هه بی، نهوه دهبی بگهړئ به دوا یا، چونکه تهیه ممو پاکیهکی ناچاریه، دهی ههتا ری تیجی که به ئا و دهنویژ بگرئ یا له شپییسی خوی دهر بکا ئه و ناچاریه نایه ته دی و ریگهی تهیه ممو بی نادرئ.

سییه م: نهوهیه سوور بزانی که ئا و له دهوور بهری ههیه، ئه م حاله یان دوو لق ی لیده بیته وه، نه گهر ئاوه که لییه وه نه وهنده دوور بوو که شوان و دار بر بۆ له وەر و دار برین نه وهنده دوور دهکه و تنه وه پئویسته بر وای و تهیه ممو دروست نیه، نه گهر ئاوه که نه وهنده دوور بوو

ئەگەر بېروا بۆى نوپۇزەكەى دەچى ئەو تەيەمموم دەكا، چونكە ئەو لە ئىستادا بىئاو، خو گرىمان ئەگەر چاومروانىكردنى ئاو هەتا كاتەكە بەسەر دەچى پىويست بى، ئەو لە بنەرتدا تەيەمموم بېرار نەدەدراو نەدەكرا بە ياساى دامەزراو.

چوارەم: ئەوئە ئەو هەبى، بەلام لەبەر قەرەباغى رىبوارەكان بەر ئەو نەدەكەوت و دەستى نەيدەگەيشتى، ئەو لەسەر قەرەمايشتى دامەزراو تەيەمموم دەكات، لەبەر نەتوانىنى لەبەرچا، گىرەنەوئەيشى لەسەر نە. **يەككى تريان:** نەخۆشيه، نەخۆشيش ئەم سى بار (حال)ەى هەيه:

بارى يەكەم: ئەوئە كە مەترسى گيانى، يا نەمانى ئەندامى، يا نەمانى سوودو قازانجى ئەندامى، يا پارچەيى لە ئەندامەكانى هەبى، ئەو تەيەمموم دەكا.

بارى دووهم: ئەوئە كە مەترسى ئەوئەى هەبى نەخۆشيهكەى زياد بكا، واتە: ئيش و نازارەكەى پتر بكا، يا درەنگ چاك بىتەو، يا مەترسى ئەوئەى هەبى كە لەكەيهكى ناشيرىن لە ئەندامىكى بەدەرەوئەبوويدا، پەيداىبى، وەك ئەو پەئەيهكى ناھەموار لە روخسارىدا يا لە جىيەكى تريدا كەوا بەدەرەو دەرکەوئى، لەم مەترسى پىويستە تەيەمموم بكا، لەسەر راي دامەزراو.

بارى سىيەم: مەترسى لەكەيهكى كەمى هەبى وەك كونجى ئاوئە، يا پەئەيى رهشى كەم، ياخود مەترسى ئەوئەى هەبى كە لەكەيهكى ناھەموار لە ئەندامە شاراوەكانيدا بى، لەم كاتانەدا دروست نە تەيەمموم بكا!

بۆ نەخۆشەكە ھەيە بتمانە بە زانیاری خۆی لە بابەت نەخۆشیەكەيەو بە، بە مەرجی لێی بزانی یا خاوەن ئەزموون بێ، كە نایا مەترسیدارە یان؟ ھەروەھا باوەربكا بە قسەى پزیشكى شارەزای موسوڵمانى بائىقبوى بەداد، چونكە خودای گەورە خۆی دەسنوویژى پێویست كردوو، لەبەر ئەو ناكۆردى بەشیكى تر مەگەر لەسەر شایەتى كەسێ كە خوا خۆی شایەتییەكەى قەبۆل بفرموى، وەلحال خوا خۆی قسەى بێپروا و مروّفى بەدكارى پووج كردۆتەو، لە سەر راي ناودار شایەتییەك كەسێش پەسەند دەكری، با تاقە زنیكیش بێ.

۲۷) مهرجه‌گانی دامه‌زرانی ته‌یه‌مموم:

یو دامه‌زاندنی ته‌یه‌موم چندان شتی مه‌رجه :

یه‌گه‌میان: هاتنی کاتی نویژه، به‌پیی نایه‌تی {إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا سورة المائدة ۶/۵}. وشه‌ی (قیام) له نایه‌ته‌گه‌دا، که‌واتای وایه: کاتی هه‌ل‌سان بو نویژه نه‌وسا ته‌یه‌موم بکه‌ن، نه‌م کاره نایاته‌دی هه‌تا کاتی نویژه‌که دانه‌یه، ده‌سنویژه بویه دادمه‌زری له پی‌ش هاتی کاتدا چونکه پی‌غه‌مبه‌ر (درووده خوا‌ی له‌سه‌ریه) کردوویه‌تی، به‌لام ته‌یه‌موم له‌سه‌ر رووکار (ظاهر)ی نایه‌ته‌که مایه‌وه، دی‌سان به‌پیی فه‌رمووده‌که‌ی (درووده خوا‌ی له‌سه‌ریه) رووی زه‌وی

هه مووی بۇ خۇم و نۆممه تم وهك مزگه وت وایه و خوښه گه ی پاك و پاكه وهكه ره و له كاتی پښو یستدا ته یه مموم ی پښه كړی، له هه ر شوینی نوښم لیوو، ته یه مموم دهكه م و نوښی خو می لیدهكه م (موسلیم) نه وهی كه دمفه رموی: له هه ر شوینی نوښم لیوو ته یه مموم دهكه م. به لگه یه له سه ر نه وه كه هه تا كاتی نوښه كه نه یی نابی ته یه مموم بكا، دیسان له به ر نه وه یش كه ته یه مموم پاکیه کی ناچار یه، ناچار ی پښو یست نابی له پښ هاتی كاتی نوښه كه دا.

دووهمیان: گه رانه به شوین ناوا، به پښی نایه تی: { فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا - سورة المائدة - ٦/٥ } یه زدان ی پاك فه رمانمان پښه كا كه له كاتی ده ست نه كه وتنی ناودا ته یه مموم بكه ین، نه وه یش نایه ته دی و نازان ری كه ناو له و شوینه هه یه یا نیه هه تا بو ی نه گهړی، كه واته نه و كه سه ی كه ده یه وئ ته یه مموم بكا له سه ری ه تی له پښدا بگهړی بو ناو، نه گه ر ده ستی نه كه وت نه وسا ته یه مموم بكا، گریمان كه سیکی تر له باتی نه و بگهړی ده بی، به مه رچی نه وه خو ی ریگه ی نه وه ی پښدا و كا برایش جیگه ی باومړ بی، چونی تی بو گه رانی ش ناوایه: نابار و بنه ی خو ی بگهړی، چونكه ری تی ده چی كه ناوی تیابی و نه و هه ستی پښه كا، جا نه گه ر ده ستی نه كه وت و نه و شوینه ساریه کی ته خت بو و پړوانی به هه ر چوار لای خویدا، به تایبه تی ته ماشای سه وزه لان و جیگه ی كو بو ونه وه ی مه ل و مؤربكا، نه گه ر شوینه كه به رزو نزم بوو، به روانینی چا و شته كه تا قی نه ده كه رایه وه، پښو یسته بگهړی بو ناو به و ده ورو به ردها هه تا ماو ده یی (مه سافه یی) كه ناو ده بری به ماو ده بانگ كردن و به ها وار دوه هاتن، كه بری تی یه له و ماو ده یه نه گه ر ها وار له ها وړ پكانی بكا له كاتی

خەرىكبوونياندا بگەن بە فرىايدا، ئەمەش بەم مەرجە ئەو كەسە
مەترسى زىانى گيان و سامانى نەبى، بەلام ئەگەر مەترسى ئەۋەى ھەبوو
پىۋىست بە گەران ناك، رەۋايە بوى كە تەيەمموم بكا، چونكە ترسى وا
لەكاتى ھەبوونى ناۋىشدا بەقىنى دەبى بەھۋى رەۋابوونى تەيەمموم، كە
ۋاتە لە كاتىكا كە ھەبوونى ئاۋەكە شتىكى خەيالىبى باشتر دەبى بەھۋى
رەۋا بوون!

جا ئەگەر ھاورپى لەگەل بوو دەبى بېرسى: كى ئاۋى ھەيە؟
پىۋىستە لەسەرى كە ئاۋى دەسنوڭزو خوشۇردن بىرى، مەگەر ئىشى بە
بەھاگەى بى بۇ مەسەرفى ھاتوچۇى رۇيشتن ۋ ھاتنەۋەى سەفەرەكەى،
ئەگەر بە نرخی ئاسايى ئاۋى بەكپىن دەست نەدەكەت، پىۋىست ناك بە
گران بىكپىر بازىادەكە كەمىش بى ئەمەش بە گوڭرەى فەرمايشتى
دامەزراۋە!

سېيەمىيان: دەست نەدانى بەكارھىنانى ئاۋە، ۋەك كەسى ئاۋى دەست
دەكەۋى بەلام لە ترسى نەخۇشى ۋ جىمان لە كارۋانى ناۋىرى بە كارى
بەيىنى، يا ئاۋەكە كە پىۋىست بى بۇ خوارنەۋەى خۇى ياھى ھاورپى، يا
ھى گياندارىكى بەقەدر، لە ئىستادا يا لە ئايىندەدا، لەم كاتانەدا دەبى
تەيەمموم بكا.

ئەگەر كەسى مرد، بەشى شۇردنەكەى ئاۋى پىۋو بەلام ھاورپىكانى
توونىيان بوو، ئەۋە ئاۋەكەى دەخۇنەۋەو تەيەممومى بۇ دەكەن ۋ، بەھى
ئاۋەكە دەخەنە سەر كەلەپوور (مىرات)ەكەى، كەسانى تىنوۋ دەتۋانن بە
زۇر ئاۋ بە بەھى خۇى لە خاۋەنەكەى بىستىنن، بە مەرجى خۇى

پيويستى پيى نه بى، به لَام نه گهر خوى پيويستى پيى هه بوو نابى لىي
بستينن چونكه خاوهنى شت خوى له پيشتره پيى.

چواره ميان: گليكى پاكه، توژيكي واى هه بى بنووسى به روخسارو
هه ردوو دهسته وه، به پيى نايه تى: {فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا - سورة
المائدة - ٦/٥} واته: مه به ست له (صه عيدى طيب) خو لى پاكه،
وشه (صه عيد) موجه له، خو لى و هه رچى وا له سه ر رووى زهوى
به ريگه و بانيشه وه بهر (صه عيد) ده كه وى، به لَام پيغه مبه ر (درووه خوا له سه ربى)
له سه ربى له م فه رمووده دا واتاى مه به ستى له م وشه گشتيه ديارى
كردوو كه ده فه رموى: بو ته يه موم خو لى به سه، هه روا له م
فه رمايشته يشدا: رووى زهوى هه مووى بو خو م و ئومه تم بو نويز ليكردن
وهك مزگه وت وايه، خو لى كيشى پاكه و پاكه وه كه ره و له كاتى پيويستدا
ته يه مومى پيده كه ين (موسليم). نه وه تا پيغه مبه ر (درووه خوا له سه ربى) له
دواگو تنى زوييه وه، ناوى خو لى شى هي ناوه، هه تا ئامازه بكا بو نه وه كه
خو لى بو ته يه موم پيويسته، نه گهر پاكي تى و پاكه وه كه رى، تا يبه ت
نه بو و نايه به خو لى وه، له باتى ئه مه ئاواى ده فه رموو: رووى زهوى
هه مووى بو خو م و ئومه تم هه م وهك مزگه وت وايه، هه م پاكه و
پاكه وه كه ره و له كاتى پيويستدا ته يه مومى پيده كه ين! بو يه ده بو و واى
بگو تنبايه چونكه پيغه مبه ر (درووه خوا له سه ربى) روونكه ره وهى مه به ست له
نايه ته ره هاكانه. ئيبنو عه بباسيش (ره زاه خوا له ليبي) ده فه رموى: صه عيد
بريتيه له گلى وهردا ئيبنو مه سعووديش (ره زاه خوايان ليبي) ده فه رموى:
صه عيد بريتيه له گلى كه توژى هه بى شافيعى (ره زاه خوا له ليبي)

دەفەرموئ: صەعید بریتییە لە ھەموو گلی کە تۆزی ھەبێ، فەرماشتی شافیعیش لە زماندا دادەنرێ بە بەلگە، چونکە زمانەوانیکی ەمرەبیزانە. وەك گوترا بەپێی (صعیدا طیبا) مەرچی گلەكە ئەوھیه كە پاك بێ، چونكە وشەى (طیب) لە زماندا ئەم سێ واتایەى ھەیە: ئەو دی دڵ خۆشی لیوەربگیرێ، ھەڵل، پاك. لەم سێ واتایەیش پاك بۆ خۆل دەگونجێ، لە فەرماشتەكەى پێغەمبەریشدا (دروودە خواە لەسەربو) كە دەفەرموئ: خۆلكەیشی پاكەو پاكەو ەكەرە بەلگە ھەیه لەسەر ئەم قسەیه كە (طیب) بە مەعنا طاھرو پاكە^(۱) وەكى تریش ئاوی پیس دەسنوێژی دروست نیە، كەواتە وەجەلێ ئاویش كە خۆلە لە تەیهەمومدا كە تەیهەموم وەجەل (بەدەل) ی دەسنوێژە، دەبێ وەك ئەو وابێ، نابێ پیسی، دنا تەیهەمومی پێ دروست نابێ.

(۱) لە موغنی موحتاجدا دەفەرموئ: ھەدیسی: (رووی زەوی ھەمووی بۆ خۆم و ئۆمەتم وەك مزگەوت وایم، خۆلەكەیشی پاكەو پاكەو ەكەرە) ئەم گێڕانەویە روونكەرەو موبەیینە بۆ ئەو گێڕانەو ەھا (موطلق)ەى كە ئەمەى تیاہ: (رووی زەوی ھەمووی بۆ خۆم و ئۆمەتم ھەم وەك مزگەوت وایە، ھەم پاكەو پاكەو ەكەرە). كواتە لە عیبارەتى كەتیبەكەى بەردەستماندا ئالۆزی و شێوازی ھەیه. لە زۆر شوێنى تریش شتى وا ھەیه.

(۲۸) فەرزەكانى تەيەمموم:

تەيەمموم چوار فەرزى ھەيە:

فەرزى يەككەم: نىيەتە بەپىي فەرمايشتى پىغەمبەر (ﷺ) خۇدا ئەسەربۇ: گشت كارى بەپىي نىيەتەگەيەتى چۆنىتىكەشى ئەۋەيە نىيەتى ھەللاكردى نوپۇز بەيىنى، نەك ھى لابرندى بىدەسنويزى، چونكە تەيەمموم پاكىي ناچارىيە، بىدەسنويزى لا نابات، بەپىي فەرمايشتەگەي (ﷺ) بە ھەمىرى كورپى عاص: چۆن بەرنويزىت بۇ ھاورپىكانت بە لەشى پىسەۋە كىردوۋە). ئەكەر تەيەمموم بى دىسنويزى لابردايە پىي نەدەفەر مو: بە لەشى پىسەۋە، كەۋاتە: بىرپىيە لە ھەللاكردى نوپۇز لە ھەللاكردى ئەۋ شتانەي بەبى پاكى ناكىرن. كاتىكىش نىيەتى رەۋادىتىنى ھىنا ئەم چوار بارەي ھەيە:

بارى يەككەم: نىيەتى رەۋادىتىنى فەرزو سوننەت بەيەكەۋە بەيىنى، ئەۋە ھەردوۋلايانى بۇ رەۋا دەبى، بۇي ھەيە سوننەتە كە لەپىش فەرزەكەدا بكا، يا بە پىچەۋانەۋە، ھەروا بۇي ھەيە لەكاتى خۇياندا بىيانكا، يا لە دەرەۋەي كاتياندا.

بارى دوۋەم: نىيەتى فەرز بەيىنى، فەرزەكەي بۇ دروست دەبى، ھەروا سوننەتى پىشۋ پاشى بۇ رەۋا دەبى.

بارى سىيەم: نىيەتى سوننەت بەيىنى بەتەنھا، لەم بارەدا لەسەر فەرمايشتى دامەزراۋ فەرزى بۇ دروست نىيە چۈنكە سوننەت پاشكۇ (تابع)ى فەرزە.

باری چوارهم: نیه‌تی نوپژری روت بینو بهس، نهم باره‌یش وهك
باری سییهم وایه، له‌سهر فهرمایشتی دامه‌زراو بهس مافی سوننه‌تی
هه‌یه.

فهرزی دووهم و سییهمی ته‌یه‌موم: ده‌سه‌ئانه به روخسارو به
هه‌ردوو ده‌ستدا، له‌سهر په‌نجه‌گانه‌وه هه‌تا لای ژووری ههر دوونانیشك.
به‌پیی ئایه‌تی {فَامَسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَآيْدِيكُمْ - سورة المائدة -
٦/٥}. گهرچی له ئایه‌تی ته‌یه‌مومدا باسی نانیشك نه‌گراوه، به‌لام
چونكه ته‌یه‌موم وه‌جه‌لی ده‌سنوێژه له دیاریکردنی نه‌ندازه‌ی ده‌سه‌ئان
به نه‌ندامه‌گانی‌دا حوكم و برپاری ده‌سنوێزی پێده‌دری، له ده‌سنوێژیشدا
نه‌ندازه‌ی ده‌ست هه‌تا سهر نانیشكه، كه‌واته له ته‌یه‌مومیشدا هه‌روا، وه
به‌پیی كردنی پێغه‌مبه‌ریش (درووده‌خواه له‌سهر به‌) كه ده‌ستی ده‌هینا به
هه‌ردوو ده‌ستدا هه‌تا هه‌ردوو سهر نانیشك، به‌پیی فهرمووده‌كه‌ی ئیب‌نو
عومه‌ر: پێغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سهر به‌) فهرمووی: ته‌یه‌موم بریتیه‌ له دوو
پیاكێشان، یه‌كێکیان بۆ دهموچاو، ئه‌وی تریان بۆ هه‌ردوو ده‌ست هه‌تا
هه‌ردوو نانیشك! حاكه‌م نهم فهرمووده‌یه‌ی گێراوه‌ته‌وه‌و وه‌سفی جوانیشی
كردووه‌، هه‌روه‌ك به قیاس له‌سهر ده‌سنوێژ ده‌سه‌ئان به نانیشكدا
پێویست ده‌بی، چونكه وه‌ك گوترا: ته‌یه‌موم وه‌جه‌لی نه‌وه. له‌سهر
فهرمایشتی، یه‌ك پیاكێشان به‌س ده‌كا، كه مه‌سحی روخسارو هه‌ردوو
له‌پیی پێ بکری، به‌پیی فهرمووده‌كه‌ی عه‌ممار: پێغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سهر به‌)
پیی فهرمووم: ته‌نها ئاوه‌هات به‌س بوو، ئه‌وجا پێغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه
له‌سهر به‌) هه‌ردوو له‌پیی خۆیی مائی به‌سهر رووی زه‌وییه‌كه‌داو فووی
لێکردن تا تۆزه‌که‌یان تۆژی سووك بی، ئه‌وسا به هه‌ردوو ناوله‌پی

مهسحی دهموچاوو ههردوو دهستی خوئی تا ههردوو مووچی گرد
(شه‌یخان) شافعی دهمهرموی: ههرکاتی دهرکهوت که ههرمووده‌یه‌کی
پیغه‌مبهر (دروود نوا له‌سهری) له‌سهر مه‌سه‌له‌یی هه‌یه، وه ههرمووده‌کیش
ساخ بوو، لاوازو بی‌هیزنه‌بوو، نیت به‌پرده‌ی نه‌وه بکه‌ن، وه‌یزان که نه‌وه
ریبازو مه‌زه‌به‌ی منه. دیاره که هه‌دیه‌کیش ساخ و سه‌حیحه. نه‌وه‌ی
دهمهرموی: نه‌م ههرمووده‌یه به‌لگه‌یه‌کی زور به‌هیزه، له‌دیمه‌نی
سوننه‌تیشه‌وه زور نریکه.

چوارهم فهرزی ته‌یه‌موم: ریزلیکرتنه، که‌واته: پیویسته روخسار
له‌پیش ده‌ستدا ته‌یه‌موم بکری، چونکه نه‌ندامی پاکیتی ته‌یه‌موم
دوانن، که‌واته له‌ده‌سنویژ ده‌چی و وه‌ک نه‌و ریزلیکرتنی ههرزه،
پیویسته نه‌نگوستیله دابکه‌نری، چونکه خول ناجیته ژیری، به
پیچه‌وانه‌ی ناوی ده‌سنویژوه، چونکه له‌ودا داکه‌ندنی نه‌نگوستیله ههرز
نیه نه‌گهر ناو ژیری تهر دهرکرد.

۲۹ سوننه‌ته‌کانی ته‌یه‌موم:

سوننه‌ته‌کانی ته‌یه‌موم سی شته: ناوی خوا هی‌نان و پیش خستی
لای راست له‌سهر لای چه‌پو به‌ین نه‌که‌وتن (مووالات). به‌پیی نه‌و
به‌لگانه‌ی له‌ده‌سنویژا له‌پیشه‌وه رابوردن، به‌قیاسیش له‌سهر ده‌سنویژ،
سوننه‌ته‌تۆزه‌که له‌ههردوو له‌پی سووک بکاو، له‌لای ژوورووی
روخساره‌وه به‌ینیته‌ خواره‌وه، وه له‌سهرم‌تای ههردوو جاره‌که‌وه که
ده‌ست دمدا به‌زه‌ویدا په‌نجه‌کانی بلا‌وبکاته‌وه، وه له‌پاش ده‌سه‌ینان به
ههردوو ده‌ستا نیوانی په‌نجه‌کانی بنا‌ژنیته‌وه، که ده‌ستیش ده‌هینی به

ئەندامەکانیدا ھەتا دەسپاھێنانەکی تەواو نەکا دەست ھەلنەبڕی، تا لە راجیایی کەسانێ کە ئەمە بە پێویست دادەنێن دەر بازبین.

٣٠) بەچی تەییە مەموم پووج دەبیتهوه:

تەییە مەموم بەم سێ شتە پووج دەبیتهوه:

یەگەم: ئەوێ دەسنوێژ بەتال بکاتەوه تەییە مەمومیش بەتال دەکاتەوه، چونکە ئەویش وەک دەسنوێژ پاکییەکی نوێژی پێرەوا دەبی، کەواتە ئەویش بەتال دەبیتهوه بە ھەموو جوێرە بێدەسنوێییەک.

دووھم: دەسکەوتنی ئاوه لە غەیری کاتی نوێژەکەدا، ئەگەر کەسێ تەییە مەمومی کرد لە بەرنەبوونی ئاو، بەلام پێش ئەوێ دەست بکا بە نوێژ ئاوی دەسکەوت ئەوه تەییە مەمومەکی پووجە، بەپێی ھەرمایشی (درووھە خوا، لەسەر بێ): خۆلێ پاک ئاوی دەسنوێژی موسوڵمانە با دەسائیش لەسەر یەک ئاوی دەست نەکەوێ، بەلام ھەرکاتێ ئاوی دەست کەوت با دەسنوێژی پێگرێ (ئەحمەد، تیرمیزی، تیرمیزی بە ساغی داناو).

ئەگەر ئاوی دەستکەوت بەلام بەرگرێ ھەبوو لە بەکارھێنانی، وەک ئەوه پێویستی بوو بۆ خواردنەوه، یا رێگرێکی لەسەر بوو وەک درێندەو دوژمن و شتی تری وا، ئەوه تەییە مەمومەکی پووج نابێتەوه، چونکە ئەمانە لە سەرەتاوه ھۆی دروست بوونی تەییە مەموم، ئێتر چۆن دەبن بەھۆی پووج بوونەوهی. وەلێ ئەگەر لەپاش دەستکردن بە نوێژەکی ئاوی دەست کەوت، ئەوا نە تەییە مەمومەکی پووج دەبیتهوه نە نوێژەکی، چونکە ئەوه دەبی بەھۆی پووجکردنەوهی پەرستنیکی لە کۆڵخەرمو،

هاوکات له گهڻ ئه وودا به دهستپيکردنی نويزه که ده چيته ناو مه به سته وود، که واته وهك چوڻ که فارم تدر پاش دهستکردن به رۆزووی که فارم به ندهيشی دهستبکه وئ، پيويست نيه له سهری ئازادی بکا، نه ميس هه روا.

سپيه م: ودر گهران له ئيسلام، چونکه نه وه هه موو کرده وديهك پووج دهکاته وودو گشت پاداشتی دمه وئینی، تهيه موميش کرده ودي باشه، چونکه عبادمه.

(۳۱) ده سهينان به سهر ته تهو موشه ماما:

ته ته (شهيك: جهيره): ته ته له دارو موشه ماما گه چو شتی وا که ئيسکی شکستی پيئه له دمه ستر ته وود، مه به ست له موشه مامايش نه و په رۆو دهسته سړو شتانه يه که برینی پي دمه پي چرئ. جا نه م جوړه که سانه نه گهر ته ته و موشه ماما کهيان پيويست بوو، وه به بي زيان قابیلی لابردين بوو له کاتی ودر گتنی پاکيدا، نه وه پيويسته داپوشه ره که لاببا، نه و جا نه ودي ساغه بيشوا نه گهر دمه شگونجا جيگه ی نه خوشينه کهيش بشوا، دمه له باتی نه وه تهيه موم بکا، نه گهر شوينه که ی له نه ندامی دهنويز بوو به لام نه گهر قابیلی لابردين نه بوو، نه گهر لایر دايه تووشی زيان دموو، نه وه داوای لینا گري که لای ببا، به لام پيويسته نه ودي ساغه بيشوا، هه تا دمه بي ژير قهراخی ته ته کهيش بشوا، نه گهر دهستی دده نه و جا دهستی تهر بهيئي به سهر ته ته که دده، له پاش نه وه يه که سهر تهيه موميش بکا، به پي قهرمو وده که ی جابير (ره زه خوا نه ليه) که دمه رموي: له سهفه ريکا به ردی دای له پياويکمان سهری شکان، له پاشا

شەيتانى بوو، لە ھاۋرىكانى پىرسى گوتى: ئايا رىگەي تەيەمموم
 پىدەدەن؟ دەلىت: نە، رىگەت پى نادەين، چونكە تۆ دىتوانىت ئاۋ بە
 كارىينى، ئەۋىش خۆى شۆردو مرد، جا كە ھاتىنەۋە بۆلاى پىغەمبەرۋ
 ئەم باسەيان بۆيگىراپەۋە فەرموۋى: كۈشتۈۋىانە خۇدا بىيانكۈزى، كە
 خۇيان نەيانزانىۋە، بۆ نەيانپىرسىۋە لە زانايى، چونكە چارى نادانى
 تەنھا پىرسىنەۋە فىربوون). ئەم پىاۋە تەنيا ئەۋەندەي بەسبوو كە لە
 جىياتى شۆردنى شوپنە زامارەگەي بە خۆل تەيەممومى بىكرىايەۋە بە
 پەرۋىيى بىرىنەگەيى بىپىچايەۋە ئىنجا لەجىياتى شۆردنى ژىرپەرۋكە
 دەستى تەرى بەسەر ئەۋ پەرۋىيەدا بەيىنايە، ۋە باقى مەندەي لەشى
 بشۆردايە (ئەبو داۋود، ئىبنو ماجە، دارە قوطنى). لىردە سەرنج دەدەين
 ئەگەر خاۋەن تەتەكە لەشى پىسبوو ئەۋە خۆى سەرىپشكە دەتۈانى لە
 پىشدا خۆى بشۆرىۋ لە پاشدا تەيەمموم بىكا يا بە پىچەۋانەۋە، بەلام
 ئەگەر بى دەسنويز بوو، نابى لە ئەندامىكەۋە بگۈيزىتەۋە بۆ ئەندامىكى
 تر ھەتا بە تەۋاۋى دەسنويزى ئەۋ ئەندامە تەۋاۋ دەكا، چونكە بە
 دەسنويزدا رىزلىگىرتن پىۋىستە. جا ئەگەر شىكستۈ بىرىن ھەرچۈار پەلى
 داگرتىۋو ئەۋە يەك تەيەممومى بەسە، چونكە لە لە كۆلكەۋەتنى شۆردن
 رىزلىگىرتىنىش لە كۆل دەكەۋى!

ئەۋەندە ھەيە ئەگەر تەتەۋ موشەمماكە لە سەرىپاكى دانەنرا بوون و
 ژىرەگەيان پىس بوو ئەۋە دەبى لە پاش خۆشەۋەمبوون نويزەكە
 بگىزىتەۋە، چونكە لە دەسنويزۋ خۆشۈردندا لابرەنى پىسى مەرچە.
 مايەۋە سەر ئەۋە ئەگەر زامەكە پىۋىستى بە تەتەۋ موشەمما نەبوو،
 بەلام دىترسا كە ئاۋدز بىكا، ئەۋە بەپىي تۈانا ساغەكە دەشۋاۋ لە

سهریه‌تی ته‌یه‌موم بکا به‌لام پیویست به‌دهستی ته‌رپینان به‌سهر شوینی دمردده‌کدا ناکا.

۳۲) پیویسته بو‌هه‌موو فهرزی ته‌یه‌موم بکا:

له‌پیشه‌وه‌باسی نی‌متو‌گه‌لی شتی تری ته‌یه‌مومان کرد، لی‌رمدا روونی ده‌که‌ینه‌وه‌که‌به‌یه‌ک ته‌یه‌موم یه‌ک فهرز ده‌کری، بو‌ئه‌مه‌یش جوانترین به‌لکه‌فهرمووده‌که‌ی خوی گه‌ورمه‌: {إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ - سورة المائدة - ۶/۵}. هه‌تا‌ئه‌وی که دم‌فهرموی: {فَتَيَمَّمُوا - سورة المائدة - ۶/۵}. به‌پیئی ئه‌م نایه‌ته‌له‌سهره‌تای هاتنی ئیسلامه‌وه‌، ده‌سنویژ یا ته‌یه‌موم بو‌هه‌موو نویژی فهرز بوو، هه‌تا‌له‌دواییدا پیغه‌مبه‌ر (مرووده‌خواه‌له‌سهره‌ب) به‌کرده‌وه‌چه‌سپاندی که ده‌سنویژی بو‌چهند فهرزی ده‌بی، ئه‌وه‌بوو: پیغه‌مبه‌ر (مرووده‌خواه‌له‌سهره‌ب) له‌روژی فه‌ت‌حی مه‌که‌کدا به‌یه‌ک ده‌سنویژ هه‌رپینج نویژه‌فهرزه‌کانی کرد (فهرمووده‌یه‌کی ساغه‌، ئیبنو‌عومر گپراویه‌ته‌وه‌) به‌لام ته‌یه‌موم به‌پیئی خوازه‌(موقتة‌ضای) نایه‌ته‌که‌مایه‌وه‌که‌یه‌ک ته‌یه‌موم بو‌یه‌ک فهرزه‌. ئیبنو‌عه‌ب‌باسیش (ره‌زاه‌خواپان لی‌ب) دم‌فهرموی: ری‌بازی سوننه‌ت وایه‌: که‌یه‌ک نویژی فهرز به‌یه‌ک ته‌یه‌موم بکری. وشه‌ی سوننه‌ت له‌فهرمایشتی سه‌حابیدا ده‌بردری به‌سهر ری‌بازو سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ردا (مرووده‌خواه‌له‌سهره‌ب) که‌بری‌تییه‌له‌و به‌رنامه‌یه‌ی که‌حه‌زرت (مرووده‌خواه‌له‌سهره‌ب) له‌سری به‌رده‌وام بووه‌، که‌واته‌: حه‌زرت به‌کرده‌وه‌خوازه‌ی نایه‌ته‌که‌ی له‌ته‌یه‌مومدا چه‌سپاندووه‌!

بەيھەقىش لە ئىبنو عومەرموھ (رەزە نوایان لىبە) دەگىرپتەوھ:
 ھەرموویەتى: با دەسنوئىشى نەشكى مروق دەبى بۇ ھەموو نوئىزىكى
 ھەرز تەيەمموئى بكا. ئەوھندە ھەيە بە يەك تەيەمموھ دەتوانى بە
 ئارمىزووى خوى چەندەى دەوى نوئىزى سوننەت بكا، چونكە نوئىزى
 سوننەت با زۆرىش بن لە ھوكمى يەك نوئىزدان، بە بەلگەى ئەوھ: ئەگەر
 نوئىزكەرى نىەتى يەك ركات سوننەتى ھىنا بۇى ھەيە سەد ركات بكا
 بەسەر يەكەوھ بەو نىەتە، بە پىچەوانەشەوھ ھەروا، ۋەكى تىرىش بۇ
 ھەموو سوننەتى تەيەمموئى بكرى ئەركىكى زەحمەتە، رەنگە شتى وا
 گەلى جار ببى بەھوى ئەوھ سوننەتەكە تەرك بكرى، لەبەر ئەوھ شەرع
 لە سوننەتدا كارەكەى سووكەلە كىردوھ، ئەوھتا نوئىزى سوننەت، لەگەل
 تواناى راوھستاندا بەدانىشتنەوھ دروستە، بەسورابى ولاخىش دروستە، لە
 سەفەردا لەكاتى رۆيشتندا بەرەو قىبلەيش نەبى ھەر دروستە، بۇ ئەوھى
 مەوداى كىردنى زۆربى و موسولمان لىى دانەبىرى. گریمان لەشپىس يا بى
 دەسنوئىز ئاۋەكەى كە ھەبوو بەشى نەدەكرد، پىۋىستە لەسەرى ئەوھ
 بكار بھىنى و بۇ باقى مەندەكەى تەيەمموھ بكا، چونكە چەندەى كارى
 كە لە توانادا ھەيە بەھوى باقى مەندەكەيەوھ كە لە توانادا نىە لەكۆل
 ناكەوى، لە شارعا بەمە دەگوتى: توانراو بەھوى نەتوانراوھە لەكۆل
 ناكەوى ياناسان بەھوى گرانەوھ لەكۆل ناكەوى! ھەروا ئەگەر بىسى
 بەسەر لەشپەوھ ھەبوو، ۋە ئەوھندەى ئاۋ دەست كەوت كە بەشى
 شۆردنى بىرىكى دەكرد، لە سەرىەتى ئەو ئەندازەيە بشۆرى. ئەگەر
 دەسنوئىزى نەبوو، يا لەشى پىسبون پىسىيەكىش بە جەستەيەوھ
 ھەبوو، ئەوھندەيشى ئاۋ ھەبوو كە بەشى لایەكىانى دەكرد، ئەوھ پىسىيە

که دهسۆری و تهیه موم دهکا، چونکه لابر دنی پیسییه که پیویسته و
وهجه لی تری نیه، به پیچه وانه ی دهسنویژو خوشۆردنه وه، چونکه
وهجه لیان ههیه که تهیه مومه، نهگهر کابرا نه ناوی هستکه وتو نهگل،
نویژی خۆی ههر دهکا، له بهر ریژی کاته که، به لام له وودوا دهیگیر پته وه.

٣٣) باسی پیسی (النجاسه):

پیناسه که ی: پیسی له زماندا به هه موو قیزه ونی دهگوتری، له
شه رعیشا: هه موو شتی که له حالی سه رپشکیدا به ره های به بی سنوور
خواردن و خواردنه وه ی نا دروست بی، له هه مانکاتدا بگونجی بو
خواردن و خواردنه وه، نادروستییه که یشی له بهر ریژی نه بی، یا له بهر
ئه وه نه بی که قیزه ونه، یا له بهر ئه وه نه بی که زیانی هه بی بو لهش یا
بو هۆش. جا به هه ره یه کی له م قهیدانه شتی بهر پیناسه ی پیسی ده که ی
یا لبی دمرده چی، به گوته ی: له حالی سه رپشکیدا، شتی که له حالی
سه رپشکیدا حه رام بی و له حالی ناچاریدا هه لال بی، وهک مردار مه بوو،
به رده که وی، چونکه مردار مه بوو له حالی ئاساییدا. پیسه و حه رامه،
به لام له حالی ناچاریدا پا که و بو ناچار هه لال! به گوته ی: به ره های
به بی سنوور رو وه که ژمه راوییه کان بهر نا که ون، چونکه ئه وانه پاکن
که میان ره وایه، زیان نا ره وایه، به گوته ی: بگونجی بو خواردن و
خواردنه وه به ردو شتی ره قی سه خت، که پاک بن بهر ئه م پیناسه یه
نا که ون، چونکه به که لکی خواردن و خواردنه وه نایه ن، به گوته ی:
نادروستییه که یشی له بهر ریژی نه بی، شتی ریژدار وهک ئاده می زاد

دەردەچىۋ بەرى ناكەۋى، بەگوتەي: يا لەبەر ئەۋە نەبى كە قىزەونە
چىۋ شتى وا بەرناكەۋى، چونكە نادروستى چىۋ لەبەر ئەۋە نىيە كە
پىيسە، بەلام لەبەر ئەۋەدەيە كە قىزەونە، بەگوتەي: يا لەبەر ئەۋەنەبى
كە زىانى ھەبى بۆ لەش يا بۆ ھۆش خۆل لە پىناسەكە دەردەچى،
چونكە زىان دەگەيەننى بە لەش و ھۆش.

ھەندىكىش ئاۋا پىناسەي دەكا: قىزەونىكە رىگەي دروستبوۋى
نويۇز ناد، مەگەر مەھانە ھەبى، بىرئ دەلئىن: بىرىتييە لە ھەموو شتى كە
خاۋەن سىروشتى دروست قىزى لىبكاتەۋەو خۆيى لىبپارىزى، ئەگەر
بەرچىل و بەرگىش بىكەۋى دەيشۆرن.

۳۴) ھوكمى ئەۋ پارچەيەي كە لەناۋ لەشى گياندارەۋە جىادەبىتەۋە:

بىزانن ھەرشتنى لە ناۋەۋەي گياندار جىابىتەۋە دوو جۆرى ھەيە :

يەكەمىيان: گەدە نايگۆرى ۋەك لىك ۋ ئارەق و شتى وا، ھوكمى ئەم
جۆرە ۋەك ھوكمى ئەۋ گياندارە ۋايە كە لىي جىابۆتەۋە، ئەگەر ئەۋ لە
حالى لىجىابوۋنەۋەكەدا پاكبوۋ ئەۋىش پاكە ئەگەر ئەۋ لەۋكاتەدا پىس
بوۋ ئەمىش پىيسە.

دوۋەمىيان: گەدە ھەرزى دەكاۋ دەيگۆرى، ۋەك گمىزو پىسايى و
شياكەۋ پىشقل و خويۇن و رشانەۋە، ھەموو ئەمانە ھى ھەرگياندارى بن
پىيسن، ھى ئەۋانەي گۈشتيان ناخورى بە يەكگرتنى راي زاناكان، بەكۆي

دمنگ دهلین: شتی واته؛ قیسه. هی ئەوانه‌ی‌شی گوشتیان ده‌خوری به قیاس له‌سه‌ر هی ئەوانه‌ی که گوشتیان ناخوری، چونکه ئەمیش گۆراوه‌و حمل بووه‌و قیزه‌ون بووه. به‌فه‌رمووده‌که‌ی ناسراوه به‌حه‌دی‌شی عه‌ربه سارا‌ن‌شینه‌که پی‌ستی‌یی گی‌مز پاسا و ده‌دری، ئەوه‌بوو که گمی‌زی له‌ناو مزگه‌وته‌که‌ی پی‌غه‌مبه‌ردا کرد، پی‌غه‌مبه‌ر فه‌رمانی کرد که (سه‌تلی ناو بکه‌ن به‌سه‌ر جی می‌زه‌که‌یدا). هه‌روا فه‌رمووده‌ی باسی دوو گۆره‌که: یه‌کی‌کیان له‌سه‌ر ئەو نازار ده‌دری چونکه له‌حالی ژیا‌نیدا خۆی له‌گمی‌زی خۆی نه‌ده‌پاراست (موس‌لیم) به‌لام ئەوه‌ی که پی‌غه‌مبه‌ر (درووه‌خواه له‌سه‌ربه‌) فه‌رمانی کردووه به‌خواردنه‌وه‌ی می‌زی حو‌شتر، ئەوه بو‌و در‌مان بووه، دهرمان‌کردن‌یش به‌پیس دروسته، به‌مه‌رجی دهرمان‌یکی پا‌ک نه‌بی جی‌گه‌ی بگری‌ته‌وه، ئەوه‌یش که خۆشه‌ویست (درووه‌خواه له‌سه‌ربه‌) فه‌رموویه‌تی: خودای گه‌وره هه‌رگیز خۆشه‌وه‌بوون و شیفای گه‌لی منی نه‌به‌ستوو به‌شتی واوه که خۆی هه‌رامی کردبی لی‌یان. ئەمه ده‌پر‌دری به‌سه‌ر مه‌ی و باد‌ده‌دا، سه‌ره‌پای یه‌گ‌گرتن به‌لگه‌ی پی‌ستی‌یی پی‌سای‌ی ئەم فه‌رمووده‌ی (درووه‌خواه له‌سه‌ربه‌)؛ له‌به‌ر می‌زو پی‌سای‌ی و مه‌زی و رشانه‌وه جله‌که‌ت بشۆره (ئه‌حمه‌د، داره قوطنی، به‌ززار) هه‌ر له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا به‌لگه‌ی پی‌ستی‌یی مه‌زی و رشانه‌وه‌ی‌شی تیا‌دا‌یه. مه‌زی ناوی‌کی مه‌یله‌و سپی ته‌پراوی لینجه، به‌بی له‌زمت پی‌گه‌یشتن، له‌کاتی هێ‌رش‌ی ئاره‌زو‌ودا به‌هۆی ده‌سبازی و ته‌ماشاکردن و شتی‌واوه په‌یدا ده‌بی. ته‌رس و ته‌پاله‌یش پی‌سه، به‌پیی ئەم فه‌رمووده‌یه: ... جا پی‌غه‌مبه‌ر (درووه‌خواه له‌سه‌ربه‌) هه‌ر دوو به‌رده‌که‌ی و مرگرت و ته‌رسه‌قوله‌که‌ی تو‌ور‌دا‌و، فه‌رمووی: ئەمه پی‌سه، به‌کاری خۆپاک‌کردنه‌وه نای. وه‌دیش پی‌سه به‌پیی فه‌رمووده‌که‌ی عانی‌شه

{رەزەلە خواھ لېيىن} كە دەفەرمۇي: ۋەدىش لەپاش مىزكردنەۋە پەيدا دەيى،
 ھۆكەمەكەي ئەۋەيە: چووك و گەل و گونى دەشۋاۋ دەسنوئىز دەگرئ
 ۋەخۇشۇردنى لەسەر نىە (ئىبنو لمونزىر).

ۋەدى ئاۋىكى مەيلەۋ سېي خەستى لىلى لىقنە لە دوامىزو لەكاتى
 ھەلگرتنى شتى قورسدا پەيدا دەيى، خۇيىش پىسە بەيى فەرمائىشتى
 زاتى مەزن: { حَرَمَنْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ - سورة مائىدە - ۳/۵ }
 ھەتا كۇتايى ئايەتەكە، بەيى ئەم فەروودەيەش: كە دەفەرمۇي: -
 خۇيىنەكە لە خۇت بشۇرەۋ نوئىزى خۇت بىكە) زاناكان لەسەر پىسئىتى
 تۇماۋ رايان جىاجىايە، ھەيە دەئى: پىسە، ئەم رايەيان لەۋ گىرپانەۋەيە
 ۋەرگرتۋە كە فەرمان دەكا بە شۇردنى، كە ئەمە گەت (لەفظ) كەيەتئ
 عائىشەي ھاۋسەرى پىغەمبەر دەفەرمۇي: جاران ئەسەرى لەشپىسىم بە
 جەلەكانى پىغەمبەرەۋە دەشۇرد، كە دەچۋو بۇ نوئىز ھىشتا
 جىگەشۇراۋەكە ھەر تەر بوو. رىبازى شافىئى ۋ ھاۋرپىيانى فەرموۋە
 (ئەصحابول جەدىث) ۋ خەلگىكى زۇرى تر، كە عەلى ۋ سەعدى كورى
 ئەبو ۋەققاس ۋ ئىبنو عومەر ۋ عائىشە {رەزەلە خواھ كەۋرە لە مەۋىيان بە} لە
 ناۋياندايە، رىبازى ئەم زاتانە ئەمەيە: كە تۇماۋ پاكە، دوو گىرپانەۋەيەش
 لە ئەحمەدەۋە رىۋايەت كراۋە، كە ئەمە دروسترىنەكەيانە! داۋودىش
 ھەروا دەفەرمۇي: بەلگەيان بە فەرمائىشتى عائشە ھىناۋەتەۋە كە
 دەفەرمۇي: خۇم بە دەستى خۇم تۇماۋى وشكەۋەبووم بە جەلەكانى
 پىغەمبەرەۋە دەۋۋلى ۋ لە پاشا دەمدەكاند، نىتر لەدوا ئەۋە بەيى شۇردن
 پىغەمبەر {مروودە خواھ لەسەربە} نوئىزى پىۋە دەگردن، لە گىرپانەۋەيەكى ترىدا
 كە پەسەندى ھەردوولايە متفق علە): فەرمۇي: بە جلى پىغەمبەرەۋە

تۆمۈرۈشكەۋەبوو ھەبوو دەيم كېراند، ئىتر دوا ئەۋە نوپۇزى پىۋە دەمكرد. دەى ئەگەر تۆمۈرۈ پىس بىۋىن و كېراندنى بەس نىە، دىارە كېراندەۋەى شۇردن دەپىردى بەسەر ئەۋەدا كە سۈننەتەۋ بۇ بەسەندىردى پاكىيە، بەم ساخىردنەۋەىش كار بە كۈى بەلگەكان دەمكىۋ ھىچىان لەكار ناخىۋى، جىاۋازىش نىە لەنىۋانى تۆمۈرۈ پىاۋو ژندا، تۆمۈرۈ غەپىرى ئادەمىش، ئەگەر ھى گىانلەبەرىكى پاك بوو تۆمۈرۈكەش پاكە، ئەگەر ھى گىاندارىكى پىس بوو خۇشى پىسە.

۳۵) شۇردنى پىسى:

شۇردنى پىسى پىۋىستە، چۈنكە ۋەك لە پىشەۋە رابورد فەرمىانى پىكرۋە. چۈنكىتەكەشى ئاۋايە: ئەگەر پىسىيەكە قەبارەدار بوو، بە چاۋ دەبىنرا، دەبىۋى قەبارە بىنراۋەكەى و تامەكەى و رەنگەكەى و بۇنەكەى لاپىرى، ئەگەر تامەكەى ما، ئەۋە شۈپنە پىسبوۋەكە پاك نەبۇتەۋە، بەلام زىانى نىە مانەۋەى رەنگى يا بۇنى كە لاچوونىان گران بىۋى، ۋەك رەنگى خۈپنى بىنۈپۇزى و بىنى مەى. بەلام پىسى بىرىارى و حۈكمى، كە ئەۋەپە بە چاۋ نابىنرى، ۋەك شەلمەنىيە پىسەكان، كە تام و بۇن و رەنگىان نىە، پىۋىستە بە شۇردنىكى ئاساى لاپىرى، دەستى تىبخرى و گوشارى لىبىرى، بەلام ھەرچى پىسبوۋى بە مىزى منالى نىرىنەى كەمتر لە دوو سال، كە جگە لە شىر ھىچ خۇراكىكى ترى نەخواردى، ئەۋەنە ئاۋى لىدەپۇزى كە شۈپنى مىزەكە دابگرى و زال بىۋى بەسەرىدا، ئىتر رەۋانبوۋنى ئاۋ بەسەر شۈپنەكەىدا پىۋىست نىە، بەلام مىزى

كچۆلە گەرەكە بشۆرى، بەلگەى ئەم جىاوازييه لە نىۋانى كوپو كچدا
 ھەرموودەكەى عائىشەيە: كە پىغەمبەر (مروودە خواە لەسەربە) كوپىكى ساواى
 مەمكە خۆرەپان ھىنا بۆى، منالەكە مىزى كرد بە كۆشىدا، ھەزرىت
 (مروودە خواە لەسەربە) داواى ئاوى كردو ئاۋەكەى كرد بەسەر جىگەى مىزەكەدا
 ئىتر نەيشۆرد.. لە گىرپانەۋەيەكا: لىى پرژاند لە گىرپانەۋەيەكى رتدا:
 پرژاندى بەسەر جىگەكەيدا ئىتر نەيشۆرد. ئەم گىرپانەۋانە ھەموويان
 دروستن، لە گىرپانەۋەيەكى تىرمىزىدا: مىزى كوپ تا نانەخۆرە دەبى ئاوى
 لى دەپرژىنى، مىزى كچ دەشۆرى. ئىمامى على (رەزاە خواە لىبە) دەفەرموى:
 خۆشەويست (مروودە خواە لەسەربە) دەفەرموى: مىزى كچۆلەى بەرمەمكانە
 دەشۆرى، مىزى كوپىش ھەتا نانەخۆرە دەبى ئاوى لى دەپرژىنى.
 (ئەحمەد). بەلام ھەر كاتى منداڵەكە لە جىاتى بژىۋى و خۆراك
 خواردەمەنى خوارد، ئەو بەبى راجىايى پىۋىستە مىزەكەى بشۆرى.
 بۆيەيش سەبارەت بە كوپ كار سووك كراۋە، بۆ كچ نەكراۋە، چونكە دل
 پتر پەيوەندى بە كوپەۋە ھەيە ھەتا كچ لەبەر ئەو زىادە پەيوەننىيە كوپ
 زۆرتر دەگرىتە باۋەش، جا وا ھەل دەگرى كە بۆ بارسووكى كارەكە
 ئاسان بكرى، بەلام ئەم مەبەستە لە مېنەدا نايەتەدى، بۆيە شۆردن بۆ
 مىزى ئەوان چەسپاۋە، لەسەر قىياس و پىدانى خۆى (*)

(*) ئەم بەلگەيى كە ھىنراۋەتەۋە بۆ جودايى نىۋان مىزى مندالى نىرومى
 بەلگەيەكى لازو نازانستىيە خۆ ئەگەر ھۆيەكەش نازاندرى دەتوانىن بلىن (تەبديە)
 ئەگىنا خۆ كوپو كچ چۆن يەكە ئەگەر باوك و دايكى و ھىبن كوپان لە كچ خۆشترى
 ھى وايش ھەن كچيان لە كوپەكەيان خۆشترى - ھەمەد.

۳۶) بریار (حوکم) ی گیاندارئ له ناوشتی شلدا بهری:

کاتی گیاندارئ کهوتە ناو شتیکی شلهوه، وهک روڤ زهیتو روڤو
چیشت، وهتیارمرد، نهوه نهگەر خوینی رهوانیان ههبوو شتهکه پیس
دهی، چونکه سهبارمت به مشکی توپیوی ناو روڤ له چهزمرت (مروود ههوه)
له سهبارمتا پرسیارکرا، فهرمووی: نهگەر روڤهکه توند بوو مشکهکهو
دهورو بهرهکهی فهردهن، بهلام نهگەر روڤهکهش شل بوو نهوا بیرپژن، له
گیڕانهوهیهکا: مشکهکهو دهورو بهرهکهی فهردهن روڤی خوڤتان بخوڤن.
(نهم فهرموودهیه بوخاری گیڕاوییهتهوه).

جا فهرمانکردن به رزانی، بهلگهیه له سهر پیسبوونی، نهم رایههش
ریبازی جهماوهری زاناکانه، دهستهیی رایان جیایه، کهیهکی لهوان
زوهری و نهوزاعین، دهفهرموون: بریاری شتی شل وینهی بریاری ناوه،
پیس نابئ ههتا، پیسییهکه نهیگۆری، نهگەر نهگۆرا پاکه، نهمه ریبازی
ئیبنو عهباس و ئیبنو مهسعوودو بوخاریشه.

بهلام نهگەر گیاندارهکه خوینی رهوانی نهبوو، وهک میڤش و
میڤشوولهو دوویشک و فالونچهو سیسرك و میروولهو وینهی نهمانه، نهوه
شلهمهنی به مردنی نهمانه له ناویدا پیس نابئ، بهپیی فهرموودهی
(مروود ههوه له سهبارمتا): نهگەر میڤش کهوته ناو حاجهتیکتانهوه ناو یا شتی شلی
تری تیابوو، له پیڤشا میڤشه ههمووی نوقم بکهن ئینجا دهری بیڤن و
فهری بدن، چونکه بالیکی دهرمانی پیوهیهو نهو بالهکهی تری دهرده.
(بوخاری، نهبو داوود، ئیبنو خوزمیه، ئیبنو ههباب). دیاره

فەرمانکردن بە نوقمکردنى مېشەكە، كە گەلئ جار سەردەكېشى بۇ
تۆپىنى بەلگەيە لەسەر ئەو كە پىسى ناك، دەنا پېغەمبەر (مروودە نواە
لەسەربە) فەرمانى نەدمکرد بەنوقمکردن، وەكى تىرىش پاراستنى قاپ و
حاجەت لەم جوړە وردە جانەومرانه ئەستەمە، لەبەر ئەو چاوپوۆشى
لیدەكرئ، بە مەرچئ ئەوئندە زۆر نەبئ كە شلاو كە بگورئ، دەنا پىس
دەبئ.

بزانن پىسىيەك كە بەچا و نەبىنرئ وەك پرىشكى مېز، يا وەك
پىسىيەك گەوا بەپئى مېشەو ئەوئش وەك مردارئ خوئنى رەوانى
نەبئ چا و پوۆشى لئ دەكرئ، لەسەر فەرمايشتى دامەزرا و بەلای
نەوودەوئە، چونكە ئەمە لە خوئنى كېچ دەكا خۆپاراستن لئى ستەمە.

۳۷) برىارى پاكى و پىسى گياندار لەكاتى ژيانيدا:

لە بنەرەتدا هەموو گياندارئ پاكە، واتە: ئەصل ئەوئە كە پاك،
چونكە بۇ قازانجى بەندەكانى خوا دروستكراون، بەبئ پاكىش
سوودمەندى تەوا و پەيدا نابئ، ئەمەئش بەم فەرموودەيە پاسا و
(تعليل) كراو. پېغەمبەر (مروودە نواە لەسەربە) فەرمووى: پشيلە پىس نىە،
پشيلەئش لە رىزى كارەكەرو نوكرەرو ئەوانەيە كە بۇ خزمەت بەسەرتانا
دەخولئنەو (پېنج لە خاوەنەكانى كتيبە ناودارەكانى حەدئث ئەم
فەرموودەيان گىراوەتەو، وە تىرمىزى دەفەرموئ: فەرموودەيەكى
جوانى دروستە. دروست واتە: ساغ) بەلام سەگو بەراز بۇ پاكى لە
هەموو گياندارئ جيان، چونكە ئەم دوو خودپىس (نجس العىن)ن،

سهگ به پیی فهرمووده که ی پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه رین): (پاکه وه که ری حاجه تیکتان: که سهگ دهمی تیبنی نه وه یه: که جهوت جار به ناو بیثورن، یه که مجاریان به خولاو بی (نه حمهد، موسلیم) که دهمه رموی (پاکه وه که ر) مبه ست لی یه کی که له م سی شته: یا پاکه وه که ری نانویژییه (حه دت) یا هی پیسییه، یا ریژلینانه، دیاره که نانویژی و ریژلینان بو حاجه ت نابی، مایه وه سه پیسی، وه کی تریش به م فهرمووده یه چه سپا که نازدارترین به شی له شی سهگ که دهمیه تی، له بهر هاسکه هاسکردنی زور پیسه، دهی باقی مهنده ی له شی ده بی زیاتر پیسی!

به رازیش بو یه پیسه چونکه حالی له حالی سهگ خراپتره. که رچی مامردی (ره راه خواه لیته): نه م نایه ته هکا به به لکه له سه ر پیسی تی به راز: {أَوْ لَحْمَ خَنزِيرٍ فَإِنَّهُ} . وشه ی (رجس) له نایه ته که دا به واتا (نجس) ه، له شیوه ی نه وه یه له کوردیدا به پیس بلئی چه به ل.

۳۸) بریاری پاک و پیسی مرداره وه بوو:

هه موو مردوو یه ك (ته نها مردوو ی ناده می و ماسی و کولله ی لی دمرچی) پیسه، له بهر فهرمایشتی زاتی مه زن: {حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ - سورة المائدة - ۳/۵} واته: هه موو مرداره وه بووی له نیوه قه دمه گراوه. شتیکیش نه له زاتی خویدا ریژدار بی و نه خواردنیشی زیانی هه بی، له گه ل نه وه میشا حه رام بکری، دیاره که نه وه قه دمه گه کردنه ی له بهر پیسییه تی، چونکه حه رامکردنی شت له بهر یه کی له م

هۆيانه يه: يا له بهر ريزيه تى، يا له بهر زيانيه تى، يا له بهر پيسيه تى،
مردارمه و بوو و پيش ريزى نيه، خواردنیشى زيانى نيه، چونكه له ناچاريدا
ده خورى، ماوهى سهر نه وه كه له بهر پيسى حهرام كراوه.

مرداریش له شهرعا بریتیه له و گیانداره ی كه چه قوی له سهر بی و
به بی سهر بر پینکی شهرعی گیانی دهر چووبی! گشت سهر برپاوی جگه
له سهر برپاوی خو مان و خاوه ن نامه گان بهر نه م پیناسه یه ده كه وئ، هه روا
نه و گیانداره ییش كه گوشتی ناخوری باسه ریش برپئ بهر نه مه ده كه وئ و
حه رامه و مرداره.

به لام له بهر نه م فه رمو و ده یه ماسی مردوو بهر ناكه وئ: ده فه رموئ
(مردوو به خوا له سهر بی): ناوی دهر یا هه م یا كه و هه م پا كه و ده كه ریشه وه
مردارمه و بوویشی چه لاله و، گیانله بهری ناوی كاتئ دهر ئ هه تا نه كه نئ
خواردنی دروسته (هه ر پینجیان گیرا و یانه ته وه). كوله ییش له بهر نه م
فه رمو و ده یه بهر ناكه وئ (دوو مردارمان بو چه لال كراوه: كه ماسی و
كوله ن) (به رسته یه كی بی هیز نیبو ماچه گیرا و یه ته وه: به یه هه قیش
(هه زه خوا له یه): گیرا و یه ته وه و فه رمو و یه تى: نه م فه رمو و ده یه
فه رمو و ده یه كی دروسته واته ساغه) ئاده میزدیش له بهر نه م ئایه ته
بهر پیناسه ی پيسى ناكه وئ و به پاك داده نرئ: {وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ
- سورة الإسراء - ۷۰/۱۸} واته: ئیمه به رهحه تى خو مان ریزو
قه دهر یكى زورمان به نه وه ی ئاده م به خشیوه). مه سه له ی ریزلینانیش
نه وه ده خوازئ كه مرؤف، چ موسو ئمان بی و چ ناموسو ئمان بی، برپاری
پيسى نه درئ. مه به ست له {إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ} پيسى بیرو باوه ری
نه وانه، نه وه ك ه ی جه سته یان، چونكه نه گه ر له شیان چه په ل بوايه

لهسرمان فهرز دهبوو که ههرکوږیه کمان لیان بکهوئ بيشوین.. وهکی
 تریش نهگهر مروږد به مردن پیس ببی، دهبی فهرمان نهکرایه به
 شوړدنی، وهك شته خودپیسسهکان (نجس العین) هکانی تر، بهلام نهگهر
 کهسی لهم قسهیه رهخنه بگریو بلئ/ نهگهر نههم قسه وایی، دهبی
 فهرمانیش نهکرایئ به شوړدنی، وهك شته خودپاگانی تر، دهلیت:
 مهرج نیه که ههموو شتیکی پاک نهشوړی، چونکه ناشکرایه گهل جار
 پاکیش وهك نانویژ (موحدیث) دهشوړی، بهلام قهت نهبووه شتی
 خودپیس بشوړی. دهستووریکی شهرعی ههیه دمفه رموی: سهربرپنی
 دایک بریتی سهربرپنی بهچکهی ناوسکی دهکهوئ، لهبهر نههمه
 بهچکهی ناوسکی گیانلهبهری سهر برپوا بهر مردارهوهبوو ناکهوئ.
 (تهماشای زنجیره سیئ نههم کتیبه بکه که له پیشهوه رابورد، لهژیر
 سهردیږی: حوکمی ناوی بهرماوه) (ومرگړ).

۳۹) پاکردنهوهی گلاوی سگ و بهراز:

کاتئ دمفرئ بهدهم تینانی سگ و بهراز گلاو دهبی، دهبی ههوت
 جار بشوړی، جاریکیان به خوڅلاوبی، هی سگ بهپئی نههم
 فهرموودهیه: کاتئ سگ دهمی نایه ناو دمفریکتانهوه، شلهکهی ناوی
 برپژن، ئینجا ههوت جار به ناو بيشوړن، یهکه میان به خوڅلاوبی..
 (موسلیم) له گیرانهوهیهکی ترمیذیدا: یهکه مجاریان یاخود جارئ لهو
 جارانه به خوڅلاو بيشوړن. جا ههر کاتئ ناوا ساخبووه که شوړدن
 پیویسته بههوی لیکهکهیهوه، که نازدارترین دهر دراویهتی، دیاره نهوانی
 تری وهك میزی و گوویو و نارهمی و وینهی تری نهمانهی زیاتر شایانی

پېسىن. لەم فەرمودىدەدا بەلگە ھەيە لەسەر پېسى ئەو خۇراگەى كە سەگ دەمى تىدەنى، چونكە فەرمان دەكا بە رشتنى، ئەگەر پاك بوايە فەرمانى نەدەكرد بە رشتنى، چونكە رشتنى شتى پاك بە فېرۇدانى مائە، شتى وايش لە ئىمە قەدەغەيە، ديارە پېسە بۆيە خۆشەويست (مەدەدە خواە لەسەردە) فەرمان دەكا بەرشتنى.

پېسى بەرازىش بە پىئودان (قىاس) لەسەر سەگ، لەبەر ئەوھىش كە ئەویش دەق وەك سەگ خود پېسە، بەلگەو يسترە، چونكە بە ھىج ھالى راکرتنى دروست نىە، لەبەر ئەوھىش كە چەپەل و قىزاوييە. گوتراويشە: كە بەراز يەك جار دەشۇردرى. وەك پېساييەگانى تر، گوايە: گلاوى دەرکردنى گلاوبووى سەگ بۆيە واگران كراو ھەتا ەمرەبەگان بەتەكپنەو ە راکرتنى سەگ كە لە مېژدە خوويان پېيەو ەرتووە سا بەشكوو ئىتر وەك جارەن نەبى بەھاو خۇراگان!.

نەوھوى (مەمەتە خواە ئېيە) لە شەرحى موھەزەبەدا دەفەرموى: راي دامەزراو، سەبارەت بە بەلگە، ئەوھىە كە يەك شۇردن بەسە، بەبى خۇلاو، زۇربەى ئەو زانايانەى كە برپارى پېسى بەرازيان داو ەمە برپارى كۇتايانە. چونكە نەبوونى پىويست بىنەرەتە ەتا شەرع برپارى پىويستبوونى دەدا، نەخاوەلا لەشتى وەك ئەم مەسەلەيەدا كە لەسەر بىيادى تەعەبوودى دامەزراو.

لە لايەكى تىریشەو ەلى ورد بۇ گلاو دەرکردن دەبى، چونكە بۇ تەيەممومىش دەستدەدا، كەواتە بەپىئودان (قىاس) لەسەر ئەو.

٤٠) پاککردنه‌وه‌ی مه‌ی به‌وه‌ی ده‌بی‌ی که‌بی‌ی به‌سرکه:

پاککردنه‌وه‌ی شت وه‌ک له پێشه‌وه رابورد یا به‌شۆردن یا به‌خۆشه‌کردن یا به‌خۆل ده‌بی، جاری وایش ده‌بی به‌هۆی گۆرانی خودی شته‌که‌وه ده‌بی، که له حاله‌تی‌که‌وه بگۆڕێ بۆ حاله‌تی‌کی تر، وه‌ک ئه‌وه مه‌ی بی‌ی به‌سرکه. جا هه‌ر کاتێ مه‌ی له خۆیه‌وه به‌بی ده‌سکاری که‌سی بی‌ی به‌سرکه پاک ده‌بیته‌وه، چونکه بی‌سی و هه‌رامبوونی مه‌ی له‌به‌ر ئه‌وه‌یه که هۆی سه‌رخۆشبوونه، ده‌ی هه‌ر کاتێ که ئه‌و هۆیه نه‌ما ئه‌وانیش نامین، کاتێ مه‌ی بوو به‌سرکه ئیتر هۆی سه‌رخۆشی نامین. نه‌وه‌ی له شه‌رحی سه‌حیحی موسلیمدا ده‌فه‌رموێ: شه‌رع‌زانان یه‌کیان گرتوو له‌سه‌ر ئه‌وه: هه‌رکاتێ مه‌ی له خۆیه‌وه به‌بی ده‌سکاری که‌سی بوو به‌سرکه پاک ده‌بیته‌وه، به‌لام ئه‌گه‌ر به‌هۆی ئه‌وه‌وه بوو به‌سرکه که‌شتی‌کی وه‌ک پیازو هه‌ویر ترشو شتی وای تی که‌وت ئه‌وه پاک نابێته‌وه. به‌لگه‌یشی ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌یه: په‌رسیار له پیغه‌مبه‌ر (ه‌روه‌ خوا له‌سه‌ر) کرا: ئایا دروسته که مه‌ی بکری به‌سرکه؟ فه‌رمووی نه‌ه (موسلیم). ئه‌وه‌تا: (ه‌روه‌ خوا له‌سه‌ر) نه‌ی کردوو له ده‌سکاری مه‌ی بۆ ئه‌وه‌ی بی‌ی به‌سرکه، شت تی‌خستنی‌شی ده‌بی به‌ ده‌سکاری، به‌پێی ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی تری‌ش به‌لگه‌سازی کراوه له‌سه‌ر هه‌رامبوونی به‌سرکه‌کردنی مه‌ی: کاتێ طه‌لحه ئیسلام بوو (ه‌زه‌ه خوا له‌بی) هه‌نێ مه‌ی له‌لا بوو، هی چه‌ن هه‌تیوێ بوو، گو‌تی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! دروسته ئه‌م مه‌یه بکه‌م به‌سرکه؟ فه‌رمووی: نه‌ه. ئه‌وه‌تا ریگه‌ی نه‌داوه که

دەسكارى بكاو بىكا بە سرکه. جياوازى لە نىوانى ئەم دوو حالەتەدا
ئەومىيە: ئەومى دەكەوئە ناو مەيەكە وە بەمەيەكە پيس دەبى، لەو دەو
مەيەكە كەبوو بەسرکه پاك دەبئەو بەلام بەھۆى ئەو شتەو كە ئەم
ئەومى پيسكردوو ئەو ئەمى كردوو بە سرکه پيس دەبئەو. ئەم
بەپارە كاتى وايە كە ئەو شتە لەناو مەيەكەدا بمىنى ھەتا دەبى بەسرکه،
بەلام ئەگەر لە پيش بوونىا بەسرکه، ئەگەر بەيەك چركەيش بوو
دەربھئە پاك مەبئەو، چونكە كە بوو بەسرکه شتى پيسى تيانەماو
ھەتا پيسىبكا.

٤١) چاوپۆشکردن لە ھەندى پيسى:

لە شەرى پيرۆزدا چاوپۆشى لەم جۆرە پيسيانە دەكرى:

١) لە قورى رىگەى پيس، با سوريش بزائى كە ئەو قورۇ چلپاوە
پيسە، چونكە خۇپاراستن لە شتى وا زەحمەتە.

٢) لە شتى كە چاوى ساغ نەيبىنى وەك پرزى ميزو مەى و شتى
كە بنووسى بە قاچ و شتى واى مىش و مىروولەو سىساركەو.

٣) خوينى كىچ با زۆرىش بى، ھەروا رىقنەى بانئەدەيش لە ناو
مزگەوتدا.

٤) ئەومى بەپىى باوى ناوكۆمەل بەكەم دابئەى لە كۆلك و مووى
پيس، بە مەرچى ھى سەگو بەراز نەبى، ھەروا چاوپۆشى دەكرى لە
مووى ولاخى سورايىش با ئەندازەكەيشى زۆرى.

(۵) له دووکه ئی شتی پیس و لهو ته پوتۆزه ی که باده یبا.

(۶) له گیاندارئ که بهریان (مه نه فیه ذ) هکە ی پیس بووبی. کاتی بکه ویتە ناو ئاودوه، له بهر زه حمه تبوون.

(۷) لهو که مه خوینە ی به سه ر گوشت و ئیسقانی گیاندار ی سه ر بر او دوه ماوه ته وه.

(۸) نه گهر گیانله به ریکی پاك، وهك پشیلە و نه مانە دەمی پیس بوو، له پاشدا ماوه یه کی وا له پیش چاو ون بوو، که ده ستداو (مومکین) بی دەم بکا به ئاو یکی زۆردا، نه و جا ها ته وه و دەمی نایه ناو خوار دنه و دیه کی پاکه وه پیسی ناکا.

(۹) په تی ته ناف که جلی پیسی له سه ر هه ئبخری، هه ر کاتی خۆر یا هه وا وشکی بکاته وه، له لای حه نه فیه کان دروسته جلی پاکی له سه ر هه ئبخری.

(۱۰) نه گهر شتی له که سی که وت، نه یه دمان ی که چییه، ئایا ئاو بوو یامیز بوو؟ پیویست نیه له سه ری که له چییه تییه که ی پر سیار بکا، چونکه ده گیر نه وه: جاری عومه رو هاوړ پیه کی له شوینیکه وه ده رۆن، له پلوو سکیکه وه شتی دهر ژ ی به سه ر عومه ردا، هاوړ پیه کی ده ئی: نه ی خاوه ن پلوو سکا ئاوه که ت پاك بوو یا پیس؟ یه که سه ر عومه ر ده فەر موئ: نه ی خاوه ن پلوو سکا باسی نه وه مان بۆ مه که، ئیتر رویش تو له شته که ی نه کو ئیه وه.

(۱۱) له زیچکاو ی زیپکه و جوانه زاو بالوو که و نه مانه، به مه رجی نه بووبی به جه ره تاو، دها پیسه، نه گینا چاو بۆشی لیده کړی.

۱۲) نازدهلی کاویژکەر، که نهومیه له سهرهتاوه خواردنه که ی به‌ئخورد ده‌کاو، له‌ورگیدا عه‌مااری ده‌کاو، له‌پاشدا له‌کاتی پشوویدا پاروو پاروویه‌قی ده‌کاته‌وه‌و به وردی ده‌یجوتیه‌وه جا ئهم نازده له‌گهر له‌کاتی کاویژکردندا له جاجه‌تی شتی خواردوه پیس نابێ.

٤٢) بِنُوڤْزِی و زه‌یستانی و هه‌میشه بِنُوڤْزِی:

بِنُوڤْزِی (حه‌یز) له شه‌رعدا به‌و خوینه ده‌ئین که به‌بێ نه‌خو‌شی و مندالبوون، له‌پاش ره‌سیده‌بوونی ئافرم‌ت، له لای سه‌رووی ماندالدا‌نه‌وه له ره‌گنکه‌وه ده‌رده‌چێ، به‌پێی خوازه (مو‌قته‌زا)ی سه‌روستی ساخ. خوینی هه‌میشه بِنُوڤْزِی به‌رناکه‌وێ، چونکه نه‌و ماکه‌که‌ی نه‌خو‌شین و تی‌کچوونی سه‌روشته. له عه‌ره‌بیدا هه‌یز نی‌فاسی‌شی پێ‌ده‌گوت‌رێ، چونکه پێ‌غه‌مبه‌ر {مرویه‌ خوا له‌سه‌ربه‌}: به عائیشه‌ی فه‌رموو: (نفست؟) واته: نه‌وه تو‌شی نی‌فاس بو‌وی و که‌وتیه‌ سه‌رخوینی بِنُوڤْزِی؟ وه‌کوو زانراویشه عائیشه منالی نه‌بو‌وه. سه‌ر به‌لگه‌ی بِنُوڤْزِی ئهم ئایه‌ته‌یه: {وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ - سُوْرَةُ الْبَقَرَةِ - ٢٢٢/٢}. واته: نه‌ی مو‌حه‌مه‌د! نه‌ی پێ‌غه‌مبه‌ری خوا! مو‌سو‌لمانان له باره‌ی هو‌کم و به‌ریاری بِنُوڤْزِیه‌وه په‌رسیارت لێ‌ده‌گه‌ن. هه‌روا ئهم فه‌رمووده‌یه‌ی سه‌حیحه‌ینیشه: ئهم بِنُوڤْزِیه‌ شتی‌که خدا نو‌وسیه‌تی له‌سه‌ر کچانی ئاده‌م و سو‌وجی تو‌ی تیا‌دا نه‌ه.

(رهنگی): رهنگی خوینی بینوئیزی نه مه نیشانه کانیه تی:

(۱) توڅیکي گهشن به پپی نه م فهرمووده یه: فاطمی کچی حوبه یش
{رهزاه خواه لینه} فهرمووی: نه ی پیغه مبه ری خوا! من له و دخت و ناو د خاتا
ده که و مه سهر خوین چارم چیه؟ فهرمووی {دروود خواه له سهر به}: نه گهر
خوینی بینوئیزی بی دیاره، چونکه خوینیکی رهشی گهشی خهستی
بوگه نه و ژنان خوین باشی دهناسن. نه م فهرمووده یه نه بو داوودو
نه سائی و نیبنو هه ببان و داره قوطني گیراویانه ته وه، داره قوطني
فهرموویه تی پیاوانی که نه م فهرمووده یه یان گیراوه ته وه هه موویان برپا
پیکراون.

(۲) سووریکه ئال، چونکه رهنگی به راستی (حه قیق) ی خوین
سوریه.

(۳) زمرداو ئاویکی زمردی لیله.

(۴) لیلو، ئاویکی لیلی بۆره. به لام لینجاوه سپیه که دانانری به بی
نوئیزی. به پپی فهرمووده که ی مهرجانه ی کاره که ری نازادکراوی عانیشه
{رهزاه خواه لینه} فهرمووی: ئافره تان قهعه ده یان نارد بو لای ئاعیشه،
زمرداوی پاش خوینی بینوئیزی به گوته لوکه وه، له ناو قهعه که دابوو،
گوتیان: ئایا نه م زمرداوه یش داده نری به خوینی بینوئیزی یان نا؟
عانیشه یش وه لامی بوین نادرو فهرمووی: په له مه که ن له کردنی نوئزو
گرتنی رۆزوو کردنی شتی تر که له سهرپاکی ده کړین، تا لینجاوه
سپیه که ی ههره وه داووه ده بینن، که وه که چاو وایه (مالیک).

رؤژه‌کاني بېنویژنی:-

لای خوارووی ماوهی هاتنی خوینی بېنویژنی شهوو رۆژیکه، به‌پیی یاسای لیگه‌پان، که له شهرعا ناو داره به ئیستیقراء، که بریتییه له‌په‌ی هه‌لگرتنی په‌که‌ی په‌که‌ی ژنان سه‌بارمت به چوینیتی بېنویژیان، ده‌گپړنه‌وه که ئیمامی ئه‌علی ئه‌مه‌ی فهرمووه، ده‌قی قسه‌ی شافعیش له زۆربه‌ی کتیبه‌کانیدا هه‌مان رایه، وه‌لای زۆربه‌ی رۆژانی بېنویژنی شه‌ش رۆژ یا چه‌وت رۆژه، چونکه پېغه‌مبهر (مروودو خواه له‌سهره‌ی) به چه‌مه‌ی کچی چه‌حشی فهرموو: شه‌ش رۆژ یا چه‌وت رۆژ خۆت دابنئ به‌بئ نویژ، وه باش ورد به‌رموه له‌ حالئ ژنی بېنویژ (له‌ که‌سوکاری خۆت و له‌ هاوته‌مه‌نی خۆت) سابه‌شکوو په‌ی به‌ریت به‌ ماوه‌ی بېنویژنی راسته‌قینه‌ی خۆت، به‌ قیاس له‌سهر هی ئه‌وان، ده‌ق وه‌ک ئه‌و ماوه‌یه‌ی که‌وا له‌ زانستی خودادا، یادو ناوی هه‌تا هه‌تایه به‌رزو پایه‌دابئ، ئینجا خۆت پاک پاک بشۆره‌و بیست و سئ شه‌و به‌ رۆژه‌کانیه‌وه، یا بیست و چوارشه‌و به‌ رۆژه‌کانیه‌وه، نویژنی خۆت بکه‌و رۆزووی خۆت بگره، ئیتر ئه‌مه‌ت به‌سه، وه هه‌موو مانگئ به‌م چه‌شنه بکه، تا کۆتایی فهرمووده‌که، که ئه‌بو داوودو تیرمیزی گپړاویانه‌ته‌وه، مه‌به‌ست له‌م فهرمووده‌یه روونکردنه‌وه‌ی حوکمی بېنویژنی زوربه‌ی ژنانه، چونکه ئه‌سته‌مه که هه‌موو وه‌ک په‌ک بن، وه‌لای ژوو‌رووی بېنویژنی پازده‌شه‌وو پازده رۆژه، به‌پیی لیگه‌پان، واته: ئیستیقراء. هه‌روا له‌ عایشه‌وه ئه‌مه‌یان گپړاوه‌ته‌وه. شافیعی فهرموویه‌تی: ژن گه‌لیکی زۆرم دیوه، له‌ حالئ ئه‌وانه‌وه بۆم ساخبۆته‌وه که پازده رۆژ ده‌که‌ونه سهر بېنویژنی.

٤٣) زه‌یستانی (النفاس):

زه‌یستانی بهو خوینه ده‌گوترئ که له‌پاش منداڵبوون له دامه‌نی ژن دهرده‌چئ، ئهو منداڵه‌بوونه‌ی که ده‌بی به‌هۆی ته‌واوبوونی عیدده‌ی سکېر نه‌وه‌ک گشت جوړه منداڵ بوونئ، ئیتر منداڵکه به‌ مردوویی له‌دایک ببئ، یا به‌ زیندوویی، بۆیه له‌ عهره‌بیدا پئی ده‌گوترئ نیفاس، چونکه له‌ پاش په‌یدابوونی (نفس = رۆح = گیان) دوه په‌یدا ده‌بی.

رۆژه‌کانی:-

لای که‌می ماوه‌ی هاتنی خوینی زه‌یستانی یه‌ک چاو‌ترووگان‌دنه، لای ژوورووی شه‌ست رۆژه، به‌پئی لیگه‌ران (ئیس‌تیقراء) ئه‌ووزاعی فهرموویه‌تی: ژن هه‌یه له‌ ولاتی ئیمه دوو مانگی ربه‌ق زه‌یستانه. ربه‌یعی مامۆستای مالیکیش فهرموویه‌تی: زۆر که‌سم دیوه ده‌لین: لای ژوورووی زه‌یستانی ژن شه‌ست رۆژه. لای زوربه‌که‌یشی چل رۆژه، چونکه ده‌گێر نه‌وه عائیشه (مه‌راه‌خواه‌لین) فهرموویه‌تی: له‌سه‌ر ده‌می پیغه‌مبه‌ردا (دروودی ساه‌و خوداه‌له‌سه‌رب) ژنی زه‌یستان چل رۆژ لی ده‌که‌وتو له‌و ماوه‌یه‌دا وازی له‌ نوێژو رۆژووو شتی وا ده‌هینا (ئه‌بو داوودو تیرمیزی. تیرمیزی به‌ دروستی داناوه). برئ له‌ زانایانیش ئهم فهرمووده‌یه‌ی کروه به‌ به‌لگه‌ی قسه‌ی خۆی و فهرموویه‌تی: لای ژوورووی زه‌یستانی چل رۆژه، به‌لام ریبار (واته: رای فه‌تواپێدراو) قسه‌ی یه‌که‌مه، له‌به‌ر لیگه‌پان، چونکه فهرمووده‌که ئه‌وه ناگه‌یه‌نئ: که‌ لای ژوورووی زه‌یستانی چل رۆژه له‌ هه‌مان کاتا به‌لگه‌ی نه‌بوونی زیاتری و نه‌فی زیاده‌ی تیا نیه،

كەۋاتە دەپرىدى بەسەر كاتى زوربەيىدا ھەتا ھەرموودەكەو لىگەرەن
يەك بگرنو نەبن بە بەلگەى دژى يەكتەر.

لاى خواروۋى پاكى:

لاى خواروۋى كاتى پاكى لە نىۋانى دوو بىنۋىژىدا پانزە رۆژە،
بەلگەى ئەمەيش ئىستىقرايە، كە ئەم زاراۋە لە كوردىدا پىي دەگوتى:
لىگەرەن. چونكە كاتى كە سەلا، لاي خواروۋى بىنۋىژى پازدەرۆژە،
پىۋىستە كەلاى خواروۋى پاكىش پازدە رۆژى، چونكە زۆربەى كات
مانگ لە بىنۋىژى و لە پاكى خالى نابى، لاي ژووروۋى پاكى ئەندازەى بۇ
دىارى نەكراۋە، چونكە ژن ھەيە قەت ناكەۋىتە سەربىنۋىژى. بەلام
ماۋەى پاكى لە نىۋانى بىنۋىژى و زەيستانىدا، رەنگە لە پازدە رۆژ
كەمىربى، كاتى واتە: يە كە بلىين: ژنى ئاۋس دەكەۋىتە بىنۋىژىيەۋە كە
ئەمەش ئەمەيش ساختىن ھەرمائىشتە لەم مەسەلەيەدا، كەۋاتە ھەر
ژنىكى دوۋگايان، لە پىش ژانى مىندالبووندا، ماۋەى شەۋو رۆژى خوينى
لىرەۋان بوو، ئەۋە بە ھەيزدار دادەنرى.

(۴۴) ھەمىشە بىنۋىژى (الاستحاضة)

ھەمىشە بىنۋىژى بەۋ خوينە دەگوتى، كە لە ناۋ شەرم (ھەرج)ى
ئافرىتەۋە، لە غەيرى رۆژەكانى بىنۋىژى و زەيستانىدا، دەرەجى،
كەۋاتە: ھەركاتى ژن زياتر لە رۆژانى لاي ژووروۋى بىنۋىژى و لاي
ژووروۋى زەيستانى خوينى لىرەۋان بوو پىي دەگوتى: ژنى ھەمىشە
بىنۋىژ (مستحاضە).

هه‌میشه بېنویژ نهم وەزغانەى هەيه :-

یه‌گه‌م: نه‌وجارى جياکه‌ره‌وه (موبته‌دينه‌ى مومه‌پیزه) که نه‌و ژنه‌يه بۆ يه‌گه‌م جار خوین ده‌بينى و ره‌نگى جوړه‌گانی به باشى له‌یه‌ک جيا‌ده‌کاته‌وه، بۆ نه‌موونه ده‌بينى ماوه‌ى چهن روژى خوینه‌که‌ى زوړ گه‌ش و ئاله، ماوه‌ى چهن روژیکیش زوړ کاله، نه‌وه هه‌موو خوینه ئال و گه‌شه که بېنویژییه و خوینه‌کاله‌که‌یش هه‌میشه بېنویژییه، به‌لام به‌م دوومه‌رجه: به مهرجى خوینه‌ئاله‌که له ماوه‌ى لای ژوو‌رووی بېنویژى پتر نه‌بى و له‌ماوه‌ى لای خو‌ارو‌ویشی که‌متر نه‌بى.

دووه‌م: نه‌وجارى جيانه‌که‌ر (موبته‌دينه‌ى غه‌یره‌مومه‌پیزه) که نه‌و ژنه‌يه ره‌نگى خوینه‌که‌ى له‌سه‌ر یاسای پېشوو بۆ جيانا‌کریته‌وه، نه‌وه له هه‌موو مانگیکدا شه‌وو روژیکى بۆ داده‌نرى به بېنویژى و باقى مه‌نده‌ى روژه‌گانی به هه‌میشه بېنویژى، واته: هه‌موو مانگى بېستو نو روژى به پاکی بۆ داده‌نرى.

سپیه‌م: فیره‌کارى جياکه‌ره‌وه (موعتاده‌ى مومه‌پیزه) یاخوو دارى فه‌رمقه‌ر، نه‌و ژنه‌يه که له‌مه‌وپېش بېنویژى و پاکی به‌رپکوپیکى له هه‌موو مانگیکدا هه‌بوه، به‌لام ئیستا گو‌راوه‌و وه‌ک جاران نه‌ماوه، نه‌مه‌ حوکم به‌فه‌رق خسته‌نه‌که‌ى ئیستای ده‌کا، نه‌ک به عاده‌تى پېشووى بېنویژییه‌که‌ى.

چواره‌م: فیره‌کارى جياوه‌نه‌که‌ر (موعتاده‌ى غیره مومه‌پیزه) نه‌مه‌ جوړى زوړه، به‌لام نهم جوړه‌يان که خوینه‌که له‌سه‌ر یه‌ک نیشان ده‌بينى و ناتوانى خوینى بېنویژى له خوینى هه‌میشه بېنویژى جياوه‌بکا

ئەمە لەسەر عادەتە پېشوو دەکەى خۆى دەروا، بەمەرچى ئەندازەو کاتى
بېنویژى جارانى خۆى بزانی، وەك ئەو جاران لە سەرەتای مانگەو
پېنج رۆژ بېنویژى بوو، ئەو ئەستایش ھەروا دەکا، بەپى ئەم
فەرمودەىە کە ئوممو سەلەمە دەگىرپتەو: دەر موى: لەسەر دەمى
حەزەرتدا (دروو ئەو لەسەرە) زنى ھەبوو کە دەکەوتە بېنویژىیەو ئىتر
ھەریاک ئەدەبوو، منیش لە پېغەمبەرم پرسىار کرد بوى، فەر موى (دروو
ئەو لەسەرە) با ئەو ژنە باش سەرنجى ژمارەى ئەو شەو رۆژانەیدا کە
جاران ھەموو مانگى تپايدا دەکەوتە بېنویژىیەو، بەر لەو دەى کە تووشى
ئەم حالە بى، جا لەپاش توشبوونى ئەم حالەیش ھەموو مانگى بە
ئەندازەى دەستوورى پېشوو و بە ژمارەى رۆژانى جارانى واز لە نوژ
بېنى. (مالیک، نەسائى، ئەبو داوود، بەیھەقى، تېرمىذى بە جوانى
داناو). عادت بە یەكجار ئىسپات دەبى.

تېببىنى: لێردا ھەست بە ھەلەى ئەنجامى بەلەپەل دەکرى،
بەپى موغنى و شەرىعتى ئىسلام سىيەم و چوارەم راست کردو،
لەبەر ئەو دەىە کە تەرجمەکە لەگەل ئەصلەکە جیاوازی ھەىە، لە
زۆرشوینى ترشتى وا ھەىە، رەنگبى خوینەرى ئازیز و ابزانى کەمن لە
مەسەلەکە حالى نەبووم بۆیە بە ھەلە تەرجمەم کردو، بەلام من
ئەم دوو دەقە دەخەمەبەرچاو تا بزانی ھەق لە گەل کىیە، دەقى
پەراو دەکەى بەردەستمان ئاواىە:

پالپا: معتادة مميزة بأن سبق لها حيض و طهر و هى تعلمها قدرا
و وقتا فترد اليها قدرا و وقتا و تثبت العاة بمرّة.

رابعاً: معتادة غير مميزة بأن راته بصفة واحدة فلم تميز بين دم الحيض ودم الاستحاضة فهذه ترد لعادتها لما روت أم سلمة. باشه نهمه نهگهر وایی فهرقی سییهم چوارهم چیبوو؟ بهلام راستییه که ی نهمه یه که له شهر یعتی نیسلام و موغنی دایه، له مغنی المحتاجدا دم فهرموی: او كانت معتادة غير مميزة بأن سبق لها حيض، وطهر وهي تعلمها قدرا ووقتاً فتزد إليهما قدرا ووقتاً كخمسة أيام من كل شهر، تا نهوی که دم فهرموی: و یحکم للمعتادة الميزة بالتميز لا العادة في الاصح. موغنی فهرمووده که یش وهک ئیره دهکا به به لگهی حالته تی فیرکاری جیاوه نه کهر. مه به ست له م روونکردنه و دیه دیفاعه، نهک خوانه خواسته هیرشو بهرلاماردان.

وه رگیږ

۱۹۹۵/۷/۱۲

نوری فارس حه مه خان

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

٤٥) لای خوارووی سالی بینوئیزی:

لای خوارووی سالی بینوئیزی ژن نۆ سالة، به لگهی نهومیش لیگه پان و لیكۆلینه وهیه، چونكه ههرشتی له شهرعو زماندا سنووری بۆ دیاری نه كرابی، دهبی بگه پئی بۆی بزانی له بنه پرتدا چۆنه، شافیعی {رهزاه خواه لیبه} له م باره وه لیكۆلینه وهی كرد وه زانیاری پهیدا كرد وه وه دمفه رموی: ئه و ژنانه ی كه زۆر زوو دهكهونه بینوئیزییه وه ژنانی تیهامهن، بیستوومه كه به نۆ سال سهر و عوزر دهشۆرن و رهسیده دهبن. سهبارت بهم بابته فهرمووده یه كیش ههیه بهیهه قی له عانی شه وه گپراویه ته وه.

كاتی بینوئیزی لای ژوورووی بۆ نیه، چونكه ژنی وا ههیه ههتا مردن بینوئیزی نابینی.

٤٦) ماوهی مانه وهی كۆریه له سکی دایکیا:

لای خوارووی ماوهی مانه وهی منداڵ له ناوسکی دایکیدا شهش مانگو دوو چاو ترووكانه، ترووكه یی بۆ كاتی پێكه وه دروستبوونی ژن و میردو ترووكه یی بۆ كاتی له دایكبوونی، چونكه جارێ له سهردهمی جینی شینی عوسماندا {رهزاه خواه لیبه} ژنیکیان هینا بۆلای، ههتا داری ههددی لیبدا، ئه ویش له باره ی بهرده بارانكر دنیه وه راویژی به هاوڕێیان

کرد، ئیبنو عەبباس (ره‌زاه‌خواه‌اینبه) فەرمووی: خوادى گه‌وره‌ ده‌فه‌رموئ: {وَحَمَلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا - سورة الاحقاف - ١٥/٤٦} واتە: ماوه‌ى مانه‌وه‌ى ئاده‌میزاد له‌ ناوسكى دایکيا له‌ گه‌ل ماوه‌ى بېرینه‌وه‌ى له‌ شیر له‌پاش له‌ دایکبوونی، نه‌و دوو ماوه‌یه‌ سى مانگه‌) له‌ نایه‌تیکى تر دا ده‌فه‌رموئ: {وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ - سورة لقمان - ١٤/٣١} واتە: ماوه‌ى بېرینه‌وه‌ى منداڵ له‌ مه‌مک دووساڵه‌) که‌واتە: له‌ (٣٠) سى مانگ بیستو چوارمانگى بۆ ماوه‌ى شیرخواردن بێ، شه‌ش مانگى ده‌مىنیته‌وه‌ بۆ ماوه‌ى مانه‌وه‌ى ناوسكى دایک. ئیتر هاوړپیان چووونه سەر فەرمایشته‌که‌ى نه‌وو، کارکه‌ بوو به‌ ئیجماع و په‌گرتن.

به‌لام لای ژوو‌رووی ماوه‌ى س‌ك چوار ساڵه‌، به‌لگه‌ى نه‌م فەرمایشته‌یش لیگه‌ران. مالیک (ره‌زاه‌خواه‌اینبه) ده‌فه‌رموئ: ژنیکى دراوسیمان هه‌یه‌ ژنى موحه‌مه‌دى گوړى عه‌جلانه‌، خو‌ى ژنیکى راس‌گۆیه‌، می‌رده‌که‌یشى پیاوێكى راست‌گۆیه‌، سى س‌كى کردووه‌ به‌ دوازه‌ساڵ، هه‌ر منداڵه‌ى چوار ساڵ له‌ س‌کیدا ماوته‌وه‌.

موجاهید نه‌مه‌ى گێراوته‌وه‌. جارێکیش پیاوێ دى بۆ لای مالیکى گوړى دینار، عه‌رزى ده‌کا: نه‌ى باوکی یه‌حیا! له‌ خودا بپاړه‌وه‌ بۆ ژنى، نه‌و چوار ساڵه‌ س‌كى پ‌ر، زۆر حاڵی په‌ریشانه‌، نه‌ویش بۆ بپاړایه‌وه‌، جا پیاوێ تره‌ات بۆ لای پیاوه‌که‌و پ‌ی گوت: فریای ژنه‌که‌ت که‌وه‌، جا پیاوه‌که‌ رو‌یشت، له‌ پاشدا هاته‌وه‌، منداڵیکى به‌ قه‌لاندو‌شکانیه‌وه‌ بوو، ته‌مه‌نى چوار ساڵ بوو، پ‌رده‌مى له‌ ددان بوو.

٤٧) نهوډي له کاتي بينويزي و زهستانيدا نادرسته:

له کاتي بينويزي و زهستانيدا نه م هه شت شته نادرسته :

يه گهم: نويز کردن، هه روا کورنووشي قورناخویندن و کورنووسی سوپاسیش، به پئی فهرمايشتی هه زرت (مروود خواه له سه ربغ): کاتي سه رمای بينويزيه که ی جارانت دهستی پیکر دهو، ئیتر نويز مه که هه تا به قهه نه و رۆزانه دهروا، تا کو تایی فهرمووده که، وه له وه دوايش قه زای ناکاته وه، به پئی فهرمووده که ی عائیشه (ره زاه خواه لیبغ) فهرمووی: جارن به سه رینی پیغه مبه ر خو ی (مروود خواه له سه ربغ) که ده که وتینه بينويزيه وه، له پاش پاکبونه وه و خوشوردن، پیغه مبه ر (مروود خواه له سه ربغ) فهرمانی پیمان ده کرد: که رۆزووبگرینه وه، به لام نويز نه گپرینه وه (نهم فهرمووده یه بوخاری و موسلیم کپراویانه ته وه) یه کگرتنی زانایانی شه رعیش به کو ی دنگ له سه ر نهم مه سه له یه دامه زراوه.

دووهم: رۆزووگرتن چونکه چه مک و مه فهوومی نهم فهرمووده یه نه وه ده گه یه نی که ده فهرموئ: فهرمانی پیمان ده کرد که رۆزووبگرینه وه. هه روا نهم فهرمووده یه ش نه وه ده گه یه نی که ده فهرموئ: ئه ی نه وه نه ژن که ده که ویته بينويزيه وه نه نويز ده کاو نه به رۆزوو ده بی؟ (شه یخان).

له هه مانکاتدا نويز زۆره و هه موو رۆزئ ده کری، له به رنه وه گپرا نه وه ی زه حمه ته، به لام رۆزوو سائی یه ک مانگه. خودای گه وره ش ده فهرموئ: {وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ - سورة الحج - ٢٢} واته: وه له م ئایینه دا گاری ناهه موارو باری هه ئنه گپراو نه دراوون به سه رتاندا.

سییهه: خویندنی قورئان کهم و زوری بو بینوئژ نادرسته، چونکه زیان له شکۆمهندی قورئان ددها، لهبهر ئەم فەرمايشتهی پیغه مبه ریش (درووه نوو له سه ربه) که ده فهرموئ: نابئ ژنی بینوئژو ئاده میزادی له شپیس هیچ شتی له قورئان بخوینن (ئه بو داوودو تیرمیزی گپراویانه ته وه) به لام نه وهی که زیکر بی خویندنی دروسته بۆیان، به نیازی زیکر، نه ک به نیازی قورئان، وه ک نه وه بینوئژ له کاتی سواریدا بلئ: {سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ - سورة الزخرف - ۱۳} یا وه ک نه وه له کاتی روودانی کاره ساتو قوژتو جوژتمدا بلئ: {إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ - سورة البقرة - ۱۵۶/۲} هه روا دروسته بوئ خویندنی ئایه ته کانی ئاموژگاری و هه وائو حوکمه کانی قورئان، به مه رجئ به نیازی قورئان نه یان خوینئ، وه ک نه وه ئایه ته لکورسی به نیازی نزا بخوینئ، به لام نه گهر ههرشتئ له قورئان به نیازی قورئان و نزا، یا به نیازی قورئان و زیکر بخوینئ نه وه نادرسته. نه وه وی له (ده فانیق) دا ئەم باسه ی روونکردوته وه. له م بریاره دا جیاوازی نیه له نیوان نه و ئایه تانه دا که نه ظم و هۆنینه وه که یان هه ر له قورئانه دا هه یه وه ک سووره تی ئیخلاص و، له نیوانی نه و ئایه تانه دا که هۆنینه وه و نظمه کایان له غه یری قورئانی شدا هه یه، وه کو ئایه تی، بسم الله الرحمن الرحيم و ئایه تی، الحمد لله رب العالمین^(۱).

(۱) ئورجووه یه کم هه یه به ناوی (بین یلی کتاب الله) له بابته ی ده ستووری قورئاخویندن و پیتستیکی تایبه تی سووره ته کانی قورئانه وه، به عمه ریه ییه وه، پتر له پیتنج

سد شيعر دوبي. ثم چند ديږه له متنو له شرحه کي راده گوږيم، يو زياته فايده:

للجنب تلاوة القرآن	بغير قصده، بلا نقصان،
كان تلا بنية الاذكار	والفظ من شرارة الاشرار
وكتب شيء منه في اناء	واكل ما فيه، وشرب الماء
منه، اجز بنية الشفاء	ثم استعن بخيرة الدواء!
يا تالي النور! اقتبس من نوره	وكن كمن ينور في حضرة!
ولا تكن كساذج الاطفال	تجمع ضوء الشمس بالغربال
اليك ما في محكم الامثال	للمحدث الجعنه شرح الحال:
للجنب التالي قم جسور	من مدخن كيف يثور نور؟!
ومع هذا لا ألوم من قرا	عن ظهر غيب جنباً فيما أرى
هذا اذا لم يتخذها عادة	ورام من ورائها افادة!

وتحل للجنب قراءة لا بقصده كقوله بنية الذكر عند الركوب: (سبحان الذي
سخر لنا هذا وما كنا له مقرنين) وعند المصيبة: (انا لله وانا اليه راجعون). قال في
مغني المحتاج: (أفتى شيخي بأنه لو قرأ الرآن جميعه لا بقصد القرآن جاز) أقول (أنا
المرجم) تظهر فائدة الإجراءات لجنب أو حائض يتعاهد حفظ القرآن حتى لا ينساء،
وهذا في الحائض أظهر، لان فترة انقطاعها اطول، فتستطيع تعاهده على إحدى هذه
الكيفيات وقلب ورقه بعود ونحوه للنظر فيه. ومعلوم ان النظر في المصحف عبادة، وان
تعاهد القرآن حتى لا ينسى من أعظم القربات. وقد جاء في الارجوزة:

النظر في المصحف عبادة	والموت في سبيله شهادة
الموت فرض ذائق الولادة	اكرم في الفوز بالشهادة

(المرجم)

چوارهم: دمست دان له قورئان يا هه لگرتنى، چونكه خوا دمفه رموى: {لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ - سورة الواقعة - ٣٤/٤} واته: نهم قورئانه نابى له زه ویشدا كهس دمستى لییدا ته نیا نهو موسولمانانه نه بى كه پاكى له له شپیسى و له بى دهنویژى ههروا چه زرمى (دروودخواه له سه ربه): دمفه رموى: موسولمانى پاك نه بى نابى كهس دمست له قورئان بدا، (داره قوطنى) جا له شوینى دهسلیدانى نادروست بى هه لگرتنى زیاتر، به لام دروسته هه لگرتنى له ناو شه كدا، به مه رجى به نیازی هه لگرتنى قورئانه كه نه بى.

پینجه م: راوستان و مانه وه له ناو مزگه وتدا، يا هاتوچو له ناویدا، چونكه شتى وا بو له شپیس نادروسته، دهى نانوویژى (حه دمى) بى بى نوویژ له هى له شپیس به تینتره! له بهر نهم فه رموده یه ش كه دمفه رموى (دروودخواه له سه ربه): من چوونه ناو مزگه وت رهوا نابینم نه بو ژنى بى نوویژو نه بو له شپیس (نه بو داوود). به لام دروسته ژنى بى نوویژ به ریبارى به ناو مزگه تد تیپه رى، ههروهك نهمه بو له شپیسش رهوا یه، به پى فه رمایشتى خوى گه وره: {إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ - سورة النساء - ٣٤/٤} واته: نهى موسولمانینه! به له شى پیسه وه نزیكى نوویژمه كه ونه وه، ههروا له ناو مزگه تد مه میننه وه! مه گه به ریبارى به ناویدا تیپه رن! نهمه یه ش كاتى دروسته بوى كه دلنیا بى له وه كه مزگه وته كه پیس ناك، دهنا دروست نیه. دهق وهك بى نوویژ وایه له م برپاره دا كه سى گیروده ی میزه چوپكه بى يا برینىكى نمدارى وای پىوه بى كه مه ترسى نه وهى هه بى له كاتى تیپه ربوونیدا مزگه ته كه ناپاك دهكا.

شەشەم: هەڵسورن بە دەوری خانەى خودادا، که ناوداره به ته‌وافى به‌یت، چونکه عانیشه هاوسەرى حەزەرت (ەرۆدە خودا له حەزەرت بێ و رەزاه خودا لهو) له‌کاتی حەجەکه‌یدا، کاتی که‌وته بێنویژییه‌وه حەزەرت (ەرۆدە خودا له‌سه‌ربە) پێى فەرموو: ئەمە شتیکە خودا نووسیویه‌تی له چاره‌ی کچانی ئاده‌م و سووچی تۆی تیا‌دا نیه، جا هەرچی حاجی ده‌یکا له حەجەکه‌یدا تۆیش بیکه، به‌لام ته‌وافى به‌یت مه‌که هه‌تا له بێنویژییه‌که‌ت پاک ده‌بیت‌وه (شه‌یخان گیراویانه‌ته‌وه).

حه‌وتەم: دروستبوون و جووتبوون، به‌پێى فەرمايشتى خ‌واى که‌وره: { فَاعْتَرِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهَرْنَ - سورة البقرة ٢٢٢/٢ } واته: له‌کاتی بێنویژیدا مه‌رۆنه لای ژنان و به‌ نیازى چ‌وونه‌لایان نزیکیان مه‌بنه‌وه هه‌تا له بێنویژى پاک ده‌بنه‌وه و له‌شپى خ‌ویان ده‌رده‌که‌ن).

هه‌شته‌م: له‌زەرت و مرگرتن له نیاوانى ناوک و ئەژنۆى حەلال و هاوسەر به‌رووتى. ئیبنو مه‌سعوود (ره‌زاه خودا لێبه) ده‌فه‌رموى: له پێغه‌مبه‌رى خودام پرسى: کاتی ژنه‌که‌م بێنویژ بێ چى ئەو دروسته‌ بۆ من؟ فەرمووى: له‌سه‌ر به‌رگۆش (ئیزار: بۆشاک: په‌شته‌مال) ده‌وه هه‌موو شتیک بۆ هه‌یه (ئه‌بو داوود) موسلیمیش له مه‌یموونه‌ى هاوسه‌رى پێغه‌مبه‌ره‌وه فەرموده‌یى له‌م باب‌ه‌ته ده‌گیرێته‌وه که ئیستا عانیشه ده‌گیرێته‌وه: جارێ پێغه‌مبه‌ر (ەرۆدە خودا له‌سه‌ربە) نه‌گه‌ر یه‌کى له ژنه‌کانى بێنویژ بوايه و بیویستایه که له‌زەرتى شه‌رى لێ وهر‌بگرێ فەرمانى پێ ده‌کرد که پشته‌مالێ بدا به به‌رگۆشیا، ئەوجا له‌سه‌ر ئەو پشته‌ماله‌وه،

له زړه تی شهرعی ئی و مردمگرت (موسلیم) بویه له زمت و مرگرتن له م ناوچه په نادرسته، چونکه پاوان و پاریزگای شهرمگایه، واته: هریمی هرجه، پیغه مبه ریش (دروود خواه لسه رب) هر مووی ه تی: که سی له دوری پاومند گرپخوا بهر بهر تی ده که وی. له یه کی له هرماشته دیرینه گانی شافعی دا دهرموئی: نه وی له لایه نه وه که نادرسته ته نیا رویشته لایه و دروستبونه له شهرمگاوه. واته: دروسته پیاو خوی به هه موو شوینیکی ه لالی خوی رحمت بکاو له زړه تی ئی و مرگری ته نیا به پیش و به پاشی نه بی به لگی نه م هرماشته یش نه م هر موودیه ی نه نه سه (ره زاه خواه لینه) که دهرموئی: میله تی جووله که ده ستوریان وابوو که ژنیاں ده که و ته بینو یژی به وه ئی تر نه له گه لیا ندا ده خواردن و نه له مالیشه وه له گه لیا ن داده نیشتن، به لگوو پاریزیا ن لی دمکردن و جیا ن لی جیا ده کردنه وه، هاوړپیا نی پیغه مبه ریش سه باره ت به م کاره لیا ن پرسی، جا خودای گه وره نه م نایه ته ی ناره خواره وه {فَاعْتَرِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ - سورة البقرة - ۲۲۲/۲} نه و جا هه زرت (دروود خواه لسه رب) هر مووی: هه موو شتی له گه لیا ندا بکه ن، ته نیا چوونه لا نه بی (موسلیم) نه وی دهرموئی: نه م رای په سه نکراوه، هه روا نه وی نه م رایه ی له کتبی ته حقیق و له شهرحی ته نبیهدا په سه ند کردوه، هه روا له وسیطیشدا - جا نه گه ر پیاو له گه ل ه لالی خویدا، که له بینو یژیدا بی، دروست بی، له هه مانکاتا بزانی که نه وه نادرسته، نه وه تاوانیکی گه وره نه نجام دها، پیویسته له سه ری که ته و به ی لی بکا، له هه مانکاتا سونه ته که دیناریکی زیړ بکا به خیر، نه گه ر کاره که ی له سه رته ی بینو یژی به که وه نه نجام دابوو، به لام نه گه ر

لە دوايى بىنويژىيەكەدا ئەنجامدا بوو، با نيو دىنارى زېر بېخىشتەو،
چونكە دەفەرموى (مروودە خواە لەسەربە): پياو ئەگەر لە بىنويژىدا چووە لای
ژن ئەگەر خوينەكە سووربوو ئەو دىنارى بكا بەخىر بەلام ئەگەر
خوينەكە زەردبوو ئەو نيو دىنار بكا بەخىر. (ئەبو داودو حاكم
گىراويا نەتەو، حاكم بە صەحیحى داناو) زەمىستانىيش قىياس لە
بىنويژى دەكرى. بۆيەش ئەم خىرمىش پىويست نىو سوننەتە چونكە
چوونەلاكە لەم كاتى بىنويژىيەدا لەبەر ئازار نادروستە، ئازارىش نابى
بەھۆى پىويستبوونى كەفارت.

٤٨) ئەوھى بۆ لەشپىس نادروستە:

ئەم پىنج شتە بۆ لەشپىس نادروستە :-

يەكەم: نوپژ، لەبەر يەكگرتنى راي زاناكان لەسەر ئەوھ.

دووەم: خویندى قورئان، با ئايەت، يا پىتىكىش بى، خوا نوپژەكە
نوپژى ئاشكرابى يا نوپژى نەينى (سرى) بى ھەر نادروستە، چونكە
دەفەرموى (مروودە خواە لەسەربە): نابى ژنى بىنويژو لەشپىس ھىچ شت لە
قورئان بخوينى (تيرمىذى). لەبەر ئەم ھەرمائىشتەى عەلىش (رەزە خواە
لېنە) بىجگە لە لەشپىسى ھىچ شت رىگەى قورئانخويندى لە پىغەمبەر
نەدەگرت. ئەگەر بە نيازى زىكرو نزا ھەندى لە ئەزكارى قورئانى
خويند ئەوھ دروستە، وەك ئەوھ لە سەرەتاي خواردن و خواردنەوھ بلى:
(بسم الله، لە دوايەوھ بلى: الحمد لله يا لە كاتى سوارىدا بلى: سبحان
الذى سخر لنا هذا وما كنا له مقرنين) بەمەرجى ھەر بە نيازى زىكرو

دووعا بی، بهلام نهگهر هر بهنیازی قورئان بوو، نهوه دروست نیه، ههروا نهگهر بهنیازی نزاو قورئان بوو هر دروست نیه، نهگهر به نیازی هیچ نهبوو، یابهس به نیازی نزا بوو نهوه حهرام نیه!

سییه: دهستان له قورئان و هه لگرتنی، له بهر نهودی له پیشهوه باکرا.

چوارهم: هه ل سوران له سهر شیوه تایبته به دهوری خانهی خواداد، چونکه دمهفرموی: (درووه خواه له سهربه): ته وافی بهیتیش هر نویژه! (حاکم) دمهشفهرموی: رشتهگهی دروستی ته واده: ههروا دمهفرموی: (درووه خواه له سهربه): ته وافی بهیت له پایهی نویزیه ته نیا نهوده نهیه که خوا قسه کردنی له کاتی ته وافا هه لال کردوو، جا هر که سی له کاتی ته وافی بهیتدا قسهی کرد باقسهی خیربکاو بهس. حاکیم دمهفرموی: فرموودهیهکی ساخی دروسته، به پیی مهرجی نیمای موسلیمه، که بو فرموودهی صهحیحی داناوه له صهحیحی موسلیمدا.

پینجه: مانهوه له مزگهوتا بهلام رابووردن بهناو مزگهوتدا ره وایه، یهزدانی پاک دمهفرموی: {وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ - سورة النساء} پیغه مبهری نازیزیش (درووه خواه له سهربه) دمهفرموی: من مانهوه له مزگهوتدا بوژنی بینویژو بو له شپیس ره و نابینم. (نه بو داوود) نه مه کاتی وایه که به هانهی ره وای نه بی، دنا نهگهر به هانهی هه بوو وهکوو نهوه له مزگهوتا خهوتبوو، وه شهیتانی بوو، نهوه نهوهی (ره مه ته خواه لیبه) دمهفرموی: له کاتی وادا نهگهر ریگهی نهوهی نه بوو که له مزگهوته که بجیته دمهروه ده بی تهیه موم بکا. رافعی دمهفرموی: له

کاتی وادا تہیہ موم کاریکی جوانہ. ریباریش بہ ناو مزگہوتا نہ گہر
مہبہستیکی دورستی ہہبوو. نہوہ بہ پیئی نایہ تہ کہ کارہ کہی رہوایہ وہ
ہیج ناپہ سہندیہ کی تیادا نیہ.

٤٩) نہوہی بؤ بیڈہ سنوئڑ نادرستہ:

نہم سی شتہ بؤ بیڈہ سنوئڑ نادرستہ :-

یہ گہم: نوئڑی کہ چہ مینہوہ (روکوع) و کپنووشی تیادابی، نہمہ
بہ یہ گگرتنی رای زاناکان لہ سہری وایہو دروست نیہ بہ بی دہ سنوئڑ
بگری، ہہروا کپنووشی قورآنخویندن و کورنووشی سوپاس و نوئڑی تہرم،
بہ لام ہندی دہ لئین (دروودہ خواہ لہ سہری) نہم سییہ بہ بی دہ سنوئڑیش
دروستہ. لہ فہرموودہ دہ فہرموی: خودا نہ نوئڑ بہ بی دہ سنوئڑ و پاکی
گیرا دہ کاو نہ خیر لہ گزی و دزی گیرا دہ کا. تیرمیدی (رہزاد خواہ لئین)
دہ فہرموی: نہم فہرموودہیہ دروستترین بہ لگہیہ بؤ نہم بابہ تہ.

دوودہم: تہوافی مالی خوایہ، پیغہ مہر (دروودہ خواہ لہ سہری) دہ فہرموی:
تہوافی مالی خودایش ہہر نوئڑہ، و دہ لہ پیشہوہ رابروہ.

سییہم: دہستدان لہ قورٹان و ہہ لگرتنی، خوی گہورہ دہ فہرموی:
{لَا يَمْسُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ} (نہم نیشانہیہ واتہ نہم دہ فہ لہ پیشہوہ
رابردوہ - و مرگپر) ہندی گوتووویانہ: مہبہست لہم کتیبہ کہ نہم
نایہ تہ باسی دہ کات لہ و حولہ حفووفہ، بہ لام نہمہ دوورہ، چونکہ
نایہ تہ کہی دوا نہم نایہ تہ دہ فہرموی: {تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ}

- سورة الواقعة - ۸۰/۵۶ {واته: ئهم قورئانه پهرومردگاری جیهانیان نارووییته خواروه) ئهمه دهیسه لینی ئه وهی که هاتوته خواروه قورئانه، نه وهک له و حول مه حفوز چونکه پیغه مبه ریش (درووه) خواه له سره بڼه! کاغه زیکی بۆ خه لکی یه مهن نووسی ئهمه ی تیادا بوو: بهس موسولمانی پاک دهست له قورئان دهدا، (ئیبنو حه ببان له صه حیجی خویدا گیراویه ته وه).

حاکمیش فهرموویه تی: رشته که ی به پیی مه رچی صه حیجه. هه روا نادرسته دهستان لهو پارچه قورئانه که بۆ دهرس خویندن نووسراو ته وه، باله نایه تیکیش که متربی، وهک ئه وهی له ته ته له دارو ته خته پرش و شتی وا دهنووسری، چونکه قورئانه که به مه بهستی وانه گوته وه نووسراوه لی، له بهر نه وه له موصحف ده چی. به لام نه و پارچانه ی که بۆ غهیری وانه گوته وه نووسراون وه کوو نه وهی له پارو کاغه زی نامه دهنووسری نه وه دهست لیدان و هه لگرتنی دروسته چونکه خوشه ویست (درووه خواه له سره بڼه) نامه یه کی بۆ هیرمقل نووسی، ئهم نایه ته ی تیابوو: {يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ - سورة آل عمران - ۶۴/۳} له گه ل نه وه یشدا فهرمانی به هه لگری نامه که نه کرد که دهستی به دهنوویژی.

بۆ بی دهنوویژ درسته که په رهی قورئان به په له که داری، یا به شتیکی وا هه لگیریته وه، چونکه نه وه نه هه لگرتنه و نه ده سلیدان، نووسینی قورئان له سر دیوار شتی وا باش نیه، باهی مزگه وتیش بی، هه روا له سر جل و بهرگ و خوراک و شتی وایش باش نیه، به لام

خواردنی خۆراکی بری قورئانی لئووسرابی ناپهسهند نیه، به
 پیچهوانه‌ی قووتدانی، چونکه له‌حالی یه‌که‌مدا خه‌تی قورئانه‌که له
 ناوده‌مدا ده‌کوژیته‌وه، پێش ئه‌وه‌ی بگاته ناو پیسایى ناو گه‌ده، به
 پیچهوانه‌ی حالى دووهم، دروسته‌و ناباش نیه که بری له قورئان له
 حاجه‌تی بنوسری و ئاوه‌که‌ی بۆ شیفای دهرخواردی که‌سی بدری، شتی
 قورئانی لئووسرابی، به مه‌به‌ستی پاراستنی له بیریزی، دروسته
 بسووتینری، چونکه ئیمامی عوسمان (ره‌اه‌خواه‌لیبه) چه‌ند قورئانی
 سووتاند به مه‌به‌ستی پاراستنی ریژی، نه‌گه‌ر به‌هانه‌ی هه‌بوو، دروسته
 به‌بی ده‌سنوێژ هه‌لی بگری، وه‌ک ئه‌وه مه‌ترسی ئه‌وه‌ی هه‌بی که‌پیس
 بی، یا له ناو‌بجی، چونکه ئه‌وه ده‌یپاریژی، دروست نیه قورئان بری بۆ
 خاکی بی بر‌وایان، نه‌گه‌ر ترسی ئه‌وه‌ی هه‌بوو بکریته ده‌ستی نه‌وان،
 دروست نیه بکری به سه‌رین و پشتی و سه‌ری بکه‌ویته سه‌ر، با مه‌ترسی
 دزینیشی هه‌بی، به‌لئ نه‌گه‌ر ترسی ئه‌وه‌ی هه‌بوو که بزه‌وتی، به‌هۆی
 ئوقم‌بوونی ناو ئاوو شتی واوه یا ترسی ئه‌وه‌ی هه‌بوو که پیس بی،
 یابکه‌ویته ده‌ستی بی‌پروا، ئه‌وه دروسته‌و بخریته ژیرسه‌ر، به‌لکوو ئه‌وه
 پیویسته، چونکه ئه‌وه له فه‌وتان ده‌یپاریژی، هه‌روا دروسته قورئان له
 ناوشمه‌کدا به‌هۆی هه‌لگرتنی شمه‌که‌که‌وه هه‌ل بگری، هه‌روا دروسته
 ده‌سدان له کتیبی ته‌فسیرو هه‌لگرتنی، نه‌گه‌ر ته‌فسیره‌که له قورئانه‌که‌دا
 زۆرتر بوو.

٥٠) دهستان له قورئان له بهر فیربوون و فیگردن:

منالی فامیده بیدهسنوئژ هه دهغه ناکرئ له هه لگرتن و دهستان له قورئان، که له بهر مهسه لهی فیربوون بی، چونکه فیربوون پیوستیه، وه زهحه تیشه بهردهوام دهستی به دهسنوئژ بی، به لام سوننه ته دهسنوئژی هه بی، وهئ نه گهر فامیده نه بوو نه وه دروست نیه که ریگهی نه وهی بدرئ، نه بادا ریزو شه قلی بشکینئ. هه روه ها بو ماموستا، بی دهسنوئژ، دهسلیدان و هه لگرتنی، به مه بهستی پیشوو، وه له بهر هه مان هو دروسته، خوی گه وره یش دهفه رموی: {وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ - سورة الحج - ۷۸/۲۲}.

٥١) نوئژ (الصله):

نوئژ له زمانی عه ره بدا پی دهلئین سه لات، سه لاتیش پارانه وهیه، نزای باشه، خوی گه وره دهفه رموی: {وَصَلِّ عَلَيْهِمْ - سورة التوبة - ۱۰۳/۹} واته: نهی محمدا دووعلو نزای خیریشیان بو بکه - له شه رعیشدا نوئژ بریتیه له چه ند گوتارو کرداری، که له نه للاهو نه کبه ر دهستیان پی ده کرئ و به سلاودانه وه کو تایییان پی دی. سه ر به لگهی پیوستبوونی نوئژ قورئان و سوننه ت و یه لگرتنی رای زانایانی گه لی نیسلامه له بهر نه وه هه رکه سی باوهری پی نه بی یا گالته ی پی بی بی بر وایه و له نایینی خوی هه لگه راو ته وه. یه زدانی پاک دهفه رموی:

{وَأَقِمْوُا الصَّلَاةَ - سورة البقرة - ۱۰/۲} نوێژه کانتان به ریکوپیکى به جی بهینن - واته: به باشی ناگادارییان بکهن لهه بارهیه وه فهرمووده ههر زۆر زۆره، هه زهرهت {هرووده خوا وه سهربه} دهفه رموی: له شهوی شهوه روی و میعراجدا خودا په نجا نوێژی له سهه نومه تم دانا، له پاشا له سهه ناموژگاری مووسا پیغه مبهه {هرووده خوا وه سهربه} چهند جارێ جوومه وه خزمهتی وتکام لیکرد که که میان بکاته وه، نهویش تکاکه ی گرتو و جار له گه ل جاردا که می دهکردنه وه هه تا له دوا جاردا له هه موو شهو و روژیکا کردنی به پینج نوێژ (شه یخان) کاتی کیش هه زهرهت {هرووده خوا وه سهربه} مو عازی کرد به فه ره مان په وای سهه یه مهن و ناردی بو نهوی پپی فه ره موو: وه هه و لیان بدهری که خودا له هه موو شهو و روژیکا پینج نوێژی له سهه ریان دانا وه. سهه به لگهی دیاری کردنی کاتی نوێژه کان ئه م ئایه تهیه: {فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ. وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ} - سورة الروم - ۱۷/۳۰ - ۱۸ {ئیبو عه بباس {هه وه خوا یان لیبه} دهفه رموی: له م ئایه ته دا کاتی پینج نوێژه کان دیاری کراون، چونکه مه به ستی خوا له (هین تموسون) نوێژی شیوان و هه وتنانه، مه به ستی له (هین تصبحون) نوێژی به یانییه، له (عشیا) نوێژی عه صره، له (هین تظهرون) نوێژی نیوه ره یه.

(۵۲) كاته كانی نوێژ:

زانینی کاتی نوێژهکان کاریکی هه ره گرنگه، چونکه به داهاتنی کات نوێژه که پێویست ده بێ، به به سه رچوونی نوێژه که ده چێ. سه ره به لگهی دیاریکردنی کات قورئان و سوننهت و یه گگرتنی ئوممه ته به کۆی دهنگ له سه ری، خۆی گه وه ره ده فه رموێ: {إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا - سورة النساء - ۱۰۳/۴} واته: به راستی نوێژ له سه ر موسو لمانان فه رزێکه به سه راوه به کاتی تایبه تی خۆیه وه، پێویسته هه موو نوێژی له کاتی دیاریکراوی خۆیدا به باشی بکری - خۆشه ویستیش {مروود خواد له سه ربێ} ده فه رموێ: جو برائیل {مروود خواد له سه ربێ} دوو رۆژ له کن که عبه به رنوێژی نوێژه کانی بۆ کردم له سه ر ئه م شیوه یه: له رۆژی یه که ما ئه و کاته به رنوێژی نوێژی نیوه رپۆی بۆ کردم که سی به ر به قه د قه ی تانی ده بێ. واته: خۆر به دیمه ن له ناوه راستی ئاسمان لای دابوو، وه سی به ری تاقی ئیواره به حال له زیاده بوونبوو، وه ئه و کاته به رنوێژی نوێژی عه صری بۆ کردم که سی به ری هه موو شتی به قه د خۆی ده بێ، وه ئه و کاته به رنوێژی نوێژی شیوانی بۆ کردم که خۆر ناوا ده بێ و رۆژووه وان رۆژوو ده شکینی، وه ئه و کاته به رنوێژی نوێژی خه وتنانی بۆ کردم که سوورایی که ناری ئاسمان گوم ده بێ، وه ئه و کاته به رنوێژی نوێژی به یانی بۆ کردم که شه به ق دهاو خۆراک له رۆژووه وان یاساخ ده بێ، به لام له له رۆژی دووه مان ئه و کاته نوێژی نیوه رپۆی بۆ کردم که سی به ری هه موو شتی به قه د خۆی ده بێ، که ده ق ده کاته کاتی نوێژی عه صری رۆژی یه که م، وه ئه و کاته نوێژی عه صری بۆ کردم که سی به ری هه موو شتی دوو جار به قه د خۆی ده بێ، وه نوێژی

شیوانی له کاتی پيشووی خۆیدا بۆ کردمهوه، وه نهوکاته نويزی خهتنانی بۆ کردم که سييهکی شهودمروا، وه نهوکاته نويزی بهیانی بۆ کردم که سهرزموی رووناك دهبيتهموهو کاناری رۆژهلات زمرد ههلهدهگهری، ئینجا جوبرائیل (مرویه خواه لهسهربه) رووی تیکرم فهرمووی: ئهی موحهمهده! ئهم کاتانه کاتی نويزی پيغههبهرانی پيش تۆبوون، وهکاتی نويزی تۆش له ناوهندی ئهم دووکاتهدايه که دوینئو ئهمرو نيشانتمدا. (ئهبو داوودو تيرمیزی گيڤراویانهتهوه) تيرمیزی به جوانی داناوه، ئیبنو خوزئیمهه و حاکمیش به (دروست: صهحيح)یان داناوه تيرمیزی فهرموویهتی: بوخاری دهفهرموئ: سهبارت به دیاریکردنی کاتی نويزهکان ئهم فهرموودمیه دروستترین بهلگهیه.

سيبهری کاتی نیومرۆ بهپیی ولات دهگۆرئ، له شوینی که کيلى قنج سيبهری نهبی لهکاتی نیومرۆدا، لهگهڵ سيبهری پهیداکرد ئیتر نیومرۆیه، ئهمهیش وهك مهککهو صهنعاي يهمن، له شوینیکیش که کيلى قنج لهکاتی نیومرۆدا سيبهری ههبی ههر لهگهڵ دهستی کرد به زیادکردنی ئیتر دهبی بهنیومرۆو نويز دهبی، وه ئهوه سهرمتای کاتی نويزی نیومرۆیه، دوا کاتیشی ئهوهیه که سيبهری ههرشتی به قهده خۆی دهبی بیجگه له سيبهری کاتی ئیستسواء، که رۆژ وا له ناوهراستی ئاسمانا، وه ئهوه سهرمتای کاتی عهصریشه، بهپیی فهرموودهکهی پيشوو، بهلام تۆزئ لهوه زیاد بکا، چونکه بهسهرچوونی کاتی نیومرۆ بههۆی ئهو زیادهوه دزمانرئ. نويزی عهصر دهمینئ ههتا گۆی خۆر ئاوا دهبی، وا باشه که دوا نهکهوئ لهو کاته که سيبهری شت له دوو قاتی خۆی لادهدا، ئهمه پیی دهگوترئ: کاتی ههلبزاردهی، بۆیه واناوناوه چونکه

جوبرائیل هه‌لی بزار دووه. له‌دوانه‌وه هه‌تا خۆرئاوا بوون کاتی دروستبوونی هه‌تی، چونکه پێغه‌مبه‌ر (مرووه‌خواه له‌سه‌ربه‌ئا): ده‌فه‌رموی: هه‌تا خۆرئاوا ده‌بی کاتی عه‌صر ده‌می‌نی (موسلیم).

نوێژی شیوان یه‌ك کاتی هه‌یه‌ که خۆرئاوا بوونه به‌پێی فه‌رمووده‌که‌ی، چونکه جوبرائیل له‌هه‌ر دوو رۆژه‌که‌دا له‌ یه‌ك کاتدا به‌رنوێژی شیوانی بۆ پێغه‌مبه‌ر کرد، رای زاناگان له‌ باره‌ی به‌سه‌رچوونی کاتی شیوانه‌وه جیا‌یه، دوو فه‌رمایشتیان هه‌یه.

فه‌رمایشتی یه‌که‌م: که دیارتره، واته: اظهاره، ده‌فه‌رموی: کاته‌که‌ی ئه‌وه‌نده‌یه که به‌شی ده‌سنوێژیک و پۆشینی شه‌رم‌گا و بانگو قامه‌ت و کردنی پێنج رگات بکات، چونکه رووکار (ظاهیری) فه‌رمووده‌که‌ نیشانه‌ی ئه‌مه‌یه، له‌سه‌ر فه‌رمایشتی تر: جه‌وت رگات له‌ جیاتی پێنج رگات، ئه‌م قه‌سه‌یه‌ی دووه‌مه له‌سه‌ر ئه‌مه دامه‌زراوه: که وه‌ك سوننه‌ته له‌ پاش شیوانه‌وه دوو رگات سوننه‌ت بکری، سوننه‌تیشه له‌ پێشه‌وه دوو رگات بکری، که‌واته: $(2 + 3 + 2 = 7)$ ئه‌مه‌یش که دوو رگات له‌ پێشه‌وه سوننه‌ت بی، رای دامه‌زراوه. بۆ دیاریکردنی ئه‌ندازه‌ی رگاته‌کانیش ئیعتیبار به‌ نوێژی مرو‌فییکی میان‌ره‌وی مامناوه‌ندییه.

فه‌رمایشتی دووه‌م: نوێژی شیوان ده‌می‌نی هه‌تا سووری گه‌ناری ئاسمان له‌لای خۆرنشینه‌وه له‌چاو و ن ده‌بی! ئه‌مه‌یش به‌پێی ئه‌م فه‌رمایشته‌ی جه‌زمت (مرووه‌خواه له‌سه‌ربه‌ئا): کاتی نوێژی شیوان له‌ خۆرئاوا بوونه‌وه ده‌ست پێ ده‌کات هه‌تا سووری گه‌ناری ئاسمان نامینی (موسلیم).

بورمیده (رهزاه خواه لیبه) دمفهرموئ: بیاوئ له پیغه مبهری خودای
 پرسى: کاتی نوێزهکان کهى و کهیه؟ فهرمووده کهه که باسی کاتی ههموو
 نوێزهکان دهکا، نهوهیشی تیايه: که پیغه مبههر (مرووده خواه لهسهربه): فهرمان
 بهم پرسیارکه ره دهکا که دوورۆژ نوێژ به جه ماعت له گهل پیغه مبهرو
 یارانی بکا، فهرمووده کهه بۆ نوێژی شیوان دمفهرموئ: له رۆژی یه کهه ما
 نهو کاته نوێژی شیوانی بۆکردن که خۆر ناواده بێ، له رۆژی دووهما
 پیش نهوهی که سووری کهناری ناسمان ناوا ببێ. له دوایی
 فهرمووده کهه دا دمفهرموئ نهو جا: پیغه مبههر (مرووده خواه لهسهربه): فهرمووی:
 کوا پرسیارکه ره کهه؟ بیاوه کهه فهرمووی: نه مه تاه نهی پیغه مبهری خوا!
 فهرمووی: کاتی گشت نوێژی له نیوانی نهو دوو کاته دایه: که من له
 رۆژی یه کهه و له رۆژی دووهما به بهرچاوتانه وه نوێزهکانم بۆ کردن!
 (موسلیم).

فهرمووده بۆ پشتگیری رای دووهمی زاناکان له باره ی ماوهی کاتی
 شیوانه وه زۆره، ئیبنو خوزیمه و خهطابی و بهیهقی و غه زالی و بهغهوی
 نهو رای دووهمه یان په سه ند کردوه. رافعی دمفهرموئ: دهسته یی له
 هاوڕێیان (نه صحابی ریبازی شافعی) له باره ی کاتی نوێژی شیوانه وه
 نهو رایه ی دووهمیان په سه ند کردوه و به فهرمایشتی دامه زراویان
 داناوه. نهوه ویش دمفهرموئ: فهرمووده ی دروستی زۆر به راشکاری
 برپاری نه مه ده دن.

سه ره تاه نوێژی خهوتنان به نهمانی سووری کهناری ناسمان دهست
 پیده کا، به پێی فهرمووده کان، کاتی نایابی نهو نوێزه هه تا سییه کی شهو
 ده مین، به پێی فهرمووده ی جوبرائیل (مرووده خواه لهسهربه): دوو رۆژ له لای

كەعبە بەرنويزى نويزەكانى بۇ كردم. لەسەر فەرمايشتى ئەم كاتى
 نايابىيە ھەتا نيوەى شەو دەمىنى، بەپىي فەرمايشتەكەى خۆشەويست
 (مروودە خوا لەسەوبە): كاتى نويزى خەوتنان ھەتا نيوەى شەو، نەوەوى
 دەفەرموى: ئەمە فەرموودەيەكى دروستە. لە گېرآنەوہيەكا:
 نەبادازەحمەتى ئۆمەتم بەدەم ئەگينا نويزى خەوتنانم دوا دەخست بۇ
 نيوە شەو (حاکم ئەم فەرموودەيەى بە دروست داناو، دەفەرموى:
 بەپىي مەرجى بوخارى و موسليمە) ھەرچۇنیک بىت نويزى خەوتنان
 ھەتا شەبەقى بەيان دەمىنى، بەپىي فەرموودەيەكى موسليم كە
 دەفەرموى: خەو قەيدى نى، بەلام ئەوەى قەيدى ھەيە ئەوہيە كە بە
 خەبەرى و بە نارەزو نويز نەكەى تا كاتەكەى بەسەردەچى، بەداهاتنى
 كاتى نويزەكەى تر كەوا لە دوايەو ئەم فەرموودەيە بەلگەيە لەسەر
 ئەو كە كاتى ھەموو نويزى بەردەوام دەبى ھەتا كاتى نويزەكەى تر
 دادى، تەنيا نويزى بەيانى نەبى، كاتەكەى دەمىنى ھەتا گۆشەى سەرووى
 گۆى خۆر لە ناسۆ ھەلدى، يەكگرتن لەسەر ئەو ھەيە كە كاتى نويزى
 بەيانى بە ھەلھاتنى خۆر دىتە كۆتايى، بەپىي رووكارى ئەو
 فەرموودەيەيش كە جوبرائىل پېشنويزى بۇ پېغەمبەر دەكات كاتى
 بەيانى لەگەل گزنگى ھەتاودا كۆتايى دى. ئەو ولاتانەى كە سوورايى
 كەنارى ئاسمانيان ون نابى چاو لە نزىكترين ولات لە خۆيانەو دەكەن و
 ونبوونى سوورايى ناسۆى ئەوان دەكەن بەسەر مەشق بۇ خۆيان. نويزى
 بەيانى دادى بە دەرگەوتنى سېيدەى بەيان: كە برىتييە لە كاتى
 بلاو بوونەوەى رووناكى بە پانايى كەنارى ئاسمانا لای رۆژھەلاتەو، كاتى
 نايابى دەمىنى ھەتا ئاستى رۆژھەلات زەرد دەبى و دنيا تەواو رووناك

دهبیتهوه ئەمەیش بەپێی روونکردنەوهکەى جوهرائیل بۆ پیغهەمبەر،
وهك پیشهوه رابورد، بەلام کاتی دروستبوونی (کە پێی دەگوتری وهقتی
جهواز) هەتا گزنگی خۆر دەمیانی^(۱) بەپێی فەرمايشتی خوشه‌ویست
(دروودە خواە لەسەرە): هەر کەسێ فریاییهك رکاتی نوێژی به‌یانی بکه‌وی له
پیش خۆرکه‌وتنا ئەوه فریای نوێژی به‌یانی به‌ ته‌واوی ده‌که‌وی، به
مه‌عنا به‌ حازری ده‌یکا نه‌ك به‌قه‌زا (موسلیم).

بزانن کاتی دروستبوون (بەپێ ناپه‌سه‌ندیی = که‌راهه‌ت) هەتا
په‌یدا‌بوونی سوورایی ئاسۆیه، له‌ پاش په‌یدا‌بوونی ئەم سووراییه‌ کاتی
ناپه‌سه‌ندی (که‌راهه‌ت) هەتا گزنگی خۆر، ئەمه‌ کاتی وایه‌ که‌ به‌هانه‌ی
ره‌وای نه‌بێ، نووستن له‌ پیش کردنی نوێژی خه‌وتناندا ناپه‌سه‌نده‌،
هه‌روا قسه‌کردن له‌ پاشیه‌وه، مه‌گه‌ر قسه‌ی خێر، له‌بەر ئەم فەرمايشته‌ی
ئەبو به‌رزەى ئەسله‌مى (ره‌زاه‌ خواە لێبێ) که‌ ده‌فه‌رموی: پیغه‌مبەر (دروودە خواە
لەسەرە) نووستنی له‌ پیش کردنی نوێژی خه‌وتناندا پێنا‌خۆشبوو، هه‌روا
قسه‌کردن له‌ دوایه‌وه (شه‌یخان).

(۱) مامۆستا مه‌لا عب‌دولکه‌رمى موده‌رریس له‌ شه‌ریعه‌تی ئیسلامدا ده‌فه‌رموی:
(وه‌ ئەمییته‌وه‌ هه‌تا هه‌ندێ له‌ قورسی رۆژ ده‌رده‌که‌وی و هه‌تا ئەدا لەسەر به‌رزان).
فه‌ره‌نگی خاڵ ده‌لێ: - گزنگ تیشکی رۆژه‌ له‌ به‌یاناندا که‌ یه‌که‌م جار ئەدا له‌
شوێنێکی به‌رز. له‌ عه‌ره‌بییه‌که‌شدا ده‌لێ: یبقی الی طلوع الشمس. مه‌به‌ستم ئەوه‌یه‌:
تیمه‌یش له‌ کوردیدا به‌ره‌به‌ره‌ هه‌ولێ ئەوه‌ به‌دین که‌ زا‌راوه‌ی له‌بار، بۆ زا‌راوه‌
شه‌ریعه‌ی‌کان له‌ زمانه‌که‌ی خۆماندا دابنێن، چونکه‌ ئەوه‌ گزنگه‌ترین هه‌نگاره‌.

- وه‌رگێت -

۵۳) مەرجه كانى پيويستبوونى نوپۇز:

مەرجه پيويستبوونى نوپۇز ئەم چەند شتە يە:

يەكەم: ئىسلام.

دووم: بالتقبوون.

سېيەم: ھۇشيارى.

چوارەم: پاكى لە بېنوپۇزى وزەستانى.

كەواتە نوپۇز لەسەر ناموسولمانى كە لەبنەرەتدا ناموسولمان بى
 نىيە، چونكە نوپۇز تاعەتەو ھەموو تاعەتتىكىش ھۇى نزيكبوونەو يە
 لەخوا، شتى وایش لە حالى بېرپوايىداو لە كەس داوا ناكىر، ھەتا ئەگەر
 بېشى كات نە دادەمزرى و نە دروستەو نە گىرادەبى. ئەوئەندە ھەيە
 پاشگەزبوو (مورتەدد) بەبى راجىيى نوپۇزى لەسەر پيويستە، ھەركاتى
 كە موسولمان بووئە پيويستە لەسەرى ھەر نوپۇزىكى لەكاتى پاشگەزىدا
 ھەوتاو ھەزاي بكا تەو، چونكە ئەو لە سەرەتاو بە قىبوولئى ئىسلام ئەم
 ئەركەى گرتۆتە ئەستۆى خۇى، دەى بەھۇى پاشگەزبوونەو لە كۆلى
 ناكەوئ، ھەر وەك چۆن ئەگەر كەس چوۋە ژېر مائى لە پاشا لە
 ئىسلامىش ھەل بگەرپتەو مائەكەى ھەر لەسەر دەمىنئ و بەو لە كۆلى
 ناكەوئ ئەمىش ئاوا. ھەر وە منداڭ و شىت و بېھۇش و سەر خۇش كە
 دەستى خۇيانى تىادا نەبى نوپۇزىان لەسەر نىيە، خۇشەويست (مروۋە) خوا
 لەسەر (دەفەرموئ): قەلەمى تەكلىف لەسەر ئەم سى كەسە ھەلگىراو:
 لەسەر خەوتوو تا خەبەرى دەبىتەو، لەسەر منداڭ تا رەسىدە دەبى،
 لەسەر شىت تا ھۇشى دىتەو (ئەبو داوود و تىرمىزى گىراۋيانەتەو،

تیرمیذی دمفهرموی؛ فهرموودمیهکی جوانه، واته؛ حه دیسیکی حه سه نه. به لام مندال که فامی کرده وه پیویسته له سهر ههقدار هکهی که له ته مه نی حه وت سالیذا فهرمانی پیبکا به نویژکردن، له ده سالیذا له سهر نویژلیییدا، به لام لیدانیکی نه رمی ناسایی، له کاتی نووستنیشدا نه گه چند منائی بوون جیگه یان له یه کتر بۆ جیابکاته وه، خوشه ویست (درویده خواه له سهر بۆ) دمفهرموی؛ له ته مه نی حه وت سالیذا فهرمان به منداله کانتان بکه ن به نویژکردن، له ته مه نی ده سالیذا له سهر نویژ لییان بدن، له کاتی نووستنیشدا نوییان له یه کتری بۆ جیابکه نه وه. پیویسته له سهر باوک و دایک منداله کانیان فیری فهرمانه کانی پاک و خاوینی و نویژ بکه ن. هه روا ژنی بینویژو ژنی زه یستان نویژیان له سهر نییه، به لکو و دروست نیه نویژ بکه ن، پیغه مبه ر (درویده خواه له سهر بۆ) دمفهرموی؛ کاتی سه ره تای بینویژییه که ی جارانت دهستی پیکردموه نیتر نویژ مه که زه یستانیش له حوکه می بینویژدایه.

٥٤) مهرجه کانی دامه زرانی نویژ:

بزنان که نویژ چهن مهرج و بنیات و ناو کارو ناوباری هه یه، واته شهرت و روکن و نه بعض و هه یاتی هه یه، نویژ به بی بوونی مهرج و بنیات دانامه زری، جیاوازی مهرج و بنیات نه وه یه: مهرج به شی نیه له جیه ته و ماهیه ته نویژ، وه ک پاکیی نه ندان له پیسی و له نا نویژی (الحدث) به لام بنیات (که پیشی هگوتری روکن) به شیکه له ناوهرۆکی نویژ، وه کوو جه مینه وه و کورنووش.

٥٥) مهرجی دامه‌زاندنی نه‌م پینجه‌ن:

یه‌که‌م: پاکی نویژکه‌ره له‌بی دهنویژی و له‌شپیسې، یا بلتین: له نانوژی بجووک و گه‌وره، (حه‌ده‌نی نه‌صفه‌رو نه‌کبه‌ر) چونکه خوا فهرمانی به‌مه کردووه به‌ پیی نایه‌تی (إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ) هه‌تا نه‌وی که دمفه‌رموی: (فاطه‌روا) هه‌روا پیغه‌مبه‌ر (مرووه‌ خوا و له‌سه‌ربه‌) دمفه‌رموی: خودا نه‌ نویژ به‌بی دهنویژو پاکی گیرا ده‌کاو نه‌ خیر له‌ دزی و گزی گیرا ده‌کا.

دووهم: پاکی و خاوینی له‌ش و پو‌شاک و جیگه‌ی نویژه له‌و پیسیانه که چاو پو‌شیان لی نه‌کراوه، به‌لگه‌ی مهرجبوونی پاکی جه‌سته نه‌م نایه‌ته‌یه: {وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ - سورة المدثر - ٥/٧٤} (واته: خو‌ت له‌ تاوان و گونا‌ه بپاریزه) به‌ قسه‌ی دانهر بی روجنه‌جه‌سه، دیاره نه‌جه‌سیش به‌واتا پیسیه، به‌پیی نه‌م ته‌فسیره واته: خو‌ت له‌ پیسی بپاریزه، به‌لگه‌یه‌کی تریش هه‌یه که نه‌م فهرمووده‌یه: کاتی سه‌ره‌تای بینویژی‌یه که‌ی جارانت... به‌لگه‌ی مهرجبوونی پاکی پو‌شاک نه‌م نایه‌ته‌یه: {وَتِيَابَكَ فَطَهِّرْ - سورة المدثر - ٤/٧٤} واته: پو‌شاکه‌که‌ت پاک رابگره. له‌ فهرمووده‌یشدا وه‌ک له‌ پېشه‌وه رابورد فهرمان کراوه به‌ شو‌ردنی جلو به‌رگ، نه‌گه‌ر خو‌ینی بینویژیان به‌رکه‌وت. به‌لگه‌ی مهرجبوونی پاکی جی نویژیش فهرمووده‌ی عه‌ربه‌ ساران‌شینه‌که‌یه که له‌ناو مزگه‌وته‌که‌دا میزی کرد، وه‌ک له‌ پېشه‌وه رابورد، نه‌گه‌ر که‌سی پیسیه‌ک به‌ جیگه‌یه‌کیه‌وه بوو، به‌بی نه‌وه‌ی پیی بزانی نویژی پیوه‌کرد، نه‌وه ده‌بی هه‌رکاتی پیی زانی نه‌و نویژه

بگيريتەوہ چونکہ ئەم جوړە پاکیه پيوستەو بهېن نه زانين (جههل) له کۆل ناکه وئ، دهق وەك چۆن پاکی له بیدەسنويزی و له شپیسى به پینەزانينل له کۆل ناکه وئ ئەمیش و، هەيشه دەلئ: گيرانه وە پيوست نيه ئەم قەسەيه ئينبو لونذير پەسەندى کردوو، هەروا نه وەویش له شەرحى موهندەبدا. بەلام ئەگەر بهو پيسییهى زانیبوو بەلام له بیرى چوو بوو، ئەوہ گيرانه وەى بهېن راجیایى لەسەرە، چونکہ لەم بارمیاندا خوێ سووچدارە، لەوہدا کہ پيسییهکەى نەشۆردوو،

سپیەم: داپۆشینى شەرمگایە، بە پۆشاکیکى پاك، هەتا له کاتى تەنیاى و تاريکیشدا، دەبى شەرمگا له نوێژا داپۆشرى، مەبەست له شەرمگا لەم شوێنەدا ئەو شوینانەيه له لەش که دەبى له نوێژدا داپۆشرین مەرجبوونى داپۆشینى، لەش بهېنى ئەم ئایەتەيه: { خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ - سورة الأعراف ۳۱/۷ } واتە: ئەى نەتەوہى ئادەم! بەرگى باشى پاکی جوان لەبەر بکەن بۆ داپۆشینى شەرمگا، لەلای هەموو مزگەوتیک، چ بۆ تەواف بڕۆن بۆ ئەوئ یا بۆ نوێژکردن). بەپێى ئەم فەرموودەيهى خۆشەويستیش (مروودە خوا لەسەربە): خودا نوێژى ژنى سەرو عوزرشۆر بهېن لەچکە گیرانەکا تیرمىنى گيراپوێتەوہ، حاگم بە فەرموودەيهى جوانى داناوہ فەرمووێتە: بەپێى مەرجى ئىمامى موسلىمە که دایناوہ بۆ فەرموودەى دروست) له دەقى عەرەبى فەرموودەگەدا وشەى (خیمار) هەيه، که بەلەچک و سەرپۆش دەگوترى، بړئ دەلئین: بە هەموو پۆشاکیک دەگوترى. يەکگرتن هەيه لەسەر پيوستى پۆشینى شەرمگا له نوێژدا، بەمەرجى توانا، جا ئەگەر توانای خو داپۆشینى نەبوو ئەوا بە رووتى نوێژە دەکا،

ۋەكردنەۋەيشى لەسەر نىيە، چونكە ئەۋە بەھانەيەكى رەۋاي گىشتىيە،
 دوورنىيە كە درېژ بكيڭش، دەى لە باری وادا ئەگەر بلىين كرنەۋەى
 نويزدەكە پىۋىستە كاريكى ئەستەمە. مەرجه پۇشاكەكە ئەۋەندە سفتو
 ئەستوور بى رەنگى پىست لە بنىيەۋە دەرئەكەۋى، كەۋاتە ئەگەر ئەۋەندە
 تەنك بوو شەرمىگای نەدەشاردەۋە ئەۋە بەس نىيە، ئەگەر ھەر ھىچى
 دەست نەكەۋت ئەۋەندە بەسە كەبە قورداپۇشى! پىۋىستە پۇشاك
 شەرمىگا لە لای ژووروو تەنىشتەۋە داپۇشى، بەلام لەخوارەۋە پىۋىست
 نىيە، جا ئەگەر لەلای ژووروو لەتەنىشتەۋە شەرمىگای دەبىنرا، ۋەك لە
 يەخەيەۋە رانى دەرئەكەۋت، ئەۋە بەس نىيەۋە نويزمەكى بەتالە،
 لەبەرئەۋە پىۋىستە كە بەقۇچەۋە دوگمە يا بە پىشتىن ۋەستىن خۇى
 توند بكاتەۋە، ھەتا شەرمىگای لەۋ دوو جىگەيەۋە نەبىنرى. سەلەمەى
 كورى ئەكەۋە (رەزەلەۋە لىيە) دەرئەكەۋى: عەرزی ھەزەتم كەرد: قوربان!
 ئايا بەگراسەۋە نويزبەكەم؟ فەرموۋى: بەلى، بەلام ئەگەر بە چىلىكىش
 بوۋە يەخەكەى داخە (بوخارى) گرىمان بەس جلىكى پىسى ھەبوو،
 ئاۋىش نەبوو بىشۇرى نويزى پىۋە دەكاۋ لەپاشا كەى دەستىدا بوى
 بەجلىكى نويزىيەۋە نويزمەكى دەكاتەۋە، لەسەر فەرممايشتى بەروۋتى
 نويز دەكاۋ كرنەۋەيشى لەسەر نىيە، بۇ ژن ناپەسەندە لەكاتى
 نويز كرندا پەچە بگرىتەۋە، بەلام ئەگەر لەمزوگەۋەتا بوو، ۋە بىگانەى
 لى بوو، پارپىزان لە روانىنى نارەۋا نەدەكرد، ۋەمەترسى ئازاۋە ھەبوو،
 ئەۋە پىۋىستە لەسەرى پەچە بپۇشى، نادروستە پەچەكەى لابیات.

چوارەم: ئەۋەيە كە بزانى كاتى نويزمەكە داھاتوۋە، چونكە نويز
 لەپىش كاتى خۇيا دانامەزرى، جا ئەگەر كاتى نەدەزانى، لە سەريەتى كە

ههولئ زانینی بدا، چونکه بهوه فهرمانی پیکراوه، ههول و تیکۆشانیش بهویژد خویندن و دهوری قورئان و وانه گوتهوه دهبی، ههروا بۆی ههیه که باومر به خویندن که له بابیکی بهراوردکراو بکا، یا بهدهنگی بانگ، بهمهرجی بانگدهره که له روژانی سایهقهدا متمانه پیکراو بی، بهلام نهگهر روژه که ههور بوو، بانگدهره که یش شارمزیی روژانی سایهقهی نهبوو، بهلکوو بهکۆشش بانگی دهدا، نهوه دروست نییه، باومری پی بکا، چونکه کۆششکار (موختههید) کۆششکاریکی تری وهک خۆی نابی بکا بهسهرمهشق بۆ خۆی، نهگهر کهسی گومانی بههیزی وابوو که نوێژ بووه، وه نوێژی کرد، وه لهوه دوا حاله که ی بۆ روون نهبووه نهوه نوێژه که ی تهواوه هیچی لهسهر نییه، ههروا نهگهر بۆی دهرکهوت که نوێژه که ی لهکاتی خۆیدا بووه، یاله دواکاتی خۆی بووه، بهلام نهگهر بۆی دهرکهوت که لهپیش کاتدا بووه نهوه دهگیریتهوه، نهگهر نهستیره شوناس بهحیسابگهری کاتی ساخ کردوه، کار بهو ساخ کردنهومیه دهکا، نهستیره شوناس لهشهرعدا بهو زانا ناسمانییه دهگوتری، که شارمزیی له زانستی نهستیرهدا ههبی، رێو شوین و هۆناخ و خولگه ی روژو مانگو نهستیرهکان بزانی، که بههۆی نهوهوه خۆر گیران و مانگیان و کاتهکانی نوێژوشتی تریش دهمانی، دیاره که مه بهست نهو هالچی و رهملگرهوه یانه نییه که بهدرۆ دم لهزانینی نهینی خوایی دهکوتن و هال و دانه دمرنهوهو رهمل لیدمدن، نهو جۆره که سانه بهدکارو بی نایینن، فهرمووده ی دروستی ساخ لهباردیانهوه هاتوو دهفهرموی: نهوه ی برپا بۆلای هالچی و لهباردی شتیکی غهیبیهوه پرسپاری لیکاو باومری بی بکاو بهختی لهلا بگریتهوه نهوه نوێژی چل شهوی گیرا نابی.

له گیرانه وهیه کی موسلیمدا چه زرت (مروود: خواه له سه ربه) دده فرموی: نه وهی برپا بو لای فالگره وه (عه رراف) ښک، یا بو لای کوله نانییه ک، وه برپا به قسه ی بکا که گوايه به دروی خو ی به هو ی هندی شته وه نه پنیه خوداییه کان ده زانی، نه وه باوهری نیه بهو قورنانه که هاتوته خواره وه بو مو حه مه د.

پینجه م: رووکردنه له رووگه، نه وهی نزیکه پیویسته له سه ری رووبکاته زاتی رووگه خو ی، نه وهی دووره روو بکاته ناستی، رووکردنه رووگه بو که سی بتوانی مه رجه، به لام له کاتی ترسی تونداو له نویژی سه فهری ره وادا مه رج نیه، وه ک له دواوه دی، به پیی نایه ت که دمه فرموی: {قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوْكُمْ شَطْرَهٗ - سورة البقرة - ۱۵۰/۲}. ساده ی له مه ولا له نویژدا روو بکه بو لای مه سجیدولحرام، که کابه ی شه ریف وا له ناوه راسی چه وشه که یدا، نیو ده ی ش نه ی موسولمانینه! له هر لایه ک بوون له نویژدا رووبکه نه لای نهو مزگه وته. بویه ده نیین: له نویژدا رووکردن له رووگه مه رجه، چونکه نه م نایه ته فه رمان ده کا به رووکردن له رووگه، ناشکرایه که له غهیری نویژدا رووکردن له رووگه پیویست نیه، که واته مایه وه سه ر کاتی نویژ، بو نه م بابته به لگه ی له فه رمووده ی شدا هه یه، دمه فرموی (مروود: خواه له سه ربه): کاتی چوویت به لای نویژه وه ده سنویژیکی تیرو ته سه ل بگره، نه و جا رووبکه ره رووگه (شه یخان) نویژگای نویژی فه رز مه رجه چه سب بی، مه گه ر نویژکه ر له ناو که شتیدا بی، چونکه نه سته مه له پا پوره که دابه زی، هر شتیکی تر وه ک که شتی وایی هه مان بریاری بو هه یه. وه ک شه مه نده فه ر، بزانی نه گه ر

كەسى خۇي ھەق رووگەي دەزانى نىتر دروست نىيە بۇي كۆشش (نىجىتىھاد) بكا بۇ دۇزىنەۋەي رووگە، يا بكەۋىتە شوين قسەي خەئك، ئەگەر خۇي ھەق رووگەي نەدەزانى، بەلام كەسىكى باۋەر پىكراۋى وا ھەبۋو كە بەيەقىن شوينى رووگەي دەزانى ئەۋە دەبى بكەۋىتە شوين قسەي ئەۋ، بۇ ئەم مەبەستەيش پياۋو ژنو بەندە يەكسان!

بەلگەي دۇزىنەۋەي رووگە زۇرن، ۋەك قسە ۋەك ئاماژە، جا ئەگەر كەسىكى ۋاي دەست نەكەۋت رووگەي پىبلى، ۋە خۇي دەيتۋانى كۆشش بكا ئەۋا بە كۆششى خۇي جىگەيى دىيارى دەكاۋ روۋى تىدەكا، بەزەينى خۇي كۈيى بەرووگەزانى روۋى تى دەكا. مەرجه بۇ كۆشكار ئاگاي لە بەلگەۋ نىشانەكانى دىيارىكردن و دۇزىنەۋەي رووگە ھەبى، دەنا دەبى شوين قسەي موسولمانىكى دادبەرۋەرى شارەزا لە بەلگەكان بكەۋى، يەك ئەۋ بەلگەنە دەرۋى قوطب نومايە، كە پىشى دەگوترى قىبەلەنما، كە ئامىرىكى نوپىيە ئاستى رووگە دىيارى دەكا، يەك تىران ئەستىرەي قوطبە.

۵۶) روۋنەكردنە رووگە لە دوو كاتدا دروستە:

رووكردن لە رووگە مەرجى نوپۇزە، مەگەر لەم دوو كاتەدا:-

يەكەم: لەكاتى ترسى زۇرداۋ لەكاتى تىكپەرۋان و تىكبەرۋون لە رىزى شەردا لەگەل دۈژمن، ئەۋكاتە بەھەر جۇرى بۇيان بكرى نوپۇز بكەن دروستە، بەسۋارى بى يا بە پىادەيى، روۋيان لە رووگەبى يانا، بەپىي ئايەتى {فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَاءَ} - سورة البقرة -

۲/۲۳۹} واته: کاتن شهر گهرم بوو یاخود ترسی زورتان هه‌بوو، به‌ههر جوریک بۆتان ری ده‌که‌وی نوپزه‌کانتان بکه‌ن، به سواری بی یا به پیادمی، رووتان له رووگه‌بی یا نا. ئیبنو عومهر ئاوا رافه‌ی ئهم ئایه‌ته ده‌کا، نافع که ئهم رافه‌و ته‌فسیره‌ی له ئیبنو عومهر گپراوته‌وه دمفه‌رموی: به‌زه‌نیم ئهم قسه‌یه‌ی له پیغه‌مبه‌ر بیستوووه بۆیه‌ و دمفه‌رموی: (مالیک گپراویه‌ته‌وه) ماومردیش دمفه‌رموی: ئیمامی شافعی به رشته‌ی خو‌ی ئهم ته‌فسیره‌ی له ئیبنو عومهره‌وه، نه‌ویش له پیغه‌مبه‌ره‌وه گپراوته‌وه واته: حه‌دیس‌ه‌که‌ی مالیک مه‌وقوو‌فه، هه‌مان حه‌دیس شافعی به مه‌رفوعی گپراویه‌ته‌وه^(*).

(*) داخه‌کم لهم شوینه‌دا، عیباره‌تی ده‌قه عمره‌یه‌که ره‌شۆکیه، له‌سهر شیوه‌ی به‌هیزو به‌پیزی عیباره‌تی فقهی نییه، بگره‌ زوربه‌ی ئهم پاساودان و بایست نیشان‌دانه به ته‌مه‌رزو‌فیک‌ی ناسهر که‌وتوانوه له موغنی موحتاجوه راگۆزکراون بۆ ئیره، جا من نه‌گهر ده‌سکاری ده‌کم و ده‌یه‌مه‌وه سهر نه‌صله‌ راسته‌که‌ی خو‌ی هینه‌که‌ی منیش ده‌بی به ته‌مه‌رووف و ده‌ستی‌وه‌ردان، نه‌ویش له وه‌رگپراندا ناشایسته‌یه. له راستیدا ئهم کتێبه نه‌گهر به‌وردی ساخ بکرتتموه په‌له‌په‌ل و پچرپچر و رووبازاری پیوه ده‌رده‌که‌وی، به‌لام له‌گه‌ل ئهمیشه‌ په‌راوینکی به‌ که‌لکه، زوربه‌ی خه‌لک ده‌توانن به‌مه‌ری لی وه‌ربگرن، به‌هۆی روونی و ره‌وانی و ئاسانی زوربه‌ی دارشتنی بابه‌ته‌کانیه‌وه. به‌ههر حال به‌پشتی خودا بنده به‌ قه‌د ته‌وانا، به‌بی ته‌حقیق به‌سهر هیچ شو‌تینکیدا گۆزه‌ر ناکم، به‌مه‌رموون سه‌رنج‌ده‌ن: له موغنیدا ده‌فه‌رموی: (... فیصلی .. کیف أمکن راکبا وماشیا لقوله تعالی: (فان خفتم فرجالا أو رکبانا) وقال ابن عمر (رضی الله تعالی عنهما) فی تفسیر الآیه: مستقبلی القبلة وغیر مستقبلیها. قال نافع: لا أراه الا مرفوعا. رواه البخاری. که‌چی ئاوا تیکه‌ل و پیکه‌لی و یصلون هیننذ رکبانا ومشاة مستقبلی القبلة وغیر

نهمه وا، وهکی تریش ناچاری وا دهخوایی که لهکاتی وا مهترسیداردا نویژ ناوا بکری، وهک روون کرایهوه، جا له بارودوخی وادا نه لهکاتی نه لالهو نهکبهری نویژدابستنداو نه له کاتی کردارمگانی تری ناوونویژدا رووکردن له رووگه پیویست نیه، نهبو سوارو نه بو پیاده، بهغهوی و زانایانی تریش وایان فهرمووه، نویژکردنهوهیشی لهسهر نیه چونکه بههیج بیانوویهک بوئی نیه که نویژ لهکاتی دیاریکراوی خوئی دوا بخا، بهپیئی نهم نایهته پیروژهیه که بهلگهیه لهسهر نهوه که دهبی نویژ لهکاتی خویدا بهجی بهیئری: {إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا}. جا لهناو نویژی ترسدا لهکاتی ترسی زورو تیکرژاندا ههروهک پیویست نیه نویژکهه روو بکاته رووگه دروسته بهپیئی پیداویستی، کاری زوړیش بکا، وهک شمشیر وهشانندن ورم لیدان، بهلام بههیج جوړی دروست نیه که قیزه و هاتو هاوار بکا، چونکه پیویستی بهوه ناکا. نویژ لهسهر نهم شیویه له ههموو نهم کاتانهدا دروسته: له گهرمهی شهری بیباوهرپانداو له شهری چهتهو ریگرو یاخیبوانیداو لهکاتی بهرگری له سهرو مال و نامووسدا، مالهکه زیندهمال بی یا مردهمال بی، له کاتی ههلهاتن لهبهر لافاوو ناگر، نهگهر چاری

مستقبلها، لقوله تعالى: (فان خفتم فرجالا أو ركبانا) هكذا فسرها ابن عمر. قال نافع: لا أراه قال ذلك إلا عن رسول الله - صلى الله عليه وسلم - رواه مالك. (وهرگیت) (۱)

(۱) بز راستو دروستی نهم سهرنجه تماشای (کفایة الاخیار) بهفهرموو.

- وهرگیت -

تری نه‌بوو، هه‌روا له کاتی راکردنا له‌بهر قهرزاري، به‌مه‌رجی نه‌توانی به‌لگه‌ی ده‌سته‌وسانی خوی راست بکاته‌وه، یا له‌کاتی‌کدا که له‌ترسی تۆله‌یسه‌ندن هه‌لبي، به‌لام به‌مه‌رجی ئومیدی لیخۆشبوونی هه‌بی.

دووهم: له‌ نوێزی سوننه‌تی سه‌فه‌ریشدا (وه‌ک کاتی ترس) روو له‌ روو‌گه‌کردن مه‌رج نیه، چ به‌سواری بی چ به‌پایده‌یی بی هی کاتی سواری به‌پیی نهم فه‌رمایشته‌ که ئیبنو عومه‌ر {ره‌زاه‌خواه‌له‌سه‌ربه‌} ده‌فه‌رموی: جاران له‌سه‌فه‌ردا پی‌غه‌مبه‌ر {مرووه‌خواه‌له‌سه‌ربه‌} به‌ سواری و‌لاخ نوێزی سوننه‌تی ده‌کرد، به‌مه‌رجی و‌لاخه‌که‌ له‌ژیریا رووی له‌ شوینی مه‌قصه‌دبوایه - شه‌یخان) له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کی بوخاریدا ده‌فه‌رموی: به‌سه‌ر پشتی و‌لاخه‌وه‌ نوێزی سوننه‌تی ده‌کرد، به‌ره‌و هه‌ر لایه‌ بوایه، به‌مه‌رجی رووی له‌و جی‌گه‌یه‌ بوایه‌ که‌ بۆی ده‌چوو، به‌لام هه‌زره‌ت {مرووه‌خواه‌له‌سه‌ربه‌} کاتی ده‌یویست نوێزی فه‌رز بکا له‌ و‌لاخه‌که‌ داده‌به‌زی، به‌پیی نهم فه‌رمووده‌یه‌ی جابیر: جاران پی‌غه‌مبه‌ر {مرووه‌خواه‌له‌سه‌ربه‌} به‌ سواری و‌لاخ نوێزی سوننه‌تی ده‌کرد، به‌مه‌رجی و‌لاخه‌که‌ له‌ ژیریا رووی له‌ جی‌گه‌ی مه‌به‌ست بوایه، به‌لام که‌ ده‌یویست نوێزی فه‌رز بکا له‌ و‌لاخه‌که‌ داده‌به‌زی و رووی ده‌کرده‌ روو‌گه‌ (بوخاری). جا له‌کاتی وادا نه‌گه‌ر له‌ ریبوار داوا‌بکری که روو بکاته‌ روو‌گه‌ سه‌ر ده‌کیشی بۆ وازه‌ینان له‌ ویردو نوێزی سوننه‌تی پیاده‌یش به‌ قیاس له‌سه‌ر نوێزی سوننه‌تی سوار، چونکه‌ له‌ می‌شدا هه‌مان مه‌عناو مه‌به‌ست هه‌یه، نه‌مه‌یش کاتی وایه‌ که‌ نه‌توانی روو بکاته‌ روو‌گه‌، دها گه‌ره‌که‌ رووی تی‌بکا، به‌لایه‌نی که‌مه‌وه‌ له‌کاتی نییه‌ته‌ینانا، وه‌ک نه‌وه‌ و‌لاخه‌که‌ سه‌ری نه‌رمبی و جله‌وه‌که‌ی له‌ ده‌ستی خۆیدا بی.

بەلگەش ئەمەيە: جاران پېغەمبەر (مروودە خواھ لەسەربە): لە سەفەردا كە دەيوست نوێزى سوننەت بكا لە پېشا رووى وشترەكەى دەكردە قىبلە، ئەوجا بەرەو قىبلە بە ئەللاھو ئەكبەر نوێزى دادەبەست، ئىتر نوێزەكەى تەواو دەكرد وشترەكەى رووى لە ھەرلابكردايە مەبەستى نەبوو، بەمەرجى بەرەو مەبەست برۆشتايە، (ئەبو داوود بە رشتەيەكى جوان گىراوئەتەو)، ئەوھندە ھەيە ئەو جىگەيەى رېبوار بۆى دەچى رووگەيەتى، ئەگەر بەلای غەيرى قىبلەدا رووى لىوەرچەرخان نوێزەكەى پوچ و بەتالە، نوێز خوينى سوار دەبى لەكاتى روکوفا كەمى دابنەوئەتەو، لەكاتى كورنووشا زياتر لەو ئەندازە دابنەوئەتەو، ھەتا لە يەكيان جىاباكتەو، بەلام بۆ پىادە پىويستە لەكاتى نوێزدابەستنداو لەكاتى چەمىنەو كورنووشا روو لە رووگە بكاو كورنووشەكەى لەسەر زەوى تەواو بكا، بۆى ھەيە لەكاتى خويندى تەحياتا برەوا بەرگەدا، ھەروا لەكاتى خويندى فاتىحاو سوورەتدا، چونكە ئەم دوو كاتە دريژن، بەلام سەرنشینی پاپۆرو شتى وا پىويستە لەكاتى نوێزى سوننەتا رووى لە رووگەبى، چونكە ئەوھى بۆ دەكرى.

٥٧) روكنەكانى نوێز: روكن = بنيات = ستوون:

واتە ئەو شتە كە نوێز بەوانە پىك دى:

وہك لە پېشەوہ زانیت نوێز بریتىيە لە چەن روكنىك و چەن مەرجىك و چەن سوننەتىكى تر، كە پىيان دەگوترى ئەبعض و ھەيئەت، روكنەكانى ئەمانەن:

(۱) نیازهینان (نیهت) واته: مه بهستی دل، له شهرعیشدا بریتیه له ههستیکردنی شتی، هاوکات له گهه کردنیدا، جیگه که ی ناو دله، گوئنی به زمان له سوننه تدا نه بیستراوه، له بهر نه وه فهرز نیه، که واته: گوئنی به زمان به بی ههستی دل بهس نیه، مهرجی نیهت برپاردانی کردنی نیهتلیهینراوه، ده بی نه نیهته له کاتی گوئنی نه لاهو نه کبهری نوێز دابهستندا له ناو دله هه بی، سه به لکه له بابته نیهته وه فهرمایشتی خوای گه ورهیه: {وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ - سورة البينة - ۵/۹۸} واته: فهرمانیان پیکراوه که بهس خوای گه وره به رستن و به نیازیکی پاک نایینداری بو بکه (ماوردی ده فهرموو: ئیخلاص نیهته! له گهه نه فهرمووده یهیه: هه موو کرده ویه به پی نیازو نیهته که یه تی. زانایانی گه ی ئیسلام به تیکرایی دهنگ رایان له سه ر نه ویه که نیهت له نوێزا پیویسته. جا نه گهر نوێزی فهرزی کرد پیویسته ههستی کردنی نوێزه که و دیاری کردنی ناوو ره چاو کردنی فهرزیه تی بی، هه تا له غهیری نوێزو له نوێزی فهرزی ترو له نوێزی سوننهت جیابیتته وه. ره چاو کردنی فهرزیتی بو منال پیویست نیه، چونکه نوێزی منال به سوننهت داده مه زئی.

(۲) رووکنی دووهم: راوه ستانه بو خویندنی فاتیح او سوورمت، بو که سی توانای هه بی، له کاتی نه توانیندا دانیشتن و پالگه و تن و راکشان جیگه ی راوه ستان ده گریتته وه، به پی نه فهرمووده یه: عیمرانی کوری حوصهین فهرمووی: مه یاسیریم بوو، بو چوئیتی کردنی نوێزی نه خوش پرسیارم له پیغه مبه ر {دروود خواد له سه ربنا}: کرد فهرمووی: نه گهر توانیت به راوه ستانه وه نوێز بکه، نه گهر به راوه ستانه وه نه تتوانی به دانیشتنه وه

بیکه، نه‌گهر به دانیشتنیشه‌وه نه‌توانی له‌سهر ته‌نشت به‌ره‌وروو‌گه
 بیکه (بوخاری گیراویه‌ته‌وه) نه‌سائی نه‌مه‌ی لی پتر‌کردوو‌ه:
 خوشه‌ویستی نه‌گهر له‌سهر ته‌نیشیتیش نه‌توانی نه‌وا له‌سهر پشت بیکه.
 چه‌زرت (درووه‌خواه له‌سهر‌به‌) له‌ کو‌تایی فه‌رمایشته‌که‌یدا بو پشتیوانی نه‌م
 نایه‌ته‌ی خوینده‌وه: { لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا - سورة البقرة
 - ۲/۲۸۶ } واته: خوا نه‌رکی ناخاته سه‌رشانی که‌سی که له‌ توانایا
 نه‌بی! مه‌رجی راوه‌ستان نه‌وه‌یه که زنجیره‌ی پشتی ریک بوه‌ستی، نه‌گهر
 ده‌یتوانی رابوه‌ستی، به‌لام نه‌گهر به‌ته‌واوی توانای چه‌مینه‌وه‌و
 کور‌نووشی نه‌بوو، له‌به‌ر نه‌خوشی پشت نه‌وه‌و ده‌بی رابوه‌ستی بو
 خویندنی فاتحه‌و به‌پی تواناش چه‌مینه‌وه‌و کور‌نووش جی‌به‌جی بکا،
 نه‌گهر بو راوه‌ستان ناتاجی به‌شتی بوو که خوی پی‌گری پی‌ویسته‌وا
 بکا. بزانن مه‌به‌ست له‌ نه‌توانین نه‌وه‌یه که مه‌ترسی فه‌وتان یا
 په‌ره‌سه‌ندنی نه‌خوشی، یا زه‌حه‌تیکی زور، یا ترسی نو‌قوم‌بوون و
 خنکان و سه‌ره‌خولیی هه‌بی، نه‌مه‌یان بو سه‌رنشین گه‌می و شتی و
 شافیی (ره‌زه‌خواه لایه‌) ده‌فه‌رموی: نه‌وه‌یه که به‌ زه‌حه‌تیکی له‌ راده
 به‌ده‌ر نه‌بی بو‌ی نه‌کری!.

راکشان ده‌بی له‌سهر ته‌نیشتی راست بی، نه‌گهر نه‌یتوانی له‌سهر لای
 چه‌پ رابکشی، له‌ هه‌ردوو حاله‌تدا رووی له‌ روو‌گه‌بی، نه‌گهر هه‌ر
 نه‌یتوانی له‌سهر پشت رابکشی، به‌لام شتی بخاته ژیر سه‌ری هه‌تا رووی
 له‌ روو‌گه‌ بی، نه‌گهر توانای چه‌مینه‌وه‌و کور‌نووشی نه‌بوو به‌ هیماو به
 ناماژه به‌ره‌و روو‌گه بیانکات، ده‌بی کور‌نووشه‌که‌ی له‌ چه‌مینه‌وه‌که‌ی
 نه‌ویتر‌بی. نه‌گهر نه‌مه‌یشی بو نه‌کرا به‌تروو‌که‌ی چاو ناماژه‌یان بو بکا،

چونکه نهوه لای خوارووی توانایه، نهگهر توانای نهومیشی نهبوو بهدل نوپژمهکی بکاو بهریز کردارمکانی نوپژ بهدلایا رابوپیژئ.

جا لهم حالهدها نهگهر به زبان توانای گوتنی نهلالاهو نهکبهرو خویندنی هورنان و تهحیات و سلاودانهودی ههبوو نهوا به زبان بیانلی، دما رایان دهبوپیژئ به دلیدا، ههتا هوژی لهسهر خوپی نابی واز له نوپژ بیئی، نهگهر لهسهر نههم حال و شیویه نوپژیکرد گیرانهودی لهسهر نیه، غهزالی (بهرحمهتبئ) نههم فهرمایشتهی خوشهویست (مرووه خواه لهسهر به) دمکا به بهلگهی نههمه که دهفهرموئ: کاتی فهرمانم پیکردن بهکردنی کاری، چهندهی بو تان دهلوئ لهو کاره بیکهن. ههروا نههم نایهتهیش: {وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ - سورة الحجر - ۹۹/۱۵} واته: له طاعت و خوا بهرستی ساردمه بهرموه لهسهر یهقینی تهواوو نیمانی کامل دهمری). دیاره که نوپژ یهکیکه لهعیبادمه گرنهگهان، جا دهمی ههتا دوا ههناسه بیکا، مادم هوژی ههپی و ناگای مابی. بزنان له سیدارمدارو له سهریهتی که بهپی توانای خوئی لهو حالهیشدا نوپژ بکا، شافیعی (رهراه خواه اییبه) به دهق نههمی فهرمووه.

(۲) روکنی سییههم: نهلالاهو نهکبهری نوپژ دابهستنه، که پیی دهگوترئ: تهکیرمتول ئیحرام، چونکه ههندی شت که لهپیش نهودا بو نوپژکه رهلاله، لهپاش نهو لیی ههرام دهمی وهک خواردن و قسهکردن و کاری پهیومندی به نوپژموه نهپی، بهلگهی نههمیش نههم فهرموودهیهیه: دهسنوپژ کلیلی نوپژموه نهلالاهو نهکبهری نوپژ دابهستن سهرمتای ههرام بوونی ههموو شتیکی لهناو نوپژدا که پهیومندی نوپژموه نهپیو،

سلاودانه و دیش هوی حالل بوونه و دی نهو شتانه یه که به هوی نه لاهو
 نه کبهری نویژ دابه ستنه وه لیی حهرام بوون. نه بوو داوودو خه لکی
 تریش به رسته یه کی دروست گیراویانه ته وه) هه روا نه م فهرموودیه ی
 تریشه، که پیغه مبه ر (دروود خواه له سه ربه) نویژ نارمه وانه که (مسیئ
 الصلّات) ده کی فهرموو: کاتی چوویت به لای نویژه وه له پیشا
 ده سنویژیکی تیرو ته سهل بگره، نینجا رووبکهره رووگه و نه و جا به
 گوته نی نه لاهو نه کبهر نویژ دابه سته) گوته ی تایبه تی نویژ دابه ستن
 (الله اکبر) چونکه پیغه مبه ر (دروود خواه له سه ربه)؛ کاتی دهستی ده کر به نیژ
 له پیشدا رووی ده کرده رووگه و هه ردوو دهستی به رز ده کرده وه
 ده یفه رموو: الله اکبر. (نیبنو ماجه و نیبنو حه ببان گیراویانه ته وه، نیبنو
 حه ببان به فهرموودیه کی دروستی داناوه) نه مه بو که سی وایه که
 توانای گوته نی نه م وشه یه هه بی، به زمانی عمرمبی، نه گهرنا و مر
 گه راوه که ی به زمانیکی تر بلئ، وه کوو (خودا له هه موو که سی گه وره
 تره) به لام نه گهر ده ی توانی فیری نه م وشه یه ببئ نه وه ده بی فیری ببئ،
 نه گهر بو نه و مه به سته تووشی سه فهریش ببئ ده بی سه فهر بکا، چونکه
 له م حاله دا نه و سه فهره ریگه چاره یه بو نه نه جام دانی پیویستی،
 هه رشتیکیش ریگه چاره ی پیویستی خوشی پیویسته.

(۴) بنیات (روکن)ی چواره م: خویندنی فاتیه یه، به پیی فهرمووده ی
 پیغه مبه ر (دروود خواه له سه ربه)؛ هه ر که سی له نویژا، له هه موو رکاتیکا
 سوورمتی فاتیه نه خوینئ نویژه که ی دروست نیه (شه یخان
 گیراویانه ته وه). له گیرانه و دیه کا: هه ر نویژی پیوا سوورمتی فاتیه ی
 تیادا نه خوینئ له کوژ ناکه وی (داره قوطنی به رسته یه کی دروست

گیراویه تهوه، ئیبنو حه‌ببان و ئیبنو خوزیمه له سه‌حیحی خۆیاندا گیراویانه‌تهوه) دیاره لهم جوړه حکومانه‌دا ژنیش ریک وهک بیاو وایه. شافیعیش به رشته‌ی خۆی فهرمووده‌ی بیاوه نوێژ ناروه‌انه‌که‌ی گیراوده‌تهوه، له‌ویدا چه‌زمت (مرووده‌خواه له‌سه‌ربو) پێی ده‌فه‌رموئ: جا نه‌للاهو نه‌که‌به‌ری نوێژ دابه‌ستن بکه‌و نه‌وجا سوورته‌ی فاتیه‌ به‌خوینه. له‌ گیرانه‌ومه‌یه‌کا: هه‌ر که‌سێ هه‌ر نوێژی بکاو سوورته‌ی فاتیه‌ی تیا نه‌خوینێ نه‌وه‌ نه‌و نوێژی نابه‌کامه‌، وه‌ ناته‌واویشه‌، به‌ نه‌بو هورمه‌یره‌ گوترا: نه‌ی باشه‌ نه‌که‌ر له‌ پشت پێشنویژه‌وه‌ به‌ جه‌ماعه‌ت نوێژمان ده‌کرد لهم کاته‌دا چۆن؟ فهرمووی: لهم کاته‌دا به‌ په‌نامه‌کی له‌ دلی خۆته‌وه‌ به‌خوینه (موسلیم). بزائن که‌ (بسم الله الرحمن الرحيم) نایه‌تیکی ته‌واوه‌ له‌ سه‌ره‌تای فاتیه‌خواه، به‌لگه‌ی رو‌شنی نه‌مه‌ نه‌وه‌یه‌ که‌ بوخاری له‌ ته‌ئریخه‌که‌یدا باس ده‌کا: که‌ پێغه‌مبه‌ر (مرووده‌خواه له‌سه‌ربو): نایه‌ته‌کانی فاتیه‌ ده‌ژمی‌رئ و دایان ده‌نئ به‌ جه‌وت نایه‌ت و بیسمیلایش داده‌نئ به‌ نایه‌تی لێی. به‌پێی نه‌م فهرمووده‌یه‌ی چه‌زه‌رتیش (مرووده‌خواه له‌سه‌ربو): کاتی سوورته‌ی نه‌لحه‌ملو ده‌خوینن، له‌سه‌ره‌تایه‌وه‌ (بسم الله الرحمن الرحيم) به‌خوینن، نه‌م سوورته‌ نه‌م ناوانه‌ی تریشی هه‌یه‌: ئوممو لقورئان و ئوممو لکیتاب و نه‌ل - سه‌بعوله‌سانی. (بسم الله الرحمن الرحيم) یش یه‌کیکه‌ له‌ نایه‌ته‌کانی نه‌م سوورمه‌! (داره‌ قوطنی گیراویه‌ته‌وه‌و ده‌فه‌رموئ: بیاوانی رشته‌ی نه‌م فهرمووده‌یه‌ گشتیان جیگه‌ی باوهری فهرمووده‌ زانه‌کانن).

ئوممو سه‌له‌مه‌ی هاوسه‌ری پێغه‌مبه‌ریش (مرووده‌خواه له‌ پێغه‌مبه‌رو رمزاو خوایش له‌وبه‌) ده‌فه‌رموئ: پێغه‌مبه‌ر (مرووده‌خواه له‌سه‌ربو): بیسمیلائی دانا به‌ نایه‌تی له‌

فاتحا (ئیبنو خوزمیه له سه حیه که ی خویدا گیراویه ته وه) ابو نصری
 المؤدب دمه رموی: قورئانزانه کانی کووفه و شهریه تزانه کانی مه دینه
 رایان یه که له سهر نه وه: که بیسمیلا نایه تیکه له فاتحه. نه گهر که سی
 بلئی له سه حیه موسلیمدا دمه رموی: عائیشه ی هاوسهری حه زرهت
 دمه رموی: هستووری پیغه مبه (دروود هوانه سه ربه): وابوو سهره تای نویژی
 به (الله اکبر) دهست پیده کردو سهره تای قورئانخویندنی به (الحمد لله
 رب العالمین) دهست پیده کرد، ئیتر ئیوه چۆن ده لئین: (بسم الله)
 سهره تایه؟ له وه لامیدا ده لئین: مه به ست له م فه رمووده یه ی عائیشه
 دیاریکردنی خویندنی نه و سووره ته یه که نازناوی (الحمد لله رب
 العالمین) ه. نه گهر گوترا: نه م قسه یه پیچه وانیه ی رووکارو ظاهری
 فه رمووده که یه؟ وه لامه که ی نه مه یه: له م شوینه دا چهند به لگه یه که
 چهند رایه که هه یه، به م ته ئویله کار به هه موو راو به لگه کان ده کری و
 هیجیان پشت گوئی ناخرین، که واته: برپاری دیاریکردنی نه م واتیه
 ده گهر پته وه بو نه م یاسایه که پیی ده گوتری: کارکردن به کوئی
 به لگه کان! له کاتی راوه ستانداو له و کاتانه دا که له حیاتی کاتی راوه ستانن
 ده بی فاتحه بخوینی، بو خویندنی فاتحه یه یه ییش پیشنویژو پاشنویژو نویژ
 خوینی ته نیا یه کسانن، ئیتر نویژه که په نهانی بی و به دهنگی نزمبی یا
 ناشکرابی و به دهنگی به رزبی، به هه رحال له کاتی ده سه وسانی
 (عیجز) داوه رگه راوو ته رجه مه که ی دهست نادا، به لگوو ته رجه مه ی
 دروست نیه، چونکه له فزده که ی موعجیزو سهرئاسایه، به ئاده میزاد
 ناکری، پیویسته هه موو فاتحه به رهوانی بخوینی، یه که پیتی لی
 نه بویری، چواره گیراوی (شه دده) ی تیادایه هه ر چواره میا نه نجام بداو

هیچیان بهرنه‌دا. جا نه‌گهر به نارمزوو پیتیکی به‌راند، یا گیراویه‌کی به‌ردا، یا پیتیکی گرد به پیتیکی تر وهك (صاد) بکا به (سین) نه‌وه نه‌قورئانخویندنه‌که‌ی داده‌مه‌زری و نه‌نویژم‌که‌ی. نه‌گهر به‌قه‌ستی هه‌له‌یه‌کی زمانه‌وانی وای کرد که واتای وشه‌که‌ی ده‌گوژی، وهك (نه‌نعمه‌ته) به (نه‌نعمه‌تو) یا به (نه‌نعمه‌تی) بخوینی، نه‌وه نویژکه‌ی پووچه، به‌لام نه‌گهر به‌قه‌ستی نه‌بوو نه‌وه دمبی گورج بگه‌رپته‌وه سهری و نه‌وه‌له‌یه چاک بکاو نه‌و جیگه‌یه به دروستی بخوینی، نه‌مه بو توانا به‌سهر خویندنی فاتیحادا وایه، به‌لام بو که‌سی فاتیحی به جوانی له‌بهر نه‌بی، له‌سهریه‌تی که فی‌ری بیی، یا له‌ناو قورئاندا بیخوینی، نه‌گهر یه‌کی نه‌یتوانی فی‌ری فاتیحه بیی پیویسته جهوت نایه‌تی تر له قورئان بخوینی، خوای به یه‌که‌وه بن یا له‌یهك دابراوبن و ههر نایه‌ته‌ی هی شوینی بن، نه‌گهر نه‌مه‌یش فی‌رنه‌بوو زیکر بخوینی، چه‌زهرت (مرووه خوا له‌سه‌وبه) ده‌فه‌رموی: جا نه‌گهر قورئانت دهرانی بیخوینه، دنا له جیاتی نه‌وه (الحمد لله) و (لا اله الا الله) و (الله اکبر) بکه‌و سوپاسی خوای گه‌وره بکه‌و ته‌لیله بکه‌و باسی گه‌ورده‌ی خودا بکه، نیمامی نه‌وه‌وی (مراه خوا له‌سه‌وبه) ده‌فه‌رموی: فه‌رمووده‌یه‌کی جوانه. بو‌یه‌یش مه‌رجه جهوت نایه‌ت بخوینی چونکه فاتیحه جهوت نایه‌ته. نه‌مه‌یش که‌وه‌جه‌لی نه‌وه دمبی به‌قه‌د نه‌وبی. نیبنو چه‌ببانیس له سه‌حیحه‌که‌ی خویدا گیراویه‌ته‌وه: که پیاوی هاته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا (مرووه خوا له‌سه‌وبه) گوتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا من ناتوانم که قورئان فی‌ربیم، ده‌ی به‌فه‌رمو که‌شتیکی وام فی‌ربکه که بریتی خویندنی قورئانه‌که بکه‌وی؟

فهرمووی: بلی: - (سبحان الله والحمد لله، ولا اله الا الله والله اكبر، ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظيم).

٥٨) گه وره یی فاتحه له چاو هینی تردا:

ئهبو سه عیدی کوری موعلا (رهزاه خواه لایبنا) فهرمووی: جاری له مرگه وت نویژم دهکرد، له ناو نویژه که دا پیغه مبهه (مرووه خواه له سه ره بئ): بانگی کردم و مرامم نه دایه وه، که نویژه که م ته واو کرد چوومه خزمه تی، فهرمووی: بۆچی بانگم کردی و نه هاتی؟ عه رزیم کرد: قوربان! نه و گاته که تو گازت کردم نویژم دهکرد، بۆیه و مرامم نه ایته وه، فهرمووی: بۆچی نه ی خوا ناهه رموی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ - سورة الأنفال - ٢٤/٨} واته: نه ی که سانی که باو مرتان هیناوه به ئایینی نیسلام! به په له وه لامی خوداو پیغه مبهه ری خودا بده نه وه و به زووی بچن به دهنگیانه وه، هه ر گاتی پیغه مبهه ری من بانگیکردن بۆ سه ر نه و کارانه ی که ده بن به مایه ی سه ره به رزی ژینی جیهانتان و به هو ی روو سووری و ژیانی جاویدانی خو شی بیئیش و نازاری نه و جیهانتان) له پاشا فهرمووی: هو شیاری به! له پێش نه و دا که له مزگه وت بچیه ده ری سوورمه تیکت نیشان دده م که گه وره ترین سوورمه ته له ناو قورئاناو خیر و پاداشتی زیاتره؟ ئینجا هه زمه ت (مرووه خواه له سه ره بئ): دهستی گرتم، جا که ویستمان له مزگه وت دهر بچین عه رزیم کرد: قوربان! جۆ تو فهرمووت سوورمه تیکت پێنیشان دده م گه وره ترین سوورمه ته له قورئانا؟ فهرمووی: نه و سوورمه ته {الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ} ه که نه و

(سبعاً من المثاني) و {وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ} هیه که خودا داویتی به من که لهم نایه‌دهدا باسی نه‌وه ده‌کاو دم‌فهرموی: {وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي - وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ - ۸۷/۱۵} واته: به‌راستی ئیمه جهوت نایه‌تی قورئانمان به‌تۆ داوه که له هه‌موو رۆژو شه‌ویکا چهن جار له‌ناو نوێژدا دوو‌پات دم‌کرینه‌وه، سه‌رم‌رای نهم جهوته‌ی دوو‌باره پاته‌یش باقی قورئانم پی داوی که گشتی گه‌ورمیه‌و خاومن پایه‌و مایه‌یه (بوخاری و نه‌بو داوود گیراویانه‌ته‌وه)^(۱).

حاکمیش له نوبه‌ی کورپی که‌عبه‌وه (خواه‌نا‌را به‌) ده‌گیرپیته‌وه پی‌غه‌م‌بهر (مرووده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌) پیی فه‌رمووم: ئومید ده‌که‌م که له مزگه‌وت نه‌چیته دم‌روه هه‌تا سووره‌تیکی وا فیر بی که نه له ته‌ورات و نه له ئینجیل و نه له قورئانا وینه‌ی نیه، که ناوداره به (السبع المثاني) و (فاتحة الكتاب).

۵) بنیاتی پینجه‌می: نوێژ چه‌مینه‌وه‌یه، که ناسراوه به روکووع، نه‌مه‌یش به‌قورئان و سونه‌ت و یه‌گرتنی کۆمه‌له‌ی ئیسلام چه‌سپاوه، قورئان دم‌فهرموی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا - سورة الحج - ۷۷/۲۲} واته: ئه‌ی ئیمانداران! نوێژ بکه‌ن و له‌ناو نوێژه‌که‌دا

^(۱) له ئه‌صله‌که‌دا نهم فهرموده‌یه له ئه‌بو سه‌عیدی خودریسه‌وه، ریا‌یه‌ت کراوه، نه‌وه هه‌له‌یه، ته‌ماشای تاجول تو‌صول به‌رگی چواره‌م ص ۱۵، هه‌روا (عمده القاری) ج/۱۸ ص ۸۰. بکه.

چەمىنە ۋە كۆرۈنۈش ئىنجام بىلەن. پىتە مېھرىش (مۇۋەپپەقىيەتلىك) بىلەن
پىلە ۋە ئۆزى ئارەپانە كەي ۋە مۇۋەپپەقىيەتلىك: ئىنجا بىلەن مۇۋەپپەقىيەتلىك ۋە
ئەۋەندە بىلەن چەمىنە ۋە مۇۋەپپەقىيەتلىك بىلەن ۋە مۇۋەپپەقىيەتلىك ۋە
ئەۋەندە كەنت ئارام دەگەن.

٦) بنیاتی شه شهه: نارام بوونهوهی ناو روکووه، بههپی
 ههرووده که ی پیشهوه، لای که می چه مینه وه نهومیه: که توانای نه ندام
 ته و او نهومنده دابنه ویته وه که ههرو دوو بهری دمستی بگهن به ههردوو
 کهشکه نه ژنوی، جا نه گهر نهیتوانی به ترووکانی چاو ناماژه بکا. لای
 ههرمه ته و اویشی نهومیه: که پشت و ملی له دانه وینا ریك ببن و ههرو دوو
 لاقی ریك راوهستینی و ههردوو کهشکه نه ژنوی به دهستهکانی بگریت و
 په نهجهکانی بهرمو رووگه بلاو بکاته وه، له سوننه تدا وا دمه رموئ: نه مه
 بو که سی وایه که به راوهستانه و مین، به لام بو دانیشوو لای که می
 چه مینه وه نهومیه: که نهومنده بچه میته وه که دهموو چاوی له
 بهرده مینه وه بگاته ناستی زهوییه که ی بهردهم نه ژنوکانی، لای
 ههرمه ته و اویشی نهومیه: که نهومنده دابنه ویته وه که ته ویلی ریك له
 ناستی جیگه کړنووشه که ی بی، لای که می نارام بوونه وه نهومیه: که
 له شی نهومنده له جوو له بکه وی بهر زه موبوونی له دانه وینی جیا
 بگریته وه، به مه بهستی چه مینه وه، یا راستبوونه وه، یا کورنووش.
 که وایی نه گهر یه کی دانه وییه وه به مه بهستی کورنووشی قورئان خویندن و
 له پاشا کردی به چه مینه وه کورنووشی نه برد، نه وه دروست نیه، ههروا
 نه گهر دانه وی بو چه مینه وه جوو له بهرده وام بوو، ههتا
 هه لسا یه وه، نه وه پی ناگوتری چه مینه وه، چونکه نارام بوون

پەيدانەبوو، چونكە نارام بوونەووی بەراستی ئەوێه كە لەپاش جوولە نارامى يەك پەيدا ببێ بە ئەندازەى (سبحان ربى العظيم) (چەمىنەو = ركوع).

(٧) بنياتى ھەوتەم : راستبوونەوێه لە چەمىنەو، چونكە پێغەمبەر (مرويه خوا لەسەربە) بە نوێژ نارەوانەكەى فەرموو: ئەوجا سەرت بەرزەوێهە تا رێك لەسەر بێ رادەوستیت، راست بوونەووی پێويست ئەوێه كە لەپاش تەواوکردنى چەمىنەو پىشتى راست بكاتەو و بەجێتەو سەر ئەو ھالەتەى كە لەپیش چەمىنەو دا لەسەرى بوو، دەبێ لەم راستبوونەوێه مەبەستى شتێ تر نەبێ، ئەگەر لە چەمىنەو دا ماریكى دى، لەترسى ئەو سەرى بەرزكردەو ئەو حلیب ناكړئ بۆى و ئەو سەربەرزكردنەوێه بەراست بوونەو دانانړئ.

(٨) بنياتى ھەشتەم : نارامبوونەو دى ناو راستبوونەوێه، بەپێى فەرموودەكەى نوێژ نارەوانەكە. گەرەكە ئەندامەكانى لە جوولە بكەون وەكوو كاتى پيش چەمىنەو دى.

(٩) بنيادى نۆیەم : كورنووشە، خوا دەفەرموئ: {ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا} پێغەمبەرىش (مرويه خوا لەسەربە) بە نوێژ نارەوانەكەى فەرموو: ئینجا كورنووش ببەو ئەوئەندە لە كورنووشدا بمێنەرەو ھەتا جەستەت لە جەو جووول دەكەوئ.

(١٠) بنياتى دەیەم : نارامبوونى ناو كورنووشە، بەپێى فەرموودەى نوێژ نارەوانەكە. لای كەمى كورنووش ئەوێه كە ھەندئ لە تەوێلئ بەرووتى دانئ لەسەر جیگەى نوێژەكەى، بە شیوێهكى وا كە پێى

بگوتري کورنووش. پيوسته که قوورسي سهری بگات، به شوین کوورنووشه کهی، به جوړئ نه گهر لوکه له کوورنووش گاکه يدابی به ستریته وهو په ستانی پيوه دیاربی، پیغه مبه (مرويه خوا له سهره) دمه رموی: کاتی کوورنووش ده بهی ته ویلت له سهر زهویه که گیرکه، نابي وهك مهل دنووك له زهوی بددیت به ناوی کوورنووشه وه! (نیبنو حه بیان له صه حیچی خویدا گیراویه ته وه). جا نه گهر له سهر لاجانگ یا له سهر لووتی، یا له سهر میژره کهی، یا له سهر چمکی فه قیانه کهی کوورنووشی برد نه وه بهس نیه، له صه حیچی موسلیمدا دمه رموی: له بهر گهرمی و داخیی چه وو لی کوورنووشگا له خزمهت حه زره تدا (مرويه خوا له سهره) سکالامان کرد، سا به شکوو چاریکمان بو بدوزیته وه به لام سکالای نه پرسین! بهیه قی نه مهی له م فهرموودیه پتر کردووه: که چه وو له گهرمه که نازاری ناوچه وان و له پمان نه دا، چاریکمان بکه. بو شوین ناوچاوان و شوین له پمان. رشته کهی ساخه. قسهی راستر نهومیه که پيوسته ههردوو بهری له پی و ههردوو نه ژنوی و ههردوو نووکی پیکانیسی دابنی له سهر زهوی، واته: بهشی له م نه داما نه له سهر زهویه که دابنی له دهست و پیدا عیرمت به بهری دهست و سنگی په نجهی پییه. خوشه ویست (مرويه خوا له سهره) دمه رموی: خودا فهرمانی پیکردووم که له سهر نه م حهوت نیسکه کوورنووش بهم! له سهر ته ویل و لووت و، له سهر بهری ههردوو دهست و، له سهر ههردوو نه ژنوو، له سهر سهر په نجه کانی ههردوو پی! (نه م فهرموودیه په سهندی ههردوولایه) مهرجه له کاتی کوورنووشدا قورسی سهری بخاته سهر جی کوورنووشه کهی و پشت قنکی به سهر سهر و ملیدا بهر بکاته وه، چونکه

بہرای کوری عازیب پاشلی خوئی بہرزموہو کردو فہرمووی: پیغہمبہر
(مرویدہ خواہ لہسہربہ) ناوہا لہسہر نہم شیوہیہ کورنووشی دہبرد. (نہبو
داوودو نہسائی و نیبنو حہببان گیراویانہ تہوہ. نیبنو حہببان بہ
فہرموودہیہ کی دروستو ساخی داناوہ) جا نہگہر کہسئ تہوئلی زامدار
بؤو، بہ مہندیلی پیچراہو، وہ لہسہر نہو مہندیلہ کورنووشی برد
نہوہی بہسمو گردنہوہی لہسہر نیہ، چونکہ لہ شوینئ کہسئ بہہیما
کورنووش ببا دووبارہ گردنہوہی لہسہر نہبی نہم باشتر لہ سہری نیہ.
نہگہر نہیتوانی کورنووش ببا بہسہری ناماژہی بؤ بکا، نہگہر
بہسہریش نہیتوانی بہ تروکانی چاو، بہپی فہرموودہی: کاتی فہرمانم
پیگردن بہکردنی گاری چہندہی بؤتان دہلوی لہوکارہ نہنجامی بدہن!.

(۱۱) بنیاتی یازدہہم: دانیشتنی نیوانی دوو کورنووشہگان،
بہرہنگی لہشی لہجم و جوول بکہوئ، بہ نویژ نارہوانہگہی فہرمو:
نینجا سہر بہرز کہرہوہ تا قنج دادہنیشیت، نینجا دیسانہوہ
کورنووشیکی تری وک کورنووشی یہگہم بہرہوہ نیتر نویژہگہت تاسہر
بہم شیوہیہ بکہ (شہیخان) لہ صہحیحہیندا دہفہرموئ: پیغہمبہر (مرویدہ
خواہ لہسہربہ): دہستووری وا بوو کہ سہری لہ کورنووشی یہگہم ہل دہبری
ہہتا ریک دانہنیشتایہ کورنووشی دووہمی نہدہبرد.

(۱۲) بنیاتی دہوانزدہہم: نارام بوونی نیوانی دوو کورنووشہگانہ
بہپی فہرموودہی نویژ نارہوانہگہ: نہوجا سہرت لہ کورنووش
ہہلرمو کہ بہ دانیشتنہوہ لہشت لہجم و جوول کہوتو نہندامہکانت
نارام بوونہوہ نہوسا کورنووشی دووہم بہہ.

الصلوات الطيبات لله، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته. السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين. أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله (شافعی و موسلیم و نهبو داوود و نه سائی گپراویانه ته وه) شافعی دمفه رموی: چند فهرموودیه کی جیا جیا له باره ی ته حیات ه وه ریوایمت کرا وه، من نه مه یانم له لاپه سه ندره، چونکه ته و او ترین یانه. حافیظ دمفه رموی: له شافعی پرسیارکرا هو ی چیه ته حیات ه کی نیبنو عه بباس هه ن دمبژیری؟ فهرمووی: چونکه گوشادو فرموانه و خویشم به رشته یه کی دروست بیستوومه هه تا سهر نیبنو عه بباس، له بهر نه وه به لاهه وه داگرترو گوته کی له هینه گانی تر زیاتره، ههر له بهر نه وه په سه ندنم کردو وه، به لام سهر کو نه ی که سیش ناکه م نه گهر گوته یه کی تری ته حیات په سه ند بکا، له گوته دروسته گانی. لای ههر ته و او ی ته حیات نه وه: که له م نه نذازمیه ی باس کرا نه مه پتر بکا: (اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم، وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم، انك حميد مجيد) به لکه ی پیو یستبوونی سه لا و اتدانیس له سهر پیغه مبه ر (مرووده خواه له سهر به ر) نه م فهرموودیه یه: له پیغه مبه ر (مرووده خواه له سهر به ر) پرسیار کرا: کاتی نو یژ ده که ین له ناو ته حیات دا چو ن چو نی سه لا و اتت له سهر بده ین؟ فهرمووی: بل یی: (اللهم صل على محمد وعلى آل محمد) (شه یخان) نه گهر توانای ته حیات ی نه بوو ته رجه مه ی ده کا به زمان یکی تر.

(۱۶) بنیاتی سازدههم: سلاودانهودی پهکهمه، وهک لهم
 فهرمودمیهدا رابوورد: دهسنویژ کلیلی نویژه.. تا کوتایی. لای کهمی
 سلاودانهوه نهومندهیه: (السلام علیکم) نهودوی (نواء لاهازدهب)
 دهفهرموی: چهند فهرمودمیهکی دروست ههیه که پیغهمبهر ئاوا
 سلاوی دمدایهوه: (السلام علیکم) گهئ جارانیس دمیفهرموو: (السلام
 علیکم ورحمة الله).

(۱۷) بنیاتی حەقەدەھەم: تەرتیبە، واتە: ریزکردنی ئەم بنیاتانە بەرودوا لەسەر ئەم شیوەیە لە پیشەووە باسکرا، ئەمەیش بۆ بەرپەرەیی کردنی پێغەمبەر، وە بەپێی فەرموودەی: (صلوا کما رأیتمونی اصلی)، کە ئەمە کوردییەکیەتی: چۆن من نوێژ دەکەم لەبەر چاوتان ئاوا نوێژ بکەن. وە لەحال پێغەمبەر (مەروومە خواوە لەسەربە): لە ژیاڵیدا لەسەر ئەم شیوە ریزکراوە نوێژی دەکرد. لەسەر رای فەرماشتی دروست: نیەت هەنانی لە نوێژ دەرجوون پێویست و واجب نیە.

۵۹) ئەو شتانەى لە پيڻش دەستکردن بە نوڤژ سوننەتن:

دووشت سوننه‌تن له پېش دمسټکردن به نوږت: که بانگو قامه‌تن،
که به واتا جارپدان و ناگادارکردنه‌ومن، له شهرعیشدا وږدیکي تایبه‌تن،
کراون به دمسټوور بڼ بانگه‌وازکرن بڼ نوږتۍ فهرزو بهس. ئهم دومیش
به‌یني قورنانو سوننه‌تو په‌کگرتنی کڅمه‌لۍ گه‌لی نیسلام کراون به

سوننمت. خوای گه وره دمفهرموی: {وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُؤًا وَلَعِبًا - سورة المائدة - ۵۸/۵} واته: (کاتی ئیوه موسولمانان بانگ ده کهن که بین بۆ نویژکردن نه وان نه و نویژه، یا نه و بانگدانى ئیوه یه ده کهن به گالتنه و مه زاق) پیغه مبه ریش (مرووده خواه له سه ربه) دمفهرموی: کاتی نویژ ده بی با یه کیکتان بانگتان بۆ بدا، وه کیستان گهورمتر بوو با نه و بهرنویژیتان بۆ بکا، (شه یخان) له گیرانه و ده یه کا: من و هاوړپیه کم چووین بۆ خزمه تی حه زرمته (مرووده خواه له سه ربه) کاتی ویستمان له خزمه تی بگهړپینه وه، پی فهرمووین: کاتی که نویژ ده بی بانگ بدهن، له پاشا قامهت بکهن.

وه کی تریش بی شک بۆ نویژی فهرزی جه ماعه تی پیاوان بانگ سوننه ته، بۆ تاکیش که به ته نیا نویژ بکا بانگدان سوننه ته، گوتراویشته: که سوننه ت نیه بۆی، چونکه ناگادارکردنه وه له نارادا نیه. به لام قسه ی راست نه وه یه که بانگ بۆ ته نیایش سوننه ته چونکه پیغه مبه ر (مرووده خواه له سه ربه): به نه بو سه عیدی خودی فهرموو: ده تبینم که تۆ حه زت له مالآت و مه ردارى و ده شته، جا هه رکاتی له ناو مه رو مالآت ه که تا بوویت و بانگتدا، یا له و ده شته بوویت و بانگتدا، ته واو ده نگ له بانگه که هه لپره، چونکه هه رچی له قه ری ده نگى بانگده ردا بی و گو یی لی بی، جنۆکه بی، مرو فبی، شی تی تربی، له روژی قیامه تدا نه و شایه تییه ی. بۆ نه دا (شه یخان). سوننه ته بانگ و قامهت به راوه ستانه و ده بن، سوننه ته روو به قیبله بن، سوننه ته باگدرو قامه تکه ر ده سنو یژیان هه بی و له شیان پاک بی و بانگده ر ده نگى خوشبى و ده نگ به رز بی و به دادبی، نه گه ر پیو یستیش بوو بانگه که له سه ر شو یینی کی به رز بی، یا له سه ربانی

مزگەوتىن، وه له جارى يەكەمى (حى على الصلاة) دا بەسەر لابكاتەوه به لای راستا، وه له جارى دوو دەما بگەرپتەوه بۆ سەر و مزعى خۆى، وه له جارى يەكەمى (حى على الفلاح) دا بەسەر نەك بەسىنگ، لابكاتەوه به لای چەپا، وه له جارى دوو دەما بگەرپتەوه بۆ سەر و مزعى خۆى. سوننەتە دەنگ تەواو له بانگ هەلپى، با تەنیا هەر خوشى بى، له بەر فەرموودەكەى ئەبو سەئیدى خودى.

مەرجە ئەوكەسەى كە بانگو قامەت دەخوینى موسوئمان بى، مەرجە بانگەر فامیدەبى و خاوەن تەمیزو هۆش بى و نیرینه بى. له بەر ئەوێ بانگدان بەسارووه به سەرنج و تەماشای بانگەرەوه پێویستی به فەرمانى پێنویژ نیه بەلام قامەتکردن بەسارووه به فەرمانى پێشنوێژەوه، له بەر ئەوێ دەبى لەسەر فەرمانى ئەو بى.

٦٠) له سەرەتاوه هۆى دامەزراندنى بانگو قامەت چى بوو؟

عەبدوللای كورێ زەمید فەرمووی: كاتى پێغەمبەر (مروودە خواوە لەسەر بى): فەرمانى فەرموو كە ناقوسى دروست بكړى، هەتا لى بدن بۆ ئەوێ خەلكەكە كۆببنەوه بۆ نوێزى جەماعەت، لەخەوما پیاویكەم بىنى زەنگىكى گەورەى پێبوو پێم گوت: ئەى بەندەى خودا! ئایا ئەم زەنگە دەفرۆشێ؟ گوتى: بۆچیتە؟ گوتم: بانگەوازی پێدەكەین بۆ كۆبوونەوه بۆ نوێز. گوتى: ئەى بۆ شتێك پێنیشان نەدەم كە لەوه باشتربى؟ گوتم: ئادەى بفرموو، فەرمووی: لەباتى ئەوه دەتێت: (الله اكبر الله اكبر، الله

اکبر الله اکبر. اشهد ان لا اله الا الله. اشهد ان لا اله الا الله. اشهد
ان محمدا رسول الله اشهد ان محمدا رسول الله حي على الصلاة
حي على الصلاة. حي على الفلاح حي على الفلاح. الله اكبر الله
اكبر. لا اله الا الله) نينجا پياوه كه كه مئ دوور كه و ته وه وه نه و جا
فه رمووی: بؤ قامه تی نو یژیش بلئ: (الله اكبر الله اكبر، اشهد ان لا اله
الا الله، اشهد ان محمدا رسول الله، حي على الصلاة، حي على
الفلاح، قد قامت الصلاة قد قامت الصلاة، الله اكبر الله اكبر، لا
اله الا الله).

جا كه رۆژم لیبوووه چوومه خزمه تی جه زرهتو ئه م خه وه م
عه رزی كرد، فه رمووی: خوا یاربئ ئه مه خه و نیکی راست و دروسته
دهمه ئسه له گه ل بیلالا، ئه وه ی له م خه و نه دا دیوته پئی ره وان بکه و پئی
بلئ، با بانگی پئ بدا، چونکه نه و دهنگی له تۆ زو لآ ئره!.

نیر منیش له گه ل بیلالدا هه ئسام و وشه به وشه بۆیم ره دکرده وه و
ئه ویش یه که م بانگیدا، عومهر له ماله وه گوئی له م بانگه ده بیئ، به په له
ده رده چی و پۆشاکه که ی به کیش کردو هاتو فه رمووی: ئه ی پیغه مبه ری
خودا! به و که سه که تۆی کردووه به پیغه مبه ری راست و دروست، منیش
وه ک نه و ئه م خه و نه م دیوه. پیغه مبه ر (مرووه نواه له سه ربه) فه رمووی: ده ی
سو پاس بؤ خوا (ئه حمه د گیراویه ته وه) ته رجیع و ته ئویب سوننه تن،
ته رجیع ئه وه مبه بانگده ره له پیش ئه وده دا که به دهنگی به رز دوو وشه ی
شه هادمت بلئ، له ژیر لیوه وه به په نامه کی ئه م دوو وشه یه بلئ، نه و جا به
دهنگی به رز بیان لئیت. ته ئویبیش ئه وه یه: له

بانگی به یانیدا، بانگدر له پاش (حی علی الفلاح) دوو جار بلئی: (الصلاة خير من النوم) نهم دووه سوننه تن به پئی فهرموودمهکی نه بو مه حذووره، که دمفه رموی: پیغهمبه (رمزاه خواه له سهربه) بانگی فیترکردم نوژده وشه بوو.. تا نهوی که دمفه رموی: نه گهر بو نوژی به یانی بانگت دهدا بلئی: (الصلاة خير من النوم الصلاة خير من النوم) نوژی له خه و باشره، نوژی له خه و باشره. (موسلیم و نه بو داوودو تیرمیذی و نه سانی گیراویانه ته وه. تیرمیذی دمفه رموی: فهرموودمهکی جوانی دروسته). سوننه ته بو نه و که سهی که گوئی له بانگو قامهت بی، نه وهی نه وان دهیلتن نه میش بیلی، بیجگه له ههر دوو گوتهی (حی علی الصلاة) و (حی علی الفلاح) له مانا بلئی: (لا حول ولا قوة الا بالله) بیجگه له وه لامی (الصلاة خير من النوم) لیردا بلئی: (صدقته و بررت و بالحق نطقته) بیجگه له وه لامی (قد قامت الصلاة) لیردا بلئی: (اقامها الله و ادمها وجعلني من صالحی اهلها). به لگهی نه مانه نهم فهرموودهیانه ن: کاتی بیلال (رمزاه خواه له یبه) دهیفرموو: (قد قامت الصلاة) پیغهمبه (رمزاه خواه له سهربه) دهیفرموو: (اقامها الله و ادمها) عومهریش (رمزاه خواه له یبه) فهرمووی: پیغهمبه (رمزاه خواه له سهربه) فهرمووی: کاتی بانگدر گوتی: (الله اکبر الله اکبر) که سیکیش له نیوه بلئی: (الله اکبر الله اکبر)، وه کاتی نه و گوتی (اشهد ان لا اله الا الله)، نه ویش بلئی: (اشهد ان لا اله الا الله)، وه کاتی نه و گوتی: (اشهد ان محمدا رسول الله) نه ویش بلئی: (لا حول ولا قوة الا بالله)، و مکاتی نه و گوتی: (حی علی الفلاح)، نه ویش بلئی: (اشهد ان محمد رسول الله) وه

کاتئ نهو گوتئ: (حی علی الصلاه) نهویش بئئ: (لا حول ولا قوة الا بالله) ومکاتئ نهو گوتئ (الله اکبر الله اکبر)، نهویش بئئ: (الله اکبر الله اکبر) ومکاتئ نهو گوتئ (لا اله الا الله) نهویش بئئ (لا اله الا الله) وه نهو گوتئ وه لامانهی له دلّه وه بئ و بؤ رمزای خوابئ، نهوه نهو کهسه دهچئته بههشت (موسلیم گئراویه تهوه) سوننهته ومقفهو وهستان بهزه نهی رئ، لهکاتئ گوتئ هه موو (الله اکبر) یکا، چونکه دمفه رموئ (مرووده خواه له سه ربؤ): نهی بیلال! که بانگ دمه دئیت له سه ره خو، به شئنهیی بانگ بدهو په لهی لئ مه که به لام قامهت به گورجی تئ په پئنه: (یا بلال اذا اذنت فترسل في اذانك واذا اقامت فاحذر) له شهرحی تیر میزیدا موحه ممه دی کورئ عه بدوره حمان دمفه رموئ: نهو فهرمووده مه به لگهی نهو دمه که بانگدر هه موو وشه یئ له وشه گانی بانگ به سه ریه که وه به یه که هه ناسه ده لئ. سوننهته بؤ بانگدر وه قامهت که له پاش بانگو قامه ته که وه سه لآوات له سهر پیغه مبه ر بدن وه نزا ناسار و مه که بخوئئن، بئئئ: (اللهم صل وسلم وبارك على النبي الكريم وآله. اللهم رب هذه الدعوة التامة والصلاة القائمة آت سيدنا محمداً الوسيلة والفضيلة والدرجة الرفيعة وابعثه مقاما محمودا الذي وعدته انك لا تخلف الميعاد).

عه بدوللای کورئ عه مر دمفه رموئ: له خو شه ویستم بیت دهی فهر موو (مرووده خواه له سه ربؤ): کاتئ گوئتان له بانگ دمه یئ، بانگدر چ ده لئ ئیوهیش نهوه بئئنه وه، له پاشا سه لآوات له دیاری من بدن، چونکه نهوهی یه که سه لآوات له سهر من بدا خودای گه وره له باتئ نهوه ده

رحمەت دەرپژئ بەسەریدا، لەپاش ئەومیش داوای پایای (الوسیلە) م لە
خودا بۆ بکەن، کە یەکیکە لە پایە ھەربەر زەگانی بەھەشت، دانراوە بۆ
بەندەییەکی باش لە بەندە ھەرە باشەگانی خودا، وە بۆ ئەو بەندەییە
نەبێ بۆ کەسی تر دەست نادا، وە من ئومێد دەکەم و ھیوام ھەیە کە
خۆم ئەو بەندەییە بم، جا ئەومیش بزانی ئەو کەسە کە داوای ئەم
پایەیی ئەلوسیلەییە لە خودا بۆ من بکا ئیتر تکاو شەفاعەتی منیش
بۆ ئەو سەردەگرای (موسلیم) لە جابیر مە (رەزە ئەو ھەوایە) خۆشەوێست
(مەرووە ھەوایە) دەفەرموێ: ھەرکەسێ لە پاش بیستنی بانگ بێ: (اللهم
رب هذه الدعوة التامة والصلاة القائمة آت محمدا الوسيلة
والفضيلة وابعثه مقاما محمدا الذي وعده) ھەرکەسێ لەو کاتەدا
ئەمە بێ لە روژی قیامەتدا تکاوی من بۆ ئەو قەبوول دەبێ. (بوخاری).

وہ سوننەتە لەنیوان بانگ و قامەتدا ھەموو کەسێ نزای باش بکا بۆ
ئیشی دین و دنیاى خوێ و موسوڵمانان. چونکە پێغەمبەر (مەرووە ھەوایە) دەفەرموێ: نزا لە نیوانی بانگ و قامەتدا رەت نابێتەو. (ئەبو داوود و
نەسانی و تیرمیزی گێراویانەتەو) تیرمیزی دەفەرموێ: ھەرموودەییەکی
جووانی دروستە، ئەمەیشی ئی پتر کردوو: گوتیان: قوربان! جی نزایی
باشە تا بیلێن؟ ھەرمووی: لە خودا داوای عەفو و عافیەت و ناسوودەیی
دین و دنیا بکەن و داوای لیبوردنی تاوان و لەشی ساغی لیبکەن!.

٦١) باسی ئه و شتانهی که له ناو نویژدا سوننه تن و پیاان دهگوتری (ئه بعض) واته: کرنه سوننه ته کان:

ئه و شتانهی که له ناو نویژدا سوننه تن:-

یه کهم: ته حیاتی یه کهم، به پئی ئهم فهرموودهیه که عهبدوڤلای کوری مالیکی کوری بوجهینه دهگپرتتهوه، دهفهرموئ: له نویژی نیوهرپۆدا ته حیاتی یه کهمی نه خویندو هه ئسایه وه، به لام کاتئ نویژدهکی تهواو کرد دوو کورنووشی هه ئهی برد. (شه یخان). دیاره نه گهر ته حیاتی یه کهم فهرز بوایه تهرکی نه ده کردو بۆی ده گه پرایه وه، که واته: ئه وه به لگهی ئه وه یه که سوننه ته، بۆ ته حیات ههرچۆن دابنیشی ده بی، به لام له ته حیاتی یه کهما ئیفتیراش سوننه ته، که ئه وه یه پئی چه پی له ژیر خویا راده خاو پئی راستی هه ل دهنئ و سه ره په نجه گانی پئی راستی ده کاته رووگه و له سه ر قاپه ره فه ئهی پئی چه پی و سه ره په نجه گانی پئی راستی داده نیشیت. له ته حیاتی دواپیشدا ته وهرروک سوننه ته، که وه کوو ئیفتیراش وایه، به لام ئه وه نده هه یه له مدا پئی چه پی له ژیر خویه وه له لای راستیه وه دهرده کاو لاقنگی ده لکینئ به زه وییه که وه (له ئه صله که دا ته وهرروک فهراموئش گرابوو، نازانم بۆ. (وهرگیڕ).

دووهم: قونووت خویندنه له پاش راستبوونه وه له چه مینه وهی رکاتی دووهمی نویژی به یانی، هه روا له نویژی و متردا له نیوهی دووهمی ره مه زاندا. به لگهی قونووتی به یانی ئهم فهرموودهیهی ئه نه سه

دەفەر مۆی: پېغەمبەر (مروودە خواە لەسەربە) تا لە دنیا دەرچوو هەمیشە لە نوێزی بەیانیدا قونووتی دەخویند. (ئیمامی ئەحمەد و کەسانی تریش گیراویانەتەوه). ئیبنو صلاح دەفەر مۆی: پتر لە کەسێ لە حوفاظی حەدیث بریاری دروستیی ئەم فەرموودەیان داوه. یەکی لەوانە حاکم و بەیەهقی و بەلخییە. بەیەهقی دەفەر مۆی: کارکردن بە گوێرە ئەم فەرموودەییە لە جوار جێنشینه کەوه وەرگیراوه، واتە: لە خولەفای ئەربەعهوه، بەلگە ئەوەیەش کە قونووت لەپاش سەر بەرزکردنەوهیە لە چەمینەوهی رکاتی دوووم فەرموودە کە (شەپخەین و ئەبو داوودە) کە دەفەر مۆی: پېغەمبەر (مروودە خواە لەسەربە): لە نوێزی بەیانیدا لە رکاتی دوووما، لەپاش (ربنا ولك الحمد) هە دەیفەر موو: (اللهم انج الولید...) تا کووتایی فەرموودە کە، کە پوختەو پالفتە کە ئەمەییە: لە داستانە کە شەهیدەکانی بیری مەعوونەدا، پېغەمبەر (مروودە خواە لەسەربە) لە نوێزی بەیانیدا لەپاش هەڵسانەوه لە چەمینەوهی رکاتی دوووم، قونووتی دەخویند، حەدیسکیش لە موستەدرەکی حامکدا هەیه، موغنی موحتاج نەقڵی کردووه ئەوەیەش دەفەر لەسەر ئەمە^(۱).

(۱) لیژەدا (کفاية الاخيار) و (الفقه المسير) کە چونیەکن. بەلام هەر دوو ئەصلە کە شەلەژان، بەدیتی تاج الاصول و شەرحی صحیحی موسلیم و موغنی موحتاج و عومدەتول قاری شەرحی صحیحی بوخاری راستم کردووه، ئەصلەکان ناوایە: (وكون القنوت في الركعة الثانية فلما رآه البخاري في صحيحه، وكونه بعد رفع الرأس من الركوع فلما رآه الشيخان عن أبي هريرة (رضي الله عن) أن رسول الله (صلى الله عليه وسلم): لما قننت في قصة قتلى بنر معونة قننت بعد الركوع فقسنا عليه قنوت

سوننه تی قونووت به هه موو نزاو پارانه وهو وهسپدانه وهی خوی
 کهوره دهی، ته نانهت به خویندنی ئایه تی کش که نزاو وهسپدانه وهی
 خوی تیادی، به نیازی قونووت، سوننه ته که به نه وهندمیش دپته جی،
 به لام له سهر شیوه بیستراوه کهی خوی باشتره. یه کئی له نزا بیستراوه گانی
 نه مه یه: (اللهم اهدنی فیمن هدیت وعافنی فیمن عافیت، وتولنی
 فیمن تولیت وبارک لی فیما اعطیت وقنی شر ما قضیت فانک
 تقضی ولا یقضی علیک وانه لا یذل من والیت تبارکت ربنا
 وتعالیت). (ئه بو داو دوو تیر میذی و نه سائی و که سانی تریش به
 رشته یه کی راست و دروست گپراویانه ته وه) رافیعی ده فهرموئ: له پیش

(الصبح؟! جارئ حیدتی وا بدم له فظه له صحیحیندا نیه، ثم جزره ریوایته
 نه ریوایت له له فظه نه به معنایه، نه موودره جه، نه نهقل به ته صهر ووفه، حدیپ وا
 ریوایت ناکرئ. ده لئ له داستانه که دا، که یه کئی له ریوایته گانی، نمو حدیسی
 شه یخه دین و نمو داووده که من استشهادم پئی کرد به لگمی ثم دوو کاره تیادیه.
 گهرچی له صحیحیندا ریوایتی هیه له نه نه سهوه، له سهر نمو که جاران پیغه مبر
 (هروود و خواه له سهو به) له پیش بهرز ده بوون له روکوع قونووتی ده خویند، به لام به یه ده قی
 ده فهرموئ: که سانی که گپراویانه نمو قونووت له پاش بهرز بوونمو به ژماره زۆرترو به
 حیفظ به حیفظ ترن، که واته قسی توان له پیشتره (له صحیحی موسلیما ده فهرموئ:
 عاصیم فهرمووی: له نه نه سم پرسی: قونووت له پیش روکووعدا یه یا له پاش روکووع؟
 به لام ده قی نه صله که که ده لئ: (یقنت قبل الرفع من الركوع) نیهامی نمو ده کا، که
 قونووت له ناو روکووعا بخوینرئ، وا ده زانم لیره دا وشی (الرفع) موقحه مه گهرچی ثم
 رسته یه له (کفاية الاخيار) یشدا هیه، ههرچۆن بئ ئالۆزه و نه نجامی که مته رخه مییه.

- وه رگپتر -

رستهی (تبارکت ربنا وتعالیت) دوه، زاناگان هم رستهیان پتر کردووه:
 (ولا یعز من عادیت) له گیرانه وده کی بهیه قیدا له پاش رستهی
 (تبارکت ربنا وتعالیت) دوه نه مهیش هیه: (فلک الحمد علی
 ما قضیت استغفرک واتوب الیک). بو پېشنویر سوننه ته به له فزی
 کومهل قونووته کی بخوینی، به لکوو ناپه سنده که نزاکی هر بو
 خوی بی، به پی فهرمو وده کی پیغه مېهر (مروود خوا له سه ربه) که دمه رموی:
 هر که سی بهرنویر بو کومه لئ بکاو نزا باش بهس بو خوی بکاو بو
 نه وانی نه کا، نه گهر واکا به راستی ناپاکیان لیده کا. (نه بو داوودو
 تیر میذی گیراویانه ته ووه تیر میذی به جوانی داناوه). سوننه تیشه
 پېشنویر و پاشنویر و قونووت خوین دمهست بهرز بکنه ووه، تا کوتایی
 قونووت، به لام دمهست هیان به دموچاودا سوننه نیه، چونکه
 چه سپاو (ثابت) نیه، نه مه فهرمایشتی بهیه قیه. به بی راجیای
 مستهینان به سهر سنگدا سوننه نیه، به لکوو کومه لئ زانا به دهق
 دمه رمون: شتی وا ناپه سنده، نه مهیش له (الرضه) دا وا دمه رموی:
 به لکه قونووتی و دتری نیوهی دووه می رهمه زان، تیر میذی له نیمامی
 علیه ووه، نه بو داوود له ئوبییهی کوری که عبه ووه گیراویانه ته ووه.

۶۲) ئەم شتانەيش لەناو نوێژدا سوننەتنو پييان دەگوترى (هەيئات) واتە: سوننەتە سووکەلەکان:

ئەم سوننەتە پازدەن، بە گورنووشى هەلە پىناگرينەوه، واتە کە
فەوتان بە سەجدەى سەهوو جەبر ناگرينەوه.

يەكەم: دەست بەرزکردنەوه يە لەم کاتانەدا: لە کاتى (الله أكبر)ى
نوێژدابەستنداو، لەکاتى دانەوينەوه بۆ چەمىنەوه، لەکاتى
سەر بەرزکردنەوه لە چەمىنەوه، لەکاتى هەلسانەوه لەپاش تەحياتى
يەكەم، لەسەر ئەم شىوہ يە: هەردوو دەستى بە رووتى و بەگراوہى و
لەگەل کەمى بىلاوى پەنجەکانى بەرزەمکاتەوه هەتا سەرى پەنجەکانى
دەمکاتە رىکى لای ژوورووى گوێى و، ناو لەپەکانى دەگەنە ئاستى هەردوو
سەرشانەکانى. ئيتىر بۆ ئەمە وەك يەكە. کە بە پيۆه نوێژبکا، يا بە
دانىشتنەوه، يا بەراکشانەوه، وە نوێژەكە فەرز بى يا سوننەت، وە
نوێژکەرەكە پياو بى يا ژن، پيشنوێژ بى يا پاشنوێژ ئەمانەيش سوننەتن
بەپيى فەرموودەكەى ئىبنو عومەر، كە دەفەر موئ: پيغەمبەر (دروودە خواە
سەبەئ) بە گوتنى (الله أكبر) نوێژى دادەبەست، وە لەکاتى ئەللاھو
ئەكبەر کردندا هەر دوو دەستى، تا بەرابەر هەردوو سەرشانى
بەرزەمکردمەوه، وە کاتى دەچوو بۆ روکووع ئەللاھو ئەكبەرى دەگردو
ديسان بەو چەشنە هەردوو دەستى بەرز دەکردمەوه، وە کاتى لە
چەمىنەوه هەل دەسايەوه دەيفەرموو: (سمع الله لمن حمده) وە لەم
کاتەيشدا بەو چەشنە هەردوو دەستى بەرز دەکردمەوه تا ئاستى هەردوو

سهرشانی، ټینجا دمیضهرموو: (ربنا ولك الحمد). له گیرانه وده یه کا: هر وده ها هه مان چهن هه ردو ددستی بهرز دمکردموه له وکاته دا که دوو رگاتی ته واو دمکردو هه ل دسایه وه بو رگاتی سیهم، به لام له کاتی کوړنووشداو له و کاته دا که سهری له کوړنووش هه ل ددبری ددستی بهرز نه ده کرده وه (ش/د/ت/ن - بوخاری و موسلیم و نه بو داوودو تیرمیزی و نه سانی گیراویانه ته وه).

دووم: به ددستی راستی مووچی ددستی چه پی بگری، قوبه یصه ی کوری هه لیب له باوکیه وه دمفهرموئ: جاران پیغه مبه ر (درویده خواه له سهر به) کاتی بهرنویزی بو دمکردین، به ددستی راستی مووچی ددستی چه پی خوی ده گرت. (تیرمیزی) پیغه مبه ریش (درویده خواه له سهر به) دمفهرموئ: یه کیکه له رهفتاره بهرزه کانی پیغه مبه ران که له ناو نویژدا به ددستی راست مووچی ددستی چه پ بگری (شه یخان و نه سانی و حاکم). ددست دانان له خوارو ناوکه وه، یا له سهروویه وه، چونیه که، چونکه نه م دوو جوړه له هارپیانی پیغه مبه روه ریوایه ت گراوه، عه لی (دراوه خواه له به) دمفهرموئ: سوننه ته له نویژدا، له کاتی راوه ستانا، ددستی راست له سهر ددستی چه پ له خوار ناوکه وه دابنری. (نه بو داوودو نه حمده و ټیبنو نه بی شه یبه). تیرمیزیش دمفهرموئ: هه ندی وا به باش دمرانن که دهسته کانی له ژوور ناوکیه وه دابن، هه ندیکیش وا به باش دمرانن که له خوار ناوکیه وه دایان بنی، هه موو نه مانه به لایانه وه مه ودا ی گوشاده. واشیلی کوری حو جریش دمفهرموئ: له گه ل پیغه مبه ردا به جه ماعت نویژم کرد، ددستی راستی له سهر ددستی چه پی دانا، له سهر سینگی. (ټیبنو خوزمیه له سه حیه که یداو، نه بو داوودو نه سانی

گیراویانه ته وه) نه مه گفته ی نه سانیه: نه و جا دهستی راستی له سه ر
پشتی دهستی چه پی، له ناستی موجی باسکی خو ی دانا.

سییه م: نزای سه رته ی نو یژ، که بریتییه له مه: نو یژ که ره پاش
نه لّاهو نه کبه ری نو یژ دابه ستن بلّی: (وجهت وجهی للذی فطر
السموات والارض حیفا مسلما وما انا من المشرکین. إن
صلاتی ونسکی ومحیای ومماتی لله رب العالمین، لا شریک له
بذلک امرت وانا من المسلمین) (موسلیم) له گیرانه وه یه کا: علی
{ره زاه خواه لیه یه} فه رمووی: پیغه مبه ر {مرووه خواه له سه رب} که هه لده سا بو نو یژ
له پیشا نه لّاهو نه کبه ری نو یژ داستنی ده کرد، ئینجا یه کسه ر ده یفه رموو
(وجهت وجهی) هه تا کو تای (م/د/ت/ن)^(۱)، نه گه ر به قهستی، یا
له بیری نه بوو، نزای سه رته ی نه خو یندو اعوذو بیلای کرد مافی نه وه ی
نابی که بگه ریته وه بو ی، چونکه گاتی به سه رچوو. نه بو هوره یریش
{ره زاه خواه لیه یه} ده فه رمو ی: عاده تی پیغه مبه ر {مرووه خواه له سه رب} وابوو، له
دوای نه لّاهو نه کبه ری نو یژ دابه ستن، له پیش خو یندنی فاتح ادا
ئیس تیکی ده کر، گوتم: نه ی پیغه مبه ری خوا! به باوک و دایکمه وه
به قوربان تبم له م ئیسته دا چی ده خو ینی به نه ینی؟ فه رمووی: ده لیم:-
(اللهم باعد بینی و بین خطایای کما باعدت بین المشرق والمغرب،
اللهم نقنی من خطایای کما نقنی الثوب الابيض من الدنس، اللهم

^(۱) زور به ی نه م ویردو نزایانی ناو نو یژم له به رگی یه که می تاجول نوصولدا کردوه
به کوردی، نه گه ر نه و ترجمانه رژی له رژیان لیره یش بنوسرین کارنکی پیژده.

اغسلنی من خطایای بالثلج والماء والبرد) (شهیخان/د/ن) عومهریش
(رهزای خواہ لیبہ) دہفہرموی: یاسای پیغہمبہر (مروودہ خواہ لہسہربہ) وابوو لہپاش
ئہللاہو ئہکبہری نوپژدابہستن دہیفہرموو: (سبحانک اللہم وبحمدک
وتبارک اسمک وتعالی جدک ولا الہ غیرک) (موسلیم و دارہ قوطنی
گیراویانہتہوہ).

چوارہم: لہ ہہیئاتی نوپژ - ئہعوذوبیللا کردنہ، چونکہ خوا
دہفہرموی: { فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ -
سورة النحل - ۹۸/۱۶ } واتہ: کاتی دہست ئہکہیت بہ قورئانخویندن
بلی: (اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم - پہنا دہگرم بہ خودا لہ
شہری شہیتانی دوور لہ رەحمەت).

جوبہیری کوری موطعیم دہفہرموی: حەزرت (مروودہ خواہ لہسہربہ) کہ
دہستی دہکرد بہ نوپژ لہ سہرہتاوہ سی جار دہیفہرموو: (اللہ اکبر
کبیرا والحمد للہ کثیرا وسبحان اللہ بکیرہ واصیلا) ئہوجا دہیش
فہرموو: (اللہم انی اعوذ بک من الشیطان الرجیم من ہمزہ ونفخہ
ونفثہ) ئہی خواہ! پانادہگرم بہتو لہ شہری شہیتانی بہشپراو لہ
رەحمەتی خودا، لہ خوئی، لہ دہست لیوہشاندنی، لہ پسہپسی شیعر
گوتنی، لہ فشہکردنی. شافیعی (رهزای خواہ لیبہ) دہفہرموی:
اعوذوبیللاکردن بہ گشت گوتهیی دہبی، کہ پہناگرتن بہ خودای تیابی.
باشتر ئہودہیہ کہ بلی: (اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم) ئیبنو لونذیر
دہفہرموی: لہ پیغہمبہرہوہ ہاتووہ، کہ لہپیش قورئانخویندنا
دہیفہرموو: (اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم) بو قورئانخویندنی

هموو رکاتی (اعوذ بالله) کردن سوننه‌ته، چونکه هموو دوو قورئانخویندن، به‌هوی چه‌مینه‌وهو شتی تره‌وه، له‌یه‌کتری داده‌برین ولیک تهرازان (فصل) ده‌که‌ویته‌نوئیوانیان. گوتراویشه: که تایبه‌ته به رکاتی یه‌که‌مه‌وه.

پینجه‌م: به‌دهنگی به‌رزخویندن له‌شوینی خویداو به‌دهنگی نرم خویندن له‌شوینی خویدا، پيشنويز له‌م نويزانه‌دا قورئان به‌دهنگی به‌رز ده‌خوینن، له‌به‌یانی و هه‌ینی و هه‌ردوو جه‌زنه‌کان و تهراویح و وهتری ره‌مه‌زاندا، هه‌روا له‌رکاتی یه‌که‌م و دوو‌می شیوان و خه‌وتناندا، نه‌مه‌یش به‌کوی ده‌نگو به‌پئی یه‌کگرتن، نويزکهری ته‌نیایش له‌م نويزانه‌دا بوی هه‌یه به‌دهنگی به‌رز بخوینن، چونکه نه‌و وه‌ک پاشنويز فهرمانی پیکراوه به‌گوپراگرتن له‌پيژنويز، که‌واته و مزعی له‌و مزعی پيشنويز ده‌چن، که‌واته بۆ نه‌میش سوننه‌ته که به‌دهنگی به‌رز بخوینن.

به‌لام پاشنويز - واته: مه‌ئوموم - له‌نويزی ئاشکراو نه‌ینیدا هه‌ر به‌دهنگی نرم و به‌به‌نامه‌کی قورئان ده‌خوینن، چونکه نه‌م فهرمانی پیکراوه که گوی له‌قورئانخویندن پيشنويز رابگری.

سوننه‌ته بیسمیلايش له‌نويزی ئاشکرادا به‌ئاشکرا بخوینن، چونکه گپراوه‌یه‌کی دروست هه‌یه له‌عه‌لی و ئیبنو عه‌بباس و ئیبنو عومهر و نه‌بو هورده‌ره‌و عایشه‌وه (ره‌زه‌خوايان لایه‌) ده‌ئ: پیغه‌مبه‌ر (مروه‌ه خواه له‌سه‌ربه‌) له‌نويزی حازردا بیسمیلاي به‌دهنگی به‌رز ده‌خویند، له‌موغنیدا ده‌فه‌رموی: له‌سه‌ر فه‌رمایشتی داره قوطنی فه‌رمووده‌یه‌کی ساخی دروست له‌ئنه‌سه‌وه هه‌یه ده‌فه‌رموی: نه‌نه‌س خوی بیسمیلاي به‌

دمنګی بهرز دهخویندو، دهیښه رموو: هه تا بوم بکړئ له نویژا چاو له پیڅه مېر دهکم، واته: نویژهګه ی دهکم به سهرمه شق بو چونیتی نویژی خوم (ومرګیر).

نهګر کهسئ نویژی هه وتاوی گیراپیه وه، له سهر نه م یاسایه به ناشکرا یا به په نامه کی دهخوینئ: نهګر هه وتاوی شهوی له شهوا دهگیراپیه وه نه وه به ناشکرا دهخوینئ، نهګر نویژی هه وتاوی روژی له روژدا دهگیراپیه وه به په نامه کی دهخوینئ به لام نهګر نویژی چووهی روژی له شهوا دهگیراپیه وه، یا به پیچه وانه وه، نه وه هه رمایشتی راستر نه وه یه که بایه خو نیعتبار به کاتی گیرانه وه که یه، که واته: نهګر به روژ نویژی خه و تنانی گیراپیه وه نه وه به نهینئ دهخوینئ، نهګر به شهو نویژی نیوه روژی گیراپیه وه به ناشکرا دهخوینئ.

شاه شه: سوننه ته هه رکه سئ فاتیحای ته واکرد بلئ (نامین) خوشه ویست (دروید خواه له سره بڼه) دهه رموئ: کاتئ پیشنوئژ دهئ: (غیر المغضوب علیهم ولا الضالین) نیومش بلئ: نامین، چونکه هه رکه سئ بوئ ری بکهوئ له گه ل فریشته کانا نامین بکا، خودا له گونا هی له وه پېشی دهوورئ. (شه یخان). هه پیشنوئژو هه نویژخوینئ ته نیا، له نویژی ناشکرا دا، دنگی لی هه لدمېرئ، له هه رمووده دا دهه رموئ: یاسای پیڅه مېر (دروید خواه له سره بڼه) وا بوو، کاتئ له خویندنی فاتیحا دهووه، به دمنګی بهرز دهیښه رموو: نامین. (داره قوطني به رشته یه کی جوان گیراپیه ته وه، نیبنو هه بان و حاکمیش به دروستیان داناوه، حاکم دهیښه رموئ: نه م هه رمووده یه پله ی ساخو و دروستییه که ی به پئی

مهرجی بوخاری و موسلیمه که بۆ فهرمووده‌ی راست و دروستیان داناوه). هه‌روا پاشنوژیژیش به‌ناشکرا ده‌یئ. شافیعی له (الام) دا، ده‌فهرموئ: موسلیمی کوپی خالید هه‌وائی پیماندا، له‌ئیبینو جوهره‌یجه‌وه، له‌عه‌طانه‌وه، عه‌طاء فهرمووی: به‌گوپی خوّم له‌م پێشه‌وایانه‌م بیستووه، له‌ئیبینو زوبه‌یرو له‌وانه‌ی پاش نه‌و، که پێشنوژیژیان ده‌کرد، له‌پاش خویندنی فاتیحا ده‌یانفهرموو: ئامین، نه‌وانه‌یشی که له‌پشتیانه‌وه نوژیان ده‌کرد ده‌یانفهرموو: ئامین، ته‌نانه‌ت مزگه‌وته‌که ده‌نگی ده‌دایه‌وه‌و گرمه‌ی ده‌هات! بوخاریش به‌ته‌علیق له‌ئیبینو زوبه‌ریره‌وه نه‌مه‌ی باس کړووه.

حه‌وته‌م: سونه‌ته نوژی‌خوین له‌پاش خویندنی فاتیحه، له‌نوژی به‌یانو هه‌ینی و له‌رکاتی یه‌که‌م و دووهمی هه‌موو نوژی‌کی تر دا، جگه له‌نوژی ته‌رم سوورته‌ی بخوین، له‌نوژی ته‌رما له‌پاش فاتیحا سوورمه‌ نه‌خوین، سه‌ربه‌لگه‌ی نه‌م مه‌سه‌له‌یه نه‌مه‌یه که نه‌بو هه‌تاده (هه‌زا هه‌وا له‌یه): ده‌فهرموئ: پێغه‌مبه‌ر (هه‌روه‌ هه‌وا له‌سه‌ربه‌ی) ده‌ستووری وابوو له‌رکاتی یه‌که‌م و له‌رکاتی دووهمی نوژی نیوهرپۆدا سوورمه‌ی فاتیحا سوورمه‌تیکی تری ده‌خویند، نه‌و سوورمه‌ی که له‌رکاتی یه‌که‌ما ده‌یخویند درێژتر بوو له‌و سوورمه‌ی که له‌رکاتی دووهم ده‌یخویند، جار خه‌ره‌یش ده‌نگی نه‌وه‌نده به‌رز ده‌کرده‌وه، که ئایه‌ته‌که ده‌بیسترا، له‌نوژی عه‌صریشا هه‌روای ده‌کرد، له‌رکاتی یه‌که‌می بایانیشتا سوورمه‌ی درێژتر ده‌خویند له‌سوورمه‌ی رکاتی دووهم (شه‌یخان) نه‌گه‌ر له‌پاش فاتیحا هه‌ر جه‌ندی قورنان بخوین ده‌ب، با سوورمه‌ی ته‌واویش نه‌بێ یا سوورمه‌ی له‌هه‌ردوو رکاته‌که‌دا دووباره‌ بکاته‌وه. لی‌رده‌ا ئاوا نووسراوه:

(فعن قتادة رضى الله عنه فيمن قرا سورة واحدة في ركعتين او ردد سورة في ركعتين: كل كتاب الله) نه مه تيكله و پيكله، به لام من چارم ناچاره كه بيبه مه وه سهرمه به ستي راستي، بويه ناوا ته رجهمه ي دمكه م. له هه تاده پرسياركرا: نه گهر كه سي سوورمه تي دابهش بكا به سهر دووركاتا، يا سوورمه تي دووباره بكاته وه له هه ردوو ركاته كه دا دمبي يانا؟ هه رمووي: دمبي، چونكه له هه موو نه م حاله تانه دا قورناني خویندوو كه نامه ي خوايه ^(۱).

عه بدوللای كوري سائيبيش (ره زاه خواه اييه) هه رمووي: جاري پيغه مبه ر (درووه خواه له سه ربه) له مه كه كه ي موكه ره مه نويزي به ياني بو دمكردين، له پاش فاتيحاوه، له سهرمه تي سوورمه تي مونمينوونه وه دمستي پيكرد، تا گه يشته سهرباسي مووسا و هاروون، يا خود گه يشته سهرباسي هه زمه تي عيسا، له ويذا كو كه يه ك گرتي، نيتر قورناني خویندنه كه ي بري و سوورمه ته كه ي ته واو نه كردو چوو بو رو كووع! (شه يخان).

پياويكي جوهه يني، هه رمووي: گويم لي بوو كه پيغه مبه ر له هه ردوو ركاته كه ي نويزي به ياني دا هه ر سوورمه تي (اذا زلزلت الارض) ي خویند، جا نه وه يان نازانم كه نايا پيغه مبه ر (درووه خواه له سه ربه) له بيري چووبوو كه له ركاتي يه كه ميشا هه ر نه م سوورمه تي خویندبوو، يا خود به نارمزوو ناواي كرد، تا نيهميش جاروبار چاو له و بكه ين و ناوا بكه ين (نه بو داوود به رسته يه كي دروست و داره قطنی به رسته يه كي به هيتر

^(۱) تماشاى عمده القارى و بدرگى ششم لاپره (۴۲) بكه.

گېږاویانه ته وه^(۱). رافیعې {ره زاه خواه لېږه} ددغه رموی: سوورم تی ته و او باکور تیشې خیر تره له پارچه یی له سوورم تی دریژ!

نم وه وی {ره زاه خواه لېږه} ددغه رموی: نم مه کاتې وایه که سوورمه ته و او وه که و پارچه سوورمه که به قه د یه ک بن، به لام نه گهر پارچه ی سوورم تی دریژ له سوورمه کورته که دریژ تربو و نم وه خویندنې پارچه که خیر تره چونکه زوړ تر.

به لام واده خوازی که نم مه پیو ه ندې به مه وه: نم مه کاتې وایه که پارچه ی سوورم تی دریژ سهرمتا و کوتایې و واتای ته و او و روون بی دیاړه له کاتی وادا که نم و باشتره له سوورم تی کور^(۲).

(۱) هر حدیسی ته حقیق بکم به پتی شرحی نم وه وی لسم صهیحی موسلیم و عومده تولقاری لسم صهیحی بوخاری و (کفایة الاختیار فی حل غایة الاختصار) و به پتی غایه تو لمه نمول لسم تاجول نوصول ته حقیقی ده کم، لېم نم وه ته حقیقه که جیگی متمانه یه، نه گهر لمواندا، نم دوزیمه به پتی موغنی محتاج، نه گهر لمویشا نم دوزیمه، وه ک خو ی ده یه نیمه.

- وەرگیږ -

(۲) که واته: نو یژ خوین نابې هر له خویمه پارچه یی له سوورم تی بخوینن، مه گهر نم پارچه یی له لایم پسرپانم سهرمتا و کوتایې دیاری کرابن و بریارش دارابی که له لایم واتا یشم دانه پراوه له پیش و پاشی خو ی. نم دیش پیوستی به مه سیکی سهراسم ی نایه ته کانی قورئانه، که تا نیستا به شیوه کی سهره خو، به پتی ناگاداری من نه کراوه.

- وەرگیږ - ۱۹۹۵/۸/۳۰

حه زړمت خوۍ (دروېده خوا له سره بڼه) له نوږزی به یانیداو له هه موو
 نوږزیکی تردا رکاتی په که می دریژتر ده کرده وه له رکاتی دووهم، به
 تایبه تی له به یانیدا زړتر دریژی ده کرده وه، چونکه خوا دمه رموی:
 {وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا} - سورة الإسراء -
 {۷۸/۱۷} (واته: وه نوږزی کاتی دمرکه وتنی سبه ینیش به جی بینه،
 چونکه به راستی نوږزی به یانی فریشته پل پل دپنه دیاری). دیسان
 له بهر نه وه دیش هه تا که می ژماره ی رکاته کانی، به زوری قورنان خویندن
 پرپرکړته وه، له بهر نه وه دیش که له دواخه وه، مەردوم به شی خوږیان
 حه ساونه ته وه، هیشتا نه پلکان به مشوورو هه ولی گوزمرانه وهو تیکه لی
 سه رقالی دنیا نه بوونه ته وه، که واته هه تا دلیان له خه یالی گوزمران
 خالی به با دمیکی خوږ له گهل خودای خوږیاند، دوور له موزاحه مه ی
 نه غیار، گف توگو بکه ن، له بهر نه وه دیش که نوږزی به یانی بناغه ی کاری
 نه و روژه یه و سه رته تایه تی شتیش هه ر له سه رته تاوه به گرنگی بیگری
 چاکرته، له بهر نه مانه هه موو، پیغه مبه ر (دروېده خوا له سره بڼه) جاری واده بوو
 دهوری شه ست نایه ت هه تا سه ت نایه تی له نوږزی به یانیدا ده خویند، یا
 سوهرتی (ق) یا سوهرتی (روم) یا سوهرتی (اذا الشمس کورت) ی
 تیادا ده خویند، له سه ره ریشدا فه له قو ناسی ده خویند، جاری واده بوو
 که ژنی منال به بهر له ریزی جه ماعه تا له پشت هه زړه ته وه نوږزی
 ده کرد، منداله که ی له دوره وه ده گریا، هه زړمت (دروېده خوا له سره بڼه) هه ر که
 گوپی له گریانی مناله که ی ده بوو نوږزه که ی به کورتی نه انجام ددها،
 رحمی به مندالگو به دایکه که ی ده کرد، نه بادا به هو ی دریژ کردنه وه ی
 نوږزه که وه تووشی سه خله تی بېن، له نوږزی به یانی روژی هه ینیدا

سوورەتی (الم تنزیل) ی سەجدەو سوورەتی (هل اتی علی الانسان) ی دەخویند، ئەم دوو سوورەتە ی بە تەواوی دەخویند، لە حەزەر تەووە وارید نەبوو کە پارچەیی لە سوورەتیکیان لە هەریەک لە رکاتەکانی نوێژی بەیانیدا بخوینن، کەواتە: ئەوێ وا بکا بە پیچەوانە ی رابەری ئەو زاتەو کەر دەرگا (مروءه نوا له سەربە). ئەویش رینمای ی کە ئەم دوو سوورەتە بە تەواوی بخوینن پەندو جیکمەتە کە ی ئەمە یە: باسی سەرەتای بوونە وەر و سەرەنجای گاری ئەم بوونە وەر و زیندوو بوونە وەر و دروستکردنی ئادەم و چوونە بە هەشت و دۆزەخ و شتی تریشیان تیادایە، کە دەبن بە هۆی هۆشیاری نەتەوێ ئیسلام لە باردی رووداوەکانی رۆژی رەستاخیزمەو، هەتا پەندو ئامۆزکاریان لێ وەر بگرن.

پیغەمبەر (مروءه نوا له سەربە) جاری وادەبوو نوێژی نیومرۆی درێژ دەکردمەو، جاری وادەبوو بە مام ناوەندی دەیکرد. ئەبو سەعید (ره‌زاه‌ نوا له سەربە) دەفەر موی: نوێژی نیومرۆ دادەبەسترا، زەلام بە پی دەچوو بۆ بەقیع، ئیشی خۆی لەوێ تەواو دەکردو دەرگا پرایەو بە ماله‌و دەسنوێژی دەگرتو ئەوجا دەهات بۆ مزگەوت، لە گەڵ ئەویشا فریای رکاتی یە کەمی ئەو نوێژە لە پشت پیغەمبەر مەو دەکەوت، چونکە ئەو مەندی درێژ دەکردمەو. (موسلیم) جاری وایش هەبوو (سبح اسم ربك الأعلى) ی تیادەخویند، یا (واللیل اذا یغشی) یا (والسماء ذات البروج) یا (والسماء والطارق).

عەصریشی ناوای دەکرد: ئەگەر درێژی بکرایەتەو بە قەد نیوێ نوێژی نیومرۆی درێژ دەکردمەو، ئەگەر کورتیشی بکرایەتەو بە قەد

نیومړۍ دهبوو، له حاله‌تی کورتی نیومړۍدا. له شیانیشا نهمه ریبازی
 بوو: جارئ قورنانی زوری تیاده‌خویند، جارئ کهم، چونکه سه‌لاروه: که
 جارئ وابووه (نوعراف) ی‌تیاخویندووه، به‌لام دابه‌شی کردووه به‌سهر
 رکتی یه‌که‌مو دووه‌میدا، هه‌روا (الطور) ی‌تیا خویندووه هه‌روا
 (المرسلات) و (سبح اسم ربك الاعلى) و (والتين والزيتون) و
 (فهلحق) و (ناس) خویندنی نهم سوورنه‌تانه له‌م نوپژانه‌دا، له
 هه‌رمووده‌ی دروستی به‌ناوبانگدا هه‌یه.

نوپژى خه‌وتنانی ناوا ده‌کرد: خوئ (والتين والزيتون) ی‌تیا
 خویندووه، نهم سوورنه‌تانه‌یشی بؤ موعاذ ده‌ست نیشان کردووه که له
 نوپژى خه‌وتناندا بیانخوینى: (والشمس) و (سبح اسم ربك الاعلى) و
 (والليل اذا يغشى) و هاوچه‌شنى نهمانه، نارازی بوو له‌وه که موعاذ
 سوورنه‌تی (به‌قه‌ره) ی‌له‌بهر نوپژى خه‌وتناندا خویندبوو، جارئ موعاذ
 له پشت پیغه‌مبه‌روه (مرويه نواه له‌سربند) نوپژى خه‌وتنان به‌جه‌ماعه‌ت
 ده‌کا، نه‌وجا ده‌چئ بؤ ناو هؤزه‌که‌ی خوئ به‌ر نوپژى خه‌وتنانیان
 بؤ ده‌کاو، سوورنه‌تی به‌قه‌ره‌ی تیا ده‌خوینى، پیاوئ له‌لای پیغه‌مبه‌ر
 (مرويه نواه له‌سربند) سکا‌لای له‌ده‌ست نهم کاره‌ی موعاذ کرد، که نوپژمه‌که‌ی
 زؤر دریژ کرده‌وه، پیغه‌مبه‌ر (مرويه نواه له‌سربند): له‌موعاذ توورده‌ده‌بى و پپى
 ده‌فه‌رموئ: نه‌ی موعاذ! مه‌به‌به‌ نا‌زاوه به‌رپاکه‌ری ناو کو‌مه‌له‌ی
 نوپژکه‌ره‌گان، نه‌وجا نه‌و سوورنه‌تانه‌ی بؤ ده‌ست نیشان ده‌کا که ناومان
 هینان، له‌نوپژى هه‌ینیدا نهم سوورنه‌تانه‌ی به‌ته‌واوئ ده‌خویند: له
 رکتی یه‌که‌مدا سوورنه‌تی (الجمعه) یا (الأعلى) ی‌ده‌خویند، وه له‌رکتی

دوووما سوورەتی (المنافقون) یا (الغاشیة) ی دەخویند (دروودە خواە لەسەربە) بهلام هەرگیز پیغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە)؛ شتی وای نەکردوووە که بچێ کۆتایی هەریەک لەم دوو سوورەتانە لە هەریەک لە دوورکاتەکی نوێژی هەینیدا بخوینێ، کاری وا بۆچی دوورە لە رێگەی راستی ئەوەوە (ئەمە نیوەی راستەو نیوەی هەڵەیه، کاری وا دوورە لە رێگەی راستی پیغەمبەری رەهەبەر؟ لە باسی هەینەتی حەوتەمی ئەم باسەدا که باسی ژمارە/ 62 وە، دانەر بۆ بەلگە لەسەر دروستبوونی بەشی لە سوورەتی یا چەند نایەتی لە وەرەتی لە رگاتیکا، ئەنەرەکی قەتادی هینایەو، ئەم قەسەیهی پیچەوانە ی ئەوەیه (وەرگیڕ) لە دوو جەژنەکەیشدا خۆشەویست (دروودە خواە لەسەربە) لە پاش فاتحیا لە رگاتی یەکەما سوورەتی (ق) ی بە تەواوی دەخویند، یا سوورەتی (سبح اسم) ی بە تەواوی دەخویند، لە رگاتی دووهمیشا یا سوورەتی (اقتربت) ی بە تەواوی دەخویند، یا سوورەتی (هل اتاک) ی بە تەواوی دەخویند، لەسەر ئەم ریبازە پیرۆزە بەردەوام بوو هەتا گەیشتەو بە دیداری یەزدانی مەزن.

چوار جینشینە هەقناسەکان و زانا پێشەواکانیش هەروایان دەکرد، (رەزاە خوا لە مەموویانە)، پیغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە) هیچ سوورەتیکی بە تاییبەتی بۆ هیچ نوێژی دیاری نەکردوو، جگە لەم سوورەتانە ی که ناومان هینان بۆ نوێژی هەینی و دوو جەژنەگەو بەیانی رۆژی هەینی. عەمری کۆری شوەیب لە باوکیەو لە باپیریەو (رەزاە خواە لێبە) دەفەرموێ: سوورەت بە سوورەتی ئەو بەشە ی قورئان که پێی دەگوترێ موفەصصەل، گەورەو گچکە ی، بە گوێی خۆم لە پیغەمبەر م بیستوو، که بەر نوێژی پێدەکردن، لە نیژە فەرزمەکاندا بۆ مەردوم. (ئەبو داوود).

له نویژی فهرزدا نه بیستراوهو ساخ نه بوتهوه که پیغه مبهه (مرووه خواه له سه ربه): خوی له یهک رکاتدا پتر له یهک سوورمتی خویندبی، به لام له نویژی سوننه تدا نه وهی کردووه (نه مه بوئی نه وهی لیئی که شتی وا ناباشه، به لام نه مه ناباش نییه چونکه پیغه مبهه (مرووه خواه له سه ربه) نه مهی ته قریر کردووه، به لکوو وده سپی نه و که سهیهی کردووه که نه مه یکردووه. ته ماشای عومده تولقاری ب/۷۶/۲۹ بکه (ومرگیږ).

هه شته مو نویهم: (له هه یئاتی نویژ) نه للاحو نه کبهه کردنه، له کاتی دانه وینه وهو سه ربه رزه وه کردنداو گوټنی (سمع الله لمن حمده) وه له کاتی سه ربه رزه وه کردندا له چه مینه وه، سه ربه لگهی — نه مهیش نه وهیه که نه بو هورهیره (ره زاه خواه لیټه) ده فهرموئ: جاران پیغه مبهه ریځا خوا (مرووه خواه له سه ربه) کاتی دهستی ده کرد به نویژ، ریځا راده وه ستاو به گوټنی (الله اکبر) نویژی داده به ست، کاتی کیش ده چوو بو چه مینه وه: (الله اکبر) ده کرد، کاتی له چه مینه وه پشټی راست ده کرده وه دهیغه رموو: (سمع الله لمن حمده) نه و جا که داده به زی بو کورنووش دهیغه رموو: (الله اکبر) نه مهی له هه موو نویژی کیدا ده کرد، هه روا له و کاته یشدا که دوو رکاتی ته و او ده کردو هه ل دمه سایه وه بو رکاتی سیهم نه للاحو نه کبهه ده کرد. (بوخاری و موسلیم).

دهیهم: ویردو ته سبیحاتی ناو چه مینه وه و کورنووش. نه بو داوود نه م فهرموو دهیهی گیراویه ته وه: کاتی (فسبح باسم ربك العظيم) هاته خواره وه، خوشه ویست (مرووه خواه له سه ربه) فهرمووی: بیکه نه به به ذیکری ناو چه مینه وه تان، واته له ناو روکوو عدا بلین: (سبحان ربی

العظیم) کاتیکیش ئایهتی (سبح اسم ربك الاعلی) هاته خوارموه،
خۆشهویست (دروود خواه لهسهرب) فهرمووی: بیکه ن به ذیکری ناو
کورنووشتان، واته: لهناو سهجدهدا بلّین: (سبحان ربی الاعلی). وا
باشه که ئهم ویرده سّ جار بلّی: بهپیی ئهم فهرموودهیهی پیغهمبه
(دروود خواه لهسهرب) که دهفهرمووی: ههر کهسّ له ئیوه لهناو چهمینهدا
سّ جار بلّی (سبحان ربی العظیم) نهوه چهمینهدا کهی گوتهی سّ
جار لای کهمی تهواوی چهمینهدا، ههر کهسهشتان لهناو کورنووشدا، سّ
جار بلّی: (سبحان ربی الاعلی) نهوه کورنووشهکهی تهواوه، بهلام
گوتهی سّ جار لای کهمی تهواویی ویردی ناو سهجدیه. (تیرمیزی و
ئهبو داوود). ههر تهواوهکهی له نۆچارموه دهست پیدهکا ههتا یازدهجار
خوینی.

ماومردی دهفهرمووی: ئهمه کاتی وایه که پیشنوێژبی. بهلام
نوێژخوینی تهنیا بۆی ههیه چهنده خۆی ئارمزوو دهکا ویردو نزا به
دووو درێژی بخوینی، بهپیی فهرمایشی پیغهمبه (دروود خواه لهسهرب):
هیچ کاتی بهنده وهک کاتی ناو کورنووش له خواوه نزیك نابیتهوه،
کهواته: لهوکاته داوعاو نزا زۆر بکهن، جیگهی خۆیهتی که
پارانهوهکهتان قهبوول بکری. (موسلیم و ئهبو داوود). پیشنوێژیش ئهم
ماقهی بۆ ههبی. ههیه بهمهرجی پاشنوێژهکانی رهزایان لهسه
درێژکردنهوهکه ههبی. خۆشهویست خۆی (دروود خواه لهسهرب) لهناو
چهمینهدا کورنووشدا پارانهوه نزا و ویردی زۆری دهخویند، نهوهتا
حهزهرتی عایشه (رهزاه خواه لیب) دهفهرمووی: پیغهمبه (دروود خواه لهسهرب):

نښونوعمهر (رهزاه خواه لښه) فهرمووی: پښه مېهر (مرووه خواه لمسه ربه) زور
چار که له ته حیاتا دده نښت له پی راستی له سهر رانی راستی دده ناو
له پی چه پی له سهر رانی چه پی دده نا، په نجهی شایه تماني بهر لا ده کردو
له کاتی کوتنی وشه (الا الله) ی ناو شایه تمانيا بهرزی ده کرده و نئیر
چاوی تی دهری (نه حمده و موسلیم و نه سانی).

دوازدههم: له هه موو ته حیاتیکا که سلاوی تیا دا نه دریته وه
دانیشتن به شیوهی (افتراش - پیراخستن) سوننه ته، که بریتیه له وه:
پی پی چه پی رابخا له ژیریداو له سهری دابنیشی و پی پی راستی به
په نجه گانیه وه هل بنی و روهی سهره په نجه گانی بکاته رووگه، له
ته حیاتی دوا یشتدا له سهر شیوهی (تورک - لاسمه نشین) دابنیشی،
لاسمته نشینیش وه کوو پیراخستنه، به لام له مدا پی پی چه پی له ژیر
خویه وه دمر دهکا بو لای راستی، وه نه رمه ی لاسمتی دهنووسی
به زه و پیه که وه.

نهم دوو شیوه یه له صه حیه یندا هیه: له گپړانه وه یه کی
بوخاریدا ده فهرمووی: نه بو حومه یدی ساعیدی (رهزاه خواه لښه) به چهن
که سن له یارانی پښه بهری فهرموو: من له هه مووتان باشتر ناگام لښه تی
که پښه مېهر (مرووه خواه لمسه ربه) نوژی چوون بوو: سهرنجم دده که نه لا هو
نه کبه ری ده کرد، هه ردوو دهستی تا ناستی هه ردوو سهرشانه گانی هه
دهبری، که روکوو عیشی دهر د هه ردو دهستی له هه ردوو نه ژنو گانی
خوی گیر ده کرد، وهریک پستی خوی ده چه مانده وه، پشت و ملی خوی
ریک له یهک ناست به بی کووری راده گرت، که سهریشی هه دل دهری له
چه مینه وه ریک هه دل ده سایه وه و قنج راده و ه ستایه وه، تایهک یهک

بېرېراگه كانى پىشتى دەچوونەو شويىنى خويان، كه كورنووشيشى دىبرد
 ھەردوو لەپى دەستى دادەنا لەسەر زەويەكە، بەلام باسكى خويى
 رانەدەخست لەسەر زەويەكەو كەمى باسكەكانى بەرزەگرت و نەشى
 دەنووساندن بە لاتەنىشتى خويەو، بەلكوو ھەر دووبالى خويى بلاو
 دىكردەو، وەسىنگى پەنجەكانى ھەردوو پىي لەسەر زەوى دادەناو نووكى
 پەنجەكانى قاچى روويان دىكردە رووگە، لە تەحياتى يەكەميشدا لەسەر
 قاچى چەپى دادەنىشت و قاچى راستى ھەل دەنا، لە دواركاتيشدا پىي
 چەپى لەژىر خويەو رەت دىكردو لە ژىر پىي راستىو نووكەكەى
 دىكردەو، وە پىي راستىشى ھەل دەناو لەسەر لارانى خوي دەدەنىشت.
 (دانەر بەشى كۆتايى ئەم فەرموودەيەى نووسىبوو، من بە تەواوى
 نووسىم، چونكە دەبى بە بەلگەى روشن بو زور لە كىردارەكانى نويز –
 وەرگير).

سيازدەھەم: نزاو پارانەو دى دانىشتنى نيوان ھەردوو كورنووش.
 پىغەمبەر (دروودە خوا لەسەرە): لە دانىشتنى نيوان كورنووشەكاندا
 دەيفەرموو: (رب اغفر لى رب اغفر لى) (نەسانى و ئىبنو ماجە).

ئىبنو عەبباس (رەزە خوا لەسەرە) دەفەرموى: ياساى پىغەمبەر (دروودە
 خوا لەسەرە): وابوو، لە دانىشتنى نيوانى دوو كورنووشەكاندا دەيفەرموو:
 (اللهم اغفر لى وارحمنى وعافنى واهدنى وارزقنى) (ئەبو داوود) لە
 كىرپانەو دىكى تىرمىذىدا: (واجبرىنى) يە لە جياتى (عافنى).

چواردەھەم: دانىشتنى وچانە، كه بىر تىيە لە دانىشتنىكى سووكە،
 لە پاش لىبوونەو لە كورنووشى دوودەمى ركاتى يەكەم، لە پاش

لیوونوه له کورنووشی دووهمی رکاتی سیهم، چونکه پیڅه مېهر (دروېده) خواه له سربېره! خوږی نهووی گردووه، دوو گېړاونه ویش هه یه له نیمامی نه حمه دهوه، په کیکیان ناوا دهلی.

پازده ههم: نرازو پارانه ووی پاش ته حیاتی دواپی، عه بدوئلای کوری مه سعود، گېړاویه ته ووه، کاتې پیڅه مېهر (دروېده) خواه له سربېره! ته حیاتی فیړکردوون، له کوټاییدا فهرمووی ته: ئینجا به نارزووی خوږی بپاریته ووه بوږ خوږی و حهزی له چی بی له خودا داوای بکا (م).

عہلی (ره زاه خواه لیبېه) فهرمووی: یاسای پیڅه مېهر (دروېده) خواه له سربېره! واپوو له ته حیاتی له ناوہندی شایه تمانه ینان و سلاودانه ودها دهی فهرموو: (اللهم اغفر لی ما قدمت وما اخرت وما اسررت وما اعلنت وما اسرفت وما انت اعلم به منی انت المقدم وانت المؤخر لا اله الا انت) (موسلیم).

عه بدوئلای کوری عه مر (ره زاه خواه لیبېه) فهرمووی: نه بو به کری صه دیق (ره زاه خواه لیبېه) فهرمووی به پیڅه مېهر (دروېده) خواه له سربېره! نرایه کم فیړبکه که له نویزه که ما بیکه م، فهرمووی: بلې: (اللهم انی ظلمت نفسی ظلما کثیرا ولا یغفر الذنوب الا انت فاغفر لی مغفرة من عندک وارحمنی، انک انت الغفور الرحیم) (شه یخان). نه بو هوره یره یش (ره زاه) خواه لیبېه! فهرمووی: یاسای پیڅه مېهر (دروېده) خواه له سربېره! واپوو له نویژدا، له کوټایی ته حیاتی پیښ سلاودا دهی فهرموو: (اللهم انی اعوذ بک من عذاب القبر ومن عذاب النار ومن فتنة المحيا والممات ومن فتنة المسيح الدجال) (م).

شانزدهم: سلاودانه‌وی دوومه، چونکه خووشه‌ویست (دروود خواه
له‌سره‌ب) به‌لای راست و به‌لای چپ‌ی خویدا سلاوی ده‌دایه‌وه (م).

۶۳) سوننه‌ته په‌یوه‌سته‌کانی نویژه فره‌زده‌کان:

ئهو نویژه سووننه‌تانه‌ی که په‌یوه‌ستن به فره‌زده‌کانه‌وه نۆزده رکاتن!
دوو رکات له پیش نویژی به‌یانیدا، چوار رکات له پیش نیومرپوډا، دوو
رکات له پاشی، چوار رکات له پیش نه‌صردا، دوو رکات له پیش شیواندا،
دوو رکات له پاشی، سئ رکات له پاش خه‌وتنان، که ئاخ‌ر رکاتیان
ومتربوو، سوننه‌ته دامه‌زراوه‌کانیان ده رکاتن، که بریتین له‌و سوننه‌ته
په‌یوه‌ستانه که خووشه‌ویست (دروود خواه له‌سره‌ب) سه‌رومپ کردوونی، که
ئهمانه‌ن: دوو له پیش به‌یانیدا، دوو رکات له پیش نیومرپوډا، دوو رکات
له پاشی، دوو رکات له پاش شیوان، دوو رکات له پاش خه‌وتنان، به‌لگه‌ی
ئهمه‌پیش فره‌مووده‌که‌یه که ئیبنو عومه‌ر (ره‌زاه خواه له‌ب) دمفه‌رموی: له
خزمت پیغه‌مبه‌ردا (دروود خواه له‌سره‌ب) دوو رکات له پیش نیومرپوډا، دوو
رکات له پاشیه‌وه، وو رکات له پاش شیوانه‌وه، دوو رکات له پاش
خه‌وتنانه‌وه، نویژی سوننه‌تم کردووه، هه‌فصه‌ی خوشکیشم، که
هاوسه‌ری پیغه‌مبه‌ر بوو، قسه‌ی بۆ کردووم: که پیغه‌مبه‌ر (دروود خواه
له‌سره‌ب) له پاش شه‌به‌ق دوو رکات نویژی سوننه‌تی سووکه‌له‌ی ده‌کرد.
(شه‌یخان).

ئه‌وانه‌ی که دمفه‌رموون چوار له پیش نیومرپوډه سوننه‌ته
به‌لگه‌که‌یان ئهم فره‌مووده‌یه: که بوخاری له عانیسه‌وه ده‌گی‌رپه‌ته‌وه:

پیځه مېهر (دروود خواه لاسه ربڼه) چوار رکات نوږزی سوننه تی له پیش نوږزی نیوهر پوه تهرک نه ده کړدا. نه وانه یس که دمه رموون: چوار له پیش عه صروه هه یه، به لگه یان نه م فهرمووده یه تیر میښییه: عه لی (دروود خواه لایته) فهرمووی: پیځه مېهر (دروود خواه لاسه ربڼه) له پیش عه صردا چوار رکات سوننه تی دمکړد، به یینی ده خستن، له گیرانه وده یه کا: رحمة تی خودا له و که سه بی که له پیش عه صردا چوار رکات سوننه ت ده کا. تیر میښی دمه رموی: فهرمووده یه کی جوانه، ئیبنو حه بانیس به فهرمووده یه کی دروستی داناوه. دوو رکاته که ی دوا خه وتنانیش ئیبنو عومهر حه دیسیکی گیرا وده توه له باره یانه وه. دوو رکاته که ی پیش شیوانیش به پیی گیرانه وه ی بوخاری: له پیش نوږزی شیوانه وه نوږزی سوننه ت بکه ن. له پیش نوږزی شیوانه وه نوږزی سوننه ت بکه ن. له جاری سییه مدا فهرمووی: بو که سی نارمزوو بکا.

له موسلیمدا دمه رموی: نه نه سی کوړی مالیک (دروود خواه لایته) فهرمووی: جاران که له مه دینه بووین، کاتی بانگدر بانگی شیوانی ددها، یاران په لاماری په نا کوڼه که گانی ناو مزگه وتیان ددها، هه تا فریابکه ون له پیش دابه ستنی جهماعه تی شیواندا، سهرو دوو رکات سوننه ت خیرا بکه ن، ته نانه ت خه لکیکی نه وه نده زور خه ریکی کردنی نه و دوو رکاته سوننه ته بوون له و کاته دا، پیای نه شارمزا که دهاته ژوورده وه وایه که نه وه نوږزی شیوانه ده یکه ن!

٦٤) نوښتی سوننه تی زور سوننه ت:

سې جور نوښتی سوننه ت زور خیرن:

یه که م: شه و نوښت.

دووم: نوښتی چیشته نگاو،

سینه م: نوښتی ته راویح.

پیشه وایانی گهلی نیسلام به کوی دنگ یه کیان گرتوو له سهر شه و
که شه و نوښت زور خیره، خوی مه زن دمفه رموی: {وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدُ
بِهِ نَافِلَةً لَّكَ - سورة الإسراء - ٧٩/١٧} واته: سهرم پای نوښت
فهرز هکان به شه و واز له شه و بینه و شه و له خوت بزپینه، هه ندی
شه و نوښت به و قورنانی تیابخوینه، دیسان خوی مه زن دمفه رموی:
{كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ - سورة الذاریات - ١٧/٥١}
واته: شه و ته و اکارانه ره و شتیکی تری به رزیان هه بوو شه و بوو که
به شه و سهر شه و ویکیان ده سکانو نیت زور به ی شه و ههر سهر قالی نوښت
بوون هه روا زاتی ههر مه زن دمفه رموی: {تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ
الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا - سورة السجدة - ١٦/٣٢}
واته: به شه و دووره پاریزن له نوین و نووستن و ههر سهر گمی شه و
نوښتو خوا به رستین و له خودا ده پارینه و، لاله و پاله و سکالا له دمرگی
په رومردگاری خو یانا ده که ن، هم له ترسی سزاو توله ی سه ختی و هم
به هیوای ریژنه ی رهمه تی) له پیشدا شه و نوښت فهرز بوو، له دوا پیدا
شه و برپاره لایرا.

له فهرمووده یاشدا دهفهرموئ: حه زرمث (درووده خواه له سه ربه) دهفهرموئ:

خوو بگرن به شهو نوپژدهو بیکهن به پیشه ی ههمیشه تان، چونکه شهو نوپژ هر له میژدهو پیشه ی پیاوچاکان بووه، سهره پای نه وه دیش ده بی به هو ی نزیکبوونه وه له خواوه، وه ده بی به که فاره تی خراپه وه ههروه ها له گونا هیش ده تان گیرپته وه! (له گیرانه وه یه کی تاجول ئو صولدا: دمردیش له له ش دمردکا - و مرگیر).

(حاکم گیراویه ته وهو فهرموو یه تی: ئه م فهرمووده یه دروستو ساخه، چونکه به پیی مهرجی ئیمامی بوخارییه که بو فهرمووده ی دروست (حه دیشی صه حیج) دایناوه. له لایه کی تریشه وه له فهرمووده دا هه یه ده فهرموئ: (درووده خواه له سه ربه) هر که سی هر شهوئ سه ت ئایه ت له شهو نوپژدا بخوینئ، له ناو تو ماری ده سته ی بی ئاگایاندا، له و شه وه دا ناوی ئانوسری، هر که سی کیش هر شهوئ له شهو نوپژدا دووسه د ئایه ت بخوینئ ناوی له ده فته ری خواپه رسته بی گهرده کانا ده نوسری (حاکم گیراویه ته وهو فهرموو یه تی: ئه مه به پیی مهرجی ئیمامی موسلیم) ه.

بزانه: که ناو مراستی شهو باشتین کاته بو شهو نوپژ، چونکه کاتی له خو شه ویست (درووده خواه له سه ربه) پرسیارکرا: له دوا نوپژه فهرزه کان کام نوپژی خیری زورت ره؟ فهرمووی: نوپژی ناو جه رگه ی شهو. چونکه له کاته دا جه نگه ی گهرمه ی خه وه، زوربه ی خه لک له وکاته دا بی ئاگان، له وکاتی وایشدا خواپه رستی زور نه سته مه! به هه ر حال نیوه ی دوا یی له نیوه ی پيشوو باشته بو شهو نوپژ، چونکه خوا ده فهرموئ: {وَبِالْأَسْحَارِ

هُم يَسْتَغْفِرُونَ - سورة الذاريات - ۱۸/۵۱ { واته: له بهرمبه ياندا به کوئی دل له خودای میهره بان ده پارتنه وه که له تاوانیان خوش بی، به تایبه تی له تاوانی نه وه نه بادا لهو شه ودا دریغییان کردبی له ههقی جیبه جیکردنی به ندایه تیدا). دیسان له بهر نه وه پش چونکه خودای په رومردگار هه موو شه وی له سییه کی کوتایی شه ودا ته شریفی داده به زی بۆ ناسمانی یه که مو دمه فرموی: ئای بۆ به خته و مرئ بیت له م کاتی رحمه تبارانده لیم بپارتنه وه تا بچم به هاواریه وه، ئای بۆ که سی داوای به شی باشم لیبکا هه تا به شی بدهم. ئای بۆ که سی داوای لیخوش بوونم لیبکا هه تا لی خوش بم (ش/ د/ ت) ئهم دابه زینه دابه زینی نیشانه گانی ده سه لاتی خوایه نه ک مه به ست لی ئه وه بی که زاتی خودا خوئی دابه به زی، هه تا که سی بلئ: ئهمه سه رده کی شی بۆ ئامیته بوون و توانه وه ی دروستکه رو دروستکراو له ناو خو یاندا و سه رده کی شی بۆ نه وه که بلین خوا له شو جهسته و نه ندای هه یه، که به مه له زار او دی هه ندی گورو هدا دگوتری (حلول) و (تجسیم) چونکه خوا له باره ی بیچوونی خو یه وه دمه فرموی: {لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ - سورة الشوری - ۱۱/۴۲} (واته: له وینه ی زاتی خوا هیچ شتی نه).

ناباشه که سی شه و سه راسه ر هه رشه و نو یژیکا، چونکه به پیی فه رموده شتی وازیان ده دا له له شو ته ندروستی. که سی خو و بگری به شه و نو یژه وه له پاشا وازی لی بی شتی و ناباشه، چونکه پیغه مبه ر (دروود خواه له سه رب) به عه بدوللای کوری عه مری کوری عاصی فه رموو: ئه ی عه بدوللا! وه ک فیساره کهس مه به که جاران شه و نو یژی ده کرد، که چی ئیستا نایکا (ش).

به لگه‌ی نه‌وه‌یش که نوږزی چی‌شته‌نگاو زور سوننه‌ته نه‌م
 نایه‌ته‌یه: {يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ - سورة ص - ۱۸/} واته:
 ئیمه که به‌روم‌ردگاری نه‌م بوونه‌ومره‌ین کی‌وه‌کانمان رام کردبوو که
 له‌گه‌ل داوود پی‌غه‌مبه‌ردا سهر له‌ ئیواری و سهر له‌ به‌یانی ته‌سبیحات بو
 خودا بکه‌ن).

ئیب‌نو عه‌بباس (ره‌زاه‌خوا له‌ خوه‌ واته، عه‌بباس باوک) ده‌فه‌رموی: مه‌به‌ست
 له‌ (الاشراق) له‌م نایه‌ته‌دا نوږزی چی‌شته‌نگاوه. له‌ سه‌حیحه‌یندا له
 نه‌بو زمره‌وه (ره‌زاه‌خواه‌ایب) ده‌فه‌رموی: دۆستی ئازیزم پی‌غه‌مبه‌ری
 خو‌شه‌ویست (مرووده‌خواه‌له‌سهره) نه‌م سئ ناموژگارییه‌ی کردووم: که‌ هه‌موو
 مانگئ سئ روژ به‌ روژوو به‌م، وه‌ هه‌موو روژئ دوو رکه‌ت چی‌شته
 نوږزبکه، وه‌ هه‌موو شه‌وئ له‌ پېش خه‌وتندا نوږزی وه‌تر بکه‌م^(۱)

بوخاری (ره‌زاه‌خواه‌ایب) نه‌مه‌ی پتر کرده‌وه: به‌پشتی خوا هه‌تا مردن
 نه‌م سئ ناموژگارییه‌ پشت گوئ ناخه‌م^(۲).

^(۱) به‌پیتی ناگاداری من نه‌م فرموده‌یه له‌ سه‌حیحه‌یندا نه‌بو هوره‌یره‌ ده‌یگریت‌وه
 نه‌وه‌ك نه‌بو زه‌ر، له‌ موسلیمدا نه‌بو ده‌ردایش نه‌مه‌ ده‌گریت‌وه، به‌ زه‌ینم (نه‌بو زه‌ر) یا
 هه‌لئ چاپ یا ته‌حریفی نه‌بو ده‌ردایه، یا شتیکی تری ئاوايه، به‌ هه‌رحال له‌بهر نه‌وه‌ی
 إحاط و ناگاداری بوون له‌ هه‌موو گیرانه‌وه‌ شیوه‌کانی فرموده‌ له‌ سه‌حیحه‌یندا
 شتیکی هه‌روا ناسن نیه‌ له‌بهر نه‌وه‌ به‌م ناگادارییه‌ نیکی‌فام کرد.

^(۲) روونکردنه‌یه‌ی: نه‌م فرموده‌یه‌ی بوخاری و موسلیم ریوایعتیان کردووه‌ له‌ نه‌بو
 هوره‌یره‌وه، له‌سهر نه‌م شیوه‌یه‌ی ئیره، موسلیم له‌ نه‌بو ده‌رداتیش‌وه‌ ریوایعتی کردووه،

لای که می نویژی چیشته نگاو دوورکاته، لای زوره کهی دوازده رکاته، چونکه خوشه ویست (درویه خواه لسه ربه) به ئه بو زهر دهمرموی: نه گهر دوانزه رکات نویژی چیشته نگاو بکهی خودا له به هه شتا کوشکیکت بو دروست دهکا. (بهیه هقی دیگپریتته وه به لام به لاوازی داناوه). نیمای نه وه وی دهمرموی: لای زوره کهی هه شت رکاته، زوربهی زاناکانیش هه روا دهمرموون، له حه دیسه کهی شه یخه ینیشا که له نوموو هانیئه وه یه دهمرموی: روژی ئازادگردنی شاری مه ککه، پیغه مبه ر (درویه خواه لسه ربه) هه شت رکات نویژی سوننه تی چیشته نگاوی کرد، له هه موو دوو رکاتیکا سلاوی دهدایه وه.

کاتی ده ستپیکرنی له وحه وه یه که خور به قهد رمی به رزه وه ده بی، وه هه تا (استواء) واته: گه یشتنی خور به ناوهرستی ناسمان.

به لگه ی نه وه ییش که نویژی ته راویح زور سوننه ته، نه مه یه: یه گگرتنی زانایانی نه ته وه ی نیسلام له سه ر نه م بریاره، چهن که سی نه م قسه یه ده که ن که نیجماع هه یه له سه ر نه وه، له سه حیه یه نیشتدا دهمرمووی: که سی شه و نویژی رهمه زان بکا (واته ته راویح) به نیمان و بناوهره وه، ساخ له به ر رمزای خودا، خودا له گونا هه کانی له وه و پیتی خوش ده بی. عانیشه (ره زاه خواه لسه ربه) هه رمووی: شه وی له شه وه کانی رهمه زان حه زرعت (درویه خواه لسه ربه) له ناو جه رگه ی شه ودا له مال دمرچوو،

نمسانی له ئبو زهره وه، تماشای عمده القاری بهرگی حوتمم لایره ۲۴۳ بکه. له (کفایه الاخبار) یشتدا، هه ر دهمرموی: وفي الصحيح عن أبي هريرة (ض) قال: (أوصاني خليلي بثلاث) الحدث.

رۆښت بۇ مزگهوت و لهوئ دهمستی کرد بهشهو نوښ، وه چهند پياوئ له
 ياران له پشتيهوه نيقتيدايان پښی کوردو دهستيان کرد به تهر اوځکردن
 لهگه ليدا، جا کاتي رۆژبووه، خه لکه که نه م باسه يان گيراپيه و دو هه واله که
 بلاو بووه، جا له شهوی دوو م خه لکيکی زورتر گرده و بوون و پښه مبه ر
 (درویدی خوا له سه ربه) ديسان بهر نوښی تهر اوځی بۇ کردنه وه، وه بۇ سبه يني
 نه م باسه ته و او بلاو و بو، جا بۇ شهوی سييم خه لکيکی زور زور له
 مزگهوت گرده و بوون و ديسان وه شهو نوښيان به جه ماعت له پشت
 پښه مبه ر وه گرده وه، جا له شهوی چوار م هاوړپيانی حه زرت:
 (درویدی خوا له سه ربه) نه و نه د کؤبو و بوونه وه مزگهوت
 نه يد مگرت، به لام پښه مبه ر (درویدی خوا له سه ربه) له م شه و دا نه هات بۇ
 ناويان، بۇ شهو نوښی تهر اوځ، جا سبه يني که ته شريفي چوو بۇ
 ناويان و نوښی سبه يني بۇ کردن، رووی تيکردن و شايه تمانی هيناو
 فهرمووی (درویدی خوا له سه ربه): من نه مشه و ناگادار بووم له هاتنی ئيوه بۇ
 مزگهوت و ناگام له حالتان بوو، به لام بويه نه هاتم بۇ لاتان مهادا نه م
 تهر اوځه فهرز بکری له سه رتان، وه ئيوه يش بۆتان نه کري ئيتر هه تا
 حه زرت (درویدی خوا له سه ربه) کؤچی دوايیکرد شه و نوښی ره م هزان هه ر
 له سه ر نه م شه و يه بوو (ش/د).

ئيتر نه م سوننه ته له سه ر نه م شيويه به رده و ام بوو له سه رده می
 پښه مبه ر خوئ و نه بو به گرو سه رده تاي جي نيشيني عوم هردا، هه تا
 شه وئ عوم ه ته ماشای کرد مه رده م که، يه که يه که و دوو که س
 دوو که س و سئ که س، سي که س خه ريکن نوښی تهر اوځ ده کن. جا
 هه موويانی کرد به يه ک کؤمه ل و نوبه ييهی کوړی که عبي کرد به

پیشنوږښيان و نهوه برپاريانداو بهوو به يه کگرتن، عومهر بؤيه نه مهی کرد چونکه تازه مه ترسی نهوه نه مابوو که تهراوېح فهرزبېی له سره بیست رکاتی برپاردا بؤيان، هاورپيانېش له سره موسولمانان، چونکه له پاش پیغمبر (دروېده خواه له سره) نهوهی خوۍ فهرز نه بووبی له ژيانی نهودا به هیچ فهرز نابی. تهراوېح بؤ پياوان و ژنان وهک يهک سوننه ته. عهرفهجه (ره زاه خواه ايښی) دمه موۍ، نیمامی عهلی (ره زاه خواه ايښی) موسولمانه کانی هان ددها له سره تهراوېحی رده مەزان. پياوېکی دانابوو پیشنوږښی تهراوېحی بؤ پياوان دهگرد، پياوېکیشی دانابوو پیشنوږښی بؤ ژنان دهگرد، من خوۍ پیشنوږښی تهراوېحی ژنان بووم. کاتی نوږښی تهراوېح دهست پیدکا له پاشکردنی نوږښی خهوتنانهوه، بهلام له پیشکردنی وهتردا، وه ههتا بهرهبه یان دهمین^(۱) باشتراوایه تهراوېح

(۱) به قسمی د محمد عاشور، نهک به پیتی کتبه گوره کانی شمع، نوږښی تهراوېح به هشت رکات خیری زوړتره، بهلام وهک له شریعتی تیسلامدا دهموۍ: (نه صلی نوږښی تهراوېح و جماعت کردن له هشت رکاتیا سوننهتی پیغمبره، وه له دوانزه رکاته کدیا نیجماعی بی دهنگی نه صاحبو باقی موسولمانی له سره دامزراوه، نه مهی کورتمان له (فتح الباری) شرحی (بخاری) و له (تحفه) و (شیروانی) و حاشیمی (جمل) دا نووسراوه (شریعتی تیسلام بدرگی یه کم لاپره (۱۷۸) چاپی یه کم.

له راستیدا هم جوړه کسانه کی په پیدابون، که بهی پدروا، بهی به لگیده کی له بار، موخاله فی رای دامزراوی مذهبی خوین ده کمن، گوايه ده یانموۍ هممو شتی بیه نهوه سر حالی سهرده می پیغمبر خوۍ، بدراستی هم جوړه کسانه بهر بهر مهزهبه کان تیک دده و موسولمانان بهر بهر پیغمبره ده بن، نهویش سهره تایه بؤ

به هشت ركات بكرئ، له مه‌دا پيځه‌مبه‌ر بكرئ به سه‌رمه‌شق، نيينو خوزميه‌و نيينو حبان له (سه‌حيحه) گاني خوياندا ده‌گيرنه‌وه له جابيره‌وه، ده‌فه‌رموئ: پيځه‌مبه‌ر (مرووه‌ خوا له سه‌ربه‌) هه‌شت ركات ته‌راويح و ركاتي وه‌تري بو كردين، له شه‌وي نايينده‌دا چاو نه‌واړيان كرد، به‌لام پيځه‌مبه‌ر نه‌چوو بو مزگه‌وت. نه‌بو يه‌علاو طه‌به‌راني به رسته‌يه‌كي جوان هه‌ديس ده‌گيرنه‌وه ده‌فه‌رموئ: ئوبه‌يي كورې كه‌عب هات بو خزمه‌تي پيځه‌مبه‌ر (مرووه‌ خوا له سه‌ربه‌) فه‌رمووي: ئه‌ي پيځه‌مبه‌ري خوا! ئه‌م شه‌و شت له من روويدا، فه‌رمووي: چي روويدا ئه‌ي ئوبه‌ي؟ فه‌رمووي: چهن ژن له ماله‌وه‌م گوتيان: ئيمه ئه‌م شه‌و قورئان ناخوينين له حياتي نه‌وه نويزي ته‌راويح له پشت تووه ده‌كه‌ين، منيش هه‌شت ركات نويزي ته‌راويح بو كردن له‌گه‌ل وه‌تردا. پيځه‌مبه‌ر (مرووه‌ خوا له سه‌ربه‌) هيچي نه‌فه‌رموو، واتاي وايه هه‌شت ركات ته‌راويح سونه‌تيكه كه ره‌زاي پيځه‌مبه‌ري له سه‌ره. عانيشه‌يش (ره‌زا خوا له سه‌ربه‌) ده‌فه‌رموئ: پيځه‌مبه‌ر نه له ره‌مه‌زان و له غه‌يري ره‌مه‌زانا له يازده ركات زياتر نه‌ده‌كرد.

سه‌بارمه‌ت به قورئانخويندني ناو ته‌راويح شتيكي ديارى كراو نه‌هاتوو، به‌لام مامناوه‌ندي و ميان‌په‌وي له خويندني قورئاني ناو ته‌راويحدا په‌سه‌نده، نابئ شتي وا دوورو دريژ بخويني كه له شاني

تيكداني شه‌ريعت به گشتي بو دروستي ئه‌م قسديه ته‌ماشاي (كفاية الاخبار) ص ٥٤ - قم / ئيران بكه، كه چوني تي اجماع له سه‌ريست ركات روون ده‌كاتمه‌وه.

- وه‌رگير -

نویژکه ره‌کان گرانې، به تایبته‌تی له وهرزه شهو کورته‌کاندا، مه‌گهر
خوځیان به دریژم‌پیدان قاییل بن نه‌وه قه‌یدی نیه، له فهرموودم‌یه‌کا
نه‌بو زمر {ره‌زاه خواه لیبه} ده‌فهرموئ: له شه‌وی بیست و هه‌وتدا هه‌زرت
{مرویده خواه له‌سهره‌به} خیزان و ژنه‌کانی خو‌ی و خه‌لکی تری گردکرده‌وه له
مرگه‌وت و ههر ته‌راو‌یچی بو‌کردین، هه‌تا مه‌ترسی نه‌وه‌مان لی نیشیت که
فریای فه‌لاح {ریگه‌ی رزگاری} نه‌که‌ین، قسه‌بهر {راوی} ده‌لئ: گوتم
مه‌به‌ست له فه‌لاح {که به‌مانا ریگه‌ی رزگارویه} چیه؟ گوتم: مه‌به‌ست
پارشیه‌وه. {د/ت/ن - س/س - ودرگپر} وابه‌شه له ته‌راو‌یچی مانگه‌که‌دا
خه‌تمه‌یی ته‌واو بکات هه‌تا خه‌لکه‌که‌ گوځیان له هه‌موو قورئان بی له‌و
مانگه‌دا، نه‌وه خیریکی زور گه‌وره‌یه، به‌لام له خه‌تمه‌یی پتر نه‌بی،
مه‌بادا نویژ خوځینه‌کان تووشی سه‌خه‌تی ببڼ.

٦٥) گوته‌کانی دوا نویژه‌کان:

١) سوننه‌ته بو‌نویژخوځین: له پاش سلاودانه‌وه ده‌ست به‌ینئ
به‌سهر ته‌وئ‌لپداو نه‌وجا بلئ {اشهد ان لا اله الا الله الرحمن الرحيم:
اللهم اذهب عني الهم والحنن)، یا ده‌ست بیئئ به‌سهر سه‌ریداو بلئ:
{لا اله الا الله الرحمن الرحيم: اللهم اذهب عني الهم والحنن)، نه‌م
نزایه گهرچی له ریگه‌یه‌کی لاوازه‌وه دامه‌زراوه، به‌لام یاسایه‌کی ئو‌صولی
هه‌یه ده‌لئ: له بابته‌تی کردم‌وه باشه‌کانا کار به فهرمووده‌ی لاوازی‌ش
ده‌کری.

(۲) ئينجا سى جار بلى؛ (استغفر الله) داواى ليخوشبوون له خوا دهكهم. له دوا نهوه بلى (اللهم انت السلام ومنك السلام تباركت يا ذا الجلال والاكرام).. (رواه الجماعة الا البخارى).

(۳) ئينجا بلى؛ (اللهم اعنى على ذكرك وشكرك وحسن عبادتك) چونكه خوښه ويست (مرووده خواه له سر بڼه) به موعاډى فهرموو: نهى موعاډا ناموژگار يهكت دهكهم: له دوا هه موو نويزى بلى؛ (اللهم اعنى على ذكرك) هه تا دوايى فهرمووده كه (نهىو داوود، نه سائى، ئيبنو خوزيمه، حاكم) حاكم به فهرمووده يهكى دروستى داناوه.

(۴) نهوجا بلى؛ (لا اله الا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد، وهو على كل شىء قدير، اللهم لا مانع لما اعطيت ولا معطى لما منعت ولا ينفع ذا الجد منك الجد) چونكه موعه يرهى كورى شوعبه دهگيرپته وه كه پيغه مېهر (مرووده خواه له سر بڼه) له پاش گشت نويزىكى فهرزه وه دهيفه رموو: (لا اله الا الله وحده لا شريك له.. تاد (شهيدان).

(۵) ئينجا موعه وويژه كان بخوينى؛، كه بريتين له سوورتهى (قل هو الله احد) و: (قل اعوذ برب الفلق) و (قل اعوذ برب الناس) چونكه عوقبهى كورى عامير دهفهرموئ؛ پيغه مېهر (مرووده خواه له سر بڼه) فهرمانى به من فهرموو كه له دوا هه موو نويزى دوو (قل اعوذ) و وه كه بخوينم. گفته ي نه حمه دو نهىو داوود له فهرمووده يه دا له جياتى (دوو - قل اعوذ) و وه كه ناوايه: (قل اعوذو وه كان). (نه حمه د/ نهىو داوود/ تيرميدى/ نه سائى).

٦) وه بۆی ههیه نایه ته لکورسیش بخوینئ، چونکه دمفه رموی
(درووده خواه له سه ربه): ههر که سئ له دوا هه موو نوێژیکى فه رزه وه
نایه ته لکورسی بخوینئ، ههر له گهڵ مرد یه که سه ر ده چێته به هه شتا.
(نه سانی/ ئیبنو حه ببا).

٧) ئه و جا سیی و سئ (سبحان الله) و سیی و سئ (الحمد لله) و سیی و
سئ (الله اکبر) بکا و له ته و او ی سه ددا بئى: (لا اله الا الله وحده لا
شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شىء قدير) چونکه
دمفه رموی: (درووده خواه له سه ربه): هه که سئ له دوا هه موو نوێژى سیی و سئ
جار (سبحان الله) بکا و سیی و سئ جار (الحمد لله) بکا و سیی و سئ جار
(الله اکبر) بکا که ئه مه هه مووی ده کاته نه وه دو نوچار وه له سه ری
جارى سه ده مه ما بئى: (لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله
الحمد وهو على كل شىء قدير)، ههر که سئ له پاش هه موو نوێژى
ئاوا بکا خوا له هه موو تاوانه کانی خو ش ده بی، ههر چه ند تاوانه کانی
وهک که فى ده ریایش زۆربن. (ش/د). یا ده جار بئى: (سبحان الله) و
ده جار بئى: (الحمد لله) و ده جار بئى (الله اکبر) چونکه خو شه ویست
(درووده خواه له سه ربه): دمفه رموی: دوو خووی جوان هه ن، ههر که سئ
سه ره و کار یان بکا ده بی نه به هه شت، ئه و دووه گه رچى ئاسان به لام که م
که س ده یانکا، یاران (ره زای خوا یان لیبه): عه رزیان کرد: قوربان: ئه و دووه چى و
چین؟ فه رمووی: ئه وه تا که له دوا گشت نوێژیکى فه رزه وه ده جار بئى:
(الحمد لله) و ده جار بئى (الله اکبر) ده جار بئى (سبحان الله)
کاتیکیش چو یته سه ر نوینى نوو ستنه که ت سه د (سبحانه الله) و (الله

اکبر) و (الحمد لله) بکه، ئەمەش دووسەدو پەنجایە بە زمان و دوو
 ھەزارو پینج سەدە بە تەرازوو قەپان، دەی کئ ھەییە لە ئیوہ کە شەوو
 روژی دوو ھەزارو پینج سەد گوناھ بکات؟ یاران گوتیان: ئەی بو ئەوانەیی
 کە کار بەم دوو خووە جوانە دەکەن کە من؟ فەرمووی: چونکە شەیتان
 لە دوا نوێژ دئ بەلاتانەووەو شتی تری بیخیرتان، لە کارو باری خۆتان
 بیر دەخاتەووە، ھەتا بەوانەووە خەریک بن و ئەم ویردەتان لە بیر بجیتەووە،
 ھەروا لە کاتی خەوتنیشدا دئ بەلاتانەووەو دەتانخەوین و ناھیلئ ئەو
 ویردە بخوینن! (ئەبو داوودو تیرمیذی) تیرمیذی دەفەرموئ:
 فەرموودەییەکی جوانی دروستە. سوننەتە کە لەدوا نوێژی بەیانئ و لەدوا
 نوێژی شیوان دەجار بلئ: (لا اله الا الله وحده لا شریک له، له الملك
 وله الحمد بیده الخیر یحیی ویمیت وهو علی کل شیء قدير).
 چونکە خۆشەویست (دروودە خواوەسەرە) دەفەرموئ: ھەرکەسئ لە سەرچی
 نوێژەکە، پیش ئەوہی بەجئ بەیلئ و قاجە چاماوەکانی راست
 بکاتەووە، لە دوا نوێژی شیوان و بەیانئ دەجار بلئ: (لا اله الا الله وحده
 لا شریک له، له الملك وله الحمد، بیده الخیر، یحیی ویمیت، وهو
 علی کل شیء قدير).

بە ھەر جارەیی دە چاکەیی بو دەنوسرئ، وە دە خراپەیی لئ
 دەسپیتەووە، وە دەپایەش پلەیی بەرز دەگریتەووە، سەرەرای ئەویش دەبن
 بەقەلا بۆی لە ھەموو ناخۆشییەک و دەبن بە سوپەرو پەنا لە شەیتانی
 بەشپراو لە رحمتی خوا، بە ھیچ گوناھئ بە فەتارمت ناچئ مەگەر
 بەفرەخوایی و ھاوڵدانان بو خوا، یەکیکیش دەبئ لەو کەسانەیی کە

کردم و هیان زور باشه، کهس لهو باشتر نیه، مه گهر کهسی که لهو باشتر بلی. (ئه حمهد) تیرمیدیش گیراویه تهوه، به لام به بی رستهی (بیده الخیر). ههروا سوننه ته که له دوانویژی بهیانی ههوت جار بلی: (اللهم اجرنی من النار): ئه ی خودایه! په نام بده له دۆزه، وه له دوا شیوانیش ههوت جار بلی: (اللهم انی أسألك الجنة، اللهم اجرنی من النار): ئه ی خودایه! داوای چوونه ناو به ههشتت لیده گهم، ئه ی خودایه! په نام بده له ئاگری دۆزه. چونکه پیغه مبهه (مروود خواه له سه ربه) دهغه رموی: کاتی نویژی بهیانی ده که ی پیش ئه وه ی قسه ی دنیایی له گهل کهسی بکه ی ههوت جار بلی: (اللهم اجرنی من النار)، چونکه ئه گهر لهو رۆزه تا بمری خودای گه وره مه زن پسه و ئه ی په نادانت له ئاگر بو دهنوسی، کاتی کیش نویژی شیوان ده که ی، له پیش ئه وده که قسه ی دنیایی له گهل کهسی بکه ی، ههوت جار بلی: (اللهم انی أسألك الجنة، اللهم اجرنی من النار). چونکه ئه گهر لهو شه وه تا بمری خودای بالاده ست و خاوه ن شکو، پسه و ئه ی په نادانت له ئاگر بو دهنووسی (ئه حمهد/ ئه بو داوود).

ئه بو حاتم ده گیر پته وه: هه زه رت (مروود خواه له سه ربه) یاسای وا بوو له پیش ئه وده جی نویژه که ی به جی به یلی ده یفه رموو: (اللهم اصلح لی دینی الذی هو عصمة امری، واصلح لی دنیای الی جعلت فیها معاشی اللهم انی اعوذ برضاك من سخطك واعوذ بعفوك نقمتك، واعوذ بك منك، لا مانع لما أعطيت ولا معطى لما منعت ولا ينفع ذا الجد منك الجد).

٦٦) ژن له چن شتيكا جيايه له پياو:

بۇ نوږزكهر لهكاتى چه مينه وهدا سوننه ته پشتي و نه ستوى له يهك
 ناست ريك بگرئ و همدوو لاقه كانى ريك راوهدستينى، ودهك سنجووق،
 چونكه خوښه ويست (دروېده خواه له سهربه) به شيوه يهكى ريكي وا پشت و
 نه ستوى له يهك ناست راده گرت، نه گهر كه مئ ناو بگرايه ته سهر
 ناو مپراستى گازمردى پشتي ناو دهكه ريك له شويى خويدا راده وهدستاو
 به هيچ لايه كا نه دهرژا. نيمامى شافيعى (رمزاه خواه لايېه) ده فهرموى: ده بئ
 سهرى و ملى و پشتي ودهك دووخ له يهك ناست بگرئ، نابئ پشتي
 كوربكاته وه، همر دوو لاقه كانى ريك راگرئ، نابئ سهرى شوربكاته وه،
 چونكه له فهرمو وهددا شتي وا كه نوږز خوږين سهرى شوربكاته وه به باش
 نه زانراوه و چووږينراوه به لاکه لاکى سهرى گوږيزو لوژه لوژى، له ژير
 بارى فورسدا!!

ئهم نه ندازه يه بۇ پياو ژن چونيهك سوننه ته، به لام ژن له م
 چهن دشته دا جيايه له پياو:

يه كه م: سوننه ته بۇ پياو همدوو نانيشكى له چه مينه وهدا كه مئ
 دور بگرئ له لاتنه يشته كانى، چونكه پيغه مبه ر (دروېده خواه له سهربه)
 وايد هكرد، عايشه (رمزاه خواه لايېه) له حه ديسيكا نه وهى گيرپاوه ته وه، به لام
 سوننه ته بۇ ژن خوى بنوسينئ به يه كه وه، چونكه بۇ نه و واپاشتر له شى
 داده پو شري.

دو ودم: سوننه ته بۇ پياو، له كورنووشدا، همدوو بهرى دهسته كانى
 له سهر زهوى دابنئ و باسكه كانى رانه خا له سهرى و كه مئ بهرز بيانگرئ و

نەشيان نووسىنى بە لاتەنىشتەكانىيەوودو بەلكوو بلاويان بكاتەوود، چونكە
لە فەرموودەدا دەفەرموئ: پېغەمبەر (ەرودە خواە لەسەربە) كە نويزى دەگرد،
لەناو كورنووشدا، هەردوو بلى خوئى بلاو دەگردەوود، تەنانەت جارو بار
سپىدەى بنباخلى دەردەكەوت. (شەيخان) بەلام ژن واباشە لە كورنووشيدا
خوئى بنووسىنى بە يەگەوود، چونكە ئاوا باشتەر لەشى دادەپوشتى.

سپىيەم: پياو لە كورنووشدا سكى دووربگريئ لە رانەكانى چونكە لە
ديسا دەفەرموئ: پېغەمبەر لەكاتى كورنووشدا وەها هەردوو بالى خوئى
بلاو دەگردەوود، كاروبەرخیان بە ژيردا رەت دەبوو بەلام بۇ ژن وا باشە
سكى بنووسىنى بە رانىيەوود خوئى كۆبكاتەوود، چونكە ئاوا باشتەر
جەستەى دەرناكەوئ.

چوارەم: لە نويزە ئاشكراكانا سوننەتە بۇ پياو بە دەنگى بەرز
فاتىحاو قورئانى دوا فاتىحا بخوئنى، وەك لە پيشەوود روون گراووتەوود،
بەلام ئافرەت بە مەرجى ئەوودى بۇ ھەيە كە پياوى بيانى لەوئى نەبى،
لەم كاتەدا سوننەتە بۇ ئەويش بە دەنگى بەرز بخوئنى، كاتى كە بەر
نويزى بۇ ژنان بكا، يا كاتى كە خوئى بە تەنيا نويز بكا، بەلام دەبى
بەفەد پياو دەنگ ھەل نەبرئ ھەركاتىكيش پياوى بيانى ئامادەبوو بە
بەنامەكى بخوئنى.

پينچەم: پياو كاتى لەناو نويزدا، شتىكى نامۆ روويدا، وەك ئەوود
ويستى پيشنويزەكەى لە ھەلەيئ ئاگادار بكاتەوود، يا كويزى لە
مەترسيەك ھوشيار بكاتەوود، ئەوود دەبى (سوبحانەللا) بكا، بەلام ژن
دەبى جەپەلە لى بدا، چونكە پېغەمبەر (ەرودە خواە لەسەربە) دەفەرموئ:

ھەرکەسنى لەناو نوێژدا شتیکی ئی روودا با سوېحانە ئالا بکا، چونکە کە سوېحانە ئالا دەکاتى دەگەن لە حالەکە، وەلى چەپە ئە لیدان لەناو نوێژدا، لەکاتى وادا، بو ژنانە (شەيخان). ئەوەندە ھەيە دەبى مەبەستى لە تەسبیحاکردنەکە ھەم یادى خواو ھەم ھۆشیار کردنەوہبى، شیوەى چەپلەکەيش ئاوايە: ژنەکە ناولەپى دەستى راستى بکیش بە پشتى چەپیدا، ئەگەر چەپلە دووبارەبوو بەھۆى دووبارەبوونەوہى ھۆيەکەيەوہ قەيدى نيە، تەسبیحکردنیش ھەروا.

٦٧) شەرمگای پیاو و ژن:

شەرمگای پیاو (ئازاد بى يا کۆيلەبى) ناوەندى ناوک و ئەژنۆيەتى، چونکە خۆشەويست (مروودە خوا لەسەربە) دەفەرەمۆى: ھەرکاتى کەسنى لە ئیوہ کەنیزەکىكى ھەبوو، وە مارەيکرد لە کەسيكى تر، وەك بەندەو رەنجبەرى خۆى، ئيتەر ئەو کەنیزەکە نابى تەماشای شەرمگای ئاگاکی بکا، چونکە دەبى بەژنى مێرددارو ئاگاکی لەم لایەنەوہ دادەنرى بە بيگانە، شەرمگایش ناوەندى ئەژنۆو ناوکە (بەيھەقى). لە فەرموودەيەكى تردا حەز رەت (مروودە خوا لەسەربە) بە جەرھەد دەفەرەمۆى: رانت داپۆشە، چونکە ران شەرمگايە (تيرمىذى) لە فەرموودەيەكى تردا بە عەلى دەفەرەمۆى (مروودە خوا لەسەربە): نە رانى خۆت دەريخەو نە تەماشای رانى کەسيش بکە، چ ھى زیندوو چ ھى مردوو (ئەبو داوود/ ئيبنو ماجە/ حاکم).

بزانە: گەرچى ناوک و ئەژنۆ بەشى نين لە شەرمگا، بەلام داپۆشينيان پيويستە، چونکە ياسايەكى ئوصولى فيقە ھەيە دەفەرەمۆى:

هەرشتی پېویست (واجب) بهېئ نهو تهواو نهېئ نهو شته خوښی پېویسته. شهرمگای ژنی نازاد، هه موو له شیهه تی جگه له دهمو چاوو ههردوو دمستی ههتا جمگه ی مووچ، مه بهست ناو نوړو ته وافو نیجرام بهستنی کاتی حهجه، چونکه خوای گه وړه دمفه رموی: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجَكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ}. ههندی دهبیژن: روخسارو ههردوو دمست تا مووچ له هیج کاتیکا شهرمگانین، گهرچی ته ماشاگردنیان نارده وایه، چونکه خوای گه وړه دمفه رموی: {وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا - سورة النور - ۳۱/۲۴}. واته: ژنان خشل و هو ی نارایش و شوینه کانیان له لهشیان ددرنه خهن، مه گهر نه و دی که و ا بهددره وه).

زانایانی تهفسیرو ئیبنو عهباس و عائیشه (رهزاد خویان لایب) دمفه رموون: مه بهست له و دی که و ا بهددره و دیه له م نایه ته دا روخسارو ههردوو دمسته ههتا مووچ له بهر نه و میش جاری نه سمای کچی نه بو بهگری صه دیق که ژنخوشکی پیغه مبه ربوو، جلیکی تهنکی له بهر دابوو، پیغه مبه ر (دروود خواد له سه ربو) که نه و دی دی، پیی فهرموو: نه ی نه سماء! ههردو کاتی ژن ره سید مبه وو، دروست نیه هیج کوپی دهریکه و ی ئیره و ئیره نه ی، حه زرهت (دروود خواد له سه ربو) ناماژه ی کرد بو روخساری و بو ههردوو دمستی.

به لّام شهرمگای که نیزهك دوو فەرمايشتی له سهره:

یه کهم: کهرای دروستره: ئه و دیه که وهك هی پیاو وایه، چونکه به یه گگرتن (نیجماع) سهری که نیزهك شهرمگا نیه، چونکه عومهر (رهزاه نوایه لیبه) که نیزه کیکی خیلّی ئه نه سی له سهر ئه وه ته می کرد که سهری خوئی داپوشیبوو، وه پیی فهرموو: ئه وه دتهوئی لاسایی ژنه نازادهکان بکه یته وه؟ جا له شوینئ سهری شهرمگا نه بی، که زۆربهی جوانی جهسته وا به سهرموه، دیاره شهرمگای وه کوو هی پیاوه، که بریتیه له ناوهندی ناووک و ئه ژنۆ وهك هی پیاو.

رای دووهم: ئه وه ئه ندازهیه، له لهشی که لهکاتی کارو فرمانکردندا دمرده کهوئ، که بریتین له سهر و مل و باسک و باریکهی لاق، شهرمگانین، چونکه ناچاره که دهریان بخا لهکاتی کارو ئیشا وه ئه ستهمه که دایان ببوشن، به لّام باقی مهندهنی جهستهی شهرمگایه.

٦٨) ئه و شتانهی نوێژ به تال ده که نه وه:

نوێژ به یازدهشت پووج ده بیته وه:

١) به قسهی قهستی ناسایی نیوانی مهردوم، ئیتر په یوهندی به نوێژ وه هه بی یانه بی، چونکه له سه حیهیندا — که بوخاری و موسلیمن — دمه فرموئ: زهیدی کوری ئه رقهم فهرمووی: ئیمه له پێشدا له ناو نوێژدا، قسه مان له گه لّ یه کتردا ده کرد، هه تا ئه م ئایه ته هاته خواره وه که دمه فرموئ: {رهزاه نوایه لیبه} {وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِینَ — سورة البقرة — ٢٣٨/٢} واته: له نوێژدا به سهر گزی و بهمل

که چی راوهستن و دهم به یادو زیگری خودابن و قسهی دنیایی مهکن.
 ئیتر هاتنی ئەم ئایهته فهرمانمان بیکرا به خاموشی و قسهکردنمان
 لیقهدهغه کرا) ههروا له سهحیحهین و شوینی تردا دهفهرموی: به
 راستی نوێژ خهریکبوونی دهوی. موسلیمیش دهگیریتهوه: هه زردت
 (دروودی خوا له سه ربی) دهفهرموی: به راستی ئەم نوێژه به کهلکی قسهی دنیایی
 نایی، بهلام ئەگەر له بیرى نهبوو قسهی کرد، یا له بهر نهوهی نو
 موسولمان بوو، تازه ئیسلام بوو بوو نهیددزانی قسهکردن لهناو نوێژدا
 نادروسته، یا بهبی مه بهست قسهیی له دهمی دهرچوو، یا بیکه نین زۆری
 بۆ هینا، لهم کاتانهدا نوێژه کهی پووچ نابیتهوه، چونکه بی سووچه،
 چونکه پیغه مبه ریش (دروودی خوا له سه ربی) دهفهرموی: خودا تۆلهو سزای ئەم
 سی جۆره گونا هه ی له سه ر ئومه تم هه لگرتوووه:

یه که م: گونا هه ی که خاوه نه که ی به هه له بیکا،

دووه م: گونا هه ی خاوه نه که ی له بیرى نه بی.

سییه م: ئەو شانیه ی به زۆر پیا ن بکری. (طه به رانی له ئلکه بیردا
 گیراویه ته وه). جار یکیش مو عاوییه ی کور ی هه که می نه ل - سولله می،
 له ناو نوێژدا بوو نوێژ که ری له پالیا پڑمی، نزای پڑمینی بۆ کردو پی
 گوت: (رحمک الله) و له بهر نه وه ی نهیددزانی قسه له نوێژا نا ره وایه
 قسه ی کرد، به لام پیغه مبه ر (دروودی خوا له سه ربی) لیی نه گرتو فهرمانی
 پینه کرد که نوێژه که ی دووباره بکاته وه. ئەگەر کۆکه و پڑمه زۆری بۆ
 هینا، نوێژه که ی پووچ نابیته وه، با دوو پیتیشی لی دروست ببی، وهک
 نه وه به دهم کۆکه وه بلای: ئح، چونکه زۆری بۆ هاتوووه، سووچی نه و نیه،

ئەگەر نوپۇزكەر نەيدەتوانى بەبى كۆكىن روكنىكى قەولى بخوینى ئەوۋە قەيناكا بکۆكى.

بەلام مافى ئەوۋى نىيە كە بۇ دەنگ بەرزگردنەوۋە بەئاشكرا خویندن بکۆكى، چونكە ئەوۋە سوننەتە، ھەموو سوننەتەكانى تىرىش بىرپارى بە ئاشكرا خویندنيان بۇ ھەيە، ۋەكوو سوورەتو قونووتو ئەللاھو ئەكبەرى گواستەنەوۋەكان لە نيوانى بنيات (روكن)ەكانى نوپۇزدا، بۇ خویندنى ئەمانە مافى كۆكەى نىيە، چونكە ئەوۋە ناچارى نىيە.

۲) بەكارى زۆرى لە شوپنەك، ۋەك سى ھەنگاۋى لە سەريەك نوپۇز پوۋج دەبىتەوۋە، ھەروەھا سى بياكىشان، سەربەلگەى ئەمەش يەكگرتنى راي زاناينى ئىسلامە لەسەر ئەم بىرپارە، كە نوپۇز بەكارى زۆر پوۋج دەبىتەوۋە، چونكە كارى زۆر شىۋەى نوپۇز دەگۇرئ، بەلام ئەگەر كارەكە لەسەر يەك نەبوو، بەم رەنگە ھەنگاۋىكى ناو بەقەد ئارامبونەوۋەيى راوەستا، ئەو جا ھەنگاۋىكى تىرى نا، ۋە ھەروەھا ئەوۋە نوپۇزەكەى پوۋج نابى، ھەروا بەكارى كەمىش پوۋج نابى، چونكە لە نوپۇزدا پىۋىستى بەوۋە دەبى و جىكارى پىۋىستىيە (مَحَلّ الْحَاجَةِ) ھاۋكات لەگەل ئەوۋەدا سەرەت گرتن لەسەر يەك بار ئەستەمە، بە پىچەوانەى قسەوۋە بەردەوام بوون لەسەر بى دەنگى كارىكى زۆر ئاسايىيە، جا لەبەر ئەوۋەى نوپۇز بە يەك وشە پوۋج دەبى، بەلام بە يەك ھەنگاۋ پوۋج نابى، ۋەكى تىرىش پىرسىار لە ھەزەرەتكرا، لە بارەى تەختكردى زىخو چەۋى شوپن سوژدەوۋە، فەرموۋى (دروودە خواۋە لەسەربى): ئەگەر ھەر ناچار بوون شتى وا يىكەن بە يەكجار بىكەن (رەزاۋ خواۋە لىتە) (موسليم).

پیځه مېر (دروېده خوا له سږ بڼه) له لایه کی تر دوه ئاماژه بؤ ئه وه دهکا که
 نویژ به کردنی کاری سووکه له له ناویدا پووج نابیته وه، ئه وه تا فهرمانی
 کردووه به نویژ که ره که ریگهی هامو شکر به به رده میدا نه دا، هه روا
 فهرمانی کردووه به گوشتنی مارو دوو پشک له ناو نویژ دا، جاریکیش
 ئیبنو عه عباس له پشتیه وه له لای چه پیه وه هه لسا نویژ بکا پیځه مېریش
 (دروېده خوا له سږ بڼه) سهری گرتو سوورانیه وه بردی له لای راستی خوځیه وه
 رای وهستان و له گهل خوځیدا کردی به ریزی، گهل جاریش عانیسه ی
 هاوسهری له به رده میدا ده خوتو قاچی له جیگه سوژده کی حه زرتدا
 راده کی شا، که حه زرت (دروېده خوا له سږ بڼه) ده هات بؤ سوژده به دهستی
 تیوه ی دمژند هه تا جیگه سوژده کی بؤ چو ل بکا، جاریکیش له ناو
 نویژ دا ئاماژه ی بؤ جابیر کرد، که ئاواوایی ناو قه دی خو ی ببه ستی،
 هه موو ئه م باسانه وان له سوننه تی صه حیجی پیځه مېر دا^(۱)، مهرجی
 ئه و تاقه کاره یش که نویژی پئ پووج نابیته وه ئه و دیه: شتیکی ناقو لای
 نابجانه ی، دهنه نه گهر و ابوو، وهک قه له مبارزی ئه وه نویژ پووج
 دهکاته وه، چونکه شتی وا زهق، ناشی بؤ ناو نویژ.

بزانن که نویژ پووج نابیته وه به ورده جووله، وهک خورادنی له ش
 به په نجه، با زوړیش په جهکانی بجوولینن، با جووله کان یهک له دوا ی

^(۱) تماشای تاجول نوصول (کردی) بدرگی یه کم، چاپی یه کم لاپره (۲۴۰) ف
 - ۳ + ل - ۲۴۴ ف - ۵ + ل - ۳۳۸ ف - ۲ + ل - ۳۸۸ ف - ۱) بدرگی چوارم
 لاپره (۳۵۶) که. بؤ ساخکردنوه ی ئه م باسانه. ف = فهرموده.

یسه کیش بن، چونکه شتی وا نه زیان به شکۆمەندیی نوێژەکە دەگەیهێنێو، نه پێچهوانەى ملکه چیی ناو نوێژە. بەلام ئەگەر بەرى دەستی سێ جار بەسەر لەشیدا به کیش کردو جهستهی به لهپی خۆی لهو ماوهیهدا خوراند ئەوه نوێژەکەى پووچه، مهگەر ئالۆشیکى زۆرى ههبن وهك گهری، وه نهتوانی ئوقرهی لهسەر بگرێ، ئەوه به مههانهی رهوا و مردهگیرێ.

٣) نوێژ پووچ دەبیتهوه به پهیدابوونی نانوێژی (حهدهت) ئیتر به قهستی بێ یا به ههڵه، وه له پێشیهوه نانوێژی ناهه میشهی (حهدهت غهیره دائیم) ههبوو بێ یا نهبووبێ چون یهکه، چونکه ههزرت (مروودى خوا له سه ربه) دهفه رموی: ئەگەر که سیکتان لهناو نوێژدا بایهکی ئێ بوومهوه، با نوێژهکەى بپێ و دهسوێژ بگرێتهوهو نوێژهکەى له نووکهوه بکاتهوه (ئهبو داوود گپراویه تهوه) تیرمیذی فهرمووییهتی: فهرموودهیهکی جوانه، یهکگرتنیش دامهزراوه لهسەر ئەم شیوانهی باسکران، جگه له شیوهی ههبوونی نانوێژی له پێشیهوه.

٤) نوێژ پووچ دەبیتهوه به پهیدابوونی پیسی به جلهکهیهوه یا به لهشیهوه، یا لهجێ نوێژهکهیدا، چونکه پاکیی ئەم سێ شته مهرحه بۆ دامهزrandنی نوێژ، وهك له پێشهوه باس کرا، وه ئێ گەر پیسییهك کهوته سهر شوینیکى دهسبهجێ لايدا قهیناکا. خال حهرامه، چونکه له شهرعا رێگهى ئیگیراوه، جا دهبی کویری بکاتهوه ئەگەر مهترسی نهوهی ئێ نهدهکرا که شوینهکەى بێ به زامیکى وا ناچارى بکا تهیهموم بکا، بهلام ئەگەر مهترسی نهوه. ههبوو ئەوه پێویست به لابرندى خالهکه

ناكا، لەبەر ئەۋدى ئەو خالەۋە ھەم نوپۇزى دروستە ھەم بەرنوپۇزىكىردى، گرىمان زامەكەى بە دەرمانىكى پىس تىماركرد، يا بە دمزوۋىيەكى پىس دوورىيەۋە، يا جىگەيەكى لەشى شەق كىردو پارچەيەكى پىسى تىا مۆتۈر بەكرد، ۋەك ئەۋە بە ئىسكىكى پىس شىكىستى بگىرتەۋە، ئەۋە پىۋىست ناكا ئەو شتە پىسە دەر بىكىشى، لەكاتى وادا نوپۇزەكەى دامەزراۋە.

۵) نوپۇز پوۋج دەبىتەۋە بە دەرگەۋتنى شەرگا، چونكە پىۋىستە لەناۋ نوپۇزدا داپۇشرى، ۋەك لە پىشەۋە رابورد، جا ئەگەر خۇى بە قەستى دەرى خست نوپۇزەكەى پوۋجە، بەلام ئەگەر با دەرى خست دەبى گورج داپۇشى، ەنا نوپۇزەكەى پوۋج دەبى، ھەروا ئەگەر پىشتەمالەكەى كرايەۋە، يا بەنەخوئىنەكەى پىچراۋ گورج خۇى كۆكردەۋە نوپۇزەكەى دروستە.

۶) گۆرپىنى نىيەت، ۋەك ئەۋەنىيەتى دەرچوون لە نوپۇز بەيىنى چونكە مەرچى نىيەت ئەۋەيە تا دوابەشى نوپۇزەكە بىمىنى، ھەر واىە ئەگەر نىيەتەكە لە فەرزىكەۋە بگۆرپى بۇ فەرزىكىتر، بەلام ئەگەر فەرزىكى كىرد بە سوۋنەتى رووت، بۇ ئەۋەى بە جەماعەتتىكى رەۋادا بگا، ۋەك ئەۋە بە تەنيا نوپۇزى فەرزىكاۋ، لە پاش دوو ركات سلاۋ بداتەۋە، ھەتا فرىاى جەماعەت بىكەۋى، ئەۋە دەبى، بەلام ئەگەر كىردى بە نوپۇزىكى دىارىكراۋ، ۋەك دووركاتى چىشتەنگاۋ ئەۋە دروست نىە، چونكە نوپۇزى دىارىكرو لە سەرەتاگەيەۋە كارى بە دىارىكىردن ھەيە لەكاتى نىيەتەيىناندا. ھەتا ئەگەر بىريارىدا كە نوپۇزەكەى بىرپى دەسبەجى

پووج دهبیتهوه، چونکه پویسته نییهت (نیاز) بهردهوام بی تاکاتی لیبونهوه، ههروا نهگهر گومانی بوو: که ئایا بیبرئ یانا؟ نویرهکهی پووجهوه دهبی، بهلام نهگهر به خهیاڵ دههات به دلیدا، وهك حائی مرؤی رارا نهوه وهسوهسهو خهیاڵاته نویر پووج ناکاتهوه.

(۷) پشتکردنه رووگه نویر پووج دهکاتهوه، ههروا وهرچهرخانی سینگ لی بهبی مههانه، چونکه مهرج بو دانراو نامیئی به نهمانی مهرجهکهی، دیاره کهرووکردنه رووگه مهرجی دامهزراندنی نویره.

(۹، ۸) ههشتهمو نویهم: لهو شتانهی که نویریان پی پووج دهبیتهوه خواردن و خواردنهوهیه، چونکه له شوینی به یهکی لهم دووه رۆزوو پووج ببیتهوه نویر چاتر پووج دهبیتهوه پییان، سههرهپای نهوهیش بههوی خواردن و خواردنهوهکهوه نویرهکه پشت گوئی دهخا، له راستیدا مهبهست له پهرستنی جهستهیی (عیباداتی بهدهنی) تازهکردنهوهی باومره لهناو دلداو، گفتوگوی دله لهگهڵ خوداداو گهرانهوهیه بو پهناي سیبهري رحمهتی خودا، دیاره که خواردن و خواردنهوهیش دژی نهوهیه. بهلام نهگهر له بیری نهبوو شتی خوارد یاشتی خواردهوه، یانهیدهزانی که نهوه نادرسته، چونکه نو موسوئلمان بوو، یا له بهرشتی تری ناوا، وهك نهوه پهروهردی دهشت و دهر و چۆلهوانی و دوور له مهلاو زانابی، نهوه نهگهر کهمبی نویرهکهی بهتال ناب، بهلام نهگهر زۆری، ئیتیر به نهزانی بی، یا لهبهر له یاد چوونبی، نهوه نویری پی پووج دهبی، چونکه نویر وهك رۆزوو نیه، چونکه نویر بریتییه له چهند کاریکی ریزکراو، که کاری زۆر له نیوانیاندا -

ریزه‌که‌یان ده‌چرپینن. که‌سئ به زور شتی دهرخوارد بدرئ نویژه‌که‌ی پووج ده‌بیته‌وه چونکه شتی وا زور که‌مه، مه‌گهر به ده‌گمه‌ن روو بدات.

(۱۰) بی‌که‌نینن به قاقابی و دوو بی‌تی ئی په‌یدا ببئ نویژ پووج ده‌کاته‌وه، به مهرجئ به قه‌ستی بئ، نه‌گهر زوری بؤ هاتبوو قه‌ینا‌کا. به‌لام نه‌گهر دوو بی‌تی ئی په‌یدا نه‌بوو، له‌بهر ئه‌وه‌ی به قسه دانانری نویژ پووج ناکاته‌وه.

(۱۱) له نی‌سلام وهر‌گهران، نی‌تر هه‌لکه‌ران‌ه‌وه که به‌کرده‌وه بئ، وه‌ک کړن‌ووش بردن بؤ بت، یا به قسه‌بئ، وه‌ک ئه‌وه بلئ سئ خوا هه‌یه، یا به بیرو باوم‌پئ، وه‌ک ئه‌وه باوم‌پئ وابئ که خوا نیه، ئه‌وه له‌م کاتانه‌دا ده‌سبه‌جئ بئ باوم‌پ ده‌بئ و نویژه‌که‌ی پووج و به‌تال ده‌بیته‌وه.

بزانه یه‌کی‌که له وانه‌ی که نویژ پووج ده‌که‌نه‌وه دوا‌که‌تنی پاشنویژه له پېشنویژه‌که‌ی به دوو بنیات، که هه‌ردوکیان بنیاتی کرده‌وه‌یی (روکنی فیعلی) بن، به‌لام به مهرجئ به قه‌ستی دوا‌که‌ه‌وئ.

وه‌ک ئه‌وه له‌گه‌لئ دا نه‌فریای چه‌مینه‌وه و نه‌فریای راستبوونه‌وه له چه‌مینه‌وه بکه‌ه‌وئ، هه‌روا نویژه‌که‌ی پووج ده‌بیته‌وه نه‌گهر به‌قه‌ستی به‌دوو روکنی فیعلی پېش پېشنویژه‌که‌ی بکه‌ه‌وئ، چونکه ئه‌وه پېچه‌وانه‌یه‌کی زور ناقول‌او دزی‌وه، هه‌روا نویژ پووج ده‌بیته‌وه به‌قوتدانی چلمئ که‌له‌سه‌ره‌وه دابه‌زئ، به‌مه‌رجئ بتوانئ فره‌ی بدا.

٦٩) كورنووشى ھەلەو ھۆيەكانى:

(پېئاسەكەي): ھەلەلەزمانا لەبىر چوونى شتەو بى ئاگا بوونە
لىي، لە زاراوى شەرعدا: بى ئاگا بوونە لەشتى لەناو نوپۇزدا كورنووشى
ھەلە بۆ ئەو ھەلەزراو ھەلەزراو ھەلەزراو نوپۇز چارە سەر بكا، ئەمەيش
لەفەرزو سوننەتدا، لەسەر ھەلەزراو، چوون يەكە، واتە: بۆ
ھەلەزراو ھەلەزراو ھەلەزراو كورنووشى ھەلە سوننەتە.

كۆكەرەو كەي:

زabitەو كۆكەرەو كورنووشى ھەلە ئاوايە: سۆزدەي ھەلە
سوننەتە لەبەر كوردنى شتىكى وا كەنەيى لى كرابى لەنوپۇز، ھەكۆو زىادەي
راو ھەلەزراو، يارو كۆكەيى زىادە، ياكورنووشىكى زىادە، ياتە حياتىكى زىادە،
كەلەشويىنى خۇيانا نەبىن و بەھەلە بىر كىن، يالەبەر لەبىر چوونى شتىكى
وا كەفەرمانى پىن كرابى، ھەك نەكردنى چەمىنەو ياكورنووش،
يارا ھەلەزراو بۆ فاتىحا، يادانىشتن بۆ تەحياتى پىويست، يانە خويندنى
شتى پىويست ھەك فاتىحاو تەحياتى فەرز، جا ئەمانە دەبى بەسەر
بگىرەنەو ھەلەزراو كورنووشى ھەلەيان بۆ دەبىر لەو شوپنەدا كەبۆي
دىارى كراو، جانەگەر كاپرا لەناو نوپۇزەدا ئەم ھەلەيە
و ھەلەزراو ھەلەزراو ھەلەزراو ھەلەزراو ھەلەزراو ھەلەزراو ھەلەزراو
بەلام ئەگەر لە دوا سلاودانەو بىرى كەوتەو ھەلەزراو ھەلەزراو ھەلەزراو
نەپەرپىبوو ئەو ھەلەزراو كەپەرپىبوو ھەلەزراو ھەلەزراو ھەلەزراو ھەلەزراو
دەكەو كورنووشى ھەلەيش دەبات، بەلام ئەگەر كاتىكى درىزى بەسەردا،

تیپه‌ری ئه‌وه ده‌بی سهر له‌نوی ئه‌وه نویژه بکاته‌وه، بۆ درێژی کاتیش دوو فهرمانیشت هه‌یه: یه‌که‌میان ده‌فهرموی ده‌گه‌رپینه‌وه و بۆ سهر عورف، دوو ده‌میان: ده‌فهرموی: ئه‌وه‌یه زیاتر بی له‌ئهندازه‌ی رکاتی!

به‌لام جیاوازی نییه له‌نیوانی ئه‌م شیوانه‌دا: له‌پاش سلاودانه‌وه قسه بکا یا نه‌یکا، له‌مزگه‌وت دهرچووبی یانا، پشتی کردبێته رووگه یانا، ئه‌مه هه‌مووی کاتی وایه که‌سوور بزانی ئه‌وشته‌ی نه‌کردووه، به‌لام ئه‌گه‌ر سلاوی دایه‌وه‌وه که‌وته گومانه‌وه که ئایا ئه‌و بنیاته یانه‌وه رکاته‌ی کردووه یا نا؟ ئه‌وه له شیوه‌ی وادا هیچی له‌سهر نییه، نویژه‌که‌ی ته‌واوه، ئه‌مه‌یش به‌پێچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌وه‌یه که‌له ناو نویژدا گومانی بۆ په‌یدا ببی، که‌ئه‌و شته‌ی کردووه یانا؟ ئه‌وه له‌م شیوه‌یه‌دا کام لا یه‌قین بوو له‌سهر ئه‌وه‌وه نویژه‌که‌ی ته‌واو ده‌کاو کار به‌بنه‌رمت (ئه‌صل) ده‌کا، چونکه خۆشه‌ویست (درووه‌ی خوا له‌سه‌ربه‌) فهرموویه‌تی: ئه‌گه‌ر که‌سیکتان له‌نویژدا گومانی بۆ په‌یدا بوو، وه‌نه‌ی ده‌زانی که‌چه‌ن رکات نویژی کردووه، وه‌ک ئه‌وه‌نه‌یدم‌زانی که‌سی رکاتی کردووه یا‌چوار، ئه‌وه با گومانه‌که‌ی تووڕ بدا، چه‌نده‌ی له‌لا یه‌قین و بی گومانه‌، باله‌سهر ئه‌وه‌وه نویژه‌که‌ی ته‌واو بکا، له‌پاشا له‌پیش سه‌لام دانه‌وه‌وه دوو کورنووشی هه‌له‌ ببات، جا ئه‌گه‌ر له‌راستیدا پینج رکاتی کردبوو ئه‌وا ئه‌و دوو کورنووشه نویژه‌که‌ی ده‌که‌نه‌وه به‌جوت، ئه‌گه‌ر چواری ته‌واویشی کردبوو ئه‌وا ئه‌و دوو کورنووشه ده‌بن به‌هوی نوشوستی و سهر شو‌ری بۆ شه‌یتان (موسلیم). ئه‌مه سه‌بارمت به‌ پیشنوێژو نویژکاری ته‌نها وایه، به‌لام پاشنوێژ نابی له‌خۆیه‌وه به‌ته‌نها کورنووش ببا به‌بی پیشنوێژه‌که‌ی، چونکه پیشنوێژه‌که‌ی به‌ر پرسیاریی هه‌له‌که‌ی ئه‌و هه‌ل ده‌گرێ.

جا ئەگەر پاشنوێژ لەناو تەحیاتدا بۆی دەرکەوت کە چەمبەینەووی
 نەکردوو، یافاتیحە نەخوێندوو، یاشتیکێ و، وە ئەمە ی لە شوینی
 خویدا لەبەر نەبوو، یالەم بارەبەو، گومانێ بۆ پەیدا بوو، جا ئەگەر
 پیشنوێژەکە ی سلاوی داوە، ئەو دەبێ گورج هەلسێ رکاتی بەتەواوی
 بکا، بەلام کورنووشی هەلە نەبات، چونکە ئەو گومانە ی کەبۆی پەیدا
 بوو لەو کاتەدا بوو کە ئەم لە حالەتی ئیقتیدا بوو، لەبەر ئەوە
 پیشنوێژەکە ی ئەوە دەگریته ئەستۆی خوێ. سوننەتە گرنگەکانیش
 کە پێیان دەگوترێ: ئەبەز، وەک تەحیاتێ یە کەم و سەلاواتدان لەسەر
 پیغمبەر لە تەحیاتێ یە کە ماو قونووتی بەیانی و قونووتی نیوەی دوایی
 رەمەزان، ئەمانە گەرچی لەگورۆکی نوێژ نین، بەلام سوننەتە
 بەگورنووشی هەلە پڕ بکری ئەوە، ئەگەر بەهەلە تەرک کرابوون، چونکە
 بەهۆی نەکردنیا ئەوە زەدە لەنوێژەکەدا پەیدا دەبێ. سەر بەلگە
 لە تەحیاتێ یە کەم دا: ئەم حەدیثە ی بوخاری و موسلیمە، کە عەبدوللای
 کوری بوجەینە (رەمەتە خوا لیبێ) دەفەر موێ: حەز رەت (دروودە خوا لەسەر بێ)
 تەحیاتێ یە کەمی نەخوێند، بەلام لەپیش ئەوەدا کە سلاو بداتەو
 کورنووشی هەلە بۆ برد، جا ئەوانی تریش بەقیاس لەسەر ئەو. غەزالی
 (رەمەتە خوا لیبێ) لە بارە ی هۆی قیاسکردنی ئەم ئەبەزانی تر، لەسەر
 تەحیات دەفەر موێ: (چونکە ئەمانیش پێک وەک تەحیات، لەدروشم و
 نیشانە دیاری و تاییبەتی یەکانی ناو نوێژن) جا ئەگەر نوێژ خوێن یە کێ
 لەم سوننەتە گرنگانە ی نەکردو دەستی کرد بەکردنی فەرزیکی ناو نوێژ،
 ئیتر دروست نیە بۆی بگەرێتەو بۆ سەری، دەنا ئەگەر بزانی کە ئەوە
 نادروستە، وە بەقەستی بگەرێتەو بۆ سەری ئەوە نوێژەکە ی پووچە، جا

ئەگەر لەبیری نەبوو تەحیاتی یەگەمی نەخویندو دەستی کرد بەراوەستان بۆ خویندنی فاتیحە، یالە حالەتی هەڵسانەودا بوو، لە راستبوونەودەو نزیکت بوو هەتا لەدانیشتنەودە، ئەو دەروست نییە بۆی بگەرێتەو بۆ دانیشتن، بەلام کورنووشی هەلە بۆ ئەم حالەتە دەبا، بەلام ئەگەر لەدانیشتنەو نزیکت بوو ئەو دادەنیشی و کورنووشیش دەبا، چونکە پیغەمبەر (ەروودە خوا لەسەربە) دەفەرئەوی: ئەگەر کەسیکتان لەرکاتی دووم دا تەحیاتی نەخویندو ئەزەکی دا هەلبسیتەو، بەلام هیشتا بەتەواوی راستەو نەبوو بوو، ئەو بەدانیشتیەو، بەلام ئەگەر بەتەواوی راستەو بوو، ئەوا بەدانیشتیەو، وەدوو کورنووشی هەلە بیات. (ئەحمەد/ ئەبو داوود/ ئیبنو ماجە/ لە موغیرە کوری شوعبەو) ئەگەر قونووتی نەخویندو دەستی کرد بەدانیشتن، ئیتر نابێ بگەرێتەو بۆی، دەنانوێژەکی پووج دەبێ، بەمەرچێ بەقەستی وابکاو بیشزانێ کە ئەو قەدەغەییە، وەدوو سوژدەیی هەلە لەم کاتەدا دەبا لەباتی تەرکی قونوتەکە، ئەمە بەس بۆ قونووتی بەیانی و وتری نیوەی دوومی رەمەزان وایە، بەلام قونووتی کارەسات (کەناودارە بەقونووتی نەوازیل) بەقەستی تەرك بکری، یابەهەلە، کورنووشی هەلە ناوی.

ورده سوننه تەگان : وەکوو وێردەکانی چەمینیەو کورنووش و ئەللاھو ئەکبەرەکانی گواستەو نرای سەرەتای نوێژو شتی تری لەم بابەتە، نەلەباری قەستی داو نەلەباری هەلەدا، کورنووش بۆ تەرکیان سوننەت نییە، بایستی ئەو ئەمەییە: کورنووشی هەلە خۆی لەناو نوێژدا زیادەییە، کەواتە دروست نییە بکری مەگەر لە رێگەی تەوقیفەو، جا لەهەندێ ئەنبەعەدا دەقی شەری لە سوننەتدا هەیە، وەکوو کورنووش

بردنی هه‌له، له‌کاتی تهرکی ته‌حیاتی یه‌که‌ما، ئیتَر ئهو شتانه‌ی تریش که‌وه‌ک نه‌و سوننه‌تی گرنگن و له‌ئه‌بعاضن، قیاس له‌وه ده‌کرین، به‌لام ورده سوننه‌ته‌کانی تر که له نه‌بعاض نین له‌سه‌ر بنه‌پرمت (ئه‌صل) ده‌میننه‌وه.

جیگه‌ی کورنووشی هه‌له له‌پاش خویندنی ته‌حیاته‌وه‌یه، له‌پیش سلا‌ودانه‌وه‌دا، وه‌ک له‌پیشه‌وه له‌دوو گیرانه‌وه‌که‌ی بوخاری و موسلیم دا رابورد. ئیبنو شه‌هابیش ده‌گیرپه‌ته‌وه ده‌فه‌رموئ: پی‌غه‌مبه‌ر {درووده خواه له‌سه‌ربه‌} له‌سه‌ر چه‌ند شی‌وده‌یی کورنووشی هه‌له‌ی ده‌برد، به‌لام دواشی‌وه‌ی ئه‌وه‌بوو: له‌پیش سلا‌وده‌وه کورنووشی هه‌له‌ی نه‌برد. کورنووشی هه‌له سوننه‌ته‌فه‌رز نییه، چونکه ده‌فه‌رموئ {درووده خواه له‌سه‌ربه‌}: رکا‌ته‌که‌و دوو کورنووشه‌که ده‌بن به‌سوننه‌ت.

٧٠) ئه‌و کاتانه‌ی که‌نوێژیان تیادا نا په‌سه‌نده‌:

ئهو کاتانه‌ی که‌نوێژیان تیادا ناباشه‌ پینجن، واته‌: نوێژی که‌ هۆیه‌کی تایبه‌تی نه‌بێ له‌م پینج کاته‌دا ناباشه‌، سیان له‌م پینجه‌ په‌یوه‌ندیان هه‌یه به‌وه‌خته‌وه:

(١) کاتی گزنگدانی خۆر هه‌تا به‌قه‌دەر رمی به‌رز ده‌بیته‌وه.

(٢) کاتی گه‌یشتنی خۆر به‌ناوه‌راستی ئاسمان هه‌تا که‌می لاده‌دا

(٣) کاتی زهرده‌په‌ر هه‌تا به‌ته‌واوی خۆر ئاوا ده‌بێ.

بەلگەي رۇشنى ئەمەيش ئەۋەيە كەئىمامى موسلىم دەيگىرپىتەۋە:
 عوقبەي كۆرى عامىر {رەزەل خۋاە لىيەن} دەفەر مۇئ: لەم سى دەمەدا پىغەمبەر
 {دروودە خۋاە لەسەربەن} نەيى لى دەگردىن كەنۇيژيان تيا بگەين، يا مردووى
 خۇمانيان تيا بنىژين: كاتى خۇر گزنگ دەدا ھەتا بەرزەۋە دەبى، كاتى
 خۇر دەگاتە ناۋەرپاستى ئاسمان ھەتا كەمى لائەدا، كاتىكىش خۇر زەرد
 ھەلدەگەرپىۋ تەۋاۋ دەنىشى تا ئاۋا دەبى. ھۇى ئەم ناباشىيە ئەمەيە:
 پىغەمبەر {دروودە خۋاە لەسەربەن} دەفەر مۇئ: كاتى خۇر ھەلدى شاخى شەيتان
 لەگەلدا ھەلدى، كاتى بەرزەۋە دەبى لىي جيا دەبىتەۋە كاتى گەيشتە
 ناۋەرپاستى ئاسمان جووت دەبىتەۋە لەگەللى، كاتى لە ناۋەرپاستى ئاسمان
 لادەدا ديسان لىي جيا دەبىتەۋە، كاتى دەست دەكا بە ئاۋابوون جووت
 دەبىتەۋە لەگەللى كاتى ئاۋا دەبى لىي جيا دەبىتەۋە {شافىعى}.

مەبەست لەشاخى شەيتان گەلى شەيتانە، شەيتانپەرستەكانە،
 كەلەم ۋەختانەدا كۆرپنوۋشى بۇ دەبەن، گوتراۋىشە: شەيتان خۇى لەم
 ھەلانەدا، سەرى لەخۇرەۋە نزيك دەكاتەۋە، ھەتا ئەۋەدى كۆرپنوۋش بۇ
 خۇر دەبا كۆرپنوۋش بۇ ئەۋىش ببات.

ئەۋ دوانەكەي تىرىشيان پەيۋەندى يان بەكارەۋە ھەيە، يەكەميان
 ھەركاتى نوپژى عەصر گرا، ھەتا خۇر ئاۋا دەبى، دوۋەميان لەپاش
 كردنى نوپژى بەياني ھەتا خۇر دەكەۋى. بەلگەي ئەمەيش ئەمەيە
 شەيخان لەئەبو ھورمىرەۋە دەيگىرپىتەۋە: پىغەمبەر {دروودە خۋاە لەسەربەن}: نەيى
 كىردوۋە لەنۇيژ لەدۋا نوپژى عەصر ھەتا خۇر ئاۋا دەبى، ۋەلەدۋا نوپژى
 بەياني ھەتا خۇر ھەل دى.

لەم کاتانە، کاتی گەویشتنی خۆر بەناوەراستی ناسمان، لە رۆژی
 ھەینیدا، چەرت (استثناء) دەکری، لەم بارەییەو ھەرموودەییەکی مۆرسەل
 ھەییە، ئەبو داوود گێراویەتەو، ھۆی ئەو کەنویژ لەم کاتەدا لەرۆژی
 ھەینیدا ناباش نییە دەگەرپتەو، بۆ ئەو کەوئەو زو خەو لەم ھەلەدا
 زۆر بۆ دانیشتوکان دەھینێ کەچاوەروانی دوان و نوێژی ھەینی دەکەن،
 جاوا باشە بەھۆی نوێژی سوننەتەو خەو لەخۆی دوور بخاتەو، نەبادا
 خەو بردنەو دەسنوێژەکی بشکێنێ، جا ناچار دەبێ کەھەنگاو ھەل نێ
 بەسەر سەری مەردومەکەدا، بۆ دەسنوێژ گرتنەو. لە شوێنەکانیش
 مەککە پیرۆز چەرت دەکری، خەوای گەورە ریزو قەدری پتر بھەرموئ،
 چونکە دەفەرموئ (مروودە خوا لەسەربە): ئەو بەنی عەبدومەناف! ئەگەر
 کەسێ لەئێوە بوو بەکار بەدەستی مۆسڵمانان ھەکەسێ لە ھەرکاتێکدا
 ویستی تەوافی مائی خوا بکا یانویژی لەناودا بکا رێگە ی ئی مەگرن، ئیت
 چ شەوبێ چ بەرپۆز، (تیرمیزی و کەسانی تیش گێراویانەتەو). بەلام
 نوێژ لەم ھەلەیشدا زۆر باش نییە و پێچەوانە ی چاکترە (خیلافی
 ئەولایە) ھەتا دەرباز ببین لەگێشە ی راجیایی، چونکە مالیک و ئەبو
 حەنیفە لەم بارەییەو رایان جیایە. بەلام نوێژی کەھۆیەکی ھەبێو،
 ھۆیەکەیش لە پێشیەو رووی دابی، وەک گێرانەو نوێژە چووکان،
 لەفەرزو لەسوننەت و لەو نوێژە سوننەتانە ی کەمرۆف وەک وێرد خووی
 پێوە گرتبن، کردنی ئەم نوێژانە لەم کاتانەدا ھیچ ناباشییەکی تیا نییە.
 چونکە خۆشەویست (مروودە خوا لەسەربە) جارێ لەدوا نوێژی عەصر، دوو
 رکات نوێژی سوننەتی کرد، کە عەرزیان کرد ئەم نوێژە لەمکاتی
 ناباشییەدا چی بوو؟ ھەرمووی: ئەمە دوو رکاتە سوننەتەکی دوا نوێژی

نيومروۋيە ئىستا گىرامەو. (شەيخان) ھەروا نوپۇزىكىش كە ھۆيەكى وای ھەبى كەھاوكات بى لەگەل خۇيدا، كردنى ناپەسەند نىيە، وەك نوپۇزى تەرمو كرنووشى قورئانخوينىدن و كورنووشى سوپاس و نوپۇزى خۇر گىران و مانگىران و نوپۇزە بارانە، بەلام نوپۇزى كە ھۆيەكەى لەدوايەو ھەبى كردنى ناباشە لەم كاتانەدا، وەك نوپۇزى ئىستىخارە و دوو ركاتەكەى ئىحرام دابەوستىنى ھەج و ەمرە.

٧١) نوپۇزى بەكۆمەل (نوپۇزى جەماعەت):

سەر بەلگەى رەوايى نوپۇزى بەكۆمەل قورئان و سوننەت و يەكگرتنى گەلى ئىسلامە. يەزدانى پاك دىفەرموى: {وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ مَّعَكَ - سورة النساء - ١٠٢/٢} واتە: كاتى تۆ لەناوایانا بووى و بەرنوپۇزىت بۆ كردن، ئەو ھەبى تاقىمىكىيان بەرەرو رووى دوژمن راووستى و تاقمى لەوان راست بىنەو ھە دەس بىكەن بەنوپۇز لەگەل تۇدا.

ئەو ھەتتا لەم ئايەتەدا ھەتتا لەكاتى گەرمەى جەنگدا خۇاى گەورە فەرمان دەكا، بەكردنى نوپۇزى جەماعەت، ديارە لەكاتى ئاسايش و ھىمنى و ناشتى دا جەماعەت گەلى چاكتەرە، ھوكمى جەماعەت لەنوپۇزى ھەينى دا فەرزى ەينە لەسەر ھەموو كەسى كە نوپۇزى ھەينى لەسەر بى، بەلام لەنوپۇزەكانى تردا راجىايى ھەيە: فەرمايشتى راست و دروست ئەو ھەيە كەسوننەتلىكى دامەزراوى زۆر گەورەيە، چونكە خۇشەويست (دروودى خۇاى لەسەر بى) دىفەرموى: نوپۇزى جەماعەت لەنوپۇزى تەنيا بەبىست و

حهوت پله گهوره تره. دهی وشه ی (گهوره تره) که بۆ موفاضه له یه، واته: نه وه ده گه یه نئ که ههر دوو کاره که دروست بن، به لام لایه کیان له ولایه که ی تریان باشر بی، دنا نه گهر لایه کیان نادرست بوایه موفاضه له دروست نه ده بوو! چونکه موفاضه له پله دانانه بۆ دووشتی باش!

گهر چی هه ندئ زانا ده فهرموون: نوێز به کۆمه ل فهرزی کیفایه یه نه گهر له شوینی هه ندئ که سیان بیکه ن له کۆل هه موویان ده که وئ به لام نه گهر که سیان نه یان کرد هه موویان گونا هبارن، به لگه یشیان نه م فهرمایشته ی پیغه مبه ره (دروود خوا له سه رب): هه رکاتئ سی موسلمان، یاپتر له سی موسلمان، له شوینی کدا یه کیان گرت، چ گوندنشین بن چ کۆچه ری، وه نوێزی جه ماعت نه که ن، نه وه بی گومان که شه یتان زال بووه به سه ر یاناو فریوی داو، ده ی نه ی پیاوی موسلمان! ناماده ی جه ماعت به و هه میشه له گه ل کۆمه ل به و له گه ل جئ مه مینه و به ته نیا مه به، چونکه گورگ نه و مه ره ده خوات که له گه له بر ده بی! (نه بو داوود/ نیما می نه حمه د/ نه سائی/ نیبنو حیا ن/ حاکم).

هه یشه ده فهرموئ: جه ماعت فهرزی سه ره، واته فهرزی عه ینه له سه ر هه موو که سی، چونکه خوشه ویست (دروود خوا له سه رب): ده فهرموئ: به و که سه که گیانی منی وا له ده ستدا نیازم هه بوو که به پیاوی بلیم: له حیاتی خۆم به رنوێزی یه که بۆ خه لکه که بکا، وه خوشم برۆم بۆ سه ر نه و پیاوانه که له نوێزی جه ماعت دوا ده که ون، وه فهرمان بده م که به باوشه دار ماله کانیا ن به سه ردا بسوتینن. (شه یخان). به لام نه م فهرمایشته ئاوا رمت کرا وه ته وه: که نه م روودا وه سه باره ت به نا پاکان بووه، سه ره رای

ئەو دەش پېغەمبەر {دروود خواە لەسەربە} ھەر شەكەى جى بەجى نەكردوو،
وئەو دەى بوو لەم لایەنەو تەنیا نیازىكى روت بوو، كردهوى لەگەل
دانەبو.

بەلام بزانه كەجاری واهەیه جەماعەت، بەهۆى ھۆیەكى
لاوەكیەو، پىوویست دەبى، وەك ئەو دەبینى ئىمامى لەناو روکوعدایە،
ھەق دىزانى ئەگەر نوێژ لەگەلایا دابەستى فریای ركاتى دەكەوى و
نوێژەكەى بەهۆى ئەو دەبى بەئەدا، دنا دەبوو بەقەزا، چونكە بە
تەنیا فریای ركاتى ناكەوى لەكاتدا، ئەو نابى بەتەنھا نوێژەكەى بكا،
جاری وایش ھەیه جەماعەت حەرامە، وەك ئەو دەبینى پىشنوێژى
لەتەحیاتى كۆتایى دایە، ئەگەر ئىقتىداى پى دەكا فریای ركاتى لەكاتدا
ناكەوى، بەلام ئەگەر بەتەنھا نوێژ بكا فریای ركاتىكى نوێژەكەى لەناو
كاتى خۆى دا دەكەوى، ھەر نوێژىكىش فریای ركاتىكى كەوتى
لەكاتەكەیدا بەحازر دادەنرى، ئەو دەبى لەم حەلەدا بەتەنھا ئەو نوێژە
بكا. زاتى جەماعەت بەئەو نەدەش دیتە جى كەپیاو لەمالەو لەگەل
ژنەكەى و كەسانى تر دا نوێژ بەكۆمەل بكا. وەل لەمژگەوتا گەلا خیرترە،
بەلكوو مژگەوت ھەتا كۆمەلەكەى زۆر تر بن جەماعەتەكەیشى خیرترە،
جا ئەگەر لە نزیكەو مژگەوتى ھەبوو، نوێژكەرەكانى كەمتر بوون،
لەدووریشیەو مژگەوتى تر ھەبوو نوێژكەرەكانى پتر بوون، ئەو (لەدوو
شیوەدا نەبى) جەماعەتى مژگەوتە دوورەكە خیر ترە، شیوەى یەكەم:
ئەگەر ئەم بچى بۆ دوورەكە جەماعەتى نزیكەكە بەهۆى چوونەكەى
ئەو دەو پەكى بكەوى، وەك ئەو ئىمامیان بى. شیوەى دوو: پىشنوێژى
دوورەكەیان بیدەتكاربى، بۆ ئەمە بەدكار (فاسیق)یش وەك بیدەتكار

وايه. هەر كهسێ بهیهك ههناسه، یا بهكه مێریش، له پێش سلاودانهوهی
پێشنویژدا فریای نویژدابەستن بکهوئ له پشستیهوه، ئهوه فریای
جهماعهت دهکهوئ و له خیره کهیدا بهشدار دهبی، چونکه خوشهویست
(درووده خوا له سه ربنا) دهفه رموئ: کاتی دین بو نویژ ئه گهر ئیمه له ناو
کورنووشدا بووین، ئهوا نویژ دابهستن و یهك سهر کورنووش ببهن، بهلام
بههیچی مهژمێرن، واته: بهرکاتی حلیب مه کهن، وهل ئهوهی فریای
چه مینهوه بکهوئ له گهل بهر نویژدا ئهوه فریای ئهو رکاته دهکهوئ.
(ئه بو داوود).

بزانی کاتی پاش نویژ فریای چه مینهوه دهکهوئ که فریای
ئارامبوونهوه له گهل پێشنویژدا بکهوئ له ناویدا، چونکه بهبی
ئارامبوونهوه چه مینهوه حلیب نییه، واته: دهبی له چه مینهوه دا فریای
ئهوه بکهوئ که بلی (سبحان ربی العظیم) یا به ئه ندازهی گوتهی ئه م
وێرده رابووستی پێش ئهوهی بهر نویژ له چه مینهوه بهرزهوه ببی.

مه رجی دهسکهوتهی جهماعهت ئه وهیه: که پاشنه یژ واته:
(مه ئه موم) له کاتی نویژدا به دابه ستنه وه نیتهی جهماعهت بیته، چونکه
چا ولیکردن و شوینکهوتهی پێشنویژکرده وهیه و کاره، کاریش له عیبادا تدا
پێو یستی به نیاز و نیته هیه، که واته: بهر حوکه می گشتی ئه م
فه رمایشته ی پێغه مبه ر (درووده خوا له سه ربنا) دهکهوئ: هه موو کرده وه یی به
پێ ی نیاز و نیته که یه تهی... بو ئازادی ره سیده دروسته له پشت به نده و
مناله وه نویژی جهماعهت بکا، دروستبوونی په ی ره وی (ئیقتیدا) به
به نده، به پێ ی ئه مه یه که بو خاری ده ی گێر پته وه: که عانی شه (ره زاه خوا
لێبنا) به نده یه کی هه بوو، ناوی کوران بوو (ره زاه خوا لێبنا) ئه م زه کوانه بهر

نويژى بۇ عائىشە دەكرد، پەيپەۋى بەمنالېش بەيى ئەمەيە: غەمىرى
 كورى سەلەمە لە سەردەمى پېغەمبەردا لەتەمەنى جەۋت سالىدا
 بەرنويژى بۇ ھۆزەكەى خۇى دەكرد. (ئەم باسە بوخارى گېراۋىيەتەۋە).
 پەيپەۋى پىاو بەژن دروست نىيە، چونكە خۋاى گەۋرە دەفەرمۇئ:
 {الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ - سورة النساء - ۳۴/۴} واتە:
 پىاوان سەركارى سەر ژنانن و چاۋ دىرن بەسەريانەۋە). پېغەمبەرىش
 (مروۋىدە خۋاى لەسەربە): دەفەرمۇئ: لەۋ شويئانەدا كەخۋا ژنانى خستۋتە دواۋە
 بىيانخەنە دواۋە، لەفەرموۋدەيەكى تردا دەفەرمۇئ: ھۇشيار بن ھىچ ژنى
 بەرنويژى بۇ ھىچ پىاۋى نەكات. (ئىبنو ماجە) ھەندى زانائش
 ئەمەيان كىروۋە بەبەلگە لەم مەسەلەيەدا، كە پېغەمبەر (مروۋىدە خۋاى لەسەربە):
 فەرموۋىەتى: ھەرگەل كاروبارى گىرنگى خۇيان بسپىرن بەژنى و ژن
 بىكەن بەسەرۋك و ئاغاي خۇيان ئەۋ گەلە سەر كەۋتوۋ نابن! . (بوخارى و
 نەسائى و تىرمىذى و ئىمامى ئەحمەد لەئەبو بەكرەۋە گېراۋىيەتەۋە)
 لەبەر ئەۋەيش كەنافرەت شەرمگايە، ئەگەر بىن بەپىشئوئىز بۇ پىاو
 دەبى بەھۋى گىرفتارى، ۋەكى تىرىش ئەگەر كەس پەيپەۋى (ئىقتىدا)
 بەژن بكا واتاى وايە كەدەستە جەلەۋى نوئىزەكەيى داۋە بەدەستى ئەۋەۋە.
 مەبەست لەخوئىنەۋار (لە بابەتى پىشئوئىزىدا) ئەۋەيە كەبەجۋانى
 بتۋانەفاتىجە بخوئىن، ھەروا مەبەستىش لە نەخوئىندەۋار لىردە ئەۋەيە
 كەفاتىجەى رەۋان نەبى، جا پەيپەۋى خوئىنەۋار بەنەخوئىنەۋار دوۋ
 فەرمائىشتى لە سەرە: ھەرە ئاشكراگەيان ئەمەيە: ئەۋە دروست نىيە،
 چونكە خۇشەۋىست (مروۋىدە خۋاى لەسەربە): دەفەرموۋى: ئەۋەكەسە بەر نوئىژى
 بۇ كۆمەللى دەكا، كەلەھەموۋىيان باشتىر قورئان بخوئىن، لەبەر ئەۋەيش

جارو بار پېشنويز بهرپرسيار دهبي له قورئانخويندني پاشنويز، وهك نهو شيوهيه كه پاشنويز له چه مينه وهدا فرياي بهرپهويي بكهوئ، دياره كه نه خویندهوار، بهم واتايه كه بومان ديارى كرد بهرگه ي نهوه ناگرئ و ناتوانئ نهو بهر پرسيارى يه بگرته نهستوى خوئ، بهلام نهگهر خوینهوار له نويزي په نامه كيدا بهرپهويي به نه خویندهوار كرد، نهوه نويزه كه ي دامه زراوه و پيويست ناكا له حالئ بكوئ تته وه، نه خویندهواريش بهرپهويي به نه خویندهوار يكي وهك خوئ بكادروسته، ههروا بهرپهويي ژن به ژن دروسته*.

مهرجى دامه زراندي بهرپهويي كردن نهوه يه كه ناگاي له چوئيتي نويزي بهر نويزه كه ي بئ، هه تا بتوانئ بهرپهويي نهو بكا، نهو ناگاداريه يش بهم شيوهيه دتته دي: كه چاوى له هه لسوكه وتي پېشنويز بئ يا گوئى له دهنگي بئ، يا گوئى له دهنگي راگه يين (مبلغ) بئ، يا ناگاي له هه لسان و داننيشتني نويزكه رهكان بئ، كه نهوان ناگايان له حالئ پېشنويزه. مهرجيكي تری نهوه يه: كه پاشنويز پيش نهكهوئ له پېشنويز له جيگه نويزدا، چونكه وهك زانراوه نهوانه ي كه بهرپهوييان به پېنغه مبهروه دهكرد له نويزدا ليئ پيش نهدهكهوتن، ههروا نهوانه يش كه له دواجينشينه راشيدهكانه وه نويزيان دهكرد، بهلام نهگهر ههردوو لا

---

* بهميتزين بدلگه له سمر نهوه كه ژن بهر نويزي نهكا بؤ پياو نهوه يه: كه ذهكوان بهر نويزي دهكرد بؤ عايشه، نهگهر به پيچره انهوه دروست بوايه شتي واته: له عايشه (وهوايه خوايه ليتبه) شاراره نهدهبوو.

له ئاستی یهك له شانی یهكدا وهستا بوون ئهوه زیانی نییه، بهلام
باشیش نییه، وهکی تریش ئهم بریاره بۆ ئهوانه وایه كهئهئقهیان نهدابئ
بهگردی كابهدا، چونكه بۆ ئهوان، بۆ پاشنویژ (بهمهرجی لهلای
پیشنویژهوه نهبئ) زیانی نیه ئهگهر ئهو لهپیشنویژ له رووگهوه نزیکتر
بئ، بزانه سئ شیوه ههیه بۆ پیشنویژ و پاشنویژ:

شیوهی یهكهم: ههردوو لایان لهناو مزگهوتدابن.

شیوهی دووهم: پیشنویژ لهناو مزگهوتدا بئ و پاشنویژ له دهرهوهی.

شیوهی سێهه: ههردوو لایان لهدهرهوهی مزگهوت بن.

شیوهی یهكهم: پهپرەوی پئ کردن (اقتداء) دروسته، ئیتر خوا
ریزهكان لهناو خۆيانا پهیهوهست بن با پچرا بن چونیهكه، ههروا رپگرو
نیوان له نیوانیاندا ههبئ یانهبئ، ههروا چون یهكه ههردوولا لهیهك
شویندا بن یانا، بۆ نموونه: ئهگهر پیشنویژ له منارهیهكا بئ و پاشنویژ
لهبیریکا بئ، یابه پیچهوانهوه، ئهوه له ههموو ئهم وینه یانهدا پهپرەوی
پئ کردن دروسته، چونكه شوینهكه مادهم مزگهوته گشتی بهیهك جیگه
حلیبهو ههمووی بهنیازی نویژ دروست کراوه.

شیوهی دووهم: ئهوهیه پیشنویژ لهناو مزگهوتابئ و پاشنویژ
لهدهرهوهی مزگهوت بئ، لهم شیوهیهدا پهپرەوی پئ کردن بهم مهرجانه
درسته: نیوانیان لهنزیکهی سئ سهه باسك، بهباسکی ئادهمی كهبریتیه
له دووبست، زیاتر نهبئ، ئهم ئەندازهیه لهناخری سنووری مزگهوتهكهوه
حلیب دهکری: لهههمان کاتدا پاشنویژ ئاگای لهبزووتنهوهکانی پیشنویژ
ههبئ، وهك لهپیشهوه روون کرایهوه.

شیووی سییهه: ئهوهیه پیئشوئیز له دهرهوهی مزگهوت بن، جا
 نهگهر له دهشتابوون، ئهوه مهرجی دامهزراندنی پهیرهوهی پیکردن
 ئهوهیه: ماوه (مهسافه)ی نیوانیان، له نزیکه‌ی سی سهد باسک (ذیراع)
 پتر نه‌بئ، ئه‌مه‌یش له‌سه‌ر فهرمایشتی دامه‌زراوتر. چونکه‌ راوه‌ستان
 له‌سه‌ر ئه‌م شیوهیه له دهشتا، به‌پیی باوی ئاسایی، له‌ حوکمی
 کۆبوونه‌وه‌دایه، له‌بهر ئه‌وه‌یش زۆربه‌ی کات، له‌ ماوه‌ی ئاوادا، دهنگی
 پیئشوئیز له‌کاتی دهنگ هه‌لپ‌پینی نوئیزی ئاشکرادا، به‌ ئاسایی ده‌گاته
 پاشنوئیز، به‌لام ئه‌گهر له دهشتا نه‌بوون، وه‌ک ئه‌وه پیئشوئیز له‌ خانوو
 یه‌کابی و پاشنوئیز له‌ خانوویه‌کی تر دا‌بئ، ئه‌وه مهرجی دامه‌زاندنی
 په‌یره‌وه‌ی پیکردن ئه‌وه‌یه: په‌یوه‌ست بن، هه‌تا په‌یوه‌ندی و ئاگابوون
 له‌حالی پیئشوئیز هه‌بئ، چونکه‌ له‌کاتی وادا جیایی خانوو مایه‌ی له‌یه‌ک
 جیابوونه‌وه‌ی پیئشوئیز و پاشنوئیزه، له‌بهر ئه‌وه په‌یوه‌ست بوون و نزیکي
 له‌ یه‌کتری به‌مه‌رج ده‌گرین له‌گه‌ل نه‌بوونی رێگر (حائیل) چونکه‌ رێگر
 کۆبوونه‌وه‌ قه‌دمه‌غه ده‌کا هه‌روا مهرجی دامه‌زاندنی په‌یره‌وه‌پیکردنه
 کشیوه‌و شیوازو ده‌ستوری نوئیزی هه‌ردوو‌لا چون یه‌ک بن، ئه‌گهر
 وانه‌بوون و شیوازی نوئیزه‌کانیان له‌ یه‌کتری جیابوو ئه‌وه په‌یره‌وه‌پیکردن
 دروست نیه، وه‌ک نوئیزی ئاسایی و نوئیزی مانگو رۆژ گیران و نوئیزی
 ته‌رم. به‌لام دروسته‌ بۆ که‌سی که‌ نوئیزی جازربکا په‌یره‌وه‌ی بکا به‌ که‌سی
 که‌نوئیز بگێرێته‌وه، یا به‌پێچه‌وانه‌وه، هه‌روا دروسته‌ که‌سی فه‌رز بکا
 په‌یره‌وه‌ی بکا به‌که‌سی که‌سوننه‌ت بکا، یا که‌سی نوئیزی نیوه‌رۆ بکا
 په‌یره‌وه‌ی بکا به‌که‌سی که‌نوئیزی به‌یانی بکا، ده‌ق وه‌ک نوئیزی لی پیش

کهوتوو (مهسبووق) لهپاش سلاودانهووی پیشنویرهکهی، مسبووق
نویزمکهی خوئی تهواو دهکا.

مهرجیکي تری دامهزراندنی پهیرهوپپکردن نهوهیه: که نیهتی
پاش نویژ لهنیتی پیشنویر دواکهوئی، وهبه دوو بنییات (واته بهدوو
روکن) پیشی نهکهوئی، یاپاشی نهکهوئی، لهم دوو شیوهیهدا مهبهست لهم
دوو بنیاته بنیاتی کردهوویی یه، لهکاتی پاش کهوتن دا نهگهر مههانهی
رهوای ههبوو، وهک نهوه یشنویر، بهپهله بوو، پاشنویریش خووی
بهسستیهوه گرتبوو، نهوه تاسی بنیات چاوپووشی دمکری، دهنه نویژهکهی
پووچه، لهههمان کاتدا دهبی زانایش بی بهوه کهکاری وا نادروسته.
چونکه بهراستی کاری وا بهوپهیری سهرپیچی کردن دادهنری، بهلام
بهپیچهوانهی نهوهوه کهلهیادی نهبی، یانهزانی، بهلام ههرچون بی نهو
رکاتهی بو حل ناگری، که تیایدا له پیشنویر پیش (یاپاش) کهوتوو،
لهبهر نهوه دهبی لهدوا سلاودانهووی پیشنویرهکهی رکاتی بکا.

سوننهته نیړینه، نهگهر ههر خوئی بوو، بامنائیش بی، لهلای
راستی پیشنویرهوه رابوهستی و، کهمی لیی دوا بکهوئی، چونکه پیغهمبهر
خوئی وایکردوو، نیمهیش ئیستا بو پهیرهوی نهو وادهکهین، بهمهو
وینهی نهمه دهگوتری: (اتباع) هاوکات لهگهل نهه بهلگهیهدا شتی وا
لهزاتی خویدا پهیرهوی باوو نهړیتی جوانی ناو کوومهله. جا نهگهر
لهوهدوا نیړینهیهکی تر هات، لهلای چهپیهوه نویژ دابهستی، نهوجا
یاپیشنویر بجیته پیشهوه، یا نهوان بچنه دواوه، نهمهیش لهکاتی
راوهستانا دهکن، نهگهر لهسهرهتاوه دوو نیړینه بون لهپشتیهوه ببن
بهیهک ریز، نهگهر یهک ژن بوو لهپشتیهوه بیی بهریزی، نهگهر ژن

زۆریش بوون ههروا، نهگهر بياوو منال و ژن بوون لهسهر ئهم شيوهويه دهووستن: لهپشتيهوه پياوهكان ريز دهبهستن، چونكه سهروهوري بو ئهوانه، ئهوجا منالهاكان لهپشت پياوانهوه ريز دهبهستن، بهلام ئهمه كاتنى وايه كهريزي پياوهكان پرپووبيتهوهو كه مي نهبي، دنا بهمنال پرپ دهكريتهوه، ئهوسا نيرومي (خنثي) لهپاش ريزي منالانهوه رادهووستن چونكه ههله دهگرن ژن بن، كهژنيش بن لهنويزا جيگهيان وا لهدوا منالانهوه، ئهوجا ريزي ژنان، چونكه ئهمه بهپي پهيروهوي پيغهمبهر خويهتي (درويه خوا لهسهر) و لهمهدا چاو لهحهزرت دهكهين.

سوننهته ئهو ژنهى كه پيشنويزي بو ژنان دهكا لهناوهراستياندا رابوهستى و كه ميك لييان پيش بكهوى، وهله نهگهر پيشنويزهكهيان ژن نهبوو، دهبي پيشيان بكهوى، ناباشه پاشنويز بهتهنها راوهستى، بهلكوو نهگهر لهريزدا شويى دهسهكهوت بپرواته ريزهوه، ئهگينا لهپاشهوه نيى نويز دابهستن بهجهماعهت بهيى و ئهوسا يهكي لهپاشنويزهكان لهناو ريزهكهوه رابكيشي بو لاي خووى لهگهله ئهودا ببن بهريزي. سوننهته ئهو كهسهيش بهگوئى بكات و نهرم بي بهدهستيهوه.

دروسته دهسنويزدار پهپرهوى بكا بهتهيهمومكهروهوه، بهلام بهمهرحى تهيهموم كهركه كردنهوهى لهسهر نهبي، دنا دروست نييه، ههروا دروسته پهپرهوى بكا بهكهسى كهمهسحى خوفى كرد بي، ههروا پهپرهويكردنى راوهستاو بهدانىشتوو دروسته، چونكه پيغهمبهر (درويه خوا لهسهر) له نهخوشييهكهى سهره مهرگيدا بهدانىشتنهوه نويزى دهكرد، ئهبو بهكرو خهلكهكيش بهپوه بوون، ههروا دروسته موسلمانى دادپهروهر پهپرهوى بكا به نازادى بهدكار (حورى فاسق) بهلام نويز له

پشت فاسقه وه گهر چی دروسته به لام ناباشه. به لگه ی دروستبوونی نویژ له پشت به دکاره وه: شه یخان ده گیر نه وه: که نیبنو عومهر، ئه وه هاوړی نازداردی پیغه مبه ر، له پشت حه ججاجی فاسقه وه نویژی به جه ماعت ده کرد. ئیمامی شافعی (ره زاه خواه لیبه): سه بارمت به حه ججاج ده فهرموی: پیاوی فاسقی شهرعی وهك حه ججاج ده بی!.

٧٢) کورت کردنه وه ی نویژی چوار رکاتی:

به زوری سه فهر بۆ یه کئی لهم دوو مه به سته یه: یا هو ی رزگار بوونه له ناخو ش ی، یا مایه ی گه یشتنه به ئاوات! سه فهر یش (له زاتی خویدا) ریگه ی هاتو نه هاته و زۆربه ی کات ده بی به هو ی سه خله تی و زهحه مت، مشه قه ت و زهحه مت یش ده بی به هو ی بارسو وکی و کار ناسان کردن، له بهر ئه مه یاسادانه ر (شارع) له ئیسلاما که خوای گه ورده یه، له نویژی چوار رکاتی، دوو رکاتی داشکاندو وه. له هه مان کاتدا قورئان و سوننه ت و یه کگرتن به لگه ن له سه ر ئه وه که له سه فهری ره وای دریزدا دروسته نویژ کورت بکریته وه. له قورئانا ده فهرموی: {وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ - سوره النساء - ١٠١/٤} (واته: کاتی چوون بۆ سه فهر ئه گهر نویژه کانتان کورت بکه نه وه. گونا هتان له سه ر نیه). کورت کردنه وه ی نه به ستر وه به کاتی تر سه وه، چونکه یه علای کوړی ئومه ییه فهرمووی: گوته به عومهری کوړی خه طاب (ره زاه خواه لیبه): خودا له قورئانی پیرۆزدا ده فهرموی: {لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ

أَنْ يَفْتِنَكُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا} ئەوھتا بەپیی ئەم نایەتە کورتکردنەوہ بەستراوہ بەکاتی ترسەوہ، خو ئیستا ترس نەماوہ مەردوم ھێمن بوونەتەوہ، کەوابو چۆن دروستە بۆ ئیئمە نوێژ کورت بکەینەوہ؟ ئەویش فەرمووی: ئەمەى سەرنجى تۆى راکێشاوہ سەرنجى منیشى راکێشاو منیش وەکوو تۆ لەمە سەرسام بووم، بەلام کە لەمبارەىمەوہ لەپێغەمبەرم [مروودە خواە لەسەر] پرسى، فەرمووی: ئەمە خەلاتیکەو خودا بەخشیویتى پێتان دەى ئیوھیش خەلاتەکەى وەربگرى (موسلىم).

بەلگەش لە سوننەتا لەسەر کورتکردنەوہى نوێژ وەك ئەوہ ئیبنو مەسعوود [رەزەا خواە لیبە]: دەفەرموئ: لەپشتى پێغەمبەرەوہ لەسەردەمى خویدا لەسەفەردا نوێژى چوار ركاتىم بەدوو ركات کردووە، ھەروا لەپشتى ئەبو بەگرو عومەریشەوہ نوێژى چوار ركاتىمان کورت دەکردەوہ بەدوو ركات دەمانکرد، ھەرکەسەیان لەکاتى جێنشینی خواینا (شەيخان). ئیبنو عەمەریش دەفەرموئ: بۆ خوّم لە خزمەت پێغەمبەرەو ئەبو بەگرو عو مەردا سەفەرم کردووە، ئەم زاتانە لەکاتى سەفەردا نوێژى نیوەرۆیان بە دوو ركات دەکرد، ھەروا نوێژى عەصریشیان بە دوو ركات دەکرد.

نوێژکورتکردنەوہ ھەر لە نوێژى چوار ركاتیدا دروستەو بەس لەبەر ئەوہ نوێژى شیوانو بەیانى کورت ناکرێتەوہ بەس نوێژى نیوەرۆو عەصرو خەوتنان کورت دەکرێتەوہ، ھەر نوێژەیان بە دوو ركات دەکرێن.

۷۳) مەرجى سەفەرەكە:

ئەو سەفەرەى نوپۇز كۆرتكردنەۋەى تىادا رەۋايە ئەم چەند مەرجەى ھەيە:

۱) ئەۋەيە سەفەرەكە رەۋا بىۋ پىي گوناھبارنەبى. ۋەك سەفەرەى
 حەج ۋ دانەۋەى قەرز، كە ئەم جۆرە سەفەرە لە زاتى خۇياندا فەرزىن، يا
 ۋەك سەفەرەى حەجى سوننەت ۋ سەردان لە خىزم ۋ كەسوكار، كە ئەم
 جۆرە سەفەرەنە لە زاتى خۇياندا سوننەتن، يا ۋەك سەفەرەى بازىرگانى ۋ
 گەشتكردن، كە ئەم جۆرە سەفەرەنەيش لە زاتى خۇياندا رەۋان، بەلام
 نەفەرەزىن، نە سوننەتن، نە ناباشن، يا ۋەك سەفەرەى تاكە كەس، كە بەبى
 ھاۋرپ سەفەر بكا ئەم جۆرە سەفەرەنەيش لە زاتى خۇيانا ناباش
 (ۋەكروۋەن).

بەلام سەفەرەى گوناھ ھەقى كۆرتكردنەۋەى نيە، چۈنكە
 كۆرتكردنەۋە روخصەت ۋ بارسوۋوككردنە، رىگەيش بۇ گوناھ خۇش
 ناكىر، سەفەرەى گوناھ ۋەك رىگىرى ۋ دزى ۋ جەردەيى ۋ ھىنان ۋ بردنى
 مەى ۋ بادە ۋ بەنگو تلىاك، سەفەرەى ژن بەبى رىپپىدانى مىردەكەى ۋ
 سەفەرەى قەرزازى كە تواناى دانەۋەى قەرزەكەى ھەبى بەبى رىگەپپىدانى
 خاۋەن قەرزەكە، لە سەفەرەى گوناھا رىبۋار نەھەقى نوپۇز كۆرتكردنەۋەى
 ھەيە، نە ھەقى كۆكردنەۋەى ھەيە، واتە: نە مافى قەصرو نە مافى
 جەمەى نيە. ھەروا مافى ئەۋەى نيە كە نوپۇزى سوننەت بە سوارى بكا،
 يا تاسى رۇژ لە سەفەردا، لە دەسنوۋىزا مەسحى خوفف بكا، ھەروا دروست
 نيە بۇى لە كاتى ناچارىدا مردار بخۋا، سوفيانى ئەۋرى (رەمەتە ۋاۋە لىبە)
 دەفەرمۇى: ئەگەر سەمكارى، لە بانىكابى، نان ۋ ئاۋى لى برابى، ئەگەر

له برسانا بمرئ، یا له توونیا نا بخنکی نابئ کهس نان و ئاوی بداتئ، ههتا وڵات و مهردوم و دارو درهخت و ئاژده له دهستی رزگاریان بئ⁽¹⁾.

٢) ئهوهیه سهفه ره که درێژبئ، به حسیبی کاروانی بریتیه له دوو قۆناغی تهواو، واته دوو رۆژه رئ، به رۆشنتی ئاسایی چونکه خوشه و یست (درویدی خوا له سه ربو) دهفه رموئ: ههر سه فه ر ئ له چوار بهرید که متر بئ، نوێژی تیا کورت ناکرێته وه، (چوار بهرید دهکاته شانزه فرسه ق) دهق به قه د ماوه ی نیوانی مه که وه عوسفان. وهك هه موو دمزانین عوسفان له مککه وه دوو رۆژه ر ئ دووره. ئهم ماوه یه به کیلومه تر دهکاته نزیکه ی (٨٤) کیلومه تر، بزانه: ده بئ ریبوار بزانی که بۆ شوینئ ده چئ له دوو قۆناغ که متر نیه، که واته: بۆ که سئ سه ری خۆی هه لبگرئ و به بئ نیازی شوینیکی دیاری بسوورپته وه به ناو وڵاتا، مافی نوێژ کورت کردنه وه ی نیه، هه تا سه فه ره که ی زۆریش ده رێژه بکێشئ.

٣) ئهوه یه ئه و نوێژه ی که ده یکا نوێژی چوار رگاتی حازر بئ، ههر نوێژئ وانه بئ کورت ناکرێته وه، نوێژی قه زایش ئهم درێژه پێدانه ی تیادایه: ئه گهر نوێژه که له ماله وه فه و تا بوو به لām ویستی له سه فه ردا

⁽¹⁾ ئه گهر ئهم کوردستانه نازداره ی خۆمان، که ده تگوت: پارچه یه کی رازاوه یه له سه ر زه مینی به هه شتی بهرین، ئیستا لهم بارو دۆخی پاشا گهردانی و گوشت و بهر دا، ته ماشا بکهی، که چۆن به ده ست دزو جه رده و سته مکار وه بووه به گۆمی خوین و بووه به پارچه یی ناگر له دۆزه خی سوور، ئه و کاته ره حمه ت بۆ گۆپی سو فیانی په وری ده نی ئی.

بیگیرپتهوه، پټوښته لهسهری که به تهواوی بیکا، چونکه نهو نویژه به تهواوی بووه بهمال لهسهری، بهلام نهگهر له سهفهدا چوو بوو، وه هر له سهفهدا ویستی بیگیرپتهوه نهو بووی ههیه که کورتی بکاتهوه، نهگهر له مالهوه ویستی بیگیرپتهوه دهبی به تهواوی بیکا. نهگهر گومانی بوو نهیدمزان: ئایا له مالهوه نهو نویژه چوو یا له سهفهدا، نهو دهبی به تهواوی بیکا، چونکه تهواوکردن بنهپهته (واته: نهسله) بزنان که کورتکردنهوه پینج مهرجی ههیه:

یهکههه: نییهته، چونکه تهواوکردن بنهپهته، جا نهگهر له سهرهتاوه لهکاتی نویژدابستندا نییهتی کوتکردنهوهی نهبی، نویژهکهی لهسهر بنهپهت دادهمزرئ، که تهواو کردنه.

دووهم: دهبی ریوار له دهستپیکردنی نویژهکهوه ههتا تهواوکردنی رهفتهنی بی، چونکه یهزدانی مهزن دمفهرموی: (اذا ضربتم فی الارض) واته: هر کاتی چووون بو سهفهر، دهی نهگهر له سهفهدا نهبی مافی کوتکردنهوهی نیه.

سییهه: دهبی نویژکهه ناگاداربی له چوئیتی کورت کردنهوهی نویژ، نهگینا مافی نهوهی نیه، یهزدانی مهزن دمفهرموی: {فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ - سورة النحل - ٤٣/١٦} واته: نهگهر خوټان شتیکتان نهدمزانی له زانست پهرومرو ماموستایانی پسپوړی زانست بپرسن، لههر گروهي ببن).

چوارهم: پهپهوهی به نیشتهجی ناکا، یا به نویژکهه تهواو کهرناکا، نهگهر پهپهوهی پیکا دهبی نویژهکهی به تهواوی بکا، چونکه

شوینکهوتن (متابعه)ی پېشنويز پيوسته. له م بارهيهوه، نهوه نه م پرسياره له ئيبنو عه عباس کرا: نهوه بو رېبوار نهگهر به تهنه خوی نويزېکا نويزی چوار رکاتی به دوو رکات دهکا، کهچی نهگهر به جه ماعت له پشت پېشنويزکی نيشته جيوه نويزېکا دهبی چوار رکات بکا؟ فهرمووی: له بهر نهوه نويزکردن به م دوو شیوهيه له م دوو کاته دا سوننه تی پیغه مبه ر خوځیه تی. (نهحه د)

پینجه م: نويزه کوتکراوه که دهبی چوار رکاتی بی، دنا کورت نا کرېته وه، وهک به یانی و شیوان، چونکه شتی وا که نويزی سی رکاتی و دوو رکاتی کورت بکرېته وه ساخ نه بوته وه.

۷۴) که ی رېبوار دهست دهکا به کورتکردنه وه:

سهره تاي سهره له وپوه دهست پیدهکا که رېبوار له ناوه دانی نهو شوینه ی که سهره ی لیوه دهکا تیده په ری. ئیبنو لونذیر دهفه رموی: به پتی ناگاداری من پیغه مبه ر (دروود خواه له سه ربه): له هه ر سهره ریکا نويزی کورت کردبیته وه هه تا له سنووری شاری مه دینه نه چووبیته دمره وه دهستی نه کردووه به کورتکردنه وه، هه تا سهره که ی ته واو دهبی مافی کورتکردنه وه ی هیه، به لام نهگهر له شوینی مایه وه له بهر کاري که چاوه نواری بوو، تاماوه ی چوار روژ نويز کورت دهکاته وه، له دوا نهوه نهگهر له وئ مایه وه دهبی نويزی ته واوبکا، خوا کاره که ی جیبه جی بووبی یا نه به بووبی، چونکه له صه حیه یندا هیه: که پیغه مبه ر (دروود خواه له سه ربه) له به یانی روژی چواره می مانگی قورباندا گه یشته

مهككه، رۆزى چوارهم و پینجه‌م و شه‌شم و چه‌وتم له‌وى مایه‌وه، له‌و ماوه‌یه‌دا كه چوار رۆژ ده‌كا، نوێزى كورت ده‌كرده‌وه، له‌ رۆزى هه‌سته‌ما نوێزى به‌یانی له‌وى كرد، ئه‌وجا به‌ره‌و مینا كه‌وته‌رێ! جا له‌سه‌ر ئه‌م بنیاته‌ رێبوار له‌كاتى مانه‌وه‌دا له‌ جیگه‌ی هه‌تا چوار رۆژ بۆى هه‌یه نوێز كورت بكاته‌وه، له‌ فه‌رمایشتى له‌ فه‌رمایشته‌كانى شافیعی له‌م مه‌سه‌له‌یه‌دا: بۆى هه‌یه هه‌تا نۆزده رۆژ، یا هه‌ژده رۆژ نوێز كورت بكاته‌وه، به‌پێى ئه‌م فه‌رمایشته‌ كه‌وا له‌ سه‌حیحى بوخاریدا: ئیبنو عه‌بباس (ره‌زاه‌ نوایان لێبێ) فه‌رمووی: پێغه‌مبه‌ر (مره‌ومه‌ خوا له‌سه‌ربێ) كه‌ شارى مه‌ككه‌ى نازاد كرد نۆزده شه‌و له‌وى مایه‌وه، له‌ ومانه‌وه‌یه‌دا نوێزى كورت ده‌كرده‌وه. واته‌ نێژه چوارینه‌كانى ده‌گرد به‌ دوو ركات. جا له‌به‌ر ئه‌مه ئیمه‌یش هه‌ركاتى چووین بۆ سه‌فه‌ر هه‌تا نۆزده‌شه‌و له‌ شوینی ده‌مینینه‌وه، هه‌ر هه‌قمان هه‌یه كه‌ نوێز كورت بكه‌ینه‌وه، به‌لام ئه‌گه‌ر له‌ شوینی له‌ نه‌وه‌نده‌ پترماینه‌وه ئیتر نوێزى ته‌واو ده‌كه‌ین. له‌ گێرانه‌وه‌یه‌كا: پێغه‌مبه‌ر (مره‌ومه‌ خوا له‌سه‌ربێ) له‌ مه‌ككه‌ هه‌ژده رۆژمایه‌وه، له‌ رۆزى غه‌زای فه‌تحى مه‌ككه‌وه.

(٧٥) كۆكردنه‌وه‌ى دوو نوێز:

بۆ رێبوار دروسته‌ كۆكردنه‌وه‌ى نوێزى نیوه‌رپۆو عه‌صر، وه‌ شیوان و خه‌وتنان، ئه‌گه‌ر له‌كاتى نوێزى یه‌كه‌ما بیانكا پێى ده‌گوترێ: جه‌مه‌ ته‌قدیم، واته‌ كۆكردنه‌وه‌ى پێشخراو، ئه‌گه‌ر له‌كاتى نوێزى دووه‌ما بیانكا پێى ده‌گوترێ: جه‌مه‌ ته‌ئخیر، واته‌: كۆكردنه‌وه‌ى

دواخراو. سهر به لگهی ئه مه ئه وهیه که موعاذی کوری جه بهل
 دمیگیرپته وه: فهر مووی: له غه زای ته بووکدا عاده تی پیغه مبه ر (درووه) خواه
 له سه ربه: وابوو: نه گهر له پیش ئه وه دا که بکه ویتهری و دمرچی بۆ سه فهر
 خورلای بدایه و نیوهرۆ ببوایه ئه و نوپژی نیوهرۆ و عه سری
 کۆده کرده وه به جه معه ته قدیم: به کۆکردنه وهی پیشخراو ده یکردن،
 نه گهر له پیش نیوهرۆشدا بکه وتایه ته ری ئه و نوپژی نیوهرۆی دوا
 ده خست، هه تا داده به زی بۆ نوپژی عه صر، نه وکاته هه ردوو نوپژه که ی
 پیکه وه به کۆکردنه وهی دواخراو ده کرد، له شیوانیشا هه روه ها: نه گهر له
 پاش ئاوابوونی خور بکه وتایه ته ری نوپژی شیوان و خه وتنانی کۆ
 ده کرده وه، واته: نوپژی خه وتنانی ده هی نا بۆ لای شیوان و له پیشدا
 نوپژی شیوانی ده کردو سلاوی ده دایه وه دوا به دوا ی ئه و به بی درنگ به
 جه مع نوپژی خه وتنانیشی ده کرد، نه گهر له پیش ئاوابوونی خوریشدا
 بکه وتایه ته ری نوپژی شیوانی دوا ده خست، هه تا داده به زی بۆ نوپژی
 خه وتنان، نه وکاته هه ردوو نوپژه که ی به کۆکردنه وه (به جه مع) ده کرد،
 له پیشا شیوان دوا به دوا ی ئه و خه وتنانی ده کرد کۆکردنه وهی پیشخراو
 سی مهرجی هه یه:

یه که م: ئه وهیه نوپژی یه که م له پیش دووه مدا ده کری، واته:
 نیوهرۆ له پیش عه صرو شیوان له پیش خه وتناندا ده کری، چونکه
 کاته که هی یه که م، دووه م پاشکوی ئه وه، پاشکوی پیش پاشکوی خوی
 ناکه وی.

دووه م: ده بی له ساره تای کردنی نوپژی یه که م، یا له پیش
 ته واپوونیدا نییه تی کۆکردنه وهی هه ردوو نوپژه که ی بی.

سېيەم: ئەو دوو نوپۇزە يەك لە دوای يەك بكاو بەينيان زۆر نەخا، چونكە دووهميان پاشكۆى يەكەميان، پاشكۆيش نابى لە پېشكۆى خۆى دابېرى، لەبەر ئەو نوپۇزە سوننەتە دامەزراوەگان لە نيوانياندا ناكړين، بەلام لە نيوانياندا سوننەتە ئيقامە بکړى، چونكە ساخ بۆتەوہ کہ لەنەميرە، لەکاتى حەجى مالاواييدا حەزرەت (دروودە خواە لەسەرېځ) نوپۇزى نيودرپوؤ عەصرى بە جەمەع کردووہ لە نيوانياندا بە فەرمانى ئەو قامەت کراوہ.

وہى کۆکردنەوى دواخراو تەنيا ئەوہندە مەرجه کہ لەکاتى يەکەما نيىتى داوختن بېنى. بۆ نيشتەجى دروستە لەبەر بارشت لەکاتى نوپۇزى يەکەما، نوپۇزى نيودرپوؤ عەصر، يا شيوان و خەوتنان بە جەمەع بکا، چونكە زەحمەتە، لەبەر ئەوہيش کہ بوخارى و موسليم گيړاويانەتەوہ: ئيبنو عەبباس (رەزە خواە لەسەرېځ) دەفەر موى: پېغەمبەرى خوا (دروودە خواە لەسەرېځ) لە مەدينە، نيودرپوؤ عەصرى بە جەمەکرد، بە حەوت رکات کردنى، لە گيړانەوہيەكى موسليما پېغەمبەر (دروودە خواە لەسەرېځ) لە مەدينە نوپۇزى بە جەمەکرد، نەترسى هيرشى دوژمنى هەبوو، نە لە سەفەريشدا بوو، بەلام لەگەل ئەو مەرجانەى بۆ کۆکردنەوہى پېشخراو هەيە لە سەفەردا، ئەمانەيش مەرجه: لە سەرەتاي هەردوو نوپۇزەگەو لەکاتى سالاودانەوہى نوپۇزى يەکەمدا باران ببارى. وە نوپۇزەگە لە شوينى بکړى ئەگەر گريمان بچيئەوہ بۆى باران ليى بداو جلەکانى تەر ببن.

کۆمەلئ لە هاوړپيانى شافيعى و لە کەسانى تريش دەفەرموون: بەهۆى نەخۆشيشەوہ کۆکردنەوہ، دروستە. هەندئ لەم زاتانە ئەم زانا

گه و رانهن: قازی حوسهین و موته وه للی و رهویانی و خهتابی و نیمای
 نه حمه دو چهند که سیکی تریش له شوینکه و تو وه گانی، ئینو عه بباس
 خوئی نه مه دهکا، به لام پیاوئ ره خنه ی لیده گری، ئینو عه بباس پئی
 دهفه رموئ: کابرای بی دایک! تو من فیئر سوننهت و شه ریه تی
 پیغه مبه ر دهکه ی! نه و جا ئینو عه بباس باسی نه وه دهکا که پیغه مبه ر
 خوئی نه مه ی کردو وه. ئینو شه قیق دهفه رموئ: دلم له م مه سه له یه
 چه که ره ی ده کرد، بویه چوو مه خزمهت نه بو هور هیره، بو نه م باسه لیم
 پرسى، فه رمایشته که ی ئینو عه بباسی به راست دانا، نه م داستانه ی
 ئینو عه بباس و کاباری ته میمی ره خنه گرو پرسیار کردنه که ی ئینو
 شه قیق، هه مووی له سه حیجی موسلیمدا تو ماره. نه وه ویش (ره زاه خواه
 لیبه) دهفه رموئ: برپاری کردنی جه معی نو یژ له بهر نه خو شى،
 فه رمایشتیکى راشکاوی له رووی په سه نده، چونکه له سه حیجی
 موسلیمدا تو مار گراوه: که پیغه مبه ر (درو وه خواه له سه ربه) له مه دینه به بی
 مه هانه ی ره و، وه ک ترسی هیرشى دو ژمن و باران، نو یژى به کو کردنه وه
 کردو وه، نیسانى دهفه رموئ: نه مه ی که نه وه وى په سه ندی کردو وه،
 شافیعی له (موخته سه رو لوز دنى) دا به دهق دهیفه رموئ. مه به ست و
 ناوهر پوکیش پشتگیری نه وه دهکا، چونکه نه خو شى ده بی به هو ی
 دروستبوونى نه گرتنى رۆژووی فه رز، دهق وه ک سه فه ره که ده بی به هو ی
 دروستبوونى نه گرتنى رۆژووی فه رز، که واته: ده بی نه خو شى با شتر بی
 به هو ی کو کردنه وه نو یژ، به لکو و گو مه لئ له زانا کان بو نه وه چوون که
 دروسته بو نیشته جئ، له بهر پیداو یستی، نو یژ به جه مع بکا، به مه رجئ
 نه یکا نه پیشه. نه مه فه رمایشتى نه بو ئیسحاقى مروزییه له قه قفاله وه

راگوڙي ڪردووه، خهتابي له دم ڪۆمهلئ له دهستهي فهرموودهوه، دهگيرپتهوه، ئيبنو لونڊير به پهسهندي دادهنئ، نه مه فهرمايشتي نه شهه بيشه كه له هاوړپتياني ماليكه، هه روا قسهي ئيبنو سيرينيشه، فهرمايشتهكه ئيبنو عه ببا سيش دهبئ به نيشانه بوئ كه ده فهرموئ: مه به ستي پيغهمبر لهو جوړه جهمه نه وه بوو كه نوممه ته كه ئي تووشى مه شه فقهت نه كا. چونكه نه وه بوو كه فهرمووى: پيغهمبر (مرووده خوا) له سهر بئ! له مه دينه نوڙي بيومړؤو عه صرى پيكه وه ڪوكرده وه شيوانو خه وتنانيشي پيكه وه ڪوكرده وه، به بئ به هانه يه كي رهوا، وهك ترسو باران، سه عيدي ڪورې جوبه ير ليئ پرسى: قوربان! دهبئ له بهرچى واى ڪردبئ؟ فهرمووى: هه تا نه ته وه كه ئي تووشى سه خله تي نه كا (نه ته وه: واته: نوممه ت - ومركير).

نه وه تا ئيبنو عه بباس پاساوى ئهم ګارمى حه زره ت (مرووده خوا) له سهر بئ! به وه ناداته وه كه ګوايه نه خو ش بووه، يا به شتيكى ترى ئاوا.

٧٦) گيرانه وهى نوڙي فه وتاو:

نه ګردنى نوڙ يا له بهر به هانه ي رهوايه، يا به بئ به هانه يه دياره هه ركه سئ، به قه ستي، به بئ به هانه يه كي رهوا، نوڙ نه كا، نه وه له خوا ياخى دهبئ، وه خوئ تووشى ګوناھيكي ګه وره ده كا، لهو ګوناھه ګه وړانه كه دهبن به مايه ي رهنجه رپوي! پتويسته له سهرى زؤر به زوويى په شيمان ببته وه، له سهر ده ستي خوا دا ته وبه بكا، وه به بئ دواخستن ده سبه جي نهو نوڙه چواوه بگيرپته وه، جا نه ګه ر نه وهى ګرد نهوا

نهرکی سهرشانی خوئی به جئ هیناوه، دهنه پئویسته لهسهر میری
 موسولمانان شهری لهگهڵ بکا، به پئی فهرمايشتی خوشه و یست (درووده خواه
 لهسهره) که دهفهرموی: خودای گهوره فهرمانی بهمن کردووه که شهر
 بکهه لهگهڵ نهو خه لکه دا هه تا شایهتمان دینو به زمان ئیعلانی ئیمان
 دهکهه و دهئین (لا اله الا الله) وه دوا نهوه نوێژکی ریکوپیک دهکهه و
 به پئی توانا زهکات دهمه و چه جی مائی خوا دهکهه و مانگی رهمهزان
 به پۆزوو دهن، ئیتر نهو کهسهی نه مه بکا، سهرومائی خوئی له ههموو
 کهسێ هه دهغه دهکاو، گیان و سامان و نامووسی له ههموو کهسێ ههرام
 دهی، مه گهر به پئی شهرعی خوا! جا لهسهر نه مه بنیاته نوێژ نه گهر
 نه گهر په شیمان بووه وه ودئی داهینا، نهوا پئویسته له سه رمان وازی لی
 بهئین، چونکه پهزدانی مهزن دهفهرموی: {فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ
 وَآتُوا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ - سورة التوبة - ۵/۹} واته: ته وه بهیان
 کردو نوێژکی ریکوپیکیان کردو به پئی توانا زهکاتیاندا، ئیتر وازیان
 لیهئین و بیانووین پی مه گرن. به لام نه گهر ههر سوور بوو لهسهر
 نوێژنه کردن نهوه سوور دهکوژری!

نه گهر نه کردنی نوێژ له بهر مه هانهیی بوو، وهک خه، یا به هه له،
 یا له بیري چوو، نهوه گوناھی له سه نیه، به لام پئویسته لهسهری له وه دوا
 بیگیرپته وه، هه ندی دهئین: نوێژی وا ئه دایه، ده بی نییه تی نه دای لی
 بهئیری، کاته که یشی نهو کاته یه که مه هانه که ی نه مینی، چونکه
 خوشه و یست (درووده خواه لهسهره) دهفهرموی: ههر کهسێ به هوئی خه و تنه وه
 نوێژکی له کاتی ناسایی خویدا نه رگد، یا به هوئی له بیر چوونه وه، کاتی
 کردنی نهو نوێژه نهو کاته یه که بیري ده که و یته وه).

سوننەتە نوپۇزە چۈۋەكان لەسەر ريزو تەرتىي خۇيان بىكرىن،
 ھەروا سوننەتە نوپۇزى ھەوتاو لە پېش نوپۇزى حازرەوہ بىكرى، بە
 مەرجى بۇ نوپۇزە حازرەكە ئەۋەندە كاتى خۇي بىمىنى كە بەشى يەك
 ركاتى بە ئەدا بىكا. جا كاتى دەستى كرد بە گىرانبەۋەى نوپۇزى، ئەگەر
 تەماشاي كرد ئەگەر تەۋاۋى بىكا نوپۇزە حازرەكەى دىمفەۋتى يا بەلایەنى
 كەمەۋە فرىاي ركاتىكى لە كاتى خۇيدا ناكەۋى، ئەۋە دەبى يا بىپرى، يا
 بىكا بە سوننەت و يەكسەر نوپۇزە ھەرزەكەى بىكا (تەماشاي نامىلكەى –
 حكم تارك الصلاة – بىكە كەھى دانەر خۇيەتى).

(۷۷) نوپۇزى ھەينى (صلاة الجمعة):

نوپۇزى ھەينى بە عەرەبى پېى دەگوتىرى جومعە، جومعەيش واتە:
 كۆپۈنەۋە، جا لەبەر ئەۋەى كە مەردوم لەم نوپۇزەدا كۆدەبنەۋە ناۋنراۋە
 جومعە. يا لەبەر ئەۋە ناۋنراۋە جومعە چونكە لە رۇزى ھەينىدا
 خىرىكى زۇر كۆدەبىتەۋە. ئەم نوپۇزە گەۋرەترىنى ھەموو نوپۇزەكانە،
 رۇزەكەيشى لە ھەموو رۇزەكانى تىرى ھەفتە گەۋرەترە، چونكە
 خوشەۋىست (مەۋەدە خۋا لەسەربە) دىمفەرمۇى: رۇزى ھەينى گەۋرەترىن رۇزە
 كە ھەتاۋى تىا ھەلدى، ئادەم لە رۇزى ھەينىدا خودا دروستى كردۋە،
 ھەر لەم رۇزەيشدا براۋەتە ناۋ بەھەشت، ھەر لەم رۇزەيشدا لە بەھەشت
 دەرگراۋە، قىامەتەيش ھەر لە رۇزى ھەينىدا ھەل دەستى! (موسلىم و
 ئەبو داۋود نەسائى و تىرمىذى گىراۋايانەتەۋە (رەمەتە خۋا لىبە).

۷۸) نوږزى جومعه، سوننه ته يافه رزه؟:

نوږزى ههينى به پيى نامه ي خداو سوننه تي پيغه مبهرو
 يه گگرتنى نه توه (نوممهت) فهرزه. يه زدانى مه زن فهرموويه تي:
 { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا
 إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ - سورة الجمعة - ۹/۶۲ } . خوشه ويستيش (دروود) خواه
 له سره به: دمفه رموي: بهو كه سه كه گيانى منى بو دسه نيازم هه بوو كه به
 پياوئ بليم له حياتى خوځم بهر نوږزيكه بو خه لكه كه بكا، وه خوشم
 برپوم به سهر نهو پياوانه ي كه له نوږزى جه ماعت دوا ده كه ون، وه
 فهرمان بدهم كه به باوه شه دار ماله كانيان به سهر ياندا بسووتين (ش/
 د/ ت/ ن/). له گيرانه وه يه كي صه حيي موسليدا: پيغه مبهري خوا
 هه پر شه ي له وانه كرد كه له نوږزى ههينى دوا ده كه ون و نايكه ون له
 باره يانه وه فهرمووي: بهو كه سه كه گيانى منى به دسه نيازم هه بوو كه
 به پياوئ بليم له حياتى خوځم پيشنوږزيكه بو خه لكه كه بكا، وه
 خوشم برپوم بو سهر نهو پياوانه ي كه له نوږزى ههينى دوا ده كه ون و
 ماله كانيان به سهر ياندا بسووتينم. له گيرانه وه يه كا: حه زره ت (دروود) خواه
 له سره به: دمفه رموي: نهو كه سانه ي كه نوږزى ههينى ناكهن، يا ده بى واز
 بيتن له م كاره نابه سه نده، يا خود خدا دليان مؤر ده كا، نينجا بهر مبهره
 بى ناگاو نابه له د دهن له دين و له ريگه ي ره بهر دوور ده كه ونه وه،
 ورده ورده نه م كارميان سهر ده كيشى بو كو فرو بيدينى. (موسليم و
 كه ساني تر) له گيرانه وه يه كا: نوږزى ههينى له سهر هه موو نيرينه يه كي
 ره سيده فهرزو پيوسته. (نه ساني بهر شته يه كي دروست گيرايويه ته وه).
 له حه ديسي شه ريفدا دمفه رموي: نه وه ي له بهر كه مته رخه مى سى نوږزى

ههینی نهکا خودا مؤر دهنی بهسهر دلیدا. (ئهبو داوودو تیرمیزی و نهسانی گیراویانه تهوه. رشتهی نهسانی دروسته، چونکه بهپیی مهرجی موسلیمه. رشتهی ئهبو داوودو تیرمیزیش جوانه).

ئیبینو لوزیر دهگیریتیهوه؛ که یهکگرتن ههیه لهسهر ئهوه که نویژی ههینی لهسهر ههموو کهسی فهرزه، واته: فهرزی عهینه. ئیبینو عومهریش دهفهرموی: نویژی ههینی به یهکگرتنی نهتهوه فهرزه. واته: ئیجماعی لهسهره.

٧٩) مهرجهکانی پیوستبوونی:

مهرجهکانی پیوستبوونی نویژی ههینی جهوت شته:-

یهکهه ئیسلامه، وهک لهنامهی نویژا له پیشهوه روون کرایهوه.

دووهم و سیههم و چوارهم و پینجههم و شهشهم: ئازادی و رهسیدهبوون و نیڕینهیی و هۆش ساغی و لهش ساغی. چونکه خۆشهویست (مرویهخواه لهسهرهوه) دهفهرموی: نویژی ههینی پیویسته لهسهر ههموو موسولمانی، ئهم چوار کهسهی لی دهرجی: بهندهی زهرخریدو ژن و مندال و نهخۆش. (ئهبوو داوود گیراویه تهوه) جا شیت ههینی لهسهر نیه، چونکه داوا لیکردن (تهکلیف)ی لهسهر نیه، لهبهر ئهوه به پیوهری نهخۆشی دهپیوری روتی و ترس له ستهمکارو دهستوپۆهندی و سک چوون و رهوانیهکی وا خۆی پی رانهگیری، مههانهی رهوای نهچوونن بۆ نویژی ههینی، ههروهها کهسیکیش که مهترسی ئهوهی ههبوو که مردووکه بتهقی، یا بۆگهن بکا، ههتا ئهو له ههینی دیتهوه، ئهوه دهبی

به مه‌هانه بۆ نه‌چوونی بۆ نه‌و هه‌نییه، با ده‌ستوبرد له ته‌داره‌ککردن و ناشتنی نه‌و مردوو به‌کا.

حه‌وته‌م: نیشته‌جێییه، که‌واته: هه‌ینی له‌سه‌ر رێ‌بوار پێ‌ویست نیه، چونکه نه‌بیس‌تراوه که پێ‌غه‌مبه‌ر (مرووه‌ خوا له‌سه‌ربه‌) له سه‌فه‌ردا نوێ‌زی هه‌ینی کردبێ، ده‌گێ‌رنه‌وه که گو‌تر‌اوه: نوێ‌زی هه‌ینی له‌سه‌ر رێ‌بوار نیه. (به‌یه‌ه‌قی گێ‌راویه‌ته‌وه، به‌لام به‌مه‌وقووفی له‌سه‌ر ئیبنو عومه‌ر).

٨٠) مه‌رجه‌کانی دامه‌زراندنی:

سه‌ره‌رای نه‌و مه‌رجانه‌ی که بۆ دامه‌زراندنی نوێ‌ز دانراوه، وه‌ک له پێ‌شه‌وه رابورد، بۆ دامه‌زراندنی هه‌ینی نه‌م سێ شته‌یش مه‌رجه:

یه‌که‌م: نه‌وه‌یه نه‌و نوێ‌زی هه‌ینییه له‌ناو سنووری نه‌و شوێنه‌دابێ، که نیشته‌جێ بێ (واته: مه‌حه‌لی ئیقامه‌بێ) بۆ نه‌و ژماره نیشته‌جێانه که له‌و شوێنه‌دا نه‌و هه‌نییه ده‌که‌ن، خوا نه‌و شوێنه شاربێ، یا گوندبێ، یا که‌پرو ساباتیکی وابێ گرابێ به‌ نیشتمان، ئیتر ماله‌کان له‌ قور و به‌ردبن یا له‌ دراو شتی وابن چونیه‌که، به‌لگه‌ی نه‌م بۆ‌چوونه‌یش نه‌وه‌یه: که نه‌بیس‌تراوه له‌ سه‌رده‌می پێ‌غه‌مبه‌رو جێ‌نشینه هه‌ق‌ناسا‌کاندا، که نوێ‌زی هه‌ینی له‌ غه‌یری نه‌م جو‌ره جێ‌گایانه‌دا بکری.

دووهم: نه‌وه‌یه که به‌ جه‌ماعه‌ت بکری، چونکه نه‌بیس‌تراوه که پێ‌غه‌مبه‌ر (مرووه‌ خوا له‌سه‌ربه‌) یا جێ‌نشینه‌ هه‌ق‌ناسه‌کان، یا هیج زاناو پێ‌شه‌وایه‌کی تر له‌ پاش نه‌وان، نوێ‌زی هه‌نیان به‌ ته‌نها کردبێ، به‌بێ جه‌ماعه‌ت. له‌ باب‌ه‌ت ژماره‌یی که جه‌ماعه‌تی پێ‌ دامه‌زرێ مه‌جه‌ماتی

پئ دادمه زری چهند فهرمایشتی گوتراوه: هندی دهلین: به پیشنوژوه به چوار کس دادمه زری، هندی تر دهلین: بهسی کسیش دادمه زری، هندی تر دهلین: ژماره یه کی وا حلیبه، که نهو شوینه ی لی بن ببی به گوند، وه بتوانن لهوئی نیشته جئ بن، وه سهوداو مامه لهو کرین و فروشتن له نیوانیاندا هه بی!.

به لام ریباری تهواو راستی ناودار نهوه یه: ده بی ژماره یان بگاته چل کس، له سه ر نه م رایه، چهند فهرمووده یی کراوه به به لگه یه کیکیان: فهرمووده کی جابیره (ره زاه خواه لینه): که ده فهرموئی: سوننه ت له سه ر نهوه سه ری گرتووه که هه ر کو مه لئ، له شوینی کا، ژماره یان بگاته چل کس، یا زیاتر، ئیتر نوژی ههینیان له سه ره! (به یه هقی)، فهرمایشتی هاوړی پیغه مبه ر (درووه خواه له سه ربه): که به فهرموئی: سوننه ت له سه ر نهوه سه ری گرتووه، وه ک فهرمایشتی پیغه مبه ر خو ی وایه. یه کیکی تریشیان: فهرمووده کی که عبی کوړی مالیکه، ده فهرموئی: نه سه ده دی کوړی زوراره یه که م که س بوو که نوژی ههینی بو ده گردین، له گوندی هه زمولنه بیت، له هه واری به نی به یاضه، له نه قیغولخه ضیمات، که ناوی شوینی که دهوړی میلی دووره له مه دینه وه. نهو ره حمانی کوړی پی فهرموو: چهن کس ده بوون؟ فهرمووی: چل کس بووین. (نه م فهرمووده یه ئیبنو حه بیان و به یه هقی به فهرمووده یه کی دروست و ساخیان داناوه). یه کیکی تریشیان که نهوه یه پیغه مبه ر (درووه خواه له سه ربه): له شاری مه دینه نوژی ههینی ده کرد، نه بیستراوه که به چل کس که متر ههینی کرد بی! مه رجه نهو چل که سه نوژی ههینیان له سه ربی و داوالیکراو بن به پیی شهرع که بیکهن.

سېيەم: ئەۋەيە كە لەۋەختى ئەدادا بىكرى، كە بىرىتيە لە كاتى
 نوپۇزى نىۋەرۇ، چۈنكە ئەنەس (رەزەل خۋال لىبى) دىفەر مۇي: دەستوورى
 پىغەمبەر (مروودە خۋال لەسەربى) وابوو ئەۋ كاتە نوپۇزى ھەينى دەكر، كە خۇر
 لە ناۋەرەستى ئاسمان لای دەدا. (بوخارى). موسلىمىش (رەمەتە خۋال لىبى) لە
 سەلەمەي كورپى ئەكودەۋە (رەزەل خۋال لىبى) دىگىرپتەۋە: دىفەر مۇي:
 جاران لەگەل پىغەمبەردا (مروودە خۋال لەسەربى) ئەۋكاتە نوپۇزى ھەينىمان
 دەكر، كە خۇر لە ناۋەرەستى ئاسمان لادەدا.

جا ئەگەر كات ئەۋەندەي نەمابوو كە نوپۇزى ھەينى تىادا بىكەن،
 نوپۇزى نىۋەرۇ دەكەن، تەنەت ئەگەر گومانى ئەۋەيان بۇ پەيداۋو، كە
 كاتەكەي بەسەرچوۋە دەبى نوپۇزى نىۋەرۇ بىكەن، چۈنكە مانىي كاتەكە
 مەرجى دامەزىنەتتى، لەبەر ئەۋە گەرەكە سووربىزائى كە كاتەكەي ماۋە،
 گومانى مانى بەس نىيە.

۸۱) فەرزەكانى نوپۇزى ھەينى:

ھەينى سى فەرزى ھەيە :-

يەكەم: ئەۋەيە: كە دوو وتار لە پىشەۋە بخوئىرپتەۋە، وتارخوئىن
 لە نىۋانىاندا دەبى دابىشى لە صەحىجى موسلىما لە جابىرى كورى
 سەموورەۋە (رەزەل خۋال لىبى) دىفەر مۇي: خۇشەۋىست (مروودە خۋال لەسەربى)
 دەستوورى وابوو دوو وتارى دىخوئىندەۋە، لە نىۋانىاندا دادەنىشت،
 بەپىشەۋە وتارەكانى دىخوئىندەۋە. لە گىرەنەۋەيەكا: دەستوورى
 خۇشەۋىست (مروودە خۋال لەسەربى) وابوو: دوو وتارى دىخوئىندەۋە، قورئانى
 دىخوئىندو ئامۇزگاي خەلگەكەي دەكر.

روکنو بنیاته‌کانی ئهم دوو وتارانه پینجن: همدی خواو
سه‌لاواتدان له‌سهر حه‌زره‌تی پیغه‌مبه‌رو په‌ندو ناموژگای خه‌لکه‌که که
له‌ خوای گه‌وره بترسن، به‌پیی په‌یره‌ویی حه‌زرت له‌م بنیاتانه‌دا، له
وتاری دووهمدا ده‌بی نزا بو موسولمانان بکا، به‌لایه‌نی که‌مه‌وه نایه‌تی
که‌ مه‌به‌ست بدا به‌ ده‌سته‌وه بخوینن، که‌واته (ثم نظر) به‌س نیه،
چونکه‌ مه‌به‌ستی ناگه‌یه‌نی، ئهم دوو وتاره ئهم حه‌وت مه‌رجانه‌یان
هه‌یه: کاتی نویره‌که هاتب، نابی نویره‌که لییان پیش بکه‌وی، به‌لگوو
وتاره‌کان ده‌خرینه پیش نویره‌که‌وه، ئه‌گه‌ر ده‌یتوانی له‌ کاتی وتاره‌کاندا،
له‌سهر پی رابوه‌ستی، له‌ نیوانیاندا به‌ ئه‌ندازه‌ی ئارامبونه‌وه‌یی دابنیشی،
ده‌سنویره‌ی هه‌بی، له‌شی پاکبی، پیسی به‌ جه‌سته‌و جل و جیگه‌یه‌وه
نه‌بی، به‌ جلیکی پاک شهرمگای داپوشرابی، ئه‌نده‌یش دنگ به‌رزوه
بکا که‌ به‌لایه‌نی که‌مه‌وه چل که‌س له‌وانه‌ی که‌ جومعه‌یان پی
داده‌مه‌زری ده‌نگی ببیستن.

فه‌رزی دووهمی نویره‌ی هه‌ینی: ئه‌وه‌یه که‌ به‌ دوو رکات بکری،
عومه‌ر {ره‌زاه‌ خواه‌ لیب‌}: ده‌فه‌رموی: له‌ ده‌می پیغه‌مبه‌ر خویم ژنه‌وته‌وه‌وه
ده‌یفه‌رموو {درووه‌ خواه‌ له‌سهر‌به‌}: نویره‌ی هه‌ینی دوو رکاته، وه‌ نویره‌ی جه‌زنی
ره‌مه‌زان دوو رکاته، وه‌ نویره‌ی جه‌زنی قوربان دوو رکاته، وه‌ نویره‌ی
سه‌فه‌ر دوو رکاته، ئهم نویره‌انه که‌ به‌ دوو رکات ده‌کرین ته‌واون، نه‌وه‌ک
بلیتی کورته‌وه‌کراون. (نه‌سائی و نه‌حه‌دو ئیبنو ماجه: به‌سی رشته‌ی
دروست).

فه‌رزی سییه‌می نویره‌ی هه‌ینی: ئه‌وه‌یه که‌ به‌کۆمه‌ل (به‌جه‌ماعه‌ت)
بکری، به‌لگه‌ی ئه‌مه‌ له‌ پیشه‌وه‌ رابورد.

۸۲) ھەيئەتەكانى نوپۇزى ھەينى:

سوننەتە بۇكەسنى كە بېھوئى نوپۇزى ھەينى بكا: چوارشت:

يەكەم: خۇشۇردن، چوكە خۇشەويست (دروودە خۋاە لەسەربە) دەفەرموئ:
ئەگەر كەسپىكتان ويستى بچى بۇ نوپۇزى ھەينى با خۇى بشۇرى.
(شەيخان).

دوودەم: جەستەى پاك و خاوين بكاتەو، لە چلك و نارەق و ئەو
شتانەى دەبن بەھۇى پەيدا بوونى بۇنى ناخۇش، چونكە مەبەست لە
خۇشۇردن ئەمەيە، نەك كردنى ئا و بەسەر جەستەدا و بەس. شافىعى
(خۇشەويستە خۋاە كەورە و لىبە) دەفەرموئ: كەسنى جل و بەرگى خاوين رابگرئ،
خەم و پەزارەى كەم دەبئ، كەسپىكىش بۇنى خۇشېئ ئەقلى پتر دەبئ.

سەيئەم: خۇپازاندنەو بە جلى جوان و خۇشەويستى
خۇبۇنخۇشكردن: پېغەمبەر (دروودە خۋاە لەسەربە) دەفەرموئ: ئەوئى رۇزى
ھەينى خۇى بشۇرى و جلى جوان لەبەر بكا و ئەگەر لە مائەوئى بۇنى
خۇشى ھەبو و لەخۇى بدا، ئىنجا بپروا بۇ نوپۇزى ھەينى و لە مزگەوت
ھەنگا و ھەل نەئى بەسەر سەرى كەسا و ئەوئەندەى خودا لە چارەى
نووسيوە نوپۇزى سوننەت بكا، وەكاتى پېشنوئز ھات و دەستى كرد بە
وتارى ھەينى بئ دەنگ ببئ و گوئ رابگرئ تا پېشنوئز لە نوپۇز
دەبئتەو، ئەوئى ئاوا بكا ئەو دەبئ بە كەفارتى گوناھى نيوانى ئەم
ھەينى و ھەينىيەكەى پېشى. (ئىبنو حەببان لە صەحىحى خۇيدا
گىراوئەتەو، حاكم گىراوئەتەو و دەفەرموئ: بەپئى مەرچى
موسلىمە).

بهرگه سپی زور په سهند، به پئی فەرمايشتی پېغه مېهر (مروودى خواى له سېره): جلی سپيش له بهر بکه، چونکه له باسټرین بهرگی نيوډيه، وه مردووه گانيشټانی تيا کفن بکه.

چوارم: نينو ککړدن و لابرډنى موويى که لابرډنى سوننه تې، چونکه شتى وا له سروشتى باشى مروقه.

۸۲) گوپراگرتن له وتاره کهى:

له باره ى قسه کړدنه وه له کاتى وتاردا راجيايى هه يه، شافيعى به دmq دمفه رموى: نه وه نادروسته، مالیک و نه حمه ديش هه روا دمفه رموون، گپړانه ودى دامه زراوى نه حمه ديش هه روايه، خواى گه وړه دمفه رموى: {وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا} - سورة الأعراف - ۷/۲۰۴ { زوربه ى (مفسرين) رافه که رانى قورئان دمفه رموون: نه م نايه ته له باره ى نه وه وويه که گوئ له وتارى هه ينى رابگيرئ، وه له م نايه ته دا وتاره که ناو نراوه قورئان، چونکه به شئ له وتاره که قورئانه. له فهرمووده شدا خوشه ويست (مروودى خواى له سېره): دمفه رموى: روژى هه ينى له وکاته دا که پيشنويز وتار ده خو پنيته وه نه گهر به هاوونشيني خوت بلئى وسبه، بيده نگبه، نه وه خوشت بيجا ده که ى! (رواه الجماعة الا ابن ماجه).

ريبازي تازه ى شافيعى نه وه يه: قسه نادروست نييه و، گوپراگرتن له وتار سوننه ته، چونکه شه يخان ده گپړنه وه: که نيمامى عوسمان چووه ناو مزگه وته وه، له وکاته دا نيمامى عومهر وتارى ده خو پنده وه، عومهر

فهرمووی: ئەو ە بۆ بازى پياو ە زووى نايەن ە دەنگ بانگە ەو ە؟
 عوسمانيش فهرمووی: ئەى فهرمانرەواى موسولمانان! ەەر کە گویم ە
 بانگ بوو ئەو ەندە مامەو ە ەتا دەستوێژم گرت. دەگێر ەو ە: کە
 پێخەمبەر (ەرودە خواو لەسەر ە) خەریکبوو، وتارى ەىنى دەدا، لەوکاتەدا،
 پياوئ دیتە ژوورەو ە دەل: کەى قیامەتە؟ خەلکە کە نامازەیان بۆیکرد
 کە بى دەنگبى، بەلام پياو ە کە بى دەنگ نەبوو، وە قسە کەى
 دووبارە کردو ە، پێخەمبەر یش (ەرودە خواو لەسەر ە) ە پاش جارى دوو ە
 فهرمووی: ەوار ە تۆ، چیت بۆى نامادە کردو ە؟ پياو ە کە گوتى:
 خۆشەويستى خواو پێخەمبەرى خوا. ە زردت (ەرودە خواو لەسەر ە)
 فهرمووی: دەى مژدەت لىبى تۆ ە قیامەتدا لەگەل ئەو کە سانه دەبى کە
 خۆشت دەوین! (بەيھەقى بە رشتەيە کى دروست گێراو ەتەو ە). ئەم دوو
 روداو ەيش بەلگەن لەسەر ئەم بابەتە چونکە ئەو ەتا عوسمان قسەى
 کردو ەو ە لامى عومەرى داو ەتەو ەو پێخەمبەر یش (ەرودە خواو لەسەر ە)
 رەخنەى ە قسە کردنە کەى پرسىار کەرە کە نەگرتو ەو، ديارە ئەگەر شتى
 وا نادروست بوایە پێخەمبەر رێگەى نە دەدا. ئەم راجيايى ە بۆ قسەيە کە
 کە مەبەستى گرنگى دەسبەجى تيا دا نەبى، دەنا نە ک ەەر نادروست
 نيە، بەلکوو پىويستە، وە ک ئەو ە کوێرئ خەریکە بکەو یتە بىرێکەو ە،
 وریای بکاتەو ەو رێگەى پى نیشانیدا. یا دوو پشکى ە نزیک
 کە سیکەو ەبى و ەوشیاری بکاتەو ە، یا ببىنى واستەمکارى بە شوین
 مرؤفیکى بىتاوانا دەگەرئ، نەو یش ناگادارى بکاتەو ە، یا وە ک ئەو ە
 فەرمان بە چاکە بکا، یانەيى ە خراپە بکا.

۸۴) له کاتی وتاره که دا نوټر دروسته:

نه گهر پيشنوټر وتاری ده خوینده ووه له و کاته دا که سټ هاته
ژوور ووه چی بکا؟ نایا دوورکات نوټری دیاری مزگه وت بکا یانا؟ له م
بابه ته دا راجیایی هه یه، هه ندی له زانایان دمه رموون: با نه یانکات، نه م
رایه ده گپر نه ووه له ئیبنو عومهر و عوسمان و علییه ووه (ره زاه خوا یان لینه)
هه روه ک فهرمانیش کراوه به گوټر اگرتن، نه و فهرموودانه ییش که له
داستانه که ی سوله یکدا هه ن ئاوی ته ئویل ده که ن: گوا یه سوله یک
رووته له بو ووه، بو یه پیغه مبه ر (درو ووه خواه له سهر به) فهرمانی پیکرد ووه که
هه ئسټ نوټر بکا، هه تا خه لکه که بیبینن، به لگوو خیری پی بکه ن.
شافیعی و نه حمه دو ئیسحاق و شهر عزانه کانی فهرمو ووه شوناسه کان
دمه رموون: له پیش نه ووه دا که دابنیشی سوننه ته دوو رکاتی سووکه له ی
دیاری مزگه وت بکا، نه م داستان ی سوله یکیان کرد ووه به به لکه، که
جابر دمه رموئ: روټیکی هه ینی له و کاته دا که پیغه مبه ر (درو ووه خواه
له سهر به) وتاری ددها سوله یکی غه طه فانی هات دانیش، پیغه مبه ر (درو ووه خواه
له سهر به) پیی فهرموو: نه ی سوله یک! هه ئسه دوو رکات نوټری سووکه له
بکه، ئنجا فهرمووی: روټی هه ینی نه گهر یه کیکتان له و کاته دا هات بو
مزگه وت که پيشنوټر وتاری ده خوینده ووه با به گور چی دوورکات نوټری
سووکه له بکا. (ش / د / ت / ن) نه مه به لکه ی روشنی نه ووه یه که نوټری
دیاری مزگه وت له م کاته دا سوننه ته له به ر نه ووه ته ئویلی نه وانه که
دمه رموون سوله یک له به ر نه ووه پیغه مبه ر (درو ووه خواه له سهر به) فهرمانی
پیکرد ووه به را ووه ستان تا خیری پیبکری، نه م ته ئویله قوبول نیه و

پوۋچە، چونكە ئەوھتا خوشەوېست (دروودە خۋاە لەسەربە) ئاشكرا دمفەرموئ: ئەگەر يەكېكتان لەو كاتەدا ھات بۆ مزگەوت.. تاد. چونكە ئەمە دەقئىكى رۆشنە تەئوئىل ھەئناگرئ، دروست نىيە كار بە پېچەوانەى بكرئ. وەكى ترېش ئەمە بۆ ئەوانەىيە كە كاتئ دېنەژوورەوہ پېشنوئژ وتار دەخوئىئى بەلام بۆ ئەوانەى كەوان لەناو مزگەوتەكەدا دروست نىيە لەوكاتەدا نوئژ دابەستن. تەنانەت ئەگەر خەرىكى نوئژ بوو دەبئ گورج بېكا، ماومردى و ئەبو حامىدى غەزالى وادەفەرموون.

٨٥) خوئىندنى سوورەتى كەھف:

سۈننەتە: سوورەتى كەھف لە رۆژ يا شەوى ھەينىدا بخوئىئى، بە رۆژ بەپئى ئەم فەرموودەىيەى (دروودە خۋاە لەسەربە): لە رۆژى ھەينىدا ھەر كەسى سوورەتى كەھف بخوئىئى، لە نىۋانى ھەردوو ھەينىيەكەدا نوورى ئى دىبارئ. (حاکم و بەيھەقى گېراۋيانەتەوہ، بەيھەقى لە سۈنەندا) بە شەۋىش بەپئى ئەم فەرموودەىيەى (دروودە خۋاە لەسەربە): ھەر كسى لە شەوى ھەينىدا سوورەتى كەھف بخوئىئى، لەلاى خۇيەوہ ھەتا بەيتوئلا بە نوور رۆشن دەبئتەوہ بۆى (بەيھەقى).

پېۋىستە لەسەر شىۋەيئ بېخوئىئى سەرنەشىۋىئى لە خواپەرستى تر لەكاتى خواپەرستىدا، دىنا نادروستە، چونكە ھەزرىت (دروودە خۋاە لەسەربە) دمفەرموئ: بېداربىن! ئىۋە ھەموومان ھەر گەفتو گۆ لەگەل پەرەمردگارى خۇتان دەكەن، كەواتە مەبىن بە ئازارو ئەرك بۆ يەكترى لەكاتى دەور كەردنەوھىشدا دەنگ بە سەردەنگى يەكتردا ھەل مەبىرن.

باشترین کات بۇ خویندنى، له پاش نویژی به یانییه، چونکه خیر ههتا پهله ی لیبه ی باشتزه. به لام ئه وه ی که بری قورئان خوین له مزگهوتا دمیکه ن، له سهر شیویه کی وا که ده بی به هو ی سه رلیشیوانی نویژ که رهکان، ئه وه نادرسته، وهک زانا پیشه واکان ساخیان کردۆته وه. شتی وا به شیکه لهو بیدعه تکاریه ناشرینه ی که خاوه نی شهریه ت به دانایی خوی هو شیاری کردوینه ته وه له باره یه وه. خوا ئیمه و موسولمانان له وه بپاریژی.

٨٦) کاژیری نزاگیرابوون:

سوننه ته له شه وو روژی هه ینیدا نزاو پارانه وه زۆر بخوینى، له روژه کهیدا بۆیه سوننه ته به لکوو ریکه وتی کاتی نزاگیرابوون بکا. له رهوضه دا نه وه ی دمفه رموی: فه رمایشتی دروست له باره ی کاتی نزاگیرابوونه وه نه وه یه که له سه حیحی موسلیمدا تۆمارکراوه، که پیغه مبه ر (درووه خوا له سه رب): دمفه رموی: نه وکاژی ره له و حه له وه یه که پیشنو یژ داده نیشی له سه ر مینه ر هه تا نویژته واو ده بی. ئه م کاته یه ده میکی پیرۆزی زۆر که مه، له سه حیه یندا دمفه رموی: پیغه مبه ر (درووه خوا له سه رب): به دهستی پیشانیدا که نه و ماوه یه گه ل که مه، له شه وه که یشیدا بۆیه سوننه ته چونکه شافیعی (خه شوویه خوا له یی): دمفه رموی: به من که یشته وه که له شه ی هه ینیدا نزاگیرا ده بی.

٨٧) سەلاواتدان لەسەر پێغەمبەر (دروودی خواى لەسەربى) :

لە شەوو رۆژى هەينیدا سەلاواتدانى زۆر لەسەر پێغەمبەر (دروودە خواى لەسەربى) سوننەتە، چونکە فەرمووده دمه‌رموى: رۆژى هەينى يەگێکە لە رۆژه هەرمەباشەکانتان، جا لەم رۆژەدا زۆر سەلاوات لەسەر من بێدەن، چونکە سەلاواتەکەتان دەگاتەوه پێم، لە فەرمووده‌یه‌کى تردا دمه‌رموى (دروودە خواى لەسەربى): لە شەوو رۆژى هەينیدا سەلاوات زۆر لە دیدارى من بێدەن، چونکە ئەو‌ه‌ى يەك سەلاوات لەسەر من بێدەن، خودا دەجار رەحمەت دەپێژى بەسەر ئەودا.

٨٨) لە پاش بانگى رۆژى هەينى مامەلە نادروسته:

بۆکەسى نوێژى هەينى لەسەربى، لەپاش دەستکردن بە بانگ، سەوداو کڕین و فرۆشتن نادروسته، مەبەست ئەو بانگە‌یه‌کە و تارخوین لەسەر دوانگە دادەنیشى، چونکە یەزدانى مەزن دمه‌رموى: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ - سورة الجمعة - ٩/٦٢ } واتە: ئە‌ه‌ى بڕ‌وادارینە! لە رۆژى هەينیدا، کە بانگ درا بۆ نوێژ ئێ‌تر خێ‌را بڕ‌ۆن بۆ لای ذیک‌رى خوا، واز لە کڕین و فرۆشتن به‌ی‌نن. ئە‌و‌دە‌تا بە دمه‌قى ئایەت نادروستى کڕین و فرۆشتن چە‌سپاوه، سەوداو مامە‌لە‌ى تری‌ش بە پێ‌و‌ه‌رى ئە‌و دەپێ‌ورئ واتە: قیاس لە‌و نادروستییە دەک‌رئ. لەپێ‌ش ئە‌م بانگە‌یشدا لە پاش لادانى خۆ‌ر لە ناو‌م‌راس‌تى ناسمان، کە لە‌و‌ی‌وه کاتى پێ‌وی‌ستبوون دەست پێ‌دە‌کا، سەوداو مامە‌لە‌و کارو فرمانى دنیاى ناپە‌سە‌ندە.

۸۹) نویژی هەردوو جەژن:

وشەى جەژن لە عەرەبیدا ناوی (عید)ە، عیدیش لە وشەى (عهود)ى عەرەبى دروستکراوە، کە بەواتا دووبارەبوونەوهیە، چونکە جەژن لە هەموو سالیکا دووبارە دەبیتهوه، یا کە جەژن دیتەوه خوشی و شادیش لەگەڵیا دیتەوه! یا لەبەر ئەوه وا ناوناوه چونکە بەهره و نازو نیعمەتى خوا لە جەژندا بۆ بەندهکانى دووبارە دەبیتهوه.

نویژی جەژن مەبەستیکی گەورەیه بەپێى قورئان و سوننەت و یەکگرتنى نەتەوه. زاتى مەزن دەفەر موی: { فَصَلْ لِرَبِّكَ وَأُنْحَرْ - سورة الكوثر - ۲/۱۰۸ } لەم نایەتەدا مەبەست لەم نویژه نویژی جەژنى قوربانە، چونکە مەبەست لە (نەحر)یش لە نایەتەکەدا قوربانیکردنە. بەبێ گومان پێغەمبەر (ەرۆده نوا لەسەر) خۆى و هاوڕێکانى لەگەڵداو نەتەوهى ئیسلام لەپاش خۆى هەموویان نویژی هەردوو جەژنەکیان دەکرد، کەواتە بوو بە یەکگرتن.

یەكەم نویژی جەژن کە پێغەمبەر کردى نویژی جەژنى رەمەزان بوو، لە سالى دووهمى گۆچیدا بوو، هەر لەم سالیەشدا سەرفیترە پێویستکراوه، ئەمە فەرماشتى ماوەردییه.

بزانه کە نویژی جەژن سوننەتیکی زۆر گەورەو دامەزرانە بەلام فەرزییه، چونکە عەرەبە دەشتەکییه کە عەرزی پێغەمبەری کرد: نایا غەیری ئەم پێنج نویژه فەرزه نویژی ترم لەسەرە یانا؟ فەرمووی: نەخیر، مەگەر خۆت بە ئارەزووی خۆت نویژی تری سوننەت بکەى (شەيخان) بۆیەش زۆر سوننەتیکی گورەیه چونکە پێغەمبەر (ەرۆده نوا)

له سهرېښه ګردوويه تې و قهت نه يچوواندووه، به لام دهشگوترئ له گوايه: فهرزی کيفايه يه، چونکه يه کيکه له دروشمه کاني نيسلام، به نه ګردني داده نرئ به که مته رخه مي له ناييندا، سهر مرپاي نه وه يش که له نايه تدا فهرماني پيکراوه ده فهرموي: { فَصَلْ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ - سورة الكوثر - ۲/۱۰۸ } واته: دهی نويزی جهژن بکه، بو خودای خوټ، وه قوربانينی بو سهر بېره.

نويزی جهژن به جه ماعهت ده ګرئ، بو ته نهاو ريټواريش دروسته و رهوايه، بو کويله - واته: بهندهی زمر خريده - و ژنيش دروسته، به لام بو ګه وره کچو نافره تي بو شناخ چوون بو نويزی جهژن له م سهر دمه ي نيمه دا، به بي گومان نادروسته، چونکه له م چهر خه دا به دره وشتي پهره ي سهندووه، له هه موو کاتيکدا چووني نه م دوو کهسه بو نه م نويزه ناباشه (نه مه فهرمايشتي خاوه ني کيفايه تول نه خياره که له (۸۸۹) ي کؤچيدا مردووه له سهر قسه ي پهر اويزي کهوا له سهر فيقهو لويه سهره که له م شوينه دا - وهر ګير).

ګه رچي فهرمووده که ي نوممو عه طيبه به لګه ي نه وه يه که در چوون بو ي له لايه ني نه م دوو کهسه يشه وه دروسته، به بي ناباشي به لام نه و مه به سته ي که له سهر دمه ي پيغه مبهردا، که باشتري سهر دم بوو، هه بوو ئيستا نه و مه به سته نه ماوه، چونکه له و چهر خه دا موسولمانه کان که م بوون، حه زرم ت ريګه ي به ژناندا که بچن بو نويزي جهژن هه تا به هو ي نه وانه وه زور بنوينن، ئيستا موسولمانان به بي نه وانيش هه زور زورن، که واته نه و مه به سته نه ماوه!

ھەر لەبەر ھەمان ھۆيە كە رېگەى دەدا بەژنە بېنويژەكانىش كە
بچن بۇ ديار نويژى جەژن، خو گومان لەودا نيه، كە ئەوان نويژيان
لەسەر نيه، سەرەراى ئەوھيش ئەوچەر خە مەردوم دلباك بوون،
سەردەمىكى ئارام بوو، ژنان جوانىي خوڤانيان دەرئەدەخست، چاوى
خوڤان لە روانىنى نارەوا دەگرت، ھەروا پياوانىش وابوون، بەلام لەم
رؤژگارەى ئىمەدا دەرچوونيان سوور دەبىي بە مايەى بەدكارى و
بەدرەوشتى!!

لە فەرموودەيەكى دروستدا تۆماركراوہ كە عائىشە لە سەردەمى
خۆيدا، لەپاش مەرگى پيغەمبەر {ەرۆودە خواە لەسەربە} فەرموويەتى: ئەگەر
پيغەمبەرى خوا {ەرۆودە خواە لەسەربە} بمايە تا ئەمپۆ، وە ئەم بارو دۆخەى كە
ئەمپۆ ژنان سازاندووينا، ئەمەى بەچاوى خوڤى بدىبايە، ژنانى لە ھاتن
بۇ مزگەوت قەدەغە دەكرد، ھەروەك چۆن قەدەغەيە لەسەر ژنانى
جوولەكە كە بچن بۇ كنىشتەى خوڤان، دەى ئەمە ھەتواى عائىشەيە، كە
دايكى موسولمانانە، دەربارەى ژنانى سەردەمى خوڤى، كە بەپيى
فەرموودەى پيغەمبەر {ەرۆودە خواە لەسەربە} دادەنرئ بە باشتري سەردەم، جا
دەبىي ھالى ژنانى ئەمپۆى ئىمە چيبي؟ خەلگيكي زۆريش ئەم قەسەيەى
عائىشە پەسەند دەكەن: وەك عوروەو قاسم و يەحياى ئەنصارى و مالك و
ئەبو حەنەيفەو ئەبو يوسف، بەلام ئەبو خەنەيفە جارى وادەفەرموئ و
جارى دەفەرموئ دەرچوونيان دروستە!.

۹۰) کاتی نویژی دوو جهژنهکان:

بزائن که کاتی بوونی نویژی جهژن له ههلهاتنی خۆرهوهیه ههتا کاتی نیوهوړو، بهلام سوننهته ئهوهنده دوابخړئ ههتا خۆر بهقهه رمئ بهرزوهدهبی، چونکه پیغه مبهه (درووه خوا لهسه ربه) ئاوا دهیکرد، له بهر ئهوهیش ههتا له راجیایی ئهوانه رزگارمان ببئ که فهرموویانه: ههتا خۆر بهقهه رمئ بهرز نه بیتهوه نویژی جهژن نابئ. سوننهته نویژی جهژنی قوربان زوو بکړئ، وه نویژی جهژنی رههزان دوا بخړئ، شافیعی هه دیسیکی مورسهل دهگیرتهوه: که پیغه مبهه (درووه خوا لهسه ربه) نامهیی دنووسی بۆ عهمری کورپی ههزم (کاتی له نهجران دهبی) فهرمانی پئ دمهفرموی: که نویژی قوربان زوو بکه و نویژی جهژنی رههزان درهنگ. نیبنو قودامه دمهفرموی: چونکه لهسه ره ئهه شیوهیه له جهژنی قوربان کاتی قوربانیکردن گوشاد دهبی، له جهژنی رههزانیشدا کاتی سهرفیترهه دان گوشاد دهبی!.

۹۱) نه ندازهی رگاتهکانیان:

نه ندازهی رگاتهکانیان هه ره نویژهی دوو رگاته، به ئیجماع، له رگاتی یه که میاندا، بیجگه له (الله اکبر)ی نویژ دابهستن ههوت (الله اکبر)ی تر بکا له رگاتی دوووه میاندا، بیجگه له (الله اکبر)ی هه لسانهوه پینج (الله اکبر)ی تر بکا، ئیمامی تیرمیدی (رههته خوا لهته) له عهمری کورپی عهوفی ئهلوژه نییهوه دهگیرتهوه: که پیغه مبهه ری خودا (درووه خوا لهسه ربه) له ههردوو جهژنهکاندا، له رگاتی یه که ما، له پیش خویندنی

فاتیحاه حموت (الله اکبر) ی دهکرد، له رکاتی دووهدا، لهپیش
خویندنی ئەللاهو ئەکبهرهکانا، ئەوهندهی خویندنی فاتیحاه پینج (الله
اکبر) ی دهکرد، سوننهته که نیوانی نایهتیکی مامناوهندی (معتدل)
راوهستی، وه لهو راوهستانهدا (تههلل) و (تهکییر) و (تهحمدی) بکا،
(بهیههقی له ئیبنو مهسعوودهوه به گوتارو بهکردار ئەمهه گپراوتهوه)
جوان وایه بلی: (سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر)
چونکه ئەم ویرده شیاوی ئەم شوینهیه، ئیبنو عههباس و کۆمهلی له
زاناکان دمفرموون: (الباقیات الصالحات) ئەم گوته پیروزمیهیه، له
پاش فاتیحا له رکاتی یهکهما سوورتهی (ق) به تهواوی بخوینی یا (سبح
اسم ربك الاعلی) وه له رکاتی دووهدا (اقتربت) یا (هل اتاک) به
ئاشکرا به دهنگی بهرز بخوینی، بۆ بهیرهویکردنی ههزرمهت له
کارانهدا، چونکه ئەو وای کردووه، ئیمهش چاو لهو دهکهین.

٩٢) وتاری پاش نویژی جهژن:

سوننهته لهدوا نویژرهوه دوو وتار بخوینیتهوه، بوخاری و موسلیم
له ئیبنو عومهروه دهگپرنهوه: که پینجهمبهری خودا (مروده خوا لهسهربه) و
ئهبوبهکرو عومه (مرادهوايان لیبه) یاسایان وابوو، نویژی جهژنیان له
پیش وتارهکهوه دهکرد. ئەوههش که وتارهکه دووه به پیومری ههینی
دهپیوین و قیاسی لهو دهکهین چونکه نهوهوی دمفرموی: لهم بارمیهوه
هیچ فهرموودهیهکی ساخ نهچهسپاوه.

وا سوننه ته كه وتاره كه به سوپاسی خوی گه و ره دهست پیبكا،
چونكه خوشه ویست (مرووده خواه له سه ربه) هه میشه گشت وتاره كانی به (الحمد
لله) دهست پی دهكرد، له چه زرده وه (مرووده خواه له سه ربه) تۆمار نه كراوه كه
به (الله اكبر) دهستی كردبی به دوو وتاره كانی دوو جهژنهكان، به لام
ناوبه ناو له ناو وتاره كه دا (الله اكبر) دهكرد (ئیبنو وماجه له سوننه نی
خویدا گیراویه ته وه).

٩٣) نویژی جهژن له سارادا:

سوننه ته كه نویژی جهژن له سارا بكری، چونكه پیغه مبهه (مرووده
خواه له سه ربه): هه میشه له وی گردوویه تی. به لام جارئ له بهر باران له
مزگه وت نویژی جهژنی بۆ كردن. ئه بو هورهیره (رمزه خواه لیبه):
دهقه رموی: جارئ له رۆزی جهژندا باران بوو، له بهر ئه وه خوشه ویست
(مرووده خواه له سه ربه) له ناو مزگه وتدا نویژی جهژنی بۆ كردن. (ئه بو داوودو
ئیبنو ماجه و حاكم) ههركاتی نویژه كه له مهككه ئه نجام ئه درا، ئه وه
له ناو مهسجید و لحه راما بكری خیرتره هه تا له سارادا، گومان له مه دا نیه.

٩٤) ئه لاهو ئه كبه ر كردن له جهژندا:

(الله اكبر) كردن سوننه ته، له كاتی ئاوابوونی خۆری ئیواره ی
شهوی جهژنی ره مه زانه وه، هه تا پيشنوێژ نویژی جهژن داده به ستی.
له هه ر كوی بی له مالا بی یا له ریگه و بان، یا له كووچه و بازار، به شه و

بئى يا به رۆز، قەرەبالغ بئى يانا، ئەگەر كۆمەل بوون بۇ يەكترى
 بسىننەو بەشە رىبوارىش وەك نىشتەجئ و ژنىش وەك پىاو لە گشت
 ئەم كاتانەدا مافى ئەم (اللہ اكبر) كردنەى بۇ ھەيە، چونكە
 فەرمايشتەكەى خوا كە فەرمان دەكا بەمە بۇ ھەموانە، كە دەفەرموى:
 (ولتكبروا الله على ما هداكم)، بوخارىش لە ئوممو عەطىيەو
 دەگىرپىتەو: دەفەرموى: جاران لە سەردەمى پىغەمبەر خۇيدا (دروود) خوا
 لەسەربە: ئىمەى ژنان بە فەرمانى ئەو دەرەچوین بۇ دەروى شار، لەھەر
 دوو نوپژى جەژنەكاندا، تەنانەت ژنى بىنوپژىش دەرەچوون، لە پشت
 عەشامەتەكەو دەبوون كە ئەوان (اللہ اكبر) يان دەكرد ئەمانىش لەگەل
 ئەواندا دەيانسەندەو. لە جەژنى قوربانىشدا (اللہ اكبر) كردن سوننەتە
 بەپىي فەرمايشتى خودا: {كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا
 هَدَاكُمْ - سورة الحج - ۳۷/۲۲} وە بەپىي فەرمايشتى خودا:
 {وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ - سورة البقرة - ۲۰۳/۲} واتە:
 لە چەند رۆژىكى ژمىردراودا ذىكرو يادى خودا بە زۆرى لەسەر
 شىوہيەكى ديارى بكەن! ئىبنو عەبباس دەفەرموى: ئەم چەند رۆژانە
 برىتین لە سئ رۆژەكانى پاش جەژن، كە پىيان دەگوترئ (ايام التشريق:
 شەوہ رۆژ - رووناكەكان). لە عەلى و ئىبنو مەسعودىشەو دەگىرپنەو:
 ئەم ئەللاھو ئەكبەر كردنە دەست پىدەكا لە جەژنى قوربانى، لە بەيانى
 رۆژى عەرەفەو، ھەتا عەصرى دوا رۆژى (ايام منى) كە رۆژى سىيەمى
 پاش رۆژى جەژنى قوربانە. (ئەم فەرموودەيە ئىبنولونذىرو كەسانى
 تىرىش گىراويا نەتەو).

ئیبینو عومهریش (ره زه خواه لیږي) له مینا له ههموو نه مرؤژاندهدا
(الله اکبر) ی دهکرد، مهیموونه ی هاوسه ری پیغه مېهر (دروېدی خواه له سه ربڼه وده زه
خوا له مهیموونه هاوسه ربڼه) له روژی جه ژنده وه، که یه کهم روژی قوربانیه (الله
اکبر) ی دهکرد، ژنانیش له پشت ابانی کوړی عوسمانه وه له پشت
عومهری کوړی عه بدولعه زیزه وه له شه وه گانی (ایام التشریق) دا له گهل
پیاواندا، له مزگهوت (الله اکبر) یان دهکرد.

حافظ ده فهرموی: ئهم فهرمایشتانه ی که له م لایه نه وه هه نه ویان
تیا دایه که له دوا نویژه فهرزه گانی شه وه (الله اکبر) یان دهکرد.

۹۵) نه و گوته یه ی که به شیوه یه ته کبیر جوانه:

له بابته شیوه ی گوته ی ته کبیره وه دروستترین شت نه وه یه که
عه بدولر مزاق به رشته یه کی دروست دهیگیر یته وه: سه لمان ده فهرموی: که
(الله اکبر) ده کهن بلین: (الله اکبر الله اکبر الله اکبر کبیرا) له عومهر و
ئیبینو مه سعوودیشه وه ده فهرموی: ناوایه: (الله اکبر الله اکبر الله اکبر،
لا اله الا الله والله اکبر الله اکبر والله الحد). سوننه ته پیاو به دهنگی
به رز ته کبیر بکاو ژن به دهنگی نرم، بوخاری ده فهرموی: عومهر له مینا
له ناو چاتوله که ی خویدا که (الله اکبر) ی دهکرد، خه لکی ناو مزگه و ته که
گوښیان له دهنگی ده بوو، جا نه وانیش بو یان ده سه نده وه، ئه و جا خه لکی
بازار ههموو به یه که دهنگ له گهل نه واندا ته کبیریان ده کرد، مینا له بهر
ته کبیر کردن ده لهریه وه.

رکاتی دووم، لهپاش فاتحیه بهقهده سهد نایهت بخوینئ. (شه یخان له نیبنو عه عباسه وه گیراویانه ته وه).

وا سوننه ته که له ناو چه مینه وهی یه که ما بهقهده سهد نایهت ته سبیحات بکا، لهو ته سبیحاتانه ی که له ناو چه مینه وهدا ده خوینرین، له دوومه بهقهده هشتا نایه ته، له سیه مدا بهقهده هفتا نایهت، له چوارمه بهقهده په نجا نایهت، چونکه له فهرمووده دا شتی وا تۆمار کراوه، به لّام له سهر فهرمایشتی دروست نه کورپنووش و نه راستبوونه وه و نه چه مینه وه دریزناکاته وه، رافیهی نه مه ی گوتووه، که رچی نه وه وی دریزکردنه وه به دروست داده ئی، چونکه ده فهرموئ: نه مه له سه حیددا تۆمارکراوه له (البویطی) دا شافیهی به دهق ده فیه رموئ: و فاتحیا ده خوینئ و ده چی بۆ چه مینه وه له پاشا راست ده بیته وه و جا کورپنووشی یه که م له هه موو رکاتی کا بهقهده چه مینه وهی یه که مه کورپنووشی دوومه میش بهقهده چه مینه وهی دوومه مه. سهر به لگهی نه م باسه فهرمووده که ی شه یخهینه، که له نیبنو عه عباسه وه ده گیرنه وه، که ده فهرموئ: له سهرده می چه زرده تدا (درووده خوا له سهر به) رۆژگیرا، پیغه مبه ر (درووده خوا له سهر به) هه ئسا نویژی خۆر گیرانی بۆ موسولمانه کان کرد، ماوهیه کی دوورو دریز له ناو نویژه که دا به راوه ستانه وه ههر قورنانی ده خویند، بگره بهقهده سوورده تی به قهره ی خویند، ئینجا چه مییه وه روکووعی بردو دریزهیدا به چه مینه وه که یشی، ئینجا له چه مینه وه هه ئسایه وه گه ئی به پیوه راوه ستایه وه به لّام له راوه ستانی یه که می که متر، ئینجا دووباره روکووعیکی دوورو دریزی تریشی برده وه به لّام له روکووعی یه که می کورتر، ئینجا کورپنووشی برد، ئینجا هه ئسایه وه به

دوورو دريژي راوهستاو قورئانی تياخويند، بهلام له راوهستانی يه کهمی کهمتر، ئینجا چه مییه وه دريژیدا به چه مینه وه کهی، بهلام له چه مینه وهی يه کهمی کهمتر، ئینجا هه لسا یه وه به دوورو دريژي راوهستاو قورئانی تيا خويند، بهلام له راوهستانی پيش خوی کهمتر، ئینجا چه مییه وه دريژیدا به چه مینه وه کهی، بهلام له چه مینه وهی پيش خوی کهمتر، ئینجا کورنوووشی برد، نه و جا له نویتز بووه و خوریش به ربوو بوو.

٩٧) سوننه ته به کومه لی بکری:

سوننه ته به جه ماعت بکری، بۆ په پیره وی پیغه مبهری خوی وهك له سه حیه یندا تۆماره، نه گهر پاشنویتز له م نویتزه دا فه ریای چه مینه وهی يه کهمی رکاتی يه کهم بکهوئ، نه وه فریای نه و رکاته ده کهوئ، هه روا نه گهر فریای چه مینه وهی يه کهمی رکاتی دووم بکهوئ نه وه فریای رکاتی دوومیش ده کهوئ به لام نه گهر له چه مینه وهی دوومدا فریای هه ریه ك له م دوو رکاته بکهوئ، نه وه فریای نه و رکاته نه که و توه، چونکه چه مینه وهی دووم نه صل نیه، پاشکویه. سوننه ته نویتزی مانگ گیران به دهنگی به رزو نویتزی خورگیران به دهنگی نزم بکری، له سه حیه یندا مه سه له ی دهنگ به رزه و ه کردن هیه، له تیر میذیشدا دهنگ نزم کردنه وه هیه. تیر میذی دهرباره ی نه م فه رمووده یه ی که له بابته دهنگ نزم کردنه وه وه گیراویه ته وه ده فه رموئ: فه رمووده یه کی جوانی دروسته (حسن صحیح).

٩٨) وتار لهه دوو نویژانه دا:

سوننه ته له دوا نویژه که دوو وتار بخوینن، وهك ههردوو وتاره که ی ههینی، چونکه خوشه ویست (درووده خواه لهسه ربنا) وای کردووه (موسلیم گیراویه ته وه) لهو فهرمووده په دا که موسلیم لهه بارمیه وه دهیگیر پته وه نه مه ی تیا دایه: هه لسا یه سه رپاو وه سپیکی جوانی خودای گه وره ی کرد... هه تا نه وئ که حه زره ت (درووده خواه لهسه ربنا) ده فهرموئ: نه ی گه لی موحه ممه دا سویندم به خودا کهس وهك خودا به تهنگ نامووسه وه نیه و غیره تی ناجوشن، که ته ماشا بکا که وایه کئ له بهنده گانی خه ویکی شهروالپسییه، یا یه کئ له که نیزه که گانی خه ریکی داوینپسییه، نه ی گه لی موحه ممه دا سویندم به خودا، نه وه ی که من دهیزانم نه گهر ئیوه بیزانن زۆر کهم پئ ده که نین و گه لی زۆر ده گریان. کو مه ئی له هاوړپیان باسی نه وه بیان کردووه که پیغه مبه ر (درووده خواه لهسه ربنا): له دوا ئهه نویژانه وتاری ده خویندوه، له سه حیحا نه وه چه سپاوه. سوننه ته که پیشنوئژ هانیانیدا له سه ر بهنده ئازاد کردن و خیر و خیرا تکردن و هه ره شه یان لیبکا، که بئ ناگا نه بن له قاری خواو ژیا نی پینچ و دوو رۆژه ی جیهان به زمرقی و به رقی خوی دهسته شکینیان نه کا. له سه حیحی بوخاریدا هه یه ده فهرموئ: له خۆرگیرانه که دا پیغه مبه ر (درووده خواه لهسه ربنا) فهرمانیکرد به بهنده ئازاد کردن، تا خودا دهرووی رهحه تیان ئی بکاته وه. له هه مان کاتا بو هه موو که سئ سوننه ته که له کاتی سه ختی و سه خلّه تی و تهنگانه دا زۆر به کوو و به دل له خودا به پار پته وه و دووعاو نزا بکا، وهك کاتی بوومه له رزه و هه وره تریشقه و ره شه بای سه خت و گه رده لوول و رۆچوون و کاره ساتی تری لهه بابه تانه. یه زدانئ پاک ده فهرموئ: { فَلَوْلَا اِنْ جَاءَهُمْ

بَاسُنَا تَضَرَّعُوا - سورة الأنعام - ٤٣/٦) واته: نهوه بؤ عاريان نهگرت بهو ههمکه پهندهی ئیمه بهسهر نهوانمان هیئا، تووشی نهو ههمکه ئیش پیگه یانسانمانکردن، ههتا عاربنین و ملکه چیبین و، له لای پهرومردگاری خوځیان سکا لای حالی شپری خوځیان بکهن که چی نهوان وهک نه بایان دیبئ و نه بۆران، ههر بهقه ره ی نهوه یش دانه چوون؟!

ههروا سوننه ته بؤ موسوئمان له م حالانه دا له ماله وه یش نوپزی سوننه ت بکاو بپارپته وهو نزای تایبه تی بخوینی، پیغه مبهری خوا (درویه) خوا (له سه ره به) ده ستووری وا بوو کاتی بای سهخت هه لی ده کرد ده پفه رموو: (اللهم انی اسألك خیرها وخیر ما فیها وخیر ما ارسلت به، واعوذ بك من شرها وشر ما فیها وشر ما ارسلت به. اللهم اجعلها ریاحا ولا تجعلها ریحا): نهی خودایه! داوای خیری نه م بایه ت لیده که م، که بی به شم نه که ی له خیری، وه لهو خیره ی که بؤی رهوانه گراوه به شی باشم بده ری، ههروا په نا ده گرم به په نای تۆ له شه ری نه م بایه، که لهو شه ری له ناو نه م بایه دایه به دووریم، به شم لهو شه ره دا نه بی که نه م بایه رهوانه گراوه بؤ به ریاکردنی. نهی خودایه! نه م بایه بگی ره به بای رهحه مت، که له قورئاندا به (الریاح) ناوبراون، مه یکه به بای غه زمب که له قورئاندا به (الریح) ناوبراوه. خوایه! بای خیر و خو شی بی، بای شهرو ناخو شی نه بی.

۹۹) نوپۇزە بارانە:

نوپۇزە بارانە سوننەتتىكى گەورە دامەزراۋە، لەكاتى بى بارانىدا، موسولمانان لە سەردەمى پېغەمبەر ۋە دەيكەن، ئىمامى موسلىم (رەزە) غوايىبە: دەگىرپتەۋە: جارى پېغەمبەر (مەۋەدە غوايىبە) رۇيشتە دەۋە بۇ ئەۋ دەشتە بۇ نوپۇزە بارانە، لەكاتى وتارخوئىندە ۋە كەدا روى كىردە قىبلە ۋە پىشتى كىردە خەلگە ۋە بەرمالەكەي راست ۋە چەپكرد، بوخارى ئەم بىرگەيەشى لەم فەرموۋدەيە پىر كىردۈۋە: لەپاشا پۇشاكەكەي ھەلسوۋراند، واتە: راست ۋە چەپكرد، ئىنجا دوو ركات نوپۇزى نوپۇزە بارانەي بە جەماعت بۇ كىردىن، لەناۋ ھەردوۋ ركاتەكاندا بە دەنگى بەرز قورئانى بۇمان خوئىند فەرموۋدەي تر لەم بابەتە زۇرن. داۋاكردى باران سى جۇرى ھەيە بە پىي شەرع:

يەكەم: كەلەي كەمىيەتى، ئەۋەيە: بە پارانەۋە نزا، بەبى نوپۇز، بە تەنھا، يا لەگەل كۆمەلدا، داۋاي بارىنى باران لەخوا بىكرى.

دوۋەم: نزاكردە لەپاش نوپۇزە فەرزەكانەۋە لەپاش ھەر نوپۇزىكى سوننەتەۋە كە وتار لەناۋىدا سوننەتبى.

سەيىيەم: كە باشترىنيانە: ئەۋە: داۋاي باران بەھۋى نوپۇزە بارانەۋەبى ۋە وتارى تىابى ۋە پىشەۋاي موسولمانان خۇي يافەرمانداريان ياپىشنىۋىز پەندو نامۇزگاربيان دابدات ۋە لە سزاي سەختى خودا بيانترسىنى ۋە ھەرەشەي نافەرمانى خوايان لىبكاۋ فەرمانيان پىبكا بە چاكەۋ خىر كىردن ۋە ھەموو جۇرە چاكەيى، ۋە داۋايان لىبكا، ئەگەر حەقى ھەر كەسىكىان لەسەرە، يان بىدەنەۋە، يا بىرپار بدن كە بىدەنەۋە،

ياخود گەردنى خۇيانى پىئازاد بىكەن و تەوبە بىكەن، چونكە ئەم جورە كارانە دەبن بەھۇى بىبارانى و وشكبوونى چەم و روبارەكان و بەھۇى وشكبوونى كانياوہكان و بى بەشبوون لەرزق و رۆزى و ھەروا دەبن بەمايەى غەزەب و رقى خواو بەھۇى ھاتنى تۆلەو سزای سەخت و پەيدا بوونى ترسو برسیتی و كەمبوونەوہى مال و مندال و بىپیت و بەرەگەتیی دانەوئلەو سەوزەو ميوەھات، ھەروا دەبن بەمايەى كاوالبوون و ویرانبوونى شارو دیھات و ولاتی كە دانیشتووہكانیان ستەمكاربن. وەك خواى گەورە لەقورئانى پیرۆزدا دەفەرموى: {وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا - سورة الإسراء - ١٦/١٧} واتە: ھەركاتى و یستمان ولاتی ویران بکەین، فەرمان دەدەین بەگەورە پیاوان و ئاغاو بەگەکانى ئەو ولاتە، کە خوویان گرتووہ بە رابواردنى خۆشەوہو ھەمیشە خەریکی عەیش و نۆشن، کە واز لە ھەوہسپەرستى و ئارەزوو بازى بەینن و لە ریی شەرعى خودا دەرئەچن، بەلام ئەوان زیاتر لەیاسا لادەدەن و لەرئ دەرئەچن، ئیتر لەسەر فەرموودەى خودا سزا دەروا بو سەریان و ولاتیان ویران دەبى و خاکیان بەتورەکە دەبىژرئ، وا سوننەتە کەپیشنوئژ فەرمانیان پىبکا بە تەوبەو بەوہیش لەپیشا سى رۆژ لەسەر یەك بەرپۆزوو بن و لە رۆزى چوارەما بەزمانى بەرپۆزووہو، بەجل و بەرگىكى پەر پووتەوہ لە ئاوہدانى دەرئەچن، تا لەسەر شیوہى سوالکەربن، بەسەلارى و سەرگزى بەرپیدا برپۆن و، لەقسەو گوفتوگوڤدا ھیمن بن و بەسەنگینى دابنیشن. ئەبو داوود دەگىرپیتەوہ: حەزەرەت (درووہ خواە لەسەرەت) بە پەرپووتى و بەکزۆلەيى و بەملکەچى لەشار دەرچوو، لەرئ ھەر دەمپارایەوہو دەلایەوہ تا گەیشتە نوئژگاکە. بەلام خۇيان بۆن نەخۆش نەکەن، چونکە خۆبۆن خۆشکردن

بەشېكە لەخۆشى و شادی. گەرەكە ئەم جوۆرە كەسانەيش لەگەل خۆيان بەرنو بەخاترى ئەوان لەخوا داواى باران بكەن: پىرى ئىختىيارى كەفتەكارو خاوو خىزان و منال و دەسەوسان و ئافرەتە خەمبارەكان.

چونكە نزاى ئەم جوۆرە كەسانە نزيكترە لە گىرابوون، بەپېي فەرموودەي پېغەمبەر (ەررودە خواە لەسەربە) كە دەفەر موئ: بزانن كە لەبەر خاترى بېنەواو زەبوونەكانتان خودا رزق و رۆزيتان دەداو سەرتان دەخا بەسەر دوژمنتاندا، (بوخارى) لە هەمان كاتدا دەبئ خۆ لەوە بپاريزن كە بەهۆي سەتەمكارو بەدكارەكانەوە داواى باران بكەن، چونكە هاوبەشيكردنى ئەو جوۆرە كەسانە لەم كارە پىرۆزەدا وەك گالته پىكردن وایە، لەبەر ئەوە دوور نىە كەبېئ بەهۆي پتربوونی رق و قارى خودا لەو ناوچەيەدا. جا كاتئ گەيشتە نوپژگاگە پېشەوا يا پېشنوئز بەجەماعەت دووركات نوپژى داواى بارانيان بۆ بكا، لەسەر شىوہى نوپژى جەژن، بە دەنگى بەرز فاتىحەو سوورمت بخوئنى لە هەردوو ركاتەكەدا، چونكە لە فەرموودەدا وادەفەر موئ، شافىعى (رەزاە خواە لىبە) دەفەر موئ: ئەو سوورەتانەيان تىادا بخوئنى كە لە نوپژى جەژندا دەخوئنرئ.

كاتەكەي كاتى نوپژى جەژنە، گوتراویشە: كاتى تايبەتى بۆ نىە. نەوہوى وا دەفەر موئ، شافىعیش دەقى بەسەر داناوە، زانا لىكۆلەر مەدەكانىش ئەمە بە دروست دادەنئ. جا كاتئ لە نوپژەكە بوونەوە پېشنوئز دوو وتار بخوئنىتەوە لەسەر بەرزىي يەك، چونكە پېغەمبەر (ەررودە خواە لەسەربە) لە نوپژە بارانەدا لەسەر دوانگە وتارى خوئندەوە، ئەبو ھورەيرە دەفەر موئ: رۆژئ خۆشەويست (ەررودە خواە لەسەربە) لەشار دەرچوو، رۆيشت بۆ نوپژە بارانە، لەپېشا بەبئ بانگو قامەت دوو

رکات نویژه بارانهی بهجهماعهت بۆمانکرد، ئینجا وتاری خویندهوه بۆمان و لهخوا پاراپیهوهو رووی کرده رووگه و ههردوو دهستی بهرزدهوه کرد، ئهوجا بهرمالهکهی که کردبوویه ناوشانی ههلی سووران راستو چهپیکرد. (ئهحمدهو ئیبنو ماجه و بهیههقی). له وتاری یهکهما (استغفار) یکی زۆربکا ههروا له وتاری دووهما، چونکه (استغفار) بۆ ئهم شوینه زۆر لهباره، ئهوپهپی سلّ لهوه بکا که بهزمان بپارپتهوهو داوای لیخوش بوون لهخوا بکاو دلشی لای تاوانو گوناهبی، یا نیازی وابی که دهست له ستهمکاری و ناههقی ههئنهگری و ههددی شهرعی جیبهجی نهکاو بهردهوام بی لهسهر ناپاکیکردن لهگهڵ میلهتهکهیدا، کهوان لهچاو دیری نهودا، دیاره که له بارودۆخی ئاودا بهکوئی قین و قاری خوداوه دهگهپتهوه، وهکی تریش ئهوهی بهزار تهوبه بکاو بهکردار بهردهوام بی لهسهر تاوانهکهی وهک گالته بهخوا بکا وایه، خوا ناخهلهتی، چون نزای نزاکهری ئاوا گیرا دهبی؟

دهگیرنهوه: جاری ئیمامی عومهر (رهزاههوا لیبی) داوای بارانی لهخودا کرد بهلام ههر ئیستیغفاری کردو بهس، عهرزیانکرد، قوربان! ئهی گهورهی موسلمانان! نهماندیت که داوای باران بکهی؟ تو بهس ئیستغفارت کرد، ئهوه بو؟ فهرمووی: با من لهخودا داوای بارانم کرد بههوی ئیستغفارهوه، که بهراستی ئیستغفار بورجی بارانبارینی ئاسمانه، نهک ئهو کومهله ئهستییرهیهی که ناویان ناون. مهجادیحی سهماء: بورجهکانی باران لهئاسمان. ئهوجا بۆ سهلماندنی فهرموودهکهی خوی ئهم نایهتهی خویندهوه، کهحهزرتی نوح بهگهلهکهی خوی فهرموو: { اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ، يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا } له

پەروەردگاری خۆتان داوای لیخۆشبوون لە تاوانەکانتان بکەن، بە راستی ئەو خواپەکی تاوانپۆشە ئەگەر ئێوە بەراستی تەوبە بکەن و داوای لیبورەنی ئی بکەن هەم تەوبەکەتان قوبوڵ دەکا، هەم تاوانەکانتان بۆ دەپۆشێ هەم دەرووی رحەمەتتان ئی دەکاتەوێو لە ئاسمانەوێو بارانی فریارەسی خۆر زەمان بۆ دەبارینێو لەم قاتو قەری و بێ رانیەش رزگارتان دەکا). جا لە پاش سەرەتای وتاری دووەمەوێو رووبکاتە رووگەو زۆر بەکۆل و زۆر بەدڵ نزایەکی زۆر بکا و بەنهیانی و بە ناشکرا بپاریتەوێو، بڵاڵتەوێو، لەو کاتەدا کەروو دەکاتە رووگە ئەو بەرمالە، یا ئەو جلە کەراست و چەپ کردووێو تە ناوشانی هەلی بسوورپینێ، لای راستی بخاتە لای چەپ و لای چەپی بخاتە لای راست، خەلگەکەیش وەك ئەو بەرمالەکەیان وەچەرخینن، بەپێی فەرموودەکە ی ئەبو هورەیرە کە لە پێشەوێو رابورد، ئەویش ئاماژەییە بۆ ئەوێو خوا یاری ئاوا حال لە ناخۆشییەوێو دەگۆرێ بۆ خۆشی و لەگرانییەوێو بۆ هەرزانی و لە تورەبوونەوێو بۆ لیپازیبوون. وە هەردوو دەستی بەرز بکاتەوێو ئەو نزایەکی کە پێغەمبەر (ەرووێو خوا لەسەرەوێو) خویندووێو تە ئەوێو بخوینێو دوا ئەویش هەتا دەتوانێ بە نەینی و بە ناشکرا نزایەکی زۆر بخوینێ، بەپێی فەرموودەکی خوا ی گەورە: { اَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً - سُوْرَةُ الْاَعْرَاف - ٥٥/٧ } واتە: ئە ی بەندەکانی من! بەکۆلی دڵ، بەزمانیکی پاك داوای نیازی خۆتان لە پەروەردگاری خۆتان بکەن، ئەوێو پێویستی بۆ گیرابوونی نیازتان و بۆ بەدییهێنانی مازتان بەجیی بهینن، گەواتە: بەدلگەرمی و بەملکەچی و بە کەساسی و بەنەینی و بەبی هات و هاوار لەخودا بپارینەوێو). جا کاتی پێشنوێز بەپەنامەکی نزا دەخوینێ، خەلگەکەیش نزای خۆیان بخوینن، بەلام کاتی ئەو دەنگی لە نزاکردن

به زموه كرد نهوان نامين بكهـن. نه مهـيش نزاكهـى پيغهـمبهـره: (اللهم سقيا رحمة لاسقيا عذاب ولا محق ولا بلاء ولا هدم، اللهم على الظراب والأكام، ومنابت الشجر وبطون الاودية، اللهم حوالينا ولا عليم، اللهم اسقنا غيثا مغيثا هنيئا مريئا غدقا مجللا سحا طبقا دائما اللهم اسقنا الغيث ولا تجعلنا من القانطين، اللهم ان بالعباد والبلاد من الجهد والجوع والضنك مالا نشكو الا اليك، اللهم انبت لنا الزرع وادر لنا الضرع وانزل علينا بركات السماء، وانبت لنا من بركات الارض واكشف عنا من البلاء مالا يكشفه غيرك، اللهم انا نستغفرك انك كنت بنا غفارا فارسل السماء، علينا مدرارا) (رواه الشافعى عن سالم بن عبدالله) واته: نهى خودايه! بارانيكى رحمةمان بو برهـسينه، لامانده له باراناوى سزاو لافاوى بي پيتى زيانبهـخش، بهـدووربين له بارانى تافيكردنهـوه كه ببى بهـوى ولات كاول بوون خودايه! بهـسر سهـرى كيـوو پالو ناو شيوو دول و لهـوهـرگاكانا بيبارينه، نهى خوايه! له دهـورو بهـرمان بيبارينهـو بهـسر سهـرمانا نا، خودايه! بارانيكى رحمةمان فرياخه، كهـبيى بهـمايهـى عهـيش و نوـش و ناوى چهـم و كانياوى بي بزى، رووى زهوى بهـرووهـك داپوشى! بهـخورزم ببارى، سهـرو مـرو سهـقامگـيرو داگـربى، خودايه! بارانمان فرياخه، لهـوانه نهـبين كه له رحمةـتى تو ناھوميد بوون، خودايه! بهـندهـكان و ولاتـهـكان له تهـنگانهـدان، تووشى برسيتى و گرانى و تهـنگانه بوون، كهـسى تر نيه سكالاي بهـرينه بهـر لهـم لايهـنهـوه خوت نهـبي، خودايه! روهـكمان بو بروينه، نازدهـلمان بو بهينه شير، پيت و فهـر له ناسمانهـوه ببارينه بهـسر سهـرمانا، لهـپيت و فهـرى زهـويـمان بو بروينه، دهـردو بهـلامان لهـسر لاده، چونكه بهـتو نهـبي بهـكهـسى تر نارھويتهـوه. خودايه! نيـمه بهـگول داواى

تاوانپۆشی له تۆ دهکهین، بهراستی تۆ ههمیشه چاوپۆشیکهر بووی له
 ئیمه، جا کهوایه به رحمهتی خۆت بهخۆرزم له ئاسمانهوه بارانیکی
 رحمهتمان بۆ برهخسینه. (شافعی - له سالمی کوری عهبدوڵلاوه -
 گێراویهتهوه) سوننهته مرۆف خۆی بشۆرئ یادهس نوێژ بگرئ بهلافاوئ
 کهلهو بارانه ههڵسابئ، باشر وایه ههردوو لا بکات، له مهجموعا وا
 دهفهرموئ: کاتئ دهنگی ههوره تریشقه دهژنهوئ بئئ: (سبحان من
 يسبح الرعد بحمده والملائكة من خيفته). (ئیمامی مالیک
 گێراویهتهوه) بروسکهیش بهم پێوهره دهپێورئ و لهکاتی دیتنی
 بروسکهدا ئەم تهسیحاته زۆر لهباره: (سبحان من یریکم البرق خفا
 وطعما) سوننهته کهچاو نهبرێته چهخماخهو برووسکه، چونکه
 پێشینانه باشهکان ئهوهیان بهناباش داناوه لهکاتی دیتنیدا دهیانفهرموو:
 (لا اله الا الله وحده لا شریک له . سبح قدوس). ماوهردی
 دهفهرموئ: واپهسهنده که لهمهدا بکریئ بهسهه مهشق، سوننهته لهکاتی
 دابارینی باراندا بئئ: (اللهم صیباً): خودایه! بارانیکی خورزمی بهسوود
 (بوخاری). وه بهئارهزووی خۆی نزابکا، چونکه بهیههمقی {رهاه خوا لیبعا}
 دهگێرپتهوه: کهنزا لهم چوار شوپنهدا گیرا دهبئ: کاتئ لهریزی شهردا
 بهرهنگاری یهکتر دهبن، کاتئ باران دادهکا، کاتئ قامهتی نوێژ دهکری،
 کاتی دیتنی کهعبه وه لهو پاش بارانهکه بئئ: (مطرنا بفضل الله
 علينا ورحمته لنا) له سایهی خواوه له رحمهتی خواوه بارانمان بۆ
 باری!). جنیودان به بازۆر خرابه، بهلام لهکاتی ههڵکردنی بادا سوننهته
 نزابکا، لهحهیندا دهفهرموئ: با بهشیکه لهرحمهتی خوا، جاری واهیه
 رحمهت دههینئ، جاری وایش ههیه زهمهت دههینئ، جا کاتئ دیتان وا

با هه ئیکرد جنیوی پی مه دهن، به لکوو له خوا داوا بکهن که له خیری نهو بایه بهشتانیدا، وه په نا بگرن به خوا له شه ری نهو بایه. به یه هقی (رممه ته خوا لینه) له کتییی شیعه بول ئیماننا له موحه ممه دی کوری حاته مه وه ده گیر پته وه ده فهر موئ. به نه بو به کری نهل - وه راقم گوت : شتیکی وام فی ر بکه که له خودا نزیکم بکاته وه له مه ردوم دوورم بکاته وه؟ فهر مووی: نه وهی که نزیکت ده کاته وه له خوا وه نه وهیه که داوای به خشیشی لی بکهی، نه وهیشی که له وه خه لکه دوورت ده خاته وه نه وهیه که داوای هیچیان لی نه کهی، چاوت له ده ستیان نه بی، ئینجا نه بو هورمهیره وه گیر پته وه که خوشه ویست (درووه خوا له سه ربه) ده رفه رموئ: هه رکه سی داوا له خوا نه کا خوا رقی لی ده گری ! ئینجا نه م شیعرانه ی خوینده وه:

لاتسألن بنی آدم حاجة

وسل الذی أبوابه لاتحجب

الله یغضب ان ترکت سؤاله

وبنی ادم حین یسأل یغضب!

واته:

داوای هیج مه که له ئاده میزاد

له خوا داوا که: مسرازو مراد

خوا پی ناخوشه داوای لی نه کهی

مروؤ پی خوشه داوای لی نه کهی

۱۰۰) باسی نویژی ترس:

نویژی ترس به قورئان و سوننه تو یه کگرتنی نه ته وه دامه زراوه،
 خوای مه زن دمه رموی: {وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ
 طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ - سورة النساء - ۱۰۲/۴}
 تا کو تایی نایهت. خوشه ویستیش (دروودی خواد له سه ربه) دمه رموی: چۆن
 ده بینن من نویژ ده کهم نیوه یش ریک ئاوا نویژ بکهن، دهی پیغه مبهه
 (دروودی خواد له سه ربه) ئەم نویژهی کردووه، له پاش ومفاتی خوای هاورپیکانیشی
 ئەم نویژه یان کردووه، (دروودی خواد له سه ربه) پیغه مبهه ره زای خواد له یارانه، جا له بهر نه وه
 بووه به یه کگرتن، وهکی تریش هوای رهوا دیتنی هه رماوه، که واته نه ویش
 وهک نویژ کورتر کردنه وه هه رده مینئ. له ماله وهو له سه فهدا ئەم نویژه
 دروسته. ئەم نویژه سی جووری هه یه:

جووری یه کهم: نه وه یه که دوزمن له غهیری لای روو که وه بی، له م
 کاته دا نیمام خه لکه که بکا به دوو به شه وه، به شیکیان روو به رووی دوزمن
 راده وهستن و، به شه کهی تریش له گه ل نیماما سه رده تای نویژ ده ست پی
 ده کهن نیمام رکاتیکیان پی بکا، جا ئەم به شه، کاتی نیمام هه لسا یه وه،
 نه وان نیستی جیایی له نیمام بینن و بو خویان رکاتی دووهم ته واو بکهن و
 سلاو بده نه وه و برۆن بو به رابه ر دوزمن و به شی دووهم بین، که هه تا
 نیستا به رابه ر دوزمن بوون، بین له پشتی نیمامه وه نویژ دابه ستن،
 وه نیمام رکاتی دووهم له گه ل نه مانا بخوینئ، کاتی نیمام دانیشته بو
 ته حیات نه مانیش راست بینه وه و رکاتی دووهم ته واو بکهن، وه نیمام هه ر
 له نویژدا بمینیته وه، چاوه روانیی نه مانه بکا، له ته حیاتا، هه تا نه وان

پیی دهگه نه وهو سلاوی نویژمگه یان له گه لدا ده داته وه، ئەمه هیش له سەر
 ئەم شیوهیه وینهی نویژی پیغمبهره (دروود خوا له سهربه) له غه زای (زاتو
 لریقاع) دا، له سەر ئەم شیوهیه شه یخان له سوهه یله وه گیراویانه ته وه.
 زاتو ریقاع جیگه یه که له ولاتی نه جد، ئەم غه زایه ئەم ناوهی لئیرا به
 ناوی دره ختی که وه که له و جیگه یه دا بوو بهم ناوه، دهگوتری: ئەم غه زایه
 بویه وانا وناوه چونکه به هووی رویشتنی زۆرمه و پیان شه قار شه قار
 بوو بوو، له بهر ئەوه قاجیان به په روو پال پیچابوو، له عه ره بيشدا به
 په روو پال دهگوتری: ریقاع، که واته غه زای زاتو ریقاع، به کوردی پیی
 دهگوتری: غه زای په روینه ⁽¹⁾.

جۆری دووهم: ئەوه یه که دوژمن له ته ره فی قیله وه بی، جائیمام
 خه لکه که بکا به دوو به شه وه، هه ره به شه ی بکا به ریزی، جا نویژ دابه ستی
 له گه ل هه موویان، جا کاتی گه یشتن به کورنووشی یه که می رگاتی یه که م
 ریزیکیان له گه ل پیشنوویژ کورنووش به رن و ریزه که ی تریان پاسی
 ئەمانه بکه ن. که پیشنوویژو ریزه که ی له گه لیدا کورنووشیان بردو راست
 بوونه وه بۆ رگاتی دووهم، ریزی پاسه وان سوژ ده بیه و راست ببنه وه و

⁽¹⁾ له کوردی خۆماندا ده لئین: شه خصه په روینه. لئیردا فیهی له یه سهره که ناو ابو:
 (و ذات الرقاع موضع بنجد سمیت! بذالك لانهم لفوا على بواطن اقدامهم الخرق... الخ)
 به پیی (کفایه الاخیار) که ساخم کرده وه وک له سهره وه وهرم گیران چونکه شوتنه که
 نه گهر خوی له پیشدا ناوی ژاتو ریقاع بی تیر چون ناو ده ریتمه شوتنه په روینه! ئەمه
 هووی ناری قه زاکه یه نک جیگه که.

بگەنەۋە بە ئىمامو ركاتى دوۋەم بخوئىن، كاتى گەيشتن بە سوژدەي ركاتى دوۋەم رىزى پاسەۋانى پېشوو لەگەل ئىمامدا سوژدە بېەن و رىزەكەي تر پاسەۋانى بگەن، ھەتا ئەمان لە كورپنووش سەربەرز دەكەنەۋە. جا ئەۋانېش كورپنووش بېەن و لەگەل ئىمامو رىزەكەيدا تەحيات بخوئىن و دەپېشنوئىر سلاۋى نوپۇرئان پى بداتەۋە. ئەمە وئىنەي نوپۇرئى ھەزەرەتى پېغەمبەرە (دروودو سلاۋى خواي گەۋرە، لەسەرىيە) لە غەزاي ەسفاندا ، ئەبو داۋودو كەسانى تر ئەمەيان گىپراۋەتەۋە. ئەم شىۋەيە ئەم سى مەرجەي ھەيە:

جۆرى يەكەم: ئەۋەيە كە دوژمن لەلای رووگەۋەي.

جۆرى دوۋەم: ئەۋەيە كە دوژمن لەسەر كىۋى، يا لەسەر راستايەكى وابى، كە لەبەر چاۋى موسولمانەكان ون نەبن.

جۆرى سېيەم: ئەۋەيە كە موسولمانان ئەۋەندە زۆر بن، كەبكرين بە دوو بەشەۋە، كە بەشېكيان كورپنووش بباۋ، ئەو بەشەي تريان ببن بە پاسەۋان.

جۆرى سېيەم: ئەۋەيە كەشەر گەرم بى و ترس زۆر بىو، بېرژىنە ناو يەكەۋەو مەۋداي ئەۋە نەبى كەببن بەدوو بەشەۋە لەم ھالەدا بەھەر جۆرى بۇيان رىك بگەۋى نوپۇر بگەن دروستە بە سواری پى يا بەپيادە، بارووشيان لەرووگە نەبى، چونكە يەزدانى مەزن دەفەرەمۋى: (فان خفتم فرجالا او ركبانا) (تەماشاي باسى - ۵۵ بگە - ۵۵ وەرگىپ). جا لەم كاتەدا ئەگەر چەمىنەۋەو كورپنووشى تەۋاۋى بۆ نەدەگرا بابە ئامازە بيانكا، لەبەر ناچارى، ۋەبۇ كورپنووش كەمى زياتر لاربېيتەۋە. ئەگەر ئەمەيشى بۆ نەگرا، چۆن بۆى دەلوئى ناۋا نوپۇر بكا دەبى.

(۱۰۱) به کارهینانی ئاوریشم و زیر:

بۆ پیاوان پۆشین و له بهرکردنی ئاوریشم نادروسته، ههروا خۆپێ پۆشین و پال پێوه دانی و له سههر دانیشتنی و به خۆوه پێچانی، ههرواگردنی به بهری جلو بهرگو کردنی به چه رچه فو رووپۆش بۆ لیقه و دۆشهك و کردنی به پهرده. وه هه موو جوژه به کار هینانیکی تری نادروسته، به لگهی ئەمەیش نهیی پیغه مبه ره له مه، له گیرانه وهی بوخاریدا ده فهرموی: پیغه مبه ری خوا (دروود و خوا لیتب) رپگهی نه داوین ئاوریشم و دیباج له بهرکهین، یا له سهریان دابنیشین. هوی ئەم نهیی لیکردنه ئەوهیه: ئاوریشم ئەم دوو شتهی تیا دایه: ده عیه و فیزو ههوا به مروؤف پهیدا ده کاو له هه مان کاتدا ژنانهیه، له بهر ئەوه بۆ پیاوی مهرد ناشی و که مییه بۆ شان و شهوکه تی، ئەوه تا که سانی له بهری ده کهن که خویری و سه ر ژنانین و لاسایی ژنان ده که نه وه، له ئیسلامیشدا پیاو پیاوه و ژن ژنه، له بهر ئەوه لاسایی کردنه وهی ژنان نادروسته، بۆ له بهرکردن و به کار هینانی ئاوریشم نیره مووک حوکی پیاوی ههیه، چونکه دووربینی ئەوه ده کری که نیرینه بی. به لام پۆشین بۆ ژنان دروسته چونکه خۆشه ویست (دروود و خوا له سه ره ب) ده فهرموی: زیرو ئاوریشم بۆ مییینیهی ئومه تم هه لاله، به لام بۆ نیرینه یان هه رامه. (ئیمام ئەحمه د له موسنه دی خویا گیراویه ته وه). تیرمذیش له بارهیه وه فهرموویه تی: جوان و دروسته (حسن صحیح) حیکمه تیکی ناسکی شه رعی تیا یه که ئەوه یه پۆشین ئاوریشم له لایه ن ژنه وه هه وه سی پیاو هه ل ده سین و له گه ل زۆر دروست ده بی و، ئەوه یش ده بی به هوی زۆر بوونی نه ته وه، شتی وایش پیغه مبه ری خوا، که گه وه ره سه ره وه ری پێشینان و پاشینانه،

لەگەلى ئىسلامى داواکردووه. بۇ نادروستى كەم و زۆر جىيى نىه، چونكە
 حەزرىت بەبى مەرج دەفەرموئ: ئىوھى پىاوان ئاورىشم و دىباج
 مەپۇشن، لە حاجەتى زىپرو زىودا شت مەخۇنەو، ئەمانە لە جىھانا بۇ
 ئەواننو لە بەهەشتا بۇ خۇمانن! (شەيخان). لە نادروستىدا شتى رەنگ
 كراو بەزەغەران، جا ھەمووى رەنگ كرابى، يا ھەندىكى، بىپارى
 ئاورىشمى بۇ ھەيە. بەلام ئەگەر چنراوھكە تىكەل بوو لە ئاورىشم و
 شتى تر وەك كەتان و لۆكە، ئەو سەرنج دەدەين: ئەگەر زۆربەى
 ئاورىشم بوو نادروستە، ئەگەر زۆربەى ئاورىشم نەبوو دروستە، كام
 لايەيان زۆر بى حوكمەكەى ئەو زال دەبى ھەتا ئەگەر لەپارچە يەكا
 ھەردوولايان يەكسان بوون، راي راستر ئەوھەيە كە دروستە، چونكە پىي
 ناگوترى ئاورىشم، بنەپەتیش لە بەھەردارەكاندا رەوابوونە. گوتراویشە:
 لەم كاتەدا نادروستە لاي نادروستى زال دەكرى بەسەر لاي دروستىدا،
 چونكە ياسا وايە: كاتى حەلال و حەرام كۆبوونەو لە شتىكا، ئەو شتە
 حەرامە، لەكاتى ناچارىدا پۇشىنى ئاورىشم دروستە، وەك شەپكى
 كوتوپرى، كە پىاو فرىا نەكەوئ جلى تر پەيدا بكا، يا لەبەر پىداويستى،
 وەك بۇ چارى گەرماو سەرماو خۆروو ئالشت و ئەسپى، چونكە پىغەمبەر
 (مروودە خوا، لەھەربى) لەبەر شتى وا پىگەى عەبدورەحمانى كوپى عەوفى دا
 كەلەبەرى بكا، ھەروا بۇ پۇشىنى شەرمگا لەناو نوپزا، ئەگەر شتى ترى
 دەست نەكەوت.

چا و پۇشى دەكرى لە پۇشىنى جلى كەقەراخى چاك و يەخەو
 گىرفان و سەردەست و داوین و دەرەلنگى گىرابىتە ئاورىشم، خوا دىوى
 دەرەمەيان، خوا دىوى ناوھيان. سەر بەلگەى ئەم بىپارەش چەن

فەرموددیه که، یه کیکیان ئه وده که موسلیم له عومهرده (ره زای خواای لیب) ده گیریته وه ده فەرمووی: پیغه مبه ر (دروود خواای له سه رب) ریگهی نه داوه که ئاوریشم له بهر بکری، مه گهر بۆ نه خش، ئه ویش به قه د جیگهی دووسی به نجه، یاسی جوار به نجه بی.

١٠٢) ئه وهی بۆ مردوو پیویسته:

بۆ مردووی موسلمان ئه م چوارشته پیویستن: شۆردنی و کفن کردنی و نوێژ له سه ر کردنی و ناشتنی.

١) شۆردن: لای که می شۆردن ئه ویه: له پاش لابرندی هه ر بیسییه ک که به له شیوه وه، یا لابرندی هه ر شتی که نه هیلی ئاوه که بگاته سه ر پیستی، هه موو گیانی مردووه که به ئاوکی پاک و پا که وه که ربشۆرن. چونکه ئه م ئه ندازه یه پیویسته له سه ر زیندوو له کاتی له شپیسی دهرکردندا. نیت مه رج نیه، له لایه ن ئه و که سه وه که دهیشوا، گریمان ئه گهر کافریش بیشوا بری ده که وئ! هه ر له سه ر ئه م بنیاته خنکاو له ئاوا ناشۆری، چونکه پاک بۆته وه. ههیشه ده لی ده بی خنکاو له ئاوا بشۆری چونکه ئیمه فهرمانمان پیکراوه که بیشۆرین، ده ی نه رکی سه رشانمان جیبه جی ناکری هه تا به کرده وه نه یکه یین، ئه گهر مردوو له بهر سووتان و شتی وا دارزابوو، به جوړیکی وا ئه گهر بشۆری لی هه ئده وهری و گوشته که ی داده وده شا ئه وه ناشۆری، به لکوو ته یه مومی بۆ ده کری، ئه گهر بۆ مردووی پیاویش به س زنی بیانی هه بوو که بیشوا، یا

بۆ مردووی ژن بهس پیاوی بیگانه هه‌بوو که بیشوا، ئه‌وه له‌م دوو‌حاله‌ته‌دا، به‌ ده‌س‌کێشه‌وه ته‌یه‌موم بۆ مردووه‌که ده‌کړی!

به‌لام منداڵی که نه‌گه‌یشته‌یه‌ راده‌ی ئاره‌زوو جوو‌لان‌دن، پیاوو ژن بو‌ی هه‌یه که‌بیشوا، نی‌رو می‌ی گه‌وره‌یش حوکمی ئه‌م منداڵه‌ی هه‌یه، کافرئ که ئه‌هلی زیممه نه‌بی، شو‌ردن و کفن‌کرن وناشتنی دروسته، به‌لام دروست نیه نو‌یژی له‌سه‌ر بکړی. به‌لام کافرئ خاوه‌ن په‌یمان که پی‌ی ده‌گوترئ زیممی، پی‌ویسته که بشو‌رئ و کفن بکړی و به‌خاک بسپ‌یرئ، له‌به‌ر جی‌به‌جی‌کردنی مافی په‌یمان‌که‌ی، هه‌روا کافرئ که مو‌عا‌ه‌ده‌بی، به‌لام کافرئ له ئیسلام هه‌لگه‌راوه‌و بی‌پ‌روای جه‌نگی ئه‌م دوو‌ه نه‌شو‌ردن و کفن و نه‌ناشتنیان پی‌ویست نین، به‌لکوو دروسته که که‌لاکه‌که‌یان فر‌ه‌بد‌ری‌ته به‌رس‌گ، چونکه ئه‌م دوو‌ه له شه‌ر‌عا ری‌زیان بۆ دانه‌نراوه. ئه‌وه‌نده هه‌یه ئه‌گه‌ر خه‌لک به‌ بۆگه‌نیان زیانه‌ومه‌ند ده‌بوون پی‌ویسته که‌لاکه‌که‌یان بکړی به‌ژیر خو‌له‌وه. مردوو سونه‌ت ناکړی به‌ بی‌انووی ئه‌وه‌وه که‌ژیرچه‌رمی سه‌ری چووکی بشو‌رئ!

(٢) کفن‌کردن: لای که‌می، لویه‌کفنه چ بو‌ژن، چ بۆ پیاو چونکه پی‌غه‌م‌به‌ر (مردووه‌ خوا‌ه له‌سه‌ر‌بو) فه‌رمانی فه‌رموو: که مو‌ص‌عه‌بی کو‌ری عومه‌یر له‌ بال‌ا‌پ‌ۆشه‌که‌ی خو‌یدا کفن بکړی، که ته‌نیا ئه‌و لۆج‌له‌ی هه‌بوو که مرد (شه‌یخان).

راجیایی هه‌یه له ئه‌ندازه‌که‌یدا. هه‌ندئ ده‌فه‌رموون: بری‌تی‌یه له‌و نه‌ندازه‌یه که شه‌رم‌گای پیاو، یا ژن، دا‌پ‌ۆشی. هه‌ندئ تر ده‌فه‌رموون: ئه‌وه‌یه که هاودامان بی هه‌موو له‌شی مردووه‌که دا‌پ‌ۆشی، ته‌نیا سه‌ری

پياۋو ژنى لىدەرچى كە لە ئىجرامى جەج و عەمردا مردوون. نەۋەۋى
فەرمايشتى دوۋەم بە دروست دادەننى، ئىبنولقارى، ۋەك ئە ذروعى، ئەم
راى دوۋەمە پەسەند دەكات، لەمەدا جەماۋەرى زاناگانى خۇراسان
سەرمەشقىانە.

(۲) نوپۇز كەردن لەسەرى، كە بېرىارەكەى لەمەۋلا دى.

(۴) ناشتن: لای كەمى چاللىكى وایە نەھىللى بۆنى مردوۋەكە
بېتەدمرەۋە، رېگەى دېرندە نەدا كە مردوۋەكە دەر كېشىتە دمرەۋە.

دوۋەكەس نەدۇشۇرېن و نە نوپۇزىيان لەسەر دەكرى:-

يەكەمیان: شەھىدە. گەرچى كوزراۋى بەناھەق و خنكاۋ لە ناۋاۋ
كەسى بەژىرەۋە بوۋېى و كەسى بەدەردى سك بمرى و مەرگى كوتوپرو
كەسى لە كافىرسانى بمرى و ژنى زەيستان، ئەمانە ھەموو شەھىدى
قىامەتن، بەلام ئەمانە ھەم دەشۇرېن و ھەم نوپۇزىيان لەسەر دەكرى،
بەلام مەبەست لەو شەھىدەى كە ناشۇرېى و نوپۇزى لەسەر ناكرى ئەم
شەھىدانەيە: كەسى لە شەرى كافرانا بەھۋى شەپەرەۋە كوزرابى، ۋەك ئەۋە
كافرى كوشتبىتى، يا موسولمانى بە ھەلە كوشتبىتى يا چەكەكەى خۋى
بۆيگەرەبىتەۋە، يا لە ماينەكەى گلابى، يا ولاخەكەى لەقەۋ جووتەى
لىدابى، يا كەۋتبىتە ناۋ ھەلدىرېكەۋەۋە مردبى، يا لە شەكەى لە پاش
تەۋاۋبوۋىنى شەپەرەكە بە كوزراۋى بدۆزنەۋەۋە ھۋى مردنەكەى نەزانرى،
بۆ ئەمەش رەسىدەۋە منداڭ يەكسانن، ھەروا ئازادو بەندەۋ پياۋو ژن لە
مەدا چون يەكن. بوخارى لە جابىرەۋە دەگىرېتەۋە: پېغەمبەر (مردوۋە خواۋ
لەسەربە) شەھىدەگانى ئو خودى نەشۇرد، ۋە نوپۇزىشى لەسەر نەكردن.

لهم بریارهدا له شپاک و له شپیس چونیهکن، چونکه هه نظه له
(رهزاه خواه لایب) لهشی پیسبوو که له غهزای رۆزی ئو خوددا شههیدکرا،
لهگهڵ ئەوهشدا پیغه مبهەر (مردوووه خواه لهسهرب) فهرمانی نهکرد به شۆردنی،
فهرمووی: دیم که فریشتهکان دهمیان شۆرد. ئەو شههیدهی لهسهر ئەم
شیویهیه بکوژری ئەوه شههیدی دنیاو قیامهته، لهو دهستهیهیه که خوا
لهوهسپی جوانیان {عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ
فَضْلِهِ - سورة آل عمران - ۱۶۹/۳ - ۱۷۰}.

بهلام ئەوهی که لهم حالهتانهدا لهسهر شیوهیی که مایه
رمزنامهندی خوی گهوره نهیی، کوژرابی، ئەوه به شههیدی قیامهت
دانانری، بهلام له دنیاو به شههید دادهنری لهبهر ئەوه نهدهشۆری و نه
نویژی لهسهر دهکری، ئەمانهیش وه: کهسی له شهپی بی برپایانا
پشتی له کافر هه لکردبی و له ههمان کاتدا خوی نهگهیاندهبیتهوه کوژی
شهپ له لایهکی ترموه واته: هه لهتایی لهبهر کافرو کوژرابی، یا چووینی بۆ
لای دهستهیهکی بیهیز، یا بۆ ریا بازی جهنگ بکا. ئەم جووره کهسانه له
قیامهتدا له خهلاتی شههیدانا بهشدار نین.

دووهم: لهوانهی که نهدهشۆرین و نه نویژیان لهسهر دهکری:
مندالی لهبارچوو. منالی لهبارچوو دوو حالهتی ههیه:-

حالتهتی یهکهه: ئەگهر نیشانهی ژیاپی پیههه، وهکووو جوولهو
دهنگو گریان و روانین و شیرخواردن، ئەوه ههم دهشۆردری و ههم نویژی
مردووی لهسهر دهکری، چونکه سوور دهزانین که ئەو خاوهن ژیاپی بووه،
بهپیی فهرموودهی ههزهرمت (مردوووه خواه لهسهرب) که دهفهرموی: ههر کاتی

منال نيشانهى ژيانى پيوه بوو، ودهكوو قيژى گريان، نهوه هم به شه ميراتى بو داده نرى، هم نوپژى له سر دهكرى (نه سائى گپراويه ته وه، ئيبنو حه بان و حاكم به درووستيان داناوه) وه ده فهرموى: به پپى مهرجى شه يخه ينه، كه داين ناوه بو ساخى و دروستى فهرموده.

حاله تى دووهم: نهويه كه به دروستى نه زانرى كه ئايا گيانى كراوه به به را يانا، چونكه نيشانهى ژيانى پيوه نيه، جا نه گهر چوار مانگانه ده بوو كه منداډ له ناوسكى دايكيدا له م ته مه نه دا روځ دهكرى به به ريدا، يا خود له چوار مانگ زياتر بوو، نهوه نه شوردينى له سر وه نه نوپژى له سر دهكرى، به لام پيوسته كفن و دفن بكرى. هډى منداډى كه سهر و شيوهى ئاده مى تيا دهر نه كه وتبوو، ودهكوو پارچه گوشتى وابوو، نهوه شوردين و نوپژو كفنى ناوى، به لام سونه ته په رويه كى پيوه بپچرى و بشارد ريته وه له ناو خاكا.

۱۰۳) سونه ته كانى شوردينى مردوو:

له پيشه وه لاي كه مى شوردينى مردوو باسكرا. به لام باشتري نه كه لى ناوايه: له په ناگايه كا بيشورى، كه س نه چي ته ديارى، جگه له مردوو شورده كه وه نه وانى كه ياريدى ددهن، وا باشه نهو شوينه سهر داپوشرايى، وه له سر ته خته يه كى بهرز يا شتيكى بهرز دايبنى، به ناويكى سارد بيشورى، چونكه ناوى سارد له ش پندركاته وهو توندو تولي دهكا، مه گهر له بهر پيداويستى ناوى گهرمى شله تين به كار بينى بو

شۆردنى، وەك چلكنى و شتى وا، واباشە كە مردوو شۆردەكە مردووۋەكە لەسەر تاتە شۆرىكى بەرز دابنىشىنى، بە شىنەيى، بە چەشنى كە كەمى لاربىيىتەۋە بۇ لاي پىشتەۋە، وە پىشتى بدا بە ئەژنۇى راستى خۇيەۋە، دەستى بېيىنى بەسەر سكىدا ھىز بخاتە سەر دەستى، بۇ ئەۋەى ئەگەر پوخلىيەكى تىبابى دەرىجى، ئەمجار بەسەر پىشتا لەسەر پىشت راي بكيشى، بە دەستى چەپى، بە دەسپىچىكەۋە، شەرمىگاي بەرو دواى بشۆرى، پاشان ئەۋە فرەداۋ دەسپىچىكى تر بكاتە دەستى پەنجە بكا بە دەميا، بېيىنى بە سەردانەكانىدا، وە ھەرچى لە كۈنەلووتەكانيا ھەبوو پاكى بكاتەۋە. واباشە لە دوا ئەمە كە مردوو شۆردەكە، دەسنويزىكى تەۋاۋى وەكوۋ ھى زىندوۋى بۇ بگرى، ئەۋجا بەشتىكى بۇنخۇش وەك موردو گيا ھىرۋە بەماددەيەك كە شت پاك بكاتەۋە وەك سابون سەرى بشۆرى ئەۋجا ئاۋىكى تىرو تەسەل بكا بەسەر سەريا، ئەۋجا لاي راستى بشۆرى، ئەۋجا لاي چەپى بشۆرى، وە لە ھەموو ئەم شۆرىنەدا شتىكى بۇنۇش، وەك مۆرد نامىتەى ئاۋەكە بكا، سۈننەتە بۇ جارى دوۋەمىش وەك جارى يەكەم بيشۋاتەۋە، وە بۇ جارى سىيەم ھەموو لەشى، بە ئاۋىكى رووت، وەك جارەكانى تر بشۋا.

بوخارى (رەزائى خۋائىيە): دەگىرپىتەۋە: ئوموم عطىيە (رەزائى خۋائىيە): فەرموۋى: پىغەمبەرى خوا (دروۋىد سافو رەمەتە خۋائىيە كەۋرە لەسەربە): تەشرىفى ھاتە ژوورەۋە بۇلامان، ئىمە خەرىكبوۋىن تەرمى زەينەبى كچىمان دەشۆرد، فەرموۋى: بە ئاۋو مۆرد سى جار بيشۆرن، يا پىنج جار، يا زياترىش، ئەگەر زياترتان بە پىۋىست زانى، لە دوا دەستدا كافوورىشى تىبگەن، لە ئەندامە راستەكانىيەۋە لە ئەندامەكانى دەسنويزىيەۋە دەست پىبكەن بە

شۆردنى. ئومومو عەتییە (رهزاه فواہ لیبدا) فەرمووی: جا قژەکەیمان کرد بە سێ بەشی یەکسانەووە شانەمان کردو کردمان بە سێ پەلکەو بە پشتیا شۆرمان کردەووە. سوننەتە کە سەر و ریشی (ئەگەر موویان پێوەبوو) بە شانەییەکی ددان شاش دابھێنن، بەلام بە شینەیی، نەبادا موویان لئ هەلۆدرئ، ئەگەر شتیکی لئ هەلۆدرئ بیشۆرئ و لە دواییدا لە پالیا، لەناو کفەنەکیدایبێن، چونکە دەبێ ریز لە هەموو بەشیکی لەشی مرؤف بگیرئ بەپێ قورئان کە دەفەرموئ: {وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ - سوره الإسراء - ۷۰/۱۷}.

جا لەپاش شۆردنى ئەگەر شتیکی لێدەرچوو، پێویستە کە لابێرئ، بەلام شۆردنەووەی دوبارە کرێتەووە.

سوننەتە مردوو شۆر تەماشای هیچ شوینیکی نەکا بەپێ پێداویست نەبێ، بەلام نادروستە کە تەماشای شەرمگای بکا، یا بەبێ دەسپێچ دەست لە شەرمگای بدا، دەبێ ئەو کەسە کە مردوو کە دەشوا سەرپۆشبێ، ئەگەر شتیکی باشی بینی بیگیرێتەووە. ئەگەر شتیکی ناباشی چاوپێکەوت حەرامە باسی بکا. باشر ئەوەیە کە پیاو پیاو بیشۆرئ و ژن ژن بیشۆرئ. بەلام دروستیشە پیاو ژنی حەلالی خۆی بشۆرئ، وەك هاوسەر و کەنیزەك، با ژنەکەیشی کتابییەبێ وە ژن مێردی خۆی بشۆرئ، بەلام ژنێ کە لە عێددە تەلاقى ريجعیدابێ، نە مێردەکەى بۆی هەیه ئەو بشوا، نە ئەو بۆی هەیه مێردە پێشوووەکەى بشوا، ئەگەر بۆ شۆردنى ژن هەر پیاویکی ناخۆی (نامەحرەم) هەبوو، وە بۆ شۆردنى پیاو هەر ژنیکی ناخۆی هەبوو، ئەووە دروست نیە مردوووەکە بشۆرئ، بەلکەو پێویستە تەیهەمومی بۆ بکری.

١٠٤) نهوهی له کفندا سوننه ته:

لە پێشهوه گه‌مترینی گفن نووسرا. گفنی هه‌ره ته‌واو بو‌ پیاو
ئه‌وه‌یه سێ لۆبی، گفنی زۆر باش ئه‌وه‌یه ره‌نگی سپی بێ، چونکه
ده‌قه‌رموێ (مردود و خوا له‌سه‌ربو): جلی سپیش له‌به‌ر بکه‌ن، جلی سپی باشت‌ترین
پۆشاکه‌ بو‌ ئیوه، وه‌ بیکه‌ن به‌ گفنی‌ش بو‌ مردووه‌کان‌تان! (ئه‌حمه‌د و
ئه‌بو داود و ئیبن ماجه‌ و تیرمیذی گیراویانه‌ته‌وه، تیرمیذی به‌ دروستی
داناوه). له‌ ناو ئه‌م سێ لۆیه‌دا گراس و میزه‌ریان تیادا نییه‌. به‌لگه‌و
په‌شته‌ مالتیک و دوو لۆگفنی سه‌رتاپایی به‌سه‌، په‌شته‌ ماله‌که‌ بو‌ نیوانی
ئه‌ژنۆ و ناوکی،

دووم: له گهر د نيه وه هه تا قولايه ي يني بگريته وه.

سِيَّهَمْ: بالآ پيچيكي وابت هه مو جهسته ي به ته وای داپوشی.
 ئه مهيش په يره وای گفنی پیغه مبه ر خویه تی {دروودی خوا له سه ربو} له
 سه حیچه یندا عائشه دمه رموی: پیغه مبه ر {دروودی خوا له سه ربو} له سی لو
 جلی یه مه نی سپی خاوینی لؤکه دا گفن کرا، نه کراس و نه میزه ریان تیا
 نه بوو.

کفنی ژن سوننه ته پینج لۆ بێ له سهر ئهم شیوهیه: په شته مال و سه ریۆش و کراس و دوو بالا پیچ: نیزار و خیمار و قه میص و له فقا فه تان ئهم شتانه هه موو له سوننه تدا چه سپاون له فهرمو و ده که ی له یلای کچی قانیفی ته قه فییه دا ده فهرمو ی: ئومو کولثومی کچی پیغه مبه ر (دروود خوا ه له سه رب) که کۆچی دوا یی کرد، خو م یه کی ک بووم له و ژنانه ی که ده یان شو ږد، پیغه مبه ر خو ی (دروود خوا ه له سه رب) له لای ده رگا که ته شریفی

دانیشتبوو، کفنه کهی ئه مو که لپوو می پی بوو، یارچه پارچه دهیدایه دهستان: له پیش پێشدا کراسه کهی دایه دهستان، ئینجا سه رکراس، ئینجا سه ریوش، ئینجا سه رده ری، له پاش ئه مانه هه موو چه رچه فیکێ ئاودامانیان تێوه پێچا.

(ئه حمه د/ ئه بو داوود). بزانیان ده رچێ بو دروستی که له به ری بکا ئه وه بو کفنیشی ده ست ده دا، که واته دروسته کفنی ژن له ئاو ریشم بی، به لام شتی وا ناباشه، چونکه ئی سرافو زاده روییه، به لام بو پیاو دروست نیه، به لام شتی به زافه ران و عه صفه ران رهنگ کرابی بو کفن باش نیه. پیلێ هه ل بپین له کفنا ناباشه. کفن ده بی سفت بی، ته نک و شاش نه بی، چونکه مه به ست خو گرتنی کفنه کهیه به له شه وه، نه وه ک رازا وه.

١٠٥) نوێژی مردوو:

وهك له پێشه وه زانیته نوێژی مردوو فه رزی کیفایه یه، مه رچه ئه و مردوو ده نوێژی له سه ر ده کری: موسو لمان بی، شه هید نه بی، منالیکێ وا نه بی که نیشانه ی ژانی پێوه نه بووی، هه موو مه رچه گانی نوێژه گانی تر مه رجن له دامه زران دنی نوێژی مردودا، سه ره رای ئه وانه یش ده بی مردوو هه، له پێش نوێژه کهیدا شو رابی یا ته یه مومی بو کرابی، ئه گه ر شو ردنی له توانا دا نه بوو، به لام مه رج نیه به جه ماعه ت بکری، به لکو جه ماعه ت له نوێژی مردودا سوننه ته. به پیی فه رموو ده کهی موسلیم: هه ر پیاوی له موسو لمانان، که ده مرئ، چل پیاو

(که هیچ هاوډل بو خوا پهیدا نه‌کهن) نوږز له‌سهر تهرمه‌کهی بکه‌ن، بیگو‌مان که خوا تکیان لی گیرا ده‌کا بو‌ی. فهرزه‌کهی به نه‌وه‌نده له کوډ ده‌که‌وئ که نی‌رینه‌ی، با مندا‌لئیکی فامیده‌ش بی، نوږزی له‌سهر بکا، چونکه مه‌به‌سته‌که به نه‌وه‌نده دیته دی، وه‌کی تریش هه‌موو کاتئ مندا‌لی فامیده دروسته ببئ به پېشنوږز بو پیا‌وان، سوننه‌ته نوږزه‌ره‌کان بکرین به سئ ریزه‌وه، یا به زیاتر، به‌پیی فهرمووده‌کهی که دم‌فرموی: هر به‌نده‌یه‌کی موسولمان بمری و سئ ریز یا زیاتر، له‌سهر تهرمه‌کهی نوږز بکه‌ن مسوگهر خوا لی خوش ده‌بی.

له پېشترین که‌س به نوږزکردن له‌سهر مردوو باوکه، نه‌وجا باپیر نه‌وجا باپیره گه‌وره، هه‌تا بروا به‌ره‌وژوور، کوپ، کوپه‌زا، به‌ره‌و خوارتریش، نه‌وجا باوان و عه‌صه‌به، له‌سهر شیوه‌ی ریزی میراتگران هه‌تا دم‌روا.

۱۰۶) بنیاته‌کانی نوږزی مردوو (نهم هه‌وته‌ن):

یه‌که‌م: نیه‌ت. نه‌گهر مردوو‌که یه‌ک که‌س بوو نیه‌تی نه‌و که‌سه‌ی لی‌دینئ، نه‌گهر چه‌ن که‌سئ بوون نیه‌تی نه‌وانی لی‌دینئ، دیاریکردنی مهرج نیه.

دووهم: بو که‌سئ بتوانئ ده‌بی راوه‌ستی.

سیهم: جوار (الله اکبر) ه، نه‌گهر پینج (الله اکبر) یش بکا، نوږزه‌کهی پووج نابیته‌وه، چونکه شتیوا له صه‌حیحی موسلیمدا هه‌یه، سه‌ره‌رای نه‌وه‌یش ته‌کبیرکردن ذیکره نوږزیش به کردنی هیچ ذیکریکی خوا پووج نابیته‌وه.

چوارهم: خویندنی فاتحیه، له پاش (الله اکبر) ی یه کهم له سه هله وه دمه رموی: سوننه ته که له نویژی مردودا له پاش نه لّاهو نه کبه ری نویژدابه ستن، به په یانامه کی سوور دتی فاتحیه بخوینی!

پینجهم: سه لاواتدانه له سهر پیغه مبه ر (مروودو سلاوو رحممه تہ خواہ له سهر به): له پاش (الله اکبر) ی دوه م چونکه نه وه له حه دیشی صه حیدجا هه یه: لای که می نه مه یه: (اللهم صل علی محمد)، لای هره ته واوی نه مه یه: (اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم وبارک علی محمد وعلی آل محمد کما بارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید.

شه شهم: شافیعی له موسنه ده کهیدا له نه بو نومامه ی کوری سه هله وه ده گیریته وه: که پیاوئ له هاوړپیان پیغه مبه ر (مروودو خوايان له سهر به): هه وائی داوه پیم: که له نویژی مردودا سوننه ته پيشنوئژ له پاش (الله اکبر) ی نویژدابه ستن که (الله اکبر) ی یه کهمه به نهینی له دلی خو یه وه فاتحیه بخوینی، ئینجا سه لاوات له سهر پیغه مبه ر (مروودو خواہ له سهر به): بدا، نه وجا به کوئ و به دل و به دلسوزی نرای باش بو تهرمه که بکا، له نیوانی (الله اکبر) هکانا، به لام له هیچیان قورئان نه خوینی، ئینجا به په نامه کی له دله وه سلاو بداته وه. له (الفتح) دا دمه رموی: رشته که ی دروسته، عه بدور دزاق و نه سایش گیراویانه ته وه، به لام به بی نه م دوو گوته یه: (له پاش (الله اکبر) ی نویژدابه ستن که نه لّاهو نه کبه ری یه کهمه و ئینجا به په نامه کی له دله وه سلاو بداته وه).

ئەوێی کە فەرزه نزیاه، ئیتر هەرچۆنێی دەبی، بەلام نزا هەرە
تەواوەکان زۆرن و بە راستی نزاى داگرن، جوانترینیان ئەوێیە کە موسلیم
لە عەوفی کۆری مالیکەووە دەیگێڕێتەووە: دەفەرموی: پێخەمبەر (مردوووە خوا
لەسەربە) لەسەر تەرمی نوێزی دەکرد، ئەمەم لە نزاكەى لە بەرکرد: (اللهم
اغفر له وارحمه وعافه واعف عنه، واکرم نزاله ووسع مدخله،
واغسله بالماء والثلج والبرد، ونقه من الخطايا كما نقيت الثوب
الابيض من الدنس، وابدله دارا خيرا من داره وأهلا خيرا من
أهله، وزوجا خيراً من داره وأهلا خيرا من أهله، وزوجا خيرا من
زوجه، وأخله الجنة، وأعد له من عذاب القبر، أو من عذاب النار):
خودایە! پەروەردگار! لێی خۆشبهو رهحمی پێبکەو سەر ناسوودەى
هەردوو حیهانی کەو لێی ببورەو میوانەو ریزی بگرەو گۆری گوشادکەو
بە ئاوو بەفرو تەرزه بيشۆرەو لە گوناھ پاک پاکى بکەرەو، وەك چۆن
جلیکی سپی پاک رابگری و لە چلک دووری بگری ئاوا، وە مائی لە
مالهکەى خۆی باشترو خیزانی لە خیزانهکەى خۆی باشترو هاوسەرئ لە
هاوسەرەکەى خۆی باشتري پێبدە، ببەرە بەهەشت و پەناى بدە لە سزای
گۆڕو لە سزای ئاگری دۆزەخ. عەووف فەرمووی تەنانەت ئەم نزیاهم
ئەوێندە بە دڵ بوو خۆزگەم خواست کە ئەو مردوووە من بوومایە. نوێز
گەر لەسەر منائی مردوو لە نزا بۆیدا ئاوا بلی: (اللهم اجعله فرطاً
لابويه وسلفاً وذخراً وعظماً واعتباراً وشفيعاً وثقل به موازينهما
وأفرغ الصبر الجميل على قلوبهما) خودایە ئەم مندالە مردوووە بکە
بە پێشروو پێشەنگ بۆ باوک و دایکی گێرا بفەرموو، بە هۆیهو تەى
تەرازووی خێریان لە کاتێ کێشانی کرداریاندا قورس بفەرموو، دلیشیان

سه‌بووری بده. هه‌روا سوننه‌ته له‌و نزیاه‌دا بیشتن: (ولا تفتنهما بعده ولا تحرمهما أجره): له پاش مردنی ئەم منداڵه باوک و دایکی تووشی ئازاوه مه‌که‌و مردنی ئەم منداڵه نه‌بی به‌ مایه‌ی ئاشووب بۆیان، وه له پاداشی باشی بی‌به‌شیان مه‌فه‌رموو. (ئهمه‌ فه‌رمووده‌ی نه‌وه‌وپیه‌). سوننه‌ته له پاش (الله اکبر)ی چواره‌م بلی: (اللهم لا تحرمنا أجره ولا تفتنا بعد واغفر لنا وله). (ئهمه‌یش فه‌رمایشتی شافیعییه‌).

سوننه‌ته پیش‌نوێژی (یا ئەو که‌سه‌ی که‌ خۆی به‌ ته‌نیا نوێژ له‌سه‌ر مردوو ده‌کا) له‌ ئاستی سه‌ری پیاوو له‌ راستی سی‌به‌نده‌ی ژندا راوه‌ستی، به‌پێی فه‌رمووده‌که‌ی ئەنه‌سی کورێ ملیک: ئەبو غالیب (خواه‌ له‌ رازه‌ به‌) فه‌رمووی: له‌ پشتی ئەنه‌سی کورێ مالیکه‌وه‌ له‌سه‌ر ته‌رمی پیاوی نوێژم کرد، ئەنه‌س له‌ ئاستی سه‌ری راوه‌ستابوو، له‌ پاشا ته‌رمی ژنیکی قورده‌شیان هینا، گوتیان به‌ ئەنه‌س: ئەی ئەبو حه‌مزه‌! نوێژی له‌سه‌ر بکه‌، ئەمجاره‌ ئەنه‌س له‌ ئاستی ناوه‌راستی داره‌ته‌رمه‌که‌ راوه‌ستاو نوێژی له‌سه‌ر کرد عه‌لائی کورێ زیادیش پێی گوت: دیاره‌ بۆ خۆت پێغه‌مبه‌رت دیوه‌ که‌ له‌سه‌ر ته‌رمی ژن له‌ نوێژدا له‌ ئاستی ناوه‌راستی و له‌سه‌ر ته‌رمی پیاو له‌ نوێژا له‌ ئاستی سه‌ری بوه‌ستی، وه‌ک ئەم راوه‌ستانه‌ی تۆ؟ فه‌رمووی: ئا. کاتی لی‌بووه‌ فه‌رمووی: ئاگاداری ئەم یاسایه‌ بکه‌ن و کاری پێبکه‌ن. (ئه‌حمه‌د — ئەبو داوود) ترمیزی به‌ فه‌رمووده‌یه‌کی جوانی داناوه‌.

بزانن پاش‌نوێژی به‌ جی‌ماو (مه‌سبووق) نییه‌تی جه‌ماعه‌ت ده‌هینی و فاتح‌ا ده‌خوینی و به‌ریز (الله اکبر) ده‌کان ده‌کا، وه‌ک به‌ ته‌نها خۆی نوێژی له‌سه‌ر بکا ئاوا، ئیتر پیش‌نوێژ که‌یشتبووه‌ هه‌ر کوێ قه‌ینا‌کا،

بهلام هر کاتئ پيشنوئژ (الله اکبر) ی تازهی کرد، دهبی ئه ویش له گه ئیدا (الله اکبر) بکا، ئیتر ریک په پرهوی ئه و بکا واز له فاتیحاهو شتی وا بهیئن، چونکه ئه وهی له کۆل ده که وئ، هر وهك چۆن ئه گهر ئیمام چوو بۆ روکوع مه ئموومی مه سبووق فاتیحهی له کۆل ده که وئ ئه میس ئاوا، جاکاتئ پیوشنوئژ سلاوی دایه وه ههرچی له سه رماو له خویندنی فاتیحهی پاش (الله اکبر) ی په که مو (الله اکبر) دهکانی تر به خویمان و زیکر کردنیانه وه، هه موویان بخوینئ، واباشه تهرمه که هه ل نه گری و نه برئ هه تا ئه و پاشنوئژه به جیماوانهیش نوئژه که یان له سه ری ته و او ده که ن، ئه گهر تهرمه که بیهیئرئ، پئش ئه وهی ئه وان نوئژه که یان ته و او بکه ن زیانی نه. دروسته نوئژ له سه ر مردووی نادیار بکری، به مه رجئ له دهره وهی شاری، بهلام هر مردووی له ناو شورای شاردا بی به حازر دادهنری، چونکه پیغه مبه ر (مروود خواه له سه ربه) کاتئ نه جاشی له حه به شه مرد، له مه دینه نوئژی له سه ریکرد، وهك شه یخان گیراویانه ته وه. دروسته نوئژی مردو له سه ر مردووی ناو گوڤ بکری، چونکه جارئ پیغه مبه ر (مروود خواه له سه ربه) نوئژی له سه ر مردووی کرد که مانگی بوو له قه برادا بوو. (شه یخان و داره قوطني ئه م مه سه له یان گیراوه ته وه).

حه وته م: سلاودانه وهیه له پاش (الله اکبر) ی چواره م، سوننه ته له پئش سلاودانه وه دا بئ: (الهم لا تحرمننا اجره ولا تفتنا بعده واغفر لنا وله): خودایه! له پاداشتی باشی ئه و بیبه شمان مه فه رموو، وه له له پاش ئه و گیرۆده و دووچارمان مه که و سه رمان لی مه شیوهینه و له ئیمهیش و له ئه ویش خوشبه.

(۱۰۷) چى سۈننەتە بۇ ناستن:

وہك لہ پيشہوہ گوترا: لای کہمی گۆر چالیکہ نہہیلئ بۈنہکہی
 دەرچئ و درندہ نہتوانئ ہئلئ بداتہوہ، لای تہواوی گۆریش ئہوہیہ کہ
 بہلادر (لہحد، بی)، سہعدی کوری ئہبو وہقاص (خۇشبودیو، خواد، لیبئ) لہکاتی
 سہرمہرگدا، فہرمووی: لادرم بۇ لئ دہن و بہخشتی کال لای پشتم بگرن،
 پیغہمبہریان چۆن لیکرد منیش ئاوا لیبکہن. (موسلیم (رہزہ، خواہ لیبئ)
 گیراویہتہوہ). ئہمہ کاتی وایہ کہ زہویہکہ رەقەن بی، بہلام ئہگەر
 خاکہکہی فشئل و بۆش بوو، دہبی گۆریچہی بۇ دروست بی، بکہن، لادر
 ئہوہیہ کہ لہبن گۆرہکہوہ لہ رووی رووگہوہ، لہژیر دیواری لای
 رووگہوہ، قوموشیکی دریزى وا ہئل بکہنری، کہ بہفہرہحی جیی
 مردوہکہی تیادا ببیتہ. گۆریچہ (شق) یش ئہوہیہ کہ لہ ناوہراستی
 تہختی بنی گۆرہکہدا چالئ وہك جوگہلہ ہئلکہنری و ئہم بہرہو
 بہرہکہی دروست بکری و ئہوجا مردوہکہی تیادا دابنری و سہری
 بہخشتی کال، یا بہ تہلہبہرد، یا بہ تہختہدار قایم بکری. پیویستہ کہ
 مردوو رووو رووگہ بنیژری، ہەتا ئہگەر پشتی لہ رووگہ بوو یا لہ
 سہشت نیژرا بوو، وہ ہیشتا ہەتا ئہگەر لەشی تیک نہچووبوو، دہبی
 گۆرہکہی ہئل بدریتہوہو رووی بکریتہ رووگہ. سۈننەتہ کہ گۆر
 ئہوہندہ فہرہح بی بہناسانی جیگہی تہرمہکہی تیابیتہوہ، وہ
 ئہوہندہیش قوول بی بہقہد بالای مروفیکی نہکورت نہدریز کہ لہ
 ناویدا راوہستی و ہەردوو دہستی ہئلری ئہوجا بگاتہ لیوارہکہی،
 چونکہ عومەر (رہزہ، خواہ لیبئ) ئہمہ ئامۆزگاری بوو، ئہمہیش ریک دہکاتہ
 سی باسک و نیو بہ باسکی ئادہمیزاد لہسەر فہرمایشتی رافیعی. سۈننەتہ

گۆر ئهوهندهى بستی له زموى دهورى بهرزبکریتهوه، بهلام وهك سهربان تهخت بئ نهوهك وهك ماسوولكهى خهرمان له بنهوه پانو له بانهوه بارىكو كووپ بئ، وهك دووگى وشتر، ههتا بناسریتتهوهو دینى بکریو ریزی لی بگری. ئیبنو حیببان دهیگریتهوه: كه گۆرى پیغمبهه (درووده خوا لهسهر به) ئاوا بووه. بپیری باشتری گۆرى سهربان تهخت له گۆرى شیوه ماسوولكهى بهپی ئهم فهرمودهیهیه: ئهبو داوودو حاله به رستهیهكى دروست دهگریتهوه: گۆرى پیغمبهه خوی (درووده خوا لهسهر به) و ئهبو بهکرو عومهه (رهزاه خویان لیبه) ئاوابوو، بهلام نهوهى كه بوخاری له سوفیانی نهمارهوه دهیگریتهوه كه بهچاوی خوی گۆرى پیغمبهه دیوه، لهسهر شیوهى ماسوولكهى سووری خهرمان بووه، ئهوه ئهمه وهلامهكهیهتى (وهك بهیههقی فهرمودیهتى): له سههرهتاوه وهك سهربان لهسهرهوه تهخت بووه، ههتا کاتى له سههردهمى وهلیدا، ههندى دهلین: له سههردهمى عومهه کورى عهبدولعهزیزدا، دیوارهكهى رووخا، لهسهر شیوهى ماسوولكهى دروست کرایهوه. سوننهته ههر ئهو خۆله بکریتهوه ناو گۆرهكه كه لی دهرهینراوه، گهچکاری کردنى ناپهسهنده، نووسین لهسهرى ناباشه. جابیر (رهزاه خوا لیبه) دهفهرموی: پیغمبهه (درووده خوا لهسهر به) نهی کردوو له گهچکاریکردنى گۆرو له دانیشن لهسهرى و له دروستکردنى خانوو لهسهرى (م / د / ت / ن) گفتهى تیرمیدى: پیغمبهه (درووده خوا لهسهر به) جلهو گیرى دهکا له گهچکاریکردنى گۆرو له نووسین لهسهرى و له دروستکردنى گومهزو خانوو لهسهرى و له شیلاو پیلینانى. نهگهر گۆرستانهكه خیرابوو (واته: وهفق بوو) دروست نیه گۆرى ناوی شوورهى بو بکری، یا خانوو گومهزو شتى وای به سههرهوه

بكرى، ئەگەر لەسەرى بكرى دەبى بروو خىنرى، بگرە گومەزو قەفەزو
شتى وا لەسەر گۆر، ئەگەر لە مولكى خوشىداى، دەبى برووخى، چونكە
پېغەمبەر (دروودى خواە لەسەربە) چلەو گىرى لەشتى وا دەكر. موسلىم لە جابىرو
كەسانى ترەو، دەگىرپتەو، پېغەمبەر (دروودى خواە لەسەربە) نەھى كردوو لە
بىناناكردن لەسەر گۆر. ئىمامى عەلى (رەزەا خواە لىبە) دەفەرموى: پېغەمبەر
(دروودى خواە لەسەربە) منى نارد بو ئەمە: كە ھەرچى پەيكەرى بىنىم كوئىرى
بكەمەو، وە ھەرچى گۆرپىكى و قىتم بىنى تەخت و متى بكەم
بەزەو پىيەو، سوننەتە سەرى قەبرەكە ئاورشېن بكرى و دابكوترپتەو و
حەوت بەردى ورد بەرىز لەسەر گۆرەكە دابنرى و، لای سەرىيەو كىلە
بەردى، يا شتىكى وای بو داکوتن. بەيھەقى لە جەعفەرى كورى،
موحەمەدەو لە باوكىيەو حەدىسى دەگىرپتەو دەفەرموى: پېغەمبەر
(دروودى خواە لەسەربە) گۆرى ئىبراھىمى كورى ئاورشېن كردو ھەندى بەردە
وردە لەسەرى داناو، بەقەد بستى لە زەوى بەرزى كردەو. نادروستە
دانىشتن لەسەر گۆر و پىلپىنانى و پال پىوھدانى و نوئىزكردنى ئاساىى لە
سەرى. پېغەمبەر (دروودى خواە لەسەربە) دەفەرموى: لەسەر گۆر دامەنىشن و،
نوئىزى لەسەر مەكەن. (موسلىم لە صەحىحى موسلىمدا گىراو پىيەتەو) لە
تىرمىذىدا دەفەرموى: نەھى كردوو لە پىلپىنانى. عەمرى كورى
حەزمىش (رەزەا خواە لىبە) دەفەرموى: لەسەر گۆر ئىشانم دادابوو،
پېغەمبەر (دروودى خواە لەسەربە) بىنىمى فەرمووى: ئازارى خاوەنى ئەم گۆرە
مەدە! (ئەحمەد بە رشتەيەكى دروست گىراو پىيەتەو).

۱۰۸) دووكەس لە ناويەك گۆردا نانئىژرئىن مەگەر بۆ ناچارى:

دووكەس پېكەو لەيەك گۆردا نانئىژرئىن، لەكاتى فەرەحيدا مەگەر لەبەر ناچارى و پېداويستى، وەك كەمبوونى زەوى و زۆربوونى مردوو، بەشيوەپەكى وا كە زەحمەتبى گشت مردووى بە تەنيا گۆرپكى پى بېرى، جا لەكاتى وادا دوو دوو يا سى سى، يا زياتر، پېكەو لەيەك گۆردا، بەپى ناچارى، دەنئىژرئىن. ھەروا ئەگەر كفنیش ھاتە كزى، لەيەك كفنا چەند مردووى كۆ دەكرىنەو، بۆ پەپرەوى كردن لە شەھىدەكانى غەزای ئوحد.

لەكاتى وادا كى باشتربى ئەو دادەنرى لەلای رووگەو، چونكە پېغەمبەر (مردوو غوا لەسەربە) بۆ شەھىدەكانى غەزای ئوحد دەپرسى: كە كامەيان زياتر قورئانى لەبەر ھەتا ئەوميان پېش بخرى لە گۆرپچكەدا. سوننەتە ھەردوو مردووى بە تىخەپەكى خۆل لەيەك جوئ بكرىنەو. دروست نى ئەيسكى مردوو كۆبكرىتەو بۆ ئەو كەسىكى ترى تيا بنئىژرى، ھەروەھا دروست نى مردوو تر لەسەر ئەو ئىسكانەو لەناو ھەمان گۆردا بنئىژرى، چونكە شتى وا ئەتەك كردنە بە رېزى مردووگە.

بزان ئەگەر مردووى مالى كەسىكى ترى قووت دابوو، لەپاش بەخاك سپاردنى، خاوەنەكەى داواى كردەو، گۆرەكە ھەلدەدرىتەو سكى مردووگە ھەلدەدرى و مائەكەى لىدەردەھىنرى، بەلام ئەگەر مالگە ھى خۆى بوو، نە گۆرەكە ھەلدەدرىتەو نە سكى شەق دەكرى بۆ دەرھىنانى!

ههروا بزنان گۆرهوشار ههقه، وهشتيكي گشتييهو بۆ هه موو
مردووئ ههيه، با ئه و مردوو به پئي ئيسلاميش تهكليفى له سهر نه بئ،
وهكس له گۆرهوشار رزگارى نابئ مه گهر پيغه مبه ركان، فاطيمه ي كچى
ئه سه ديش لئى رزگارى بووه، چونكه پيغه مبه ر {مردوو خوا له سه رب} له ناو
گۆره كهيدا راكشاوه ته پاولتى تيا كردوو، ههروا ئه و كه سه يش له دهست
گۆرهوشار رزگارى ده بئ كه له نه خو شى سه ره مه رگا {سووره تى: قل هو
الله} بخوئئ.

سوننه ته بۆ دهرو دراوسئى كه سوكارى مردوو كه ئه وهنده نانيان
بۆ دروست بكه ن كه به شى رۆژو شه ويكيان بكا، چونكه له م كاته دا
خويان خه مبان، پيغه مبه ريش {مردوو خوا له سه رب} فه رموويه تى: بۆ
خيزانه ي جه عفه ر نان دروست بكه ن، چونكه به هوى شه هيدبوونى
جه عفه ره وه ده ستيان ناپه رژئ {ئه حمه د له موسنه ده كه يداو تيرميذى و
ئه بو داوودو ئيبنو ماجه و حاكم گيړاويانه ته وه}.

١٠٩) گريان بۆ مردوو:

گريان بۆ مردوو له پيش مردنى و له پاش مردنى دروسته، له پيش
مردنى چونكه ئه نه س {ره زا خوا لئيب} ده فه رموئ: له پاش چووينه وه بۆ
ماليان، ئه م جاره كه چوين ئيبراهيم {مردوو خوا له سه رب} گيانى ددها، جا
چاوه كانى پيغه مبه ر {مردوو خوا له سه رب} هۆن هۆن فرميسكيان بيا ئه هاته
خواره وه! {شه يخان گيړاويانه ته وه} له پاش مردنى به پئي ئه وه ي ئه نه س
ديسان ده يگيړپته وه ده فه رموئ: به دياره وه بووم كه كچه كه ي

پېغەمبەريان دەناشت، بەچاۋى خۇم پېغەمبەرم دى لەسەر لىۋارى
گۆرەگە دانىشتىبوو، ھۇن ھۇن فرمىسك بە چاۋەكانىدا دەھاتە خوارەوہ.
(شەيخان گىرپاۋيانەتەوہ). موسلىمسش (رەزائە خواھ لىيەن) لە ئەبو ھورەيرەوہ
دەيگىرپىتەوہ دەفەرەمۇي: پېغەمبەرى خوا (دروودە خواھ لەسەربەن) رۇيشت بۇ
دېنى گۆرۈ دايكى لەسەرى دەستى کرد بە گريان، ئەو كەسانەيشى لە
دەورى بوون ھېنانىيە گيان. بەلام لەدوا مردن باشتر ئەوہيە كە نەگرى،
پېغەمبەر (دروودە خواھ لەسەربەن) دەفەرەمۇي: كاتى مردوو گيانى دەرچوو بائىتر
شىوہنكەر بۇي نەگرى، رشتەكەي دروستە.

۱۱۰) شىن و زارى لەسەر مردوو:

شىن و شەپۇر لەسەر مردوو دروست نيە. خۇشەويست (دروودە خواھ
لەسەربەن) دەفەرەمۇي: سەردۆلكەبىژ (نەگەر لە پېش مردنيا) تەوبە نەكاو
پەشىمان نەبىتەوہ، لە رۇژى قىامەتا كە زىندوو دەبىتەوہ كرسى
قەتران و دىزداشەي گەپىي لەبەردا دەبى (موسلىم) شىن و زارى وەك
ئەوہ دەنگ لە لاواندەنەوہ ھەل بېرئ و شىوہنكەر بلى: پىشتىوانم رۇ،
ھىزى ئەزۇم رۇ، مايەي سەربەرزىم رۇ، مەردە رەفتارە نازدارەكەم رۇ،
ياشتى ترى وابلئ، خۇشەويست (دروودە خواھ لەسەربەن) دەفەرەمۇي: كاتى كەسئ
دەمرئ، ئەگەر يەكئ لەوہ دوا ھەلسىتەوہ بە گريانەوہ بىلاۋىنىتەوہو
بلى: كىوم رۇ، پىشتىوانم رۇ، كۆلەكەي مائەكەم رۇ، ياشتى ترى وا بلى
بىگومان كە ئەو مردووہ دەدەنە دەست دوو فريشتە، خۇش خۇش
سىخورمە دەدەن لەسەر سىنگى و بە تەوسەوہ پىي دەلئىن: جا ئايا تۇ

وهك ئەمه دەلئ ئاوا بووی؟ (ت/ نه حمەد/ بەرشتەیهکی جوان): رشتەیی جوان: واتە: سند حسن.

هەر وایەخە دادپەروەر سینگ کوتان و روومەت رنینه وەو
قزرنینه وەو قزبەین حەرمان، هەر وای نزی خرابوشتی و نادروسته
هەر وای پۆشینی هەرشتی کە بەهۆی ئەم بۆنەیه وە بێ، وهك رهشپۆشی و
گۆرپینی جل و بەرگی ناسایی و پۆشینی شتی تری وای، یاسای داگر بۆ ئەمه
ئاوایە: هەر کاری ناسوگری بگەیهنئ و نیشانهی بێ ورهیی و بێ دژی
خۆدانە دەست فەرمانی خودایی و دژی رازیبوون بە چارەنووسی خوایی
بێ نادروسته، چونکە ئەو رهوشتی سەردهمی نهزانییه، لهسەر زاری
پیرۆزی پیغه مبهەر (دروودی خوا لهسەر بێ) نههی لیکراوه، وهك ئەو دهفهرموئ
(دروودی خوا لهسەر بێ): ئەو روومەت برنیته وەو یەخە دابدرێ و بانگه وازی
سەردهمی نهزانی پێش هاتنی ئیسلام هەل بدات له ئیمه نیه. (شه یخان)
له سه حیه یه نشدا دهفهرموئ: پیغه مبهەر (دروودی خوا لهسەر بێ) بیزاروو بهریه
لهو ژنه ی کە شین و شه پۆر هکاو سهری خۆی دهتاشی و یهخه ی خۆی
داده درێ لهکاتی روودانی کارهسات و وهییکا. چونکە کاری و واتە وایه
کە خاوه نهکە ی دادو بێ دادیه تی له دهست کهسێ کهسته می لیکردبی، بۆ
ئهو ی خه لک بچن به هاواریه وە. بهلام له راسیدندا مردن له خودا ویه و
ههقه و دادو عه دلّه، زۆرو سته م نیه، خودا داناو زاناو بالاده ست و کار
دروسته. کهواته ئه رکه لهسەر موسو لمان که له کردنی شتی وای که
نیشانه ی نارا زیبوونه به چاره نووسی خوا، بیزاری و نارمه زایی دهر برێ و
که سوکاری خۆی له سه ره نه جانی به دی کاری وای به د، هۆشیار بکاته وە،
چونکە شتی وای رهوشتی سەردهمی نهزانییه. بزانی که مردوو لهسەر

کردنى ئەم کارانە لە لایەنى کەسانى ترەو، بە مەرجى خۆى راسپىرى
نەکردى گە ئەوەى بۆ بکرى، سزا نادى. خواى گەورە دەفەرموئ:
{وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى - سورة فاطر - ۱۸/۳۵} واتە: هەمو
کەسى بەرپرسىارە لە تاوانى خۆى و بەس! بەلام ئەگەر خۆى
رايسپاردبوو کە ئەو بى شەرعىيەى لە دوا مردنى بۆ بکەن، ئەو
بەرپرسىارە، وەك گوتە ئەم گوتیارە کە لەم شیعراى راسپىرى دەکا، کە
بانگەوازی بۆ هەلبدەن و بۆى بگرین و یەخەى خۆيانى بۆ دابىن وەك
خۆى دەئى:

(اذا مت فانینى بما أنا أهله

وشقى على الجيب يا بنت معبد)

واتە:

کچکە! کە مردم شیوەن گەرمکە

یەخەت دادپەرەو شین لەسەرم کە

دیارە کە ئەمە سزای دەدرى، چونکە راسپىرى کردوو کە شتیکى
واى بۆ بکرى، کە پێغەمبەرى خوانەى لیکردوو و فەرمانى کردوو بە
مراندنى رەفتارى وابەد. جەماوەرى زانایانى ئیسلام ئەو فەرمايشتانەى
کە قسە لەو دەکەن مردوو لەسەر شتى و سزا دەدرى، ئاوا لەسەر ئەم
شیوەیەى گوترا تەئویلیان دەکەن سوننەتە کە بە زوویى سەر مردوو کە
بدریتەو بە خاوەنى، پێغەمبەر (مردوو خوا لەسەر بى) دەفەرموئ: گیانى
موسولمان لەپاش مردنى پێوەندى ئەو قەرزەى کە لەسەریەتى، پایەى
بەرپىرى خۆى لى قەدەغەى، هەتا قەرزەکەى سەرى بۆ دەریتەو

(تېرمىنى دىمىمىز: قەرمۇدەيەكى جۈانە) بەلەم ئەگەر خاۋەن قەرزەكە داۋاي كىرگەن ئەۋە پىۋىستە بە زۈۋى قەرزەكە بىر تەۋە.

مەرگ بە ئاۋات خواستىن ناپەسەندە، ئەگەر بەھۇى زىانى جەستەيى يا سامانىيەۋە بوو، بەلەم ئەگەر بەھۇى ئازاۋەى ئايىنىيەۋە بوو قەيناگا. يا لەبەر مەبەستىكى رەۋاي قىيامەتى بوو، ۋەك ئاۋاتخواستىن بۇ شەھىدبوون لە رېگەى خاۋادا، ئەۋە شتىكى زۇر باشە، سۈننەتە كە بە زۇرى يادى مردن بىكەتەۋە، چۈنكە لە قەرمۇدەدا دىمىمىز: زۇر يادى مەرگ بىكەنەۋە، كە لەراستىدا مەرگ تىكەدەرى گشت خۇشپىيەكە، خۇشى دىنيا زۇر زۇرىش بى، كە بىرى مردن كىرگەن كەمى دىكەتەۋە بايەخى ناھىل، كىرگەن باشىش ئەگەر كەمىش بى كە بىر لە مردن بىكەتەۋە زۇرى دىكاۋ دەپ بەھۇى ئەۋە كە لىي زىاد بىكەى.

پىۋىستە مۇۋ خۇى بۇ مردن ئامادە بىكا، تۇبەيەكى بەراستى بىكا، ۋاز لە خرابەكارى ۋ ناپەرمانىيەكان بەئىنى ۋ بەدل روو بىكەتە خاۋ، نەبادا لە پىكا مەرگ پىرى پىابىكاۋ فرىاي تۇبە نەكەۋى^(۱).

(۱) مەسۇلىمى (ۋەمەتە خاۋە لىيە) دىمىمىز:

ئەم تەفرەى تەبىئى حەقىقى تەكەى؟

ئەم سۆزى كىرا؟ ئەسزى دىخى

- ۋەرگىت -

(۱۱۱) ئەوہی لە پرسەدا سوننەتە:

سوننەتە سەرەخۆشی لە گشت کەسوکاری مردوووەکە، بە گەورەو بچوک و نیرو مێیانەووە بکری، بەلام دەبی هەر ژنان ، یا کەسوکاری خویی ژنان، سەرەخرشی لە ژنان بکەن و بەس. لە پێش ناستنیشدا نەوازشو سەرگیشی سوننەتە، چونکە ئەووە گاتی گەرمە ی خەم و خەفەت و ورەبەردانە، بەلام لە دوا ناستن باشترە، چونکە لەووەپیش سەرگەرمی بەپیکردنی مردوووەکە بوون، جاری وا هەیه زۆر بەۆشن بۆی، ئەووە لەگاتی وادا سەرگیشی پێش بخری چاکترە، بەلکوو بیی بەهۆی ئارامبوونەوہیان. سوننەتە پرسە لیکردن لەو کەسایانەووە دەستی پیبکری کە لە هەموویان زیاتر ورە ی بەرداووە بەرگە ی قۆرتەکە ناگری. کاتی سەرەخۆشی موسوڵمان لە موسوڵمان دەکری دەگوتری: (اعظم الله اجرک واحسن عزاءک وغفر لمیتک) خوادا پاداشتی گەورەت لەسەر ئەک کۆستە بداتەووە سەبووریت بداو لە مردوووەکەت خۆش بی، یا بلی (أخلف الله عليك) خودا شوینیت بو پربکاتەووە. یا شتی لەم بابەتە بلی. کاتی سەرەخۆشی کافر لە موسوڵمان دەکری دەگوتری:-- (اعظم الله اجرک وأخلف عليك) خودا لەسەر ئەم قۆرتە پاداشتی گەورەت بداتەووە و صەبرو ئارامت پێبداو شوینی پربکاتەووە بۆت. یا شتیکی ئاوا بلی، نابی بلی: (غفر الله لمیتک) خوا لە مردوووەکەت خۆش بی چونکە ئەووە بە پێچەوانە ی بریاری خواوہیە، خوا ی گەورە

دەفەرموئ: {إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ - سورة النساء - ٤/٤٨} واتە: فەرمانی خوا لەسەر ئەو دەیه کە قەت لە کافر، بەتایبەتی لە فرەخوایی، خۆش نابێ. سەرکێشیش لە کافر لە کاتی گۆستی مردنی خزمی موسوڵمانیدا ئاوا باشە: (غفر الله لميتك. يا: اخلف الله عليك. - يا شتيكى لەسەر خۆشی کافریش لە کافر دەگوترێ: أخلف الله عليك ئاوا ولا نفص عددك) خوا شوینی پڕ بکاتەووە بێ ئەویتان پێوە دیار نەبێ!. ئەوەندە هەیه سەرەخۆشی کردن لە بێپروا سوننەت نیە، بەلام دروستە، ئەگەر ئومێدی ئەوەی ئی کرا کە موسوڵمان بێ سوننەتە.

ماوەی پرسیو سەرەخۆشی سێ رۆژە، چونکە جەنگەیی خەم و پەژارە بە زۆری لە سێ رۆژ تێ ناپەرێ، لەوەداو بەرە بەرە خاوە دەبێتەووەن لە پاش سێ رۆژ سەرەخۆشی لێکردن ناپەسەندە چونکە زامیان دەگولێنیتەووە خەم نوێ دەکاتەووە. پێغەمبەر (مروودە خواوە لەسەر بێ) دایناووە کە کۆتایی خەم سێ رۆژ بێ. لە صەحیحەیندا دەفەرموئ: ئەو ژنەیی باوەرپی بە خوداوە بە رۆژی دواوە هەیه دروست نیە بۆی کە لە سێ رۆژ زیاتر ماتەم بۆ مردوو بگڕێ، مەگەر بۆ میردی، کە دەبێ بۆ میرد چوارمانگ و دەشەو تازیباربێ. بەلام لەم یاسایە ئەم دوو حالەتە جەرت (استثناء) دەکری: کاتی سەر خۆشیکار، یا سەر خۆشی ئی کراو نادیاربێ، ئەو ماوەی سەر خۆشی درێژ دەبێتەووە تا نادیار دیتەووە.

۱۱۲) پرسە، سەرکیشى، سەرەخۇشى، نەوازىش:

پرسەو سەرەخۇشى لە غەرەبیدا پىي دەگوتىرى تەغزى، تەغزىش
لە غەرەبیدا واتە: نەوازىش و دلدانەو، لە شەرعیشا واتە: سەبرگرتن بە
كەسى كە مردوویەكى مردبى، یادى بخەیتەو كە خوا بەئىنى داو بەو
كەسانە كە لەكاتى وادا هیۆربىنەو پاداشى باشیان پىیدا، هەرەشەى
ئەویشیان لىبكا كە بى ئۆقرەى پاداش پوچ دەكاتەو دەبى بە مایەى
گوناه، لە هەمان كاتا نزاى باش بۆ مردووەكە بكاو داواى لىخۇشبوونى بۆ
بكاو، لە خودايش داوا بكا كە جىگەى مردووەكە بۆ خاوەن مردووەكە پىر
بكاتەو. سەرەخۇشى بەپىي ئەم فەرموودەى سوننەتە كە دەفەرموى:
هەر موسولمانى سەرەخۇشى لە براىەكى ئایىنى خۆى بكا، بەهۆى
لىقەومانىكەو، مسۆگەر خودا قاتى سەربەرزى لەبەر دەكا، هەروا بەپىي
ئەم فەرموودەيش: كچىكى پىغەمبەر (مروودە خوا لەسەربى) ناردى بە شوئىنى
باوكيا: كەوا كۆرەكەم گيان دەدا، تەشرىفت بىنە بۆ لامان. پىغەمبەرىش
(مروودە خوا لەسەربى) بەراپەرەكەدا سلاوى بۆ ناردو فەرمووى: پىي بلى:
ئەوئى خودا دەیدا بە بەنەى خۆى تاماوەیەكو لە پاشا دەىباتەو بۆ
خەزىنەى خۆى، هى خۆیەتى، وە هەروەها ئەوئى كە خودا دەىبەخشى
بە بەندەى خۆى تاسەر ئەویش هەر هى خۆیەتى، وە هەموو شتىكىش
لەلای خودا ماوەیەكى دیارى كراوى هەیەو كە ئاكامى هات ئىتر بە
هەناسە پاش و پىشى نیهو ماوەى بە سەردەجى! كەوابوو پىي بلى: با
سەبرو نارام بگىرئ ساخ لەبەر رەزای خوا. (شەىخان). لەم فەرموودەىدا

دوو بههره‌ی گه‌وره هه‌یه، ههر که‌سی به باوه‌ری ته‌واوه‌وه وهریان بگرئ،
 چیژی شیرینی باوه‌ر دکا، چونکه ههر که‌سی به دل نه‌وه وهر بگرئ که
 هه‌موو شتئ له بنه‌رته‌دا هی خوا خۆیه‌تی، چی نه‌وه‌ی ده‌یدا به‌به‌نده‌وه
 چی نه‌وه‌ی که لیی وهره‌گریتنه‌وه، ئیتئر نه‌وه‌نده په‌رۆش نابئ له‌سه‌ر
 موسیبه‌ت، چونکه هه‌ق ده‌زانئ که خاوه‌نداری به‌س بۆ خاویه‌وه ههر
 خۆی له راستیدا خاوه‌نی هه‌موو شتی‌که، که‌واته حیگه‌ی خۆیه‌تی که به
 ئاره‌زووی خۆی چی له مولکی خۆی ده‌کا بیکا. گریمان نه‌گه‌ر نه‌گه‌یشه
 ئه‌م پله‌یه‌یش و هانده‌ری سروشتی ناو‌ده‌روون زۆری بۆ هینا، هانده‌ری
 شه‌ری رایده‌کی‌ش به‌ره‌و ئارامی و سه‌برگرتن له به‌ر رمزای خوا. جا
 خاوه‌نه‌خواسته نه‌گه‌ر نه‌مه‌ی له‌کیس بجئ موسیبه‌ته‌که‌ی په‌رده‌ستینئ،
 شتی وا به‌هۆی بیناگایی دل‌ه‌وه له‌خوای گه‌وره په‌یدا ده‌ئ، به
 پیچه‌وانه‌ی که‌سی دلئ به‌ نووری خوا ئاوابئ، چونکه به‌لای نه‌مه‌وه
 مال و منال ده‌بئ به‌ مایه‌ی ئازاوه‌وه به‌نده له‌ خودای گه‌وره داده‌پرئ‌وله
 ئامانج دووری ده‌خاته‌وه. ده‌گیرنه‌وه: براده‌رانی ئیبنو مه‌سه‌عوود (ره‌زاه
 فواه‌لیبئ) سه‌ر سامبوون له‌ جوانی مندا له‌کانی، ئه‌ویش پێیان ده‌فه‌رموئ:
 وا دیاره که ئیوه سه‌رتان سوڤ ده‌میئ له‌ جوانی مندا له‌کانی من، ده‌ی سا
 به‌خوا نه‌وه‌م پێخۆش‌تره که ده‌ستم له‌ په‌رومه‌گردنیان بێته‌وه، هه‌تا
 نه‌وه‌ی که بمیئن! ئیبنو مه‌سه‌عوود (ره‌زاه فواه‌لیبئ) زانیویه‌تی که مندا له
 زۆرجار ده‌بئ به‌هۆی داب‌ران له‌ تاعه‌تی جوانی خودا، له‌به‌ر نه‌وه‌ و
 ده‌ئ، مه‌بادا مانی مندا له‌کانی بۆی ببن به‌هۆی دوور که‌وته‌وه له‌ پایه‌ی
 دره‌خشانی نزیکه‌بوونه‌وه له‌ رمزانه‌ندیی خۆی پاک و پیرۆزا.

جاری پېشهوا شافيعی (ره‌زاد خواه لایب) پرسه‌نامه‌یې دهنیرې بو
دوستیکې، که کورپکی مردبوو، بهم شیودیه سهره‌خوښی لیده‌کا:

انی معزیک لا اُنی علی ثقة
من الخلود ولكن سنة الدين
فما المعزی بباق بعد میته
ولا المعزی، ولو عاشا الی حین!
پرسه‌ته لی ده‌که‌م، پرسه سوننه‌ته
سوننه‌تی دینه مایه‌ی رحمة‌ته
به‌لام دنیام: دنیا هه‌تا سهر،
بو که‌س نامیتې، ها کابی خه‌به‌ر:
پرسه‌کاریش وه‌ک پرسه لیکراو
مردن گردنی به پوړی خوراو!

۱۱۳) باسی زه‌کات:

زه‌کات له زمانې عهره‌بدا بریتیه له گه‌شه‌کردن و بیت و فهر
تیکه‌وتن، ده‌گوترې: (زکا الزرع: واته: گشتوکاله‌که نه‌شونمای کردووه)
ده‌گوترې: (زکا المال: واته: ماله‌که بیت و فهرې تیکه‌تووه) ده‌گوترې:
(زکا فلان: واته: فیسار خپری داووته‌وه) زه‌کات له عهره‌بیدا به
پاک‌کردنه‌وه‌یش ده‌گوترې، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموئ: {قَدْ أَفْلَحَ مَنْ
زَكَاهاَ} - سورة الشمس - (۹/۷۱) واته: به‌راستی که‌سې ده‌روونی

خوئی پاک رابگری و خوئی رابهینی له سهر رهوشتی بهرزو کرداری باش و گوتاری جوان و رهفتاری شیرین نهوه رزگارو سهر بهرزی ههردوو جیهان خویهتی! ههروا بهمه تحکردنیش دهگوتری. خوای مهزن دمفه رموی: { فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ - سورة النجم - ۳۲/۵۳ } واته: مهتجی خوتان مهکن. له شه رعیشدا زهکات ناوه بو نهوه نهندازهیه له مال، که دهری به زهکاتا، که له سهر شیوهیهکی تایبهتی، به چهند مهرجیکی تایبهتی دهری به چهند تاقمیکی تایبهتی. له بهر نهوه دیش ناوا دهری چونکه سهرمایه که بههوی دهرکردنی زهکاتهوه لی و بههوی نزای زهکات ودرگره که وه گه شه و نه شه دهکاو پیت و فهری تیده که وی. یهزدانی پاک فهرموویهتی: { وَمَا آتَيْتُمْ مِّنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْغَفُونَ - سورة الروم - ۳۹/۳۰ } واته: نهوهی که ساخ بو رمزای خودا دهیدن به زهکاتا نهوه دهی به مایه ی چندی پاداشتی باش!.

۱۱۴) بریاری زهکات (حوکه مه که ی):

زهکات یه کی که له پینج بنیاته ی ئیسلام، فهرزی عهینه، به قورئان و سوننهت و یه گگرتنی نهته وهی ئیسلام پیویست گراوه. زاتی مهزن دمفه رموی: { وَأَتُوا الزَّكَاةَ - سورة البقرة - ۱۱۰/۲ } واته: زهکاته که ی دهر بکه و بیده به شایسته کانی زهکات، دیسان خوای گه و ره دمفه رموی: { خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً - سورة التوبة - ۱۰۳/۹ } واته: زهکاتی ماله کانیان لی وهر بگره. خو شه ویستیش (درووهی خوای له سهر به) دمفه رموی: ئیسلام له سهر پینج بنیات دامه زراوه که یه کی که لهو پینجه

زەكاته، جا بۆيە ئەۋەدى باۋەرى بە زەكات نەبى بەگافر دادەنرى، مەگەر نۆ موسولمان بى، يا سارانشىن بى! ئەگەر كەسى بەخۇشى خۇى زەكاتەكەى نەدا، بە زۆر لىى دەستىنرى.

چونكە ئەبو بەكرى سەدىق (رەزادە خاۋالېتە) بە زۆر زەكاتى سەند لە زەكاتنە دەرەكانى سەردەمى خۇى، ئەۋەبوو فەرموۋى: سۈيىندم بە خودا ئەگەر پېۋەندى وشترىكىيان كاتى خۇى دابى بە پىغەمبەرۈ ئىستا بىيانەۋى نەيدەن بە من لەسەر ئەۋە جەنگيان لەگەل دەكەم!.

۱۱۵) جۆرەكانى زەكات:

زەكات دوو جۆرى ھەيە: يەككىيان پەيۋەندى بە جەستەۋە ھەيە كە برىتتىيە لە زەكاتى سەرفترە. ئەۋى تريان پەيۋەندى بە سامانەۋە ھەيە، كە برىتتىيە لە ئازەل و پارەو كشتوكال و دانەۋىلەۋ بەرو بوومو سامانى بازارگانى.

۱۱۶) ئازەل:

زەكاتى ئازەل. لە وشترۈ رەشە ولاخ مەرۈ بزن بە ئىجماع (يەكگرتن) زەكات دەكەۋى. حىكمەتى ھەلئىزاردنى ئەمانە بو زەكات لىدان ئەھيە: ئەم ئازەلانە ھەم ژمارەيان زۆرە، ھەم زۆر نەشو نما دەكەن، ھەم سووديان زۆرە، لەھەمانكاتا گۆشتيان دەخورى، لەبەر ئەۋە جىگەى خۇيەتى كە ببن بە مايەى دلدانەۋەۋ نەۋازش، شتىش بەبى

بەلگە بېرىرى بۇ دەرناكرى، غەيرى ئەم چوارەش بەلگە نىە لەسەرى
كە زەكاتى لىدەكەوى، كەواتە لەسەر بىنەرەت (ئەصل) دەمىنىتەو
بىنەرەتەش نەبوونى زەكاتە لە ھەموو شتىكا، ھەتا بەلگەى تايبەت پەيدا
دەبى!

١١٧) مەرچى پىۋىستىبوونى زەكاتى ئازەل:

مەرچى پىۋىستىبوونى زەكاتەكەى شەش شتە: ئىسلام و ئازادى و
مولكاپەتى تەواوو، رادەى گەشتەن بە ئەندازەى زەكات و سال بەسەر
داهاتنەو ھە بەلەو ھە بەبى ئالف و ئالىك بڑى، يەكگرتن لەسەر ئەمە
دامەزراو، كەواتە: زەكات لەسەر بىچرواى ئەصلى نىە، چونكە ئەبو
بەكرى سەدىق لە نامەكەيدا كە نووسى بۇ ئەنەس، كە كرى بە
سەركارى سەرزەكاتى ولاتى بەحرىن، لەو نامەيدا فەرمووئەتى: بەناوى
يەزدانى بەخشنەى مېھەبان. ئەمە دەستوورى دانى زەكاتى فەرزە كە
پىغەمبەر {روودە خوا لەسەر} بە فەرمانى خودا لەسەر موسولمانان دىناو.
لەبەر ئەو ھەش كە بىچروا لە ھالى بىچروايدا داواى زەكاتى لىناكرى.
بەلام وەگەر ھەو ئەو بەھوى ئىسلامەو لەسەرى پىۋىست بوو بەھوى
ھەلگەر ھەو لە ئايىن لە كۆلى ناكەوى. كۆيلەش بۆيە زەكاتى لەسەر
نىە چونكە بەندەى زەخرىدە خوى مولكى نىە، بەپى فەرمايشتى
خوای گەرە: {عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ} - سورة النحل -
٧٥/١٦ { كەواتە: كۆيلە خوى و ئەو ھەيەتى ھى ئاغايەكەيەتى،
خاوەن خاوەنىتى ناتەواوئەش، وەك مالى دزراو زەوتكراو و مالى

سپاردهبی له لای کهسی حاشای لیبا، زهکاتی لهسەر نیه، چونکه بههوی دزین و زهوتکردن و حاشالیکردنهکهوه دهستی ناروا بهسهریدا، ئیتر چۆن زهکاتی لیبا، بهلئ ههرکاتی دهستی کهوتهوه پئویسته زهکاتهکهی بدا، جا نهگهر مالهکه پیش نهوهی دهست خاوهنهکهی بکهوئتهوه فهوتا ئیتر زهکاتهکهی له گوڵ دهکهوئ، قهرزیکیش ساخ بووئتهوه لهسەر کهسی ههمان برپاری بو ههیه، کهی دهستی کهوتهوه زهکاتهکهی دها.

مالی دۆزراوهیش نهگهر ناونیشانی ههڵ نه دراو سالی به سهرداها تهوهو دهست خاوهنهکهی کهوتهوه زهکاتهکهی له سهرخاوهنهکهیهتی، ههرکاتی وهری گرتهوه دهبی زهکاتهکهی بدا، بهلام نهگهر ناونیشانی ههڵ دراو خاوهنهکهی دیار نه بوو وهسالی به سهردا تیپه ربوو، وه کابرای که دۆزیویه تهوه کردی بههی خوی، نهوه زهکاتهکهی لهسەر خاوهنی تازهیهتی و بهس، مالیکیش نهگاته نه ندازهی زهکات لیدان زهکاتی لیناکهوئ، چونکه رادده (نیصاب) مهرجی پئویستبوونی زهکاته، وهک له مهودوا باس دهکری. ههروا نهومالهی بگاته راددهی زهکات و سالی به سهردا تیپه نه بووبی زهکاتی لیناکهوئ، پیغه مبهه (درووه خوا له سه ربه) دهفه رموی: هیچ مالی زهکاتی لیناکهوئ ههتا سال به سه ریدا تیپه نه کا (نه بو داوود) نازهلی ئالیکخویش زهکاتی لیناکهوئ، بهلگهی نه مهیش نه م برگهیه که له زهکاتنامه کهی نه بو به کردا تۆمارکراوه: زهکاتی مهرو بزنیش، که به ده می خوی بله وه پری و بو دهره وه بری و به له وه پری که ژ بری و به ئالیک و ئالقی ماله وه نهژی — ئاوايه: که بوون به چل سه ر تا دهبن به سه دو بیست سه ر، مه ری یا بزانی زهکاتیان لی ده کهوئ. (بوخاری). بهس نه م چواره کهی وشرو ره شه

ولاخ و مهرو بزنان زهکاتیان لیددهکهوئ، چونکه دهق لهسەر ئهمانه ههیه،
 غهیری ئهمانه لهسەر بنهپت (ئهصل) دهمننهوه، که پئویست نهبوونی
 زهکاته تیادا. بهپئی ئهم فهرموودهیهی (صهحیحهین) یش: بهندهو
 ئهسپ و مایینی پیاوی موسولمان زهکاتیان لیناکهوئ بهو مهرجهی که هی
 بازارگانی نهبن.

(۱۱۸) زهکاتی پاره که بریتیه لهم دوو شته (زیرو زیو):

زیرو زیو، سکهیان لیدرابی یانا، بگه نه رادهی زهکات زهکاتیان
 لیددهکهوئ، سهر بهلگهی پئویستبوونی زهکات لهم دووهدا، لهپیش
 یهگرتندا، فهرموودهی خوای گهورهیه: { وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ
 وَالْفِضَّةَ - سورة التوبة - ۳۴/۹ } کهنز (لهم نایهتهدا) ئهو مالهیه
 که زهکاتی لیدهرنهکری مهرجی پئویستبوونی زهکات لهم دووهدا ئهم
 پینج شتهیه ئیسلام و ئازادی و خاوهنیتی تهواوو رادهی زهکات و سال
 بهسهردا تیپهپروون. جا هر کهس ئهوهندهی زیرو زیو ههبی که بگاته
 رادهی زهکات، وه ئهوهنده لهلای بمینیتتهوه تا سالی بهسهردا دیتتهوه، وه
 ئهوهکهسه ئهم مهرجانهی تیادا ههبی، ئیتر زهکاتی دهکهوئته سهر، بهلام
 ئهگهر له نیوان سالهکهدا ئهو ماله له مولکی ئهو دهرچوو، وه ئهوهی
 مابوو نهدهگهشته رادهی زهکات، وهك ئهوه فروشتی، ئهوه سالهکهی
 دهپچری، ئهگهر مالهکه بووه بههی ئهو، وهك ئهوه کری یهوه ئهوه
 دهبی سهر لهنوی سال بهسهررا گهرانهوهی نوی حسیب بکا.

(۱۱۹) زهکاتی کشتوکال و دانه ویله:

دانه ویله که زهکاتی لیددکه وی نه و دانه ویله یه که مروقی پیددزی، وهک گهنم و جوو جه لتووک و همرزن و نيسک و نوک و پاقله و فاصولیاو لوڤیاو گاکوزو ماش، چونکه دهق (نهص) له سهر هه ندیکیان هه یه، نهوانی تریش دمکرین به پاشکوی نهوان. سهر بهلگه له پیویستبوونیدا فهرمایشتی خوی گهوره یه: {وَأَتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ - سورة الأنعام - ۱۴۱/۷}.

له دانه ویله دا زهکات بهم سئ مه رجه پیویست دهبی:

مه رجه یه کهم: دهبی له توخمی نه و دانه ویلانه بی که مروق دایده چینی، وهک نه و دانه ویلانه ی ناومان هینان، بهلام نهگهر له خو یه وه روابوو، وهک نه وه بابر دبووی بو نه و شوینه، نهگهر له زهویه کی بی خاوهندا روابوو، نه وه زهکاتی لینا که وی، وهک نه و خورماو میوانه ی له سارا دمروین، چونکه خاوهنی تایبه تیان نیه. بهلام نهگهر زهویه که خاوهنی دیاری هه بوو نه وه زهکاتی لیددکه وی، دهبی خاوهنی زهوییه که زهکاته که ی بدا.

مه رجه دووهم: دهبی له و دانه ویلانه بی که مروق بییان دهزی، له حالی اختیاردا واته: به ئارم زوو پیی بژی، پیبژیو - واته: قوووت - نه و خوراکه یه که له گه ده دا دنوو سئ به یه که وه، بویه به تایبه تی زهکات له پیبژیو ده که وی چونکه زیان به بی نه و نهسته مه، به بیچه وانه ی خوراکي تره وه که پیبژیو نه بن، چونکه خواردنیان ته واو که ره، پیویستی

سهره‌کی نین، وەك زیرمو (کراویا) و سه‌وزه‌وات و خه‌یارو ترۆزی و کاله‌ك و شووتی و شتی وا.

مه‌رجی سییه‌م: بگاته راده‌ی زه‌کات، وەك له‌دواوه‌ دئ. زه‌کاتی دانه‌ویله‌ له‌سهر کییه: برئ له‌ زاناگان دمه‌رموون: زه‌کاته‌که له‌سهر خاوه‌ن زه‌وییه‌که‌یه، برئ تر دمه‌رموون: له‌سهر گشتیاره‌که‌یه، که دانه‌ویله‌که هی خۆیه‌تی، ئەم دوورایه‌ش ههر یه‌که‌یان به‌شی خۆی بایه‌خ و ده‌گه‌ری هه‌یه.

١٢٠) زه‌کاتی میوه‌هات:

مه‌به‌ست له‌ میوه‌ خورما و میوژه، به‌پێی فه‌رمووده‌ی پێغه‌مبه‌ر {مرووه‌ی خوا له‌سه‌ربه‌} فه‌رمانی داوه‌ که ره‌زیش وەك باخی خورما خه‌مڵ بکړئ، وه زه‌کاته‌که‌شی به‌ میووژی وهر‌بگیرئ، وەك چۆن زه‌کاتی باخه‌ خورما به‌ خورمای وهر‌ده‌گیرئ به‌ری ره‌زش ئاوا. (تیرمیذی گیراویه‌ته‌وه‌و به‌ فه‌رمووده‌یه‌کی جوانی داناوه‌و ئیبنو حه‌ببان به‌ فه‌رمووه‌یه‌کی دروستی داناوه‌).

مه‌رجی پێویسته‌بوونی: چوارشته: ئیسلام و ئازادی و راده‌و خاوه‌نداری ته‌واو. باسی راده‌ی (ئه‌ندازه: نیصاب) له‌ داواوه‌ به‌ روونی دئ، حیکمه‌تی ئه‌وه‌ که ئەم دوو میوه‌یه به‌ تایبه‌تی زه‌کاتیان لێده‌که‌وئ ئەمه‌یه: که ئەم دووه‌ پێبژیوین و مرو‌ف پێیان ده‌ژی، که‌واته‌ وەك دانه‌ویله‌ وان، به‌ پێچه‌وانه‌ی میوه‌ی تره‌وه‌، چونکه‌ خواردنی ئه‌وان بۆ خوشی و راباردنه‌، یا ده‌کری‌ن به‌ پێخۆ، خواردنیان پێویستی سه‌ره‌کی

نیه، وەکوو هەرمی و هەنارو قوڤ و بەهێ و هەنجیر، هەندێ دەفەر موی: هەنجیر زەکاتی لێدەکەوی، چونکە لە ریزە میوژدایە، بەلکوو لە میوژ لەبەرترە، چونکە زۆرتر هەنجیر بو پێیژیوی بەکار دەهێنری، کەمتر لە باتی میویدی رووت دەخوری!.

١٢١) زەکاتی سامانی بازرگانی:

سامانی بازرگانی ئەو چەشنە مالاڵەییە کە بەرابەر پارەو پوول ئالو گۆری پێدەکری و بازرگانی پێوە دەکری.

مەرجی زەکاتەکە ی دەق وەك مەرجی زەکاتی میووەهات وایە، لە هەمان کاتێ دەبێ مالهە کە سامانی بازرگانی بێ و بە نیازی بازرگانی پێوەکردن ئال و ویلی پێوە بکا، هەتا لەو ماله جیا ببیتەووە کە بەهۆیەکی ترمووە دەبێ بەمالی و بو پێویستی مال رای دەگری، ئەو زەکاتی لێناکەوی، هەروا دەبێ بەهۆی ئالو ویلەووە یا لە تۆلە ی شتی کا وەرگیرابی، واتە هەر مالی بەبێ ئالشت ببێ بەمالی کەسێ زەکاتی لێناکەوی، وەك بەخشین و کە لە پووورو راسپیری، چونکە لە وەرگرتنی ئەم جۆرە مالاڵەدا ئالشت نیە و هیچیش لە تۆلەیاندا وەرناگیری، بەلگە ی پێویستبوونی زەکاتەکە ی فەرماشتی خوای گەورە یه {أَنْفَقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ - سورة البقرة - ٢/٢٦٧} لە هەموو مالی کە بە کاسی حەلال بە دەستی دەهێنن زەکاتی لێبدەن. موحاهید {رمزاه خوا لیب} لە رافە ی ئەم نایەتەدا دەفەر موی: ئەمە سەبارەت بە زەکاتی مالی بازرگانی هاتوو، چونکە لە فەرموودەدا دەلی: و شترو مەرو بزنو رەشە و لاخ و کووتال،

هه‌رشته‌ی به‌پێی خۆی زه‌کاتی لێده‌که‌وێ. (داره قوطني — حاکم —
حاکم ده‌فه‌رموێ: به‌پێی مه‌رجی شه‌یخه‌ینه). مه‌به‌ست له کووتال نه‌و
جل و به‌رگو کالایه‌یه که له‌لای کووتال فرۆش ناماده ده‌کریڤ
فرۆشتن. له‌به‌ر نه‌وه‌ی زه‌کات په‌یوه‌ندی نیه به خودی جل و به‌رگه‌وه
به ناچاری ده‌به‌رێ به‌سه‌ر زه‌کاتی سامانی بازرگانیدا. جاری عومه‌ر (ره‌زا
ه‌وا له‌یبه‌) له‌لای چه‌رم فرۆشیکه‌وه تیپه‌ری، پێی فه‌رموو: نه‌ی که‌ول
فرۆش! زه‌کاتی ماله‌که‌ت بده. ئه‌ویش گوتی: نه‌ی فه‌رمانه‌وه‌ی
موسلمانان! خو ئه‌مه چه‌رمه؟ فه‌رموو: بیشکیڤنه‌روه به پاره‌و نه‌وسا
به پێی نرخه‌که‌ی زه‌کاته‌که‌ی ده‌رکه. (شافیعی و نه‌حمه‌دو داره قوطني و
به‌یه‌ه‌قی گێراویانه‌ته‌وه).

(۱۲۲) راده‌ی زه‌کاتی وشتر:

لای که‌می ژماره‌ی وشتر که زه‌کاتی تیا‌دا پێویستی پێنج سه‌ره، که
گه‌یشه پێنج سه‌ر کاوړی ده‌دری له زه‌کاتیا، یا چتیری ده‌دری، که
گه‌یشه ده‌سه‌ر دوو کاوړ یا دوو چتیر ده‌دری که گه‌یشه پا‌زده سه‌ری
سێ کاوړ، یا سێ چتیر ده‌دری، له بیست سه‌را چوار کاوړ، یا چوار چتیر
بزن، له بیست و پێنج سه‌ردا وشتریکی می یه‌ک سا‌له ده‌دری، له سی و
شه‌ش سه‌ردا وشتریکی می دوو سا‌له و له چل و شه‌ش سه‌ردا وشتریکی
می سێ سا‌له ده‌دری. که گه‌یشه شه‌ست و یه‌ک سه‌رو وشتریکی می
چوار سا‌له و که گه‌یشه هه‌فتا و شه‌ش سه‌ر دوو وشتریکی می دوو سا‌له
ده‌دری، وه له نه‌وه‌دو یه‌کا دوو وشتریکی می سی‌سا‌له و له سه‌دو بیست و
یه‌ک سه‌ردا سێ وشتریکی می دوو سا‌له ده‌دری، که له‌م نه‌ندازه‌یه تیپه‌ری

یا چلچل حسیب دهگری و له هەر چل سهریکا پارینه وشتریکی مینگه‌ی دوو ساله‌یان زهکات لیده‌که‌وئ، یا په‌نجا په‌نجا حسیب دهگری و، له هه‌موو په‌نجا سهریکا نیونه وشتریکی سی‌ساله‌یان زهکات لیده‌که‌وئ. به‌لگه‌یش له‌سه‌ر ئه‌وه که راده‌ی زهکاتی وشتر پینج سه‌ره، ئه‌م فه‌رمایشته‌ی چه‌رته (درووه خواوه له‌سه‌ربو) که ده‌فه‌رموئ؛ وه هەر که‌سێ ته‌نیا جوار وشتری هه‌بوو زه‌کاتیان لینا‌که‌وئ. (شه‌یخان).

زه‌کاتی وشتر که هه‌تا بیست سه‌ر به‌ ئاژه‌لی ورده ده‌درئ له‌به‌ر خاتری هه‌ردوو لایه، چونکه پئویستکردنی وشترئ له پینج وشتر زیان ده‌دا له‌ خواوه‌نه‌که‌یان، پئویستکردنی پینجیه‌کی وشتریکیش به‌ هو‌ی هاوبه‌شییه‌وه له‌یه‌ک وشتردا، هه‌م زیان ده‌دا له‌ خواوه‌نه‌که‌ی و هه‌م زیان ده‌دا له‌ هه‌ژاران. سه‌ر به‌لگه‌ی ئه‌م کاره‌یش زه‌کاتنامه‌ی ئه‌بو به‌که‌ره که به‌ ئه‌نه‌سا ناردی بو‌ خه‌لکی به‌حرین که له سه‌ره‌تا‌که‌یه‌وه ده‌فه‌رموئ؛ به‌ ناوی په‌زدانی به‌خشنده‌ی میهره‌بان. ئه‌مه ده‌ستوری دانی زه‌کاتی فه‌رزه که پینجه‌مبه‌ر (درووه خواوه له‌سه‌ربو) به‌ فه‌رمانی خودا دایناوه له‌سه‌ر موس‌لمانان، جاهه‌ر موس‌لمانئ له‌سه‌ر ئه‌م شیوه ری‌ک و پیکه داوای لیکرا. ئه‌وا با بیدات، وه هەر که‌سێ داوای زیاتری له‌مه لیکرا ئه‌وا با زیاده‌که نه‌دا هه‌تا کو‌تایی ئه‌م فه‌رمووده‌یه که بو‌خاری به‌ دریژی گیراویه‌ته‌وه).

بو‌ زیاده به‌هه‌ره ئه‌م چه‌ند وشه عه‌ره‌بیانه شی‌ی ده‌که‌ینه‌وه؛ ئه‌و (شاته‌ی) که ده‌درئ به‌ زه‌کاتی وشتردا هه‌تا ده‌گاته بیست سه‌ر، یا کاوپرێکه، که برتییه له‌ کاوپه مه‌رئ سالیکی ته‌واو کردب‌ئ و پئی نابیته سالی دووهم، یا جتیربزنیکه که دوو‌ساله‌ب‌ئ، چونکه (شاة) له عه‌ره‌بیدا به مه‌رو بزن ده‌گوترئ. (بنت مخاض) یش وشتره می‌گه‌ی یه‌ک ساله که

پیی نابیتته سالی دوووم، له بهر ئه وه دیش وا ناو نراوه، چونکه وهختی
ئه وه هاتوو که دایکه که ی ئاوس ببیتته وهو سهر له نوئ له کاتی زاییندا
ژان بیگری، چونکه له عهره بیدا (مه خاض) به ژانی کاتی زایین
دهگوتری:

١٢٢) راده ی زهکاتی ره شه ولاخ:

زهکات له ره شه ولاخ ناکه وئ تا دهگاته سیی سهر، که گه یشته سیی
سهر گویره که نیریکی یه ک سائه بدا به زهکاتا، که له م راده یه تیپه ری بو
ههر سیی سهری گویره که نیریکی یه ک. سائه، یا بو ههر چل سهری نیون
مانگایه کی دوو سائه بدا. به پیی ئه م فه رموو ده یه: پیغه مبه ر (درووه خواه
له سهره) که موعادی نارد بو یه مهن فه رمانی پیکرد: که له هه موو سیی
سهره ره شه ولاخی گویره که نیره یه ک یا گویره که مینگه یه ک زهکات
وه ربگری، وه له هه موو چل سهری نیونی زهکات وه ربگری. (ترمیزی
گیرایه ته وهو فه رموو یه تی: پله که ی جوانه، حاگمیش فه رموو یه تی:
به پیی مه رچی شه یخه ینه. ره ویانیش فه رموو یه تی: ئه مه یه کگرتنی
له سهره). گویره که واته: (ته بیع) که ئه وه یه سالیکی ته واو کردبی و پیی
نابیتته دوو، بو یه پیی دهگوتری (ته بیع: واته: شوینکه وته) چونکه له و
ته مه نه دا بو له وه پ شوینی دایکی ده که وئ بو له وه پگا. نیونیش واته:
(موسینه) که ئه وه یه دوو سالی ته واو کردبی، بو یه وایی پی دهگوتری
چونکه ددانی ته واوی دمرم کردوو، ددان به عهره بی پیی دهگوتری
(سینن).

۱۲۴) راده‌ی زهکاتی مه‌رو بزن:

لای که‌می راده‌ی زهکاتی ورده ناژه‌ل چل سه‌ره، که گه‌یشته چل سه‌ر، نه‌وسا کاوړه مه‌رپکی یه‌ک سائله، یا چتیر بزنیکی دووسائله بدا، که گه‌یشته سه‌دو بیستو یه‌ک سه‌ر دوو سه‌ر بدا، که گه‌یشتیشه دوو سه‌دو یه‌ک سه‌ر سی سه‌ر بدا، که له‌م نه‌ندازده‌ش سه‌رگه‌وت له‌هه‌ر سه‌د سه‌رپکا سه‌رئ پپو‌یسته. دیاریکردنی کاوړو چتیر به‌پیی نه‌م فه‌رمایشته‌ی عومه‌ره {خواه لږ ازه‌وې}: دابه‌سته‌و ده‌سته‌موی به‌ران و ساب‌رین له‌باتی زهکات وهرمه‌گره، به‌لکو کاوړو چتیر بزن وهرب‌گره. (مالیک گپړاویه‌ته‌وه). ناژه‌له‌که‌ی نه‌گهر تیکه‌ل بوو له‌ساخ و نه‌خو‌ش، نه‌خو‌شه‌کان به‌که‌لکی زهکات نایه‌ن، عه‌یبداریش هه‌روه‌ها، چونکه‌ خوای گه‌وره بو‌خو‌ی ده‌فه‌رموئ: {وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ - سورة البقرة - ۲/۲۶۷} واته: له‌که‌سپی پاکی خو‌تان، له‌مالی حه‌لائی ساغی خو‌تان، به‌پیی حال، خپرو خیراتی لیبکه‌ن و ره‌زیلی لیمه‌که‌ن وه‌ک نه‌وه بچن له‌نایه‌خی ماله‌که‌تان خپرو پیاو‌ه‌تی بکه‌ن، له‌فه‌رمووده‌دا ده‌فه‌رموئ: پیری ددان له‌ده‌ما نه‌ماوو ناژه‌لی عیبدار ناد‌رین به‌زه‌کات، هه‌روا سه‌برین و به‌رانیش مه‌گهر بو‌نه‌م دوانه‌یان به‌نارمه‌زووی زهکات‌دهر خو‌ی. (بوخاری و تیرمیزی) تیرمیزی ده‌فه‌رموئ: فه‌رمووده‌یه‌کی جوانه، به‌لام نه‌گهر رانه‌که‌ی هه‌موو عه‌یبدار‌بوو، نه‌وه زهکات له‌وه ده‌دات، چونکه‌ خوا ده‌فه‌رموئ: {حُذِّ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةٌ - سورة التوبة - ۹/۱۰۳} واته: له‌و مال‌ه‌ی که‌ه‌یانه‌ زهکات وهرب‌گره. ده‌ی له‌م حال‌ه‌یش مال‌ه‌که‌ی بریت‌تیه‌ له‌و نه‌خو‌شانه، له‌به‌ر

ئەو ھەيش ھەژاران كە بەشيان ھەيە لە مائدا حاليان وەك حالى
ھاوبەشانی تروايە، بەشەكە لە مائەھاو بەشەكە جيا دەكرێتەو، لە
ھەمان كاتا ئەگەر لە خاوەن مائەكە داواي ئەو بەكەين كە لەمائي زەكات
بدا كە لەلای خۆي دەست نەكەوئ ئەو ناهەقي لێدەكەين، ئەگەر
ھەمووشيان نێربوون ھەروا، ئەگەر ھەمووشيان بيجم گچكە بوون
ھەروا، بە پيئى فەرموودەكەي ئەبو بەكر كە دەفەر موي: بەخودا ئەگەر
گيسكيان كاتي خۆي دابي بە پيغەمبەر (دروودە خوا لەسەربو) و ئيستا
بيانەوئ نەيدەن بە من لەسەر ئەو دەچم بەگزيانا. دابەستەو دەستەمۆ
نادرین بە زەكاتدا، چونكە لە نايابي مائن، ئاوسيش نادري، چونكە
پيغەمبەر (دروودە خوا لەسەربو) نەيي كردوو لەو. تەنانەت ئەگەر ئازەئەكەي
ھەموو ئاوسبوو، لەباتي زەكات داواي ئاوسي ئي ناكري، چونكە چل سەر
مەر، مەرپكي. لێدەكەوئ، بەلام ئاوس دووسەرە بەئئ ئەگەر زەكاتدەر
بەرمزاي خۆي دابەستە پائاوسيدا، يا دەستەمۆيدا دروستە.

١٢٥) زەكاتی سامانی ھاوبەش:

ھاوبەشی دووجۆرە:

يەكەم ئەو ھەيە: كە بەشەكان ديارى نەبن، وەك ئەو ھەيە: چەد
كەسێ سەد سەر ئازەئيان بەكەلەپور بۆ ھاتبێتەو.

دووم ئەو ھەيە: كە بەشەكان ديارى بن، بەلام تەواو تيكەل بن،
وەك يەك مال وابن، لەم دوو حالەدا ياسايەكي تايبەتي ھەيەبۆ
زەكاتدانی ئەو سامانە ھاوبەشە، پائفتەكەي ئەمەيە: سامانە ھاوبەشەكە

بەيەك مال دادەنرى، ھاوبەشەكانىش بەپىي بەشەكەي خۇيان پىشىكى
زەكاتەكەيان لىۋەر دەگرى. سەر بەلگەي ئەم مەسەلەيە ئەم
فەرموودەيەي پىغەمبەر (مروودە خواي لەسەرىي): نەمالى جيا كۆ دەكرپتەوودو
نەمالى كۆش جىادەكرىتەو لە ترسى زەكات، وە ھاوبەشانىش لەناو
خۇيانا بەرپىكوپىكى كەم و زىاد بەپىي ئەندازەي زۆرو كەمىي بەشەكەيان
دەگرىنەو بەيەكترى (بوخارى) جا ئەگەر ھاوبەشى سى سەر مەرى
هەبوو، ئەوى ترىان دە سەر مەرى هەبوو، بە هەردوكان مەرى دەدەن
بە زەكاتا، ئەگەر مەرەكە بايى چل دىنار بى دەپى خاۋەنى سىي سەرەكە
سىي دىنارى بدات و خاۋەنى دە سەرەكەيش دە دىنارى بدات، چونكە
زەكاتى دەيەكە كەمترە لە زەكاتى سىيەكە.

زەكاتى سامانى ھاوبەش:

تۆمەرجى ھەيە.

يەكەم: دەپى بەچەو مۆلەپران و مۆلەگايەل و جىگەي شەويان
يەكەي.

دوۋەم: لەۋەرگايان يەكەي.

سىيەم: شوانيان يەكەي، چەند شوانىكىش بن قەيناكا بەلام نابى
ھەر شوانەي ھى ھاوبەشىي.

چوارەم: كەئيان يەبى، نەك ھەر كەسى كەئى تايبەتى خوى ھەبى.

پينجه م: جيگهي ئاوخواردنه وهيان يەك بى. وهك ئەوه رانه كهيان
له يەك چه م يا له يەك كانى، يا له يەك بير ئاوخۆنه وه، نهك هەر
كەسەيان (ئاو گۆزگە - مەوريد) ى خۆى هەبى.

شەشە م: جيگهي دۆشين و بېريان يەكبى، بەلام مەرج نيه
دۆشەريان يەكبى، چونكه دروسته هەر خاوهن بەشى شيرى ئازەلەكهى
خۆى بە جيا بدۆشى و له مالى خۆيا بەرهمى بهيى.

حهوتە م: دەبى كۆى بەشەكان له هەردوو جۆرەكهدا لەلاى كەمى
رادەى زەكات پيويست بوون كەمتر نەبى، دەى ئەگەر چەن هاوبەشى بە
هەموويان چل سەر مەريان هەبوو، ئەوه مەري زەكاتيان لى دەكهوى،
بەلام ئەگەر بە هەموويان له چل سەر كەمتريان هەبوو ئەوه زەكاتيان
لەسەر نيه.

هەشتە م: دەبى هەموو هاوبەشەكان ئەهلى زەكات بن. كەواتە
ئەگەر يەككيان ئەهلى زيممه، يا كۆرپەلەيى بوو له سكى دايكيا، ئەوه
بايەخى نيه.

نۆيە م: دەبى ماوهى هاوبەشيه كهيان له سال كەمتر نەبى. واتە: له
هەر مائىكا كە پيويست بى كە سالى بەسەرا بىتەوه.

بزانن: هاوبەشى، لەسەر فەرمايشتى هەرە دروست، وهك له ئازەلدا
كاريگەرى هەيه بۆ زەكات، له هەموو سامانيكى ترى زەكاتى (مالى
زەكهوى) دا، دمورو رۆل دەبينى، وهك دانه ويڵەو ميوه و زيرو
سامانى بازرگاني، چونكه هەروەك بەهوى ئازەلەوه گوزەران دەچن
بەريۆه بەهوى ئەوانەيشەوه دەچيەريۆه، سەرەراى ئەم بەلگەيش ئەم

فهرموودهیه گشتایهتی و تیکاریی دهگهیهنی که دهفهرموی: نه مالی جیا کو دهکریتهوهو نه مالی کوش جیا دهکریتهوه له ترسی زهکات تا کوتایی فهرموودهکه، وهک لهم زنجیرهیهدا له پییشهوه رویش، جا له دانهویلهو کشتوکال دهبی له سهرهتای سالی کشتوکالوه تا دواپی هاوبهش بن و پاسهوان و باخهوان و رهنجهرو سهپان و کریکارو موتوربهکارو هیشو کهر و گوئهوهچی و جوگه و شوین خهرمان و شوین شارایان یهکبی، بهلام له میوهدا ئهوهنده بهسه که له سهرهتای پیگهیشتنی میوهکهدا هاوبهش بن. بو ئازهلش پیویسته له یهک جور بن، یا له دوو جوری وابن که بدریته دهمیهک وهک مهرو بز. له غهیری دانهویلهو میوهو ئازهلشدا ئهمانه مهرجن: دووکان و پاسهوان و هسهس و تهرازوو قهپان و قهپانچی و تهرازوو به دهست و ئالوگورکارو جارچی و قاسه و پاره و مرگریان یهکبی، له سامانی بازرگانیدا عهمارو کوگایان یهکبی، به کوردی پهتی و به کورتی و پوختی: دهبی ئه و دوو ماله و تیکهل بن، وهک یهک مال وابن، به هیچ له یهک جوئ نهبن، ئهم حاله بهپی سونهت بو ئازهل چهسپاوه.

۱۲۶) رادهی زهکاتی زیروزیو:

سهرهتای رادهی زیرو بیست مسقاله، که گهیشته بهم ئهنازهیه جواریهکی دهیهکی لیدهکهوی، واته: چل یهک. ئهگهر لهوهیش پتر بوو لهسهر ئهم ریژهیه و دوق بهم پییه زهکاتهکهی دهری. سهرهتای رادهی زهکاتی زیویش دوو سه درمه، که دهکاته سهو چل مسقال، لهمیشدا چل یهک دهکهوی، که دهکاته پینج درهم، له پتریشدا به ههمان ریژه

له سهر ئهم پيوده دانه زهکاتی لی دهکهوئ. به پئی قورئان و سوننه تی پیغه مبهه (دروود خواه له سه ربه) زیرو زیو زهکاتیان لی دهکهوئ، هه روا به پئی یه گرتنی نه ته وهی ئیسلام. خوی گهروه دهفه رموی: {وَالَّذِينَ يَكْنُزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ - سورة التوبة - ۳۴/۹} واته: مژدهی سزایه کی به سوئ بده به وانه که هه زیرو زیو که له که ده که و له ریگهی خودادا خه رچی ناکهن. له نایه ته دا مه به ست له (کنز) ئه و سامانه یه که زهکاتی لی نه درئ. له سه حیحی موسلیما دهفه رموی: ئه و که سه ی خاوه نی زیرو بیو زهکاتی لی دهر نه کا، له رۆزی قیامه ته دا ئه و زیرو زیوه سوور ده کریته وه له ناو ئاگری دۆزه خا تا ده بی به یه ک پارچه ئاگری سوور، ئه و جا ته نیشتی و ناوچه وانی و پشتی و هه موو له شی تری پئی داخ ده کری، هه موو جارئ که سارد ده بیته وه، سه ر له نوئ سوور سووری ده که نه وه بوئ و دیسان وای لی ده که نه وه. یه گرتن له سهر ئهم سئ شته دامه زراوه: راده ی زهکاتی زیو دووسه د درمه و راده ی زهکاتی زیو بیست مسقاله و زهکاته که یان له جلدایه که.

(۱۲۷) مه رچی زهکاته که یان:

له پیویست بوونی زهکاتی زیرو زیودا ئهم سئ شته مه رچه:

یه که م: گه یشتن به راده ی زهکات که له زیردا بیست مسقاله و له زیودا دوو سه د درمه، به پئی فه رمایشتی خوشه ویست (دروود خواه له سه ربه) زیو نه گه ر له بیست دیناری زیو که م تر بوو زهکاتی ناکه وئ، له بیست دینار نیو دینار زهکاتی لی ده که وئ. (ئه بوو داوودو که سانی تر به

رشته‌یه‌کی دروست گئیراویانه‌ته‌وه). به‌پیی ئەم فەرماشته‌ی تریش: زیو له پینج ئۆقیه که‌متر بی زه‌کاتی لئناکه‌وئ (شه‌یخان) ئۆقیه چل دره‌مه، پینج ئۆقیه ده‌کاته دوو سه‌د دره‌م. له بوخاری شه‌ریفا ده‌فه‌رموئ: له زیوو له زیر چل یه‌ک ده‌که‌وئ.

دووهم: ده‌بی له مولکی خاوه‌نه‌که‌یانا سالیان به‌سه‌ردا بیته‌وه، به‌پیی فەرمووده‌ی پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربن): مال زه‌کاتی لئناکه‌وئ هه‌تا سالی به‌سه‌ردا دیته‌وه (ئه‌حمده‌و ئه‌بو داوودو به‌یه‌ه‌قی گئیراویانه‌ته‌وه، بوخاری به‌ فەرمووده‌یه‌کی دروستی داناوه).

سییه‌م: ده‌بی زیرو زیوه‌که پالقه‌ته‌بن، به‌لام ئەگه‌ر تیکه‌ل بوون له‌گه‌ل کانزایه‌کی تر، زه‌کاتیان لئناکه‌وئ، هه‌تا زیوه سافه‌که‌ی، یا زیره سافه‌که‌ی، نه‌گاته راده‌ی زه‌کاتی خوئ، ئەوه ئه‌وگاته زه‌کاتیان لیده‌که‌وئ، ئەوه‌ی له‌م ئەندازه‌یه زیاتر بی به‌م پیودانه به‌هه‌مان ریژه زه‌کاتی ده‌که‌وئ، له‌ عه‌لییه‌وه (ره‌زا خواه لیب‌ن) له پیغه‌مبه‌ره‌وه (درووده‌خواه له‌سه‌ربن) ده‌فه‌رموئ: ئەگه‌ر زیرت هه‌بوو زه‌کاتی ناکه‌وئ هه‌تا نه‌گاته بیست لیره‌ی زیرو سالی به‌سه‌را نه‌یه‌ته‌وه، له‌م حاله‌دا له بیست لیره‌ی زیر نیولیره زه‌کاتی لیده‌که‌وئ، ئەویشی له‌مه زیاتر بی به‌هه‌مان ریژه به‌م پیودانه زه‌کاتی ده‌که‌وئ. (ئه‌بو داوودو ئه‌حمده‌ گئیراویانه‌ته‌وه).

کاغه‌زی بانقه‌نه‌وت:

ئەم کاغه‌زانه، که ناسراون به بانقه‌نه‌وت قه‌واله‌ی قه‌رزی دسته‌به‌رکراون، حسیبی زیویان بو دکه‌ری، جا هه‌ر کاتی ئەم پاره کاغه‌زییانه به‌هاکه‌یان گه‌یشته به‌ به‌های دوو سه‌د دره‌م یا پتر، ئەوه زه‌کاتیان لی پئویست ده‌بی، له چلیه‌ک.

۱۲۸) زەکاتی خسل:

سهبارەت به خسلئى رهوا دوو فهرمايشتى جيا ههيه: يهككيان. دهفهرموئ: پيوسته زەكاتی دهربرى، چونكه ژنئى خوئى و كچهكهئى هاتن بو خزمهتئى پيغهمبهر (درووده خوائى لسهربنا) كچهكهئى دوو بازنى زيپرى قهوى قوئى له دهستيا بوو، پيغهمبهر (درووده خوائى لسهربنا) پيئى قهرموو: ئايا زەكاتی ئهم بازنگانه ددهئى؟ گوئى: نهخير، قهرمووئى (درووده خوائى لسهربنا): ئهئى پيئت خوشه كه له قيامهتا خودا له باتئى ئهم دهوو بازنه دوو بازنى ئاگرينت بو بكا؟ ئهويش ههر دوو بازنهكهئى داكهन्दوو هليدان بو پيغهمبهر (درووده خوائى لسهربنا) و گوئى: ئهوا ههر دوو كيانه به خسلئى به خوداو پيغهبهري خودا. (ئهبو داوود بهرشتهيهكى دروست گيپراويهتهوه).

فهرمايشتى دووهم: (كه له بهرچاوتره، واته: ئهظههره) دهفهرموئ: زەكاتی خسل پيوست نيه، چونكه ئامادهكراوه بو بهكارهينانيكى رهوا، كهواته له ئازهلئى زيپكار دهچئ، دهق وهك وشتر و رهشهولاخئى نيشكه. كه باريان پيدهكيشن، يا جووتيان پيدهكهن. ئيمامئى مالك له مووطادا له (ص ۱۷۰) دا به رشتهيهكى دروست ئهم رايه له ئيبنو عومهر و له عائيشهوه دهگيرپيتهوزه، عهبدورهحماني كورئى قاسمهوه له باوكيهوه دهگيرپيتهوه: دهفهرموئ: عائيشه هاوسهري پيغهمبهر (درووده خوائى لسهربنا) چهند برازايهكى ههتيوى ههبوو، كچ بوون، خوئى سهريهرشتئى دهكردن و لهژير بالئى خوئدا بوون خسلئيان ههبوو، عائيشه له خسلئى ئهم برازايانهئى زەكاتی دهرنهدهكردا.

ھەروا دەگىرنەوھ: نافع دەفەرموئ: ئىبنو عومەریش لە خىشلى
 كچو كەنيزەكانى زەكاتى دەرنەدەگرد^(۱)، ئەحمەدەيش دەفەرموئ: ئەم
 پېنج كەسە لە ھاوړپيانی پېغەمبەر (دروودە خواە لە پېغەمبەر وەزاە خودا لە يارانە)
 رايان وابوو كە خىش زەكاتى ناكەوى واتە: ئەنەسى كورى مالك و جابرو
 ئىبنو عومەر و عائىشە و ئەسماء. جابينا لەسەر ئەمە ئەقل نايگرئ كە
 ئەمانە لە خويناوھ بەبئ بەلگە كارى واتە: بکەن چونكە ئەم زاتانە لە
 زۆر كەس باشتەر ئاگايان لە فەرمايشتەكانى پېغەمبەر ھەيەو زۆر چاك
 لايان ھالى دەبن و دەزانن كە مەبەست لە فەرمايشتەكانى چيەو كوئ
 دەگرنەوھو كوئ ناگرنەوھ، جا لەبەر ئەم فەرموودەيەو لەبەر روشنايى
 ئەم شىكردنەوھيە، زاناكان ھاتوون ئەم فەرموودەيەو فەرمايشتەكانى
 ئەم سەحابانەيان ئاوا لەسەر ئەم شىوہى دواوھ كوئ كردۆتەوھو كاريان
 بەھەر دوو لايان كردووھو دەفەرموون: مەبەست لە فەرموودەكەى
 پېغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە) ئەو خىشلەيە كە لە رادەبەدەر زىادەپرەوى
 تياكرابئ، جا خىشلى وا زەكاتى ليدەكەوئ، يا مەبەست خىشلىكە كە
 لەبەرنەگرئ و بۆ فيلبئ جا ھەر كاتى خىش زىادەپرەوى تيانەبوو، وە بۆ
 لەبەرگردن بوو، وە بۆ فيل نەبوو، ئەو بەپيئ ئەم فەرموودەيە، وەك
 ئەم سەحابانە دەفەرموون، زەكاتى ليناكەوئ، بۆ پشتيوانى ئەم وەلامە
 دەفەرموون: لەم فەرموودەيەدا پېغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە) برپارى نەداوھ
 كە لە تىكرای خىشلدا زەكات دەكەوئ، بەلكو برپارى داوھ كە لە جوړيكا
 زەكات پيويستە، كە ئەوھيە زىادەپرەوى تيابئ، وەك پېغەمبەر (دروودە خواە

^(۱) بەپيئى كفايە الاخيار ئەم شوئە راست كراوھتەوھ.

له سه‌ره‌یه) له فهرمووده‌که‌یدا به‌وشه‌ی (ئه‌م بازنگانه) ئاماژه‌ی بۆ ده‌کا، چونکه له راستیدا بازنگه‌کان زیاده‌وه‌ییان تیا‌بوو، به به‌لگه‌ی ئه‌وه که ده‌فه‌رموئ: دوو بازنی زی‌ری قه‌وی قه‌وی له ده‌ست‌بوو.

خشلی ناره‌وا زه‌کاتی ده‌که‌وئ، خشلی ناره‌وا جو‌ری زۆره وه‌ک ئه‌وه ژن خشلی پیاوان بۆ خو‌ی بکا، وه‌ک شمشیری زی‌ر، یا خشله‌که‌ی له راده‌به‌ده‌ر بئ‌و پتر له خشلی ژنانی وینه‌ی خو‌ی بئ‌، خشلی وا به‌بئ‌ گومان زه‌کاتی پێ‌ویسته، هه‌روا هه‌موو خشلیکی پیاو، زی‌ربئ‌ یا زیو، جگه له ئه‌نگوستیه‌یی، زه‌کاتی پێ‌ویسته، هه‌روا زه‌کات پێ‌ویسته له هه‌موو قاپ‌و قاجاخیکی زی‌رو زیودا، بۆ به‌کاره‌ینانی پیاوبئ‌ یا هی ژن گه‌وه‌ه‌رو جه‌واهیراتی گرانبه‌های وه‌ک دو‌رو مرواری و یاقوت و ئه‌لماس و پیرۆزه‌و شتی تری وا زه‌کاتیان لێ‌ناکه‌وئ، مه‌گه‌ر له‌یه‌ک باردا، که ئه‌وه‌یه بازرگانیان پێ‌وه‌بک‌رئ، جا له‌م کاته‌دا ده‌ق وه‌ک سامانی بازرگانی زه‌کاتیان لئ‌ ده‌رده‌ک‌رئ، به مه‌رجئ‌ بگه‌نه راده‌ی زه‌کات. به‌لگه‌ی ئه‌وه که زه‌کاتیان لێ‌ناکه‌وئ ئه‌مه‌یه: له شه‌ریعه‌تا به‌لگه‌ی نه‌قلی له‌سه‌ر پێ‌ویسته‌بوونی زه‌کات له جه‌واهیراتدا نیه، له‌کاتی وایشدا بریار به پێ‌ی ئازادی گه‌ردنه له‌به‌ر پرسیاری: (الحکم علی البراءة الاصلية).

١٢٩) راده‌ی زه‌کاتی دانه‌ویگه‌و میوه‌:

راده‌ی زه‌کاتی ده‌غل‌و دان‌و خه‌له‌و میوه پێنج ویسقه (که به‌پێ‌وانه‌ی کورده‌واری خو‌مان، له‌سه‌ر فهرمایشتی شه‌ریعه‌تی ئیسلام، دانرا‌وی مامۆستا مه‌لا عه‌بدولکه‌ریمی موده‌رپ‌یس {ره‌مه‌ته‌ خوا‌ه‌ لێ‌به‌} ده‌کاته

نزیکه‌ی چلو پینچ تهنه‌که وه به کیشانه‌ی گورده‌واری دهکاته دوو سه‌دو بیستو پینچ ته‌وریژی و مرگیژ^(۱).

^(۱) له مهدحی به‌حدقی ماموستا عبدولکهرما به‌نده گوترومه له چامه‌یه‌کا:

علماء امة الهدی - ارواحنا
 لهم الفدا - سور لدينك خافرا!
 ألقى مواكبهم بكوكبة من
 الكرد الهداة، بهم تقرر نواظر!
 في عصرنا عبدالكريم شيخنا
 تخرجت على يديه مشاهير
 بوركنت يا ابن الكرد سوف تفاخر
 أمم بكم، وبعلمكم ستناظر،،
 لخوالد الكتب العظام نوادر
 ومؤلفاتكمو لتلك بوادر!
 صارت خزائن الكنوز فانها
 لخير مجمع العلوم مصادر،،
 تقنى الجبال والكتاب سيخلد
 ففى الجنان للهدى منابر!!
 بالنور مكتوب على جبينه
 سيماء في هذا الشعار ظاهر:
 نور الوقار على الجبين اذا سنا
 يعنى: هنا روح الديانة حاضر

له صه حیحه پیندا دهفه رموی: دانه ویله له پینج ویسق که متر بی. زهکاتی لیناکه وی له گیرانه وهیه کی موسلیما: دانه ویله و میوه تا نه گه نه پینج ویسق زهکاتیان لی ناکه وی ئیبنو حهبان له صه حیحه که کی خویدا ئه م برکه یه یه له م فهرمووده یه پتر کردوو که دهفه رموی: ویسقیش شهست مهنه، مهن: واته صاع. ئیبنو لمونذیر یه ککرتنی له سهر ئه م قسه یه: که وهسق شهست مهنه گیراوه ته وه. بایه خو ئیعتیار به عه یاره ی مه دینه یه چونکه دهفه رموی (درووه خواه له سهر بن): بو پیوان عه یاره ی خه لکی مه دینه و بو کیشانیش سه نگی خه لکی مه ککه ته و او په سه نده.

ههر بهر و بو وی، ههر مائی وه قفو ته خانبی له سهر مزگه وتو سه نگه ری غه زاو فی رگه و پردو هه ژاران و مسکینان وه هر لایه نیکی چاکه، زهکاتی لیناکه وی، چونکه مائی وا خاوه نی دیاری نیه.

ئه ندازه ی پیویست:

ئه و ئه ندازه ی پیویسته بدری له زهکاتی میوه و دغل و دانا له م کاتانه دا دهیه که، که دیمبی و به باران پیبگا، یا به بی ئامیر ئاو بدری، وهک ئه وه به ئاوی کاریز، یا به ئاوی چه م یا به هو ی نزیک ی ره گه که ی له ئاوه وه، یا به جو گای هه لگیرا و ئاو بدری، له هه موو ئه م حالانه دا ئه ندازه ی زهکاتی پیویست دهیه که، به لام بیست یه که بو ئه وه ی که به ئامیر یا به کپینی ئاو ئا و بدری چونکی له بار و دوخی یه که ما مه سهر فی نیه، وه لی له بار و دوخی دووه ما مه سهر فی ده وی، پیغه مبه ریش (درووه خواه له سهر بن) دهفه رموی: زهکاتی به راو و دیمه کار دهیه که، وه زهکاتی ئه وه ی به

ولاخی چه رخگیر ئاو بدرئ بیست یه که. (ش/د/ت/ن) له گیرانه و دیه کا:
 نه وهی به باران و چه م و جوگه و کانی و کاریز ئاو بدرئ، یا خود دیمی بی
 زه کاته که ی بیزه کاته که ی دیه که، نه وهشی به ولاخی ئاو هه لگوز، یا خود
 به ئاو کیش ئاو بدرئ زه کاته که ی بیست یه که. له سه ر فه رمایشی
 به یه هقی و کهسانی تریش یه کگرتن له سه ر نه مه دامه زراوه. نه وهشی که
 به یه کسان به م دوو جوړه ئاودانه ئاو بدرئ سی چاره که دیه که. واته:
 دیه کیکی نه کری به چواره شه وه، سیبه شی دهرئ به زه کاتا و به شیکی
 دهریته وه به خاومن سامان، که ده کاته سی له چل.

۱۳۰) نرخاندنی سامانی بازرگانی:

سامانی بازرگانی له سه ر هتا وه به چ دراوی کرابوو، له کو تای سی سالا
 به هه مان دراو دهقه بلینری، جا نه گهر نه و بره پاره یه ده گه یشته راده ی
 زه کات، یا زیاتر، نه وه ده بی چل یه کی زه کات لی دهر بکری. بویه ش بایه خ
 به نرخاندنی کو تای سی سال دهری، چونکه هه بلاندنی سامان له هه موو
 دهم و سالیکی کاریکی ناسان نیه، پیویستی به هه مو شو ی سه رو مری بازارو
 ره چا و کردنی نه وه هه یه نه وه ش گرانه و ناسان نیه، به لام نه گهر هه ر له
 سه ر هتا وه به مال کرابوو به پاره نه کرابوو، نه وه کام دراو له ولاتا زیاتر
 باوی هه یه و سه و دای پی دهر کری به و دراوه دهقه بلینری، نه گهر هه ندیکی
 به پاره کرابوو، وه هه ندیکی تری به سامان، نه وهی به پاره کرابوو به
 هه مان پاره دهقه بلینری، وه نه وهی به سامان کرابوو به پاره ی بره و
 دارتری ناو ولات دهقه بلینری و به پیی نه وه زه کاتی لی دهر دهر کری.

۱۲۱) زهکاتی کان – واته: مه‌عدهن:

مه‌عدهن له زمانى عه‌ره‌بیدا، هه‌روا کان له زمانى کوردیدا ناوه بو
 نه‌و شوینه‌ی که خودا به سروشتی، گه‌وه‌رو جه‌واهیرات و شتی به‌نرخى
 تیا دروست کردبێ، وه‌ك زی‌رو زیوو ناسن و مس‌و وینه‌ی نه‌مانه، له
 عه‌ره‌بیدا بو‌یه وا ناوناوه چونکه جی‌گه‌ی نی‌شته‌جی بوونه، نه‌وه‌تا
 خودا نه‌م گه‌وه‌رو كانزایانه‌ی له‌و جی‌گه‌یه‌دا نی‌شته‌جی کردوو به
 هه‌مان واتایه که خوا له قورئاندا ده‌فه‌رموئ: (جنات عدن – رمعد –
 ۲۳/۱۲) واته: چه‌ند به‌هه‌شتی‌کن جی‌گه‌ی دانیشتن و مانه‌ودن. نه‌ته‌وه‌ی
 ئیسلام یه‌کیانگرتوو له‌ سه‌ردانی زه‌کاتی کانی زی‌رو زیو، به‌پێی
 تیک‌رایى (عو‌مومى) فه‌رمووده‌ی پی‌غه‌مبه‌ر (دروو‌ده‌ خوا له‌ سه‌ر بێ): له‌ زی‌رو
 زیودا چل یه‌ك زه‌کات ده‌كه‌وئ وه‌ك گو‌ترا: زه‌کات هه‌ر له‌ کانی زی‌رو زیو
 ده‌كه‌وئ.

وه‌ئى گو‌تراویشه: له‌ هه‌موو کانی زه‌کات ده‌كه‌وئ، وه‌ك ناسن و شتی
 تری وا. له‌ زی‌رو زیوی کانا به‌س گه‌یشتن به‌ راده‌ی زه‌کات مه‌رجه،
 سا‌له‌اتنه‌وه به‌ سه‌ریدا مه‌رج نیه، راده‌ بو‌یه مه‌رجه چونکه تیک‌رایى
 به‌لگه‌کان هه‌یه، به‌لام سا‌له‌اتنه‌وه مه‌رج نیه چونکه نه‌شون‌مای ته‌واوه،
 له‌به‌ر نه‌وه له‌ دانه‌وی‌له‌و میوه‌ ده‌جی، یه‌کسه‌ر له‌سه‌ر خه‌رمان زه‌کاتی لئ
 ده‌كه‌وئ، مه‌رجه نه‌و زی‌رو زیوه‌ی له‌ کان دهرده‌کری له‌ زه‌وییه‌کی
 ره‌وادابى، یا هی دهره‌ینه‌ره‌که‌بى، وه‌ دهره‌ینه‌ره‌که‌ی له‌ نه‌ه‌لی زه‌کات بى،
 که‌واته: زه‌کات له‌سه‌ر کو‌یله‌ نیه، چونکه خو‌ی و مال‌گه‌ی مالى
 نا‌گه‌یه‌تى. بێ‌روايش ری‌گه‌ی پى نادری که‌شت له‌ کان ببا بو‌ خو‌ی، یا
 گه‌نجینه‌ی دۆزراوه‌ی کو‌نى ولاتى ئیسلام ببا بو‌ خو‌ی، هه‌روه‌ك ری‌گه‌ی

پى نادرى كە وىرانە ئاۋەدان بىكاتەۋە، بەلام ئەۋەي كە رىگەي لىدەگرى
فەرمانرەۋايەۋ بەس. ئەۋەندە ھەيە ئەگەر لە پىش ئەۋەدا قەدەغەي
لىبىكرى بىبا بۇ خۇي دەبى بەھى خۇي، رىك ۋەك دارىكرى لە كەژ.

كاتى پىۋىستىۋونى زەكات لەم جۆرە سامانەدا لەۋ دەمەۋەيە كە
كانەكە دەكەۋىتە دەستى، كاتى دەرلىرىنى زەكاتەكەپش لەۋ دەمەۋەيە
كە پوختە دەرلىرى ۋ خۆل ۋ شتى ۋاى پىۋە نامىنى، چونكە كاتى
پىۋىستىۋونى زەكاتى دانەۋىلەش لە كاتى رەقبونى دەنكەكەيەۋەيە،
بەلام كاتى دەرلىرىنى لەپاش سوورلىرىنى، زەكاتى كان چل يەك، ۋەك
لە پىشەۋە گوترا.

۱۲۲) زەكاتى زىۋى شارۋەي كۆن:

گەنجىنەي كۆنى شارۋەي سەردەمى پىش ئىسلام پىنج يەكى
زەكات لى دەكەۋى، پىغەمبەر (دروودە خواۋ لەسەربە) دەفەر موى: لە گەنجىنەي
كۆنى شارۋەي دۆزراۋەدا پىنج يەك دەكەۋى. (شەيخان) سال بەسەردا
ھاتنەۋە مەرج نى، لەبەر ئەۋ بايستەي لەكاندا گوترا، لە پىۋىستىۋونى
رادەيشدا راجىيى ھەيە، گوتراۋە: رادەي زەكات پىۋىستە چونكە ئەمىش
ۋەك كان دەسكەۋتى زەۋىيە، گوتراۋىشە: پىۋىست نى، چونكە پىغەمبەر
(دروودە خواۋ لەسەربە) دەفەر موى: لە گەنجىنەي كۆنى شارۋەي دۆزراۋەدا پىنج
يەك ھەيە، لەم فەرمانىۋەدا رادە بەمەرج نەگىراۋە. گەنجىنەي
سەردەمى پىش ئىسلام بە جۆرى مۆرى سەردەمى نەفامىدا
دەناسرىتەۋە، ۋەك ئەۋە ناۋى پادشائ لە پادشاكانى ئەۋانى لى
ھەلگەنرابى.

بزنان دسگاکانی پیشه‌سازی هاوچهرخ که به نامیری میکانیکی دهگهرپن، هه‌روا نه‌و دووکان و قه‌یسهری و بازارو خانووبه‌ران‌ه‌ی که بو کری و به‌ره‌م دروست ده‌کرین، نه‌مانه هه‌موو دادنه‌رین به سامانی گه‌شه‌کردوو، هه‌موو سامانیکی گه‌شه‌کردوویش زه‌کاتی لی‌ده‌که‌وئ، به‌لام له‌به‌ر هه‌مه‌که‌ی، چونکه نه‌مانه سامانی نه‌گوړن، سامانی نه‌گوړیش زه‌کات له به‌ره‌مه‌که‌ی ده‌که‌وئ، به پیودانی زه‌وی کشتو‌کال، پیغه‌مبه‌ری خوا (درویدو خوا، له‌سه‌ره‌) له به‌ره‌می زه‌ویدا نه‌گهر دیم بی، یا به‌راو بی، وه به‌نامیر ئاو نه‌درئ ده‌یه‌کی داناوه، له‌وه‌یش به نامیر ئاو بدرئ بیستیه‌کی داناوه، جا پیویسته هه‌مان بنه‌ماو ده‌ستور له کارخانه‌و کارگه‌ی پیشه‌سازی و خانووبه‌ره‌ی کری‌دا جیبه‌جی بکری.

به‌لام خانووی تایبه‌تی که نیشه‌جی خوی و خیزانی بی نه‌وه زه‌کاتی لینا‌که‌وئ، چونکه نه‌وه له پیداو‌یستیه بنه‌ره‌تییه‌کانه. نه‌مه برپاری لیژنه‌ی لیکو‌لینه‌وه کو‌مه‌لایه‌تییه‌کانه، که له دیمه‌شق له مانگی نه‌یلوولی سالی ۱۹۵۶دا، گیراوه.

۱۳۳) نه‌وانه‌ی که زه‌کاتیان پی ده‌درئ:

زه‌کات ده‌درئ به‌م هه‌شت تاقمه، که خوی گه‌وره له نامه‌ی خویدا ناوی دیاری کردوون و فهرموویه‌تی: {إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ - سورة التوبة - ۶۰/۹} واته: خودای گه‌وره خوی زه‌کاتی داناوه بو نه‌م هه‌شت کو‌مه‌له، له مو‌سل‌مانان.

يەكەم: ھەزاران.

دوۋەم: مسكىن و بېنەوايان.

سېيەم: كارگوزارانى سەر زەكاتەكە خۇي.

چوارەم: نۆ موسلمان و ئەو كەسانەى كە ئومىدى سوودى ئىسلاميان لىدەكرى، بەومالى زەكاتە دئنهوايى دەكرىن.

يېنجەم: ئەو بەندانە كە پىويستيان ھەيە بەمال و پارە، بۆ ئازادبونيان.

شەشەم: قەرزاران.

جەوتەم: تىكۆشەرانى رىگەى خودا.

ھەشتەم: رىبواران.

تاقىمى يەكەم:

ھەزاران، ھەزار ئەۋەيە كە نە مالى ھەبى و نە كاسبى، يا مال، يا كاسبى ھەبى، بەلام بەشى نەكا. وەك ئەۋە پىويستى بە دەبى و دوۋى ھەبى، تەنانەت ئەگەر لە دوۋرە دەستىش مالى ھەبى ھەر بە ھەزار دادەنرى، لەبەر ئەۋە بۆى ھەيە زەكات وەربگرى ھەتا مالەكەى دەكاتە دەستى، گریمان قەرزىكى دواخراۋى ھەبى، مافى ئەۋەى ھەيە كە زەكات ئەۋەندە وەربگرى كە بەشى بكا، ھەتا كاتى دانەۋەى قەرزەكە، بەلى ئەگەر تواناى كاسبى ھەبۈۋ زەكاتى پى نادرى، چونكە پىغەمبەر (دروۋە خواە لەسەربە) دەفەرەمۆى: زەكات بەم دوو كەسە ناشى: نە بە دەۋلەمەندو نە بە پىاۋى لەش ساخى بە توانا. بەلام ئەگەر فەقى بوو، ئەگەر خەرىكى كاسبى دەبوو خويىندەكەى لەكىس دەچوو ئەۋە زەكاتى پى دەچشى بۆ ئەۋەى بەردەوام بى لەسەر خويىندەكەى، بەلام ئەگەر كەسى دەيتوانى

كاسپى بكاو لەبەر خەرىكبوون بە نوێژوو خواپەرستی و
قورئانخویندەو کاسپى پى نەدەگرا، ئەو زەكاتی پینادری و ناچار
دەكری كە كاسپى بكا، چونكە رزگاربوون لە چاو لەبەرى خەلك گەلى
لەو حالە باشترە!

تاقمى دووهم:

مسكین و بینەوايان. مسكین ئەو یە: كە شتىكى هەبى بەلام بە
باشى بەشى نەكا، وەك ئەو پىویستی بەدە هەیه، بەلام حەوتى هەیه،
هەروا ئەو كەسەیش كە بتوانى كاسپى بكا، بەلام كاسپىیەكەى بەشى
نەكا، گریمان بازرگانیش بى و ئەو نەدە سەرمایەشى هەبى كە بگاتە
رادەى زەكات، هەر بوى هەیه زەكات وەربگرى لە هەمان كاتا پى، یستە
لەسەرى زەكاتى مالهەكەى خوشى بدا، چونكە دەبى هەردوولایەنەكە
رەچاو بكرى، لایەنى پىداویستی، بەولایەنە زەكات وەردەگرى، لایەنى
رادەى زەكات، بەو لایەنە زەكاتەكەى دەدا.

تاقمى سێهەم:

زەكات كۆكەرەو دكان (كارمەندەكانى سەر زەكات) ئەو كەسەیه كە
پیشەواى موسلمانان دەیکا بە سەر كارى زەكات كۆكردنەو، تابیدا بە
پیشیواەكانى، بە پى فەرمانى خواى گەورە، جا بوى هەیه بەمەرجى
خوى زەكات وەربگرى، مەرجەكەیش ئەو یە: شارەزای بابەتى زەكات بى،
هەتا بزانی چى لە سامانا پىویستە، وە چەندە پىویستە، وە شایستەى
زەكات كێیهو كى نیه، هەروا دەبى دەسپاك و ئازادبى، دادپەر وەربى،
موسولمانبى و بىروانەبى، چونكە ئەم سەركارى یە بەر ویلا یەت

دهكهوئى ئه‌وئىش نه‌به‌گۆيله ده‌درئو نه به بېپراوا، خواى مه‌زن ده‌فه‌رموى: (لا تتخذوا بطان من دونكم) له غه‌يرى موسلمانانى خۆتان كه‌س مه‌كه‌ن به دۆستو ئه‌مىندار ياوه‌رى خۆتان! عومه‌ر (ره‌زاه فواه لبيبة) ده‌فه‌رموى: ئه‌وان خوا به ناپاك و نا ئه‌مىنى داناون ئيتر ئيوه چۆن متمانه‌و ئه‌مىنى يان پى ده‌كه‌ن. هه‌روا خواى خواى كه‌وره ده‌فه‌رموى: {وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا - سورة النساء - ١٤١/٤} واته: خواى كه‌وره هيج رېگه‌يه‌كى بۆ بېپروايان له‌سه‌ر موسلمانان نه‌هېشتۆته‌وه.

ناقمى چواره‌م:

نۆ موسوئمان ئه‌وانه‌ن: كه ئومئيدى سوودى ئيسلاميان ليدده‌كرئ، ئه‌م ده‌سته‌يه‌ى دواوه ده‌بن به چه‌ند جوړئ، جوړيكيان بېپروان، له كو‌ناشتى وا رىي تيدده‌چوو كه دلى بى بپروا رابگيرئ به ئومئيدى سوودى ئيسلام، چونكه له كو‌نا ئيسلام وهك ئيستا ئاوا بالا ده‌ست نه‌بوو، به‌لام ئيستا كه خودا سه‌رى ئيسلامى به‌رزوه كردووه، بپويست به‌شتى وا ناك، جوړئ تريان موسوئمانى ده‌ست روييوى ده‌وله‌مه‌ندن، ئومئيدى ياريدى ئيسلاميان ليدده‌كرئ، ئه‌گه‌ر زه‌كاتيان پى بدرئ هيواي ئه‌وه ده‌بى كه خه‌لكى تر موسوئمان ببن. جوړيكي تريان ئه‌و موسوئمانه‌ن كه زه‌كات نه‌ده‌ر ده‌ترسي‌نن و ناچارىان ده‌كه‌ن كه زه‌كاته‌كه‌ى سه‌ريان بده‌ن، جوړيكي تريان ئه‌و موسوئمانانه‌ن كه سنوورى ولا‌ت ده‌پاري‌زن و دوژمن ده‌ترسي‌نن. مه‌به‌ست له نۆ موسلمانيش ئه‌و كه‌سه‌يه كه تازه موسلمان بووبى و هېشتا به باشى دلى له‌سه‌ر ئيسلامه‌تى دانه‌مه‌زرايى. ئه‌مه بۆ دل‌راگرتنى زه‌كاتى پى ده‌درئ.

تاقىمى پىنچەم:

بەندەى كاغەز پىدراون، كە ئەو كۆيلانەن لەگەل خاومەكانيانا،
بە نووسىن رىكەوتون لە ماوەيەكى ناوبراودا بېرى پارەى ديارىكراو لە
جىباتى ئازادبوونى خويان بىدن بە خاومەكانيان، ئەمانە زەكاتيان
پىدەدرى هەتا رزگاريان دەبى لە بەندى دىلى؟.

تاقىمى شەشەم:

قەرزداران ئەم تاقىمە دەبن بە سى جۆرەو...

جۆرى يەكەم: كەسىكە قەرزی بۆ سوودى خۆى وەرگرتى و
ئەوئەندى نەبى كە بىداتەو بۆ بىشەرعىش قەرزی نەگردى، ئەمە
هەتا قەرزەكەى بە تەواوى دەداتەو بەقەد قەرزەكەى زەكاتى پىدەدرى.
ئەگەر دەيتوانى هەندى لە قەرزەكەى سەرى بە مالى خۆى بداتەو
لەسەر ئەوئەو لە مالى زەكات مەندەى قەرزەكەى بۆ دەدرىتەو.

جۆرى دووهم: كەسىكە قەرزی كردى بۆ نابزىكردن و كۆزانەوئەى
ئازاود، زەكات بەمە دەدرى، بۆ ئەم مەبەستە، با دەولەمەندىش بى.

جۆرى سىيەم: كەسىكە قەرزاربووبى بەهۆى دەستەبەرىيەو، ئەمە
لەسەر ئەم شىوئەى زەكاتى پىدەدرى: كاتى دەستەبەر و دەستەبەر بۆكراو
نەدارابن، يا دەستەبەر نەدارابى و دەستەبەر بۆ كراو دەولەمەندى، بەلام
رىگەى نەدابى كە بى بە دەستەبەرى، چونكە ئەگەر رىگەى دابى و
دەولەمەندى دەبى خۆى قەرزەكە بداتەو، بەلام كاتى دەستەبەر
دارابى و دەستەبەر بۆ كراو نەدارابى دەدرى بە دەستەبەر بۆ كراو نەك
بە دەستەبەر.

۱۳۴) لا باسی (فهرعی):

ئەگەر کەسێ قەرزاربێ و بە خاوەن قەرزەکە بێ: زەکاتم بدمرێ
 هەتا قەرزەکەتی پێ بدمەوه، ئەویش وای کرد، ئەوه بێ زەکاتەکە
 دەکەوێ، بەلام قەرزارەکە بۆی هەیه کە نەیداتەوه پێی لەباتی
 قەرزەکە، ئەگەر خاوەن قەرزەکە بە قەرزارەکە گوت: ئەو قەرزە
 لەسەرته بدمەوه هەتا لە باتی زەکات بیدمەوه پێت. ئەویش بە گوێی
 کرد، ئەوه قەرزوەرگرتەوه کە دادمەزرێ. بەلام مەرج نیە کە بیداتەوه
 پێی لەباتی زەکات، ئەگەر قەرزێ لەسەر کەسێ بوو، گوتی: ئەو قەرزە
 لەسەرته دام بەتۆ لەباتی زەکات، لەسەر فەرماشتی دروست بەودەندە
 بێ زەکات ناکەوێ، بەلکوو دەبێ قەرزەکە لێوەرگیرتەوه و ئەوسا لە
 باتی زەکات بیدات. گوتراویش: بریتی زەکاتەکە دەکەوێ هەوێ
 سپاردەیش لەکاتی وادا بەبێ وەرگرتنەوهیش بریتی زەکات دەکەوێ.

تاقی هەوتەم:

تیکۆشەراڤی رێگە خۆدان: مەبەست لەمانەیش ئەو غەزاگەرانی
 کە لەبەر رەزای خۆدای گەوره غەزا دەکەن، بەبێ ئەوه کە مووچەیهکیان
 لە مائی تالانی و شتی وا بۆ براپیتەوه، ئەمانە با دەرئەندیش بن
 زەکاتیان پێ دەدرێ، هەتا ببێ بە کۆمەکی بۆیان لە لەسەر غەزاکردن!

تاقی هەشتەم:

رێبوارە: بۆیه وای پێ دەگوترێ چونکە بەرێدا رادەبووری، ئەمیش
 بەم دوو مەرجە دروستە زەکات وەرگیرێ.

یه کهم: سه فەرەگەى سه فەرەئیکى رهوابی.

دووهم: ئاتاج بی، پیویسته زهکات دابهش بکری بهسەر ئەم ههشت تاقمه‌دا وه به‌پیی توانا هیچ تاقمێکیان بی بهش نه‌کری، چونکه رووکاری نایه‌ته‌که وه ده‌گه‌یه‌نی که زهکات هاوبه‌شه له نیوانی ئەم ههشت تاقمه‌دا. جا ئەگەر تاقمه‌کان هه‌ندیکیان نه‌بوون وه هه‌ندیکیان هه‌بوون، زهکاته‌که دهری بهو تاقمانه‌یان که هه‌ن، به ریژه‌یه‌کی یه‌کسان له نیوانی تاقمه‌کاندا، به‌لایه‌نی که‌مه‌وه ده‌بی زهکاته‌که بدری به‌سی کهس له هه‌موو تاقمی، چونکه خودای گه‌وره له نایه‌ته‌که‌دا به داریژگه (صیغه‌ی گۆناوی تاقمه‌کانی بردوو، ئەوه‌نده هه‌یه ئەگەر زهکات کۆکه‌رموه له ئارادا نه‌بوو، وه‌ک ئەوه خاوه‌ن مالّ خوێ زهکاته‌که‌ی به‌سەر شایسته‌کانا دابه‌شده‌کرد، ئەوه ده‌یدا به‌حه‌وت تاقمه‌که‌ی تر، له کاتی‌کیشدا که یه‌ک کهس به‌س بی بۆ کۆکردنه‌وه‌ی زهکات، که شتی وا له شه‌رعا دروسته‌و ریش ده‌که‌وی، له کاتی وادا به‌شی تاقمی زهکات کۆکه‌رموه‌کان دهری به یه‌ک کهس چونکه خوێ یه‌ک کهسه، له توانادا نیه بدری به‌دوو کهس.

جا ئەگەر زهکاتده‌ر زهکاته‌که‌ی دابه‌شکرد به‌سەر دوو که‌سدا له تاقمی، له هه‌مان کاتدا توانای ئەوه‌ی هه‌بوو که به‌شی که‌سی سییه‌میش بدا لهو تاقمه، ئەوه به‌شی که‌سی سییه‌می پی ده‌بژیرری و ئەو ئەندازه‌یه‌ی زهکات هیشتا له سه‌رماوه. ئەوه‌نده هه‌یه ئەگەر له‌هه‌ر تاقمی سی که‌سی ده‌ست نه‌که‌وت چه‌ند کهس هه‌بوون لهو تاقمه، پشکی ئەو تاقمه ده‌دا به‌هوان! له هه‌مان کاتا بۆی هه‌یه به‌شی ئەو تاقمه بکا

بهسی پشکهوه، چهند کهس لهو تاقمه ههبوون پشکی خۆیان بداتی و
چهند کهس نهبوون پشکهکهیان لهسهر ئهم شیوهیه دابهش بکا: ئهگهر
ئهو چهند کهسهی لهو تاقمه که پشکی خۆیان وهرگرتوو هیشتا ههر
شایستهی زهکات وهرگرتن بوون، ئهوه لهسهر فهرمایشتی ههره دروست
ئهو پشکانهیش که ماون ههر دابهش دهکرتیهوه بهسهر ئهوانا، دهن
دهدری به کهسانی تر، بهپیی یاسایهکی تر^(۱).

۱۳۵) پینج کهس ههن زهکاتیان پیناشی:

یهکههه: دهولهمهههه، بههوی مالهوه، یا بههوی کاسپییهوه بهپیی
فهرموودهی خوشهویست (درووهی خواه لهسهرههه): زهکات بههه دوو کهسه ناشی:
نه به دهولهمهههه نه به پیای لهشساخی توانا. بهئی ئهگهر مروقی
لهشساخی تونا کاسپی دهست نهدهکهوت ئهوکاته زهکاتی پی دهدری!

---

(۱) لیردها ئیجازو ئیختیصاریکی زۆر موخیللو موهمی ههلهو هزی سهر
لیشیان له فقه المیرهکههه ههیه، ههر کهسی نهگهرتیهوه بۆ سهر کیفایهتو لئهخیارهکه
وهرگهراکهی بهنده بههههه دادهئی، بۆیه به پییستم زانی ئهمه روون بکهههه به
شیویهکی گشتی ههر کهسی گومانیکی له وهرگهراوهکی بهنده بۆ پهیدا بوو، وه به
بۆچوونی ئهو من له مهسهلهکه حالی نهبووم بۆیه بهو شیویه وهرم گهراوه، با بهوردی
سهرنجی کفایهه الاخیاره که بدا، ئهوسا دهزانی گهستهکه چۆنه.

- وهرگهیر -

دوۋەم: كۆيلە چونكە ئەۋىش مادەم گوزەرانى لەسەر ئاغايەتى لە
 حوكمى دەۋلەتمەند داىە، ۋەكى تىرىش ئەۋ خۆى ۋ ھەرچى ھەيە ھى
 ئاغاگەيەتى، ئىتر زەكات چۆن ۋەربگرى؟ ۋەرىشى بگرى بۆ خۆى نيە.

سېيەم: ئەم دوو بنەمالەيە زەكاتيان پى ناشى: بنەمالەى بەنى
 شاھم ۋ بنەمالەى بەنى موطەليب، چونكە پىغەمبەرى خوا دەفەرموى:
 ئەم زەكاتە چلگاۋى دەستى خەلكانە، لەبەر ئەۋە نە بە موحەمەدو نە
 بە كەسوكارى موحەمەد ناشى (موسليم). جارى ھەسەنى كچەزاي
 پىغەمبەر (دروودى خۇدا لەسەر پىغەمبەر ۋەزاي خۇدا لە ئىمامە ھەسەن بى) منال بوو، دەنكى
 خورماى زەكاتى ھەلگرتو نايە ناو دەميەۋە، پىغەمبەر (دروودى خۇدا لەسەر بى)
 پەنجەى كرد بەدەمىداۋ خورماگەى بە ليكەگەيەۋە لە دەمى دەرھىناۋ
 تىى خورى ۋ پىى فەرموو: قخ قخ، يەع يەع، ئىنجا فەرموى: چ عەجەب
 نازانىكە ئىمەى خانەۋادەى محمد زەكات ناخۆين! (شەيخان
 گىراۋيانەتەۋە). لە گىراۋەۋەيەكى موسلىمدا: ئەۋە چۆن نازانى كە
 زەكات بە ئىمە ناشى! بەلام ئەۋەندە ھەيە ئەم خزم كەسوكارانەى
 پىغەمبەر (دروودى خۇدا لەسەر بى) ژىۋارو نەفەقەيان لەسەر بەيتولالە، جا
 ھەندى زانا ئەۋەيان لە لاپەسەندە ئەگەر ئەم كەسوكارانەى ھەزرىت
 نەدارابوون ۋ لە بيتولمال گوزەرانىان بۆ دابىن نەدەگراۋ پشكەگەى خۆيان
 لە مفتەمال (فايا) ۋەك جاران پى نەدەدرا، كە دەكاتە يەك لە بىستو
 پىنجى مفتەمال، لەم كاتەدا دروستە زەكاتيان پى بدرى.

چۋارەم: ھەر كەسى ژىۋار (نەفەقەى) لەسەر زەكاتدەرەكە بى، ۋەك
 ژنى ۋ باۋك ۋ دايكى ھەژارى، چونكە ئەمانە ژىۋارىيان مسۆگەرە، كەۋاتە:

دهولمه‌ندو بى ناتاجن و هه‌زار نين، له راستيدا ئهم رايه دروسترين رايه. گهرچى گوتراویشه: دروسته زه‌کاتيان پى بدرى، چونکه ناوى هه‌زار ئه‌وانيش ده‌گريته‌وه. ئه‌وه‌نده هه‌يه ئه‌گهر كه‌سى ئه‌و ژيواره‌ى وه‌رى ده‌گرت به‌باشى به‌شى نه‌ده‌کرد، وه‌ك ژنى نه‌خوش بى، يا ژيوارى كه‌سىكى خۆيى له‌سه‌ربى، ئه‌و ژيواره‌ى كه له مي‌رده‌كه‌ى وه‌رى ده‌گري به‌باشى به‌شى ژيوارى خۆي و ئه‌و كه‌سه‌ى كه ژيوارى له‌سه‌ريه‌تى و به‌شى چاره‌ى نه‌خوشييه‌كه‌يى نه‌ده‌كر، ئه‌مه له‌م بارو دۆخه‌دا بو‌ى هه‌يه زه‌كات وهرىگري (ئه‌مه فهرمايشتى قه‌فاله)،

پينچهم: بي‌پروا (كافر) چونكه پي‌غه‌مبهر {درووده خواه له‌سه‌ربى} به‌موعاذى فهرموو: جا ئه‌گهر بۆ ئه‌مه‌يش به‌گوڤيان كردى، ئه‌وا پيشيان رابگه‌يه‌نه: كه خودا زه‌كاتى له‌سه‌ريان داناوه، له دهولمه‌نده‌كانيان وهرده‌گري و دهرىته‌وه به‌هه‌زاره‌كانيان، ئه‌وه‌تانى له‌م فهرمووده‌وه ئه‌وه وهرده‌گري كه زه‌كات له موسولمان وهرده‌گري و دهرىته‌وه به‌موسلمان خويان. له هه‌مان كاتا ئه‌و زاتانه‌ى كه ده‌فهرموون: راگويزانه‌وى زه‌كات له شارىكه‌وه بۆ شارىكى تر دروست نيه، ئه‌م فهرمووده‌يه ده‌كه‌ن به‌به‌لگه له‌سه‌ر ئه‌وه. به‌لام ئيمامى نه‌وه‌وى له شهرحى سه‌حیحى موسليما {ره‌زاءه‌وايان اينبى} ده‌فه‌موي؟: گردنى ئه‌م فهرمووده‌يه به‌به‌لگه‌ى ئه‌م مه‌سه‌له‌يه زۆر روشن نيه، چونكه راناوى گو له وشه‌ى (ده‌درىته‌وه به‌هه‌زاره‌كان = يان) هه‌ل ده‌گري مه‌به‌ست لى هه‌زارانى موسلمانان بى، هه‌ئيش ده‌گري مه‌به‌ست لى هه‌زارانى ئه‌و شاره‌بى، يا هه‌زارانى ئه‌و ناوچه‌يه‌بى، ئه‌م بۆچوونه‌يش له بۆچوونى پيشوو ئاشكراتره. خودا بۆ خۆي له هه‌موو كه‌س باشتري لى‌ده‌زانى (أ. ه) ده‌ى ئه‌مه‌يش ياسايه‌كى

شەرع شوناسییه: ھەر بەلگەیی کرا بە بەلگە لەسەر شتیکی تایبەت و لە ھەمان کاتا ھەڵی دەگرت کە بکری بە بەلگە لەسەر شتیکی تریش، ئەو ھە بەلگە یە لە بەلگەیی دەکوئی و نابێ بە بەلگە ی ئەو شتە تایبەتە. زیاد لەسەر ئەمەیش نایەتی دابەشکردنی زەکاتیش بەسەر ئەو ھەشت تاقمەدا تیکرایی دەگەین، کە دەفەرموئ: {إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ} ھێشتا ئەو ھیش ماوە کەسێ بێ: فەرموو دەکە ی پیغەمبەر (ەروودە خوا لەسەر بێ) دەفەرموئ: لە دەوڵە مەندەکانیان وەردەگیری و دەدرێتەو بە ھەزارەکانیان، ئەمە بەس بەلگە یەکی ئاشکرایە لەسەر ئەو کە خەلکی یەمەن بۆیان نیە لە شاریکەو زەکات بگوێزنەو بۆ شاریکی تر، کەواتە نابێ بە بەلگە لەسەر ھەموو شارو گوندیکی تر کە لە یەمەن نەبن!.

بەھەر حال یاران (ئەصحاب لە مەزھەبی شافعییدا) دەفەرموون: دروست نیە زەکات لە شاریکەو بگوێزرێتەو بۆ شاریکی تر. گوتراویشە: گواستەوێ زەکات بەبێ گومان زەکات لە کوڵ دەخا، بەلکوو رەویانی لە کتیبی (البحر) دا دەفەرموئ: گواستەوێ زەکات بەبێ گومان دروستە. بە تایبەتی لە کاتی کە لەو ناوچەدا کە زەکاتەکە ی بۆ دەگوێزرێتەو خەرمی ھەزاری زەکاتدەرەکە ی تیابێ، چونکە ھەزارەکان چاویان لە دەستی خەمەکانیانەو لە دڵەو بە تەمای ئەو، بە مەرجی ئەو لە شاری سامانەکەدا ھەزاری زۆر ئاتاجی ئەو زەکاتە نەبێ، دنا لە کاتی وادا لەبەر ناچاری دەدرێ بە ھەزاری شوینەکە خۆی، ئەگەر ھەزاری خەرم لە شوینیکی ترو ھەزاری شاری مائەکە بۆ ھەزاری یەکسان بوون، بەشی ھەردوو لایانی لێدەدا، خودا خۆی لە ھەموو شتێ باشتەر دەزانێ.

۱۳۶) خیری سوننهت (صدقه التطوع):

خیری سوننهت سوننهته، به پی نامهی خواو سوننهتی پیغمبرو یه گگرتنی نه ته وهی نیسلام، خوای گه وره دمه رموی: {مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ - سورة البقرة - ۲/۲۴۵} واته: ئای بوّ خودا پی داوی قهرزیکي جوان بدا به خودا، خودا به چهندين قات ههقی بوّ دهکاته وه، مه گهر ههر خوا خوئی بزانی که ژمارهی ئهو چهندين قاتانه چهنده. له ئایه تیکی ترده دمه رموی: {وَمَا تَقْدُمُوا لِنَفْسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا - سورة المزمّل - ۷۳/۲۰} واته: ههر خیرو چاکه پی له پیش خو تانه وه رهتی بکهن بوّ ئهو دنیا تان، ئهو زه خیره ده سمایه یه کی چاکه له لای خودا، بزانی هیچ خیری له لای خودا نافه وتی، دیاره خیری به دهستی خو تان بوّ خو تانی بکهن ئهو گه لی له وه باشتره که چاوه پروانی دهستی ئهو و ئهو بکهن. خوشه ویستیش (مرووه خوا له سه ربه) دمه رموی: ئهو که سهی خیری بکا له حه لال، خودای مهره بان به دهستی راستی وهی ده گری و خوئی په روه ردهی ده کاو نه شونماو گه شه ده کا، تا به قه د کیوئ گه وره ده بی، وه ک چوّن یه کی له ئیوه جوانو و ماینی یا پارینه و شتری بوّ خوئی به دل و به داو په روه رده بکا ئاوا، (موسلیم) هه روا دمه رموی: با پیاو لهو دیناره ی هه یه تی خیری لی بکا، یا لهو درمه ی هه یه تی، یا لهو مه نه گهنمه ی هه یه تی خیری لی بکا. (موسلیم) هه روا دمه رموی: ههر که سی خوراک دهر خواردی برسی بدا، خودای گه وره میوه ی به هه شتی به نسیب ده کا، ههر که سی موسلمان یکی توونی

پاراو بکا، له رۆژی قیامهتدا خودای بالا دهست و شکۆمهند رهحیقوله
 ختوومی به نسیب دهگا، که له م نایهتهدا باسی دهگا و دهفهرموی: یسقون
 من رحیق مختوم: شهرابی پاکى سهر به مؤریان دهرخوارد دهدری، وه
 ههرکه سى ئیماندارىكى رووته له پۆشته بکاته وه، خودا له
 بهرگه سه وه زه گانی به ههشت پۆشته دهکاته وه! (ئه بو نه عیم له
 ئه لحولیه دا، به رشته یه کی لاواز گى پراویه ته وه) به ههر حال خیرکردن و
 شت به خشین له هه موو کاتیكا سوننه ته به تایبه تی له مانگی ره مه زانا
 خیرتره، سوننه ته له مانگی ره مه زاندا موسولمان دهست کرا وه بى و چاوی
 خیری له خیزانی خوی و له هه ژارانیش بى، چه نده ی له توانادا هه یه
 هه زانیان تیبخا، له مه دا پیغه مبه ر بکا به سه رمه شق، چونکه پیغه مبه ر
 بو سه خیتی مانده ی نه بوو، به تایبه تی له ره مه زاندا، له هه موو کاتیکی
 تر به خشنده تر بوو، هه روا خیر و سه ده قه سوننه ته له کاتی کاروباری
 گرنگا، وه ک خه تمی قورئان و قازانجکردنی باش و رزگار بوون له چورتم،
 وه کاتی نه خویشی و کاتی سه فهر، یا له مه ککه و مه دینه دا، خودا
 پیرۆزتریان بفه رموی، هه روا له کاتی غه زاو چه جداو، له کاته
 پیرۆزه گاندا وه ک مانگی ره مه زان و ده ی یه که می مانگی قوربان و رۆژی
 جه ننه گان و رۆژی هه ینى. هه می شه یش سوننه تیکی گه وره یه موسلمان
 چاکه له گه ل خزم و که سوکاری خوی و هاوسى مال و هاوسى دووکان و
 هه موو جوړه هاوسى و دۆست و برادهرىکی تری خوی بکا، بگره زه کاتی
 فه رزیش بدرئ به خزمى هه ژار و هه ژاری دراوسى و هه ژاری دۆست
 باشتره، هه روا که فاره ت و نه زرو شتی تری له م بابه ته بو ئه مانه
 خیرتره!

ههتا له ناو خزمانا کامیان زیاتر دژایه تی له گهل زه کاتدمرکه دا
 هه بی، زه کاته که به وه خیرتره، به مهرجی هه ژار بی، هه روا خیریش
 به وه خیری زیاتره، به لام بو خیری سوننه ت خرمی ناکوک له گهل
 خیرکهره که دا مهرج نیه هه ژار بی! چونکه خوشه ویست (دروودى خواى له سه ربى)
 دمه فرموى: گه وره ترين خير نهو خیره یه که بدری به خرمی له دلوه
 دژت بی! خیری په نامه کی له خیری ناشکرا باشتره، به لام هه موو کاتی
 نا، خزم با ماله که یشی دووربی هه ربیش ده خری له سره دراوسی بیگانه،
 چونکه خیر به خزم دوو خیره، هه م خیره وه هه م خزم
 به سه رگر دنه وه یه، باش نیه شتی خراب هه لبریزى بو خیر، به لام نه گهر
 جلیکی نوئ بکری بو خوت و کونه که ت بکه ی به خیر بهر نه مه ناکه وئ،
 واباشه خو بپاریزى له خیرکردن له مالى شوبه دار، ئیبنو عومهر (درازه
 خوايان لیبى) دمه فرموى: دره مئ خیر له مالى حه رام وهر نه گرم، له ترسی
 نه وه که تووشی حه رام خواردن نه بم، نه وه م له وه پی باشتره که له مالى
 حه لالی خو م شهش هه زار دره م خیر بکه م! خیرکردن ده بی له سره نه م
 شیوه یه بی: ژيواری خوئ و خیزانی و نه وه ی پیویستی بی بو خوئ و بو
 نه وان و بو بهر ژه وه ندی ئایینی نه وه جی به جی بکا، نه نجا نه وه ی که له و
 نه ندرمه یه پتره بوئ هه یه که خیری لیبکا به لام نه گهر له کاتی ته نگانه دا
 بهرگه ی نه ده گرت نابئ هه موو نه وه ی که له وه زیاتر بی بکا به خیر!.

بو دمه له مه ند ره و نیه که خوئ و پیشان بدا که ئاتاجی هه یه
 هه تا به و مه هانه یه خیری سوننه ت وهر بگری! چونکه پیاوئ له
 دانیش توانی صوفه مرد، دوو دیاناری زیړی له پاش به جی ماوو،
 پیغه مبه ر (دروودى خواى له سه ربى) فهرموى: نه م دوو دیناره دوو داخی ئاگرن بو

خاوه نه که ی! واته: نهو پیاوه له زیانیدا که خاوه نی نه م دوو دیناره بووه
چون خوی له ناو نه م هه ژارانه دا جیکردو ته وه هه تاخیری پیبکری؟
هه روا که سی پیشه یی به جوانی بزانی هه تا هه یی، هه رامه که سوال
بکا، ته نانه ت نه گهر شت له خه لک و مر بگری پیی هه رامه، خیر که میش
بی هه خیری هه یه، خوی گه و ره ده فهرموی: {فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ
خَيْرًا يَرَهُ - سورة الزلزلة - ۷/۹۹} واته: هه رکه سی هه رچه ندی
خیر بکا، که م بیت یان زور، باب هه ده تو سقالت بی، پاداشتی باشی نهو
خیره و مرده گری ته وه! له فهرمو و ده ی شدا ده فهرموی: خو تان له ناگری
دوزه خ رزگار بکه ن نه گهر به هوی به خشی نی له تی دهنکه
خورمایه کیشه وه بووه (شه یخان). و اباشه که به تایبه تی بو خیر پیدان
پیاو چاکان و ناتاجان به سه ربکری نه وه، نازین به خیر گردنه وه هه رامه
چوونکه پاداشته که ی پووج ده کاته وه، خوی گه و ره ده فهرموی: {يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ
رِئَاءَ النَّاسِ - سورة البقرة - ۲/۲۶۴} واته: نه ی ئیماندارینه!
پاداشی باشی خیر و خیراتی خو تان به مننه ت و شاباش پووج مه که نه وه،
چونکه نه وه ده بی به هوی دلی خیر پیکرا وه که، شتی و خیر پووج
ده کاته وه، چونکه لاسایی خیر گردنی نه و که سانه یه که بو ریابازی خیر
ده که ن. سوننه ته له و ماله ببه خشی که له بهر چاوی خوشه ویسته، خوی
گه و ره ده فهرموی: {لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ - سورة
آل عمران - ۹۲/۳} واته: ناگه که ن به پایه ی چاکه ی نایاب، هه تا له
نایابی سامانه کانتان به خت نه که ن له ریگه ی خوا دا.

۱۳۷) رۆژوو (الصيام):

رۆژوو له زمانى عەرەبیدا پێى دەگوترى صهوم، صهوم له زمانى ئەواندا واتە: خۆگرتن له کردنى شت، بەم واتایەیه که خوای گەوره دەفەرموئ: {إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا - سورة مريم - ۲۸/۱۹} واتە: نەزرم کردوووە بۆ خوای میهرەبان که خۆ له قسەکردن بگرم. له شەرعیشدا بریتییە لە خۆگرتن لە ئارەزووەکانى دامەن و سکا له شەبەقەووە هەتا خۆرئاواوون، لەگەڵ نیازو نیتى بەرۆژوووون له شەووەوە.

بریارەکهی: -

رۆژوو فەرزیكە له فەرزه گەورهکانى شەریعەتى ئیسلام، فەرزیوونى بە نامەى خواو سوننەت و یەكگرتنى نەتەوێ ئیسلام سەرى گرتوو، خوای گەوره دەفەرموئ: {كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ - سورة البقرة - ۱۸۳/۲} هەروا دەفەرموئ: {فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ - سورة البقرة - ۱۸۵/۲} له فەرموودەى دروستدا دەفەرموئ: ئیسلام لەسەر پێنج بنیات امەزراوە له فەرموودەکهدا دەفەرموئ: یەكێ لەو پێنج بنیاتە رۆژوو، پیاویكیش عەرزی پێغەمبەرى كرد: كام رۆژوو لەسەرم فەرزه پێمى بفرموو؟ فەرمووی: بەس رۆژووی مانگی رەمەزان. مەرجى فەرزیوونى ئەوێهە رۆژوووانەكە موسلمان و رەسیدەو هۆشیارو توانابێ. چونكە هیچ فەرزی لەسەر بێرپروای بنەرەتى (كافرى ئەصلی) نیە بەلگوو دايش نامەزى، چونكە كافر ئەهل نیە بۆ بەرستن و عیبادەت و خواپەرستى لى

ناوهشیتهوه، رۆزوو لهسەر منال و شیت نیه، چونکه پیغه مبهەر (درووده خوا) لهسهر (درووده خوا) دهفهرموی: ئهم سێ کهسه قهلهمی تهکلایان لهسهر نیه: خهوتوو ههتا خه بهری دهبیتهوه، منال ههتا رهسیده دهبی، شیت ههتا چاک دهبیتهوه و دیتهوه سهر هۆش. (ئهبو داوود). بهلام کهسێ له بنهڕهتهوه توانای رۆزووی نهبی، یا ئهگهر بهررۆزووبی زیانیکی وای لێ بدا که بهرگهی نهگرێ، جا له بهر پیری بێ یا له بهر نهخۆشییهکی وابی که نومییدی چاکبوونهوهی نهبی، یا له بهر ههر هۆیهکی رهوای تربی، ئهوه رۆزووی لهسهر نیه، بهلام دهبی کهفارهتهگهی بدا، کهفارهتهگهی ئهوهیه. ئهگهر ههیبوو له جیاتی رۆزوووی ههموو رۆژی مشتێ خۆراک دهدا به شایستهکانی زهکات، گریمان نه دارابوو له وهدا دهوله مهند بوو ئهوه دهبی کفارهت بدا له کاتی دهوله مهنیددا.

فه رزه کانی:

رۆزوو پینچ فه رزی ههیه:

یه کهم: نییهت، جیگهی نییهت شهوه، کاتی نیازهینان رۆزوو له خۆر ئاوابوونهوهیه ههتا شه بهق. ههموو رۆژی به شهوه دهبی نییهت بهیانی، چونکه ههموو رۆژی په رستشیک سهر به خۆیه، له بهر ئهم به لگهیهش که پیغه مبهەر (درووده خوا) دهفهرموی: ههر کهسێ له شهو دا نیهتی رۆزوو گرتنی نهبی به رۆژ بووی نیه بهررۆزووبی! (ئهحمه دو ئهبو داوود و نه سائی و تیرمیذی).

دووه و سییهم: خۆگرتنه له خواردن و خواردنهوه ئهوهی له ریزی ئهم دوه دابی، با کهمیش بێ، له شه بهقی به یانهوه ههتا ئاوابوونی ههتاو

یاسای ههمهگر (زابت) بۆ ئەمه ئەمهیه: رۆژوو پووچ دەبی بە گەشتنی
 هەر شتی که بهپیی باوی زمان پیی بگوتری: ماددهوه، وه قهواره
 ههبی، له دهردهوی لهشهوه بۆ ناو هەر شوینی له لهش که بهپیی باوو
 یاسای زمان پیی بگوتری بۆشایی، بهمهرجی له ریگهی کراوهوه برپاته
 ژوووهوه، وه بهقهستی بی، وه بههلهو لهبیرچوون نهبی!.

چوارهم: خوگرتن لهسەر جیی و خوهرهحهتکردن به دهستی خووی و
 به شتی تریش، سهربهلگهی ئەمه ئەم ئایهتهیه: {قَالَانَ بَاشِرُوهُنَّ
 وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ
 الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ - سورة البقرة - ۱۷۸/۲}
 بهلام ئەگەرله بیرى نهبوو شتی خوارد، یا شتی خوارددهوه، یا لهگهڵ ژن
 دروست بوو، ئەوه رۆژوووهکهی ناشکی، چونکه پیغهمبەر (دروودخواه لهسەربە)
 دمهفرموی: کهسێ لهبیری نهبوو که به رۆژوووه، وهشتی خوارد یا شتی
 خوارددهوه، ئەوه با رۆژوووهکهی نهشکینی، بهوه رۆژوووهکهی ناشکی، ئەو
 ئاوو نانهیش که دیکوات رزق و رۆزییه که خودا بۆی دهرهخسینی! (رواه
 الجماعة). ههروهها پیغهمبەر (دروودخواه لهسەربە) دمهفرموی: خودا تۆلەو
 سزای ئەم سێ جوهره گوناھهی لهسەر ئوممهتەم ههلگرتوووه:

یهکهه: گوناھێ که خاوهنهکهی به ههلهیبکا

دووهم: گوناھێ که خاوهنهکهی له بیرى نهبی.

سێههم: ئەو شتانهی که به زۆر پیاوان بکهن! (ئیبنو ماجه/

طهبهرائی/ حاکم).

پینجهه: خوگرتن له خوړشانه وه به قهستی، به لام نهگهر رشانه وه زوړی بۇ هاوردی، نه وه رۆزووه کهی ناشکی، پیغه مبهه (دروود خواه له سهر به) دهغه رموی: که سی رشانه وه زوړی بۇ هیناو رشایه وه به بی خواستی خو، له هه مان کاتا به رۆزوو بوو، نه وه گیرانه وهی له سهر نیه، به لام نهگهر خو، خو رشانده وه با رۆزووه کهی بگریته وه (د/ت/ن).

۱۳۸) رۆزوو به چی پوچ ده بیته وه:

رۆزوو به زورشت پوچ ده بیته وه:

یه کهه: بردنه ژووره وهی شتی له دهره وهی له شه وه بۇ ناو وهی به قهستی، ئیتر خوا نه وشته خوړاک بی یانا، جگهره کیشان بهر نه مه ده که وئ، مه رجی ناو وهی له ش نه وه یه که ده بی، بوشایی بی، ئیتر مه رج نیه که نه شوینه بوشه هیژیکی وای تیایی که خوارده مه نی، یا دهرامان بگوړئ، که واته: ناو که لله ی سهر و ناوگوئ دهگریته وه، چونکه ئیبنو عه بباس (ره زه خوا یان لیبه) دهغه رموی: رۆزوو به وه ده شک که ده چیته ناوله شه وه، نه ک به وه که له ناو وهی دیته دهره وه! نه وه تا به پیی قسه کهی نه وه هه موو ناو وهی به رده که وئ وه رۆزووی پیده شک، ئیتر شته که خوړاک بی یا شتی تربی جیاوازی نیه.

بزانه! نهگهر ده سنیژ گر زیاده رموی کرد له ناو له دهمو لووت راناداو له نه نجامی نه وه دا ناو که یشته ناو بوشایی قورگی، یاناوسکی، ناو برناخی، نه وه رۆزووه کهی ده شک، چونکه خو شه ویست (دروود خواه له سهر به) دهغه رموی: زیاده رموی له ناو له دهمو لووترادانا بکه، مهگهر کاتی

كە بە رۆژوو بېت؟ چونكە زىادەرهويپيەكە لەم دوو كاتەدا رۆژوو دەشكىنى بۆيە پېغەمبەر رېگەى نادات، دەنا نەيى لى نەدەگرد، بەلام ئەگەر بەبى زىادەروپيكردن ئاوپەريپە قورگى، يا گەيشتە بۆشايى، وە بەقەستى نەبوو، ئەو رۆژوو ناشكىنى، چونكە بەر ئەو ھەلەيە دەكەوى، كە جاوپۆشى لېكراوہ.. ئەو ھەندە ھەيە ئەگەر ئاوى كرده ناودەم و ناو لووتى بەنيازى ئا و لە دەم و لووتپادانىشى نا، وە ئاودەكە پەريپەناو بۆشايى قورگى ياناو بۆشايى لای سەرروى لووتى ئەو رۆژوو دەكەى دەشكى، چونكە سوچ لە خۆيەتى و گاريشى بەشتى واتە: نيە! بەشى و نيە تەنانەت ئەگەر ژنى پەنجەى بكا بەناو شەرمى خۇيا، لەكاتى تاراتگرتندا، لەسەر فەرموودەكەى ئيبنو عەبباس، رۆژوو دەكەى دەشكى، لە راستيدا ئەو ئەو ھەندەى لەسەرە كە ديوى دەرەوہى شەرمى بشوا، ئەو دى كە بەدەرەوہ نيە شۆردنى لەسەر نيە.

دووەم: رۆژوو دەشكى بە شاف ھەلگرتن و بەشت خستە ناو ديوى ناوہوہى چووگى نييرنەو زىى ميينەوہ بەپىي فەرموودەكەى ئيبنو عەبباس، كە كەمى لەمەوپيش نوسيمان، ئەم فەرمايشتەى ئيبنو عەبباس دوو بەشە، ئەم شتانە لە بەشى يەكەمى چەرت دەكرى: پەرىنى مېش بۆ ناو قورگى رۆژوہوان و گەيشتنى تۆزى ئاردو تۆزى رېگەو دوو كەلى بخوورو شتىوا بۆ ناو قورگو بۆشايى، لە بەشى دووہميشى ئەم شتانە چەرت دەكرين: دەرچوونى خويىنى بېنويژى و زەيستانى و منالېوون و خۆرشانەوہو ئا و ھيانانەوہ، چونكە ئەوانەى لەبەشى يەكەمى فەرموودەكەى ئيبنو عەبباس چەرتمان كردن، گەرچى لەو شتانەيشن كە دەچنە ژوورەوہ بۆ ناو بۆشايى لەش، لەگەل ئەو ھەيشدا رۆژوو يان

پیناشکی، چونکه چوونه ژووره ده‌گه‌یان به قهستی نیه، ئەوانه‌یشی له بهشی دووهمی.

فه‌رمووده‌گه‌ی ئیبنو عه‌بباس چه‌رتمان کردن، گهرچی له‌و شتانه‌یش که له‌ناو له‌شه‌وه دهرده‌چن، به‌لام رۆژوو ده‌شکینن. مایه‌وه سهر شرنقه‌و دهرزی لی‌دان، خوا له‌ دهماره‌وه لی بدری، یا له‌لار و ماسۆلکه‌وه لی بدری، ئەم راجیایی تیا دایه، گوتراویشه: رۆژوو ده‌شکینن، گوايه به‌ر رووکاری به‌شی یه‌که‌می فه‌رمووده‌گه‌ی ئیبنو عه‌بباس ده‌که‌وی، که ده‌فه‌رموی: رۆژوو به‌وه ده‌شکی که ده‌چیته‌ ناو له‌شه‌وه!

سینیه‌م: رشانه‌وه که به قهستی بێ، به‌لگه‌که‌ی رابورد.

چوارهم: جووت بوون له‌ پێش و پاشه‌وه به قهستی، به‌لگه‌که‌ی پاش توژی دی.

پینجه‌م: ئاوه‌ینانه‌وه‌و خۆ ره‌حه‌تکردن، جا به‌خۆ تیسوین بێ، یا به‌ ده‌ست پیا‌هینان بێ، ئیتر خۆی ده‌ستی پیا‌بینن، یا ژنه‌که‌ی یا که‌نیزه‌که‌که‌ی جیا‌وازی نیه، هۆی بوونی ره‌حه‌ت‌بوون به‌هۆی رۆژوو‌شکاندن ده‌گه‌رپێته‌وه‌و بۆ سهر ئەم شیکردنه‌وه‌یه: مه‌به‌ستی گه‌وره له‌ جووت‌بوون ره‌حه‌ت‌بوونه، جا له‌ شوینی جووت‌بوون به‌بی ره‌حه‌ت‌بوونیش رۆژوو بشکینن، ره‌حه‌ت‌بوون که مه‌به‌ستی گه‌وره‌ی جووت‌بوونه، با به‌بی جووت‌بوونیش بێ، چون رۆژوو ناشکینن؟! که‌واته ده‌یشکینن و زیاتریش! به‌لام ته‌نیا له‌م دوو کاته‌دا ئاوه‌اتنه‌وه رۆژوو ناشکینن، ئەگه‌ر به‌ بیرلی‌کردنه‌وه، یا به‌ شه‌یتان‌بوون ناوی هاته‌وه رۆژوو ده‌که‌ی ناشکی.

شەشەم و جەوتەم: بېنويژى و زەيستانى، چونكە رۇزۇو كاتى دادەمەزى كە ئەم دوو نەبن، دەى ئەگەر يەككى لەم دوو لەناو رۇزۇو دەكەدا روویدا رۇزۇو دەكە پوج دەبىت، بەپىي گوتەى عائىشە (رەزەا خوا لىبە) كە دەفەر موى: جاران بە سەرىنى پىغەمبەر خوى (دروودە خوا لىبە) كە دەكەوتىنە بېنويژىيەو، لەپاش پاكبوونەو و خوشۇردن، پىغەمبەر (دروودە خوا لىبە) فەرمانى پىمان دەكرد: كە رۇزۇوى رەمەزان بگىرپىنەو، بەلام نوپۇز نەگىرپىنەو. دەى ئەگەر رۇزۇو لەكاتى بېنويژىدا دابەزى پىغەمبەر فەرمانى نەدەكرد بە گىرپانەو رۇزۇوى كاتى بېنويژى. لە هەمانكاتدا خودا بۇ بارسووكى نوپۇزى لەسەر ئافرەتى بېنويژو زەيستان هەلگرتوو، لەبەر ئەو پىغەمبەر (دروودە خوا لىبە) فەرمانى نەكردوو بە گىرپانەو نوپۇز! چونكە بە درىژايى سالو لە زۇربەى تەمەندا شتى وا زۇر زەحمەتە، وەك رۇزۇو دەكە نىە كە سالى مانگى بى و بەس!.

هەشتەم: شىتى، بە پىي فەرمايشتى پىغەمبەر (دروودە خوا لىبە): ئەم سى كەسە قەلەمى تەكلىفيان لەسەر نىە تا كۆتايى فەرمودەكە كە لە زنجىرى (۱۳۶) دا رابورد.

نۆيەم: بى بىروابوونەو: وەرگەران لە ئايىن: پاشگەزبوونەو كە بىرئىتەيە لە پىچراندنى رشتەى ئىسلامەتى، جا بەگوتارىيى يا بەكردارىيى، يا بە بىروبارومى بى، بەپىي فەرمايشتى زاتى مەزن: {وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ - سورة البقرة - ۲/۲۱۷} هەروا بەپىي ئەم فەرمايشتى

ترى {لَئِنْ أَشْرَكْتَ لِيَحْبِطَنَّ عَمَلُكَ - سورة الزمر - ۶۵/۳۹} .
گومانیش له وهدا نیه که نههلی کوفر هه موو یه ک میلله تن؟.

دهیه م: بووراننه وهیه، نه گهر سهرو مریوو، به درپژایی نهو رۆژه
یه ک هه ناسه، یا پتر، نه هاته وه سهرو هۆشی خۆی نهوه رۆژوو ده که ی
پووچه، دهنه دهنه مزرئ نه گهر تۆژئ یا زیاتر هاته وه سهرو هۆشی خۆی،
به لام نه گهر وا ریکه وت به درپژایی رۆژ نووست رۆژوو ده که ی دهنه مزرئ،
چونکه خه وتوو شیاوی (نههلییه تی) ههیه بو ئاخوتن له گه لی، به
پیچه نه وه ی که سی که له هۆشخو چوبی.

۱۳۹) چی له رۆژودا سوننه ته:

بۆ رۆژوو ده وان نه م سی شته سوننه تن.

یه که م: کاتی به راستی بۆی ده رکه وت که شهو داها توه به په له
رۆژوو ده که ی بشکینئ. چونکه خو شه ویست (درووه خواه له سه ربه) ده فهر موی:
مه ردوم هه تا په له له به ربانگ بکه ن و به ربانگ نه خه ن به قنگاو له کاتی
خۆیا رۆژوو بشکینن، نهوه نیشانه ی نه وهیه که هیشتا ههر باشن و له ری
راست لایان نه داوه. (شه یخان). ئیبنو حیببانیس له سه حیجی خۆیدا
ده گیریتته وه که: ده ستوری پیغه مبه ر (درووه خواه له سه ربه) وابوو ههر رۆژئ به
رۆژوو بوایه، نوێژی شیوانی نه ده کرد، هه تا چه ندد ده نگئ فهریکه
خورمایان بو ده هیئا، یا ئاویان بو ده هیئا، جا ده نکه خورماکانی
ده خوارد، یا ئاوه که ی ده خوارد وه، نه و جا نوێژی شیوانی ده کرد، نه مه له
هاوینا که فهریکه خورما ههیه، به لام له زستانا، له پیشکردنی نوێژی

شېۋانا، يا بە خورما دەيشكاند، يا بە ئاو. سۈننەتە لە زستانا بەربانگ بە خورما يا بە ئاو بکاتەو، لە ھاوینیشا بە فەرىكە خورما يا بە ئاو رۆژوو بشكىنئ، لەبەر فەرموودەكەى پېشەو. لەبەر ئەوھىش چونكە ئەم دوو شتە ھەردەكەى سوودىكىان ھەيە لەم بارەيەو: شىرىنى ھىز دەبەخشئ، ئاويش ناو سەك پاك دەكاتەو... رەويانىش دەفەرموئ: بەلام ئەگەر خورما نەبوو بە شىرىنى بېشكىنئ، چونكە رۆژوو چاۋوھەناى چاۋ كز دەكا، بەلام خورما رۆشنى دەكاتەو، شىرىنىش بە گشتى دەورى خورما دەبينئ، كەواتە كە خورما نەبوو شىرىنى جىگەى دەگرىتەو.

دووم: دواخستنى پارشيو، لە فەرموودەدا دەفەرموئ: دواخستنى پارشيو لە رەوشتى پىغەمبەرە خاۋەن پەيامەكانە. (ئىبنو حەببان لە صەحىحەكەيدا گىراۋىيەتەو).

دىسان لە فەرموودەدا دەفەرموئ: ئۆمەتى مەن ھەتا پەلە لە بەربانگ بکەن و پارشيو دوا بخەن، ئەو نىشانەى ئەوھە كە ھىشتا لەسەر رەوشتى باشى خۆم ماۋن و پەپرەوى سۈننەتى مەن دەكەن. (ئىمامى ئەحمەد لە موسنەدى خۇيدا گىراۋىيەتەو) سەرەراى ئەوھىش دروستى رەوايى پارشيو ئەوھە: كە يارىدەى عىبادەتكردن دەداو خواپەرست بەھىز دەكا، دەى ھەتا دواكەوئ باشتەر دەبئ بەمايەى بەھىز بوون بۆ رۆژوو دەوان.

ئەودى كە ئەصلى سۈننەتى پارشيو، پارشيو بەكەمى خواردنىش يا بە كەمى خواردنەو، ئاويش جىبەجى دەبئ، بەلام واباشە پارشيوئىكى وا بكا كە ببئ بەھوى بەھىزبوون بۆ رۆژوو دەوان. ئىبنو حەببان لە صەحىحەكەيدا ھەيە: ئەگەر بە قومئ ئاويش بوو پارشيو بکەن.

کاتی پارشیو له نیوه شه ووه دهست پیدهگا، ئیمانی رافعی له کوټایی کیتابی ئیمانا ئەم مه سه له یه ی باس کردووه..

سپیه م: زمانی بپاریزی له قسه ی پرو پووچ و قسه ی بېشه رعی جا ئەگەر ئەو قسه یه ده بوو به هۆی گونا هباری، وهك غه یبه ت و پاشه مملهو دوو زمانی و درۆی ناره و او شتی تری له م باب ه تانه ئەوه نادر وست و ناره وایه، جا له م کاته دا زمان پاراستن له م جوړه قسانه بۆ رۆژوو ده و ان، غه یری رۆژوو ده و انیش، نه وهك سونه ته، به لكو فهرزه، ئەوه تا له سه حیحی بوخاری شه ریفه ده فهرموئ: ئەو رۆژوو ده وانه ی که واز نه هیئ له قسه ی ناره و او له کاری ناره و او خودا کاری به وه ی ئەو نیه که ده می خو ی ببه ستی و واز له خو اردن و خو اردنه وه به یئ! له هه دیشدا دیسان ده فهرموئ: گه لئ رۆژوو ده و ان به س برس یئیی له رۆژوو ده که ی بۆ ده می نیت ه وه گه لئ شه و نو یژ که ریش هه ر شه و نخو ونی و ماندو و بو ونه که ی بۆ ده می نیت ه وه له شه و نو یژ ده که ی (حاکم) وه ده یش فهرموئ: ئەم فهرمووده یه به یئ مه رجی بوخارییه که داینا وه بۆ فهرمووده ی دروست. سه ره رای ئەم به لگانه یش قه سه ی نابه جی پاداشت پووچ ده کاته وه.

١٤٠) ئەو رۆژانه ی که رۆژوو یان تیادا نادر وسته:

رۆژوو ی رۆژی جه زنی ره مه زان و رۆژه گانی جه زنی قوربان نادروسته، له سه حیح هینا هه یه: پیغه مبه ری خوا (مروود خوا له سه رب) ریگه ی نه داوه که له رۆژی جه زنی ره مه زان و له رۆژی جه زنی قورباندا کهس به رۆژوو بی. به هیج شیوه یه ك رۆژوو ی ئەم دوو رۆژه دروست نیه، به نیازی سونه ت بی، یا به نیازی فهرز بی، یا به نیازی نه زرب، یا یا

بەئىيازى ھەر ئىيازىكى تىرى دىروست نىيە، ھەروا گىرتنى رۆژوۋەگەنى
ئەيىامو تەشرىقىش دىروست نىيە، كە بىرىتىن لە سى رۆژوۋەگەنى پاش
رۆژى يەگەمى جەژنى قورىبان، چونكە پېغەمبەر (دروودە خواھ لەسەربە) نەيى
كردوۋە لە گىرتنىان. (ئەبو داوود بە رىستەيەكى دىروست گىراۋىيەتەو).
لە سەحىجى موسلىما دەفەرمۇ: پېغەمبەر (دروودە خواھ لەسەربە) فەرمۇى:
سى رۆژى پاش رۆژى يەگەمى جەژنى قورىبانىش، كە مەشھورن بە
ئەيامو تەشرىق، واتە: رۆژانى قورىبانى سەربىرىن و كىردنى گۆشتەكەيان
بە لەتكە گۆشتو قەدىد، بە ھەلخستنى لەبەرخۆر، ئەم سى رۆژەيش
رۆژانى خواردن و خواردنەو و بە كەلكى رۆژوۋىيەن، رىك وەك رۆژى
يەگەمى جەژن، بەلام خوا دايان و بۇ يادو زىكرى خۇى. گوتراۋىشە: بۇ
ئەو حاجىيەى كە تەمەتتو بە عەمرە دەكاو لە ھەمان كاتا ھەدىي
بەيتى نىيە، ئەو بۇى ھەيە كە ئىيامو تەشرىق بە رۆژوۋىي، لەجىياتى
سى رۆژى كافارەتەكەى كاتى حەج، مەبەست ئەو سى رۆژەيە كە لەم
ئايەتەدا ئامازەى بۇ كراو: {فَمَنْ تَمَتَّ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا
اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ
وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتَ - سورة البقرة - ۱۹۶/۲}. واتە: ھەر كەسى لە
پاش كىردنى عەمرە ئىجرامى شكاندو خۇشى وەرگىتەو تا كاتى
ئىجرامى حەج دادەبەستى ئەو چى بۇ ھەلسوۋا لە ئازەلى دەست
بدات بۇ قورىبانى سەرى بېرى، دەى كەسى ئازەلى دەست نەكەوئ ئەو
پىۋىستە كە سى رۆژ بە رۆژوۋىي لە كاتى حەجدا، وە ھەوت رۆژىش كە
گەرانەو بۇ ۋلاتى خۇتان. لە بوخارى شەرىفا، لە عائىشەو ئىبنو
عومەرەو، دەگىرپىتەو: دەفەرموون (رەزەلە خوايان ئىبە): رىگە نەدراو

بهگهس که له سێ رۆژهی ئهییامو تهشریقا به رۆژووبی، مهگهر بۆ ئهه حاجیه که ئاژهلی دیاری بهیتی دهست نهکهوئ. ئیمامی نهوهوی ئهم فهرمایشته به پهسهند دادهنئ، له پێش ئهویشا ئیبنو صلاح به فهرمایشتی سهحیحی داناوه.

١٤١) رۆژووی رۆژی گومان (صوم یوم الشک):

رۆژووی رۆژی گومانهرۆژ، به نیازی رۆژووی سوننهتی بیهه، نادروسته، ههروا بهناوی ئهوهیشتهوه که له رهههزانه ههر نادروسته، بهلگهی ئهم بریارهش ئهم گوتهیهی عهمماری کوری یاسره که دهفهرموئ: ههرکهسێ رۆژووی ئهه رۆژه بگری که خهک گومانی لیدهکهن و لیان روون نیه که ئهه رۆژه له رهههزانه، یا نا، ئهوه له فهرمانی پیغهمبهر (دروود خواه له سه رب): لهم بارهیهوه دهرچووه. (ترمیزی و ئیبنو سهبان و حاکم به دورستیان داناوه، بوخاریش به تهعلیق گیراویهتهوه). گریمان ئهگهر ئهگهر کهسی نهزری کرد گومانه رۆژ به رۆژووبی رۆژووهکهی دانامهزری. بهلام ئهگهر ریکهوتی رۆژووی سوننهتی ناسایی خۆی کرد ئهوه نادروست نیه، وهک ئهوه رۆژ نا رۆژی بهرۆژووبی و له رۆژی گومانه رۆژووهکهدا سههری رۆژووی سوننهتی خۆی بی، پیغهمبهر (دروود خواه له سه رب): دهفهرموئ: به رۆژوو دوو رۆژ له پێش رهههزانا بهرۆژوو مهبن، مهگهر بۆ کهسی رۆژووی خۆی بگری، وهک ئهوه دهستووری وابی دوو شههمه و پینج شههمه به رۆژوو بی. (شهیخان) ههروا نادروسته که گومانه رۆژ بلکینئ به رۆژووی پێشیهوه،

چونكه له حالى وادا سەر بۆ ئەو دەكئىشى كەس بۆ مانگى نوڧى
رەمەزان نەگەرئ. رۆژە گومان ئەم سى جۆردى ھەيە:

(۱) خەلگى له خۆيانەو ە بېكەن بە مقومقۇ گوايە مانگيان ديوە،
بەبى ئەو ە بلڤن فېسارەكەس ديوپەتى.

(۲) چەند كەسئ لەوانە كە شايتيان وەرناگرئ بۆ ساخبوونەو ە
مانگى نوڧى، شايتەتى بدن لەسەر ديتنى، مانگى نوڧى رەمەزان، وەك
منالان و ژنان و بەدكاران و بەندە، كە لە ئاخىررۆژى لە (مانگى)
كۆمەلە مانگ (شەعبان) دا ئەو شايتەتە بدن.

(۳) ئەگەر باو ەرى وابو ئەو كەسەى دەلئ مانگم ديوە راست دەكا،
ئەو ە پئويستە بە رۆژووبى، بەلام ئەگەر باو ەرى پئىكرد ئەو ە دروستە بە
رۆژووبى، بەلام ئەگەر دوو دل بوو لەو ەدا كە راست دەكا يانا حەرامە بە
رۆژووبى.

۱۴۲) بېيارى دروستبوون لە رۆژى رەمەزانا:

ھەر كەسئ لە مانگى رەمەزانا بەرۆژوبى، بە قەستى بە جووت
بوون، رۆژووەكەى تىك بدا، كەفارتى گەورەى دەكەوئتە سەر، بە
مەرجى جووتبوونەكە تەواو بئ و پئى گوناھبار ببئ، كەواتە: كەفارت
نيە لەسەر كەسئ كە لە رەمەزانا بەرۆژوو نەبئ و جووت بوون ئەنجام
بدا، يا لەسەر كەسئ لەبىرى نەبئ بە رۆژووە دروست ببئ، پئىغەمبەر
(ﷺ) خاوە لەسەر بئ: خودا تۆلەى ئەم گوناھانەى لەسەر ئومەتەم
ھەلگرتووە: گوناھئ كە خاوەنەكەى بە ھەلە بىكاو گوناھئ كە

خاوهنهکهي لهبيري نهبي که نهو کاره لهو کاته دا درسوت نيه، کهفارت لهسر ژنيش نيه، چونکه نهو هر به تيچووني سهری چووک بو ناو لهشی رۆزووهکهي دهشکي، بهر لهوه جووتبوون بيی به جووتبووني تهواو، نهوه رۆزووهکهي دهشکي، ههروا ريپواريش کهفارتی لهسر نيه نهگهر دروست بوونهکه بهو نياز بهی که رۆزووهکهي بی بشکيني، چونکه مافي نهوهی ههيه رۆزووهکهي بشکيني، نهمهيش لهسر فهرمايشتی دروست، ههروا کهفارت نيه لهسر کهسێ که کات به شهو بزانی و جووت بيی، نهوسا دهر بکهوئ که نهو کاته رۆژ بووه شهو نهبووه، چونکه بهمه تاوانبار نابي، جا هر کاتي لهسر نهو شيودهيهی پيشهوه کهسێ جيماعي کرد، کهفارتی رۆزووهکه يهکيکه لهم سێ شته، بهريز دهکهويته سهری، وهک لهم فهرموودهيه دا دهفرموئ: پياوي هاته خزمهتی پيغه مبهر {دروود خوا لهسهر به} گوتی: نهی پيغه مبهري خودا! فهوتاوم. فهرمووی بۆچی فهوتاوی؟ گوتی: له رهمه زاندا به رۆزوو بووم لهگهڵ ژنه کهم دروست بووم. فهرمووی: ئايا ههته که بهندهي نازادا بکهی؟ گوتی: نه. فهرمووی: نهی دهتواني دوو مانگ لهسر يهک بهر رۆزووي؟ گوتی نه، فهرمووی: نهی دهتواني نانی شهست ههزار بدهی؟ گوتی نه. نهبو هوردهيره فهرمووی: جا پياوهکه له لای پيغه مبهر {دروود خوا لهسهر به} دانيشت، ههتا زهميلهی خورمايان هيئا بو پيغه مبهر {دروود خوا لهسهر به} فهرمووی: نهمه بکه به خير، پياوهکهيش گوتی: نهی پيغه مبهري خودا! کي له ئيمه ههزارتره تا پيی بدهم! دسا بهو خودايه، لهم پهري مهدينه وههتا نهو پهري مهدينه خيزانيکی وای تيدانيه که وهک خيزانهکهي خۆم پيويستی بهم خورمايه ههبي! جا پيغه مبهر

(مروودى خۋاى لەسەربى): وەھا پېكەنى تەنانتە ددانە پېشېنەكانى وەدەر كەوتن، ئىنجا فەرمووى: دەپرۆ دەر خواردى خېزانەكەى خۆتى بدە. (شەيخان) لە گېرپانە وەھىەكى ئەبو دادوودا دەفەرموئ: حەلانەيى خورمايان بۆى هېنا ئەندازەى پازدە مەن (صاع) خورماى تىابوو. جا هەركاتى كە نەيىبوو هېچيان بدا دەكەوئتە ئەستۆى هەتا دەيىئ.

رووكارى فەرموودەكە وا دەگەيەنى: كە هەژارى ئەم كەفارتەى لەسەر بى، دروستە بىدات بە كەسوكارى خۆى، چونكە پېغەمبەر (مروودى خۋاى لەسەربى) بە پياوھەكى فەرموو: دەپرۆ دەر خواردى خېزانەكەى خۆتى بدە، بەلام لەسەر فەرمائىشتى كە بە صەحىح دادەنرى، وە فەرمائىشتىكى تر بەرابەرى هەيە، دەفەرموئ: دروست نىە بىدات بە كەسوكارى خۆى، دەق وەك زەكات و چەشنە كەفارتەكانى تر چۆن دروست نىن بدريىن بە كەسوكار، كەفارتى جووتبەنويش هەر وا. فەرموودەكە بەسئ جۆر تەئويل دەكرئ (بەلام بەندە تەر جەمەم نەكرد چونكە ئېرە شوئىنى ئەو جۆرە وردكارىيانە نىە، ئەو دەبئ لە مۆتەووەلاتا باس بكرئ — وەرگير).

١٤٣) مردوويى رۆژووى لەسەربى:

كەسئ بمرئ و رۆژووى رەمەزان قەرزار بئ ئەمە حالىيەتى: ئەگەر بەر لەوەى بۆى رېيكەوئ قەزاي بكاتەوە مرد، وەك ئەوە هەتا كاتى مردنى مەهانە رەواكەى هەرمابى، ئەوە نەگوناهبار دەبئ و نە كەفارتە و نە قەزاي لەسەرە، بەلام ئەگەر بەبئ مەهانە فەوتاندىبوى، ياخود

مه‌ودای بوو بیگیریتته‌وو به نارم‌زوو نه‌یگیراپ‌بووه، ده‌بی به‌م شی‌وده‌یه
 فیدیه‌ی بۆ بدرئ: له‌ که‌له‌پووره به‌ جی‌ماوه‌که‌ی، له‌ بریت‌ی هه‌ر رۆژه
 رۆژوویه‌ک مشت‌ی دغل‌ بدن به‌ هه‌ژارئ. ئە‌مه‌ فه‌ت‌وای عانی‌شه‌و ئی‌بن‌و
 عه‌بباسه، (هه‌ژاه‌ خوا‌یان‌ لای‌به‌) ئە‌م فه‌رم‌ووده‌یه‌ش به‌ل‌گه‌ی ئە‌وه‌یه: ئە‌گه‌ر
 که‌سئ مرد‌و قه‌رز‌اری مان‌گی رۆژ‌وو بوو، با هه‌ق‌داره‌که‌ی له‌ بریت‌ی هه‌ر
 رۆژه رۆژوویه‌کی، ژه‌مئ خۆ‌راک بدا به‌ گه‌دایئ! (تیر‌می‌ذئ ئی‌بن‌و ما‌جه
 گیر‌اوی‌انه‌ته‌وه. تیر‌می‌ذئ ده‌فه‌رم‌وئ: قه‌سه‌ی راست ئە‌وه‌یه: که‌ ئە‌م
 فه‌رم‌ووده‌یه مه‌وق‌وو‌فه له‌سه‌ر ئی‌بن‌و عومه‌ر).

له‌ فه‌رم‌ای‌شت‌یک‌ی تر‌دا ده‌فه‌رم‌وئ: مه‌رج نیه‌ فیدیه‌ی بۆ بدرئ،
 به‌ل‌کوو هه‌ق‌داره‌که‌ی هه‌قی هه‌ی خۆ‌ی رۆژ‌وو‌وه‌که‌ی بۆ ب‌گیر‌یت‌ته‌وه، ب‌گه‌ر
 شتی‌ وا سونه‌ته، به‌پ‌یئ ئە‌م فه‌رم‌ای‌شته‌ی پ‌ی‌غه‌مه‌به‌ر (ه‌رو‌وه‌ خوا‌ه له‌سه‌ربه‌):
 ئە‌گه‌ر که‌سئ مرد‌، رۆژ‌ووی له‌ سه‌ربه‌وو هه‌ق‌داره‌که‌ی ده‌ی‌گیر‌یت‌ته‌وه ب‌وئ!
 (شه‌ی‌خان‌ و که‌سانی‌ تر‌یش گیر‌اوی‌انه‌ته‌وه) له‌ گیر‌انه‌وه‌یه‌کا: ئە‌گه‌ر
 وی‌ستی له‌ جیاتی ئە‌و به‌ رۆژ‌ووی بئ‌ د‌ژایه‌تی نیه‌ له‌ نی‌وانی ئە‌م دوو
 فه‌رم‌ووده‌یه‌دا، که‌ یه‌کی‌کیان ده‌فه‌رم‌وئ: هه‌ق‌داره‌که‌ی خۆ‌ی رۆژ‌وو‌وه‌که‌ی
 بۆ ب‌گیر‌یت‌ته‌وه، وه‌ ئە‌وی‌ تر‌یان ده‌فه‌رم‌وئ: با هه‌ق‌داره‌که‌ی له‌ بریت‌ی هه‌ر
 رۆژه رۆژوویه‌ک ژه‌مئ خۆ‌راک بدا به‌ گه‌دایئ چون‌که‌ ئە‌مه‌ ئە‌وه
 ده‌گه‌یه‌نئ که‌ هه‌ر کام له‌م دوو‌کاره‌ ب‌کرئ بریت‌ی کار‌ی پ‌ی‌وی‌ست له‌م
 مه‌سه‌له‌یه‌دا ده‌که‌وئ، خوا به‌ رۆژ‌وو‌گرت‌نه‌وه، یا به‌ خۆ‌راک به‌خ‌شین بئ‌.

١٤٤) پىرى ئىختىيارو كەسى لە رىزى ئەوابى:

پىرو ئىختىيارىكى وا كە تواناي رۆزوى نەبى، يا رۆزوو توشى ئەركىكى دىژوارى بكاو پىرئىزنو نەخۇش كە ئومىدى چاك بوونەوھى لى نەكرى، ئەمانە رۆزوويان لەسەر نىە، بەلام تۆلە (فیدىە)يان دەكەوئتە سەر، كە برىتییە لە پیدانى ژەمى خۆراك بە مسكىنى، لە جىياتى رۆزووى ھەر رۆژى كە فەوتابى، بەپىي فەرمایشتى خوائ گەورە: {وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ - سورة - ۱۸۴/۲}

واتە: پىويسىتوفەرزە لەسەر ئەو كەسانە كە لەشساغنولە شوئى خۆيانان، بەلام لەبەر پىرىو ناتەواوى) وە، بە خەرچکردنى ھەموو توانايى نەبى، ناتوانن رۆزوو بگرن، لەسەر ئەو كەسانە كە ئەمە حالىانە فەرزە: ئەگەر بە رۆزوو نەبوون، تۆلەى ئەو رۆزوويان بدن، بۆ ھەر رۆژى ئەندازەى خواردەمەنى كەدايەك. ئىبنو عەبباس (رەزە)خوای لىبە: دمفەرموى: ئەم ئايەتە برىارەكەى ھەل نەوہشاوئەوہ، بەلكوو ئەمە سەبارەت بە پىاوو ژنى ئىختىيارە، كە نەتوانن بەرۆزووبن، لە جىياتى ھەر رۆژى رۆزوو شكاندن دەبى ژەمى خۆراك بدن بە كەدايى.

١٤٥) ژنى دووگيان و ژنى مەمكەدەر:

ژنى دووگيان و ژنى منالەبەر، ئەگەر لە ترسى گيانى خۆيان يا لە ترسى نەخۇش كەوتنىان رۆزوويان نەگرت، پىويسىتە قەزای رۆژەووەكە بكەنەوہو، فیدىەيان لەسەر نىە، دەق وەك نەخۇش وان. بەلام ئەگەر لە ترسى مندالەكەيان رۆزوويان نەگرت، وەك ئەوہ سىكپ مەترسى ئەوہى ھەبى كە سىكەگكەى لەباربچى، وە منالەبەر مەترسى ئەوہى ھەبى كە

شیره‌که‌ی که‌م بکا، ئه‌وه گێرانه‌وه‌و بریتیان له‌سه‌ره، که بریتیه له خۆراکدان به‌ گه‌دایی له بریتی رۆژی که به رۆژوو نه‌بن، به‌پیی ئه‌م نایه‌ته {وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ} له‌ فه‌رمووده‌یشدا ده‌فه‌رموی: خودای گه‌وره‌ هه‌م رۆژوو هه‌م نیوه‌ نویژی له‌سه‌ر ریبوار هه‌لگرتووه، له‌سه‌ر سکپرو منالبه‌به‌ریش رۆژوو هه‌لگرتووه. (ئه‌حمه‌دو ئه‌بو داوودو تیرمیذی و نه‌سائی گێراویانه‌ته‌وه. تیرمیذی به‌ فه‌رمووده‌یه‌کی جوانی داناوه). وه‌کی تریش ئه‌م رۆژوو شکانه، سه‌ره‌رای ئه‌م نایه‌تو فه‌رمووده‌یه‌ هۆی تریشی هه‌یه که ئه‌مه‌یه: ده‌بی به‌هۆی بووژانه‌وه‌ی دووسه‌ر که بریتین: له‌ دایک و منالکه‌ی!.

١٤٦) نه‌خۆش و ریبوار:

بۆ نه‌خۆش و ریبواریش پی نه‌بوون دروسته له‌ ره‌مه‌زانا، به‌ پیی نایه‌تی: {فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ - سورة البقرة - ١٨٤/٢} واته: جا هه‌رکه‌سی نه‌خۆش بی، یا له‌سه‌ر سه‌فه‌ربیی، وه‌ به‌رۆژوو نه‌بی، ئه‌وه دروسته، به‌لام ده‌شی که مه‌هانه‌که‌ی نه‌ما چه‌ند رۆژی خواردوو، ئه‌وه‌نده رۆژ قه‌زا بکاته‌وه. بۆ نه‌خۆش ئه‌م دوو شته به‌ مه‌رج گه‌راوه: تووشی ئازاریکی سه‌خت ببی به‌هۆی گرتنی رۆژوو هه‌که‌وه، یا مه‌ترسی ئه‌وه‌ی هه‌بی که دره‌نگ چاک ببیته‌وه.

جا ئه‌گه‌ر نه‌خۆشینه‌که سه‌روم‌پ‌بوو، بواری نه‌ده‌دا، ئه‌وه مافی ئه‌وه‌ی هه‌یه هه‌ر له شه‌وه‌وه نیت نه‌هینی، به‌لام ئه‌گه‌ر پ‌چ‌ر پ‌چ‌ر بوو، وه‌ک که‌سی تاوه تاه‌ی لیبی و ناو به‌ناو له‌رزو تاکه‌ی به‌ری بدا، ئه‌وه ئه‌گه‌ر له شه‌وا تاداربوو بۆی هه‌یه هه‌ر له شه‌وه‌وه واز له نیت به‌ینی،

دەنا لەسەرىهەتى كە بەشەو نیت بهیئى، جا نەرگەر ئاتاج بوو
رۆژوو دەكەى بشکینى، دەنا بە تەواوى بکا، ئەمە کاتى وایە كە مەترسى
نەمانىی خۆى نەبى بەهۆى رۆژوو دەكەو، بەلام ئەگەر مەترسى ئەووى
هەبوو، ئەو لە سەرىهەتى كە بە رۆژوو نەبى!

بزانە كە زۆر بۆهینانى برسیتی و تونیتی دەق وەك نەخۆشى وایە،
ئەم دوەیش دەبن بەهۆى رۆژوو شکاندن، بەپىئى ئەو مەرج و حالەتانی
كە بۆ نەخۆشى دانراون.

بەلام ریبوار بەم مەرجانە مافى رۆژوو نەگرتنى هەیه: دەبى
سەفەرەكەى درێژو رەواى، كەواتە: لە سەفەرى كورتو لە سەفەرى
گوناها رێگەى رۆژوو نەگرتنى پى نادى، چونكە هۆى بارسووكى
نابەستى بەبى فەرمانى خواو، گونا نەبى بەهۆى بارسووكى! وەلى بۆ
ریبوار رۆژوو گرتن باشترە، بە مەرجى زیانى پى نەگەیهننى، ئەگەر دەبوو
بەهۆى زیان بوى ئەو پینەبوون خیرترە!

١٤٧) رۆژووى سوننەت (صوم التطوع):

گرتنى رۆژووى رۆژى دوو شەممان و پینج شەممان زۆر سوننەتە،
بەپىئى ئەو فەرموودەیهى كە ئەبو ھورەیرە (رەزە خواى لایبە) دەگێرپیتەو،
دەفەرموى: پینجەمبەر (مروودە خواى لەسەربە) زۆر جارەن رۆژى دوو شەممان و
پینج شەممان بەرۆژوو دەبوو. (ئەحمەد بەرشتەیهكى دروست
گێراویەتەو) گرتنى رۆژووى ئەیامو لبیزیش لە هەموو مانگى
سوننەتە، واتە: رۆژە شەو رووناكەكان، كە بریتین لە رۆژانى سیازدەو
چاردەو پازدەى مانگ، بەپىئى گوتەكەى ئەبو زەر (رەزە خواى لایبە) كە

دەفەرموئ: پېغەمبەر (درودە خواە لەسەربە) کردبووی بە یاسا فەرمانی
پیکردین کە ئەو رۆژانەی شەووەکانیان هەتا بەیانی مانگەشەو،
بەرۆزووبین، کە بریتین لە رۆژانی سیازدەو چارەدو پازدە. فەرمووی:
دەیفەرموو (درودە خواە لەسەربە): گرتنی ئەم سێ رۆژە لە هەموو مانگی، وەک
ئەو وایە کە کەسێ بە درێزایی سالی، سالی دوانزەمانگە بەرۆزوو بێ.
نەسانی گیراویەتەو، ئیبنو حەببان بەدروستی داناو. سوننەتە شەش
رۆژ لە مانگی شەشەلان بەرۆزوو بێ، چونکە خوشەویست (درودە خواە
لەسەربە) دەفەرموئ: هەرکەسێ لە پێشدا رۆزووی مانگی رەمەزان بگرێ، وە
لە پاش ئەویش شەش رۆژ لە مانگی شەشەلان بگرێ، ئەو وەک و بە
درێزایی سالی بەرۆزوو بێ وایە. (رواه الجماعة الا البخاری والنسائی).

ئەم شەش رۆژە سوننەتە بەسەر یەکەو بەگرین و یەک سەر لە
دوای رۆژی جەژنەو دەستیان پێبکا، چونکە باشتیانی چاکە چاکە
بەپەلەیه، باشتین خێر خێری بەپەلەیه، سوننەتە گرتنی رۆزووی
رۆژی نۆهەم و دەهەمی موحەرەم، ئیبنو عەبباس (رواه خواەیان لیبە)
دەفەرموئ: پېغەمبەر (درودە خواە لەسەربە) کە تەشریفی هات بۆ مەدینە،
تەماشای کرد جوولەکەکان دەی موحەرەم بە رۆزوو دەبن، فەرمووی:
ئەم رۆزوو هە چیه؟ گوتیان: ئەمڕۆ رۆژیکی زۆرباشە، ئەمە ئەو
رۆژەیه کە خودا نەوێ حەزەرتی یەعقوب پېغەمبەری تیدا
رزگارکردوو لە دەستی دوشمنی خۆیان، مۆسا لەم رۆژەدا سوپاس بۆ
خودا لەسەر نێعمەتی قوتاربوون لە دەستی دوشمن بەرۆزوو بوو، وە
ئیمەیش چاوە ئەو دەکەین و دەگیرین، حەزەرتیش (درودە خواە لەسەربە)
دەفەرموئ: کەوابی بۆ من رەواترە کە پەیرەوی مۆسا بکەم لەمەدا هەتا

شېۋە.. جا پېغەمبەر (دروود خواد لەسەربە) خۆی گرتنى، وه فەرمانیشیدا به گرتنى رۆژوووهکەى له لایەنى موسوئلمانانەوه. (شەيخان).

ديسان له ئىبنو عەبباسەوه دەفەرموى: پېغەمبەر (دروود خواد لەسەربە) رۆژى دەى موحەرەم كە ناودارە به رۆژى عاشوورا بەرۆژوو بوو، وه فەرمانیدا به موسلمانانیش كە ئەو رۆژه به رۆژووبن. گوتيان: ئەى پېغەمبەرى خوا! ئەم رۆژه جوولەكەو گاوريش ریزی لیڤدەگرن، فەرمووی: كەواتە خوا حەزكات ئەگەر ماين و نەمردین له سالى ئايندەدا رۆژى نۆهەمیشى دەگرين، تا خۆمان له گاورو جوولەكەگان جیابكەینەوهو لاسكایى ئەوان نەكەینەوه. فەرمووی: ئیتەر پېغەمبەر (دروود خواد لەسەربە) (له پيش هاتنى سالى ئاينەدا) كۆچى دوايى كرد. (موسليم و ئەبو داوود) هەروا گرتنى رۆژى عەرەفەى جەژنى قوربان، بۆ غەيرى كەسێ كە خەرىكى حەجكردن بێ، پېغەمبەر (دروود خواد لەسەربە) دەفەرموى: رۆژووى رۆژى نۆى مانگى قوربان - كە لەو رۆژەدا حاجيان وان لەكۆى عەرەفە - بریتى گوناھى سالى پيش خۆى و سالى پاش خۆى دەكەوى. (موسليم له صەحیحى خۆیدا گێڕاویەتەوه) بەلام حاجى بانەيگرى، چونكە ئەو لەم رۆژەدا سەرگەرمى پارانەوهو كردارەكانى حەجە، لەبەر ئەوەيش پېغەمبەر (دروود خواد لەسەربە) نەيى كردوووه له رۆژووى رۆژى عەرەفە، بۆ كەسێ لەسەر كۆى عەرەفەبێ. (ئەحمەدو ئەبو داوودو نەسائى و ئىبنو ماجە له ئەبو ھورەيرەوه دەيگێرنەوه) ھەروا گرتنى رۆژووى نۆ رۆژى يەكەمى مانگى نۆمىنە، ئەبو داوود (رەزە خواد لىبە) دەگێرپتەوه: پېغەمبەر (دروود خواد لەسەربە) نۆ رۆژ له سەرەتای مانگى قوربانەوهو رۆژى عاشوراو سێ رۆژ له ھەموو مانگى و يەكەم دووشەمەو يەكەم پېنج شەمەى ھەموو مانگى بەرۆژوو دەبوو.

۱۴۸- رۆژووی ناباش (الصوم المکروه):

رۆژووی سال دوانزده مانگه نابەشە، حەزرت (ەرۆودە خواە لەسەر بە) دەفەرموی: رۆژووی ئەوەکەسە گێرا نەبی کە سال دوانزده مانگە بەرۆژوو دەبی! (شەيخان و کەسانی تریش گێراویانەتەو) لەبەر ئەوەمیش پیغەمبەر (ەرۆودە خواە لەسەر بە) ریگە ی ئەدا بە ئیبنو عومەر کە رۆژووی سال دوانزده مانگە بگری، ئەوەبوو کە ویستی شتی وابکا، پی فەرموو: شتی وا مەکە. (شەيخان و کەسانی تریش گێراویانەتەو).

ئەنەس (رەزای خواە لین بە) فەرمووی: سی کەس چوون بۆ مالی هاوسەرەکانی پیغەمبەر (ەرۆودە خواە لەسەر بە) لە بارە ی بەرستش و عیبادەتی حەزرتەو پرسیاریان هەبوو، کە پێیان گوێرا بەرستشی پیغەمبەر (ەرۆودە خواە لەسەر بە) چەندەو چۆنە وەک بلێی بە کەمی بزانی وابوو، جا گوێیان: ئیمە لە گوێ و پیغەمبەر (ەرۆودە خواە لەسەر بە) لە گوێ، ئەو زاتە خودا بە صەریحی نایەت لە گوناھی بەرودوداوی خوێش بوو، ئەوەتا یەزدانی گەرە مژدە ی دەدات و پی دەفەرموی: {إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ، لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ - سورة الفتح - ۱/۴۸-۲} . جا یەکیکیان فەرمووی: من بە شەو ناخەوم هەرشەو نوێژ دەکەم هەتا هەتایە، یەکیکی تریشیان فەرمووی: منیش سال دوانزده مانگە هەر بەرۆژووم دەبم و یەک رۆژی لی ناخۆم، ئەوێ تریشیان فەرمووی: منیش لە ژن کەنار دەگرم و هەتا هەتایە ژن ناھینم و توخنی ژن ناکەوم. جا پیغەمبەر (ەرۆودە خواە لەسەر بە) هات بۆلایان و فەرمووی: ئەو وەها دەلێن و ئەم قسانە دەکەن! دەسا بەو خودایە لە ئیو زیاتر لە خودا دەترسم و لە ئیو زیاتر تەقوای دەکەم، لەگەڵ ئەوەی شا من بەش بە حالی خۆم

ناوبەناو رۆژوۋى سۈننەت دەگرمو ناو بەناو بەرۆژوۋ ناپم و بە بەشەو بەشى شەونوۋىژ دەگەم و بەشى خۇشىم دەخەوم و لە ھەمان كاتا ژنىشم ھىناو ھەلال و ھاسەرم ھەيە، دەى بزانن ئەمەى بۆم باسكردن رېگەو رەقتارى منە، ئەوۋى پىۋى رازىيەو خوداى لى رازىيە، ئەوۋى لارى لەم رىبازەى من ھەيە لە من نىە. (شەيخان و كەسانى ترىش).

رۆژوۋى رۆژوۋى ھەينىش بە تەنيا ناباشە، ئەگەر بەنيازى سۈننەت بى. لە صەحىجەينا، لە ئەبو ھورەيرەو. ھەزرىت (دروۋىدە خوا ەسەربە) دەفەرمۇ: بە تەنھا رۆژى ھەينى، بۆ رۆژوۋى سۈننەت، بە رۆژوۋ مەبن، مەگەر رۆژى لە پىشەو، يا لە پاشىو، لەگەلى دابگرن. ھەروا رۆژوۋى رۆژى شەممەيش ناباشە، ھەزرىت (دروۋىدە خوا ەسەربە) دەفەرمۇ: رۆژوۋى رۆژى شەممە بە تەنيا، بە نيازى سۈننەت مەگرن، مەگەر رۆژوۋەكەى فەرز بى لەسەرتان (ئەبو داوودو تىرمىذى و ئىبنو ماجەو بەيھەقى گىراپايانەتەو، بەيھەقى بەدروست - صەحىح - ى داناو) لەبەر ئەوۋىش چاولىكەرى جۈولەكە نەكەين، چۈنكە ئەوان شەممە بەرۆژوۋى گەورەى خۇيان دادەنن! ھەروا لە بەرھەمان ھۆى چاولىكەرى گرتنى رۆژوۋى رۆژى يەك شەممەيش ناباشە، چۈنكە نەصرانى ئەم رۆژە بە رۆژى خۇيان دادەنن و بە گەورەى دازانن، پىغەمبەرىش (دروۋىدە خوا ەسەربە) ئەوۋى پىۋى خۇشبوو كە پىچەوانەى خاوەن نامەكان بكاو، لە كارو بارى ئايىنىدا چاۋ لە وان نەكا!.

۱۴۹) رۆژوۋى سۈننەت بۇ ئافىرەت:

رۆژوۋى سۈننەت بۇ ئىمىردىدار، ئەگەر مېردەكەى لە گەلىابى، نادروستە، مەگەر مېردەكەى رېگەى بىدا، چونكە بېغەمبەرى خوا (دروودە، خواۋەلەسەرىن) دىفەرمۇئ: يەك رۆژ چىيە، نابى ئن بەبى فەرمىانى مېردەكەى رۆژوۋ بگىرئ ئەگەر مېردەكەى لەمال بوو لە گەلىا، رۆژوۋى رەمەزانى لى دەرچى. (ئەحمەدو شەيخان) بەلام ئەگەر لە مال نەبوو، واتە: لە ماۋەى رۆژوۋەكەدا لەگەل ئنەكەيدا نەدەبوو، ۋەك ئەۋە لە سەفەربوو، ئەۋە ئنەكەى مافى ھەيە بەبى رېگە پېدانى مېردەكەى بەرۆژوۋى.

۱۵۰) زەكاتى سەرفىترە:

بۇيە پىئى دەگوتىرئ سەرفىترە، چونكە فىطر لە عەرەبىدا واتە: رۆژوۋوشكاندن، ئەمەيش بەھۋى ھاتنى جەئزەۋە، فەرز دەبى، جەئزىش كە ھات رۆژوۋ تەۋاۋ. (لە كوردىشدا بۇيە پىئى دەگوتىرئ: سەر + فىترە، چونكە ھەموو سەرى، سەرفىترەى لەسەرە) ۋەپىشى دەگوتىرئ: زەكاتى جەستە، چونكە دەرۋون خاۋىن دەكاۋ دل پاكز دەكاۋ كىردەۋى باش پىئى نەشۈنماۋ گەشە دەكا... سەربەلگەى فەرزبوۋنى، ئەۋ فەرموۋدەپەيە كە شەيخان لە ئىبىنو عومەرەۋە (رەزەلە خواۋەلىيە) مەنى خورما، يا مەنى جۆ سەرفىترەى دانا لەسەر ھەموو موسولمانى، خواۋ: ئازاد بى، يا بەندە، نىرىنەبى، يا مېيىنە، گەۋرەبى يا بچوۋك.

مەرچى پيويستبوونى ئىسلام، (خۇشەويست (دروود خواست لىسەرىپە) دىفەرەمۇئ: لەسەر ھەموو مۇسلمانى..). كەواتە بېچىروا سەرفتەرى لەسەر نىيە،

دوود مەرچى: ئاوابوونى خۆرى رۆژى دوا رۆژى رەمەزانە، كە بۆ بەيانى جەژنە، گوتراويشە: پيويست دەبى بە شەبەقدانى بەيانى رۆژى جەژن، چونكە سەرفتە تاعەتتىكە پەيوەندى بە جەژنەو ھەيە، لەبەر ئەو، لەسەر قەسەى ئەم فەرمايشتە، نابى لىي پيش بىكەوئ! دەق وەك چۆن قوربانى پەرسىتىكە پەيوەندى بە رۆژى جەژنەو ھەيە لەبەر ئەو بەھىچ جۆرى لە جەژن پيش ناكەوئ سەرفتەرىش ئاوا.

سەيىھ مەرچى: دەبى داراي سەرفتەركەبى، ئەگەر نەدارابوو سەرفتەرى لەسەر نىيە، نەدارا لەم شوينەدا ئەو كەسەيە كە ئەوئەندى مال نەبى كە زىيادى ھەبى لە مەسەرفو زىوارى پيويستى شەوو رۆژى جەژنى خۆى و ھەر شتئ كە گوزەرانى لەسەرى بى، خواھ مەرؤف بى يا شتى تەربى، جا ئەگەر لەم ئەندازەيە زىيادى ھەبوو، دەبى بە پيى توانا سەرفتەرى بەدا.

ھەركەس سەرفتەرى خۆى و سەرفتەرى ئەو كەسەى لە مۇسلمانان كە زىوارو گوزەرانى دەكەوئتە سەرى دەدا، وەك ژنى و منالى وردى خۆى و منالى گەورەى خۆى كە كاسپى بۆ نەكرئ، ھەروا باوك و دايكى ھەژارى، ھەروا باپىرەو نەنكى ھەژارى، ھەروا خزمەتكارو كارەكە، ئەگەر بە نانەسكى ئىشيان بۆ دەكرد. بەلام ئەگەر خزمەتكارو كارەكەر بەكرئ ئىشيان بۆ دەكرد. ئەو سەرفتەريان لەسەر ئەو نىيە، لەسەر خۆيانە، ھەروا سەرفتەرى بەندەى خۆيى دەكەوئتە سەر، بەپيى فەرموودەكەى

ئیبینو عومەر (رهزاه خواہ لیبہ) دہفہرموی: پیغہمبہر خوا (مروودہ خواہ لہسہربہ) فہرمانی کردووہ کہ سہرفترہی ئەمانہ بدرئ: بچووک و گہورہو ئازاو بہندہو ہەر کہسئ کہ زیواری لہ سہرتان بی! (موسلیم و کہسانی تر گپراویانہتہوہ). بہلام ہہندی بیپروا ہہن زیواریان لہسہرتہ، بہلام چونکہ موسلمان نین سہرفترہیان بو نادرئ، ئەمانہ وەك ژنی کیتابی و خزم و بہندہو کہنیزہکی ناموسلمان.

ئەندازہی پیویستی سہرفترہ بو ہەر کہسئ یەك من (صاع) ہ لہ پیبژئی کہ زۆربہی خەلکی ئەو شوینہ بہوہبژین. بہ پیی فہرموودہکەئیبینو عومەر کہ لہ پیشہوہ رابورد. ئەو دانہوئلہو میوہیہی کہ دہیہکی لیدہگہوئ بو زہکات بہ کہلکی سہرفترہیش دئ. تہانانت کہشکیش بو سہرفترہ دەست دہدا، چونکہ فہرموودہیہکی دروست سہبارت بہ کہشک ہہیہ، بہلام تہنیا بو ئەو کہسہ دەست دہدا کہ خۆراکی کہشک بی، ئەوہی دہدرئ بہ سہرفترہدا دہبی نہنگدار نہبی، وہ دہبی دانہوئلہ بی، بہہاگہی نابئ، چونکہ دہق (نہص) لہسەر دانہوئلہ کہراوہ. بوہیش دہبی لہ پیبژیوی خەلکی شار بی، چونکہ ہہزاران دلیان لہسەر ئەوہیہ. مەن بہ پیوانہی میسری چواریہکی کیلہیہ، کہواتہ: کہیلہی میسری بہشی سہری چوارکہ دہکا. ہہندی زانا دہفہرموون: بہہای زہکاتہگہیش دہبی، بہمہرجئ قازانجی ہہزاری تیادابی، چونکہ موغاز بہ خەلکی یہمەن دہفہرموی: جل و بہرگ شال و جوغہو لہجیاتی جوو گہنمہسامی بو بہینن، چونکہ ہیئانی ئەمانہ بو ئیوہ بارسووکی ترہو بو ہاورپیانی پیغہمبہرو دانیشتوانی مہدہینہیش باشترا!

زهكات و سهرفته دروست نيه بدریٲ به بنهچه و وچه واته:
 زهكات به ئوصول و فوروع دهرناچئ، چونكه ژيواری ئه مانه نهگهر ههژار
 بن له سهر زهكات دهرمهگهيه، واته: ههر كهسئ ژيواری له سهر كهسئ بی
 زهكاتی نهو كهسهی پئ ناشئ، و دئ له لای ئیمامی مالیک (رهزاه خواه لیبئ)
 دروسته باپیره زهكاتی خوی بدا به کورپ کورپ خوی. به لام زهكات به
 براو برازاو مامه و ئاموزاو به خوشك و خهشكهزاو به خال و خالوزاو به
 پووړو پورزا دهردهچئ به ناوی ههژاران هوه. دروست نيه زهكات له
 شوینیکه هوه بېرئ بؤ شوینیکي تر چونكه پیغه مبهه (درووده خواه له سهر به)
 دهفه رموی: له دهوئه مه نده گانیان وهرده گیرئ و دهریٲ ته هوه به
 ههژاره گانیان. گوتراویشه: گواسته نهو دی زهكات دروسته له شاریکه هوه بؤ
 شاریکی تر، به پئی فهرمایشته کهی موعاذ، که توژی له مه وپیش
 نووسیمان.

نهگهر ههژارئ قهرزیکی له سهر بوو، خاوهن قهرزه کهی پئی گوت:
 ئهوا نهو قهرزه دی له سهر ته دام به تو له حیاتی زهكاتی سهرفته، بهمه له
 کوئی ناکه وی، له سهر فهرمایشتی دروست، به لکوو ده بی قهرزه که
 وهریگریته هوه نهوسا بیداته هوه پئی له حیاتی سهرفته، پیغه مبهه
 (درووده خواه له سهر به) دهفه رموی: لهم رۆژهدا ههژاران له گه دایی بی نیاز بکهن
^(۱) به ئئ نهگهر قهرزه که سپارده بی نهوه دروسته.

^(۱) ئهمه تدرجهمی ئهم دهقیه، کهتایبه ته به فیهولویه سهره که، له کفایه
 الاخیاره کدا نیه: (واذا کان الفقیر علیه دین فقال له الدائن: جعلته عن زکاتی لا
 یجزئه علی الصّحیح حتی یقبضه لقوله صلی الله علیه وسلم: أغنوهم عن السّؤال فی هذا
 الیوم) بؤ نهوی بزاین که چون ئهم هدیسه ده بی به به لگه بؤ ئهم بریاره. ده لئین: لهم

۱۵۱) کاتی دہرکدنی:

دروست نيه دهرگردنى سهرفتره له شهوو روژى جهژن وابخړى، مهگهر لهبهر مههانهى رموا، وهك ئهوه كهسيكى واى دهست نهكهوئ كه رهكاتى پئ بشئ، يا دهستى دهكوت، بهلام لهبهر هوئى دهستى پئى نهدهگه‌يشت. باشتري‌ن كات بو دانى سهرفتره له پاش شهبهقى بهياني روژى جهژنه‌وه‌يه هه‌تا كاتى دهرچوونى مهردوم بو نوئژى جهژن! چونكه ئيبنو عومهر {ره‌اه‌خواه‌ليني} دهفه‌رموئ: خيرترينى ئه‌وه‌يه كه له‌پيش ئه‌وه‌دا مهردومه‌كه به‌چن بو نوئژ بدرئ به‌هه‌زاران. (شه‌يخان) زاناكان له سهر ئه‌وه ريكه‌وتوون: كه به روژئ دوو روژ له پيش جهژنا دروسته بدرئ، ئه‌بو حه‌نيفه دهفه‌رموئ: دروسته سهرفتره له پيش ره‌مه‌زانيشه‌وه بدرئ، شافعي‌ش دهفه‌رموئ: دروسته له سهره‌تاي ده‌مه‌زانه‌وه بدرئ. وا باشته سهرفتره بدرئ به‌و خزمانه كه ژيواريان له‌سهر سهرفتره دهره‌كه نيه، وهك خوشك و براو مامه‌و پوو‌رو خال و خوشكى دايك و منالي ئه‌مانه، بگره هه‌تا نزيكتر بئ خيتره.

دۆخدا، همزاره که، راسته قمرزه کهی لهسمر نامیستی، بهلام به عهملهی هیچ وهرناگری بو
خهرجی رۆژی جهرنی، لهکاتی وادا، همزار له سوال و دهرووزی رۆژی جهرن بی نازایی.

— وہرگیر —

(۱۵۲) حیکمه‌تی سهر فتره:

حیکمه‌تی سهر فتره نه وه‌یه خودا کردو ویسه‌تی به هوی
پاک‌کردنه‌وه‌ی رۆژووه‌وان له ئۆبالی قسه‌ی پروپوچ، به پیی نه‌م
فه‌رمایشته‌ی ئیبنو هه‌بباس (ره‌زاه‌خواه‌لاینبه‌) که دمفه‌رموی: پیغه‌مبه‌ر
(درووده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌) سهر فتره‌ی داناوه‌ هه‌تا رۆژووه‌وان پاک بکاته‌وه‌ له‌ ماکی
قسه‌ی پروپوچ هه‌رزه‌گویی، وه‌ هه‌تا بشبیت به‌ خۆراکی جه‌ژنی
هه‌ژاران. (ئه‌بو داوودو ئیبنو ماجه‌و حاکم گیاراویانه‌ته‌وه‌، حاکم به‌
دروستی داناوه‌) دیسان له‌به‌ر نه‌وه‌یش که هه‌ژاران به‌پاریژی له‌ رووی
زهردی سوال، له‌م رۆژه‌ پیرۆزه‌دا، وه‌ک هه‌زهرت (درووده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌)
دمفه‌رموی: له‌م رۆژه‌دا هه‌ژاران بی‌ نیاز بکه‌ن له‌ گه‌رانی دمرگاو ده‌گا
(حاکم گیاراویه‌ته‌وه‌).

(۱۵۳) باسی گه‌وره‌یی رۆژوو:

فه‌رمووده‌ی گه‌لی زۆر سه‌بارت به‌ به‌هری رۆژوو هه‌یه‌، له‌
فه‌رمووده‌یه‌کا خۆشه‌ویست (درووده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌) دمفه‌رموی: رۆژوو و قورئان،
له‌ رۆژی قیامه‌تا، تکا ده‌که‌ن بۆ به‌نده‌، رۆژوو دمفه‌رموی: ئه‌ی خودایه‌!
به‌هوی منه‌وه‌، له‌ رۆژدا، نان و ئاو و ئارمژوو ده‌کانی لی قه‌ده‌غه‌ بوو بوو،
که‌واته‌ هه‌قی له‌سه‌رمه‌، له‌به‌ر نه‌وه‌ من له‌ خزمه‌ت تۆدا تکا‌ی بۆ ده‌که‌م،
ئومید ده‌که‌م که‌ تکا‌که‌م قه‌بوول بفه‌رمووی، قورئانی‌ش دمفه‌رموی:
منیش به‌شه‌و خه‌وم لی زپاندبوو، که‌واته‌ تکام گیرا که‌ بۆی، جا تکا‌ی
هه‌ردوکیان قه‌بوول ده‌کری! (ئه‌حمه‌د به‌ رشته‌یه‌کی دروست

گيرايه ته وه) له فهرمووده يه كي تر دا دمفهرموئ (درووده خواه له سهربه): ههر بهنديئ بۆ رهزاي خوا دا يهك رۆژ رۆژوو بگريئ، مسۆگهر كه خودا به هۆي رۆژووي ئهو رۆژوه ههفتا سال له ئاگري دۆزهخ دورى دهخاته وه! (رواة الجماعة الا ابا داود).

١٥٤) هه ره شه له رۆژوو نه گرتنى ره مهزان:

هه ره شهي زۆر ههيه لهو كه سهي كه له ره مازانا به بۆ به هانهي رهوا به رۆژوو نه بۆ، وهك ئهو به پيغه مبه ر (درووده خواه له سهربه) دمفهرموئ: كه سى (به بۆ به هانه يه كي رهوا كه خودا ريگهي پيدا بۆ) رۆژى له رۆژووي ره مهزان بخوات، ئه گهر گريمان به دريژايي سال له حياتي ئهو تاقه رۆژه به رۆژوو بۆ، هيشتا شويني ئهو تاقه رۆژه پىر ناكاته وه! (د/ماجه/ت).

١٥٥) نزاى رهوا به زمانى به رۆژوو وه:

تير ميذى (رهزاي خواه ليبي): به رسته يه كي جوان دهگير پته وه: پيغه مبه ر (درووده خواه له سهربه) دمفهرموئ: ئهم سى جوړه كه سه نزاو پارانه وهيان له لاي خوا گيرايه: رۆژوو وهوان ههتا به ربانگ دهكاته وهو پيشه وای دادپه روهر و مرقفي سته مدیده، ههروا خوشه ويست (درووده خواه له سهربه) دمفهرموئ: ههيه بۆ رۆژوو وهوان لهكاتى به ربانگ كردنه وهدا، نزاى كه خوا گيراي دهكا (ئيبنو ماجه گيرايه ته وه).

(۱۵۶) مانگه پیرۆزه که:

پیغه مبهری خوا (درووه خوا، گه ووه له سه ره) له کو تایی مانگی کوله مانگا، له دوا رۆژیدا، وتاریکیدا، فهرمووی: ئه ی موسلماننه کان! وا به خیرو خوشی مانگیکی مه زنی پیرۆز، ته شریفی هیئاوسیبهری رحمه تی له سه ره کردن، ئه و مانگه مه زنه یه که له یله تولقه دری تیا دایه، که شه ویکی وایه له ههوار مانگ گه وره تره، نه و مانگه یه که خودا گرتنی رۆژووی رۆژه که یی فهرز کردووه له سه رتان و، شه ونویژی شه وه که یی سوننه تیکی گه وره بۆتان، ههر که سی له م مانگه دا کاریکی سوننه ت بکا، وه که ئه وه وایه که ئه و کاره ی له مانگه کانی تر دا به فهرزی کردبی (دوو رکات نویژی سوننه ت له ره مه زانا به قه د دوو رکات نویژی فهرز له مانگه کانی تر دا خیری ده گا، وه هه روا خیرو سه لاوات و قورئانخویندن و سه لاوات و وه هه رکه سی له م مانگه دا فهرزی ئه نجام بدا وه که ئه وه وایه که ئه و فهرزه ی له مانگه کانی تر دا چه فتاجار حییه جی کردبی، ئه م مانگه ههر خوی مایه ی ئارام و هیمنیه، ئارامیش پاداشتی گه وره یه، که بریتیه له به هه شتی به رین، ههر خوی مانگی دلدا نه وه و نه وازو شه، ئه و مانگه یه که رق و رۆژی ئیماندار تیا دا زیاد ده گا، ههر که سی له م مانگه دا به ربانگ بۆ رۆژووه وانی به ربانگی پی کردته وه خیری ده گا، به بی ئه وه که له پاداشی رۆژووه وانه که ئاماده بکا، ده بی به هو ی داپۆشین ی گونا هه کانی و ده بی به هو ی ئازاد بوونی له ئاگری دۆزه خ! سه ره پای ئه وه پیش ری که به قه د ئه و رۆژووه وانه که هیچ که م ببیته وه. یاران عه رزیان کرد: ئه ی پیغه مبهری خوا! هه ندی له ئیمه نه و نه دی نیه که به ربانگی که ته او بۆ رۆژووه وانه دروست بکا، ئه ی ئه وه چی بکا و چۆن ئه م به هره گه وره یه ی له کیس

نه چي؟! فهرمووی (دروود، خواه له سه ربنا): خوی گه وره به رحمة تی خوی نه م
به هره گه وره یه دها به و که سانه یش که نه و دیان بو ناکری به لام به
دهنکی خورما، یا به جامی ناو، یا به ژمی شیراو، به ربانگ ده که نه وه به
رؤژووه وانی! رهمه زان نه و مانگه یه که هه وه لکه ی رحمة ته،
ناوه راس ته که ی لیخو شبوونه، ده ی کو تایی نازاد بوونه له ئاگری دۆزه خ!
هه تا ده توانن له م چوار گاردی زور تیا دا بکه ن: دوو کاریان ده بن به هوی
خو شنوودی و رهمه ندی په روه ردگار تان، دوو کاریشان به بی نه وان ناتان
کری، نه و دوو دیان که ده بن به هوی رهمه ندی خودا، یه که میان
شه هاده ی (لا اله الا الله) یه و دوو دیان ته و به و ئیستیغفاره، نه و
دوویشیان که به بی نه وان ناتان کری، یه که میان نه و یه له که خودا داوی
به هه شت بکه ن و دوو دیان نه و یه که په نا بگرن به خودا له ئاگری
دۆزه خ، وه هه رکه سیکیش رؤژووه وانی تی ربکا، خودا له هه وزی
که و سه ری من تی راوی ده کا، تی راویکی وا که له پاشی قهت تینووی نه بی
هه تا ده چیت به هه شتی! (ئیبنو خوزیمه و به یه هقی و ئیبنو حیببان
گی راویانه ته وه).

١٥٧) خه لوه کی شان له مزگه و تا (اعتکاف):

پیناسه که ی: خه لوه کی شان له زمانی عه ره بدا پیی ده گو تریت
اعتکاف، اعتیکافیش له زمانی عه ره بدا واته: گو لوه بوون به دیار
شتیکه وه، ئیتر باش بی یا خراب هه ر پیی ده وتری (اعتکاف) نه وه تا خوی
گه وره ده فهرمو ی: { مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ - سوره

الأنبياء - ۵۲/۲۱ } واته: ئیبراهیم بیزارى دهربرى لهبتان و بهباوکی و بهگهلی خوئی فهرموو: ئەم پهیکهره بئ گیان و بئ خیرو بئ دمهلاتانه جین و بهجی ئەقلیکهوه نیوه ناوا بهدیاریانهوه گلوله بوون و به بئ لیكدانهوه سهرتان کردۆته په‌رستنیان.

له‌شه‌ر عیشدا واته: نیشته‌جی‌بونیکى تایبه‌ت له‌سه‌ر شیوه‌یه‌کی تایبه‌ت. خه‌لوه‌کی‌شان له‌هه‌موو کاتی‌کدا سوننه‌ته، له‌ ده‌ی دوا‌یی رهمه‌زانا له‌ هه‌موو کاتی‌کی تر خیرتره، له‌مه‌یشدا پی‌غه‌مبه‌ر {درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌} سه‌رمه‌شقه، چونکه‌ ئەو وای کردوو، له‌ هه‌مان کاتدا ده‌بئ به‌ گه‌رانی‌ش به‌شوین له‌یله‌تولقه‌دردا، که‌ ئەو شه‌وه‌یه‌ له‌ هه‌موو شه‌وه‌کان گه‌وره‌تره، سه‌ربه‌لگه‌ی سوننه‌تییه‌که‌ی قوورن‌ان و سوننه‌ت و یه‌گگرتنی ئوممه‌ته. خ‌وای گه‌وره‌ دمه‌رم‌وئ: {أَنْ طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ - سورة البقرة - ۱۲۵/۲} وه دمه‌رم‌وئ: {وَلَا تَبَاشِرُوهُمْ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ - سورة البقرة - ۱۸۷/۲} له‌ فهرمووده‌و سوننه‌تدا هه‌یه‌ که‌ پی‌غه‌مبه‌ر {درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌} هه‌موو رهمه‌زانئ ده‌ رۆژ خه‌لوه‌ی ده‌کی‌شا، به‌لام له‌و ساله‌دا که‌ کوچی داو‌یی تیا‌دا‌کرد، بیست رۆژ له‌ رهمه‌زانا خه‌لوه‌ی کی‌شا {فهرمووده‌یی له‌سه‌ر ئەم مه‌سه‌له‌یه‌ هه‌یه‌ ئەبو داوودو بوخاری و ئیبنو ماجه‌ گیراویانه‌ته‌وه‌}. هاو‌رپ‌کانی پی‌غه‌مبه‌رو هاوسه‌ره‌کانی له‌ ژیا‌نی پی‌غه‌مبه‌ردا‌و له‌ دوا‌ ژیا‌نیشی خه‌لوه‌یان کی‌شاوه‌، گه‌لی موس‌و‌لمان له‌سه‌ر ئەمه‌ یه‌کیان گرت‌وو‌ه.

بنياته گانی:

بنياته گانی خه لوه کيشان چوارشته:-

یه گه میان: نیه ته، چونکه نه مهیش وهك هه موو په رستنئ عیبادته، له بهر ئه وه پيويستی به نیه ته.

دووه میان: مانه وهیه له ناو مزگه وتا به لام نه وهنده بهس نیه به نه ندازه ی ئارامبوونه وهیئ که به عهره بی پیی دهوگوترئ طومه نینه ی ناو روکوع، وهك هه ندئ کهس ده لئین: به لگوو پیويسته لهو نه ندازه یه پتربی و نه وهنده ببئ که پیی بگوترئ گوئلله بوون و نیشته جیبوون، شافیعی {رمزاه خواه ایتمه} وا به باش دزمانئ که به لایه نی که مه وه خه لوه کیش روژئ خه لوه بکیش، هه تا له راجیایی دهر باز ببئ، نه وهیش که ده لئین: بریاره مانه وه که له ناو مزگه وتا بی، چونکه خه لوه کیشان له ناو مزگه وتا یاساو ده ستووری پیغه مبهرو یارانی و هاوسه ره گانی بووه له وان هوه له سه ر ئه م شیوهیه بو ئیمه ماوه ته وه، له هه مان کاتا پیغه مبه ریش {درووه خواه له سه ربه} ده فهرموی: خه لوه کیشان ده بی له ناو مزگه وتی کابی که جه ماعه تی تیادا بکری. (ئیبو نه بی شه یبه و سه عیدی کوری مه تصور گیر او یانه ته وه، به شیکه له فهرمووده که ی حوزده یفه).

سییه میان: خه لوه کیشه، مهر جی خه لوه کیش نه مانه یه: ئیسلام و هو ش و پاکی له له شپیس ی بی نو یژی و زه یستانی.

چواره میان: جیگه ی خه لوه کیشان، واته خه لوه کا، یا خه لوه خانه، مهر جه که ی نه وهیه که ده بی مزگه تبئ، وهك باس مان کرد، نه گهر خه لوه گا که مزگه تبئ بی جومعه ی تیا بکری ئه وه باش تره، تا ناچار نه بی

دەربەجى بۇ نوپۇزى ھەينى، لەبەر ئەۋەش چۈنكى مەزگەۋىتى ۋا
جەمەتەكەشكى گەۋرەترو زۆرتەرە ئىمامى زوھرى ئەمەي بە مەرج
گرتوۋە، شافىئەش (رەزەۋەۋە لىبە) لە فەرمايشتى دىرىنىدا ئامازەي بۇ ئەم
رايە كەردوۋە!

خەلۋەي نەزەرگراۋ:

خەلۋەكېشان تاعەتەۋ ھەموو تاعەتەكېش ھۇي نەزىكبۇنەۋەيە لە
خوای مەزن، جا ھەركاتى خەلۋەكېش كە خەلۋەكېشانى نەزەرگە لەسەر
خۇي نەزەرگەي دادەمەزرى، پىۋىستە لەسەرى كە جىبەجىي بكا، بە
پىي فەرمايشتى پىغەمبەر (دەۋەۋەۋە لىبە): ھەر كەسى تاعەتەي لەسەر
خۇي نەزەر بكا با بىكا، بەلام ئەگەر كەسى گوناھىكى لەسەر خۇي نەزەر
كرد با نەيكا (ئەحمەد لە موسنەدەكەيدا گىراۋىيەتەۋە، ھەروا بوخارىش)
ئىمامى عومەرىش (رەزەۋەۋە لىبە) فەرموۋى: ئەي پىغەمبەرى خوا! لەسەر
دەمى نەزانى پىش ئىسلاما، فووتوو (نەزەر)م كەردوۋە كە شەۋى لە ناو
مەسجىدولجەرامدا خەلۋەكېش، جا تۆ دەفەرموۋى چى؟ پىغەمبەرىش
(دەۋەۋەۋە لىبە) پىي فەرموۋ: نەزەرگەت بە جىبىنە، ئەۋىش لە ناۋىدا
شەۋى خەلۋەي كىشا (شەيخان). جا ئەگەر نەزەر كەرد دە رۆز خەلۋە
بكىش، لە سەرىيەتى كە جى بەجىي بكا، ئىتر نەزرى كەردبوو كە
دەرۋزەكە بەسەرىيەكەۋە بىت، يا پەر پەرپىيەكسانە، لەۋماۋەيەدا بۇي
نەي لە مەزگەۋەكە بچىتە دەرۋە مەگەر لەبەر مەھانەي رەۋا، مەھانەي
رەۋايش جۇرى زۆرە: ۋەك دەرچوون بۇ سەراۋ، خوا بۇ پىسايى بى، يا بۇ
گەمىزى، بۇ ئەم مەبەستە خۇشۇردنى لەشپىسى شەيتانى بوۋنىش ۋەك

سهراوکردن وایه، دمرچوون بؤی زیانی نیه، وهك برسیتی، بؤی ههیه له بهر برسیتی له مزگهوت دمربچی و بچی نان بخوات و بیتهوه، بهلام نهگهر تینووی بوو سهرنج ددهین: نهگهر له ناو مزگهوتا ناوی دمست دهکوت، بؤی نیه له مزگهوت دمربچی، نهگینا بؤی ههیه، جیایی نیوانی خواردن و خواردنهوه نهوهیه: نانخواردن له ناو مزگهوتا شهرمی لیدهکری، بهلام ناو خواردنهوه وانیه، وهك دروست نیه بچی بو سهردانی نهخوش، یا بو نویژی مردوو، چونکه هه دیئی ههیه دمه رموی: پیغه مبهه (درووه خواه له سه ریخ) له کاتی خه لوه گیشاندا له لای نهخوشه وه رمت ده بوو، له ریگهی ناسایی خویه وه تیده په ری. لای نهدهدا بو لای نهخوشه که بو هه والپرسی. (نه بو داوود) دیسان نه بو داوود له عائیشه وه دهگیر پته وه: دمه رموی: یاساو دستووری خه لوه گیش بهم شیوهیه: نه بچی بو دیدنی نهخوش و نه بچی به دیار تهرمو نه دست بهری بو ژنو نه له گه لیا دروست بی، وه بو پیویستییه کی ناچاری خوشی نه بی، نابی له مزگهوت دمربچی یه کی تر له مه هانه ی رهوای دمرچوون: پهیدا بوونی بینویژییه، له کاتی وادا له سهریه تی که گورج له مزگهوت دمربچی، چونکه خوشه ویست (درووه خواه له سه ریخ) دمه رموی: ناو مزگهوت رهوا نابینم نه بو بینویژو نه بو له شپیس).

یه کی تریان: نهخوشیه، نهگهر به نهخوشیه وه مانه وه له مزگهوتا زحمهت بوو، وهك نه وه پیویستی به نوینو هاشوی پزیشک بوو، نه وه رهوایه بؤی که له مزگهوت دمرچی، وه به وه په یوهستی خه لوه گیشانه که ی ناچیری، هه روا نهگهر له بیرى نه بوو له مزگهوت دمرچوو، یا به زور له مزگهوت دمریان کرد خه لوه که ی ناچیری. بهلام

ئەگەر دەرچوو ھەتا بچى بۇ نوپۇزى ھەينى ئەو ھەلۋەگەي پوچ دەپپتەو، چونكە لە سەرمتاوە دەيتوانى لەو مزگەوتەدا ھەلۋەبىكىشى گە حومەي تيا دەكات.

یه‌گئی تریان: ئه‌وه‌یه مه‌ترسی ئه‌وه‌ی هه‌بی که به‌هۆی ته‌واو کردنی خه‌لوه‌که‌وه هه‌جی له‌کیس بجی، ئه‌وه خه‌لوه‌که‌ی پووج ده‌بیته‌وه، نه‌گه‌ر له‌گه‌ل خیزانی، یا له‌گه‌ل شتی جووت بوو، واته:

جیماعی کرد، خه‌لوه‌که‌ی پووج ده‌بی، چونکه خوای گه‌وره دمفه‌رموی:

{وَلَا تُبَاشِرُوهُمْ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ - سورة البقرة}

واته: ئه‌ی موسوڵمانه‌کان! له‌کاتی‌کا که ئیوه له‌ناو مزگه‌وتا خه‌لوه‌ده‌کیشن، له‌گه‌ل ژنی خو‌تاندا دروست مه‌بن. هه‌تا نه‌گه‌ر ده‌ستبازی له‌گه‌ل ژندا کرد، یا ماچی کردو ئاوی هاته‌وه، خه‌لوه‌که‌ی پووج ده‌بیته‌وه.

(۱۵۸) حجّ له زمانی عهده بدا واته:

چوون بۆ شتی، له شه‌رعیشدا بریتییه له چوون بۆ مائی خوا، که ناوی به‌یتولحه‌رامه، بۆجی به‌جیکردنی کرداره‌کانی هه‌ج، وه‌ک ته‌وافو سه‌عی نیوانی سه‌فاو مه‌روهو وه‌ستان له‌ گیوی عه‌ره‌فه‌و ده‌ستوو‌رو یاسا‌کانی تری هه‌ج، به‌ نیازی جیبه‌جیکردنی فه‌رمانی خوا، به‌ هیوای ده‌ست‌گه‌ری یه‌ونی ره‌زانه‌ندی خوا.

بریار = جوکمه که ی:

حهج به نامه و سوننه و یه گگرتنی نه ته وه له سه ر موسولمان
 فهرز بووه، خوای گه وره دهفه رموی: { وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ
 اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا - سورة آل عمران - ۹۷/۳ } واته: وه بو خودا
 ههیه له سه ر گشت که سی که توانای چوون و هاتنه وه ی ریگه ی حه جی
 هه بی، که بجی بو حه ج. پیغه مبه ری ئازیزیش (درووده خواه له سه ربه)
 دهفه رموی: ئیسلام له سه ر پینج بنیات دامه زراوه، تا گو تایی
 فهرمووده که. که یه کی که له و پینج حه ج، حه زرت دیسان دهفه رموی:
 بهر له وه ی حه جتان له ده ست بجی حه ج بکه ن (به یه قی له سونه نی
 به یه قیدا ده گی پرت ه وه). حه ج له و کاره گرنگانه یه که له ئایندا به لکه
 نه ویست و هه موو که س ده یان زانی، له بهر نه وه هه ر که سی حاشای
 لیبکاو به فهرزی نه زانی به کافر داده نری.

له ته مه ندا حه ج یه کجار پیویسته:

گه ی موسولمان به یه گگرتن بریار یان له سه ر نه وه داوه: که له
 ته مه ندا حه ج یه کجار له سه ر موسولمان فهرزه، نه قه رمی کوری حابیس
 له پیغه مبه ری خوای پرسی: حه ج هه موو سالی که، یا له ته مه ندا یه ک
 حه ج پیویسته له سه ر موسولمان؟ خوشه ویست (درووده خواه له سه ربه) فهرمووی:
 نه خهیر هه موو سالی فهرز نیه، به لکوو له ته مه ندا یه ک حه ج فهرزه،
 به لام هه ر که سی حه جی زیاتر بکا نه وه حه جی سونه ته و پاداشتی
 گه وره ی هه یه. (ئه حمه د).

۱۵۹) عه مره:

عه مرهیش ریك وهك چه ج فهرزه، چونكه زاتی مهزن دده فرموی: {وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ - سورة البقرة - ۱۹۶/۲} واته: چه ج و عه مره به ته واوی و بهریکوپیک بیانکهن ساخ له بهر رهزای خوا. عایشهیش {رهزاه خواه اینبنا} دده فرموی: عهرزی پیغه مبهری خوام کرد: ئهی پیغه مبهری خوا! ئایا ژنان غهزایان له سهره؟ فهرمووی: بهلئ، بهلام ئهو غهزایه کی له سهر ئهوانه شهرو شوپری تیا نیه، که بریتیه له چه ج و عه مره، وهلئ ئهو ههواله کی تیرمیزی له جابیره وه دهیگیریته وه: گوايه جابیر فهرموویه تی: پرسیار کرا له چه زهرت {درووه خواه له سهره} له باره کی عه مره وه که ئایا فهرزه یا سوننه ته؟ له مه جموعا، سه بارمت بهم فهرمووده یه دده فرموی: به نیت تیفاقی حوففاظی حدیث ئه م حدیثه ضعیفه. واته: پسپوره ناگاداره گانی فهرمووده به یه کرا به گوی دهنگ، دده فرموون: ئهم فهرمووده یه لاوازه. عه مرهیش ریك وهك چه ج له ته مه ندا یه کجار فهرزه، کرداره گانی هه مان کرداره گانی چه جبه، بهس ئهم وهستانی عهره فهی تیا نیه.

(فیربوونی بریاره گانی چه ج):

پیویسته له سهر ئهو که سه که ده یه وئ چه ج بکا فییری بریاره گانی ببئ، چی تیادا پیویسته و چی تیادا پیویسته و چی تیادا حهرامه و چی تیادا ناپه سه نده و چی تیادا رهوایه و چی کردن و نه کردنی یه کسانه، چونکه خودا داوای له کهس نه کردووه که به نه زانی بیپه رستئ، به لکوو ههر شتئ له ئاینا کردنی پیویست بئ فییر بوونیشی پیویسته. زاتی

مهزن دمه رموی: { فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ - سورة النحل - ۱۶/۴۳ } واته: ههرشتی نازانن له پِسپوَرانی خوی بپرسنه وه، که به باشی دهیزانن. پیغه مبه ریش (مروید و خوا و له سر بو) دمه رموی: گهران به دوی زانست دا ئه رکیکی پیویسته له سهر هه موو موسولمانی (به یه هقی دهیگیر پته وه) له گیرانه وه یه کا ئه مه شی پتره: ئه رکیکی پیویسته له سهر هه موو موسولمانی، چ نیرینه بی چ می یینه.

(یه که م شت که فی ربوونی دروسته):

له م باره یه وه یه که م شت که فی ربوونی دروسته فی ربوونی حه لال و حه رامه، چونکه حه لال مرووف له تاعه تی خوا وه نزیک ده کاته وه، به لام حه رام به پیچه وانه وه، حه لال مرووف له بی فه رمانی خوا دوور ده خاته وه، خودایش خوی پاکه، ههرچیش پاک نه بی وه ری ناگری، وه کی تریش خودای گه وره له م باره یه وه یه ک جوړه فه رمانی به نیمانداران و پیغه مبه ران کردووه، ئه وه تانی فه رمانی به ههر دوولا وه ک یه ک کردووه که حه لال خور بن و پاکخور بن، به پیغه مبه رانی فه رموو: { يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ - سورة المؤمنون - ۲۳/۵۱ } به نیماندارانی دمه رموی: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ - سورة البقرة - ۱۷۲/۲ }. به گشتیش ئه م فه رمایشته راسته که ده لی: ههر که سی کاسپی یه که ی حه لال بی کاره که ی پیتو فه ری تی ده که وئ و گه شه و نه شونما ده کا، ههر که سی کاسپی یه که ی حه لال نه بی مه ترسی ئه وه ی لی ده کری که کرده و ی په سه ند نه کری! ئه وه تا یه زدانی مه زن له م باره یه وه دمه رموی: { إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ

الْمُتَّقِينَ - سورة المائدة - ۲۷/۵} واته: له راستی دا خودای گه وره بهس کاری نه وانه په سهند دهکا، که پاریز له نافه رمانی خوا ده که نه و به هیج جوړی فهرمانی ناشکین! (ره حمهت له پیشینان که ده فهرموون: له وه بترسه که له خوا ناترس! شاعیریش ده فهرموئ:

اذا حججت بمال اصله سحت

فما حججت، ولكن حجت العیر!

واته:

نه گهر به مالی حهرام چه ج بکهی

چه ج بو خوت ناکه ی، چه ج بو که ره که ی!

که سی به مالی حهرام چه ج بکا

که ره که ی ژیری زیاتر چه ج دهکا

به په خشانیش واته: نه گهر به مالی حهرام چه ج بکه ی، نه وه پیی ناگو تری چه ج و تو به وه نابی به حاجی، به لکوو که ره که ی ژیرت له تو حاجی تره له حالی وادا.^(۱) چه ج له گه وره ترین کرده وهی مروقه، چونکه چه زرهت (درویدخواه له سهره): ده فهرموئ: باشترین کرده وه له لای خوا نه مانه یه: باوه ری ته واو، که به هیج جوړی بوئی گومانی لی نایهت، غه زایه کیش که ده سته یسی له ده سکه وتی جهنگی تیا نه کری، چه بیکی دروستیش. (نیبنو حیبان له صه حیجی خو ی دا ده یگیریت ته وه) چه زرهت دیسان ده فهرموئ: هر که سی بو خودا چه جی بکاو له کاتی گردنی

^(۱) العیر قافلة الحمیر . المنجد. أنظر النهاية في غريب الحديث والأثر. واته: عبر به کاروانی که ره ده گوتی.

حه جه كه دا پاريز له كه يښه كردن له گه ل ژندا بكاو گوريز له هه رزه گوځي و
 قسه ي پرو پوچ بكاو گونا نه كا، نه وه وهك نه و روزه كه له دايك ده بئ
 ناوا له گوناه پاك ده بئ ته وه! (أخرج الجماعة). گهر چي هه ج فه رزيكي
 پشوو داره و نه ركيكي ماوه داره و مه رج نيه ده سبه جي جي به جي بكري،
 به لام باشر وايه كه به زووي ده ست و بردي لي بكري، چونكه پيغه مبه ر
 (دروود خواه له سهر بئ): ده فهر موي: هه ركه سي توپشه ي ريگه و ولاخيكي سواي
 واي هه بي كه بيگه يه نيته خانه ي خوا، وه هه ج نه كا، نه وه ده يه وي
 به جووله كه يي به ري يا به گاوريي كه يفي خو يه تي. (تيرميذي) ديسان
 ده فهر موي (دروود خواه له سهر بئ): هه ركه سي هه جي له سهر پيويست بي و
 به نارمزوو به بي به هانا يه كي ره واه هه ج نه كا، نه وه كه يفي خو يه تي
 ده يه وي به جووله كه يي به ري يا به گاوريي نه وه خو ي له و دووه سهر
 پشكه، به لام نه گه ر به هانا يه كي ره واي هه بوو نه وه جيا يه، وهك نه وه
 نه خو شي نه هيلئ بجئ بو هه ج، ياپيويستيه كي نا چاريي نه هيلئ، ياكه ر
 به ده ستی سته مكار ريگه ي نه دا. (ئه حمه د).

١٦٠) مه رجه كاني پيويستبووني هه ج:

پيويستبووني هه ج نه م چهنه مه رجه ي هه يه:

يه گه م: ئيسلام، چونكه هه جيش وهك نويزو زهكات په رسته،
 به س په رسته شي موسولمانيش داده مه زري. به پي فه رمووده يه يش كه
 موعاذ: ده يگيرپته وه، كه ده فهر موي: هه زرمه كه ناردمي بو يه مهن پي
 فه رمووم... له پيشا داوايان لي بكه كه شايه تي بدن: كه هه ر خودا
 خودايه و.. تادوايي فه رمووده كه كه به پي نه م فه رمووده يه هه جيش

فهرزیکه لهفهرزهکان. کهواته: حه ج لهسهر بیپراوی بنه پرتی پیویست نابو و داوایشی ئی ناکری که حه ج بکا. به لām هه لگه پراوه که توانای حه جی هه بوو نیتر له کۆلی ناکه وئ. جا له وه دوا نه گهر له حالی هه ژاری دا گه پرایه وه بو سهر ئیسلام، ئه وه به هوئی توانا بوونه که ی کاتی هه لگه پراوه که یه وه حه ج ده که ویتته سهری، به لām نه گهر به ده و له مه ندی گه پرایه وه بو سهر ئیسلام و له پێش ئه وه دا حه ج بکا مرد، ئه وه له میراتی هه که ی حه جی بو ده کری. دو وه م: ره سیده بوون، چونکه مندا ل حه جی له سهر نییه، چونکه پیغه مبه ر (دروود خوا به سه ربو) ده فهرموئ: ئه م سئ که سه قه له مئ ته کلیفیان له سهر نیه، یه کئ له و سئ که سه مناله، وه ک له زنجیره (۱۳۴) دا رابورد. دیسان حه جیش به قیاس له سهر هه موو په رستشیک تر ناکه ویتته سهر منال. سییه م: هو ش، شیت حه جی له سهر نییه، به پئی فهرمووده ی: قه له می ته کلیف له سهر ئه م سئ که سه هه لگه پراوه، که یه کئ له و سئ که سه شیتته. چواره م: ئازادییه، به نده حه جی له سهر نییه، چونکه پیغه مبه ر (دروود خوا به سه ربو) ده فهرموئ: ههر کۆیله یی حه جی کرد، له پاشا ئازاد کرا ئه وه حه جیک تری له سه ره ! به پئی ئه م به لگه یه یش که ده فهرموئ: کۆیله نوێژی هه یینی له سهر نییه، جا له شوینئ نوێژی هه یینی به و نزیک یه له سهری نه بی، له به ر ئه وه ی مافی ئاگاهه ی به هوئی چوون بو هه یینی هه که وه نه فه وتئ، چۆن حه ج به و دووری و درێژییه ده که ویتته سهری؟؟ پینجه م: له توانا بوونه. چونکه خوای گه وره ده فهرموئ: {وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ} . توانین دوو جووری هه یه: یه کیکیان ئه وه یه موسو له مانه که خوی توانای حه جکردنی هه بی، ئه وی تریان ئه وه یه خوی

نەتوانی کەسیکی تر حەجی بۆ بکا، توانینی بەخودی خۆی ئەمانە
پێویستە:

یەگەم: ھۆی سواریی دەست بکەوئ چ مائی حاجی خۆیبی، یاھی
کری بئ، ئەمەیش بۆ کەسێ مەرجه کەنیوانی مائی ئەوو نیوانی مەککە
ماوەی کورتکردنەوێ نوێژی یا پتربی. جا ئەگەر ماوەکە لەمە کەمتر
بوو، بەلام کابرا بیهیز بوو نەیدەتوانی بەپێ بپروا، یادەیتوانی بەلام
تووشی زیانیکی ناشکرا دەبوو ئەو لەم کاتەیشدا وڵاخ مەرجه، دەنا
دەبی بە پێ بجێ بۆ حەج.

دووهم: ئەوێه مەسرفی چوون و گەرانەوێ ھەبێ. مەرجه
کە وڵاخ و خەرجی رێگە زیاد بئ لە ژێواری خۆی و ژێواری ئەو کەسانە
کە ژێواریان لە سەریەتی، ھەروا زیاد بن لەجل و بەرگی پێویستی خۆی و
ئەوان و لە ھەموو پێویستیەکی تریان لەو کاتەو دەروا ھەتا
دەگەر پێتەو بۆ لایان.

بزانە ئەگەر کەسێ پارە حەجی ھەبوو، بەلام لە ھەمان کات
پێویستی بەژنھێنان ھەبوو، لە ترسی ئەو نەبادا تووشی شەروالپێسی
ببێ، ئەو لەم کاتەدا باش وایە ژنی پێ بھێنێ، نەک حەجی پێ بکا،
چونکە لەم حالەدا ژنھێنان پێویستیەکی کات ھاتوو، بەلام حەج
ماوەکە مەودا دارە، بەلام ئەگەر مەترسی شەروالپێسی نەبوو، ئەو
پێشخستنی حەجەگە باشترە.

سییەم: رێگە ئەمین بئ، ترسی سەرومال و نامووسی نەبێ، با
ترسەگە کەمیش بئ، چونکە بە ھۆیەو تووشی زیان دەبێ.

چوارەم: ئەۋەدە ھىۋاي فرىاكەۋتنى ھەجى ھەبى، واتە: ھەجكە كاتى ئەۋەندە مابى حاجى لە مال دەرچوو پېش بەسەرچوونى كاتى ھەج فرىاي ۋەستانى ەەرەفە بکەۋى.

جۆرى دوۋەم لە توانىن ئەۋەدە كە يەككى تر ھەج بكا بۆ مەرۇف. بۆ ئەمە مەرەجە: ئەۋ كەسەى كە لەباتى كەسىكى تر ھەج دەكا، زياتر لە كرى ئاسايى داۋانەكاۋ خۆى ھەجى كرىبى ۋ ھەجى نەزرىشى لەسەر نەبى. ئەۋ كەسەشى كە يەككى تر دروستە ھەجى بۆ بكا يەككىكە لەم دوۋكەسە: يا مردوۋە ھەجى لە ئەستۇدايە، ئەمە پىۋىستە لەۋ كەلەپوۋرەى كە بەجى ھىشتوۋە ھەجى بۆ بكرى ۋ كەسى بنىژن ھەجى بۆ بكا، يا كەسىكە زىندوۋە بەك كەۋتوۋە لەبەر پىرى يا لەبەرشتى تر ۋەك زەحمەتى زۆر ناتوانى خۆى بچى بۆ ھەج.

١٦١) بىياتەكانى ھەج (أركان الحج)

بىياتەكانى ھەج پېچ بىياتن:-

يەكەم: ئىحرام دابەستن، كە برىتتىيە لە نىتى چوۋنە ناۋ ھەج، يا چوۋنە ناۋ ەمەرە، بۆيە ناۋنراۋە ئىحرام چۈنكە رىگە لە شتى ھەرامكراۋ دەگرى. سەر بەلگەى پىۋىستبوۋنى ئەم ھەرموۋدەيەى پىغەمبەرە (مروودە خەۋالەسەربى): ھەموو كەردەۋەيى بەپىى نىازو نىيەتەكەيەتى، ئىحرامىش سى جۆرى ھەيە: جىاجىا: (إفراد)، پشودان: (تەمەتوۋە) تىكەلگەردن: (قيران). راجىايى لەۋەدا نىە كە ھەريەكى لەم سى شىۋەيە رەۋايە، بەلام راجىايى لەۋەدا ھەيە كە كامەيان خىرتەرن.

شافیعی (رمزاه خواه لیبه) له زۆربهی کتێبه‌کانیدا به دهق فهرموویه‌تی که
حه‌ج و عه‌مره به‌جیا جیا (افراد) خێرتن، ئنجا جوۆری پشوو و مرگرتن
(ته‌مه‌تووع) ئنجا تیکه‌لکردن (قیران).

شیوه‌کاری جیا جیا ناوایه: هه‌ج به‌ ته‌نها دابه‌ستی و هه‌ج ته‌واو
بکا نه‌و جا عه‌مره دابه‌ستی و ته‌واوی بکا، شیوه‌کاری پشوو و مرگرتنیش
ناوایه: له‌ میقاتی ولاتی خۆیه‌وه عه‌مره دابه‌ستی و ته‌واوی بکا و نه‌وسا
له‌ مه‌گکه‌وه ئیحرامی هه‌ج دابه‌ستی. ئهم چۆنیه‌تی یه‌گرتنی له‌سه‌ره.
بۆیه پێی ده‌گوتری: پشوو و مرگر، چونکه له‌م پشووه‌دا نه‌وه‌ی لێی
قه‌ده‌غه بووبوو ره‌وا ده‌بیته‌وه بۆی. شیوه‌کار (صوره‌ت)ی تیکه‌لکردنیش
ناوایه: ئیحرامی هه‌ج و عه‌مره پێکه‌وه دابه‌ستی، کرداره‌کانی عه‌مره له
ناو کرداره‌کانی هه‌جدا تیه‌ه‌لکیش ده‌کری‌ن. سه‌ربه‌لگه‌ی ئهم سێ
شیوه‌یه‌یش ئهم فهرمووده‌یه‌ی عائیشه‌یه (رمزاه خواه لیبه) که ده‌فه‌رموی:
دەرچووین، جا هه‌مان بوو هه‌ر ئیحرامی عه‌مره‌ی دابه‌ستبوو، هه‌مان
بوو ئیحرامی هه‌ج و عه‌مره‌ی به‌ یه‌که‌وه دابه‌ستبوو، هه‌مان بوو به‌س
ئیحرامی هه‌جی دابه‌ستبوو، پێغه‌مبه‌ر خۆی هه‌ر ئیحرامی هه‌جی
دابه‌ستبوو (ئه‌حمه‌د و شه‌یخان و مالیک).

بنیاتی دووهم: وه‌ستانی چیا‌ی عه‌ره‌فه‌یه، چونکه پێغه‌مبه‌ری خوا
(برووده خوا له‌سه‌رب) فهرمانی فهرموو، جارچییه‌ك جاری ده‌دا: هه‌ج بریتییه
له‌ ناماده‌بوونی عه‌ره‌فه واته: زۆربه‌ی بنیاته‌کانی هه‌ج عه‌ره‌فه‌یه.
وه‌ستان له‌ عه‌ره‌فه به‌ نه‌وه‌نده ده‌یته‌جی که له‌ به‌شی له‌ خاکی
عه‌ره‌فه‌دا ناماده ببێ، ته‌نانه‌ت به‌ نه‌وه‌نده‌یش جیبه‌جی ده‌بی که به‌

دوای بهندهیه کی هه لئا توودا بگهړئ و له عورفه وه رتهبئ، یا به دوای هه ر شتیكا له وپوه رتهبئ حلیبه، هه تا نه گهر به خه وتویش ناماده ی عه رفه ببئ و خه به ریشی نه بیته وه هه تا کاته که ی به سهر ده چئ هه ر بریتی ده که وئ، چونکه له کاتی خه ویشدا ته کلیف له سهر مروف ده مینئ!.

مه رچی بریتیکه وتنی راوستان له خاکی عه رفه دا نه وه یه:
راوستان وه که شیاوی په رستش بئ (واته: حاجی له و کاته دا که له عه رفه راده وه ستئ نه هلی عیبادت بئ) له عه رفه له هه رشوینیکا راوستان دروسته، چونکه گشتی هه ر عه رفه یه، کاتی راوستان له عه رفاتدا ده ست پیده کا له نیوه روؤ روؤی نو ه می مانگی قوربان وه هه تا شهبه قی به یانی روؤی جه زن، مه رچ نیه به شئ له روؤو به شئ له شه و له وئ بمینیته وه، به لام نه گهر له روؤی نو ه ما گه یشته عه رفات سوننه ته له وئ بمینیته وه هه تا شه و دادئ.

بنیات (روغن) ی سیه م؛ ته وافه، واته: حه وت جار هه لئ سووران به ده وری ته وای خانه ی خودا دا، مه به ست نه و ته وافه یه که پئی ده گوتړئ ته وافی نیفاضة، چونکه یه که گرتن هیه له سهر نه وه که مه به ست له م نایه ته ته وافی نیفاضة یه: ولیطوفوا بالبیت العتیق. وه نه و فهرمووده یه ش که باسی بینو پڑیه که ی صه فیه ی هاوسه ری حه زرت ده کا، نه وه ده سلینئ که ته وافی نیفاضة فهرزه، که واته: نه و ته وافه روکنه، نه ک ته وافه کانی تر، وه ک ته وافی قودووم و ته وافی ویداع، واته هه لئ سوورانی گه یشته جئ و هه لئ سوورانی مائا وایی.

۱۶۲) نه رکه کانی هه لسووران:

پیوستیه کانی ته واف:-

پیوستیه کانی ته واف چهند شتیکن: یه کیکیان پاکیه له بیده سنوێژی و له له شپیی، وه له پسی له شو بهرگو جیگه.

یه کێ تریان: داپۆشینی شهرمگای کاتی نوێژه به جلیکی پاک، له کاتی ته وافا، پێغه مبهرا (درووه خوا له سه ربنا) دهفه رموی: ته وافی به یتیش به نوێژ دادهنری، ته نیا نه وهنده هیه له ته وافا خودا ریگهی قسه کردنی داوه، جا نه گهر ته وافکهر له کاتی ته وافا، قسه یکرد با هر قسه ی باش بکا و بهس. عائیشه ییش (رهزاه خوا له یبنا) دهفه رموی: که گه یستمه مه کهه بی نوێژ بووم، ئیت نه ته وافی به یتیم کردو نه سه فاو مه روه مکرد، وه عهرزی حه زرمتمکرد که حاله وایه، فه رمووی: ههر چی حاجی دهیکا تۆیش بیکه، به لام ته واف مه کهو به گردی به یتا هه لمه سووپا تا پاک ده بیته وه له بی نوێژی و خۆت پاک ده شو ریت. (دانهر دهفه رموی: نه م گوفتو گوێه له نیوانی نه سمائی کچی عومه ریش و پێغه مبهردا (درووه خوا له سه ربنا): رووی داوه، به لام نه مه ی من نووسیومه له سه حه یه یندا هه یه و پتر جیگهی متمانه یه -- وه رگی ر).

جا نه گهر له ناو ته وافدا ده سنوێژه که ی شکا، له سه ر فه رمایشتی دروست، پیوسته گورج ده سنوێژ بگریته وه له سه ر ژماره ی پێشوده ته وافه کانی ته واو بکا، گو تر او یشه: پیوسته سه ر له نوێ له نوو که وه له ته وافه که ی تی هه لچیته وه.

یه‌کئی تریان: ریژلیگرتنه لهو جهوت جاره که به‌گردی کابه‌دا ده‌سوورپٚته‌وه له‌سهر ئهم شیویه: له سهره‌تای سوورپانه‌وه‌کانه‌وه هه‌تا ته‌واو بوونی ههر جهوتیان هه‌موو خانووی که‌عبه بخاته لای چه‌پیه‌وه، وه له به‌رابه‌ری جه‌جهرول نه‌سووده‌وه ده‌ست پی‌بکا.

یه‌کئی تریان: ئه‌وه‌یه له‌کاتی هه‌موو سوورپانه‌وه‌کانا هه‌موو له‌شی له دهره‌وه‌ی هه‌موو که‌عبه‌یی، جا نه‌گهر که‌سئ له‌سهر ئه‌و زیاده لادیواره‌وه رۆیشت، که له زهمانی عه‌بدو‌ل‌لای کوری زوبه‌یردا دزراوه‌ته‌وه له بناغه‌ی دیواری که‌عبه ئه‌وه ته‌وافه‌که‌ی دانامه‌زری، به‌ههر چوار ده‌وری بناخه‌ی که‌عبه‌دا کوته دیواری هه‌یه، نووساوه به که‌عبه‌وه، به‌قه‌د دووس‌یه‌کی باسک (ذراع) ئ له زه‌وی به‌رزه، ده‌ق ده‌لٚئی گه‌ردانه‌یه له گه‌ردنی بناغه‌ی به‌یتا به کوردی پی ده‌گوترئ: هه‌زاره، به عه‌ره‌بی پی ده‌گوترئ: شاذمروان، په‌راویزی به‌رگی که‌عبه‌ی لیچه‌سپ ده‌کری، ئهم نه‌ندازه‌یه له‌کاتی خۆیدا که قوریش به‌یتیان دروست کردۆته‌وه، له دیواری که‌عبه‌یان دزیوه‌ته‌وه، له‌بهر ده‌ست‌کورتی، که‌واته: ئهم کورته دیواره خۆی و هه‌وا‌ی سهر‌بانه‌که‌ی هه‌تا سهر‌سهره‌وه به‌شی‌که له که‌عبه، له‌بهر ئه‌وه نه‌گهر که‌سئ ته‌واوی له‌شی، یا به‌شی له له‌شی، وه‌ک ده‌ستی، یا سهری، له‌کاتی ته‌وافو هه‌لسوورپانا، له‌سهر سهر‌بانی ئه‌و کورته دیواره‌بی، ئه‌وه ته‌وافه‌که‌ی دانامه‌زری، ته‌نانه‌ت له‌کاتی ماچ‌کردنی به‌رده‌ره‌شه‌که‌و دیواری که‌عبه‌دا، ده‌بی هه‌ردوو پی له جی‌گه‌ی خۆیان چه‌سپ بکاو له پاش ماچ‌کردنه‌که رٚیک له شوینه‌که‌ی خۆیدا رابوه‌ست‌یه‌وه، هه‌تا سهر و ده‌ستی بکه‌ونه‌وه دیوی دهره‌وه‌ی سهر‌بانی ئه‌و کورته دیواره، نه‌وسا هه‌لسوورپانه‌که‌ی ده‌ست پی بکاته‌وه! هه‌روا ده‌بی

تهواوی لهشی تهواڤکمر له دهرهوهی حیجری ئیسماعیل بی، چونکه پیغه مبه‌ر (دروود خواه له‌سهریبه) له دهرهوهی حیجر ته‌واڤی ده‌کرد.

یه‌کئی تریان: نه‌وه‌یه ده‌بی هم‌وو ته‌واڤه‌کان له‌ناو چه‌وشی مزگه‌وته‌وه‌بی، چونکه مزگه‌وته‌که هم‌مووی چه‌رهمو به‌سته، جا له‌هه‌ر کو‌ییه‌کیدا بسو‌ورپته‌وه دروسته.

یه‌کئی تریان: ژماره‌ی هه‌لسورانه‌کانه، که مه‌رجه ده‌بی چه‌وت ته‌واڤ بن. له‌سهر فهرمایشتی دروست یه‌ک له شونیه‌کی (مووالات) فهرز نیه، به‌لکوو سوننه‌ته. سوننه‌ته له‌ناو ته‌واڤه‌کانا هه‌ر خه‌ریکی یادی خودابی! عه‌بدوللای کوری سائیپ (ره‌زاه خواه لیبیبه) ده‌فهرموئ: ژنه‌وتم له زاری پی‌روزی پیغه‌مبه‌ری خوا (دروود خواه له‌سهریبه) له نیوانی گو‌شهی یه‌مانی و چه‌هه‌رو له‌سوه‌دا ده‌یفه‌رموو: (ربنا آتنا فی الدنیا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار): خودایه! نه‌ی په‌روم‌ردگاری می‌هه‌ره‌بان! هه‌م له جیه‌ناو هه‌م له دوا‌روژدا چاکمان بو‌بکه‌و به‌شی باشمان بده‌ری، وه له سزای نا‌گر بمان‌پاریزه. (نه‌حه‌دو نه‌بو داوودو نه‌سائی گیراویانه‌ته‌وه، ئیبنو حیب‌بان و حاکم به دروستیان داناوه). نه‌بو هورمه‌ره‌یش (ره‌زاه خواه لیبیبه) ده‌فهرموئ: که‌سئ چه‌وت جار به ده‌وری خانه‌ی خودادا هه‌لسورئ و قسه‌ی تر نه‌کا جگه له‌م نزایه، ده خراپه له خراپه‌کانی کو‌یرده‌گریته‌وه‌و ده چاکه‌ی بو دهنو‌وسرئ و ده پایه‌یش پی‌ی به‌رز ده‌بیته‌وه، نزاکه‌یش نه‌مه‌یه: (سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله) خودا خودایه‌کی پاک و پی‌روزه، سو‌پاس و ستایش هه‌ر بو خودایه، هه‌ر یه‌زدانی پاک خودای

راست و دروسته و خودای ترنیه خودا له هه موو که سی گه وره تره، دهسته لات و هیژیش هه به دهستی خودایه. (ئیبنو ماجه). عائیشه یش (ره زه خواه لیبه) دهفه رموی: پیغه مبهه (درووده خواه له سه ره به) دهفه رموی: هه لسوورانی دهوری خانه ی خودا و هاتوچۆ له ناوهندی صه فاو مه پروه داو ره جمی شه یان، بو ئه وه دانراون که هه میسه یادکردنی خودای گه وره پایه دار بی (ئه بو داوودو حاکم).

بنیاتی چواره م: هاتوچۆ نیوانی صه فاو مه پروهیه، به پیی کردنی پیغه مبهه خۆی، پیغه مبهه (درووده خواه له سه ره به) له کاتی هاتوچۆی نیوانی صه فاو مه پروه دا به رده م راگردنه وه فه رموی: ئه م هاموشویه به هه راگردن ئه نجام بدهن، چونکه خودای گه وره ئه م هه راگردنه ی له سه رتان نووسیوه، وه کی تریش ئه مه خوا به رستییه کی تایبه ته، له کاتی هه ج و عه مره دا ده کری. مه رجه که ئه م راگردنه له دوا ته وافیکی دروسته وه بی، ئیتر خوا ته وافی ئیفاضه بی، یا ته وافی هاتن (طواف القدوم) بی، هه روا ریزلیگرتن مه رجه، له سه ره ئه م شیویه: له صه فاوه دهست پیبکا، هه تا دهگاته مه پروه، وه هه وت جار هاتوچۆبکا له نیوانی صه فاو مه پروه دا، رویشتنه که ی جاریک و گه رانه وه که ی جاریک، چونکه پیغه مبهه (درووده خواه له سه ره به) ئاوا ده کرد، له م هاتوچویه دا پاکی و پۆشینی شه رمگا و مه رجه کانی تری نوێر مه رج نیه، ئه م هاتوچویه به سواریش ده بی، به لام به پیاده یی خیرتره، نه کردنی ئه م بنیاته به سه ره برینی ئاژه ل پرنا بیته وه، به بی کردنی شی نابی ئیجرام بشکینی.

بنیاتی پینجھم: تاشینی یا کورتکردنه‌وی مووی سهره، چونکه
 یه‌زدانی مه‌زن ده‌فهرموی: {مُحَلِّقِینَ رُؤُوسَکُمْ وَمُقَصِّرِینَ}: چونکه
 پیغهمبه‌ر (دروودی خواه له‌سهریو): فهرمووی: رهمه‌تی خوا له‌و که‌سانه‌بی که
 له‌پاش ته‌واوکردنی حه‌ج و عه‌مره سهری خو‌یان ده‌تاشن، یارانیش
 عه‌رزیانکرد: ئه‌ی پیغهمبه‌ری خودا! رهمه‌ت بکه له‌و که‌سانه‌یش که له
 پاشکردنی حه‌ج و عه‌مره مووی سهریان کورت ده‌که‌نه‌وه؟ پیغهمبه‌ریش
 (دروودی خواه له‌سهریو): فهرمووی: رهمه‌تی خودا له‌و که‌سانه‌یش بی که مووی
 سهریان کورت ده‌که‌نه‌وه. (شه‌یخان) سهرتاشین و کورتکردنه‌وی موو
 هه‌ردوو لایان بو پیاوو ژن دروستن، به‌لام بو پیاو سهرتاشین و بو ژن
 کورتکردنه‌وه باش‌تره، لای که‌می کورتکردنه‌وه بو پیاوو ژن هه‌لپاچینی
 سی مووه، کاتی موو هه‌لپاچین بو حاجی له‌پاش به‌رد فرهدانه بو
 کو‌گابه‌ردی جه‌مره‌تولعه‌قه‌به، وه بو عه‌مره‌که‌رو حاجی پشوو ودرگر
 له‌پاش هه‌راکردنی نیوانی صه‌فاو مه‌روه‌یه، بو که‌سی‌کیش ئاژه‌لی دیاری
 به‌یتی پی بی له‌پاش سهربرپینی ئه‌و دیارییه‌یه له‌مینا، بو حاجی، وه له
 مه‌روه بو عه‌مره‌که‌ر، به‌لام ئه‌وه‌یشمان له‌یادی بی که کاتی سهربرپینی
 دیاری به‌یت، کاتی سهربرپینی قوربانیه، که برتییه له‌چوار رۆژه‌که‌ی
 جه‌ژن. ئه‌و که‌سه‌یش که سهری مووی پیوه نه‌بی هه‌ر سوننه‌ته جه‌قو
 به‌ئینی به‌سر سهریا.

١٦٣) پیوستیه‌کانی حه‌ج - ئه‌رکه‌کانی حه‌ج:

له پێشهوه گوتمان بنیاته‌کانی حه‌ج پێنجن و قسه‌مان لێکردن ئیستا ئه‌رکه‌کان (واجبات) ی حه‌ج روون ده‌که‌ینه‌وه، جیایی نیوانی بنیات و ئه‌رك ئه‌وه‌یه: حه‌ج به‌بێ کردنی بنیاته‌کانی دانا‌مه‌زری، ئه‌گه‌ر هه‌رکامێ له‌و بنیاتانه‌ فه‌وتان حه‌جه‌که‌ پووج ده‌بیته‌وه، به‌ سه‌ربرپینی ئاژه‌ل تۆله‌ی ناکرێته‌وه، به‌لام حه‌ج به‌بێ کردنی ئه‌رکه‌کانیشی داده‌مه‌زری، ئه‌گه‌ر ئه‌رکیکی فه‌وتا به‌سه‌ربرپینی ئاژه‌ل تۆله‌ی بو‌ ده‌کرێته‌وه.

پیوستی یه‌که‌م:-

ئیحرام دابه‌ستنه. پیوستیه‌کانی ئیحرام دابه‌ستن سێ شتن:

یه‌که‌م: ئیحرام به‌ستنه له‌کات و شوینی دیاریکراوه‌وه بو‌ ئیحرام دابه‌ستن. جا ئه‌گه‌ر له‌ نیشانگای ئیحرام به‌بێ ئیحرام دابه‌ستن تیپه‌ر بوو، ئه‌گه‌ر ده‌ستی نه‌کردبوو به‌ کرداره‌کانی حه‌ج و عه‌مه‌ره، ئه‌وه له‌سه‌ریه‌تی که‌ بگه‌رێته‌وه بو‌ نیشانگا‌که‌و له‌وئ ئیحرام دابه‌ستی، هه‌تا ئه‌گه‌ر له‌ پاش تیپه‌رپوون له‌ نیشانگا (میقات مکانی) ئیحرامی دابه‌ستبوو، ماده‌م ده‌ستی نه‌کردوو به‌ کرداره‌کان، به‌س ئه‌وه‌نده‌ی له‌سه‌ره‌ که‌ بگه‌رێته‌وه بو‌ نیشانگا‌و له‌وئ ئیحرام دابه‌ستی، به‌لام ئه‌گه‌ر نه‌گه‌راییه‌وه، یا پاش ئه‌وه‌ گه‌راییه‌وه که‌ به‌و ئیحرام دابه‌ستنه‌ ناته‌واوه ده‌ستی کردبوو به‌ کرداره‌کان، ئه‌وه‌ خوینیکی له‌سه‌ره، واته‌: له‌ که‌فاره‌تی ئه‌م سه‌رپێچیه‌دا ده‌بی ئاژه‌ل سه‌ربرپێ بو‌ هه‌زارانی مه‌که‌که، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر له‌ بیریشی نه‌بووبێ یا به‌هه‌له‌ له‌ نیشانگا تیپه‌رپووبێ هه‌روایه،

ئەو ھەندە ھەيە لەم دوو کاتەدا گوناھى لەسەر نىيە. چاکتر وایە لە سەر ھەتای نیشانەگاوە ئیجرام دابەستى، ھەتا ماوەى رێگە کە بە ئیجرام ھوہ بېرى، بەلام بۆ نیشانگای ذولحولە یفە واباشە لەو مزگەوتەوہ ئیجرام دابەستى کە پێغەمبەر (ﷺ) خوا لەسەر بێ: ئیجرامى لێوہ دابەستووە.

بزانن کە نیشانگا دوو جۆرە: کات و شوین، کاتى ئیجرام دابەستى بۆ ھەج مانگی شەشەلان و ناوچەژنان و دەشەوى یەكەمى مانگی قوربانە، دواشەوى شەوى جەژنە، لەسەر فەرمايشتى دروست، بەپێى ئایەتى: { الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ - سورة البقرة - ۱۹۷/۲ }. واتە: کاتى خەریکبوون بە کردەوہکانى ھەج ھوہ چەند مانگىكى ئاشکراو دیاریکراون، وە بەپێى ئایەتى: { يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ - سورة البقرة - ۱۸۹/۲ } ئەمە کاتى دابەستنى ھەج بوو، وە بە درێژایى سأل ئیجرام بۆ ەمرە دادەبەستى، چونکە زاناگان یەك ران لەسەر ئەو کە ەمرە ھەموو کاتى دروستە، لە بارەى نیشانگای شوینیش ھوہ ئاوايە: ئەوہى نیشتهجیى مەككەيە - ئیتىر ج خەلکى مەككەبى، ج خەلکى شوینىكى تری - ناوشارى مەككەيە، گوتراویشە: مەككەو ھەموو بەستى مەككە نیشانگایە بۆ ئیجرام دابەستى، واتە: نیشتهجیى مەككە لە مالى خۆیەوہ ئیجرام دادەبەستى. بۆ ئەو ھیشى کە نیشتهجیى مەككە نەبى، سەرنج دەدەین: ئەگەر مائەكەى دەكەوتە نیوان مەككەو نیشانگای ئیجرام دابەستى ھوہ ئەوہ لە ەرگای مالى خۆیەوہ ئیجرام دابەستى، خواھ گوندنشینى، یا

كۆچبەرى بىۋ ھەوار نشىنى، ئەگەر مائەكەى دوورتىبوو لە
نیشانگاگان، ئەو نیشانگاگەى يەككە لەم پېنج شوپنە:

يەكەم: بۇ ئەو كەسەى كە لە مەدىنەى نازدارەو ھاتىبى
ذولحولەيفەى، كە ئىستا ناودارە بەپىرى عەلى، كە دو قۇناخ لە مەككەو
نوورە.

دووم: بۇ ئەو كەسەى لە شامو مىصرو مەغرىبەو ھاتىبى
جوحفەى.

سېيەم: بۇ ئەو كەسەى لە تىھامەى يەمەنەو ھاتىبى يەلەم لەمە.

چوارەم: بۇ ئەو ەى لە نەجدى يەمەن و نەجدى حىجازەو ھاتىبى
قەرەنە. ئەم چوارەيان پېغەمبەرى خوا (دروودە خوا لەسەربە) لە فەرموودەىەكا
دەست نىشانى كردوون و بە دەق ناوى ھىناون، لە كۆتايى ئەو
فەرموودەىەدا دەفەرموى: ئەم شوپنەنە جېگەى ئىحرام دابەستەن بۇ ئەو
كەسانەى كە دېن بۇ ھەج و ەمرە، لە خەلكى ئەم ولاتانەو لە خەلكى
ولاتانى تىرىش كە بەسەر ئەم شوپنەنەدا دېن بۇ ھەج و ەمرە، وە كەسى
لەم شوپنەنە نرىكتىبوو ئەو جېگەى ئىحرام دابەستەننى لەو شوپنەو ەىە
كە دەكەوېتەرپ! تەنەت خەلكى مەككە لە مەككەو ئىحرام دابەستەن.

پېنجەم: وە بۇ ئەو ەى لە خۆرەلاتەو ھاتىبى، وەك عىراقو
خۇراسان زاتوعىرقە. لە فەرموودەىەكا دەفەرموى: پېغەمبەرى خوا
(دروودە خوا لەسەربە) زاتوعىرقى دىارى كردووە بۇ جېگە ئىحرام بەستەننى
خەلكى عىراق. (ئەحمەد/د/ن - سند صحيح). گوتراوېشە: عومەر بە
تىكۆشان واتە: بە اجتەھاد زاتوعىرقى بۇ خەلكى عىراقو خۇراسان دىارى

کردوو. جا وهك گوترا ههركهسئ ویستی بچی بۆ چهج و عهمره، وه ئیجرامی دانهبهست ههتا له نیشانگا رهتبوو، وهبهو ئیجرامه ناتهواوه کرداری له کردارهکانی چهج یا عهمره ی کرد، خوا ئهه کرداره فهرزی یا سوننهت، ئهوه خوینیکی دهکهوئته سهر، که بریتییه له کاوریکی یهك سائه، یا له چتیر بزنیکی دووسائه. چونکه پیغه مبهه (درووده خوا له سهر به) دهفه رموئ: ههركهسئ کرداری له کردارهکانی چهج و عهمره نهکا خوینیکی له سهره. (ئیبنو عهبابس به مهرفووعی و به مهوقوفی گیراویه تهوه).

پتیوستی دووهم:

رهجمکردنی شهیتانه له سهر ئهم شیوهیه: له رۆژی یهکهمی جهژندا ههوت بهرد فری ددهن بۆ کۆگا بهردی جهمره تولعهقه به، له رۆژی دووهم و سییهم و چوارهمی جهژنا (که ناوداران بهسی رۆژی ئهییاموته شریق) بهرد فری بدنه بۆ سهر ههرسئ کۆمه ئه بهردهکه، بۆسهر ههر یهکیکیان ههوت بهرد، جا ئهگهر کهسئ له رۆژی دووهمه رهجمی شهیتانی کردو ویستی له خاکی مینا دههچئ له پیش خورئاو ابوونا ئهوه دروسته و مانهوهی شهوی سییهمی له خاکی مینادا له کۆل دهکهوئ، ههروا رهجمکردنی رۆژهکهیشی.

بزانن ژمارهی بهردی ههموو رۆژی لهم سئ رۆژه بیست و یهك بهرده، مهرجه بهریز بهردهکان فری بدا له سهر ئهم شیوهیه: ئیبنو عومهر (رهزاه خوا لیب) دهیفه رموو: پیغه مبهه (درووده خوا له سهر به) که رهجمی شهیتانی دهکرد له سهر ئهم شیوهیه دهیکرد: یهکهمجار ههوت بهردی

فری دەدا بۆ کۆگا بەردەکەى ئەولای مزگەوتەکەى میناوه، لەپاش
 هەلدانی هەموو بەردی ئەللاھو ئەکبەرى دەکرد، دەیفەرموو: (الله أكبر،
 الله أكبر، لا اله الا الله والله أكبر، الله أكبر، والله الحمد) ئینجا
 دەچوو پێشەوو بەردو رووگە رادەوستاو هەردوو دەستی
 بەرز دەکردەوو دەستی دەکرد بە نزاکردن و بەپێوه زۆر دەپاراپیهوه
 لەویدا، ئینجا دەرویشت بۆ کۆگابەردی دووهم، کە ناوداره بە کۆمەلەى
 ناوەراست (واتە: جەمرەتول وسطا) وه حەوت بەردی فرەدەدا بۆ ئەو
 میلهیش و لەپاش تیگرتنی هەموو بەردی ئەللاھو ئەکبەرى دەکرد، ئینجا
 بەلای چەپا لەلای شیوەکەوه دادەپەری و بەردو رووگە رادەوستاو
 هەردوو دەستی بەرز دەکردەوو دەستی دەکرد بە پارانەوه، ئینجا
 دەرویشت بۆ کۆگابەردەکەى لای عەقەبەوه حەوت بەردی فری دەدا بۆ
 ئەم میلهیش، وه لەپاش تیگرتنی هەربەردی ئەللاھو ئەکبەرى دەکرد،
 نیتەر دەگەراپیهوه لەوئ نەدەوستا. (بوخاری/ ئەبوداود).

دەبى شیوهى هاویشتنەکەى بە جوړی بى پى بگوترى فریدان،
 ئەگەر بەردەکەى هەلگرت و داینا لەىناو کۆگا بەردەکەدا، لەسەر
 فەرماشتی دروست ئەوه حسیب نیه، چونکە بەوه ناگوترى تیگرتن،
 مەرجه مەبەستى له تیگرتنەکەى فرەدانى بۆ کۆگابەردەکە، جا ئەگەر
 بەردىکى هەلدا بەحهواداو کەوتە ناومیلەکەوه ئەوه حلیب نیه، مەرجه
 کە بەدەستى تى بکرى، ئەگەر بەقاج تیگرتن، یا بەکەوان، یا بە بەردە
 لاستىك حلیب نیه، مەرجه ئەو حەوت بەردە کە فری دەدریته سەر
 کۆگابەردەکان یەکەیهکە فری بریت، وه نابى له جیاتی شتى تر فری
 بدری، ئەگەر دوو بەردى بە یەکجار تیگرتن وه هەردوو بەردەکەیش

كەوتنە ناكۇگاگەۋە ئەۋە بە يەك بەرد دادەنرى، ھەروا ئەگەر ھەوت بەردىش بە جارى تىبگىرى، ئەگەر لەبەر نەخۇشى يا لە بەرشتى تر نەيتۋانى خۇي رەجم بكا، بۇي ھەيە كە يەكى بكا بە ۋەكىل، مەرجە كە جىگرەكە بەردى خۇي فرەدابى، ئەۋسا بەردى موكلەكى فرە بدا دەنا دروست نىيە.

پىۋىستى سىيەم:

مانەۋەي شەۋە لە موزدەلىفە.

پىۋىستى چۈرەم:

مانەۋەي شەۋەكانى پاش جەژنە لە مینادا.

پىۋىستى پىنچەم:

خۇپاراستنە لەۋ شتانە كە بەھۇي ئىجرامەۋە ھەرام دەبن لەسەر حاجى (لە ئەصلەكەدا دەفەر موى: سىيەم سەرتاشىن يا كورت كەردنەۋەيە، چۈرەم و پىنچەمىش باس نەكرابوو، من لەبەر روونى و ئاسانى ئاوام نووسى، ۋە لە شەرىعتى ئىسلامى مامۇستا مەلا عەبدولكەرىمى مودەرىسەۋە نەقلم كەردن - ۋەرگىپ).

۱۶۴) ھەجى ژن:

ھەج لەسەر ژنىش ۋەك پىاۋ فەرزە، بەلام سەرەراي مەرجە پىشېنەكان مەرجە كە ژن مېردى، يا كەسىكى خۇي لە گەلابى، ياخود كۆمەلە ژنىكى باۋەرپىكراۋبن، با خۇي (مەھرەم) یشيان لەگەل نەبى، كۆگر (ضابطە)ى خۇي ئەۋەيە: بە ھىچ جۇرئ ھەتا ھەتايە مارەي لىي

نہی، بہہوی رشتہی خزمایہتی یا ژن و ژنخوازای یا شیروخواردنہوہ.
 ئیبنو عہبباس {رمزاه نمواہ لببہ} دمفہرموی: ہیج ژن و پیاویکی بیانی دوو
 بہ دوو بہبی خوئی ژنہکہ لہگہل یہکا کونہبنہوہ، ژنیش لہگہل خوئیدا
 نہبی نہچی بو سفہر، پیاویکیش گوتی: ئہی پیغہمبہری خودا! من
 ژنہکہم دہچی بو حہج و خویشم ناوونوس کراوم بو ئہو غہزایہ؟
 فہرمووی: دہخویشت برؤ لہگہل ژنہکہتا حہج بکہ. (بوخاری/ موسلیم)
 یہحیای کوری عباد دمفہرموی: ژنیکی خہلکی رہی کاغہزیکی نووسی بو
 ئیراہیمی نہخہعی، لیی پرسی: من ہیشتا حہجی فہرزم نہکردووہ، کہ
 یہکہم حہجہو پیی دہلین: حہجی ئیسلام وہ دہولہمہندیشم، خرمی
 خویشم نیہ کہ لہگہلما بی بو حہج؟ یہحیا وہلامی بو نووسیہوہ: تو
 مہہانہی رہوات ہہیہ لہبہر ئہوہ حہجت لہسہر نیہ.

١٦٥) سوننہتہکانی حہج:

یہکہم: کردنی حہج بہجیا، چوئیتی ئہم جوړہ لہ حہج لہ
 پیشہوہ رابوورد.

دووہم: لہبہیکہ کردنہ، بہم شیوہیہ: (لبيك اللهم لبيك، لبيك لا
 شريك لك لبيك. ان الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك).
 سوننہتہ لہگہل نیتہکہیدا لہ ببہیکہ بکا، چونکہ پاشینان وایان نہقل
 کردووہ لہ پیشینان، سوننہتہ لہپاش ئیحرام دابہستن زور خہریکی
 لہبہیکہکردن بی، بہ تایبہتی لہکاتی گوړانی ومزعدا، وہک سواربوون و
 دابہزین و سہرکہوتن بو شوینی بہرزو داپہرین لہ شوینی بہرزوہو

تیكه ئېوون له گهڼ كومه لدا، له كاتې داهاتنې شهوو هاتنې رۇژدا، له كاتې بېنویژې و له شپېسې و زهېستانېشدا له بېهيكه زور كړدن سوننه ته، هه روا له مزگهوتې نه لځېفداو له مه سجدولحه رامدا، به لام له كاتې ته وافي قودوم و له ته وافي سه فاو مه روه دا ته لېبېه كړدن سوننه نه، چونكه نه مانه ویردی تایبته خویان هیه، هه روا له ته وافي نیفاضه و ته وافي مائناواییدا له بېهيكه نه كات، چونكه كاتې به سهر چوو، چونكه كاتې له بېهيكه كړدن له گهڼ رجم كړدنې شهیتان له جه مره تولعه قه به به سهر ده چې. سوننه ته بو پیاو نهك بو ژن دهنگ له له بېهيكه كړدن هه ئېړې، سوننه ته كه له بېهيكه ی ته واو كړد سه لاوات له سهر پیغه مېهر (دروود خوا له سه رب) بدا، وه داوای بهه شتو رهمه ندى خودا بكا، وه په نابگرې به خودا له ناگرې دوزه خ! نه و جا به ئاره زووی خو ی نزابكا، له كاتې ته لېبېه دا باقسه نهكا، سلاو كړدن لېی له وكاته دا ناباشه، به لام نه گهر كه سې سلاوې لیکرد وه لامې ده داته وه.

سېیه م: ته وافي هاتن، كه ناوداره به ته وافي قودوم، چونكه نه م ته وافه دیاری (تجیه) ی به یتولحه رامه. له صه حیجې موسلیمدا ده فهرموئ: پیغه مېهری خوا (دروود خوا له سه رب) كه ته شریفی گه یشه مه ككه ته وافي به یتی كرد.

به لام نه گهر عه مره كهر ته وافي عه مره یكرد، بری ته وافي هاتن ده كه هوئ، هه وهك چوڼ كړدنې نو یژې فهرز بریتیی نو یژې دیاری مزگهوت ده كه هوئ.

چوارهم: شهومانه وه له موزده ليفه، به وه ده پته جي كه زور بهي شهو لهوي بي، رافيعي وا ده فهرموي: گوتراو يشه: دي ته جي به يه ك چاوترو و كان له پاش نيوده شهو، نه وه و يش (رومته خواه لي به) نه مه به له بارتر ده زاني.

پينجه م: دوو ركات سوننه تي ته وافي فهرزه، هه ندي ده فهرموون نه م دوو ركاته فهرزه، به لام قسه ي دروست نه وه يه كه سوننه ته وه فهرز نيه، چونكه له فهرمووده يه كي شه يخه ين دا ده فهرموي: پياوي له باره ي نيسلامه وه پرسيا ري هه بوو، پينغه مبه ريش (درووه خواه له سه ربو) فهرمووي: له شه وو روژيكا ده بي پينج نويز بكه ي، پياوه كه گوتي: باشه نويزي ترم له سه ره يانا؟ فهرمووي: نه، نويزي ترت له سه ر نيه، مه گه ر به نارمزووي خوت نويزي سوننه ت بكه ي⁽¹⁾.

⁽¹⁾ ليره دا دانم ده فهرموي: خامسها: (ركعتا الطواف (أى طواف الفرض) لقوله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (خمس صلوات في اليوم وليلة) تا كوتايي فهرمووده كه. دياره كه نه مه نيختصار تي زور موخيلله بۆ نه م عيباره تي كي فايه كه، كه ده فهرموي: (وركعتا الطواف.. واختلف في ركعتي الطواف.. فقييل بوجوبهما والصحيح عدم وجوبهما لقوله عليه الصلاة والسلام: (خمس صلوات.. الخ)، جا له بهر نه وه ناچار بووم كه راستي بكه موه. له راستيدا من به ش به حالي خزم نه گه ر شاره زاييه كي باشم نه بوايه له حديددا، وه نه صلي حديدپو مه سه له كه م له سه ر چاوه كاندا نه دوژيايه ته وه له م ته رجه مه دا تووشي هه لمي گه موره كه موره ده بووم، چونكه به راستي ايحا زي مخلي زور تيا دا يه، نه م ره شه خه لكه له كوئ له م هه مكه مه تل و برووسكهو هيما رهمزو ناماژه يه تيه ده گا.. نه گه ر كه سينكي به ويژدان نه صله كه و ته رجه مه كه به را به ر بكا، نه وسا بۆي ده رده كه موي كه زور شوين له نه صله كه وهك هه واته كردن و مه تل دا هيتان وايه. فهرموو

شەشەم: شەو مانەوہ لە خاکی مینا لە رۆژی جەژن و سێ رۆژەکانی
دوای جەژندا. بەوہ دیتەجێ کە زوربەیی شەوہکان لەوێبێ.

حەوتەم: تەوافی مائاواپی، کە بریتیە لە دواشت کە حاجی
دەیکا، دەگیرنەوہ: عومەر (رەزە خواہ لێبە) دەفەر موی: دواھەمین کردارەکان
تەوافی بەیتە (مالیک لە مووہطادا دەیگیرێتەوہ).

١٦٦ خۆ رووتکردنەوہ لە جلو بەرگی دووراو:

راحیاپی ھەبە لە نیوانی زاناکاندا کە ئایا خۆ رووتکردنەوہی پیاو
لە جلو بەرگی دووراو، سوننەتە یا پێویستە، ھەندێ دەفەر موی:
فەرزە، ئەمە برپاری رافعی و نەوہویبە، کەسانی تر ھەن دەفەر موی:
سوننەتە، ئیسنائی دەفەر موی: ئەم رایە بەجیبە.. جا کاتێ خۆی
رووتکردوہ سوننەتە دوو پارچە بەرگی سپی تایبەتی
(ئیزارو ریداء) بپێچێ بە خۆیەوہ، جووتی سۆلێش لەپێ بکا،
ئیبنولونذیر دەفەر موی: چەسپیوہ کە پیغەمبەر (درووہ خواہ لەسەر بێ)
دەفەر موی: کە ئیحرام دادەبەستن بەشتە مالیکی سپی و بەرکۆشیکی

چی لەم عیبارەتە تێ دەگمێ: (الواجب الثاني: رمى الجمار الثلاث ثلاث مرات أيام التشريق الثلاثة غير جرة العقبة فانها ترمى اليها سبع حصيات فقط!!) کە ئەمە
جۆرە تەحریفیکە بۆ کیفایە کە. دەفەر موی، تەرجەمە کەمی لە زنجیرە (١٦٢) دا بگۆرێنەوہ،
ھەتا راست و دروستی ئەم رووتکردنەوہیەت بۆ روون بێتەوہ.

- وەرگیر -

سېي بېۋىش لەگەل جووتى شۇلدا. لە بوخارى شەرىفېشدا دەفەر موئ: پېغەمبەرى خوا (دروودە خوا لە سەربە) كە ئىجرامى دەبەست، ئىزارو رېدانىكى دەپۇشى، ھەروا ھاورېكانىشى. (موسلىم) بەرگى سېيش بۇ ئىجرام بەپىي ئەم فەر موودەيە: پېغەمبەر (دروودە خوا لە سەربە) دەفەر موئ: (البسوا من ثيابكم البياض.. الحديث)، تەر جەمەكەي لە زنجىرە (۱۰۲) دا رابورد. بۇ ئىجرامدار جلى رەنگىراو ناپەسەندە، وە سوننەتە لە پېيش ئىجرام دابەستندا دوو ركات نوپۇزى سوننەت بكا، بە نيازى سوننەتى پېيش ئىجرام، لە ركاتى يەكەمدا {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ} بەخوینى و لە دوودەما {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} ھەتا ئەگەر لە مكاتەدا نوپۇزى فەرز بكا برېتېي ئەم سوننەتە دەكەوئ.

۱۶۷) ئەو شتانەي نادروستن بۇ ئەو كەسەي لە ئىجرامدابى:

ئەو شتانە كە نادروستن لە سەر مروۇ ئە ئىجرامدادە شتن:

يەكەم: لەبەر كەردنى جلى دووراو.

دوودەم: ئەو كە پىاو ھەموو سەرى، يا ھەندىكى داپۇشى.

سېيەم: ئەو دەيە كە ئافرەت رووى خۇي داپۇشى. جا كاتى پىاو ئىجرامى بەست ئىتر نابى، زىاد لە بەرگى ئىجرام شتى تر لەبەر بكا، خوا دووراو بى وەك كراس و دەرىي و كەواو شتى وا، يا چىراوبى وەك فانىلە، يا ھۇنراوبى وەك كراسى زرىە، وە نابى سەرى بە كلاوو مېزەرو

شتی وا داپوښی، به لکوو دهبی قه ناعت بکا به تهنه نه و دوو خاولیه
 گوره یه. له سه حجه یندا دغه رموی: ئیبنو عومر {ره زه خوا یان لیبی}
 فهرمووی: پیاوی گوتی: نهی پیغه مبهری خوا! بهرگی ئیحرام چیه بو
 که سی له ئیحرامدا بی؟ فهرمووی: میزدر و کراس و دهرپی و خوف له بهر
 نه کا، نه گهر که سی جووتی سوئی (وای) دهست نه کهوت (که هه موو
 په نجه کانی به دهر وه بی) نه و با جووتی خوف (له خوا
 قاپه ره قه نه یه وه بریته وه) نه و جا له پیان بکا، وه هر بهرگی
 زمعه ران و ودرسی پیوه بی له بهری مه کهن.

ده لاین: نه گهر که سی سوئی دهست نه کهوت دروسته جووتی خوف
 له پیبکا، وه نهی بریته وه قه ینا کا، به لام و اباشه بیکات به سه ریپوه،
 گوايه فهرمووده که ی برینه و دی خوف له قاپه ره قه نه دا، بهم فهرمووده یه
 هه لوه شاه و ته وه که دغه رموی: ئیبنو عه بیاس {ره زه خوا لیبی} فهرمووی:
 پیغه مبهر {درووه خوا له سه ربی} فهرمووی که سی جووتی سوئی دهست نه کهوت
 نه و جووتی خوف له پی بکا، وه که سی په شته مال (ازار) ی دهست
 نه کهوت، با دهر پی له پی بکا. (شه یخان. واته: شیخی بوخاری و شیخی
 موسلیم گیراویانه ته وه).

نه و بریاره یش که دغه رموی نابی ئیحرامدار سه ری داپوښی به
 پیی نه م فهرمووده یه: پیاوه که ی که له ئیحراما له و شتره که ی که و ته
 خواره وه نه مری خودای کرد، پیغه مبهر {درووه خوا له سه ربی} فهرمووی:
 سه ری دامه پوښن به چمکی کفنه که، با سه ری به دهر وه بی، چونکه
 نه مه که له روژی قیامه تدا زیندو دهبیته وه، له سه ر نه م حاله ی نیستای
 به بهرگی ئیحرامه وه زیندو دهبیته وه! (شه یخان) دروسته به تالی بهن،

یا به بهنده خوینی به کوش (نیزار) هگهی قایم بکا به قه دیه وه، یا پشتینیکی به سهردا به سستی، یا سهریکی به سستی به خاولیه گهی ناوشانیه وه، به لام دروست نیه بیان دوورئ به یه گه وه، هه روا دروست نیه چمکیکی خاولیه گه م ناوشانی به سستی به چمکیکی تریه وه و کریی بدا، یا بیان دورئ به یه گه وه، یا به تالی بیان به سستی به یه گه وه، دروستیشه ئیجرامدار شمشیر بکاته ملی و گه مهربه ندی پاره گهی به سستی به پستی. ئه مه بۆ پیاو بوو، به لام ژن به س روخساری نابئ داپووشی، چونکه روخساری ژن له م باره یه وه له حوکمی سهری پیاودایه، داپووشینی دروست نیه، به لام ده بی سهری و باقی له شی به جل و بهرگ داپووشی، به هی دووراویش دروسته، و دلی ئه وه ندیه هیه ژن بۆی هیه به چه بگریته وه، یا به رووپووشی رووی خوئی بیووشی، به مهرجی ئه و به چه و رووپووشه نه که وئ له روخساری، ئیتر له بهر بیویستی واکا، یا به ئاره زوو، یا له بهر گه رماو سهرما، یا له ترسی ئازاوه و روانینی ناره و او شتی و ئه وه چون یه که.

چوارهم: شانه کردنی مووی سهروریش و هه موو مووییه کی تر نادروسته، چ بۆ ژن، چ بۆ پیاو، ته نانه ت نه گه ر ده یزانی به خوران به نینۆک مووه کان هه ل ده وهرین ئه وه ییش دروست نیه، چونکه له کاتی ئالۆسکان و پهستان به سهریه کاشتی و رووده دا، هه روا چه ورکردنی مووی ریش و سهر و سمیل و ئه ندامانی تری له بۆ پیاو و ژن نادروسته.

پینجه م: لابردنی مووی له شو جهسته یه ئیتر به تاشین بی، یا به هه لکه نندن و هه لکیشان بی، یا به کو تکردنه وه بی، یا به هه لگور ووزان بی، یا به رووتانه وه بی به هوئی دهرمانی جه مامه وه، ئه مانه هه مووی چون

یه‌که‌و حه‌رامه، سه‌رتاشین به‌ده‌قی نایه‌تی قورئان حه‌رامه که ده‌فه‌رموی: {وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ - سوره البقرة - ۱۹۶/۲}.

شه‌شه‌م: لابرئی نینۆکیش وه‌ک لابرئنی موو نادرسته، ئیتر به‌ره‌رشتی نینۆکی بکا نادرسته، با به‌ددانیش بیقرتیئی، یا به‌ده‌ست بیشکینی، چونکه زاناکان به‌یه‌ک ده‌نگ برپاریان داوه که نه‌وه نادرسته.

حه‌وته‌م: به‌کاره‌ینانی بۆنی خۆش بۆجل و به‌رگو له‌ش نادرسته، چونکه نه‌وه که‌یفو سه‌فایه، حاجیش ده‌بی سه‌رگه‌رمی کاره‌کانی حه‌جبی و به‌هوی نه‌وه‌وه قزئالۆسکاوی ته‌پ و تۆزاوی بی‌و، سه‌ره‌زنه‌و بۆره‌که‌ل بی، وه‌ک له‌فه‌رمووده‌دا وا ده‌فه‌رموی. له‌به‌ر نه‌وه‌یش که پی‌غه‌مبه‌ری خوا (دروود، خوا، له‌سه‌رب) ده‌فه‌رموی: ئه‌م بۆنی خۆشه‌ی که‌وابیته‌وه سی جار بیشۆ، مه‌به‌ست نه‌وه‌یه نه‌وه‌ی بۆنه خۆش بی - وه‌ک گۆل و ریحانه‌و یاسه‌مین و وه‌نه‌وشه - نابی نه‌بیدا له‌خوی و نه‌بیدا له‌ده‌مووچاوی. به‌لام نه‌گه‌ر پارچه‌یی میسکی هه‌لگرت، یا هه‌ر بۆنیکی تری له‌کیسه‌و شووشه‌و پریاسکه‌ی به‌ستراوه‌دا هه‌لگرت نه‌وه نادرست نیه، خوا بۆنی بکا یا بۆنی نه‌کا. ئه‌مه شافیعی به‌ده‌ق فه‌رموویه‌تی.

هه‌شته‌م: راوکردن و کوشتنی نیچیر. مه‌به‌ست له‌نیچیره هه‌موو گیاندارییکی ده‌ره‌کی وایه که گۆشتی بخوری، ئیتر خوا مالی بووبی یا کیوی بی، خوا چوارپی بی یاخود مه‌ل و بالنه‌ده‌بی، چونکه هه‌ردوو لایان پیان ده‌گوتری نیچیر. سه‌ر به‌لگه‌ی نادرستی راوی نیچیر ئه‌م

ئايەتەيە: {وَحَرَّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرْمًا - سورة المائدة - ۹۶/۵} واتە: راۋى نىچرى وشكانى لە ئىۋە حەرامە، كاتى لە ئىجرامداين.

گياندارى كە گوشتى نەخورى بە نىچىر دانانىرى، لەبەر ئەۋە راۋو كوشتنى نادىست نىە توڭلە لەسەر بكوژيان نىە، بەلكوو ئەم چەشنە ھەيانە كوشتنى بۇ ئىجرامدارو بى ئىجرام سوننەتە، چونكە ئازاردەرو وەزەنكەرن، بەلكوو ئىمامى رافىعى (رەزە ئىمامى) لەسەر باسى خواردەمەنىيەكانا دەفەرموى: درندەو جانەۋەرى زيانە خورۇ پىۋىستە بكوژىن، وەك مارو دووپشك و مشك و سەگى نەينگرو سەگى ھارو ھەلەپشەو گورگو شىرو پلنگو ورجو سىساركەو ھەلۋو كىچو مىشۋولەو زەردەۋالەو زەردەزىرە.

ئۆيەم: ژن بەشۋودان و ژن ماردەپىنە، ھەروا سەرجىيى و دروستبوون و دىسبازى بە شەھۋەتەۋە. ئىجرامدار دروست نىە بۆى كە ژن بۇ خۆى ماردە بېرى، يا ژن لە كەسىكى تر ماردە بېرى، خوا بە سىفەتى جىكارى (ۋەكالىت) بى، ياخود بە سىفەتى ھەقدارى (ۋىلايەت) بى. چونكە پىغەمبەر (دروودە خوا لەسەر بى) دەفەرموى: ئىجرامدار نەژن لە خۆى ماردەكا، نەژنىش لە كەسى تر ماردەكا لە گىرپانەۋەيەكا: نابى خوازىنىش بكا. (موسلىم) لە گىرپانەۋەى دارە قوطنىدا: ئىجرامدار نە ژن دىنى و نە ژن لەكەسى ماردەكا. جا گریمان ئەگەر ستى واى كرد ئەۋە گریدان (عەقد - ماردەپىن) ەكە پوۋچە، چونكە ئەم جۆرە نەيكردنە نادروستى و تىكچوون دەخۋازى، ئەم بىرپارە يەكگرتنى

هاورپياني پيغه مبهري له سهره. خواي گه وره له باره ي جووتبوونه وه
له گهل ژندا دمه رموي: { الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ
الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ } - سورة البقرة -
۱۹۷/۲ { واته: کاتي خهريکبوون به کردهوه کاني حهجه وه چهن
مانگيکي ناشکراو ديارى کراون، جا ههرکاتي خهريک بوون به ئادابي
حهجه وه، له کاتي حهجدابه ستنه وه نيتړ نابي بچنه لاي حه لالي خوتان،
وه نابي دهرچن له ياساي ثايين و نابي کاري به دبکهن، به هيچ جوړي
نابي دهرچن له ياساي دامه زراوي حه ج، ههروهک جووتبوون و که يفکردن
له گهل ژندا نادرسته خوره حه تکر دنيش نادرسته، چونکه له شويڼي
بوڼي خوښو ژن ماره کردن، که هوکارن له بو جووتبوون، نادرست بن،
دياره که جووتبوون و شتي وا نادرسترن، هاوکات له گهل نه ودها تيکه لي
ژن و پياوو که يفکردنيان پيکه وه له کاتي خه لوه کيشان - واته: اعتکافدا -
که له حه ج بجووگتره، نادرسته، که واته چون له کاتي حه جدا دروست
دهبي، به لکوو لهم کاته دا پتر نادرست دهبي.

۱۶۸) توله (فيديه) پيويسته له سهر که سي نه مانه بکا:

نهم شتانه که باسما نکرډن، هه موو نادرستن، که سي بيانکات،
توله ي دهکه ويته سهر، به لام نهمه باسيکي دوورو دريژه، لقو پوپي
زوري لي دهبيته وه، نيمه ليردها نامازه بو نهم چهند شته دهکين:
له کاتي دسبازي و ماچو موحا کاتي توله ي دهکه ويته سهر که ناوي

بیٚتته وه. ژن ماره گردنیش تۆلّه ی نیه، چونکه کاره که دانامه زری و مه به سته که نایه ته جی، جووتبوونیش، چ به پیش بی، چ به پاش بی چ له گهل ئاده میزادا بی، چ له گهل گیانله بهری تر دا بی، چه ج و عه مره ههل دموه شینیتته وه، ئاشکرایه که عه مره یه ک ئیحرام شکاندنی هه یه، نه وه دنده هه یه هه ر چه ند عه مره و چه جه که ی به تال ده بنه وه، به لام ده بی ته وایان بکا، چونکه خوی گه وره ده فهرموی: {وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ - بر: ز - ۱۵۸} = رافه ی نه م نایه ته له زنجیره ی (۱۵۸) دا رابورد.

هه روه ها پیویسته له سالی دوا ییدا به بی ته فره قه زای نه و چه ج و عه مره یه بکاته وه، ئیتر چه جه که فهرزبی سا سوننه تبی قه زا کردنه وه که ی چون یه ک پیویسته. ژن نه گهر پیاو به زۆر جووت بوو له گه ئیدا، یاخه وتبوو، نه وه چه جه که ی به تال نابیتته وه، به لام نه گهر له سه ر ره زای خوی بوو، وه ده شیرانی که نه و ئیشه نادرسته نه وه چه جه که ی بوو چه ده بیته وه.

۱۶۹) که سی فریای وهستان له غه رفهات نه که وی چه جی له ده ست ده چی:

هه رکه سی له پیش شه به قی به یانی روژی جه ژندا فریای وهستانی عه رفه نه که وی، چه جی نه و ساله ی له کیش ده چی! چونکه پیغه مبه ر {دروود خوا له سه ربه} ده فهرموی: هه رکه سی له شه وی جه ژندا فریای هاتن بو عه رفهات بکه وی نه وه فریای چه جی نه و ساله ده که وی، هه رکه سی هه تا شه وی جه ژن ته وای ده بی فریای هاتن بو کوی عه رفه نه که وی نه وه

حه جی ئه و سائهی له دهست دهچئ، با ئیجرامی عه مره دابهستی، له سائی دواایشدا هه جی له سه ره (داره قوطنی) چونکه وهستان له عه رفه بنیاتیکه به ستراره به کاتیکی تایبه ته وه، که کاته که به سه رچوو ئه ویش به سه رده چئ، که بنیاتیکیش له کارئ فه وتا، کاره که گشتی دمه فه وئ، ریک وهم نوئیزی هه ینی که کاته که ی به سه ر چوو خوشی به سه رده چئ، جا له م کاته دا به بی درهنگ کرداری عه مره ینی ته واو ده کاو ئیجرام ده شکینئ، که بریتیه له ته وافو هه راکرنو سه رتاشین، به بی راجیایی ده بی بۆ ئه م عه مره ته واف بکا، به لکوو ده بی هه راکردنیش ئه نجام بدا، ئه مه کاتئ وایه ئه گهر له پاش ته وافی هاتن هه راکردنی نیوانی سه فاو مه روهی ئه نجام نه دا بوو، به لام ره جمی شه یتانی له مینا ناوئ، هه روا سوننهت نیه شه ویش له مینا بمینیته وه، با کاتی ئه م دوو شته یش مابی، گوتمان ئه م جوژه که سه که دین بۆ هه ج و فریای وهستان له خاکی عه رفه ناکه ون، ده بی له سائی ئاینده دا ئه و هه جه فه زا بکه نه وه، هه روا ده بی دیاری به یتیش سه ربهرن... ده گیر نه وه: هه بباری کوپی ئه سه ود، له روژی جه زندا دئ بۆ خزمه تی ئیمامی عومه ر (ره زاه خویا یار لیبه) دمه فه رموئ: ئه ی فه رمانه وه ی موسو لمانان! ژماره ی روژه کانه مان لیتیکچوو، بۆیه وا درهنگ هاتووین، ده ی چارمان چییه؟ عومه ر پیی دمه فه رموئ: برپۆ بۆ مه ککه له وئ ته وافی به یت بکه، خۆتو ئه وانه ی که له گه ئتان، ئه و جا هه راکردنی نیوانی سه فاو مه روه ئه نجام بدهن، ئه گهر هی ناوتانه سه رو دیاری به یتیش سه ربهرن، ئه و جا یا سه رتان بتاشن، یا کورتی بکه نه وه، ئیتز بکه رپنه وه بۆ مائه وه تان، له سائی ئاینده دا هه ج بکه ن و دیاری به یتیش سه ربهرن، به لام ئه گهر که سه ی دیاری له بار دانه بوو، با سی روژ

لهکاتی چه جداو چهوت روژ له ولاتی خوئی به روژوو بی! (مالیک (رهراه
خواه لینه! له مووه طادا به رشته یه کی دروست دهیگیر پته وه) جا نه م
برپاره ی عومهر شوهرتی دهر کرد، وه گهس ره خنه ی لیی نه بوو، له بهر
نه وه سهری گرتو بوو به یه گگرتنی نه ته وه (ئجماعی ئوممهت).

١٧٠) که سی بنیاتی نه کا حوکی چیه:

ئه گهر که سی بنیات (روکن) ئ له بنیاتهکانی چه جی له کاتو
شوینی خویدا نه کرد، نابئ ئیحرام بشکینئ، به لگوو ئه گهر مه ودا ی مابوو
دهبئ بگه رپته وه سهری و بیکا، وه نه کردنی بنیات به خوین توله ی
ناکرپته وه، چونکه چه جه که بهبئ نه و ته واو نابئ، چونکه ماهیهت و
چییهتی چه بهبئ کردنی گشت بنیاتهکانی نایه ته جئ، چونکه
چییهتی (ماهیهت) ی شت به فهوتانی به شیکئ، گشتی دمه وتئ، وه ک
نویژ هه تا گشت بنیاتهکانی نه نام نه دا نابئ دهستی لیه لبرئ.

١٧١) نه و گیانداره ی که سهر برینی پیویست دهبئ له ئیحرامدا:

نه و خوینانه ی که کردنیان به م بونه یه وه پیویست دهبئ، به هوئی
نه کردنی ئه رکیکه وه (واته: واجبیکه وه)، یا به هوئی کردنی شتیکی
قه دمه وه، مهره یا بزنه به مهر جئ بو قوربانی بشین، به لام لهکاتی
جووتبوندا دهبئ و شترئ سهر برئ بو گه دایانی به ست (حه ره م) ی

مەككە. تەنیا ئەوەندە ھەيە تۆلەي راوی نەچیر بەم شیودیه: ھەر نەچیرئ بکوژئ دەبئ بە وینەي خۆي تۆلەي بدا: لە جياتي بچووك بچووك و لە جياتي گەورە گەورە.

(۱۷۲) ئەو خوينە پيوستانە پينجن:

يەكەم: خوينتيكە كە پەيوەندی بە نەکردنی ئەركيکەو ھەبئ وەك نەکردنی ئيحرامدا بەستن لە نيشانگا و جيگەدا بەستنی خۆيدا، وەك نەکردنی رەجمي شەيتان، ئەم خوينە خويني ريزليگرتن و قەبلاندنە، واتە: دەبئ بە ريزيەكئ لەم سئ شتە بکا: پيوستە مەرئ يا بزئ بدا بە ھەژارانئ بەستی مەككە، ئەگەر ئەو ھي پينەكرا مەرئ بقەبلينئ بە پارەو بە پارەكە خۆراك بکړئ و بیکا بە خيّر، ئەگەر ئەو ھيشي بۆ نەكرا، لە جياتي ھەر مشتي لەو خۆراكە، كە مەرجه پيژيوي بئ، رۆژئ بە رۆژووبئ. رافيعي لە (المحرر) دا ئەمە دادەنئ بە فەرمايشتي دروست، خاوەنی مەنھەجيش لەم بريا رەدا پەپرەوي رافيعي دەكا.

دووەم: ئەو خوينەيە كە بەھۆي سەرتاشين و رابواردنەو پيوست دەبئ، جا ئەگەر كەسئ سئ تەل مووي لە لەشي خۆي بړي يا زياتر، يا سئ نينوکی خۆي كرد ئەمە پيوست دەبئ لەسەري: يا ئازەليكي وا سەربړئ كە بۆ قورباني بشئ، يا سئ مەن پيژيوي بدا بە شەش گەدا، يا سئ رۆژ بەرۆژووبئ! ئەم خوينەيش خويني وەجەل دياريكردن و سەپشكردنە، واتە: پيوستە لەسەرت يا خوينئ بکەي يا وەجەلە دياريكراوەكەي بکەي، وە لەکردنی ھەريەكئ لەم دووشتە خۆت

سهرپشکی. سهر به لگهی ئەم سهرپشکیه ئەم ئایه تهیه: {قَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ - سورة البقرة - ۱۹۶/۲} واته: ههر که سئ له ئیوه له کاتی ئیحراما نه خووش کهوت یا ئازاری له سهریدا بوو، به هوئی یه کئ لهم دوو شته وه به ناچارى سهرى خوئی تاشی، ئەوه له سهریه تی تۆله یی بدا له باتی ئەو سهرتاشینه ی، ئەو تۆله یه سئ جوژی ههیه خوئی سهرپشکه له کردنی یه کیکیان، که بریتین له روژووی سئ روژ، یا خواری مه نی شهش هه ژار، یا ئازهلئ سهرپڕئ و دابهشی بکا به سهر هه ژاران. پیغه مبه ریش (دروود خوا له سهر به) لهم فهرمووده یه دا ئەم مه سه له یه ی روونکردو ته وه: که عبی کوړی عوجره (هه ژاو خوا له یه) دهفه رموی: له کاتی حوده یه یه دا ئاگرم له ژیر مه نجه ئیکا خووش ده کرد، ئەسپئ له سهرم هه ل دهوړی له بهر زوړی، له وکاته دا پیغه مبه ر (دروود خوا له سهر به) ته شریفی هات بو لام، فهرمووی پیم: ئەم جرو جانه وه رانه ی سهرت ئازات ده دن؟ وتم: به ئئ. فهرمووی: سهرت بتاشه، له پاشا یا مه رئ یا بزنیکی خیر سهرپره، یا خود سئ روژ به روژوو به، یا خود سئ مه ن خورما بده به شهش هه ژار. (شه یخان). ئەوه یشمان له یادیئ که نینو ککر د نیش ریك وهك سهرتاشین وایه بو ئەم تۆله یه، هه روا هه موو رابواردنه گانی تریش، وهك بوئی خووش و خوچه ورکردن و جلی دووراو له بهر گردن و به راییه گانی سهرجییی، چونکه هه موو ئەمانه به شیکن له رابواردن و که یف.

سییه م: ئەو خوینه یه که به هوئی ئیحصاره وه پئویست ده بی، جا ئەگه ر حاجی یا عه مره که ر ریگهی حه جی له لایه ن دوژمه نه وه لیگیراو نه ی توانی حه ج یا عه مره که ی یا هه ردووکیان ته واو بکا، خوا ئەو شوینه

خاکی بهست بی یانه، ودریگهی تریش نه‌بوو جگه لهو ریگه‌یه که چوو‌بووه بهست، نه‌وه ئیحرامه‌که‌ی هه‌لده‌وه‌شینیته‌وه‌وه له کویدا ریگه‌ی لیقه‌ده‌غه بوو‌بوو له‌ویدا نازه‌لئ به دیاری سه‌رده‌برئ بو هه‌ژارانی نه‌وه جیگه‌یه، لای که‌می نه‌م نازه‌له مهر یا بزنیکه که ده‌ست بدا بو قوربانی، ده‌بی نیازی ئیحرام تی‌کدان به‌یئنی. سه‌ر به‌لگه‌ی نه‌م کاره نه‌م نایه‌ته پیرۆزه‌یه: { فَإِنْ أَحْصَرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ } واته: نه‌گهر قه‌ده‌غه‌کران له ته‌واو‌کردنی خودا په‌رستییه‌که‌تان نه‌وه نازه‌لئ بکه‌ن به دیاری، به‌پیی توانای خو‌تان. ده‌ربرینی مه‌به‌ستی ته‌واو له نایه‌ته‌که ناوایه: نه‌گهر ریتان لی‌چوو به‌ست، بو‌تان هه‌یه ئیحرام هه‌لو‌ه‌شینه‌وه، به‌لام نازه‌لئکی دیاری‌تان ده‌که‌ویته سه‌ر. له سه‌حیحه‌یندا ده‌فه‌رموئ: پیغه‌مبه‌ر (مرووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) سائی ری‌ککه‌وتنی خودی‌بییه له ئیحرامی عه‌مه‌ردا بوو، هاوبه‌شپه‌یدا‌که‌ره‌کان ری‌گه‌یان نه‌دا عه‌مه‌ره‌که‌ی ته‌واو بکا، له‌به‌ر نه‌وه ئیحرامی شکاند. ده‌بی له پیش سه‌رتاشیندا، بو نه‌م ئیحرام شکاندنه، نازه‌لئ دیاری سه‌ره‌برئ، نه‌ک به پی‌چه‌وانه‌وه چونکه خوای مه‌زن ده‌فه‌رموئ: { وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ - سورة البقرة - ۱۹۶/۲ } واته: سه‌رتان مه‌تاشن هه‌تا دیاری‌یه‌که ده‌گاته جیگه‌ی سه‌ره‌برینی خو‌ی.

چواره‌م: خو‌ینی پی‌ویست به‌هو‌ی گوشتنی نی‌چیره‌وه. نه‌م خو‌ینه ناوایه: نه‌وه نه‌چیره کو‌ژراوه نه‌گهر وینه‌دار‌بوو، نه‌وه خو‌ی سه‌ره‌پشکه به یه‌کئ له‌م سئ شته: یا وینه‌که‌ی سه‌ره‌برئ و بی‌ه‌خشیته‌وه به‌سه‌ر هه‌ژارانی به‌ستی مه‌که‌دا، یا نه‌وه نازه‌له‌ی که دادنه‌ری، به وینه‌ی نه‌چیره راو‌کراوه‌که، ده‌قه‌بل‌ئینی به‌پاره‌و پاره‌که‌ی ده‌دا به خوارده‌مه‌نی‌و

خواردمه‌نییه‌که دهدا به هه‌ژارانی به‌ستی مه‌که، یا له‌جیاتی هه‌ر مشتێ له‌و خۆراکه پێقه‌بلاوه‌ روژی به‌ روژوو ده‌بی. به‌پێی ئەم نایه‌ته {فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا} - سورة المائدة - ۹۵/۵ واته: ئەو موسولمانه‌كان! له‌كاتێكا كه ئێوه له ئیجرامدا بن نه‌چیر مه‌كوژن، وه هه‌ركه‌سی له ئێوه له‌م كاته‌دا نه‌چیری به‌قه‌ستی بكوژی و بزانی كه ئه‌وه كاریکی حه‌رامه، ئه‌وه له‌سه‌ریه‌تی تۆ له‌دانه‌وه به‌ گیانه‌به‌ری كه وه‌كوو ئه‌و نه‌چیره وابێ، كه دوو پیاوی خاوه‌ن دادو عه‌داله‌ت دایبنێن و حوكمی پێبكه‌ن، وه ده‌بی ئه‌و ئازده‌ له‌ تۆ له‌یه بنیری بۆ حه‌رمی مه‌كه‌ه وه‌ی سه‌ربهری بۆ هه‌ژارانی حه‌رم، یا كه‌فاره‌تی بدا كه بریتیه‌ له‌ به‌های ئه‌و ئازده‌ له‌ تۆ له‌یه، وه ده‌بی به‌و به‌هایه خۆراك و دانه‌ویله‌ بکړی و بیدا به‌ هه‌ژاران، یاخود به‌ نه‌نداره‌ی ئه‌و خواردمه‌نییه به‌ روژووبی، به‌م شیوه‌یه له‌ باتی هه‌موو مشتێ روژی به‌ روژووبی، به‌لام نه‌گه‌ر نه‌چیریکی وای كوشت كه وینه‌ی دیاری نه‌کرای له‌ شه‌رعا، ئه‌وه خۆی سه‌رپشكه له‌ یه‌ک له‌م دوو شته: یا ده‌قه‌بلیتری به‌ پارو به‌ پارکه‌ خۆراکی پێده‌کړی و ده‌یبه‌خشیته‌وه به‌سه‌ر هه‌ژارانا، یا له‌باتی هه‌ر مشتێ له‌و خۆراکه روژی به‌ روژوو ده‌بی، ده‌ق وه‌ك نه‌چیری وینه‌دار. به‌پێی نرخ‌ی ئه‌و شوینه‌ی كه نه‌چیره‌کی تیادا ده‌كوژری نرخ و به‌ها بۆ نیچیره‌که یا بۆ وینه‌ وه‌جه‌له‌ی داده‌نری، مه‌به‌ستیش له‌ وه‌جه‌لی وینه‌دار ئازده‌لیکی مالییه‌ که شیوه‌ی نزیکبی له‌ شیوه‌ی نه‌چیره‌که، مه‌به‌ست ئه‌وه نیه‌ که وه‌جه‌له‌که‌شی له‌ توخمی خۆی بی، هه‌تا بگوتری: پێویسته له‌ جیاتی وشتر مه‌رغ وشتر مرغ بدری و له‌

جىياتى ئاسك ئاسك بدرى. چونكه خۇداى گەورە لە ئايەتەكەدا وىنەى نەچىرەكەى بېرىو بەسەر ئازەلدا، لەبەر ئەو وەجەلى نەچىرەكە لە توخمەو دەگۆرئ بۇ وىنەى خۇى لە ناو ئازەلى مالىدا! كۆمەلى لە ياران، لە چەن رووداويكا، بېريارىيان داو وە لە جىياتى وشرمرغى وشرئ دەدرئ، وە لە جىياتى كەرەكىوى و گاكىوى گايئ، وە لە جىياتى دىلەكەمتىارى بەرانئ، جابىر {رەزاي خواى لىبئ} ھەوالئ داو وە ئەمە بېريارى پىغەمبەرە {دروودى خواى لەسەربئ} كە تۆلەى كەمتىارى بەرانئ بئ، ھەروا كۆمەلىكىش لەياران بۇ تۆلەى كەمتىار بەرانىكيان داناو، وە لە جىياتى ئاسك بزن، وە لە جىياتى كەرويشكى گىسكى، ئەمە بېريارى ئىمامى عومەر و عائىشە، لە جىياتى بچووك بچووك و لە جىياتى گەورە گەورە لە جىياتى نىر نىرو لە جىياتى مى مى و لە جىياتى ساخ ساخ و لە جىياتى شكسدار شكسدار، واتە ھاو وىنەى بەپى ئايەتەكە لە ھەموو ئەم شىوانەدا رەچاو دەكرئ، كەواتە: ئەگەر مەرەكئويىەكى كوشت تۆلەكەى مەرپكە، ئەگەر بەرانە كئويىەكى كوشت تۆلەكەى بەرانىكە، مى لەباتى مى و نىر لەباتى نىر.

پىنچەم: خوئنى پئويست بوو بە جووتبوون - جماع) ئەم خوئنەيش خوئنى رىزلىگرتن و قەبلاندنە. واتە: خوئنى تەرتىبو تەدىل، واتە دەبئ بەرىزيەكى لەمانە بكا: يەكەم وشرئ سەبېرئ بۇ ھەزاران، ئەگەر ئەمەى نەتوانى گايەك سەربېرئ، ئەگەر دەستى نەكەوت حەوت سەر مەرپا بزن سەربېرئ بۇ گەدايانى بەست (حەرەم)ى مەككە. ئەگەر ئەوەدشى بۇ نەكرا بەھاي وشرەكە بدا بە پىبژيوى و دابەشى بكا بەسەر داماونى بەستى مەككەدا، ئەگەر ئەوەدشى پىنەكرا لە جىياتى ھەر مشتىك خۆراك رۆژئ بە رۆژووبئ. بەلگەى پئويستبوونى وشر

ئەۋەيە كە ئىمامى عومەرو عەبدوللاى كورپى (رەزە خۇاە لىيە) بېرىارى ئەۋەيان داۋە، ھەروا ئىبىنو عەبباس و ئەبو ھورەيرە. بۇيەيش ئەگەر وشتەر نەبوو دەچىن بۇ گا يا بوخەوت سەر مەرپ يا بزن. چۈنكە گايى يا خەوت سەر ئازەلى وردە، لە قوربانىدا، وەك وشتەر وان، بۇيەيش ئەگەر ئازەل نەبوو دەچىن بۇ خۇراك، چۈنكە شەرع لە تۆلەي نەچىردا لە ئازەلئەۋە دەچى بۇ خۇراكدان بە ھەژاران. بەپىي نرخی ناو مەككە نرخی بۇ وشتەركە دادەنرى، نەۋەۋى لە شەرحى (المهذب) دا وا دەفەرموى گوتراۋىشە: بەپىي نرخی مينا وشتەركە دەقەبلىنرى بە پارەو بە پارەكەيش خۇراك دەكپرى. گوتراۋىشە: لە جىگەي كىردنى ھۇى ئەم خويىنە. واتە: لە كۆى كۆبوۋە لەگەل ژندا بەپىي نرخی ئەۋى وشتەركە دەقەبلىنى.

۱۷۳) جىگەي ئازەلى دىارى و خۇراك بەخشىن:

ئازەلى دىارى يا بەھۇى (احصار) چوونە بەستەۋەيە، يا بەھۇى شتىكى ترەۋەيە، جا ئەگەر بەھۇى رىچوونە بەستەۋە بوو ئەۋە لەكويدا رىگەي ئى قەدەغەكرابوو لەۋىدا سەرى دەپرى، چۈنكە پىغەمبەر (دروۋە خۇاە لەسەربە) لە حودەبىيە لەۋىدا دىارى سەربرى، كە رىگەي ئى گىرابوو. بەلام خويىنى پىۋىستبوو لەبەر كىردنى حەرام يا لەبەر نەركىردنى پىۋىست، ئەۋە دەپى لە حەرمدا سەر بېرى چۈنكە ئايەت دەفەرموى: {هَذَا بِالْعَنْفَةِ - بىر: ۱۷۱} جا پىۋىستە گۆشتەكەي دابەشېكرى بەسەر گەدايانى بەستدا، چۈنكە گۆشتەكە مەبەستە لە بەخشىنەۋەدا.

بۆ ئەو جیایی هه‌زاری نیشته‌جی و هه‌زاری میوان نیه، به‌لام به‌خشینی به‌ نیشته‌جیکان خێرت‌ره، ئەگه‌ر له‌ جیاتی سه‌ربرپینی ئاژهل خۆراکی دابه‌شکرد، ده‌بێ به‌ تاییبه‌ت دابه‌شی بکا به‌سه‌ر هه‌زارانی هه‌رمدا، چونکه وه‌جه‌لیش حوكمی وه‌جه‌لداری هه‌یه، به‌ پێچه‌وانه‌ی رۆژوووه، بۆ رۆژوو له‌كوئ ئاره‌زوو ده‌كا له‌وئ بیگرئ، چونکه قاوانج وه‌چاو ناکرئ بۆ هه‌زار له‌وهدا كه‌ كابرأ له‌ خاكی هه‌رمدا به‌رۆژووئ، به‌لایه‌نی كه‌مه‌وه ده‌بێ تۆله‌كه‌ به‌ سه‌رسئ هه‌زاردا دابه‌شكرئ، به‌لام مه‌رج نیه به‌ یه‌كسان دابه‌ش بكرئ به‌سه‌ریاندا چونكه دروسته هه‌ندئ كه‌س زیاتر له‌ هه‌ندئ كه‌س ومه‌رگرن.

١٧٤) كوشتنی نه‌چیرى هه‌رمو برینی دره‌ختی:

راوگردنی نه‌چیری به‌ستی مکه‌که نادرسته، چی بۆ ئه‌حرامدار چی بۆ بئ ئی‌حرام، هه‌روا برینی دارو گیای هه‌رمی مه‌که‌که، به‌مه‌رجی گیانه‌به‌رکه زیانه‌خوړۆ نه‌بئ و رووه‌که‌که ئازار ده‌ر، یا وشك نه‌بئ، به‌لام گیانه‌به‌ری زیانه‌خوړۆ رووه‌کی وشك، یا رووه‌کی ئازارده‌ر كوشتن و برینیان دروسته، هه‌موو رووه‌کی‌کی درگدار به‌ ئازارده‌ر داده‌نرئ.

پێغه‌مبه‌ر (هه‌روه‌ه‌ خوا له‌سه‌رئ) له‌ رۆژی گرتنی مه‌که‌که‌دا فه‌رمووی: ئەم شاری مه‌که‌که‌یه به‌سته‌و گه‌لئ شت له‌ شوینانی تر کردنیان دروسته، به‌لام لی‌ره دروست نین، ئەمه‌یش ده‌ستی قه‌درو رێزه‌ خودا له‌م شاره‌ی ناوه، ده‌ی نه‌دارو ده‌رختی داده‌پاچرئ، وه‌نه‌چیری ده‌ره‌وینریته‌وه، وه‌نه‌شتی

داکه وتووی هه ل دهگیریته وه، مه گهر بۆ که سێ که ناو نیشانی هه لێدا، هه تا خاوه نه که ی پهیدا ببی و بیباته وه، نه گیای پاکۆ دهری، عه بباس فه رمووی: نه ی پیغه مبه ری خوا! ته نیا گیای سوپرناتیکی لی دهرچی، چونکه بۆ سووته مه نی ئاسنگه رو بۆ سووته مه نی ناوما ل و بۆ په ردووی سه رداره را به کاری دین؟ پیغه مبه ریش (درووده خوا له سه رب) فه رمووی: باشه ته نیا گیای سوپرناتیکی لی دهرچی بردنی گه لای دره خته که ی دروسته، به لام نابئ به داو گلا کوتک و شتیوا بیوه رینئ، نه بادا به رتویکله که ی بکه وی نه گهر لقیکی بری و خه لفی دهر نه کرده وه نه وه دهسته به ره و تۆله ی ده که ویته سه ر، به لام نه گهر له هه مان سالا شوینه که ی خه لفی دهر کرده وه نه وه هیهی له سه ر نیه، وه ک بردنی گه لا، هه موو دارو گیایی که له خۆیه وه سه وز بووبئ برینی نادرسته، چونکه پیغه مبه ر (درووده خوا له سه رب) ده فه رموئ: نه گیای پاکوده درئ. دیاره که برینی نادرست بی هه لکه ندنیشی نادرست تره! به لام دروسته ئازهلئ تی بکری هه تا تیادا به وه درئ، نه گهر بۆ ئالفیش بیبا دروسته، له سه ر فه رمایشی فره دروست! گوتراویشه: دروست نیه گیاکه ی بکری به گزره بۆ ئالفی ئازهل، چونکه رووکاری فه رمووده که نه وه ده گه یه نی که دروست نه بی، به لام برینی بۆ دهرمان دروسته، له سه ر قسه ی فره دروست، چونکه پیویستی دهرمان گه ل گرنه گره له پیویستی سوپرناتک به پیی فه رمووده ی دروست، دوورینی گیای سوپرناتک، بۆ په ردووی سه رداره را دروسته.

۱۷۵) ھەجکردن لە جىياتى كەسكى تر:

ئەگەر موسولماننى ھەجى كەۋتە سەرو ھەجى نەكرد ھەتا پەكى كەۋت پىۋىستە لەسەرى موسولماننى بنىرى ھەجى بۇ بكا، خوا پەككەۋتنەكەى لەبەر پىرىبى، با لەبەر نەخۇشىيەكى وابى كە ئومىدى چاكبوۋنەۋەى نەبى. بەلگەى ئەمە ئەم فەرموودەى: ئىبنو عەبباس فەرموۋى: زنىكى ھەسەمى ھات گوتى: ئەى پىغەمبەرى خودا! ھەج (كە فەرزى خودايە لەسەر بەندەكانى خۇى) كەۋتۆتە سەرباۋكەم، كە پىرە مېردىكى ئىختىيارى وايە خۇى بەسەر ولاخەۋە بۇ ناگرى، جا ئايا دەبى من خۆم لەباتى ئەۋ ھەجى بۇ بكەم يا نابى؟ فەرموۋى: بەللى دەبى. ئەم پىرسىارو ۋەلامەش لە كاتى كردنى ھەجى مائاۋايدا بوو (مالىك/ شافىعى/ شەيخان/ ئەبو داۋود/ نەسائى) ئىمامى تىرمىذى دەفەرموۋى: سەبارەت بەم باسە چەن فەرموودەىكى دروست تۆماربوۋە.

ئەگەر كەسنى مردو ھەجى فەرزى لەسەر بوو كە پىنى دەگوتى: ھەججەتول ئىسلام، پىۋىستە لەسەر ھەقدارەكەى موسولماننى بنىرى ھەجى بۇ بكا، مەسرى ھەجكە لەۋ كەلەپوۋرە دەرەكرى كە بەجى ھىشتوۋە. چۈنكە دەگىرنەۋە: ئىبنو عەبباس (رەزائى خايران لىبە) دەفەرموۋى: ئافرەتىكى جۈھەپنەپى ھاتەلەى ھەزرىت (دروۋە خاۋا لەسەربە) گوتى: ئەى پىغەمبەرى خودا! دايكەم نەزرى كردبوو كە ھەجى بكا، ۋە نەپشكىرد ھەتا مرد، ئايا دەبى ئىستا من ئەۋ ھەجى بۇ بكەم؟ فەرموۋى: بەللى، دەبى، ھەجى بۇبكە. مەرجە ئەۋكەسەى كە ھەجى فەرزەكا لە جىياتى مردوۋ، يا لەجىياتى موسولمانى پەككەۋتوۋ، خۇى ھەجى

کردبئو چه جی فهرزی له سهر نه بئو، له هه مانکاتدا باوه پیتکراو بئو
له حوکه مه کانی چه جی بزانی. سوننه ته وه کیلحه چه که، له کاتی
چه جدابه ستندا، بلئ: ئه ی خودایه! ئیجرامی چه جی داده به شستم بۆ تۆ،
له جیاتیی فیساره کهس.

(۱۷۶) چه چه که ی پیغه مبه ر (دروودی خوی له سهر بئ):

پیغه مبه ری خوا (دروودی خوی له سهر بئ): سئ چه جی کردوو، دوو چه جی له
پیش کوچداو چه جی له پاش کوچ، سائی دهه می کوچی، ناوداره به
چه جی مائئاوایی، چونکه پیغه مبه ر (دروودی خوی له سهر بئ): لهو چه جی دا خوا
حافیزی له مه ردومه که کردو فهرمووی: هه تا خوّم ماوم باوو یاسای
چه جی و عه مره ی خوّتان له خوّم فیّر ببن، چونکه من نازانم چه نده ی تر
ده ژیم، دوور نیه که بمرمو چه جی ترم به نصیب نه بئ! بفه رموون
ئه مه ییش فهرمووده یه کی تیرو ته سه له له باره ی چه جی مائئاواییه وه:

له جه عفه ری کوپری موحه ممه ده وه له باوکیه وه (ره زاه خویان لیبئ):
ده فهرموئ: چووین بۆ لای جابیری کوپری عه بدوئلّا (ره زاه خویان لیبئ):
کوپربوو بوو، یه که یه که ده پیرسی: ئه مه کییه و ئه وه کییه، تا سه ره
هاته سه رمن، گوتم: من موحه ممه دی کوپری علی کوپری حوسه ینم، که وام
گوت ده ستی هیئا به سه ر سه رماو ده ستی هیئایه خواره وه بۆ سینگو
به رۆکم و دوگمه ی سه ره وه دوگمه ی خواره وه ی ترازاندم و له پی هیئا به
سینگما بۆ موباره کی و فهرمووی: خوّش هاتی ئه ی برازای خوّشه ویستم!
پرسییارت چییه بیکه. منیش ئه وه له کورپکی لاو بووم، ئینجا کاتی

نويژ داھات ھەئسا نويژى بۇ گردين تەيلەسانىكى، لەبەردابوو، پىچابووى
لە خوئەو، لەبەر بچووكى كە دەيدا بەسەرشانىا چمكەكانى ھەل
دەكشانەو ھە بۆلاى خوئى، پىشتەمال (رىدەئ) ھەكەشى لە تەنىشتىەو ھەسەر
سى پايەكەو ھەبوو، جا كە نويژى بۇ گردين، لەپاشا لىم پرسى گوتەم: باسى
ھەجەكەى پىغەمبەر م بۆيكە (دروودە خواە لەسەربەئ) جا نو پەنجەى خوئى
ژماردو ھەرمووى: پىغەمبەر (دروودە خواە لەسەربەئ) نو سال ماىەو ھە مەدينە،
لەوماو ھەدا ھەجى نەگرد، جا لە سالى دەھەمدا، چاى دابەناو مەردومدا
كە: ئەمسال پىغەمبەر (دروودە خواە لەسەربەئ) دەچى بۇ ھەج. ئىتر ھەشاماتىكى
گەلى زۆر ھاتن بۇ مەدينە، ھە ھەموويان دەيان ويست كە پەپرەوى
ھەزرت (دروودە خواە لەسەربەئ) بكەن و چاو لەو بكەن و ئەو ھەرچى كرد لە
ھەجەكەيا ئەوانىش بيكەن. ئىنجا لە خزمەتى ھەزرتدا (دروودە خواە
لەسەربەئ) كەوتىنەپرى و رۆيشتىن ھەتا گەيشتىنە ذولھولەيفە لەوئ ئەسمای
كچى ھەمەرىى موھەممەدى كورى ئەبو بەگرى بوو، ھە ھەوائى نارد بۇ
لاى پىغەمبەر (دروودە خواە لەسەربەئ) كە چۆن بكا؟ ھەرمووى: خۆت بشۆرەو
ناواخنى بۇ خۆت بكەو تۆپەوانەيى بۇ وانىكەكەت بكەو خوئىنەكەى پى
بەر بەست بكەو ئىھرام بەستە.

جا پىغەمبەر (دروودە خواە كەورە لەسەربەئ) لەوئ لە مزگەوتەكەدا نويژى
ھەصرى گرد، ئىنجا سواری قەصواء بوو، رۆيشت تا بە سواری
سەرگەوتەسەر كىوى بەيدا، لەوئ بەھەر چوارلادا تەماشام كرد تا چاوم
بپرى دەگرد ھەرسوار بوو، ھە ھەر پيادە بوو لە دەورى ھەزرت (دروودە خواە
كەورە لەسەربەئ) ئەو دەمە ھەك ئىستانەبوو، ھەزرت (دروودە خواە لەسەربەئ) خوئى
لەنامانا بوو پەيتا پەيتا قورئانى بۇ دەھاتە خواری، ھە خوئى بە جوانى

رافه و تەفسیری قورئانەکە ی دەزانێ، ئیتر ئەو خۆی ھەر چی بکردایە ئیتمەیش لە شوێن ئەوەوە ئەوەمان دەکرد، ئینجا ھەزرەت (دروودە خواوە لەسەربە) بەم وشە پیرۆزمیە کە دروشمی یەزدان پەرسستیەو نیشانە ی یەکتایی خودایە ئیجرامی ھەجی بەست: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنْ الْحَمْدُ وَالنَّعْمَةُ لَكَ وَالْمُلْكُ لَا شَرِيكَ لَكَ). مەردومەکە ی تریش نا بەمە ی خۆیان ئیجرامی پێ دەبەستن بەو ئیجرامیان بەست، بەلام پێغەمبەر (دروودە خواوە لەسەربە) لێی نەگرتن، وەڵا ھەزرەت (دروودە خواوە لەسەربە) بۆ خۆی ھەر لەسەر تەلبییە کردنەکە ی خۆی بەردەوام بوو.

جابر (ڕەزە خواوە لێبە) فەرمووی: تەنیا ھەر نیازی ھەجمان ھەبوو خەیاڵی ەمەرمان نەبوو، چونکە لەوەو پێش لە رۆزانی ھەجدا ەمەرمان نەدەکرد، تا ئەو ھەلە کە لە خزمەتی ھەزرەتدا چووینە بەیت و لەوئ ھەزرەت (دروودە خواوە لەسەربە) دەستی ھینا بە روکنی ھەجەرولئەسوودداو ماچی کردو سێ جار بە ھەراکران و چوار جار بە رویشتی ناسایی ھەلسوورا بە گردی خانە ی خودادا، ئینجا رویشت بۆ مەقامی ئیبراھیم (دروودە خواوە لەسەربە) و ئەم نایەتە پیرۆزە ی خویندەو: {وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى} : وە مەقامی خستە بەینی خۆی و بەینی بەیتەو دوو رکات سوننەتی نوێزی تەوافی کردو لە رکاتی یەکەمدا لەپاش خویندنی سوورەتی فاتحیا، سوورەتی {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} ی خویند، ئینجا گەرایەو بۆ سەر ھەجەرولئەسوود دیسانەو دەستی پیا ھینایەو، ئینجا لە دەرگای نزیك صەفاو دەرچوو رویشت بۆ

صهفا، که له صافا نه زديک بوووه و نه م نايه ته ی خوینده وه: (ان الصفا والمروة من شعائر الله): وه فهرمووی: به و هیان دهست پیبکه ن که خوداپیشی خستووه، ئینجا دهستی کرد به ته وافی صهفا و سه رکه و ته سه رته پو لکه ی صهفا تا خانووی به یتی لیوه دهرکه و ت، جا رووی کرده رووگه و شایه تمنای هیئا و ئه لآهو ئه کبه ری کردو فهرمووی: (لا اله الا الله وحده لا شریک له، له الملك وله الحمد وهو على کل شیء قدير، لا اله الا الله وحده انجز وعده ونصر عبده وهزم الاحزاب وحده): هه ر خودا خودایه و تا کو ته نیایه، بی هاو دل و بی جوونه، خاوه نی مو لک و پادشایی و سه لته نه ته سو پاس و ستایش هه ر له بو ی خو ی جوانه و هه ر قابیل به خو یت، هیچی له دهست دهرنا چی و توانای هه موو شتیکی هه یه، هه ر خودا خودایه و، به لینه که ی خو ی هی نیایه دی، وه به نده که ی خو ی که موحه ممه ده سه رخست، وه ئه و کو مه لانه ی که له روژی غه زای خنده فا گه له کو مه یان له ئیسلام کردبوو، خو ی به ته نها شکاندنی و ژیری خستن. وه سی جار پیغه مبه ر (درووده خوا و له سه ربو) ئه م ذیکره ی خویند، وه له به ینی ئه م سی جاره شدا ده پارایه وه و دوعا و نرای تری ده کرد.

ئینجا چه زره ت (درووده خوا و له سه ربو) داپه ری بو مه روه، که پی نیایه ناو شیوه که وه پی هه لگرت و خیرا رو یی تا گه یشته هه ورازه که، ئینجا به ناسایی رو یشت تا چوو سه ر مه روه، وه له سه ر صهفا چیکرد له سه ر مه روه یش هه مان شتی دووباره کرده وه، تا دوا ته وافی له سه ر مه روه ته واکرد فهرمووی: تازه له دهستم چوو ئه گینا دیاری به یم له گه ل

خۆم نه ده هېنا، وه دهمكرد به عه مړه، جا ههر كه ساتان كه ديارى پى
 نيه با ئي حرام بشكېنئ و بىكا به عه مړه. سوراقه كورى مالىكيش
 هه ئسا گوتى: نهى پيغه مېهرى خودا! نه مه ههر بو ئه مسال وايه يا خود
 هه تا هه تايه هه روا دمېنئ؟ پيغه مېهرىش (درووده خوا له سهرې) په نجه كانى
 خوى تيك په راندو دوو جار فهرمووى: عه مړه تيكه لى حج بوو هه تا
 هه تايه! عه ليش (ره زاه خوا له لېبې) له يه مه نه وه وشترى قوربانى هينا بو
 پيغه مېهرو (درووده خوا له سهرې) كه هات روانى فاطيمه (ره زاه خوا له لېبې) ئي حرامى
 شكاندووه و جلى رهنكاوى پوښيوه و چاوى رشتووه، جا عه لى به
 فاطيمه ي فهرموو: نه مه چييه؟ فاطيمه يش (ره زاه خوا له لېبې) فهرمووى:
 باوكم فهرموويه تى وابكه م. فهرمووى: كاتى على له عىراق بوو دهى گوت:
 جا چووم بولاي پيغه مېهر (درووده خوا له سهرې) تا گالى بدم له فاطيمه، كه
 بو واى كردووه، وه بو ئه و قسه يهش كه گوتى: باوكم فهرموويه تى كه وا
 بكه م ههر ليم پرسى، وه عه رزېشم كرد كه من ئه و كاردى نه وم پيخوش
 نيه، جا حه زره ت (درووده خوا له سهرې) فهرمووى: فاطيمه راست ده كا من خوم
 پيم گوتووه كه ئي حرام بشكېنئ. تو خوت كه ئي حرامى حه جت دابه ست
 چيت گوت؟ على فهرمووى: گوتم: گوتوومه نهى خودايه نه وا نيتى
 حه جم هينا له سهر نه و نيتى كه پيغه مېهرى تو ده يه نئ. فهرمووى:
 ده تو ئي حرام مه شكېنه، چونكه من ديارى به يتم پييه.

فهرمووى: نه و ديارى يه ي كه عه لى له يه مه نه وه هينا بووى له گه ل
 نه و ديارى يه دا كه پيغه مېهر (درووده خوا له سهرې) له گه ل خوى هينا بووى
 سه رجه م سه د وشتر بوو. فهرمووى: ئي تر خه لكه كه هه موو ئي حراميان
 شكاندو مووى سه ريان كورت كرده وه، پيغه مېهرو نه و كه سانه نه بى كه

دیاری بهیتیان له گهڵ خۆیان هینابوو، جا له رۆژی تهرویهیدا که دهکاته رۆژی ههشتهمی مانگی نۆمینه به رهو مینا جمان و ئیحرامی حه جیان بهست، پیغه مبه ر (درووده خوا له سه ربه) سوار بوو، وه نوێزی نیوه پرۆو عه صرو شیوان و خه وتنان و به یانی له وێ کرد، ئینجا له وێ که می مایه وه تا خۆر هه لپهات وه فه رمانیدا که له نه میره ده وارێکی بۆ هه لدهن، جا که پیغه مبه ر (درووده خوا له سه ربه) که وته ری قو رهیش وایان ده زانی که پیغه مبه ریش (درووده خوا له سه ربه) وهک سه رده می نه زانی خۆیان له مه شعه رولحه رام ده وه ستی، به لام پیغه مبه ر له وێ ره تبوو، وه نه وه ستاو رۆیشت تا چوو نه زیکی عه ره فه سه یریکرد له نه میره ده وار که یان بۆ هه لداوه، جا له وێ دابه رزی، وه له وێ مایه وه تاخۆر لایدا.

ئه و جا فه رمانی دا قه صوایان بۆ کۆپان کردو چوو بۆ ناو شیوه که وه له وێ و تارێکی داو فه رمووی: خوین و سه رو مال و نامو و ستان له یه کتری زۆر زۆر حه رامه، ریک وهک چۆن شکاندن ریزی ئه م رۆژه پیرۆزه تان له م مانگه پیرۆزه تان له م شاره پیرۆزه تان زۆر زۆر حه رامه، سه رو مال و نامو و سیشتان به یه کتری ئاوا حه رامه. ئاگادارب! که وا هره چی کارو باری سه رده می نه زانییه پووچه و به تاله و بئ بایه خه، خوینی سه رده می نه زانی به تاله، وه یه که م خوین - له خوینی که سوگاری خۆم - که به به تال و بئ بایه خه داده نییم خوینی کۆره که ی ره بیعه ی کۆری حاریشه، که له ناو هۆزی به نی سه عددا درا بوو به دایه ن وه هۆزی هوزه یل ده یکوژن. وه سوودی سه رده می نه زانی هه مووی پووچ و به تاله، وه یه که م سوودیش - له سوودی که سوگاری خۆم - که به تالی ده که مه وه سوودی عه بباسی کۆری مو طه لیلیه، ئه و سووده هه مووی به تاله، وه ده رباره ی

ئافرىدە تانىش لە خودا بىرسىن و بى دادىسى و ناهەقىيان ئى مەكەن و
 رەفتارتان جوان بى لەگە ئيان، چونكە ئەوان ئامانەتن و سىپاردەى خوداى
 گەورەن لەلەى ئىوھى پىاوان، پىاو ھەر خىانەت بكا نابى خىانەت لە
 ئەمانەتى خوداى خۆى بكا، وە ئەوان لەسەر فەرموودەى خودا و بەپىي
 قەسەى شەرىعەتى ئەو ھەلەل بوون بۆتان و دىنە باخەلتان و دەچنە
 لايان.

و ەمافى ئىوھ لەسەر ئەوان ئەوھىيە كە ئەو كەسە كە ئىوھ ھەزى لى
 ناكەن نەيھىننە سەربە رەتان و نەيھەنن بىتە مالتان، جا ئەگەر شتى و ايان
 كرد كە بەدلى ئىوھ نەبوو، ئەوا تا دەتوانن چاوپۇشيان ئى بكەن و بە
 نەرمونيانى لەگە ئيانا رەفتار بكەن، وە بەبى ھۆيەكى رەوا تەلاقيان
 مەدەن، بەلام ئەگەر بەم شىوھ شىرىنەيش چاريان نەكرا ئەوا شەرىعەت
 رىگەتان دەدا كە بەئەسپايى لىيان بەدەن.

و ەمافى ئەوانىش لەسەر ئىوھ ئەوھىيە كە بەباشى و بەپىي باوى
 ولاتى خۆتان رۆزى و خۆراك و بەرگ و پۇشاكيان پى بەدەن، وەكى
 ھاوسەرى ھاوشانى خۆتان، تا ھەست بە ھاوسەركەمى نەكەن!.

و ەمن ياسايەكى و ەھايشم لەپاش خۆم بۆ ئىوھ جى ھىشتووھ ئەگەر
 بىتو پەيپى بكەن لەناو خۆتانا ھەتا ھەتايە جارىكى تر سەرتان ئى
 ناشىوئ، ئەويش ئەم قورئانەيە كە نامەى خودايە.

و ە ئىوھ لە دوا رۆژدا لەبارەى مەنەو پەرسىارتان ئى دەكرى، جا ئىوھ
 و ەلامتان چى دەبى؟

ياران فەرموويان: شاھىھتى دەدەين كە تۆ كۆتايى و دريغيت
نەكردوو، تەبليغى خۆت كرددوو ئەركى سەرشانى خۆت بەجئ
ھىناوہ ئامۇژگارى خىرى ئىمەت كرددو!

جا حەزرىت (سەلت و سەلم و دروودە خواە گەورە لىبە) سى جار پەنجەى
دۆشاومژەى خۆى ھەلپرى بۆ ناسمان و دايىنەواندەوہ بۆ ناو خەلگەكەو
ھەموو جارېكىش لەگەل ئەم ئامازەيەدا دەيفەرموو: خودايە! تۆ
بەشاھىت بە.

ئىنجا فەرمانى فەرموو، بانگو قامەت كراو نوپژى نيوەپژى بۆ
كردىن و فەرمانى كرددوہ قامەت كرايەوہ نوپژى عەصرىشى بە جەمە
بۆ كردىن وە لە بەينيانا ھىچ نوپژى ترى نەكرد.

ئىنجا پىغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە) سواربوو رۆيشت تا گەيشتە
ئىستگاكەى خۆى لە عەرھەفات. جارووى و شترەكەى - كە ناوى قەصواء
بوو - كرددە تاوېرە بەردەكانى داوېنى كېوى جەبەلورەحمە كە ئەم جىاي
رەحمەتە خۆى وا لەناوەرەستى خاكى عەرھەفاتدا وەكۆمەلى حاجىيە
پىادەكانى خستە بەردەمى خۆيەوہ، وە رووى كرددە رووگە. ئىتر لەویدا
راوہستا تا خۆر ئاوابوو، جا ئوسامەى خستە پاشكۆى خۆيەوہ داپەرى
بۆ موزدەليفە، ھەوسارەكەى قەسواشى وا گورج كردبۆوہ، تەنانەت سەرى
قەسوا دەيدا لە قەلپووزى كۆپانەكەى، وە بە دەستى راستىشى ئامازەى
دەكردو دەيفەرموو، خەلگىنە! لە سەرخۆبن، خەلگىنە ھىواش، بەلام كە
دەگەيشتە تەپكەو ماسۆلگە لى، كەمى جەلەوہكەى بۆ قەسوا شل دەكرد،
تاسەر دەكەوتە سەرى، جا رۆيشت تا تەشرىفى گەيشتە موزدەليفە جا

لهوئ نوپژى شيوان و خهوتنانى به جهمهتهنخير كرد بهيهك بانگو بهدوو قامهت، وه هيچ نوپژى سوننهتى له بهينياندا نهكرد، ئينجا تهشريفى خهوت ههتا شهبهقى دا.

جا كه بهياني تهواوى دا، فهرماني دا بانگ دراو قامهت كراو نوپژى بهيانيى كرد. ئينجا سواری قهصوا بووهو روڤشت تا گهيشته مهشعهرولحهرام، جا رووى كرده رووگهو له خودا پاراپهوهو ئهلاهو ئهكبهرو تهليلهى كردو ناوى خوداى تاكو تهنيای هيئا.

وه لهوئ راههستا تا تهواو دنيا رووناك بووه، جا لهپيش خوركهوتندا كهوتهپئ بو مينا، وه فهضلى گوپى عههباسى خسته پاشكووى خوئ، فهضليش پياويكى قزجوانى سپيلكهى شوخو قوز بوو، جا لهوگاتهدا كه حهزرهت (درووده خواه لهسهرهبن) كهوتهپئ تاقمى زن له ناو كهزاوهدا، دايان بهلايدا، فهضليش دهستيگرد به تهماشا كردنيان، پيغههبهريش (درووده خواه لهسهرهبن) دهستی نا بهرووى فهضلهوهو بهرى چاوى گرت، فهضليش رووى وهرچهرخان بهولاداو لهولاهو تهماشای دهکردن.

پيغههبهريش (درووده خواه لهسهرهبن) دهستی لهولاهو گواستهوه بو لايهكهى ترو نايهوه به رووى فهضلهوه تا بهرچاوى بگريتهوهو تهماشا نهكا. ئيتر حهزرهت (درووده خواه لهسهرهبن) روڤشت تا گهيشته ناو شيوى موحهسير لهوئ توژى خيرا لى خورى و ريگهى ناوهراستى گرت كه دهچى بهسهر كوگای گهورهدا، جا روڤشت تا گهيشته لای كوگا بهردهكه، كه لهلاى درهختهكهدايه، وه خهوت بهردى بو فرهدا، بهردهكان وهك بهردى وابوون كه بهپهله پيتكه دههاوپژرى، گشت جارى كه بهردىكى

تى دەگرت ئەللاھو ئەكبەرى دەکرد، لە ناو شىۋەكەۋە بەردەكانى تى دەگرت.

ئىنجا حەزرەت (دروودە خواھ لەسەربە) تەشرىفى رۆيشت بۆ كوشتنگا (مەنھەر: گوشتارگە) كەو لەوئ بە دەستى خۆى شەست و سى وشتى سەبرى، ئىنجا چەقۇگەيدا بە عەلى و عەلىش باقى مەندەى وشتە ديارىيەكانى حەزرەتى سەربرى^(۱)، وە پىڭەمبەر (دروودە خواھ لەسەربە) عەلى كرد، بە ھاوبەشى خۆى لەم وشتە ديارىيانەدا، ئىنجا فەرمانى دا لە گوشتى ھەر وشتى پارچەيەكيان ھىناو خستيانە ناو مەنجەللىكەۋە كولانىيان و خۆى و عەلى لە گوشتەكەيان خوردو لە ئاۋى مەرگەكەيان خواردەۋە، ئىنجا پىڭەمبەر (دروودە خواھ لەسەربە) سوار بوو، رۆيشت بۆ بەيت و تەوافولئىفاضەى كرد، وە نوپىزى نىۋەرۋى لە مەككەكرد. جا چوو بۆ لای نەۋەى عەبدولمططەلىب، لە سەربىرى زەمزمە ئاۋيان بە حاجيان دەدا.

فەرموۋى: ئەى نەۋەى عەبدولمططەلىب! ئاۋ ھەلگۆزن و بىدەن بە حاجيان و بە مەردوم، نەبادا خەلك واتى بكەن كە ئاۋ ھەلگۆزىنىش لە كردارەكانى حەجە، وە لەم حالەدا زۇرتان بۆ بىنن و رىگەتان نەدەن كە بەئاسايى ئاۋ بدەن بە حاجيان، نەبادا ئەمە رووبىدا ئەگىنا ئەم ئىشەى ئىۋە ئەۋەندە كارىكى پەسەندە منىش ئاۋم ھەلدەگوشت لە گەلتانا، جا ئەۋانىش سەتلى ئاۋيان بۆ برد، حەزرەت (دروودە خواھ لەسەربە) لىى خواردەۋە (موسلىم و ئەبو داۋود و ئىبنو ماجە گىراۋيانەتەۋە).

(۱) رەنگبى ئەم (۶۳) يە رەمز بى بۆ ژمارەى سالتەكانى تەمەنى پىڭەمبەر.

۱۷۷) سەردانى مزگەوتەكەي پيغەمبەرۈ

مەرقەدى پىرۋى (دروودى خۋاى لەسەربى):

سوننەتە حاجى (كە حەجى تەواكرد) تىفاقى سەفەرىخاۋ بېروا بۆ
مەدىنەى مونەۋەرە، بۆ دىدەنى مزگەوتەكەي پيغەمبەرۈ بۆ ئەۋەى كە
شادىن بە سەردانى گۆرە پىرۋەكەى و لىي^(۱) نزيك بىتەۋە ئىمامى
بوخارى و ئىمامى موسلىم لە حەزرىتى ئەبو ھورەيرەۋە (رەزە ئاۋايان لىيە)
دەگىرپنەۋە دەفەرمۇى: حەزرىت (دروودى خۋاى لەسەربى) دەفەرمۇى:
مەسجىدولحەرامى لى دەرچى يەك نوپز لەم مزگەوتەى مندا خىرتەرە لە
ھەزار نوپزى شويئاننى تر.

دىسان دەفەرمۇى: حەزرىت (دروودى خۋاى لەسەربى) دەفەرمۇى: بۆ ئەم سى
مزگەوتە نەبى سەفەر ئاكرى: بۆ ئەم مزگەوتەى من و بۆ
مەسجىدولحەرام و بۆ مەسجىدولئەقۋا (ش/د/ت/ن).

(۱) نەدى بنور عىننا محمدا

فما لنا وما لنا له الفدا!

صلى عليك الله يا نور الهدى

من اقتدى بهديكم قد اهتدى

صوبى لمن تضمه أجواء

أرجائها بنوره تضاء!

ولى الى خير الورى رجاء

(يكون لى في حبه الفناء!)

المترجم

۱۹۹۵/۱۱/۵

ديسان چه زرهت (دروودى خواه له سهربځ): دمه فرموى: هر كه سى دينى
 گوړه كه م بكا مافى نه وى ده كه وېته سهرم كه له قيامه تداشه فاعه تى بو
 بكم! (به زارو داره قوطنى و ئېينو عه دى له ئېينو عومره وه
 گېړاوپه ته وه) ديسان دمه فرموى (دروودى خواه له سهربځ): هر كه سى ساخ له بهر
 رمزى خوا بېت بو سهردانى گوړه كه م، نه و مافه دى ده كه وېته سهرم كه له
 روژى قيامه تا بېم به تكاكار بو! (داره قوطنى له نه مالى داو طه به رانى
 له موعجه مول نه وسطدا، نه م فرموده ديه يان له ئېينو عومره وه
 گېړاوپه ته وه). ديسان پېغه مېهرى خوشه ويست و نازيز (دروودى خواى
 گهر دى سهر گوړى پيروزى بى دمه فرموى: له پاش مردنم، هر كه سى
 كاتى چه ته واو دهكاو له نادابى چه دېته وه نه وسا بو روسمى و مفا
 ساخ له بهر رمزى خوابى بو دينى گوړه كه دى منيش، نه وه وده كو نه وه
 وايه كه له حالى زيانما هاتې بو سهردانم و چاوى به من كه و تنبى^(۱) (نه م
 فرموده ديه داره قوطنى له سونه نداو طه به رانى له موعجه مول كه بېرو
 له موعجه مول نه وسطداو به يه هقى له سونه نى به يه هقىدا
 گېړاوپه ته وه). قازى عه ياز دمه فرموى: دينى و سهردانى گوړى

---

^(۱) واته: له پايدى هاورپى پېغه مېهر دې و لهريزى نه وان ده ژميردرى. چونكه
 پېناسى هاورپى پېغه مېهر ناوايه: هر كه سى به خدمت پېغه مېهر گېشتې و له سهر
 نيسلامه تى مردې به سحابى پېغه مېهر (دروودى خواه له سهربځ) داده نرى: (الصحابى من
 راي النبى او راه و مات على الاسلام).

پېغەمبەر (دروودە خواە لەسەربە) سوننەتیکى گەلى گەورەیه و بوو بە سوننەتیکى دامەزراو لە نیوانى موسوڵمانانداو بەهرەیهكى گەورەیه و ئیجماعى نەتەوہى ئىسلامى لەسەرە.

(۱۷۸) دەستوورى سەردانەكە:

سوننەتە بۆ ئەو كەسە كە بە نیازی سەردان دەروا بۆ مەدینە لە رێگە سەلاوات زۆربدا لە دیدارى پېغەمبەر (دروودە خواە گەورە لەسەربە) وە لەپیش ئەویدا كە بگاتە مەدینە خۆى بشواو بەرگى پاك لەبەر بكا، كاتىكیش كەچاوى دەكەوئ بە دارو درەختى دەورى مەدینە و بەنیشانەى حەرەمى مەدینە پتر سەلاوات ئى بداو لە خواى گەورە داوا بكا كە ئەو زیارەتەى بۆ بكا بەمایەى بەهرەوہرى و لى قەبوول بفرموى.

لەو كاتەیشدا كە دەچیتە ناو مەدینەوہ بئى: (باسم الله. رب ادخلنى مدخل صدق واخرجنى مخرج صدق واجعل لى من لدنك سلطانا نصيرا، اللهم افتح لى ابواب رحمتك، وارزقنى من زيارة رسولك (صلى الله عليه وسلم) ما رزقت اولياءك واهل طاعتك، واغفر لى وارحمنى يا خير مسئول. اللهم انى اسألك خير هذه البلدة وخير اهلها وخير ما فيها واعوذ بك من شرها وشر اهلها وشر ما فيها) واتە: بە ناوى خودا، خودایە! بە میهرەبانى خۆت بە خێرو خۆشى داخلى شارى مەدینەم بفرموو، وە هەرودەها بە خێرو خۆشى و بەبى وەى لە شارى مەككەى پېرۆز بەرپم بکە، وە لە لایەنى خۆتەوہ بەهێزىكى یارمەتیدەر چاودیریم بکەو هەمیشە چاوى خیرت لیم بئ،

خودایه! لههەر چوارلاوه دەررووی رەحمەتی خۆتەم بۆ بخەرە سەرپشت،
خودایه، له سەردانی پێغەمبەری نازداری خۆت ئەووم بە نصیب
بفەرموو کە کردووتە بە نصیبی پیاوچاگانی خۆت بە نصیبی دەستە
تاعەتی خۆت، ئەی باشتەین داوالیکراو! داوات لێدەگەم کە لێم خۆشبێ و
رەحەم پێبکە. خودایه! داوات لێدەگەم کە له خێرو بێری ئەم شارە
بەشی باشم بدەیت، وە له خەلکی ئەم شارەوه تووشی خێرو خوشی بێم،
وە لهو خێرەیش کەوا له ناو ئەم شارەدا ناوێد ئەبم، خودایه! پەنا
دەگرم بەتۆ کە لەو شەڕی کە نامادەکراوه بۆ خراپەکارانی ئەم شارە بە
دوووبم، هەروا له شەڕ و مەزەنی خەڵکەکە و له شەڕی کەوا له ناویدا.

با زۆر زۆر بە سەلاری و هێمنی و بێ هەوایی و سەرکزی خۆی
بگرت، ئەووی له یادی کە ئەمە ئەو شارە بەرزە پێرۆزە بەرێزیه کە
خوا هەلی بژاردوووه کردووێهەتی بە خانەیی کۆچی پێغەمبەر و
بەرەوگەیی پێرۆزی و کردووێهەتی بە هەوارگەیی سرووش بەسەرچەشمەیی
سازو سافی بپارەکانی شەریعەت.

هەرگاتی ویستی بچیتە ناو مزگەوتەکەوه با قاجی راستی پیش
بخواو بئێ: (باسم الله، والصلاة والسلام على رسول الله. رب اغفر
لی ذنوبی وافتح لی ابواب رحمتک. أعوذ بالله العظیم وبوجهه
الکریم وسلطانہ القديم من الشیطان الرجیم): بە ناوی خودا
دەچمە ناو ئەم جیگە پێرۆزە، دروود له پێغەمبەری خوا، خودایه!
تاوانەکانم بپۆشە، لههەر چوارلاوه دەررووی رەحمەتی خۆتەم لێ بکەرەوه.
پەنا دەگرم بە یەزدانی مەزن، بە زاتی پێرۆزی، بە دەسلەلاتی دێرینی، له
زیانی شەیتانی له رەحمەتی خودا بپەش.

ئەوجا رووبىكاته رەۋىزە، كە بەينى مەرقەدى موبارەك و مېنبەرە،
 لە ویدا لە تەنىشتى مېنبەرەۋە دوورگات نوپۇزى سوونەتى ديارى
 مزگەوت بكا. لە ئەبو ھورەيرەۋە (رەزە ئاۋا لىبە) لە پېغەمبەرەۋە (دروودى ئاۋا)
 لە سەربە) دەفەرەمۇ: لە نىۋانى مائەكەم و لە نىۋانى مېنبەرەكەما باخىكە
 لە باخەكانى بەھەشت، مېنبەرەكەشىم وا لەسەر ھەۋزەكەم لە بەھەشتا
 (مالىك و شەيخان و تىرمىزى، تىرمىزى بە دروستى دانائە) (واتە: لە
 نىۋانى گۆرەكەم و دوانگەكەما باخىكە لە باخەكانى بەھەشت و بارانى
 رەھمەتى ئى دىبارى، خۇشى لەو بەختەۋەرى كە لەم شۆينە پىرۆزەدا
 طاعەت و خواپەرستى جوان دەكا، ۋە مېنبەرەكەشىم لەسەر ھەۋزى
 كەۋسەر دادەنرىتەۋە بۆم و لە بەھەشتا لە سەرى دادەنىشىم و پىشۋازى لە
 ئامادەبوۋانى ئۆمەتم دەكەم كە بۇ نۆشىن لە ئاۋەكەى دىن. تەماشى ئەم
 شۆينانە بكە بۇ زىادە بەھرە تەرجەمەى تاجول ئوصول بە كوردى:
 بەرگى يەكەم، زنجىرەى ۱۱۵ و بەرگى دوۋەم زنجىرە ۱۴۴ لاپەرە ۲۹۲ –
 وەرگىر.)

۱۷۹) چۆنىتى ئەم سەردانە: دەستۋورى

سەردانى گۆرى پىرۆزى پېغەمبەر (دروودى ئاۋا لە سەربە):

كاتىن دوورگاتە سوننەتەكەى تەۋاۋەرد، جا بىت بۇ نىزىكى
 مەرقەدى پىرۆز، بەلام پەلامارى نەداۋ خۇى نە نووسىنى پىيەۋەو
 دەستى بۇ رانەكىشى، بە ئەدەبەۋە روو بىكاتە سەرى پىرۆزى پېغەمبەرۋە
 پشت بىكاتە قىبلە، ۋە ماۋەى چۈرگەز دوۋر راۋەستى، ۋە بە ئەمب سلاۋ

﴿ فِیْقِیْ نَاسَان ﴾

بكاو بَلّٰی: (السلام عليك يا رسول الله) يا بهیهكئی لهم شیوانه‌ی دواوه
 سلاو بكا. نه‌مه‌یش به‌پیی نه‌م فه‌رمووده‌یه: ده‌گیړنه‌وه: ئیبنو عومه‌ر
 (زه‌زای خوا بیان لیتې) ده‌فه‌رموی: وا سوننه‌ته کاتئ ده‌جیت بو سهردانی گوړی
 پیروزی پیغه‌مبه‌ری نازدار (دروودو سلاوو سه‌آوات و رحمة‌تو خدای که‌وره له‌سهریدن) له‌ رووی
 قبیل‌ه‌وه بجیت و پشت بکه‌یته رووگه‌و روو بکه‌یته گوړه‌که‌و نه‌وجا بَلّٰی:
 (السلام عیکم ورحمة الله وبرکاته).

دینیکه‌ر بو‌ی هه‌یه که‌ ئاوا سلاو بكا: (السلام عليك يا خير خلق
 الله، يا امام المتقين، يا سيد المرسلين، انی اشهد أن لا اله الا الله
 وحده لا شريك له وآنك عبده ورسوله. قد بلغت الرسالة وأديت
 الامانة ونصحت الامة فجزاك الله عنا افضل ما جازى نبيا عن
 أمته. اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على
 ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد. وبارك على محمد
 وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم إنك
 حميد مجيد اللهم انك قلت: ولو أنهم ان ظلموا أنفسهم جاؤك
 فاستغفروا الله واستغفر لهم الرسول لَوْجَدُوا الله تَوَّاباً رَحِيماً.
 وقد أتيتك يا رسول اله مستغفراً من ذنوبي مستشفعاً بك الى ربّي
 فأسألك يا رب أن توجب لي المغفرة كما أوجبتها لمن أتاه في
 حياته. اللهم اجعله أول الشافعين يا أرحم الراحمين).

ننجا بپاړیته‌وه بو‌ باوک و دایکی و بو‌ گشت موسولمانان، نه‌گه‌ر
 که‌سئ راسپیړی نه‌وی کردبو و که‌ سلاوی رابگه‌یه‌نئ به‌ پیغه‌مبه‌ر، با
 سلاوه‌که‌ی له‌سهر نه‌م شیوه‌یه رابگه‌یه‌نی و بَلّٰی: (السلام عليك يا رسول

﴿ فَيَقْبِي نَاسًا ﴾

الله) له حیاتی فیساری کوری فیسار، یا بلئی: ئەهی پێغه مبهری خوا! فیساره کهسی کوری فیساره کهسی سلاوی لی دهکردی ئەوجا بگهڕێته دواوه بۆ لای راستی به قهه گهزێ و سلاو له ئەبو بهگری سهدیق بکا، وا باشه ئاوا سلاوی لیبکا: (السلام عليك يا خليفة رسول الله. السلام عليك يا صاحب رسول الله (صلى الله عليه وسلم) وانيسه في الغار وامينه على الاسرار. جزاك الله عن أمة محمد (صلى الله عليه وسلم) خيرا): سلاو له تۆ ئەهی جینشینی پێغه مبهری خوا! سلاو له تۆ ئەهی هاوڕێ نازیزه کهسی پێغه مبهری خوا! ئەهی تاقه هاو دهمه دلسۆزه کهسی ناو ئەشکهوتی ئەووری! ئەهی ئەمینداری سهر رازو نهینییه کانی! خودا له باتی نه ته وهی موحه ممه د پاداشتی باشت بداته وه. ئەوجا به قهه گهزێکی تریش بێته دواوه و سلاو له چه زه رتی عومه ر بکا، واباشه ئاوا بلئی: (السلام عليك يا امير المؤمنين. السلام عليك يا ناصر المسلمين. السلام عليك يا من اعز الله به الاسلام. جزاك الله عن أمة محمد (صلى الله عليه وسلم) خيرا): سلاوی خوا له تۆ ئەهی فه رمان په وای موسو ئمانان! سلاو له تۆ ئەهی یاری ده ده ری موسو ئمانان! سلاو له تۆ ئەهی ئەو کهسه که خوا کردی به مایه ی سه ره به رزی بۆ گه لی ئیسلام. خودای گه و ره پاداشتی باشت له حیاتی نه ته وهی موحه ممه د بداته وه (نه ته وه: واته / ئوممه ت).

ئه گه ر کهسی ئەمه ی بۆ نه ده گرا ئەمه بلئی به سیه تی: (السلام عليك يا رسول الله) نافع ده گێرێته وه: ئیبنو عومه ر (ره زاه فوایداری بێه): ده ستووری وابوو که له سه فه ر ده هاته وه ده چوو بۆ مه زگه وت، ئەوجا ده چوو بۆ خزمه ت مه رفه دی چه زه رته و ده یفه رموو: (السلام عليك يا

رسول الله، السلام عليك يا ابا بكر، السلام عليك يا ابتاه): سلاوت لیبئی ئەه پێغه مبه‌ری خوا! سلاوت لیبئی ئەه ئەبو به‌گر، سلاوی خوات لیبئی ئەو باوکه! (بهیه‌قی). با دینیکەر ئەو به‌ باشی ره‌چاو بکا که پێغه مبه‌ری خوا (درووده خوا له‌ سه‌ربێ) گوێی له‌ سلاوه‌که‌ی ده‌بی و ده‌لامی سلاوه‌که‌ی ده‌داته‌وه‌، به‌پێی ئەم فه‌رمووده‌یه‌یه‌: ئەبو هورده‌یره (ره‌زاه خوا له‌ ایینه‌) ده‌فه‌رموی: پێغه مبه‌ری خوا (درووده خوا له‌ سه‌ربێ) ده‌فه‌رموی: له‌ پاش مه‌رگم، هه‌ر که‌سی سلاوم لیبکا خودا گیانم ده‌کاته‌وه‌ به‌ به‌ردا تا سه‌لامه‌که‌ی ده‌سه‌ندمه‌وه‌. (ئه‌حمه‌دو ئەبو داوو به‌یه‌قی به‌ رسته‌یه‌کی دروست گیراویانه‌ته‌وه‌).

گه‌ڵی دوو پاتکراوته‌وه‌ که‌ ده‌بی دینیکەر له‌ مزگه‌وته‌که‌ی یغه‌مبه‌ردا زۆر ده‌نگ هه‌ڵنه‌برێ و ده‌نگه‌ ده‌نگ نه‌کات سانیبی کوری یه‌زید ده‌فه‌رموی: له‌ مزگه‌وت پالکه‌وتبووم، پیاوی چه‌وێکی تیگرتم، که‌ ته‌ماشایم کرد عومه‌ری کوری خه‌ططاب بوو، فه‌رمووی: برۆ ئەو دوو که‌سه‌م بۆ به‌ینه‌، منیش چووم هی‌نامن بۆی، پێی فه‌رموون: ئێوه‌ کوێن ده‌رین؟ گو‌تیان: خه‌لکی طانیفین، فه‌رمووی: نه‌گه‌ر نابه‌ڵه‌د نه‌بوونایه‌و خه‌لکی ئەم شاره‌ بوونایه‌ ئیشم پێ ده‌گه‌یاندن، چۆن له‌ مزگه‌وتی پێغه‌مبه‌ردا (درووده خوا له‌ سه‌ربێ) ده‌نگه‌ ده‌نگ ده‌که‌ن! (بوخاری ره‌حه‌مت له‌ گۆری نازداری).

وا سونه‌ته‌ کاتی دینیکەر سه‌ردانه‌که‌ی ته‌واو ده‌بی له‌ناو ره‌وضه‌ی پیرۆزدا سلاواتیکی زۆر لی‌بدا، وه‌ هه‌موو جاری که‌ ده‌چێته‌ ناو مزگه‌وته‌که‌وه‌ یه‌که‌سه‌ر نی‌تی خه‌ڵوه‌کی‌شان (اعتکاف) به‌ینی، هه‌تا له‌و

کاتانه یشدا که به مزگه وتدا تیپەر دهکا هەر نییتی خه لوه کیشان بهیئیی، به مه جی به قه د مانه وهی ناو سه جدیه کی ئاسایی له ناویدا نارام بگری.

١٨٠) سەردانی گۆرستانی جەننەتولبەقیع و نارامگای شەهیدانی ئیسلام:

سوننه ته لهو ماوه یه دا که وا له مه دینه هه موو روژی سەردانی گۆرستانی جەننەتولبەقیع بکا، به تایبەتی له روژی هه ینیدا، سەر له گۆرەکان بدا. عائیشە (ره‌زاه‌ خواہ لیبە) دەفەرموی: هه موو جارێ که سەرە ی شەوی من بوا یه، پیغەمبەر (دروودە خواہ لەسەربە) له گۆتایی شەودا دەر دەچوو، دەچوو بۆ دینی گۆرنشینەکانی گۆرستانی بەقیع و بۆیان دەپارایە وهو دەیفەرموو: (السلام علیکم دار قوم مؤمنین، و اتاکم ما توعدون دا مؤجلون، و انا ان شاء الله بکم لاحقون، اللهم اغفر لاهل بقیع الغرقد): سلاوتان لیبێ ئە ی دانیشتوانی شاری خاموشان، ئە ی ئەو موسولمانانە ی که ئەم گۆرستانه بووه به مائی دوا روژتان؟ ئەو به ئینە ی که درابوو به ئیوه که ئەو زیندوانە ی له دوا ئیوه وه دین، خوا ناخوا زوو یا درەنگ ئەوانیش دەمرن و دین بۆ لاتان، ئەوا ئەو به ئینە روژ به روژ دیتە جی و هەر روژه ی دەستە یی دین بۆ لاتان، ئیمەش خوا هەزکا پیتان دەگە ینە وه، خودایه! له دانیشتوانی گۆرستانی بەقیع خو ش ببه. (موسلیم و به یه هقی). به تایبەتی سوننه ته دینی ئەو گۆرانه بکا که خاوه نه‌کانیان ناسراون، وهک گۆری ئیبرا همی کوپی پیغەمبەر (دروودە خواہ لەسەربە) و گۆری عوسمان و عەبباس و هه سه‌نی کوپی عەلی و کهسانی

تريش، وەدىنى يەكەي بەسەردانى گۆرى صفەيىيەى پوورى پىغەمبەر
(دروودى خواە لەسەربە) كۆتايى بهيئى.

هەروا سوننەتە كە رۆژى پىنجشەمان زوو سەر لە بەيانی دىنى
گۆرى شەهیدەكانى ئوحدود بكا، بە گۆرى ئىمامى حەمزەى مامى
پىغەمبەر (دروودى خواە لەسەربە) دەست پى بكا، كە ناودارە بەسید الشهداء،
واتە: سەرورەى شەهیدان، با موسوئمانى ھۆشمەند كە پەرۆشى دىنى
خۆيەتى، لەكاتى سەرداندا، خۆى لە بیدعەتەكانى سەردان بپارىزى، وەك
باوەشكردن بە گۆردا و ماچ كدرنى و سوورپانەو وە خولانەو بە دەوریدا، یا
خوانەخواستە لە خاوەن گۆرەكە بپارىتەو وە داواى نیازو مرازو
مەبەست و ھاتنەدى شتى لىبكا، كە شتى وا بەس لە خوا داوادمەكرى،
هەروا لەوھىش خۆى بپارىزى كە لەلای گۆرەكانیان نوئىبكا، چونكە
ئەوھى بەپى شەرع رەوايە ھەر ئەوھندەيە كە نزا بكاو بۆيان بپارىتەو.
بەپى گومان داواكردنى مراز لىيان و سوئند خواردن لە خوا بەھۆى
ئەوانەو، بى گومان شتى وا گومرايى و كارى ناشايستەى تازەقەئلايە، بە
يەكيتى واتەى پىشەوايانى موسوئمانان، كەس لە ھاوړپيانى پىغەمبەر
(دروودى خواە لەسەربە) شتى وایان نەكردو وە. پىشەوايان بە يەك را دمفەرموون:
واباشە بۆ كەسى لەم شوئنانەدا نزا بكا روو بكاتە رووگە، نەوەك روو
بكاتە گۆرەكە.

۱۸۱) سەردانی ئەو مزگەوتانە کە پیڤه مبهەر (دروودی خۆای لەسەربە) نوێژی لەناویاندا کردووه:

گەنگەتینی ئەو مزگەوتانە ئەم پینجەن:

۱) مزگەوتی قوباء: دینی ئەم مزگەوتە سوننەتە، باشتەر ئەو دەیه کە لە رۆژی شەممەدا بکری. بەپێی فەرماشتی ئیبنو عومەر (رەزاه خۆای اینبە) کە دەفەرموی: جاران پیڤه مبهەر (دروودی خۆای لەسەربە) هەموو رۆژیکی شەممان، بە سواری و بە پیادهیی، دینی مزگەوتە کە قوبای دەکردو دوو رکات نوێژی تیا دا دەکرد. (شەیخان و ئەبو داوود و نەسائی و بەیهقی).

۲) مزگەوتی ئەلفەتج: دینی ئەم مزگەوتە سوننەتە، هەروا نوێژکردن و نزاکردن لە ناویدا سوننەتە، بەپێی ئەم فەرموودەیه: جابیر کۆری عەبدوللا (رەزاه خۆایان اینبە) دەفەرموی: پیڤه مبهەری خوا (دروودی خۆای لەسەربە) لە مزگەوتی ئەل(فەتج)دا، سێ رۆژ لەسەر یەك نزیایەکی هەبوو دەیکرد لە رۆژی دوو شەممەو سێ شەممەو چوار شەممەدا، لە رۆژی چوار شەممەدا نزا کە ی گێرابوو، خوشی کەوتە روخساری! جابیر دەفەرموی: نێر لەو کاتەو هەرکاتێ کارێکی گەنگی قورس یەخە ی پیم گرتبێ منە ی ئەو کاتەم کردووهو نزام تێیدا کردووهو نزا کەم گێرابوو. (ئەحمەد و بەزار).

ئیبنولحەکەمی کۆری ئەوبان دەفەرموی: کەسێ ئەم فەرموودەیه ی بۆم گێراو تەو کە خۆی لە مزگەوتی ئەل(فەتج)دا لە پشتی پیڤه مبهەر دەو نوێژی کردووه، لە پاشا پاراو تەووهو فەرموویەتی:

اللهم لك الحمد هديتني من الضلالة فلا مكرم لمن اهنت ولا معز لمن اذلت ولا مذل لمن اعززت ولا ناصر لمن خذلت، ولا خاذل لمن نصرت ولا معطى لما منعت ولا مانع لما اعطيت، ولا رازق لمن حرمت ولا رافع لمن خفضت ولا خافض لمن رفعت ولا خارق لمن سترت ولا ساتر لمن خرقت ولا مقرب لما باعدت ولا مباعد لما قربت): پهروهردگار! سوپاس ههر بوټوښه، تۆ منت له سهر لیشیواوی رزگار کردووه، نهوهی تۆ ترؤی بکهی بهکس ریژدار ناکرئ، نهوهی تۆ که ساسی بکهی بهکس نازدار ناکرئ، نهوهی تۆ نازداری بکهی بهکس که ساس ناکرئ، نهوهی تۆ پشתי نهگری بهکس یاریده نادرئ، نهوهی تۆ یاریدهی بدهی بهکس پشתי نادرئ له زهوی، ههرچی تۆ نهیدهی بهکسی تر نادرئ، ههرچیش تۆبیده بهکسی تر نابړئ، ههر که سی تۆ بیبهشی بکهی بهکس رزق و روژی نادرئ، نهوهی تۆ ژیری بخهی بهکس سهرناکهوئ، نهوهی تۆ سهری بخهی بهکس ژیرناکهوئ، نهوهی له ژیر په ردهی تۆدا شارابیتهوه بهکس ریسوا ناکرئ، نهوهی تۆ ریسوا بکهی بهکس نهنگی داناپوشرئ، ههرچی تۆ دووری بخهیتهوه بهکس نزیك ناخریتهوه، ههرچیش تۆ نزیکی بکهیتهوه بهکس دوور ناخریتهوه (نهحمده).

(۳) مزگهوتی ئهل(جومعه). له فهرمووده دا دمفه رموئ: به خودی خوځ نوږزی ههینیم له پشت پیغه مبهروه کردووه، له ناو خیلئ نهوهی سالی کورپ عه وفا، لهو مزگهوته دا کهوا له ناو شیوی رانوونادا، نهو

ههینییهش یه کهم نوپژی ههینی بوو، که پیغه مبهەر (درووده خواو له سه ربه) له مه دینه کردی.

٤) مزگه وتی ئهل (فه ضیخ). ئهم مزگه وته ده که ویته لای خۆره لاتی مزگه وتی قوباء. ئیبنو عومەر (رهزاه خوایان لیبه) ده فهرموی: جاری پیغه مبهری خوا (درووده خواو له سه ربه) له مزگه وتی ئهل (فه ضیخ)، مزرای بهر سیلهی خورمایان بو هینا، نۆشی کرد. (ئه حمهد). بۆیه ناو نراوه مزگه وتی ئهل (فه ضیخ)، چونکه پیغه مبهەر (درووده خواو له سه ربه) کاتی ئابلقه ی جووله که گانی بهنی نه خیری دا، له شوینی ئیستای ئهم مزگه وته دا دهواره کهی خۆی هه لدا. له وێ چهند رۆژی مایه وه، جاله و ماوه دا فهرمانی حهرام بوونی مه ی و باده هات بو پیغه مبهەر، که به جۆری له جۆره گانی به عهره بی ده گوتری ئهل (فه ضیخ).

٥) مزگه وتی ئهل (ئه حزاب)، ئهم مزگه وته له سهردهمی حه زه رته دا دروست کراوه. جابیری کوری عه بدوللا (رهزاه خوایان لیبه) ده فهرموی: جاری پیغه مبهەر (درووده خواو له سه ربه) ته شریفی چوو بو مزگه وتی ئه حزاب، بهر ماله کهی شانی داناو به پیوه را وه ستاو هه ردوو دهستی به درپژی بهرزه وه کردو دهستی کرد به نرای شه پ له ئه حزاب، به لام له م جار ه دا نوپژی نه کرد، هه تا جاری تر ته شریفی چوه وه بو ئه وێ وه نرای شه پری ئی کردنه وه، ئهم جار ه یان نوپژی لیکرد. (ئه حمهد)

۱۸۲) سەردانى ئەو بىرانەى مەدىنە كە پېغەمبەر (دروودى خۋاى لەسەرىي) ئاۋى لى نووش كىردوون:

ئەم بىرانە زۆرن، گىرنگە كانىيان ئەم پېنجه يەن:

۱) بىرى ئەرىس، دەكە ویتە لای خوارووی خۆر ھەلاتى مزگەوتى
قوبائەو، ئەنگوستیلەكەى پېغەمبەر (دروودى خۋاى لەسەرىي) كە مۆرى (مەھە رسول اللەى)
پېۋە بو، كە لە سەردەمى جېنشېنى ئىمامى عوسماندا كەوتبۋە لای
ئەو، كە وتە ناو ئەم بىرەو، گەلىكىش بۇ يگەرەن نەيان دۆزى يەو.

۲) بىرى ئىھاب، كە ئىستا ناسراو بەبىرى زەمزەم، ئاۋەكەى لە
ئاۋى بىرى زەمزەمى مەككە دەچى، ھەر لەبەر ئەو ھەش ناۋىراۋە زەمزەم،
چۈنكە ئاۋى ئەمىش ۋەك ئاۋى ئەو بۇ موۋفەك ۋلاتە ۋلات دەيەن.

۳) بىرى بەيىروھاء، بىرىكە ۋا لە باخىكا، دەكە ویتە لای سەروۋى
شۋوراكەى مەدىنە ۋە لەلەى خۆر ھەلاتەو، گەلى جار پېغەمبەر (دروودى خۋاى
لەسەرىي) دەچۋو لەبن سىبەرى ئەو باخەدا دەھەسايەو ۋە لە ئاۋەكەى
دەخوار دەو.

۴) بىرى بۇزاعە، ۋا لەلەى باكوۋرى خۆرنشېنى بەيىروھائەو، بۇ
خۆشەو ۋەبوون (ۋاتە: بۇ شىفا) سى رۆژ لە سەرىكە خۇيان لە ئاۋەكەى
دەشۆرن. گەلى جار پېغەمبەر (دروودى خۋاى لەسەرىي) لە ئاۋى ئەم بىرەى
دەخوار دەو.

۵) بىرى رۆمە، كە ناۋدارە بە بىرى عوسمان، چۈنكە خۇى كرى ۋ
كىردى بە ۋەقە. بېشىرى كۆرى بەشىرى ئەسلەمى لە باۋكىيەو

دهگپرتهوه دمهرموئ: کاتی گۆچکاران رهویانکرد بو مه دینه ناوی شیرینیان دهست نه دهگهوت، پیاوئ هه بوو له خیلئ بهنی غیفار کانیهتی هه بوو، ناوی رۆمه بوو ناوهکهی سازگار بوو، پرکوندهیهکی ئی دمهروشت به پر مستئ خوراک، پیغه مبهه (درووده خوا له سه ربه) پیئ فهرموو: دهی فروشی پیم به کانیهکی به ههشت؟ پیاوهکه فهرمووی: نهی پیغه مبهه ری خوا! کۆشئ خیزانه ههیه، گوزهرانمان له سهه نهه ناوهیه. جا نهه گفتوگۆیه دهگاتهوه به عوسمان (رهزای خویان لیبه) بیرهکه له خاوهنهکهی دهگپئ به سیو پینج ههزار درهه، نهوجا دهچئ بو خزمهت پیغه مبهه (درووده خوا له سه ربه): عهرزی دهکا: قوربان! نهو به لینهی داوته به خاوهنی پیئشووی بیرى رۆمه، دهشی دهی بهمن که من نیستا خاوهنی نهو بیرهه؟ پیغه مبهه (درووده خوا له سه ربه) فهرمووی: بهلئ، نهگهرنهو کانیهه دمهروشن بهمن ههتا ناوهکهی به به لاش بدهم به موسولمانان، نهوامن دههه به دهسته بهری نهوت که خودا له به ههشتا کانیهه له باتی نهه کانیههت پی ده به خشن! عوسمانیش فهرمووی: ده نهوا نهو کانیهه تهرخان کرد بو خیراو بو موسولمانان (بهغهوی) ههق وایه بو نهو که سهی که له مه دینهی مونه وه ره زۆر بمینیتتهوه، سهردانی هه موو شوینه پیروژه کانو گشت مزگهوتو سه رجهم مه لبه نهه ریژدارهکانی مه دینه بکا، دهنا نهگهر کهم لهوئ بمینیتتهوه نهوه واباشتره که نهوماوهیه له خزمهت مه رفه دی چه زردهتا بمینیتتهوه، لهه کاته دا ده رفهت به ههه بزانی له حوزوری گۆری پیروزی پیغه مبهه را بی زۆر باشتره! خوا به لوتفی خوئ نهه زیاره تانه بکا به نصییمان سونه ته چه نهه دی بو دهلوئ له مه دینه به رۆزووبی، وه به پیئ توانا خیرو خیرات به سهه ههزارانی خه لگی مه دینه دا بکا، هه روا به سهه هه ژاره غه ربهه کانا.

۱۸۲) دەستووری گه رانه وه:

سوننه ته بۆ ئه وکه سه ی که ده په وئ له مه دینه ی نازدار دمر بچی و
 بگه ریته وه بۆ ولاتی خوئی، به دوو رکات نویژی سوننه ت خواحافیزی له
 مزگه وته پیرۆزه که ی پیغه مبه ر بکا، به نیازی سوننه تی خواحافیزی
 مزگه وته که بیانکات، له رکاتی یه که ما له پاش فاتیحه سووره تی:
 {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ} بخوینئ، له رکاتی دوو ه ما له پاش فاتیحه
 ئیخلاص بخوینئ، بۆ هه موو خواست و مرازیکی ئایینی و جیهانی خوئی
 به ئاره زووی خوئی له خوا بیار پیته وه، کو تایئ نزاو پارانه وه که ی به
 سوپاسی خواو سه لآواتدان له سه ر پیغه مبه ر به یئئ! هه ر له ویدا ته وه به
 تازه بکاته وه، ئه و جا زیاره تی گوړی پیرۆزی پیغه مبه ر بکا، له سه ر شیوه ی
 یه که م جارو بلئ: (اللهم لا تجعل هذا آخر العهد بنبیک ومسجده
 وحرمه ویسر لنا العود الی زیارته والعکوف فی حضرته سبیلا
 سه لا، وارزقنی العفو والعافیة فی الدنیا و الآخرة): خودایه! ئه مه
 دوا جار نه بی که به خزمه ت ئه م پیغه مبه ره ی تۆو به خزمه ت ئه م
 مزگه وته ی و ئه م هه ر ه مه ی بگه م، ئه ی خودایه! به ئاسانی جاریکی
 تریش سه ردانی ئه م شوینه م بۆ فه راهه م بیئه، که له خزمه تی
 هه زه رتدا چه ن ده میکی پر پیته و فه ر بمیئمه وه، خودایه! ببوره لیئ و
 ئاسووده یی هه ردوو جیهانم پی ببه خشه ⁽¹⁾ ئه و جا برپوا بۆ به راهه ر

(1) کو تری نامه به ر: شنه بای ره حه مت

راهه ری نیوان هه زه رت و ئومه ت!

تکام ئه ره یه: که به یئ زه حه مت

روخساری پیڻه مبهرا (دروود خواہ لہ سرین) بہ لَام پشتاو پشت نہروا، لہ ویدا
بفہرموی: (اللهم إنا نسألك في سفرنا هذا البر والتقوى ومن العمل
ما تحب وترضى): خواہ! تہم سہفہرہم بؤ بکہ بہ مایہی خیرو
خوشی و تہقوای تو، خواہ! تہو کارو فرمانانہی کہ دہبن بہہوی
خوشہویستی و رمزای تو بہ نصیبمانی بفہرموو.

سوننہ تہ کہ لہ مہدینہوہ دیاری ببا بؤ کہ سوکاری، وەك خورماو
شتی تری وا، سوننہ تہ لہ سہر بہر زاییہ کان تہ لآھو تہ کبہر بکاو بہ
یہ کئی لہو نزایانہ کہ باسکران نزابکا. لہ ئیبینو عومہرہوہ (وہزای خواہیان لیبی)
دہفہرموی: جاران کاتئ پیڻه مبهرا (دروود خواہ لہ سرین) کہ لہ غہزا یا لہ حہج
یا لہ عہمرہ دہگہراپاہوہ کہ سہردہکوتہ سہر گردو یال و بہر زاییہ کان،
سئ جار بہ دہنگی بیسراو تہ لآھو تہ کبہری دہکرد، تہو جا دہیفہرموو:
(لا اله الا الله وحده لا شريك له. له الملك وله الحمد، وهو على
کل شئ قدير، آيبنون تائبون عابدون ساجدون لربنا حامدون،
صدق الله وعده ونصر عبده، وهزم الاحزاب وحده): ہەر خودا
خودایہو بہس! ہیچ خودایہکی تر نیہ، خودایہکی تاک و تہنایہ، ہیچ

تہم نامہم ہمری بؤ خزمہت حمزرت:

لہ پاش بہیانی عمرزی سلاوم!

ناواتی گہورہم، تہی نووری چاوم:

(بہگہردی گزرت بریژم چاوم

بہ لکوو بینا بن ہہ تاکوو مارم!)

هاوبه شیکی بو نیه، مولک و دارایی و پاشایه تی و سه لته نه تی و سو پاس و ستایش هه مووی له راستیدا بو ئه وه، وه ئه و خودایه کی وایه دهستی دهر و ا به سهر هه موو شتی کا و ته و انای هه موو شتی کی هه یه، ئه و له سایه ی خودا وه ده گه رپینه وه بو ماله وه مان، په شیمانین له گونا هه گانمان، هه می شه به نده یی ساخ بو خودای پهروه ردگار مان ده که ین و، له سو پاس و ستایشی دریغی نا که ین، خودا به ئینی خو ی هی نایه دی، موحه ممه دیی به نده ی خو ی سه رخست و به ته نیا خو ی و به س ئه و کافرا نه ی که به له شکر یکی گه لی زوره وه گه له کو مه یان له ئیسلام کرد بوو، ژیری خستن و شکاندن. (به یه هقی گیراویه ته وه).

جا کاتی حاجی گه یشته ده ورو بهری شاری خو ی به ناوی خودا بهی نی و بل ی: (آی بون تائبون عابدون ساجدون لربنا حامدون. صدق الله وعده ونصر عبده وهزم الاحزاب وحده، اللهم اجعل لی فیها قرارا ورزقا حسنا). وا باشه که که سی بنی ری هه و ال بدا به که سو گاری که و ا دیته وه، وه له نا کا و ا نه کا به مالا، کاتی گه یشته نا و شارو دیکه ی خو ی با له پی شدا بچ ی بو مزگه وت و دوور کات نو یژی دیاری مزگه وتی تیادا بکا، ئه و جا بچ ی بو ماله وه ی، له ماله وه ی ش دوو رکات نو یژی سوننه ت بکا. به یی ئه م فه رمو و ده یی نافع له ئی بنو عومه ره وه ده ی گیر ی ته وه: ده فه رموی: پیغه مبه ری خوا (مرو وده خوا له سه ربه) که له سه فه ری حه جه که ی گه راپیه وه، که گه یشته نا و مه دینه وشتره که یی ییخدا، له بهر دهر گای مزگه وته که دا، ئه و جا رو ی شته ناوی و دوور کات نو یژی لی کرد، له پاشا رو ی شته وه بو ماله وه. نافع ده فه رموی: عه بدو لای

کورپی عومهریش ئەمە دەستووری بوو. (ئەحمەدو ئەبو داوود بە رشتەییەکی باش ئەم فەرموودەییان گیراوەتەو).

١٨٤) بە پیرەووەچوونی حاجی و پیرۆزبایی لیکردنی:

سوننەتە دۆستو برادەر و ناسیاو بچن بە پیر حاجییانەو، پێش ئەوێ بگەنەو مائی خوێان، بە خێرەتانیان لێبکەن و تەوقەیان لەگەڵدا بکەن و داوای نزای خێریان لێبکەن و پیرۆزباییان لێبکەن، وەك ئەو پێیان بلێن: (قبل الله حجك واعظم اجرک وأخلف نفقتك وغفر ذنبك): خوا حەجەكەت گیرا بفرموی، پاداشی فرە گەورەت بداتەو، مەسەرفەكەتت بۆ پڕبكاتەو، لە گوناھت خوشبێ. ئیبنو عومەر (رهزاه خوايان لیب): دەرەرموی: پێغەمبەر خوا (دروودە خوا لەسەر): دەرەرموی: کاتی گەیشتی بە حاجی كە لە سەفەری حەجدا بوو، پێش ئەوێ بچیتەو ناو مائی خوێ، سلاوی لێبکەو تەوقەیی لەگەڵدا بکەو داوای لێبکە كە بۆت لە خودا بپارێتەو، چونكە ئەو لەو كاتەدا گوناھێ پێوە نەماو، وەك منائی ساوا بگوناھە، جا با ھەتا تێكلاوی گوناھ نەبۆتەو بۆت بپارێتەو. (ئەحمەدو حاکم). حاکم دەرەرموی: ئەم فەرموودەییە فەرموودەییەکی ساخی دروستە، چونكە بە پێی مەرجی صەحیحی موسلیمە.

۱۸۵) چهن کاریکی ناشایستهی تازهقه‌للا که له‌ناو هه‌جو زیاره‌تدا سه‌ریان هه‌لداوه:

حاجیان گه‌لی کاری ناشایستهی تازهقه‌للایان داهیناوه، نه‌وه‌دیش
له‌ناو هه‌جو له‌کاتی سه‌ردانی ئارامگای پیروزی هه‌زره‌تدا. گه‌لی مۆدهی
ناشایسته‌یان به‌پاکردووه، که‌شتی وا له‌شهرعی خوادا نه‌بووه. شه‌یتانی
له‌عنه‌تی له‌به‌ر چاویانی جوان کردووه هه‌تا به‌و فیله‌ ته‌فرده‌یان بداو له
به‌هردی گه‌وره‌ی هه‌جو له‌پاداشی باشی بی به‌شیان بکا، هه‌تا له
راسته‌ریگه‌و شه‌قامه‌ری راست هه‌ل‌ه‌یان بکا یه‌کی له‌وانه: پێشخستنی
عه‌ره‌فه‌یه له‌سه‌ر کاتی شهرعی خۆی، که‌ بریتیه‌یه له‌ نیوان نیومه‌رۆی
روژی عه‌ره‌فه‌و شه‌به‌قدانی به‌یانی روژی جه‌ژن. ئیبنو ئیسحاق
ده‌فه‌رموئ: نافع قسه‌ی بۆ کردم، له‌ ئیبنو عومه‌ره‌وه {ره‌اه‌خوا‌یان لینه‌}
ده‌فه‌رموئ: پێغه‌مبه‌ری خوا {مرووه‌خواه‌له‌سه‌ربه‌} سه‌ر له‌به‌یانی روژی
عه‌ره‌فه‌، له‌ پاشکردنی نوێژی به‌یانی، له‌ میناوه ته‌شریفی هینا بۆ چیا
عه‌ره‌فه‌، جا له‌ نه‌میره دابه‌زی و له‌وئ مایه‌وه تا خۆرلای دابوو به
نیومه‌رۆ، نیت زووبه‌زوو به‌و قرچه‌ی نیومه‌رۆیه که‌وته‌پڕ و نوێژی نیومه‌رۆو
عه‌صری به‌ جه‌مه‌کرد، وتاریکی بۆ مه‌ردوومه‌که‌ دا، نه‌وجا سه‌ر له
نیواری رویشته‌ له‌ ئیستگاه‌ه‌ی خۆی له‌ چیا عه‌ره‌فات راوه‌ستا. (ئه‌بو
داوود).

یه‌کێ تریان: له‌ بیرو باوه‌ری ره‌شه‌خه‌لکه‌که‌دا هه‌رچیا _ جبل
(الرحه‌)، جیگه‌ی راوه‌ستانی به‌ راستیه‌، وه‌ شوینه‌کانی تری وانیه‌،
ئه‌مه‌یش هه‌ل‌ه‌یه‌کی گه‌وره‌یه‌، به‌لکوو باشترین شوینی راوه‌ستان،

ئىستىگاكەى حەزەرت خۆپەتى، كەوا لەلای تاوڤىرە بەردەكانى داوڤىنى
 كۆي جەبەلورەحمەو لەلای جەپى كۆو كەو، كە ئەم جىاى رەحمەتە
 خۆى وا لە ناو پرستى خاكى عەرەفاتدا. بەپى ئەم فەرموودەيەى
 سولەيمانى كۆرى مووسا، لە جوبەيرى كۆرى موعىمەو (رەزائى خواى لىبە) كە
 دەرەمۆ: پىغەمبەر (دروودى خواى لەسەربە) فەرمووى: عەرەفات گشتى
 ئىستىگايە، بەلام پەر لەناو شىوى عورنەبگرن، ئەو شىو بەرخاكى
 عەرەفات ناكەو. (ئەم فەرموودەيە ئەحمەدو بەزارو تەبەرانى لە
 (المعجم لكبير) دا گىراو يانەتەو، پىاوانى رشتەى تەبەرانى گشتيان
 متمانە پىكران).

يەك تىريان: حاجيان رۆزى عەرەفە، كە نۆى مانگە، لە نيوەرپۆدا
 لە مەككە دەرەچن و يەكسەر دەچن بۆ عەرەفات، لەبەر ئەو كە
 سونەت لە كىس خۆيان دەدەن، چونكە خۆى وا سونەتە، لە رۆزى
 تەروپىيەدا، كە دەكاتە رۆزى هەشتەمى مانگى نۆمىنە، لەپاش
 خۆرگەوتن، لە مەككە دەرەچن و بەرەو مينا بجمىن و نوپىزى نيوەرپۆ
 عەصر و شىوان و خەوتنان لەو بكن و ئەو لەو بىمىنەو هەتا بەيانى
 رۆزى نۆھەم، وە نوپىزى بەيانىش هەر لەو بكن، جا لە پاش هەتا
 هەلەاتن ئەوجا لە ميناو بەرەو خاكى عەرەفات بكنەن، وە لەپى
 كاتى گەشتە نەمىرە كە شوپىنكە وا لە نزىكى عەرەفاتەو، دابەزن و
 لەو بىمىنەو هەتا بيوەرپۆ، ئەوجا لە پاش نيوەرپۆگوى بۆ وتارى
 مەرحەجى ئەوسالە رابگرن، لەپاش تارەكە لە مزگەوتى نەمىرە نوپىزى
 نيوەرپۆ عەصر بە جەمەتە تەقدىم بكن. جابىر (رەزائى خواى كەورە لىبە)
 سەبارەت بە چۆنىتى حەجەكەى پىغەمبەر (دروودى خواى لەسەربە): (دروودى خواى

فیقہی انسان

له‌سه‌ریه‌یه‌) ده‌مه‌رموئ: جا له‌ روژی ته‌روویه‌دا که ده‌کاته روژی هه‌شته‌می مانگی قوربان، به‌رمو مینا که‌وته‌ه‌رئ و ئیحرامی حه‌جیان به‌ست، پی‌خه‌مبه‌ر (دروود خواه له‌سه‌ریه‌یه‌) سوار بوو، وه‌ نوپژنی نیوه‌پژو عه‌صرو شیوان و خه‌وتنان و به‌یانینی له‌وئ کرد، ئینجا له‌وئ که‌می مایه‌وه‌ تا خۆر هه‌ل‌ه‌ات.

یەگئێ تریان؛ رابەر حەج (موتەوویف)ەکان، لە پێش خۆر ئاوا بوونا، لە عەرفەوێ حەجیەکان دادەپەرێن، یەكسەر لە عەرفەتەوێ بۆ مینا، وەشەو لە موزدەلیفە نامیننەوێ، جا ئەو سوننەتە گەورەیان لە کیس دەچی. ئەمە لە کاتی کەدا کە پێغەمبەر (مەسح) خواوە لەسەر بۆ ئەو موزدەلیفە شەو ماوەتەوێ، نوێژی بەیانێ لەوێ کردووە، رێگەێ بە کەس نەداوە کە بەشەو لە موزدەلیفەوێ بڕوا بۆ مینا، تەنیا بۆ ژنان و لازەبوونەکان رێگەێ دەدا، هەروا ئەو سوننەتەیش لەکیس حەجیان دەدەن کە بۆ چوونە ناو مەكکەیان، لەبەر زی تەوا خۆیان بشۆرن، هەروا بەلەپەل لە حەجیان دەکەن و ناچاریان دەکەن کە لەپێش نیوەڕۆی رۆژی دوازدەهەمی مانگی قورباندا رەجمی شەیتان بکەن، ئەمە لەکاتی کە هاتنی ئەم رەجمە لەپاش نیوەڕۆی ئەو رۆژەوێ دەست پێ دەکا.

یەگئ تریان: مەردوم لە پێش کاتدا، بۆ ماوەیهکی زۆر، بۆ ئەوەی
لە نزیکى گابه‌دا بن، لە دەوری گابه، لەسەر تەوافگاکەى دەوری گابه،
دادەنیشن و چاوەڕوانى نوێژى جەماعەت دەکەن و دەبن بەهۆى زیانیکی
زۆرو رێ لە تەوافکەرەکان دەگرن و کێشەیهکی زۆر لەناو خۆیان و
تەوافکەرەکاندا بەرپا دەکەن.

یهکن تریان: نهوویه لهکاتی جهماعه تکردن له ناو مهسجدولحه مدا زۆر له حاجیان له باتی نهووی له ریزی جهماعه تدا بن دهچن خهریکی تهوافی سهفاو مهروه دهبن!.

له گشتی ناخۆشتر و دل تهزینتر نهوویه که لهکاتی جهماعه تی نوپژی شیوانیشدا، که ماوه که ی زۆر که مه، هه مان هه له ده که ن و خهریکی نه م تهوافه دهبن، هه تا نوپژی شیوانیان دهچی!.

دهی چۆن ئومیدی خیر له کهسانی وا دهکری، که بهقهستی فه رزی له فه رزهکانی خوا بجوینن، وه ل حال پیغه مبه ر (درووده خوا له سه ربه) دهفه رموی: که سی نوپژ نه کا فری به سه ر ئیسلامه وه نیه! (ئه حمه د).

١٨٦) ناشایسته کانی ناوسه ردانی گۆری

پیغه مبه ر (دروودی خوا له سه ربه):

به ئی به راستی دینی گۆری پیروزی پیغه مبه ری نازدار (درووده خوا له سه ربه) یه کیکه: له و تاعه ته هه ره گرنگ و هه ره باشانه ی که هبن به هو ی نریکبوونه وه له خوا، دینیکه ر له هه ردوو جیهاندا سه ری پیی به رز دهبن و، دهبن به مایه ی به ختیاریی بوی و دهیگه یه نی به ئاوات و مرازی خوی. به لام هه میشه شه یتان وا له که میندا، بو نه و که سانه ی که هه زیان له خیر و چاکه هه یه، دهچی شتی نارمه وای تازه قه لایان له ناو تاعه ته که یاندا، له به رچاو چوان دهکا، هه تا له رمزی خوا ی پاک و پیرو ز دووریان بخاته وه. یهکن له م کاره ناشایسته نه لهکاتی سه ردانی گۆری

پیرۆزدا ئەویە: دینیکەرەکان دەچن دەست دەهینن بە مەحەجەری
گۆرەگەداو ماچی دەگەن و خۆیانى تى هەل دەسوون و بەدەوریدا وەك
تەواف هەل دەسوورپن و لەناو نوێژدا رووی تى دەگەن و خۆیان
دەچەمیننەو بە گۆرە پیرۆزەكە. لە گشتى دزیوتر ماچکردنى زەوى ناو
هۆدەى گۆرى پیرۆزە. ئەمانەیش هەمووى بە یەكگرتنى راي زانايانى
ئىسلام كارى ناپەرەواو نادورستن، چونكە لە كۆرپووشى دەچى كە بۆ
كەسێكى تر بى بیجگە لەخوا^(۱).

(۱) لەو بڕوایەدا ئەم قسانە زیادە رەویى زۆریان تیا دایە، راستە لە ئىسلامدا
كۆرپووش و روکووع پەرستش بە هەموو جۆریكێوە هەر دەبێ بۆ خۆبەستى، وە بابەستى
عیبادات هەمووى تەوقیفییە، دەبێ فەرمانى رۆشنى شەرى لەسەر بێ بەلام عادات
لە عیبادات جیایە، لە عاداتا باوو دەستوورو نەرىت بە پێى رۆژو كات و حال و چاخ
گۆرە گۆرى رێز لێگرتن و خۆشەویستى و تەعبیر لە هەستى مەرۆڤ بۆ بەر بە كەسێ كە
خاوەنى چاكە بێ لە سەرى، نایا ئەو كەسە مردوو بێ یا زیندوو، بە پێى كات و شوێن
شیبای گۆرانه، كەواتە: ئەگەر كەسێ بێ: ماچکردنى گۆرى پێغمەبەر (مردوو وە خوا
لەسەر بێ) نیشانەى زیادە خۆشەویستییەو لەبەر هیچى تر نیە، قسەكەى رێى تى دەچى و
پەسەندیش دەكرێ. لەبەر ئەم چەند هۆیە: پێغمەبەر (مردوو وە خوا لەسەر بێ)
حەجەر و لێسەو دەى ماچكردوو، ئەمۆش هەر دارو بەردە، حەزەرەتى ئەبو بەكرى سەدىق
(وەزەخ خوا لەبەر) بە مردووى پێغمەبەرى ماچكردوو، كەواتە: ماچكردنى مردوو
لەزاتى خۆیدا بۆ تەعظیم نیە، بۆ محبەت و خۆشەویستییە، كەوا بێ ماچكردنى
گۆرەكەیشى هەروا، لە راستیدا هەر شتى بەلگەى كە رۆشن لەسەر نەبێ لێكردنى
نەبێ، وە لە ریزی باوى ناو كۆمەلەو لەبەشى عاداتبێ، ئەو كەردنى ئەو دانائى بە
خەرقى كى گەرە لە ئىسلامدا، وەك هەندى كەس بۆ تەروىجى حیزبى خۆیان هەلەبە كى

بچو وکی پېښينان گموره ده کمڼو ده یکمڼ به هاتو هاوارو گاله گال. نه گمر کسې
سمرانسری سوننه تی پیغه مېر (دروود و خوا له سره بو) بگمرې، به لگه یه کی صفریچی ده ست
ناکمرې که بلې ماچکردنی قبر حرامه!

بمنده مېهستم یهك خالو بهس: ده بې ره خنه گرتن له بیدعت مېهست لینی
موچاره بې مزه به کان نه بې، چونکه به راستی همون دان بو ټیکدانی ثم مزه به بانه،
به ناوی جهنگردن له گسل باوی ناشایسته و قه لاچوکردنی بیدعت مېه و ته حریفی
نیسلامه چونکه نموی نمبو حنیفمو مالک و شافعی و نمو ووی رافعی و زوفرو نمبو
یوسف و یینو حنبل (و ده خوايان لیبو) کردوویانه بهم موخته هیدانی ناخره مانانه
ناکری، که یه کی شمش حوت حدیسیان له بهرو بهس. بگره زوریان بازرگانی به
کتیب و نو سین و خامه کانیانم ده کمڼو به دلی ثم لایمنو ثم حاکم و ثم پاره دار قسه
ده کمڼو!

نمانه له کوئ و زاتیکې وه نیمامی نمو ووی له کوئ که سال دوازه مانگې خوا
به روژوو بو و ده ستی جلی خامی له بردا بو و و میزه ریکې شالی به سر ووه بو، له گسل
جووتی سول و مه سینده کاو نار پیغمه ده ست بشو!

براییکمڼ به خاتری خوا ټپوهش مېن به سیاسه تمه داره کانمان، توان ژيانی دنیایان
لی تال کردوین، ده ی ټپوهش (خانه خواست) له دیندا سمرمان لی بشیوتن نیتر
قورې کوئ به سر خوماندا بکېن!؟

وه لالا برا من که نووری فارس حمه خاتم: (أموت علی ما مات علیه النور،
رصوان اله تعالی علیه) به لام له همان کاتدا نه گمر ده مزانی که شتی پېروه ته ناو
مزه به بې شافعی مېه و، وه ثم شته سوور به پیچمانی سوننه تی پیغه مېره ویه، نموه
نمرکی سمرشانه که ثم هه لیه، به بې قره و ته پل لیدان و ته کفرو تومته تی ټیشرک لم و
لمو، راست بکه مېه و! نمه له کوئ شدا همروا بو و، کتیبه ناوداره کانی شرع پرن لم
جوړه رده و به دله ی من عمرزتانې ده کم، به لام له همان کاتدا وه نمرو ناو شالو و

یه‌گئی تر له و کاره ناشایستانه که له‌کاتی سهردانی گۆری پیرۆزدا ده‌گري ئه‌وه‌یه: که خه‌لگی مه‌دینه و خه‌لگی شوینانی تریش له‌لای رۆژه‌لاتی مه‌رقه‌ده‌وه ده‌وه‌ستن و سه‌لاوات له‌سهر جوهرائیل و میکائیل و ئیسرافیل ده‌ده‌ن، ئه‌مه کاریکی تازه‌قه‌لای ناشایسته‌یه سه‌ربه‌لگهی له سوننه‌تدا نیه‌!

یه‌گئی تریان: ئه‌وه‌یه که خه‌لگی مه‌دینه کردوو‌یانه به‌ عاده‌ت له‌پاش سلا و کردن له ئه‌بو به‌گرو عومه‌ر (ره‌زاه‌خوا‌یان‌لی‌به‌) ده‌رۆن بۆ

به‌روا بۆ فو‌توانی مه‌زه‌ب نه‌بروه. بۆ نمونه: نه‌گه‌ر ئیمه‌ حو‌کم به‌ قیاس بکه‌ین ده‌توانین. (استلامی قه‌برو ته‌قییل و رووتیکردنی له‌ نوێژدا و تواف به‌ ده‌وریدا و باوه‌شدان له‌ مه‌حجده‌رو قه‌راخه‌که‌ی به‌ قیاس اسبات بکه‌ین). چونکه‌ پیغه‌مبه‌ر (ه‌رووه‌ خوا‌ه‌ له‌ سه‌به‌) خۆی حه‌جده‌رو لئه‌سه‌وه‌دی ماچکردوه‌و توافی به‌یتی کردوه‌و ده‌ستی هیناره‌ به‌ مو‌لتزه‌مدا و رووی خۆی نووساندوه‌و به‌ دیواری که‌عبه‌وه‌و نوێژی مردووی له‌سهر تهرمو له‌سهر گۆر کردوه‌و، واته‌: له‌ نوێژه‌که‌دا رووی له‌ تهرمه‌که‌و له‌ گۆره‌که‌ به‌وه‌، ده‌ی ده‌بی گۆری پیغه‌مبه‌ر چی له‌ حه‌جده‌رو لئه‌سه‌وه‌د که‌مه‌تر بی؟ نه‌گه‌ر مه‌سه‌له‌ی به‌ردودارو مردوه‌و، هه‌ر دوو حا‌له‌که‌ به‌ردودار مردوه‌و، که‌واته‌: بۆ لایه‌کیان خالی‌صی ته‌وحیده‌و ئه‌ولایه‌که‌ یتر یان مه‌حزی اشراکه‌!

نازی‌زان! قوربان‌تان بم، مه‌به‌ستم ئه‌وه‌ نیه‌ که‌ به‌رگری له‌ بی‌دعه‌ت بکه‌م، به‌خوا له‌ زۆر که‌س زیاتر له‌ دژی بی‌دعه‌تم، به‌لام مه‌به‌ستم ئه‌ویه‌ که‌ دینه‌که‌ نه‌بی به‌ دینی ئه‌حزاب، ده‌نا به‌ خودا حا‌ل ده‌گاته‌ ئه‌وه‌ ئایه‌ته‌کانی قور‌بان له‌ سوچی سه‌یاره‌ ده‌نووسرین: (الا هل بلفت اللهم فاشهد). تکام ئه‌ویه‌ به‌ چاوی وێژدان سه‌رنجی ئه‌م سه‌رنجه‌ به‌فرمو‌ون.

سهردانی گۆری فاطیمه زههرا، نهوجا دهگهړینهوه بو ئیستگای جاری یهکه میان بو بهردم گۆری پیروز، لهویدا ئیستیکی بچکولانه دهکهنهوه، نهوجا دهچن بو لای میجرابی عوسمانی، لهوئ بهرو قیبله دهوستن و دهست دهکهنهوه بهنز او پارانهوه، شتی وا له سوننه تدا بی سهر و بهرو سهر بهلگه ی نیه!

یهکی تریان: نهویه دینیکه رهکان لهپاش هه موو فهرزی (جگه له نویژی خهوتنان) ریز دههستن و بهیهک قیزه سلو له پیغه مبهرو دوو هاوړیکه دهکهنو، لهپاش رابهری سهردانهوه (واته: موزهو ویر) هه موو به یهکه وه بهدنگیکی ناسازی هه راسانکه به چریکه سه لاوات لهسهر پیغه مبهرو (درووه خوا لهسهر بو) دهدهن، نه مهیش کاریکی زور ناپه سهندی دزیوه، به پیی قورنان و سوننه ت و نیجماعی نه ته وهی نیسلام حه رامه. خوی گه وه دهفه رموی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ} - سورة الحجرات - ۲/۴۹.

نیجماعی نوممه ت لهسهر نه وهیه: که قه درو ریزی پیغه مبهری خودا (درووه خوا لهسهر بو) به مردوویش ریک وهک حالی زیانی وایه، سهره رای نه مانهیش نه وه تا خودا له قورناندا په سنی نه و زاتانه دهکا، که له خزمه تی حه زه رتدا به نه ده به وه به دهنگی نرمی پر له ریزو قه در قسه و گوشتوگو دهکهنو و مزده ی گه و دهی لهسهر نه م بههریه پیداون، وهک دهفه رموی: {إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ} - سورة

الحجرات - ۳/۴۹ { له هه مان کاتدا زهمی کهسانیکی تر دهکا، له سهه
 نهوه که له خزمهتی چه زه رتهدا (درووده خواه له سهه ربه) دهنکیان بهرزه وه کردووه و
 نه فی هوشیان لیدهکا. دهفه رموی: { إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ
 الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ - سورة الحجرات - ۴/۴۹ }
 دهگیر نه وه جارئ نه بو جه عفه ری مه نصور گو فتو گوئی له گهل نیمامی
 مالیکدا سازدهدا، له مزگه وتی چه زه رتهدا (درووده خواه له سهه ربه). نیمامی مالیک
 (رهراه خواه لینه) پیی دهفه رموی: ئهی فه رمانه وای موسولمانان! له ناو ئهم
 مزگه وتهدا دهنگت بهرزه وه مه که، نه وه تا به راشکاوی خودا له قورئاندا
 که سانی فی ری ویل و نه دهب ده کاو پییان دهفه رموی: { لَا تَرْفَعُوا
 أَصْوَاتَكُمْ } ، تا کوتایی نایه ته که. له هه مان کاتدا زهمی کهسانیکی تر
 دهکاو دهفه رموی: { إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ... جا منصور: فه رمانی ئهم
 نایه تانه ی فه بو و لکرد.

یه کیکی تریان: پشت و سك نووساندنه به گوږه پیرۆزه که وه و
 ده ست پیا هی نانیه تی، نه وه زوړ ناپه سه نده، چونکه نه دهب وا ده خوازئ
 له حالی مردنیشدا به قه ده حالی ژیا نی دپنیکه ر که می دوور له خزمه تی
 چه زه رتهدا ئاماده بی نه وه یش بیرو با وه پکی ناپه سه نده، که ره شه
 خه لکه که گومان واده بن که گوایه پیغه مبه ری خوا (درووده خواه له سهه ربه)
 فه رموویه تی: هه رکه سی له یه ک سالدا سه ردانی گوړی من و گوړی
 ئیبراهیمی بابام بکا، دهم به دهسته به ری به هه شت بوئ! فه رمووده ی وا
 بی سه رو به ره، پووچ و ده ست هه لبه سته، شتی وا له سوننه تدا
 نه بیستر او ده! (ته ماشای: ارشاد الناسک بکه - په راویزی نه صله که).

۱۸۷) کرین و فروشتن:

فروشتن له زمانا وهرگرتنی شتیکه لهبری شتیکی تر. له شهرعدا: گۆرینهوهی ماله به مالتیکی تر، که شیاوی کهردان پیکردن بن، لهسر شیوهی نیجاب و قهبول، به جوړی خاوهنداریی پی دابمهزری.

به لگهی رهوابوونی:

سهر به لگهی (نهصل)ی رهوا بوونی قورنسان و فهرموودهو یهگگرتنی نهتهوهیه (نهصل له رهوادیتنی کرین و فروشتندا کیتاب و سوننهت و نیجماعی ئوممهته) یهزدانی مهزن دمفهرموئ: {وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا - سورة البقرة - ۲/۲۷۵} واته: خوا کرین و فروشتنی رهوا دیوه، به لام سهوداو مامهلهی سوودی رهوانه دیوه). پیغه مبهری خو شه ویست و نازداریش (دروود خودا که ورمه زله له سهر به) دمفهرموئ: کرپارو فروشیار ههر دوو لایان خو یان سهرپشکن و دهتوانن په شیمان ببنه وه له سهودا که یان ههتا له یهکتری جیا دهنه وه ههتا له یهکتری جیا دهنه وه. (شه یخان و نه حمه دو نه سانی و نه بو داوود و تیر میژی گیراویانه ته وه).

یهگگرتنیش واته: إجماعیش له سهر نه مه دامه زراوه.

(بنیاته کانی - نه رکانه کانی):

(بروانه: مختصری صحیحی بوخاری به کوردی بهرگی سنیهم لاپه ره: (۵) ههتا لاپه ره (۶۹) واته: له ژماره (۹۳۳) وه ههتا ژماره (۹۹۷).)

بنیاته‌کانی کرین و فروشتن چوارشتن:

یه‌که‌م: فروشیار.

دووهم: کریار.

سییه‌م: فروشراو.

چوارهم: گوته‌ی گریدان، که بریتیه له (صیغه: داریژگه) واته: لهو قسه‌یه‌ی که له نیوانی فروشیارو کریاردا ده‌بی، که جیبه‌جیکردنی نهو کرین و فروشتنه ده‌گه‌په‌نی که بریتیه له کردنه قه‌بال و قه‌بوولکردن (ئيجاب و قه‌بوول). پیویسته کریارو فروشیار چه‌ند مه‌رجیکیان تیادا بیته‌دی: مه‌رجه کریارو فروشیار کرین و فروشتنیان له باردابی، که‌واته: مامه‌له‌ی منداڤ و شیت و که‌مه‌وش دانامه‌زری، هه‌روا مه‌رجه که مامه‌له‌که به ئاره‌زووی خو‌یانبی، نه‌ک به زوری که‌سی، مه‌گه‌ر به زوری شهرع، وه‌ک نه‌وه که‌سی قه‌هرزی له‌سه‌ر بی و کاتی دانه‌وه‌ی هاتبی و قازی زوری لی‌بکا، که هه‌ندی له مالی خوی بفروشی هه‌تا قه‌رزده‌کی پی بداته‌وه، یا پاره‌ی سه‌له‌می دادابی و قازی ناچاری بکا که سه‌له‌م تیاکراوه‌که بکری و وه‌ری بگری له جیاتی پاره‌که‌ی. گوته‌ی گریدانیش بریتیه لهو قسه‌یه که کردنه قه‌بال و لی‌ومرگرتنی پی دامه‌زری، وه‌ک نه‌وه فروشیار بلئ: نه‌وه‌م فروشت به تو، یا تۆم کرد به خاوه‌نی، یا خود وه‌ک نه‌وه کریار بلئ: نه‌وا وهرم گرت، یا نه‌وا کرییم لی‌ت، که‌واته: فروشتن و کرین ته‌ن‌ها به ئالو‌گو‌ری پاره‌و مال که پیی ده‌لین (موعاطات: ئالو‌گو‌ر: له‌یه‌ک وهرگرتن) به‌بی گوته‌ی گریدان دانامه‌زری.

بەللام ئىبنو شورەيىح دەفەرمۇي: فرۇشتىن بە شىۋەي ئالۋو گۆر
 (واتە: بەبى گوتەي گرىدان) دادەمەزرى لە شتىكا كە گران بەھانەبى،
 بەپىي باۋى دامەزراۋى ناۋ كۆمەل، رەۋيانى و كەسانى تىرىش بىرپارىيان
 بەمە داۋە. مالىكىش دەفەرمۇي: بەللى فرۇشتىن دادەمەزرى لەسەر ھەر
 شىۋەيى بى بە مەرجى مەردوم، لەناۋ خۇياندا ئەۋ شىۋەيە دابىنىن بە
 فرۇشتىن، ئىبنو سەبباغىش ئەمەي لەلا پەسەندە. نەۋەۋىش (رەۋا خوالە
 مەۋۋىيان بى) دەفەرمۇي: ئەم رايەي كە ئىبنو سەبباغ پەسەندى كىردوۋە
 رايەكى سەنگىنە، سەبارەت بە بەلگە، لەبەر ئەۋە دادەنرى بەراي
 ھەللىزاردە، چونكە لە راستىدا لە شەرعدا، مەرج بوۋنى قىسە بۇ
 دامەزىراندنى گرىدان، دىارى نەكراۋە، كەۋاتە دەبى بگەرپىنەۋە بۇ سەر
 باۋى ناۋكۆمەل كە پىي دەگوتىرى (عورف: باۋى باشى ناۋكۆمەل كە
 خەللى بە ئاشكرا، بەبى شەرم و شكۆ، لە بەرچاۋى خەللى بىكەن و ئەۋ
 باۋە بەرەبەرە لەناۋ كۆمەلدا بناسرى و دابمەزرى، بەبى رەخنەللىگرتن)
 يەككى ئەۋ كىشانەي كە ھەموان پىي گىرۋدەبوۋن ئەۋەيە: بوۋە بەباۋ لە
 ھەمۋو ۋلاتى كە لەبەر ناچارى مەردوم مىندالان دەنئىرن بۇ كرىنى
 پىداۋىستىيەكان، جا ھەق ۋايە كە ئەمەيش بە چاۋى ئال و گۆر
 (موعات) رەفتارى لەگەل بىرى. پالفتەي گوتە ئەمەيە: ھەركاتى ئەۋ
 مەبەستە ھاتەجى كە گوتەي گرىدان لەبەر ئەۋ مەبەستە بەمەرج
 گىراۋە، ئەۋە مامەلەكە دا دەمەزرى، بە مەرجى شتە ۋەرگىراۋەكە ھاۋتاي
 بەھاكەي بكا، ئەم زانايانەي كە ئەم بىرپارىيان داۋە، ئەمەيان كىردوۋە بە
 بەلگە: كە لەسەردەمى ئىمامى عورمەردا (رەۋا خوالەبى) ژنە لەچكىدارەكان
 دەچوۋن كە نىزەك و نۆكەرو كىچ و كورى مىلكارىيان دەنارد بۇ كرىنى

پیداو یستییه کان، له گه ل ئه وه ی شدا عومهر ره خنه ی لینه ده گرتن، هه روا
ئهم عاده ته له کاتی ئه وو له کاتی که سانی تریشدا، له پێشینان و پاشینان
ههر باو بووه و که سیش تاره زایی لی دهر نه بریوه.

١٨٨) جوړه کانی کرین و فروشتن:

جوړه کانی کرین و فروشتن سی جوړن:

جوړی یه که م: ئه وه یه ئه و شته که دمه رو شری زانراو بی و
له بهر چاوبی. ئه مه دروسته.

جوړی دووهم: ئه وه یه له بهر چاودا نه بی، به لام چو نی تی
باسکرا بی و ناو نی شانی درا بی و، له ئه ستوی خاوه ن سامانه که دانی، که به م
فرو شته ده گو ترئ سه له م، ئه م ی ش دیسان دروسته.

جوړی سییه م: ئه وه یه ئه و شته که دمه رو شری نادیا ربی،
نه کریار و نه فروشیار و نه هیچ کامیکیان نه یدی بی، ئهم جوړه سه و دایه
دروست نیه، هه تا شته که نه گهر ناماده ی ش بی و له بهر ده ستا بی، ماده م
له بهر چا و نه بی و ته ماشا نه کری ههر دروست نیه! چونکه ئهم جوړه
سه و دایه له مامه له ده سته شکینه کانه، که شهرع ریگه ی نه دا ون، مامه له ی
ده سته شکین له شهرع دا ئه وه یه که سه ره نجامه که ی شارا وه بی!

١٨٩) مهرجه کانی دامه زرانی فروشتن:

فروشتن بهم پینج مهرجه دادمه زری: -

یه کهم: نهوویه فروشراو ده که پاک بئ، واته: شته که له زاتی خویا پاک بئ، واته: عهینه که ی پاک بئ، که واته فروشتنی شتی که له زاتی خویدا پیس بئ دانامه زری وهک مه ی و بادو مردارو گوشتی بهرازو سه گو شتی تری له م بابته. به پیی فهرمووده ی پیغه مبه ر (درووده خواه له سه ربه): بیگومان که یه زدان فروشتنی نه مانه ی قه دهغه کردوو: فروشتنی ئاره ق و مردارمو ده بوو بهرازو بت. (شه یخان گیراویانه ته وه) له فهرمووده یه کدا پیغه مبه ر (درووده خواه له سه ربه) نه یی دهکا له به های سهگ، مه گهر سهگی راوی (تیر میذی له نه بو هوره یره وه گیراویه ته وه).

به ئی شتی پیسبوو، نه گهر ده توانرا پاک بکریته وه نه وه فروشته که ی دادمه زری، وهک جلو بهرگو شتی وا، که به هو ی شو ر دنه وه پاک ده بیته وهو پیسییه که ی نامینی، به لام نه گهر نه ده توانرا که پاک بکریته وه نه وه سه ودا که دانامه زری، وهک ههنگوین و شیرو شتی تری ترنگی ئاو هکی، چونکه نه مانه به شو ر دن نامینن و له گه ل ئاو ه که دا مه حف ده بنه وه و ده ر ژین، به ههر حال پیسیاییه که یان ههر ده مینئ.

به لام رو نی پیسبوو، وهک رو ن زه یت و رو نه زهنگو رو نی پیو ی تو اوده ی شل، دوو فهرمووده هه یه له باره ی پاکه وه گردنیه وه، دروستترینیان نهوویه که پاک نابیته وه، چونکه پیغه مبه ر (درووده خواه له سه ربه) کاتی پرسیار ی لی کرا، له باره ی مشکیکه وه له ناو رو ندا بتو پیئ، فهرمووی: نه گهر رو نه که مه یی بوو نه وه بهس مشکه که و ده وروبهره که ی

فری بدن، به لام نه گهر رو نه که شل بو، نه یبه ستبوو نه وه گشتی بریژن! دهی نه گهر پاک کردنه وهی رو نه که له توانادا هه بوایه، رشتنه که ی دروست نه بوو، چونکه شتی وا به فیرودانی سامانه، ناشکراشه که پیغه مبهری خوا (درووه خواه له سهربه) نهیی کردووه له به فیرودانی سامان.

مهرجی دوووه: بو دامه زرانندی کرین و فروشتن نه وه یه: نه و شته له زاتی خویدا قازانجیکی شهرعی تیادابی، که واته: فروشتن و کرینی شتی بیخیر دانامه زری، به لگوو وره گرتنی مال له باتی نه و شته بی سووده له بابته تی خواردنی مالی خه لکه به ناهه ق، شتی وایش خوا نهیی لیده کاو دمه رموی: {وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ - سورة البقرة - ۱۸۸/۲} مالی یه کتری به ناهه ق مه خون. دهی له شوین فروشتن و کرینی شتی بی خیر دروست نه بی، کرین و فروشتنی شتی که زیانی هه بی باشتلا دروست نیه، وهك زههرو شتی بهنجکهرو سرکهرو شتی سهرخوشکهرو، به هه موو جوړیکیانه وه، نه گهر بو زیان به کاره یئران، به لام نه و زههرو شته بهنجکه رانه ی که له شتی به سووددا به کار ده یئرین (ناره قی لی دهرچی) فروشتنیان دروسته. غه زالی و کهسانی تریش نه و رایه به سنگین داده نیین که دمه رموی: فروشتنی زههر دروسته. له فهرموودهدا دمه رموی: ههر کاتی خوا شتی فهددهغه بکا به ها که یشی فهددهغه دهکا.

به لام ئامیری به زم و رزم، که یادی خودا له بیر ده باته وه، نه فروشتن و نه کرینی دروست نیه، چونکه ئامیری رهوشت تیک دان و له ریده چوونه و به که لکی نه وه نه بی به که لکی هیچی تر نایهت. له نه بو هور هیره وه چه زرهت (درووه خواه له سهربه) دمه رموی: له ناخر زه مانا کهسانی

له نه ته وهی ئیسلام خودا دهیانکا به مهیموون و بهراز. یاران فهرموویان: نهی پیغه مبهری خودا! خو ئه وانه له لای خویمان شایه تمان دهینن و دهلین: ههر یهزدانی پاک خودایه و تۆیش پیغه مبهری خودای، ئیتر چۆن دهبن به بهرازو مهیموون؟ فهرمووی: بهلئ وایه، بهلام سهرده که نه نامیرژهندن و خوو ددهنه ژنی گورانی بیژو ددفو دهوۆل لیدان، جا شهوان له سهر ئهم حاله راده بوین، ههتا رۆژی که بهیان دهکه نه وه دپروانن بوون به مهیموون و بهراز. بوخاری فهرمووده یه کی له م بابته گپراوته وه.

ئه گهر ئهم نامیرانه له پاش شکاندنیان دانه دهنران بهمال، وهک نهو نامیرانهی که له دارو شتی وادروست کراون، نهوه فروشتنیان دانامه زری، چونکه به پپی شهرع شتی وادبئ که لکهو، که سی دهیکا که گوناه پیشه بئ، بهلام ئه گهر له پاش شکاندنیان داده نران به مال، وهک نامیرئ له زیرو زیو دروست کرابئ، نهوه فروشتنیان به شکاوی دروسته، چونکه مالهو بو مه بهستی رهوا دتوانری به کاربئ، وهک نهوه دهکری به خشل و به پارهو شتی واد.

مه رجی سییه م: نه وه یه نهو ماله که دهی فروشی مولکی ته وادی فروشیار که بئ، یا هی هه قدری خاوهن ماله که بئ و به پپی شهرع خوئی سهر په رشتکاری سهر نهو ماله بئ، یا جیداری (وه کالهت) ی هه بئ، جا ئه گهر به بئ سهر په رشتیاری و جیداری سامانی که سیکی تری فروشت، به بیرا له سهر بوونی خاوهنی، نهوه دروست نیه، چونکه پیغه مبهر (درووه خاوه له سهر بئ) دده رموئی: ته لاق کاتی ده که وئ که تو خاوهنی نهو ژنه بی له کاتی ته لاق دانه که دا، بهندهیش کاتی نازاد ده بئ که له کاتی

ئازادکردنه کهیدا هی تۆبئ، وه شت کاتی فرۆشتنه کهی سهر دهرگرئ که له کاتی فرۆشتنه کهیدا هی تۆبئ، وه ههرشتیکیش که مائی تو نه بئ نه زری دانامه زری. تیرمیزی ده فهرموی: فهرمووده یه کی جوانه. له سهر فهرمایشتی: له کاتی وادا فرۆشتنه که راده گیرئ، له سهر ئهو شیوه یه: ئه گهر خاوه نه کهی ریگه ییدا، داده مه زری. دهنانا، به لگه ی ئهم فهرمایشته ییش ئهم فهرمووده یه یه: عوروه (هه زاه خواه ایبه) ده فهرموی جاری پیغه مبه ر (هرووده خواه له سه ربه) دیناریکی دایم، که مه ریکی بو بکرم، منیش به و دیناره دوو مه رم پیکری، مه ریکیانم فرۆشته وه به دیناری و دیناریک و مه ریکیشم برده وه بو پیغه مبه ر (هرووده خواه له سه ربه) که حاله کهم بوی باسکرد، فهرمووی: خودا پیتو فهر بخاته سه وداو مامه ئهو کرین و فرۆشتنه وه. (تیرمیزی به رسته یه کی دروست ده یگیریتته وه) ده ی نزا که ی پیغه مبه ر (هرووده خواه له سه ربه) که بو یکردوه به لگه ی ره زامه ندی له سه ودا که یه تی و نیشانه ی ریگه پیدانیه تی.

مه رچی چواره م: ده بئ مائه فرۆشراوه که شیاوی پیدانی راسته قینه بئ، یا شیاوی ته سلیمکردنی شه رعی بئ، که واته شتی که نه توانئ به راسته قینه بیداته ده ست کرپار، وه ک شتی گومبوو یا مائی زه وتکراو، ئه وه فرۆشتنی دانامه زری. چونکه مه به ست له فرۆشتن به هره وهرگرته له فرۆشراو، ئه وه ییش له کاتی وادا ده ست نادا.. به ئئ دروسته فرۆشتنی مائی داگیرکراو به که سی که بتوانئ بیسی نیتته وه له زه وتکه ره که ی به رگر (مانع) ی شه رعیش وه ک فرۆشتنی شتی ره هنکراو به بئ فهرمانی ره هنکه ره که، چونکه به پپی شه رع فرۆشیار له ماوه ی ره هنه که دا ناتوانئ فرۆشراوه ره هنکراوه که بداته ده ست کرپار، چونکه ئه گهر شتی وا دروست بئ ره هنه که سوودی نابئ، له دانه وه ی فهرزه که ی

دُنیا نابى، چونکه شته بارمته‌گه‌ی له ده‌ستا نامینى، هه‌تا له‌کاتى پيويست له جياتى قه‌رزه‌گه‌ی بيفروشى.

مه‌رجى پينجه‌م: نه‌وه‌يه فروشراره‌گه زانراوبى. چونکه پينغه‌مبه‌ر {درووه‌ى خواه له‌سه‌ربه‌} نه‌يى کردوو له فروشتنى كه هه‌لخه‌له‌تانى تيايى، كه پيى ده‌لئين: (بيع الغرر). (موسليم فهرمووده‌يه‌كى له‌م باره‌يه‌وه گي‌راوه‌ته‌وه) بو پيشگيري له خه‌له‌تان مه‌رجه كه شته‌كه به‌چاو ببينري و له به‌رچاوبى و نه‌ندازه‌گه‌ى ديارى بى. وه‌ك نه‌وه بلى: نه‌مه‌م به تو فروشت، بو نه‌ندازه‌يش ژماره‌گه‌ى ديارى بكا، يا عه‌ياره‌گه‌ى يا سه‌نگو كي‌شه‌كه‌ى باس بكا، له فروشتنى به شي‌وه‌ى سه‌له‌ميشدا مه‌رجه فروشراره‌گه به نيشانه‌و صيفه‌ت ديارى و باسكراوبى وه‌ك له باسى سه‌له‌مدا له دواوه دى.

(١٩٠) باسى سه‌له‌م:

(برواوه: ته‌جريد- مختصر صحيح البخارى) به‌كوردى: به‌رگى ٣ - ل - ٧٠ - ز - ٤٠)

سه‌له‌م به عه‌ره‌بى سه‌له‌فيشى پى ده‌گوتري، بو‌يه پيى ده‌گوتري (سه‌له‌م: پيدان: دانه‌ده‌ست) چونكه پاره‌كه له سه‌ره‌تاي سه‌ودا‌كه وه‌ده‌درى، بو‌يه‌يش پيى ده‌گوتري (سه‌له‌ف - پيشينه) چونكه به‌هاكه، يا پاره‌كه له پيشه‌وه ده‌درى له كو‌رى دانىشتنى سه‌ودا‌كه‌دا. سه‌له‌م: بري‌تاييه له فروشتنى شتى كه له‌به‌رچاودا نه‌بى، به‌لگوو به‌ روونكرده‌وه‌ى ناوونيشانى ديارى كرابى، وه له نه‌ستوى خاوه‌ن ماله‌كه‌دابين، به‌پيى چه‌ند مه‌رجى. سه‌ربه‌لگه‌كه‌ى نه‌م نايه‌ته‌يه: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدِينٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ

- سورة البقرة - ۲۸۲ { ئەى كەسانى كە باومرطان بەخوداو بە
پېغەمبەرى ئىسلام ھەيە! ھەركاتى مامەئەيەكى قەرزتان لەناو خۆتاندا
ھەتا ماودەيەكى ديارىكراو ئەنجامدا بينووسن. ئىبنو عەبباس دەفەرموى:
مەبەست لەم قەرزە سەلەمە. ئىبنو عەبباس {رەزاە خوايان لىبە} دەفەرموى:
كاتى پېغەمبەر {دروودە خواە لەسەربە} تەشرىفى ھىنا بو مەدينە، خەلكى
مەدينە بەسەر بەرى دارو درەختو شىنايى سەلەمیان دەکرد بو ماودى
يەك دوو سال. جا فەرمووى {دروودە خواە لەسەربە}: ھەركەسى سەلەم بەسەر
شتى دەكا با ئەندازەى شتە سەلەم بەسەرگراو كە ديارى بى، دەبى
پېوانەى ياكىشانەى بزائرى، ھەروەھا بو ماودى چەندىشە ئەو ماودە
ناو بېرى. {ش/د/ت/ن}. لەبەر ئەوھىش خاوەن كارو پىشەكان جارو بار
ھەوھىيان بە پارە دەبى، كە خەرجى بكەن بو بەرپۆھچوونى كارو
پىشەكانيان، وە پارەشيان بە دەستەوہ نابى، لە ھەمانكاتدا خاوەن
سامانەكانىش لە ھەرزانى بەھاكە بەھرەوەر دەگرن، جا لەبەر ئەم دوو
ھۆيەو لەبەر پېداويستى زۆر سەلەم دروستە، گەرچى كەمى تەفرەى
تىادايە {تەفرە = غەرەر}.

١٩١) مەرجەكانى سەلەم:

بو دامەزراندنى سەلەم چەند مەرجى پېويستە:

يەككىيان: ئەوھىە مائە سەلەم تىادا كراو كە بەشپۆھيەكى
واديارى بكريو نىشانەى ھەل بدرى كە بەباشى بناسريو بزائريو بە
نەناسراوى نەمىتتەوہ. چونكە سەلەم خۆى گرێدانىكى وايە كە
ھەلخەلەتانو ھەرزان فروشى {غەرەر}ى تىادايە، جا ئەگەر بە باشى

شتهکه دیاری نهکری و به باشی نه ناسری، نهوهیش دهبی به ههرزان
فرۆشی دووهم، شتیش دووچار ههرزان فرۆش بکری، وهک تالان فرۆشی
لی دی، شتی وایش له شهرعدا له کیشدا نیه.

یهکی تریان: نهوهیه که ماله سهلهم تیادا کراوهکه حازر نهبی،
یا لهزیمنی شتیکی حازری دیاری له بهرچاو نهبی، وهک ربهیی جو له
خهرمانی، چونکه پیویسته سهلهم تیاکراوهکه قهرزبی، چونکه سهلهم
فرۆشتنی شتیکه که له نهستۆدا بی، نهک لهبهر دهست دابی، دیاربوون و
حازربوون و لهبهر چاویش دژی به قهرزبوونیهتی.

یهکی تریان: نهوهیه واده (نهجهل)هکهی دیاری کراوبی، وهک
نهوه: نهندازهکهی به مانگی، یا به دوو مانگ، یا به سائی، یا به دوو
سائی، یا به ماوهیهکی ناوبراوی وا دیاری کرابی، تا زیده تهرمو ههرزان
فرۆشی روو نهدا، لهبهر نهوهیش که خوا دهمهرموئ: {إِلَى أَجَلٍ
مُسَمًّى} لهبهر نهوهیش پیغه مبههر (درووه خوا له سهریه) دهمهرموئ: ههتا
ماوهیهکی دیاری کراو.

یهکی تریان: نهوهیه نهو ماله لهکاتی هاتنی وادهی تهسلیم
کردنیا لهو کاتهدا ههبی دهننا دانامهزری، وهک سهلهم دادان بهسههر
فهریکه خورما (روتاب) له زستاندا، چونکه له زستانا فهریکه خورما
نیه، ههروا سهلهم له شتیکا که لهکاتی هاتنی وادهکهیدا به دانسقه
دهست بکهوئ دانامهزری، چونکه شتی وا غهرهره.

یه‌کئی تریان: نیشانه‌کردنی جیگه‌ی وەرگرتنی ماله‌که‌یه، ئەمه کاتی مەرجه که گواستنه‌وه‌ی ماله سه‌له‌م تیا‌دا کراوه‌که، بۆ جیگه‌ی دانه ده‌ست مه‌سره‌فی تی‌بجی، چونکه له‌ حا‌لی وادا قازانج و زیان فه‌رق ده‌کا.

یه‌کئی تریان: ئەوه‌یه به‌هاکه زانراو بی، ئەندازه‌ی پاره‌که دیاری بکری، ئە‌گه‌ر دیاری نه‌کری سه‌له‌مه‌که دانامه‌زری، چونکه شتی وا ته‌فهریه.

یه‌کئی تریان: ده‌بی پاره‌که یا به‌هاکه له‌ کو‌ری گرێدان (مه‌جلیسی عه‌قد) ده‌کا و ه‌ربگری، د‌نا وه‌ک فروشتنی شتی قه‌رز به‌ پارهی فه‌رزی لی دی، شتی وایش پوو‌چه‌و نه‌یی لی‌کراوه، له‌به‌ر ئەوه‌یش سه‌له‌م گرێدانی‌که که ته‌فهری تیا‌یه، له‌به‌ر پێ‌داویستی ریگه‌ی پێ‌ده‌دری، جا به‌وه‌رگرتنی به‌هاکه له‌ پێ‌شه‌وه‌ تۆ‌له‌ی ئەو ته‌فهره‌و ه‌ه‌رزان فروشییه ده‌کری‌ته‌وه، وه‌ل‌حال پێ‌غه‌مه‌به‌ر (درووه‌ خوا‌ له‌ سه‌ربه‌) نه‌یی کردووه له‌ فروشتنی قه‌رز به‌ قه‌رز.

یه‌کئی تریان: ده‌بی ماله سه‌له‌م تیا‌کراوه که ئەندازه‌که‌ی به‌ پێ‌وانه‌ یا به‌ کێ‌شانه، یا به‌ ژماره، زانراو‌بی. چونکه خۆ‌شه‌ویست (درووه‌ خوا‌ له‌ سه‌ربه‌) ده‌فه‌رموی: ده‌بی پێ‌وانه‌ی یا کێ‌شانه‌ی بزانی.

١٩٢) فروشتنی شت له‌ پێ‌ش و ه‌رگرتنیدا:

شت له‌ پێ‌ش و ه‌رگرتنیدا فروشتنی دروست نیه، ئیتر زه‌وی و زاربی یا شتی تر بی حیاوازی نیه، فروشیاری یه‌که‌م ریگه‌ی ئەوه‌ی دابی یا نا، کریار به‌هاکه‌ی ته‌سلیم کردبی یا نا، له‌ ه‌ه‌موو ئەم حا‌له‌تانه‌دا

فرۆشتنه که دانامه زری. به پئی نه وهی چه کیمی کوپی حیزام دهیگیریته وه دمه رموی: گوتم: نهی پیغه مبهری خوا! من با بایه کم نه م جوړه کرین و فرۆشتنانهی که هه ن له ناودا، نه نجام ددهم، دهی پیم بفرموو، که کامه یان چه لاله بووم و کامه یان چه رامه بووم؟ ففرمووی: نهی کوپی برام! شت هه تا وهی نه گری له فرۆشیاری یه که م مهیفرۆشه وه به که سیکی ترا نیمای بهیه هقی دمه رموی: رشته که ی جوانه. هه روا دمه رموی (دروود خوا له سهره) هه ر که سی خۆراکی ده کړی نابی بیفرۆشیته وه هه تا خوی به ته واوی وهی نه گری. (اخرجه الستة الا الترمذی).

۱۹۲) فرۆشتنی قه باله و کومپیه الو شتی وا:

نه گهر سه نه دات و کومپیه الو چه ک و شتی وابفرۆ شریته وه به هه مان به ها که تیادا نووسراوه نه وه بوو چه و نه و فرۆشتنه دانامه زری، چونکه نه وه ده بی به (ربا النسیئه: سوودی دواخراو) چونکه فرۆشیار نه و به هایه و له پسووله که دا ددها، به لام وه چه له که ی له دواپییدا وهرده گری، کاتی وادهی دانی کومپیه الو که دی، وه لحال له شتیکیشدا که له یه ک توخم بن فرۆشتن ده بی ده ستاو ده ست بی، خو نه گهر به که متریش له و به هایه که وا تیادا بفرۆشری: هه ر دانامه زری چونکه نه وه هه م (ربا الفضل: زیده سوود) وه هه م (ربا النسیئه) یه، نه م دوو جوړه یش چه رامن، هه روه ها نه گهر توخمه کانیش جیابن هه روه ها، بو نموونه: کومپیه الو که بفرۆشئ به گهنم، نه مه یش هه ر دانامه زری، چونکه ریبای نه سیئه ی تیادایه. به لام نه گهر نه م قه والو کومپیه الو

بفرۆشرین به سامانی بازرگانی نهوه دروسته، چونکه فرۆشتن به قهرز
بۆ ماوهیهکی ناوبراو دروسته له بهر نهوه نابێ به سوود.

١٩٤) فرۆشتنی گوشت به گیانله بهر:

دروست نیه فرۆشتنی گوشت به گیانله بهر ئه که له توخمی خۆی
بێ. واته: دروست نیه گوشت بفرۆشری به گیانله بهر ئه که گوشتی
بخوری^(١) خوا به قهد یهك بن، یا خود کهم و زیادی یان له بهیندا هه بێ.
چونکه پێغه مبهه (مرووده خوا له سه ربنا) نهیی کردووه لهوه که بزن و مهه
بفرۆشری به گوشت (حاکم گیراویه تهوه) و دهفه رموی: گیر مردوه کانی
هه موو پێشه وان فه رموو دمه وان و جیگه ی بتمانهن. بهیهه قیش
دهفه رموی: رشته که ی دروسته، له سه ر ئه م پێودانه (واته: به قیاس
له سه ر گوشت به حه یوان) دروست نیه فرۆشتنی گهنم به ئاردی گهنم،
یا کونجی به تلپ و که په کی کونجی رو ئ لیگیراو.

به لام هه ندی دهفه رموون: دروسته فرۆشتنی گوشت به
گیانله بهری زیندوو که له توخم (جینس) ی گوشته که نه بێ، وهك
فرۆشتنی مریشکی به دوو کیلو گوشتی مهه، ههروهها دروسته فرۆشتنی
ئاژده ل به ئاژده ل و گیانله بهر به گیانله بهر یکی تر، ئیتر هه ردووکیان له
یهك توخم بن یا توخمیان جیا بێ، وه خوا به قهد یهك بن، یا کهم و
زۆرییان له نیواندا هه بێ، وهك یهك وشتر به دوو وشتر، یا وشتری به

^(١) دهقی ئه صله که کهم و کوری تیادایه رهنگبی هه ئه ی چاپ بێ.

وشرئ، یا مهرئ به دوو قهلهموون. ئەم شیوانه هه موویان دورستن به مهرجئ کاره که سهرنه کیشئ بۆ سوود، وهک مهرئ پەر گوانی له شیربئ بدرئ به مهری که گوانی شیري تیادا نه بیئ ئەوه لهم حاله دا دروست نیه.

١٩٥) فروشتنی تهفره دانی تیادابی که مه شهووره به (بیع الغرر):

تهفره دەر (غهرەر) ئەوهیه که نهجامه که ی له ئیمه نادیار بی، وهک فروشتنی ماسی له ناو ئاوی گۆم و چۆمدا، وهک فروشتنی مهل به حهواوه و شتی بزربوو، وهک فروشتنی په موو له ناو قۆزاخه که یداو شیر له ناو گواندو به چکه له ناو سکدا. سهر به لگهی نهیی لهم جۆره کرین و فروشتنه ئەم فهرموودهیهیه که دهفرموی: پیغه مبهەر (درووده خوا له سهر بۆ) نهیی کردوو له فروشتنی که تهفره دانی تیادابی! (موسلیم). نادیاریی نرخ و به هایش وهک نادیاریی و نه زانراوی فروشراو وایه، ئەویش وهک ئەو زیانی ههیه.

١٩٦) باسی سوود (واته: ربا):

(بر: تجرید / ٣ ل - ٤٩ = ژ: ٩٧٩ هه تا ژ: ٩٨١)

ربا له زمانی عهره بدا واته: زیاتری و پتری، دهگوترئ: (ربا الشئ) واته: شته که زیاتر بووه، بهم واتایهیه که خوا له قورئاندا دهفرموی: { اهْتَرَّتْ وَرَبَّتْ - سورة - ٥/٢٢ } (ربا) که به کوردی

پیی دهگوتری: (سوود) له شهرعا واته: زیاد له دهمایه که. خوای گهوره له قورئاندا دهمرموی: {وَإِنْ تُبْتِغُوا فَلَکُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِکُمْ - سورة البقرة - ۲/۲۷۹} واته: نه گهر فهرمانی شهرع قه بوول بکه و له مامه لهی سوود وازبیین و لپی په شیمان ببنه وه نه وه کاریکی زور په سنده له بهر نه وه به پیی شهرع دهمایه کهی خوتان به پیی زیادو کهم دهگه ویته.

(برپاری سوود): سوود به پیی فهرمانی نامه ی خوداو به پیی فهرمانی سوننه تی نه ی پیغه مبهرو به پیی په کگرتنی نه ته وهی نیسلام حهرامه و نادروسته. خوای گهوره دهمرموی: {وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا - سورة البقرة - ۲/۲۷۵} واته خودا سوودکاری حهرام کردووه. ههروا دهمرموی: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَإِنْ تُبْتِغُوا فَلَکُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِکُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ - ۲/۲۷۸ - ۲/۲۷۹} واته: نه ته وهی نیسلام! هه میسه پاریز له گونا ه بکه و له ترسی خوا بیئاگا مه بن و هه مو کاتی له بی باکی خودا بترسو له مه کری نه مین مه بن، وه به نیجگاری دهمبرداری سوود خوړی ببو، به هیچ جوړی مامه لهی سوودو سووکاری مه که، نه گهر نیوه نیمانداری ته واون، دهنه نه گهر دهمبردار نه بن واز له سوود خوړی نه هین نه وه نیعلانی شهر له گهل خواو له گهل پیغه مبهردا ده که و شهر ی وایش به زیانی خوتان ته واد دپی، چونکه نیوه دهمره قه تی خوا نایه، به لام نه گهر وازی لیبهین و توبه ی لیبه که نه وه

سەرمايه كهی خۆتان بهی زیادو كهه وهر بگرنه وه، له حاڵی وادا نهستهه
له كهسی دهكهه و نه كهسی ستهمتان لیدهكا.

پێغه مبه ریش {درووی خۆی له سه ربی} **دهفه رموی**: له عهنت و نهفرینی خوا

له سوود خۆرو له سوود وهر گرو له وه كهسه كه دهینوسی و له وه كهسه هیش
كه دهبی به شایهتی. (ئهحمه دو تیرمزی و ئهبو داوود و ئیبنو ماجه
گیراویانه تهوه). سوود له تاوانه ههره گهوره كانه، له شه رعی هیچ دینیكا
حه لال نه بووه به پیی ئه م ئایه ته: {وَآخِذْهُمْ الرَّبَّ وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ
- سورة النساء - ١٦١/٤} واته: له كتیبه پشینه كانی خوادا، خودا
جله وگیری كردووه له سوود، كه چی له گه ل ئه وه هیشدا ئه وان ههر سه وداو
مامه ئه ی سوودیان ئه نجام ده دا. له قورناندا خۆی گه وره به س له گه ل
سوود خۆردا ئیعلانی شه ری كردووه. له بهر ئه وه هه ندی دهفه رموون:
ئه وه ی به رده وام بی له سه ر سوود، نیشه ی ئاخ ره شه ری هتی. په نا به خوا
له شتی وا. سوود (كه بریتیی ه له زیاده وهر گتن له سه ودا دا) ههر له م
شانه دا هه رامه: له زیرو زیو به زیوو خۆراكدا. به پیی گوته ی پێغه مبه ر
{درووی خۆی له سه ربی}: زیڕ به زیڕو زیو به زیوو گه نم به گه نم و جو به جو
خورما به خورما و خوی به خوی مه فروشن، مه گه ر دهق به قه د یهك
بن و دهست به دهست بن، به لام زیڕ به زیوو زیو به زیڕو گه نم به جوو و
جو به گه نم و خورما به خوی و خوی به خورما، چۆن ئاره زوو دهكهه
ئاوا بیفروشن. ئیتر ئه وه ی زیاتر بدا، یا زیاتر وهر گری ئه وه سوود خۆره،
وه له تاواندا سوود خۆرو سوود دهر وهك یهكن. (شافیعی گیراویه ته وه)
ئه م فه رموودیه به لگه ی ئه وه یه كه فروشتنی زیڕ به زیڕو زیو به زیوو

فرۇشتىنى خواردەمەنىيە ھاۋا ويىنەكان دروست نىيە، مەگەر بەم سى
مەرجه:

يەگەم: ئەۋەيە ئەۋ دوو شتەي دەدرين بە يەكتى، وەك گەنم بە
گەنم ئەۋەندەي يەك بن.

دوۋەم: ئەۋەيە ھەردوۋىكان حازرىن.

سېيەم: ئەۋەيە ھەردوۋ كەسەكە مافى خۇيان لە كۆرى
دانىشتەكەدا ۋەربىگرن. ئەمەيش كاتى وايە كە ھەردوۋ شتەكە لە يەك
توخم بن، وەك زىر بە زىر، گەنم بە گەنم. دەنا ئەگەر توخمەكان لە
يەك جىبابوۋن ۋ ھاۋا ويىنە نەبوۋن، وەك زىر بەزىۋو گەنم بە جۇ، ئەۋە
تەنھا دوۋ مەرجه دوايەكە پىۋىستە ۋ بەس، لەبەر ئەۋە دروستە
يەككىكان لەۋى تريان زياترى، بەپىي فەرموۋدەي پىغەمبەر (دروۋە خوا
لەسەرب): ئەگەر ھەردوۋ شتەكە لە چەشنى يەك نەبوۋن وەك گەنم بە جۇ،
يا زىر بە زىو، ئەۋە چۇن ئارەزوۋ دەكەن ئاۋا بىفرۇشن، بە مەرچى
دەست بە دەست بى. (موسلىم). ۋە ئەگەر دوۋ شتەكە ھاۋا ويىنە
نەبوۋن ۋ لە ھەمان كاتدا ھۆى سوود (علة الربا) يشيان يەك نەبوۋ، وەك
زىۋو گەنم ۋ مس ۋ كوۋتال ۋ شتى ترى ئاۋا لە يەك جىا، ئەۋە ھىچ كام
لەم سى مەرجه پىۋىست نىيە. لەبەر ئەۋە لەكاتى وادا فرۇشتىن
بە حازرى ۋ بە ۋادە ۋ بەھاۋا ئەندازە ۋ بەگەم بەزۇر دروستە. ھاۋا
ئەندازەي لە شتىكا كە بەپىۋانەبى بەۋە دەبى كە ھەردوۋ شتەكە بە
پىۋانە بەقەد يەك بن، ۋە لە شتىكا كە بەكىشانەبى بەۋە دەبى كە
ھەردوۋ شتەكە بەكىشانە بەقەد يەكتىن، چۈنكە پىغەمبەر (دروۋە خوا
لەسەرب): دەفەرمۇي: زىر بە زىر ۋ زىو بە زىو مەفرۇشن مەگەر بە كىشانە

بەقەد يەكتەربىن. (موسلىم) ھەروا دەفەرمۇئ (دروودى خوا لەسەرىبە) ئەودى بە
كېشانەبى دەبى ھەردوو وەجەلەكە دەقاو دەق بن، بە مەرچى لەيەك
چەش بن، واتە: ھاو وىنە (متماثل) بن، ئەودەشى بە پىوانەبى ھەروا،
بەلام ئەگەر لەدوو جۆرى جياجيا بوون ئەودە چۆنى دەفرۆش قەى ناكا
(دارە قوطنى).

١٩٧) جۆرەكانى سوود:

سوود دابەش دەبى بەم چواربەشە:

يەكەم: مەشھوورە بە (ربا الفضل) كە برىتتيە لە فرۆشتنى
شتى كە رىبەوى بى بەھاو توخمى خۆى بە زياتر لە ئەندازەى خۆى، يا
بەكەمتر، وەك مسقائى زىر بە مسقائى چارەكى زىر. سامانى رىبەوى، يا
بلىين: مالى سوود لە خۆگر، ئەو جۆرە مالىيە كە لە ھەندى كا تدا
سوودى تيا ھەبى، وەك زىرو زىوو خۆراكى پېبىزىو، بەلام ئاسن و مسو
سەوزەو شتى وا پىيان ناگوترى سامانى سوود لە خۆگر، چونكە بەھىچ
جۆرى سووديان تيادا نابى.

دووم: ناودارە بە (ربا اليد) واتە: سوودى دەست بە دەست، كە
برىتتيە لە فرۆشتنى دوو شتى سوود لە خۆگرى ھاو توخم، يا توخم
جيا، بەبى زىادەو بەبى وادە، بەلام لە دانىشتگەكەدا ھەركەس مافى خۆ
ومرنەگرى، وەك دىنارى بە دىنارى بەلام لە مەجلىسەكەدا، يەككىيان يا
ھەردووكيان دىنارەكەى خۆى و مرنەگرى.

سَيِّئِهِم: ناوداره به (ربا النسيئة) واته: سوودی دواخراو، نهودهیه زیاده له ناوا نهبی، بهلام له سهوداکهدا واده دابنری، وهک نهوه ده دره می حازر بفروشی به ده دره می تا سهری مانگ، واده که یهک چاوترووکانیش بی هه رده بی به سوود.

چوارهم: ناوداره به (ربا القرض) واته: سوودی قهرز، که بریتیه له هه ر قهرزی که سوودی بگه یه نی به قهرز دهره که. له م جوړه سووده یه نهو جوړه سهودایه ی که له ناو عه رده باندا ناسراوه به (الغاروقه) که نهوده یه که سی شتی بو ماوه یی د فروشی به که سیکی تر، به ها که ی وهرده گری، لهو ماوه یه دا شته که به ده ست کریاره وه ده بی، به کاری ده یی و سوودی لیومرده گری، جا کاتی ماوه که ته واو بوو نه گهر فروشیار به ها که ی گیرایه وه بو کریار نهویش شته که ی ده داته وه، ده نا ده بی به هی خو ی.

١٩٨) بایستی قه ده غه کردنی سوود (عه تحریم اربا):

زاناکان {رحمتی خودایان لیبی} سه بارهت به بایست (هو ی) قه ده غه کردنی سوود چهن بوچوونیکیان هه یه:

یه که میان ده لی: سوود زهوتکردنی سامانی مرو فیه به بی وه جه ل، به به لاش، چونکه دوو دره م به دره می، به قهرز بی یا به حازر، دره میکان ده که ویته به لاش، له شه ریعه تیشدا سامانیش وهک خوین ریرو حورمه تی خو ی هه یه. پیغه مبه ر {دروود خواه له سه ربه} ده قهرموی: سهرو

سامانى مروۇف وەك يەك خاوەن ریزو حورمەتن دەى وەك چۆن رشتنى خوینى مروۇف بە خۆپایى نارەوايە، بردنى مالىشى بە بەلاش نارەوايە.

بۆچوونى دوووم: دەفەرموئ: سوود خەلک لە کارو کاسپى دەکا، فېرى بەلاش خۆرییان دەکا، سەردەگیشى بۆ پەكخستنى مەردوم، روون و ئاشکرایشە کە بەرژەوئەندەکانى بەندەکان بەبى کاسپى خەلال وەك بازرگانى و پېشەسازى و گشتوکال، ناچن بەرپو، دەى سوود پەكى ئەو دەخت.

بۆچوونى سېيەم: دەفەرموئ: سوود دەبى بە ماكى فەوتانى چاکە خوازى، وای لېدى کەس قەرز بەکەس نادا مەگەر بەسوود، کەس لا لە کەس ئەکاتەو مەگەر لە رېگەى سوودەو، ئەوھیش دەبى بە ھەوئىنى پشتردنە يەك و نەمانى ھاوکارى نېوان ھەزارو دەولەمەندو نەمانى پیاوئتى و چاکە، لەکاتى وایشدا نەداراو ئاتاجەکان ناچار دەبن کە شت بە سوود وەربگرن.

بۆچوونى چوارەم: دەلئ: زوربەى کات قەرزەدەر دەولەمەندەو قەرزکەر ھەزارە، دەى رەوادیتنى سوود زاکردنى دەولەمەندە بەسەر ھەزاردا، بە ئارەزووى خوى دەيچەوسینیتەو، ھەزار دەبى بەدیلی دەستى ئاتاجى و پېداویستى، شتى وایش لە رەفتارى بەرزى مروۇفى مېھربان ناوەشیتەو.

بۆچوونى پینجەم: حەرامبوونى سوود بەپى دەقى قورئان و سوننەت چەسپاوە، لەبەر ئەو دەبى گومان نەبى لە حەرام بوونیدا.

وهكى تریش تیكرای ئەم راو بۆچوونانە حیکمەتی قەدەغە بوونی سوود دروست دەکەن.

١٩٩) ئەنجامی خراپەکانی سوود:

یەکیان ئەوەیە: خوا رقی لییهتی و پیت و فەری مامەلە دەبا بە
 حەوادا، وهك دهفهرموئ: {يَمَحَقُ اللَّهُ الرَّبَا - سورة البقرة
 - ٢/٢٧٦} واتە: خودا سوود مەحف دەکاتەو، ئەنجامیکی تری
 ئەوەیە سوود خۆر لە رەحمەتی خوداوە دوور دەبێ. لە حەدیسدا
 دەفهرموئ: خودا نەفرەت لە سوود خۆر دەکا. ئەنجامیکی تری ئەوەیە:
 سوود خۆر لە قیامەتدا کە لەقەبر دەردەچێ دەبێ بە پەند وهك شیت و
 فیداری لیدی، خوش خوش هەل دەستی و دەیهوئ برۆا بەلام گشت جاری
 دەکهوئ بەلادا و وهك شیت سەری لیدەشیوئ و لال و پال دەکهوئ و ریسوا
 دەبێ. وهك دهفهرموئ: {الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ
 الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ - سورة البقرة - ٢/٢٧٥}.

٢٠٠) سەرپشکی کرپار و فروشیار:

حوکمی کرپن و فروشتن و باسی جوهرەکانی و باسی مەرجه‌کانی و
 حوکمی سوود ئەمانە هەموویان لە پێشەوە باسکران، مایه‌و سەر ئەو
 کە بزانی: ئایا لە کرپن و فروشتندا سەرپشکی و مافی پەشیمان بوونەو
 لە سەوداکە هەیه یان؟

سەرپشكى — واتە: خىيار — دەبىي بە دوو بەشەوہ:

يەككىيان: پىي دەگوتري خىيارى مەجلىس، واتە: سەرپشكىي نىشتنگا، واتە: مافى پەشىمانبوونەوہ لە سەوداگە، بەمەرجى ھېشتا كپيارو فرۇشيار لە يەك جيانەبوونەوہ.

ئەوى تريان: خىيارى شەرتە واتە: بە مەرج گرتنى سەرپشكىي بۆماوہيى، بە مەرجى ئەوماوہيە لەسى رۆژ پتر نەبى. سەرپشكىي نىشتنگا مافى چەسپاوى ھەر دوولايە، ھەتا لە يەك جيا دەبنەوہ، كە لەيەك جيا بوونەوہ سەوداگە دادەمەزرى، پېغەمبەر (دروودو ساقوۋ خواي كەورەي لەسەربە) لەم بارەيەوہ دەفەرموى: كپيارو فرۇشيار ھەردوولايان وەك يەك خۆيان سەرپشكن و دەتوانن لە سەوداگە پەشىمان ببنەوہ ھەتا لە يەكترى جيا دەبنەوہ. (شەيخان). جيا بوونەوہ ئەوہيە كە ھەردوولايان بەلەش كۆرى گپىدانى سەوداگە بەجى بھيلن. گريمان ئەگەر ماوہيەكى زۆريش لە دانىشتنگە كەدا مانەوہ ئەوہ سەرپشكىيە كە ھەر بەردەوامە، يا ھەردووكيان ھەستان و بەيەكەوہ دەستيان كرد بە رۆشتن و پياسە كردن ئەويش ھەروەھا، بەلام ھەركاتى لەيەكتر جيا بوونەوہ ئىتر مافى سەرپشكىيان نامىنى، بۆ بپياردانى لەيەك جيا بوونەوہيش دەگەرتىنەوہ بۆسەر عورفو ياساو باوى ناو كۆمەل، ئىتر ھەرجى بەپىي ياساى ناو كۆمەل دابىرى بە جيا بوونەوہ سەوداگەي پى دەچەسپى، دەنا نا، جا ئەگەر سەوداگە لەناو خانوودا بوو لەيەك جوئ بوونەوہكە بەوہ دەبى كە يەككىيان بچىتە دەرەوہ لىي، ئەگەر لە بازاردا بوو، يا لە سارادا بوو ئەوہ ئەوہەندە بەسە كە يەككىيان پشت لەوى تريان ھەلبكاو كەمى لىي

دوور بکه ویتته وه. سهرپشکی به وهیش کوټایی دی که ههردو وکیان بلین:
 نهوا مامه له که مان دامه زراو به تهواوی چه سپاو جیگیر بوو، یا به ههر
 شیوهیه کی تر برپاری دامه زرانی سهوداکه رابگه یه نن و ناشکرای بکه ن که
 سهوداکه به تهواوی دامه زراوه. که واته: نه گهر یه کیکیان برپاری
 دامه زرانندی سهوداکه یدا ههر نهو هیان مافی په شیمان بوونه وهی بو نیه،
 نهوی تریان نهو مافه ی ههیه، به لام نه گهر یه کیکیان سهوداکه ی
 دامه زراندهو نهوی تریان هه لی وه شانده وه نهوه کار به هه لوه شانده وه که
 ده کری.

سهرپشکی مه رجیش (واته: خیاری شهرطیش) به مه رجی
 داده مه زری که له سی روژ زیاتر نه بی، چونکه نه گهر زیاتر بی سهوداکه
 به تهواوی هه ل دهو شیتته وهو پووج ده بیتته وه. ئیبنو عومهر (ره زاه خویان
 لیبی) ده گیریتته وه، ده فهرمو ی: پیاوی عهرزی پیغه مبهری کرد، که له
 سهودادا ده خه له تی، فهرمووی پی: که سهودای شتی ده که ی بلن: به بی
 فرو فیل و قول برین، سهرمپرای نهویش ههر شتی ده کری هه تا ماوه ی
 سی شهو مافی سهرپشکیت بو ههیه، لهو ماوه یه دا ده توانی په شیمان
 ببیتته وه (به یه هقی و ئیبنو ماجه بهر شته یه کی جوان گیراویانه ته وه،
 بوخاریش له ته ئریخه که یدا به مورسه لی گیراویه ته وه). به پیی رووکار
 (ظاهری) فهرمووده که نه گهر ماوه ی سهرپشکی له سی روژ پتر بوو
 سهوداکه پووجه.

٢٠١) گټرانه وهی فروشراو به هوئی نه نگه وه:

مافی به شیمان بوونه وه له سه ودا به هوئی دمرکه وتنی نه نگیکي
 پيشوو وه ناوایه: دروسته بو کرپار به شیمان ببیته وه له و مامه له یه ی که
 کردوو یه تی، به هوئی دمرکه وتنی نه نگیکي کونه وه، به مهرجی نه و نه نگه
 له پیش و مرگرتنی فروشراو دا رووی دابی، با له ودا گریدانی سه ودا که یش
 رووی دابی. نه وه ی که ده گوتری: دروسته سه ودا هه لېوه شیته وه به هوئی
 دمرکه وتنی عه یی کونی پیش گریدانی سه ودا که وه نه وه یه کگرتن
 (نیجماع) ی له سه ره. عایشه (ره زای خوا لېبه) ده گپړیته وه: پیاوئ
 به ننده یه کی کرې، نه وه نده خوا هه زکا له لای مایه وه، له پاشا نه نگي له
 به ننده که دمرکه وت، پیاو ه که له گهل فروشیاره که دا بو شه رعکردن چوونه
 خزمهت هه زرمهت (درو وده خوا له سه ربه) پیغه مېهر (درو وده خوا له سه ربه) به ننده که ی
 دایه وه به سه ره خاوه نی پيشوویدا. (نه م زاتانه نه م فه رمو وده یه یان
 گپړا وده وه: نیمامی نه حمه دو نیمامی نه بو داو و دو نیمامی تیرمیزی و
 نیمامی نیبنو ماحه (ره زای خوا یان لېبه) تیرمیزی ده فه رموی: فه رمو وده یه کی
 دروسته. حاکمیش ده فه رموی: رشته که ی دروسته. حاله تی رو و دانی
 نه نگیش که له پاش گریدان بی و له پیش و مرگرتن دابی به م پیوانه
 حسینی بو ده که ین چونکه له م ما وده یه دا فروشراو له ضه مانی فروشیار
 دایه، چونکه هه رکاتی کرپار به های به ته واویدا ده بی له به را به ری
 نه وه دا فروشراو به ساخی و مر بگری، دنا تووشی زیان ده بی، له به ره نه وه
 ریگه ی پیده ری که به هوئی زیانه وه فروشراو رمت بکاته وه.

بزانه که نهنگ (واته: عهیبی هه‌لۆه‌شانه‌وه‌ی سه‌ودا) زۆرن. یاسای کوگر له‌م مه‌سه‌له‌یدا ئاوايه: هه‌رجی نه‌نگی که‌میی بی‌ بو‌ زاتی شته‌که، وه‌ک خه‌ساویی، یا له‌ نرخه‌که‌ی که‌م بکاته‌وه، که‌میه‌کی وا که مه‌بستیکی دروستی ره‌وای پی‌ بفه‌تی، ئه‌وه ده‌بی به‌هۆی گێرانه‌وه‌ی فرۆشراوه‌که‌ بو‌سه‌ر خاوه‌نی پی‌شووی. مه‌رجی ئه‌م ره‌تکردنه‌وه‌یش ئه‌وه‌یه که‌ کرپار بتوانی ماله‌ فرۆشراوه‌که‌ وه‌ک خۆی ته‌سلیم بکاته‌وه، ده‌نا نه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی بو‌ نه‌ده‌کرا ئه‌ومافه‌ی بو‌ نیه، وه‌ک ئه‌وه شته‌که‌ فه‌وتابی، یا ئازده‌ل بووبی و مرده‌بی ئه‌وجا به‌ نه‌نگه‌که‌ی زانیبی، ئه‌وه مافی په‌شیمان بوونه‌وه‌ی بو‌ نیه، به‌لام مافی زه‌ده‌بژیری بو‌ هه‌یه، که‌ ناوداره به‌ تۆله‌و ئه‌رشه‌ی عه‌یب! مه‌به‌ست له‌ زه‌ده‌بژیری ئه‌مه‌یه: نه‌نگه‌ که‌ به‌پی‌ نرخه‌ی بازار چهنده‌ی له‌ نرخه‌ی فرۆشراوه‌که‌ که‌م ده‌کرده‌وه، ده‌بی فرۆشیار ئه‌وه‌نده له‌ به‌هاکه‌ ره‌ت بکاته‌وه بو‌ کرپار، بو‌ نمونه: شته‌که به‌بی نه‌نگ له‌ بازاردا بایی سه‌د دینار بوو، به‌لام به‌ عه‌یبداری بایی نه‌وه‌د دینار بوو، ده‌بی به‌ریژدی یه‌ک له‌ ده‌ی به‌هاکه‌ ره‌ت بکاته‌وه، که له‌م حاڵه‌دا ده‌کاته ده‌ دینار.

بزانی: گێرانه‌وه‌ی مائی عه‌یبدار ده‌بی ده‌س به‌جی بی، که‌واته هه‌رکاتی کرپار به‌بی به‌هانه‌ی ره‌وا گێرانه‌وه‌ی دواخست ئه‌وه سه‌ودا که ده‌جێته ئه‌ستۆی، مه‌گه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه دوا‌ی خستی بی که‌ نه‌یزانیبی به‌م حوکه‌مه، چونکه زانینی شتی وا بو‌ عه‌وام و ره‌شه‌خه‌لک کارێکی ناسان نیه.

۲۰۲) باسی فروشتنی بهری باخو دانه ویله:

تیکرا دروست نیه فروشتنی بهری دارو درختو شینایی تا پی
دهگاو بهگه لکی خواردن دی و قازانجی دهردهگه وی، نهوهیش له میوهی
خۆرهنگدا بهوه دهبی که دمس بکا به گه یشتن، یاخود له پاش مزربوون
دمست بکا به شیرین بوون، له میوهو بهرو بوومی وایشدا که رنگ بگری
بهوه دهبی که نهو رنگه ی تیا دهر بکه وی که نیشانه ی گه یشتنیه تی، له
میوهی سووردا دمست بکا به سوور بوون، له زهر ددا دمست بکا به
زهر دبوون، له رمشدا دمست بکا به ره شبوون، وه ههروه ها بهم جوړه. جا
هه رکاتی نه م نیشانانه ی تیادا دهر که وت فروشتنی دروسته، ئیتر خوا به
مهرجی رنین و برین بی، یا به مهرجی هیشتنه وه بی هه تا به پی عاده ت
کاتی برینی دی.

به پی فهرمووده ی خوشه ویست (دروودی خودای گه وره ی لیبی و
سهرو ماڠو منال و ههست و نهست گشتی به قوربانی خاکی بهرناستانه ی گۆری
بهروزی بی) که دمفه رموی: بهری درختو شینایی نافروشری هه تا پی
دهگاو به گه لکی خواردن دی. (شه یخان - رحمه تی خودایان لیبی)
گیراویانه ته وه. به لام نه گهر که لک و قازانجی نهو بهروبوومه
دهر نه که وتبوو نهوه دروست نیه بفروشری مه گهر بهم دوو مهرجه:

یه که م: مهرجی برین و لابر دنی.

دووهم: نهوهیه که نهو بهر مه کاله براوه قازانجیکی ناسایی هه بی،
وهک بهر سیله و فهریکه چواله، نهک وهک هه رمی و به هی. به لام نه گهر
بهربه داروه له گهل درخته که یدا، بهر له دهر که وتنی قازانجی، فروشرا

ئەو بەبى مەرج دروستە، چونكە بەر پاشكۆ (تابىع)ى درەختە، لە كاتى وايشدا بەھۆى ئەوئەو كە بنكى درەختەكە بە ساخى دەمىنئەو بەرەكەشى ھىچى لىنايەت، بەپىچەوانەى كاتى رنىنى بەرى كال. چونكە لە حالى وادا بە خۇراپى بەرەكە خسار دەبى و دەرپزى. ھەروا نادروستە فرۇشتنى شىنايى و چىنراوى سەوز مەگەر بە دوو مەرج: بە مەرجى برىن و بە مەرجى ھەبوونى قازانچ، وەك قەرسىلى سەوز بۆ ئالفى ئازەل. بەپىي ئەم فەرموودمىيە كە موسلىم گىراوئەتەو: پىغەمبەرى خوا (دروود خوا لەسەربە) نەھى كردووە لە فرۇشتنى خورما بە دارەو بەر لەو كە ماتەبدا، واتە: زەرد ھەل گەپى، يا سووربى، وە لە فرۇشتنى دانەوئەلە ناو گولەكەيدا بەر لەو كە سى ھەل گەپى و لە دەرەو بەلەى ئاسمانى رزگارى بىي، بەلام ئەگەر ئەو چىنراو لەگەل زەوئەكەدا فرۇشرا ئەو دروستە. دەق وەك فرۇشتنى بەر بەسەر درەختەو.

۲۰۲) فرۇشتنى ئەو شتەى سوود لە خۇگربى بە تەرى بەتوخمى خۇى (بىع ما فىه الربا بجنسہ رطباً):

ھەرجى مالى سوود لە خۇگربى (واتە: مالى رىبەوى بى) دروست نىيە بە تەرى بفرۇشرى بە وئەى خۇى لە توخمى خۇى، وەك روتاب بە روتاب، يا ترى بە ترى، چونكە ھاوئەندازمى و موماسەلە لەكاتى تەپىدا نايەتەدى. ياساى دامەزراوئەى دەفەرموى: نەزانىنى ھاو ئەندازمى دەق وەك ھەبوونى زىادەى بەراستى وايە. بەلام ئەو سەوزانەى كە وشك

ناکړینه وه وهک خه یارو تر وژی و شتی وا ئه وه دروسته به تهری
بگوردرینه وه به یه کتر، هه روا شیر به شیریش دروسته، چونکه شیر
حالتی ته واوه تییه به لام مهرجی دامه زرانندی فروشتنی شیر ئه وه یه:
که به ناگر نه کولابی، دهنه دروست نیه، چونکه هاو ئه اندازه یی نایه ته دی،
له ههرشتیکی که ناگر کاری تی کردبی، فروشتنی نانیش به نان و
ههرشتیکی تریش که ناگر کاریکی زوری تی کردبی ههر وایه، له بهر نه وه
دروست نیه فروشتنی هه ندیکی به هه ندیکی، مه گهر کارتی کردنیکی
که م، بۆ پالاوتنی هه نکوین و هه لقرچاندنی دووگ بۆ گرتنی رونه که ی.

٢٠٤) چهن فروشتنیکی پووج و به تال:

وهک له بی شه وه زانیمان فروشتن بریتیه له وهرگرتنی سامانی
به رابه ر سامانیکی تر، که هه ردوو سامانه که شیاوی گهردان و ته صه رووف
پیکردن بن. جا له م گوشه نیگایه وه: نه گهر به وردی بۆ هه ندی مامه له و
سه ودای هاوچه رخ بروانین، که به پیچه وانه ی ئه م یاساو باوه وه روو
ده دن، ئه وا بۆمان دهرده که وئ که ئه م جوړه مامه لانه پووج و نارپه وان و،
به ربه شی فروشتنه نادروسته کان ده که ون، که ناو دارن به (بیوع فاسده)
که شه رع ی پیروژ ره وای نه دیون. بۆ نموونه: کړینی بیتاقه ی یانسیب و
بلیتی به رهمه یانی پاره و سامان له به نگدا له م جوړه یه. ئه وه کړینی
بیتاقه ی یانسیب دیارو ناشکرایه که ساخ قوماری رووته و، قوماریش
گومان له حه رام بوونیدا نیه، چونکه یانسیب یا دهیباته وه وازانچ دهکا
ئه وه به رئه م یاسا دامه زراوه ده که وئ که دمه رموی: ههر قهرزی قازانچ
به خاوه ن قهرز بگه یه نی ئه وه سووده، یا دهیدوړینی و زیان دهکا،

ئەو ھەيش مال بە فيرۆدانەو گەوجى و دەستبلاوييە، ھەموو قومارىگىش ھەروايە.

گرپنى بليت و كومپيالى بەرھەمھينانى پوول و پارەو سامان و دانانى پارە لە بەنگدا بە قازانج، بە ھەموو جۆرەگانيەو، ئەم جۆرە سەودا و مامەلەيانەيش فروشتنىكى نادروستن، چونكە حال لەم دوو خالە بە دەرنييە: چونكە ئەگەر لەو جۆرە مامەلەلەنەبى، كە خاوەن قازانجن و لەسەر دەستوورى شەرع نين، ئەو بەر ئەو قەرزە دەكەوئ كە سوودو قازانج بە قەرزدەر دەگەيەنئ، ئەو ھەيش وەك زانيت نادروستە، ئەگەر بەبئ قازانجيش بئ ئەم دوو جۆرە ھەيە: يا بەتەماي دەسكەوتنى خەلات (جائيزە) دايدەنئ، ئەو ديسان بەر ئەو قەرزە دەكەوئ كە قازانج بە خاوەنى بگەيەنئ، يا بەتەماي بردنەوئ خەلات داينانئ، ئەمەيش ھەر ھەرامە، چونكە بەر ئەو جۆرەكەسانە دەكەوئ كە يارمەتى تاوان دەدەن، چونكە ئەو بەنكەى كە ئەو ئەوپارەى تيادا دادەنئ مامەلەى سوود ئەنجام دەدا، شتى وايش ھاوبەشى و ھاوکاریيە لە تاواندا، ئەو ھەتا خواي گەورە ھەرپەشە لە شتى وا دەكا. گەر كەسئ بئئ: ئەو خەلاتەى بەنك دەيبەخشئ بە بەشدارەكانى لە بابەتى بەخشين و ھيبەيە، ھيبەو شت بەخشينيش لە شەرعاً پەسەندە، كەواتە ئيوە چۆن دەلئئ: نا دروستە؟ لە وەلامدا دەلئئئ: ئەم داوايە دوورە لە راستى، چونكە ئەم جۆرە بەنكە لەسەر ئەم بناخەيە دامەزراو: ببەخشە ھەتا وەربرى. ئەگەر بەھۆى ئەو ھەو نەبئ كە بەنگ لەم جۆرە سامانانە، كە بەشدارەكانى داين دەنئ لەلای، قازانجىكى باش دەكا، يەك پوول چيە نەيدەدا بەكەس. كەواتە: بەنك لەو قازانجە خەلات دەدا بە خاوەن

پشکه‌کان، که به‌هوی مامه‌له‌ی سوود به پاره‌کانی نه‌وانه‌وه دهستی ده‌که‌وئ، به‌شی نه‌وان له چاوه‌ی خاوه‌ن به‌نکا چکیکی زور که‌مه، چونکه به‌نک قازانجیکی مشه‌ی حه‌رامی ده‌ست ده‌که‌وئ، نه‌مه‌یش مه‌عنای وایه که نه‌م به‌خشینه له سامانی حه‌رامه، هیبه‌یش له مائی ناره‌وای حه‌رام دروست نیه، چونکه خودای گه‌وره خو‌ی پاک و پی‌روزه هه‌ر شتیکیش پاک نه‌بئ و نه‌بئ به‌مایه‌ی پی‌روزی بو‌ خاوه‌نی، خوا وهری ناگری و قه‌بووئی نا‌کا. (لیره‌دا - من که وەرگیرم - به‌نده یه‌ک تی‌بینیم هه‌یه: سه‌وداو مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل نه‌و به‌نکانه‌دا، که مامه‌له به‌سوود ده‌که‌ن، نه‌گه‌ر گریمان هه‌موو جو‌ریکی له بابه‌تی یاریدان و هاوکاریکردن بی له‌سه‌ر تاوان، نه‌وه ده‌بی به‌هیچ جو‌ری هاریکاری و مامه‌له له گه‌لیاندا نه‌کری، هه‌تا نابئ مرو‌ف به‌هوی نه‌و بانکانه‌وه حه‌وله بنی‌ری بو‌ که‌سئ، یا نابئ پاره‌شیان له‌لا بگو‌ریته‌وه. یا وردبکاته‌وه. ده‌ی شتی وایش له‌م رو‌ژگارده‌دا زور زه‌حمه‌ته، زانی له قازانجی زیاتره، که‌واته: له‌به‌ر ناچاری وا باشه که مرو‌ی موسو‌لمان زور له شت نه‌کو‌لیته‌وه { لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ } به‌رای به‌نده هه‌ر جو‌ره هاوکاری‌یه‌ک له‌گه‌ل نه‌م جو‌ره به‌نکانه‌دا که له‌به‌ر ناچاری بی و به‌بی وهرگرتنی سوود (ریبا) بی دروسته. ده‌ق له بابه‌تی سه‌ودا‌کردنه له‌گه‌ل که‌سیکدا که مامه‌له‌که‌ی تی‌که‌ل بی له حه‌لال و حه‌رام. گه‌رچی وا باشه موسو‌لمان هه‌میشه مامه‌له له‌گه‌ل موسو‌لمانی باش و حه‌لال خو‌ردا مامه‌له خو‌ش و سه‌ر راست و مال پاکدا بکا، به‌لام له هه‌مان کاتدا دروسته مامه‌له له‌گه‌ل مرو‌ی خراب و کافرو فاسقی‌شدا بکا. له شو‌ینئ نو‌یژ به‌و هه‌موو ری‌زو ده‌وره گرن‌گه‌یه‌وه که هه‌یه‌تی، دروست بی له پشت فاسق و پی‌او‌ی

به دکاره وه بکړی، چوڼ مامه لای توورو گیزمر له گه لیدا دروست نابې:
 (الصلاة المكتوبة واجبة خلف كل مسلم برا كان او فاجرا وان عمل
 الكبائر — رواه ابو داود والدار قوطنی). که واته: نه گهر که سې له بهر
 نه مینې، وه بو حیفظو پاراستنی مائی خوۍ، که مه بهستی سهره کین له
 بابه تی نه مانه تو سپارده دا، مائی خوۍ له بهنگ دانا، به مهرجی نه وه
 قهرزه حه سنه بې، زیاده ودرنه گری، نه وه دروسته. بگره له وه دیش
 باشتره که له لای موسو لمانیکې باشی نابووتی ناتاج به نه مانه ت دایبنی،
 چونکه ده ست که وتنه وهی مال ه که ی له لای به نکه که مسوگر تره. به نده
 دوو باره ی ده که مه وه: (که شت زور قوول کردنه وهو باری ژيانی خه لک
 گران کردن به هوۍ ته فله سوف له دین داو، وشکه سو فیتی و له قالب دانی
 هه ولدان بو ژيان، به پیودانی کوڼ و به بی ره چاو گردنی به رژه وهندی
 بالای زور به ی خه لکی نه م روژگار، کاری وا ده ست خسته بینه قاقای
 خودی نیسلا مه هه تا راده ی خنکندن) سهرنج بفرم وون چی دمه قومۍ
 نه گهر فقهیه یکی مترمت حوکم به نادرستی نه م جوړه شتانه بکا:
 وینه، به نک، ته شریح، منع الحمل، دهرمانۍ ماده دی سرکه ری تیابی،
 به نکه نه وت، وه زیفه ی ژن، التزام به قانونی ده ولته تی زهرو ورت،
 عه سکه ری، وه رگرتنی مووچه، چونکه له پاره ی باجو گومرگو شتی وا
 کو دکریته وه، ریش تاشین، له بهر کردنی جل و بهرگی نوۍ، وه ک چاکه ت و
 پانتول، سهر رووتی، گومرگو زه ربه و باجو خه راج! ته له فیزیوڼ،
 سینه ما، شانؤ، گوړانی، یانه و نادۍ چونکه شوینی فه سادن، قاجاخ،
 عه قاری.. تاد. پیغه مبه ر (دروود خواه له سهر به) دمه فرموی: هلك المتنطعون،
 نیمامی موسلیم (د مهمه ته خواه لیتب) گیراویه ته وه. نیمامی نه وه وی (د مهمه ته خواه

لېيىن: له رياضوصاليحينا ئاوا شەرحى دەكا: المتنطعون: المبالغون في الامور.

مەبەست ئەو نەيە كە جەلەو بۇ رەشەخەلك شەل بىكرى بەكەيفى خۇيان چى بە باش دەزانن بىكەن، بەلگەو مەبەست ئەو دىە زاناكان كار ئاسانكەربىن، بار لە خەلك گران نەكەن، لە زەمانى پىغەمبەردا مامەلە لەگەل ھەموو جۆرە كەسى كراو، مەلاكان ئەگەر ئارەزوو بكەن دەقە ئاينىيەكان تا بلىى بە پىزو بە كشو كشيان دى. حيلە شەرعو شتى وايش زۆرن بۇ پىنەو بەرپو چارەسەكردنى زۆر لە كىشەكان. حيلە شەرع لە قورئاندا نمونەى ھەيە، لە سوورەتى صاددا خودا بە پىغەمبەر ئەيىوب (دروود خواا لەسەربە): {وَحُذِّ بِيدِكَ ضِعْفًا فَأَضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُثْ - سورة ص - ٤٤/٣٨} ھەروا بە دەق لە سوورەتى يوسفدا دەفەرموى: {وكذلك كدنا ليوسف...} لە سوننەتیشدا نمونەى زۆرە وەك ئەو: عائىشە (مەزاا خواا لېيىن) دەفەرموى: پىغەمبەر (دروود خواا لەسەربە) دەفەرموى: كاتى لە ناونويژدا دەسنويژەكەتان شكا، دەست بگرن بە لووتتانەو دەگوایە لووتتان پزاو دەو ئەو بەكەن بە بەھانە، تا تەرىق نەبنەو، ئىنجا بەم فىلەو نوپژەكات بېرن و بېرن!

دەنا ئەگەر زاناكان كارئاسانى بۇ مەردومەكە نەكەن، بە خودا كاتى دەزانن كار لەكار دەترازىو بەرە بەرە كۆمەلەى موسولمانان لە رەوتى كاروانى ژيان بە سەدان قۇناغ بەجى دەمىنن، ئەو وەختەيش سەدجار پى ھەلېگرن تۆزى قولى ئەو خەلكە لە پەت بەرېو، بەرەو ژيانى بەرەلەللاى غاركدوو ناگرنەو، سەرنجام دىن و ئەھلى دىن

« فيقهى ناسان »

جيگهيان مهتخهفو مؤزهخانه دهبي و نيمهيش وهك خهلكي خوراواي
دهسته پاچهو كوشتهي دهستي عيلمانيهتو نيباحيهت دهبي ههموو
چاوترووكانى چاودهريى شهپولى قههرو غهزهبي خوابكهين!

بهههرحال، پهنا به خوا له زاناي بي تهقوا.

(وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين).

وهرگير: نوري فارس حهمه خان حسن

سليمانى (۱۹۹۵/۱۲/۱۲)

٢٠٥) باسی بارمته (رههن):

(بر: ته جریدی بوخاری ٣ل - ١٧٤ - ژ. ١٠٨١ ههتا: ژ. ١٠٨٢)

بارمته له زمانی عهره بدا پئی دهگوتری رههن، رههنیش واته: راگرتن و ماتل کردن، له عورفی شه رعیشدا بریتیه له وه که مروف زاتی مائی بکا به بارمتهی ههقی که وا به سه ریوه، بو دئیایی خاوهن ههقه که له وه که ههقه کهی نافه وتی و له وادهی دیاری گراوی خویدا دهستی دهک ویته وه. به لکه له سه ره وه که رههن له زمانی عهره بدا به مانا راگرتن و به ندبوونه ئەم ئایه تهیه که دهفه رموی: {كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ - سورة المدثر - ٣٨/٧٤} واته: هه موو که سی له قیامه تدا له پاش زیندوو بوونه وه، له لای خودا پیوه ندو بارمتهی گرده و دی خویه تی، چاره نووسی به سراوه به باشی و خراپی گرده و ده که یه وه، وه که به ندیی هه که وایه که چاوه پروانی دادگاییه کی دادپهرومرانه بکا.

سه ره لکه ی دروستبوونی بارمتهیش قورئان و سوننه ته. قورئان دهفه رموی: {فَرِهَانَ مَقْبُوضَةً - سورة البقرة - ٢٨٣/٢} له سوننه تیشدا بوخاری و موسلیم دهگیرنه وه که پیغه مبهری خوا (درووده خوا له سه ره): زریه یه کی هه بوو، داینا بوو له لای جوله که یی، له بارمتهی بری جودا، بو بریوی خیزانه که ی.

(مهرجه‌کان):

مهرجی بارمته نه‌وه‌یه که شتیکی وایی فروشتنی دروست بی،
که‌واته ره‌نکردنی شتی وه‌قف دروست نیه، وه ده‌بی شتیکی حازریشبی،
که‌واته ره‌نکردنی قهرز دروست نیه، چونکه قهرز وهرگرتنی مومکین
نیه، دهن‌ا له قهرزی دهرده‌چی، مهرجی نه‌و ماله‌یش که ره‌نی بو
داده‌نری (واته: شهرتی مهره‌وونوبیهی) نه‌وه‌یه قهرزیکی دامه‌زراوو
پیویست بی له نه‌ستوی ره‌نکه‌ردا، چونکه مه‌به‌ست له بارمته
وهرگرتنه‌وه‌ی قهرزه‌که‌یه به ته‌واوی له شته ره‌ن کراوه‌که، له‌بهر نه‌وه
وهرگرتنه‌وه‌ی عه‌ین له عه‌ین ته‌سه‌وور ناکری، مهرجی قهرزه‌که‌یش
نه‌وه‌یه: که نه‌ندازه‌و ماوه‌که‌ی له‌لای ههر دوولا زانراوین!

(که‌ی بارمته پیویست ده‌بی؟)

بارمته کاتی پیویست ده‌بی که ره‌ن وهرگر بارمته‌که وهرگیری،
چونکه زاتی پاک دمه‌رموی: فرمان مقبوضه: نه‌مه ده‌قه له‌سه‌ر نه‌وه
که ده‌بی بارمته‌که وهرگیری، که‌واته: نه‌وه مهرجه له بارمته‌دا. جا
نه‌گر ره‌نی کرد به‌لام هیشتا ره‌ن وهرگر بارمته‌که‌ی وهرنه‌گرتبوو
نه‌وه ره‌نکه‌ر بو‌ی هه‌یه که له ره‌ن کردنه‌که په‌شیمان بیته‌وه،
چونکه هه‌تا بارمته‌که وهرده‌گیری گریدانه‌که به‌ده‌ست ره‌نکه‌ره‌که‌یه،
له‌بهر نه‌وه وهرگرتندا ده‌توانی هه‌لی وه‌شینیته‌وه په‌شیمان بوونه‌وه‌یش
جاری وا هه‌یه به‌قه‌سه ده‌بی، جاری وایش هه‌یه به‌کرده‌وه ده‌بی، وه‌ک
نه‌وه بارمته‌که بفروشی، یا بیکا به وه‌قف، یا شتیکی وای لی‌بکا که له‌هی
نه‌و دهرچی و بی به مالی که‌سیکی تر.

(مائی رهنکراو نه مانه ته له دهستی رهن وهرگردا)

له بهر نهوه رهنوهرگر نابی به زامنی فهوتانی، مادهم که مته رخمی نه کا له چاودیږیکردنیدا، ههموو سپاردهو نه مانه تیکی تریش ههروایه. به لام نه گهر رهنکراو له بهر که مته رخمی رهنوهرگر فهوتا، وهك نهوه دهسکارییه کی وای کرد، که ریگی نهوهی پینه درابوو نهوه دهسته بهره. نه گهر رهنکراو داوای نهوهی کرد که رهنوهرگر سووچاره له فهوتانی رهنکراودا، نه گهر شایه تی نه بوو، نهوه رهنوهرگر که سویند ددری، چونکه رهنوهرگر نه مینداره. نه مه کاتی وایه به سوین بروای پیده کړی که هویه کی ناشکرا باس نه کا دنا به بی به لکه داواکه ی وهرناگیری.

(دانهوهی هندی له قهرزه که رهنکراو نازاد ناکا)

ههموو ماله رهنکراو که بامته ی دنیاییه بو ههموو قهرز که بو ههموو به شه کانشی، که واته: رهنکراو له بهندی رهنوهرگر رها نا بی و ناچیت هوه ژیر ته صهرروفی خاونه که ی، هه تا ههموو قهرزه که به ته وای دداته وه به خاوه ن قهرزه که.

(قازانچ و که لک وهرگرتن له بارمته — مه رهوون) :

دروست نیه که لک و سوودی بارمته که بو رهنوهرگر بی، دنا بهر نهو جوړمه رزه ده که وئ که که لک ده که یه نن به خاوه نیان و، له بهر نهوه دهن به سوودو ریا. که واته ههموو که لکی رهنکراو بو خاوه نیه تی، هه روا که لکی بهری و که لکی به چکه شی هه ر هی نهوه، به هیج جوړی

رهه نوهرگر مافی نیه که که لکی لی وهر بگری، لهه دوو شته دا نه بی: نه گهر شتی سواری بی دمتوانی سواری بی، نه گهر ئازده لی شیر دار بی دمتوانی شیر هکه ی بخوا. به پیی فهر مووده که ی خوشه ویست (درووه خواه له سه ربوا): ولاخی سواری - نه گهر له بامته دا دانرابی - دروسته بارمته وهرگر سواری پیبکا، ئازده لی شیر داریش - نه گهر له بارمته دا دانرابی - دروسته بارمته وهرگر شیر هکه ی بخواته وه، مه سرفی ولاخ و ئازده که یش له سه ره نه وه که سه یه که سواری نه وه ولاخه ده بی، یاشیری نه وه ئازده ده خواته وه! (بوخاری).

٢٠٦) دهست بهست (الحجر):

(بر: ته جرید / ٢ ل - ١٤٠ = ژ: ١٠٤٦ هه تا ١٠٥١ ز: ٤٨).

دهست بهست له زمانی عهره بدا پیی ده لئین: حیجر، یا حه جر، حه جریش واته: نه هیشتن، له عورفی شهر عدا واته: نه هیشتنی ته سه روو فکردنی که سی له مالی خویدا. نه مه یش دوو جو ره، دهست بهس له بهر پاراستنی قازانج و بهر ژه وهندی دهست بهسته که، واته: (محجور علیه) یه که. وه دهست بهست له بهر پاراستنی بهر ژه وهندی که سیکی تر.

جو ری یه که م: وهك نه وه نه هیلری مندال و شیت و نه فام گهر دان و ته سه روو ف له مالی خویاندا بکه ن. سه ره به لگهی نه م بابه ته نه م ئایه ته یه: { فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ - سورة البقرة - ٢/٢٨٢ } واته:

جا ئەگەر ئەۋگەسە كە خەقەكەي وا بە سەرۋە خۇي بى ئەقلى و بى فام بوو - واتە: سەفەيەو نەفام بوو - يا زەبوون بوو، وەك مندائى نەبالقو پىرى خەلەفاۋ، ياخود خۇي مەۋداي ئەۋەي نەبوو كە قسەبكا بۇ نووسەرەكە، يا لە لايدا حازر بىي، يا زمانى نەدەزانى، با لەم كاتانەدا ئەۋگەسە كە خاۋەنى كارى ئەۋگەسەيە، وەك ھەقدارى، يا سەرپەرشتىارى، ياچىدار (ۋەكىل)ى، يا تەرجمانى، بائەۋگەسە قسەكان بكا بۇ نووسەرەكە.

ئەۋەتا زاتى پاكي بېگەرد لەم فەرمايشتەدا: ھەۋال دەداۋ دەفەرمۇي: با ئەۋ نەفامانەي كە دەستبلاۋن و مالى خۇيان بەھەۋانتە بە فىرۇ دەدن، ھەروا ئەۋ ھۇش زەبوونانەي كە لەبەر مندائى، يا لەبەر پىرى و خەلەفاۋى ئەقلىان بە قازانجى خۇيان ناشكى و نازانن بە جوانى گەردان لە مالى خۇياندا بكەن، ھەروا ئەۋگەسانەيش كە خۇيان ناتوانن و نازانن قسە بۇ نووسەرەكە دابىنن، وەكوو شىتو ئەمانە، با ئەمانە ھەقدارمەكانيان لە جياتى خۇيان سەرۋەكارىي سامانەكانيان بكەن، چونكە بەرژەۋەندىي خۇيان لەۋەدايە.

جۆرى دوۋەم: وەك ئەۋە كە نەھىلرئى مەرۋى نابووت و لاتكەۋتوو سامانى خۇي سەرف بكا، بۇ ئەۋەي بەرژەۋەندى خاۋەن قەرەزەكان نەفەۋتئى وەك ئەۋە نابى مالەكەي بفرۇشى، يا بىبەخشى، يا بىكا بە ۋەقف، ھەروا ھەموو گەردان پىكرەننىكى ترى لەم بابەتەي لى قەدەغەيە. چونكە تەصەرۋوفو گەردان پىكرەنەكەي دەبىي بەھۋى لەكىس چوۋنى سامانى كەسىكى ترو مافى خەلكى ترى پى دەفەۋتئى، لەبەر ئەۋە تەصەرۋوفەكەي دانامەزى، دانا مەبەستى سەرەكى حەجر (ۋاتە: دەست

بەست) كە پاراستنى مافى خەلكە لە فەوتان، نايەتە جى. وەكو ئەوھىش
 كە نەھىلرئ كە نەخۆش لە نەخۆشىنى سەرمەرگا، زياتر لە سىيەكى
 مالى خۆى سەرف بكا، بۆ ئەوھى مافى شەرى كەلەپوور بەرەگان
 نەفەوتى، بەلام رىگەى ئەوھى ناگىرئ كە ھەرچى قەرزىكى لەسەرە
 ھەمووى بداتەو، با ھىچىش بۆ مىراتگرەگان نەمىنئتەو، ھەروا ئەگەر
 مىراتبەرىشى نەبئ وەسىتى پتر لە سىيەك ھەردانامەزرى، بەلام لە
 سىيەكدا دادەمەزرى. پىغەمبەر (مروودە خواە لەسەربە) دەفەرەموى: خوداى
 گەورە لە سەرمەرگا رىگەى ئەوھى پىتان داوھ كە سىيەكى سامانەكانتان
 بكن بەخىر، ھەتا كەردەوھى باشتان لە قىامەتدا زروپن. وەكوو ئەوھىش
 كە بەندە دەست بەست بكرئ و بۆ بەرزەوھەندى ئاگاگەى حىجر بخرىتە
 سەر تەصەروفى مالى، چونكە تەصەروفى بەندە بەبئ رىگە پىدانى
 ئاگاگەى دانامەزرى، چونكە بەندە نەمالى ھەيەو نەخاوەنى شتە،
 بەلكوو ھەم خۆى و ھەم ھەرچى ھەيە ھى ئاگاگەيەتى، وەكوو ئەوھىش
 كە بۆ بەرزەوھەندى موسولمانان وەرگەراو لە دىن (مُرتد) دەست بەست
 بكرئ، يا بۆ پاراستنى مافى بارمتەوەرگر بارمتەكەر دەست بەست
 بكرئ و نەھىلرئ لە مالى رەھنكراودا تەصەرووف بكا، ھەتا لە رەھنەكە
 دەرى دەكا، يا كەلەپوورگر دەست بەست بكرئ بۆ پاراستنى مافى
 مردووەكە، يا بۆ پاراستنى مافى خاوەن مافانى تر، وەك خاوەن قەرز، يا
 قەرزار دەست بەست بكرئ ئەگەر خاوەن قەرزەكە داواى ئەوھى كرد.
 ئەمانە ھەموو وینەو نمونەن بۆ جوورى دووھى حىجر.

٢٠٧) تهسهروفي منال و شيت و نهفام (سفيه):

تهسهروفي منال و شيت دانامهزري، دنا دهست بهست كردنيان بي كهك دهبي، نهفاميش ههروا، بهلام نهفام نهگهر ژن تهلاق بدا، ياژن خولع بكا تهلاق و خولعهكهى دادهمهزري. تهلاقدانهكهى بويه دادهمهزري چونكه حيچرو دهست بهست بهس بو ماله، تهلاقيش مال نيه، خولعهكهيشى بويه دادهمهزري، چونكه دهليين: له شوييني تهلاقداني به بهلاش دابمزري، تهلاقداني لهگهل دهستكهوتنى مالدا بو دانامهزري؟ چونكه خولع تهلاقه بهرابهر به مال، دهى ناشكرايشه كه نهمانه ههقى تهسهروفيان نهبي دهبي ههقداريان مافى نهوهى ههبي، بهپيى نههم نايهته: (فلعل وليه). له پيشترين ههقداريش بهپيى يهگگرتن باوكه، نهگهر باوكى نهبوو باوكى باوكيهتى، وه بهم جوړه تادهروا، چونكهباوكى باوك بو بهشوووان و ژن مارهكردن وهك باوك وايه، دهى بو مالميش دهبي ههروابي، لهدوا باوك و باپير سهريهرشته (واته: وصى) لهدوا نهوويش سهريهرشتى سهريهرشته. نهوجا حاكمى ومفته. بهپيى فهرموودهى پيغهمبهر (مرويه خواه لهسويي) كه دمفهرموي: فهرمانرپهوا ههقدارى نهو كهسهيه كه ههقدارى ترى نهبي!.

لهم جوړه ههقدارانهدا عهدالتهتو داد مهرجه، چونكه مروى بهدكارى بيدادليى ناوهشيتهوه كه ناگادارى سامان بكاو بپياريزي. ههندي دهليين: دادگهرى له باوك و باپيردا مهرج نيه، چونكه نههم دووه بهسروشت دلسوزى نهوهى خويانن.

٢٠٨. ته‌صه‌ر‌وفی لاتکه‌وتوو (موفلیس):

لاتکه‌وتوو که‌سیکه که بووبی به‌ژیر قه‌رزه‌وهو نه‌و قه‌رزانه‌ی که‌وان له‌سه‌ری کاتی دانه‌وه‌یان هاتبی و زۆرت‌ریش بن له‌و مائه‌ی که هه‌یه‌تی و قازی له‌به‌ر هوئی، یا له‌سه‌ر داواکردنی خاوه‌ن قه‌رز، حیجر دابنی له‌سه‌ری ئیت‌ر ته‌صه‌ر‌وفی له‌ومائه‌دا که حیجری له‌ سه‌ردان‌راوه دانامه‌زری. دما که‌لکی حیج‌ره‌که پووج ده‌بیته‌وه. سه‌ربه‌لگه‌ی نه‌م باسه نه‌م فه‌رمووده‌یه‌یه که ده‌فه‌رموئ: پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) حیجری دانا له‌سه‌ر موعاذ، له‌ سه‌رمائه‌که‌ی، چونکه قه‌رزیک‌ی له‌ سه‌ربوو، پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) بو‌دانه‌وه‌ی نه‌و قه‌رزه‌ مائه‌که‌ی موعاذی فروشت و قه‌رزه‌که‌ی لی‌دایه‌وه (داره قوطني و به‌یه‌قه‌ی و حاکم گیراویانه‌ته‌وه، حاکم به‌ فه‌رمووده‌یه‌کی دروست - سه‌حیح -ی داناوه) هه‌روا نه‌م فه‌رمووده‌یه‌یشه که ده‌فه‌رموئ: نه‌بو سه‌عید (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌ له‌سه‌ربه‌) فه‌رمووی: له‌سه‌رده‌می پیغه‌مردا (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) پیاوی به‌ری باخیک‌ی ک‌ری، له‌پاشا به‌ره‌که فه‌وتا، پیاوه‌که تی‌شکاو بووبه‌ژیر قه‌رزو قو‌ل‌ه‌وه. جا چه‌زه‌رت (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) فه‌رمووی: خیری پی‌بکه‌ن و زه‌کاتی بده‌نی، جا خه‌لگیش خیر و زه‌کاتیان پ‌یدا، به‌لام به‌شی ب‌زاردنی قه‌رزه‌که‌ی به‌ته‌واوی نه‌کرد. جا پیغه‌مبه‌ر (درووده‌خواه له‌سه‌ربه‌) به‌ خاوه‌ن قه‌رزه‌کانی فه‌رموو: چیتان ده‌ست که‌وتوو به‌به‌ن، چونکه هه‌ر نه‌وه‌تان ده‌که‌وئ و به‌س! (موسلیم و که‌سانی ت‌ریش گیراویانه‌ته‌وه، رم‌زای خودایان لی‌بی).

٢٠٩) تەصەرووفی نەخۆش لە زياتره لە سییهکی مالی خۆی:

تەصەرووفی نەخۆش لە سییهکی مالهکهیدا دروسته و جیبهجی دهبی. چونکه بهرای کوری مهعروور (رهزای خواه لایبه) وهسیتیکرد که سییهکی مالهکهی بۆ پیغه مبهربی (دروود خواه لهسهربه) پیغه مبهربیش (دروود خواه لهسهربه) قهبوولی کرد، بهلام که سییهکهکی وهرگرت دابهشی کردهوه بهسهر میراتبهرهکانی بهرائدا. بهلام ئهگهر نەخۆش پتر له سییهکی سامانی خۆی کرد بهخیروبهخشی بهکهسی، ئهوه دهبی بۆ ئهوهی که زیاتره له سییهک میراتبهرهکان رازی بن، دنا له زیادهکهدا وهسیتهکه دانامهزری. دهبی رازیبوونهکیان له پاش مهرگی مردوووهکیان بی، چونکه لهپیش مهرگیدا ئهوه مافهیان نیه، لهبهر شتی تریش که ئهوهیش ئهوهیه: که دوور نیه که ئهوه کهسهی که ئیستا میراتبهری نەخۆشهکهیه، لهکاتی مردنهکهیدا ئهوه مافهی نهمیئێ و له میراتبهری بکهوی، وهک ئهوه ئهم له پیش ئهودا بمری.

٢١٠) تەصەرووفی کۆیله (تصرف العبد):

کۆیله ئهگهر ئاگاهکی رهزای لهسهر نهبی، که سهوداو مامهله بکا، کرین و فروشتنی نه بۆ خۆی و نه بۆ ئاگاهکی دانامهزری. بۆ خۆی بۆیه دانامهزری چونکه کۆیله شیاویی (ئههلییهت) و یارای خاوهنداری و مولکییهتی نیه، بۆ ئاگاهکیشی بۆیه دانامهزری چونکه بهبی فهرمان و رهزایوونی ئهوه مافی ئهوهی نیه.

(۲۱۱) رِکِهوتن (صولج)

(بر: ته جرید / ۳ - ۲۳۱ - ز: ۵۷ - ژ. ۱۱۲۶ هه تا ژ. ۱۱۳۱).

صولج (واته: رِکِهوتن) له زماندا واته: چارهسهری کیشهبهره، له عورفی شهرعدا نهو گریدانهیه که کوتایی دینئ به دزایهتی و دوزمنایهتی و کیشهی نیوان چهن هاودزو نهیارو ناحهزی.

سهر به لگه ی رهوایی رِکِهوتن له شهر یعهتدا همه کیتابه و همه سوننه ته. یهزدانی پاک دهمه رموی: {وَالصُّلْحُ خَيْرٌ - سورة النساء - ۱۲۸/۴} واته: رِکِهوتن باشه و خوا پئی خو شه، له فهرمووده یشدا پیغه مبهه (مرووده خواه له سهر به): دهمه رموی: رِکِهوتن و چارهسهرکردنی کیشهو بهره له نیوان موسولماناندا کاریکی رهوایه (حاکم گیراویه ته وه و دهیشفه رموی: نه فهرمووده یه به پئی مهرجی بوخاری و موسلیمه) له گیرانه وه یه کا دهمه رموی: هموو رِکِهوتن رهوایه، مه گهر رِکِهوتن که نارهوا بکا به رهواو، رهوا بکا به نارهوا. (نبینو حه ببان له صه حیجی خویدا گیراویه ته وه، تیر میذیش دهیگیریت ته وه و دهمه رموی: فهرمووده یه کی جوانه، واته: حه دیسیکی حه سهنه.

(۲۱۲) باسی جوړه کانی رِکِهوتن (صولج):

رِکِهوتن دوو جوړی هه یه:

جوړی یه که م: نازادکردن و نالشت (واته: ابراء و معاوضه) نازادکردن وه که نه وه که سیک بلئ: نهوا له گه لئاریکِهوتن له سهر نه وه که له وهزار دیناره ی له سهرته پینج سهد دینارم بدهیته وه، له پینج

سهدهکه‌ی تری گهردنت نازاد بی. نه‌مه پیی ده‌گوتری به‌خشین و گهردن نازادکردن له به‌شی له قهرزه‌که، به گفت (له‌فظ) ی ریکه‌وتن، یا به له‌فظ (گفت) ی صولج.

جوړی دووهم: که ریکه‌وتنی نالشتکر نه ئه‌وه‌یه: که که‌سی شتیکی له‌به‌رچاوی له‌سهر که‌سی بی، له‌گه‌ئیدا ری بکه‌وی، که له‌جیاتی ئه‌و شته شتیکی له‌به‌رچاوی تری لی وهر‌بگری، شتی له‌به‌ر چاو واته‌هین، وهک ئه‌وه له‌باتی گایی ئه‌سپیکی لی وهر‌بگری، ئه‌وه ئه‌م جوړه ریکه‌وتن و سولحه دهق حوکه‌م و برپاری کرین و فروشتنی هه‌یه، ئه‌وه‌ی له‌کریندا مهرج بوو له‌میشدا مهرجه، وهک سهر‌پشکی و هاو ئه‌ندازه‌یی له‌کاتی هه‌بوونی هوو بایست و عیله‌تی سوودو ری‌بادا. به‌لام ئه‌گهر له‌سهر ئه‌وه ریکه‌وتن که له‌به‌ر چاوی (واته: عه‌ینئ) له‌جیاتی که‌لک و مه‌نفه‌عه‌تی وهر‌بگری ئه‌وه برپاری به‌گریدانی هه‌یه، وهک ئه‌وه بلئ: له‌جیاتی ئه‌و ده‌دیناره قهرزه که له‌سهرته دوو پی‌نووسم بدری.

۲۱۳) که‌لک وهر‌گرتن له‌شه‌قام و کو‌لان:

بزانن که ریگه دوو به‌شی هه‌یه: ریگه‌ی دهر‌چوو، واته: طه‌ریقی نافیز، ریگه‌ی دهر‌نه‌چوو، واته: طه‌ریقی غه‌یره نافیز. جا ههر ریگه‌یی که دهر‌بچی و به‌ری به‌ره‌للایی ئه‌وه ریگه‌ی گشتییه و که‌س مافی تایبه‌تی پی‌وه‌ی نیه. به‌لکو و هه‌موو که‌سی وهک یهک مافی هاتو‌چو‌کردنی به‌و ریگه‌یه‌دا هه‌یه. وه که‌س مافی ئه‌وه‌ی نیه که ته‌سه‌ره‌وفیکی وای تیادا بکا، زیان له‌هامو‌شو‌که‌ره‌کان بدات، وهک ئه‌وه بچی شانشینی له‌سهر

دیواری قهراخ شهقامهوه دمربکا بۆ سهر ههواى شهقامهکه، يا سهگۆيى له کۆلانهکهدا به قهراخ دیوارهکهى خۆیهوه بکا، يا چوخمى لهسهر کۆلانى دروست بکا. چوخم: تاقىكى گهورهيه که بهسهر کۆلانىکا هاتبيتهوه، سهريكى لهسهر خانووى ئهم بهرى کۆلانهکه بىو ئهو سهرهکهى ترى لهسهر خانووهکهى ئهو بهرى کۆلانهکه بى، وه سهرهکهى کرابى به ژوور. چونکه ههر ئهو به تهنها خاوهرن ماف نيه لهو جىگهيهدا، بهلام نهگهر ئهو چوخم و شانشينه ئهوهنده بهرزبوون که زيانيان نهبوو بۆ رىبوارو رپرهو، نه بۆ پياده، نه بۆ سوار ئهوه دروسته.

سهر بهلگهى ئهم بابتهته ئهم سهرمهشقهى پيغهمبهر خۆيهتى (دروودى خوداى گهرومى لهسهر بى) دهگيرنهوه: خوشهويست (دروودى خواى لهسهر بى) به دهستى پيرۆزى خۆى پلووسكىكى دامهزراند بۆ گويسهوانهى خانووهکهى عهباسى مامهى، پلووسکهکه دهکهوته سههر شهقامى دهچوو بۆ مزکهوتهکهى پيغهمبهر (دروودى خواى لهسهر بى) جا به پيودانى ئهم دهقپيادانانه که له بارهى پلووسکهوه ههيه، شتى تريس ريگه دهدري. دهقپيادانان، واته: تنصيص.

بهلام مهرجى ئهم پهلهاوويشتنه بۆ سههرگۆلان و ريگه و شهقام ئهوهيه: که مائهکهى ئهو شتانهى بۆ دروست دهگرى هى موسولمان بى، چونکه بۆ کهسانى تر شتى وا دروست نيه، چونکه کردنى ئهو جورهشتانه له ريزه و قهبيلى بهرزدهکردنى خانووى ناموسولمانانه بهسهر خانووى موسولماناندا، بگره لهوهيش خرابتره ئهمه له کاتيکدا که هاتو چۆى ناموسولمانان به ريگه و بانى موسولماناندا بهپيى

شایستهیی خوڤان نیه بۆ ئەو، بەلکوو بەپێی پاشکۆییانە بۆ موسوڵمانان.

بەلام کۆلانی که دمرنه چئ نهگەر هاوبه شبوو له نیوان چهند مائیكا، نهوه دروست نیه نهبۆ خوڤان و نهبۆ كهسانی تر كه هیچ شتی نهو کۆلانه بهرپا بکهن، بهیئ رمزاو فهرمانی گشت هاوبه شهکان، چونکه ههموو ملکیکی هاوبهش ههروایه. مه بهست له هاوبهش و خه لکی ههر کۆلانی نهو كه سانهیه كه دهرگای ماله کانیان له سههری بی. مافی نهو مالانهیش كه دهکهونه سههر ئهم جووره کۆلانه له دهرگای خانوو هه کانیانه وهیه ههتا سههری کۆلانه که، بهلام مافیان له کلکهی کۆلانه کهدا نیه، چونکه جیگهی هاتوچۆی ئهوان له دهرگا کانی خوڤانه وه دهست پیده کا ههتا سههری کۆلانه که، نهک له کلکهو کۆتایی کۆلانه کهوه، مهگەر دهرگای خاوهن مال له سههر کۆتایی کۆلانه که بی.

(۲۱۴) ههواله: جهواله (الحواله):

به رهو رووکردنه وه:

(بر: تجرید: ۳ ل - ۸۹ - ز. ۴۳ - ژ. ۱۰۰۸ ههتا ژ. ۱۰۰۹).

ههواله، یا جهواله، وشهیهکی له بنه ر هتدا عه ره بییه، له زمانا به مانا گواستنه وهیه، له عورفی شه رعیشدا بری تییه له گواستنه وهی مافیك له ئه ستۆی كه سیكه وه بۆ ئه ستۆی كه سیکی تر. راستیه کهی فرۆشتنی قه رزه به قه رز به لام له بهر پیداو یستی ریگه ی پئ دراوه. سه ره به لگه ی دروست بوونی ههواله ئی جماعه له گه ل ئه وه فه رموو ده یه ی كه شه یخان

دهیگر نه وه که پښه مېهر (درووه و خوا له سېرېو) دده فرموی: قهرز کوږی دوه لږه مه ند گهل سته مه! نه گهر دنیاوو که سئ له ئیوه له لایه نی قهرزاره که ی خویه وه بهر و رووی بیاو یکی دوه لږه مه ند کرایه وه، که نه و دوه لږه مه ند له باتی قهرزاره که ی خوی قهرزه که ی پی بداته وه نه و بابجی قهرزه که ی له و ودرېگریته وه. (نه حمه دو بهیه قی).

(مهرجه گانی هه والّه)

نهم چهنه شته بو دامه زران دنی هه والّه به مهرج گیراون:

یه گهم: رما بوونی هه والّه کهر، چونکه خوی سهرپشکه له دانه و دی نه و مافه ی که و له سهری، له چی ریگه یه که وه که خوی ئاره زوو بکا.

دووهم: رما بوونی هه والّه کهراو چونکه مافه که هی نه وه به بی رما نه ندی نه و له که سیکه وه ناگو یز ریته وه بو سهر که سیکی تر.

سییه م: نه و دیه که هه ردوو قهرزه که چه سپاو بن له نه ستوی هه والّه کهرو هه والّه بو سهر کهراودا.

چوارهم: نه و دیه هه ردوو قهرزه که ریك (موتنه فیک) بن، واته: نه و قهرزه ی که له سهر هه والّه کهره له م شتانه دا ریك بی له گهل نه و قهرزه ی که و له سهر هه والّه بو سهر کهراو، واته مهرجه که هه ردوو چه که به قه د یه ک بن له توخم (جینس) و نه ندازه و حازری (حولول) و مه ودا داری (تهنجیل) و باشی و خراپی و نایابی و نایه خیدا، نهم مهرجه یش له سهر رای فرمایشتی دروست به مهرج گیراوه، که

بهرابهره‌کە‌ی دمه‌رموئ: نه‌گهر فازانجی هه‌واله‌کراو له‌وه‌دا بوو که دوو قهرزه‌که له‌م شتانه‌دا وه‌ک یه‌ک نه‌بن دروسته. جا هه‌رکاتئ هه‌واله‌کردن و به‌ره‌و رووکردنه‌وه‌که، له‌سه‌ر شیوه‌یه‌کی دروست بوو نه‌وه هه‌واله‌که‌ره‌که رزگاری ده‌بئ و قهرزه‌که‌ی سه‌ری که‌هی هه‌واله‌کراوه‌که‌یه پاك ده‌بیته‌وه، هه‌روا هه‌واله بو سهرکراوه‌که‌یش رزگاری ده‌بئ له قهرزی هه‌واله‌که‌ره‌که، ئیتر مافی هه‌واله‌کراو ده‌که‌ویته ئه‌ستۆی هه‌واله بو سهرکراو! چونکه ئه‌م هه‌واله بوونی مافه سوودی بابته‌ی هه‌واله‌یه‌و به‌س^(۱).

^(۱) بسم الله الرحمن الرحيم.. له به‌رگی دووی (ریاض الصالحین) دا له لاپه‌ره (٤٦٨) دا، ئه‌م فهرمووده‌یه به‌ نیوه ناچل چاپ بووه، ده‌مه‌وئ له‌م ده‌رفته‌دا ئه‌و کرتاویه به‌ سه‌ر به‌رگرموه فهرمووده‌که به‌ ته‌واوی ناویه:

خالیدی کوپی عه‌مری ئه‌ل — عه‌ده‌وی فهرمووی: عوتبه‌ی کوپی غه‌زوان، کاتئ فهرمانه‌ه‌وای به‌ سه‌ره‌بوو وتاریکی بو‌ماندا، ستایش و سوپاسی خودای گه‌ره‌ی کردو فهرمووی: پاش سوپاسی خودا، وا جیهان ملی پتوه‌ناوه و نیشانه‌ی کۆتایی و ته‌واو بوونی ده‌رکه‌وتوه، به‌زوویی ده‌به‌یتمه‌وه، ئه‌وه‌ی ماره له دنیا له‌چاو ئه‌وه‌یدا که رویشتوه وه‌ک خلتی بن جام وایه، که خاوه‌نه‌که‌ی له‌مه‌ر چوارلای جامه‌که‌وه کۆی به‌کاتمه‌وه تا به‌ته‌واوی دایچه‌وێنئ.

بزانن که ئیوه له‌م جیهانه بن به‌قایه‌وه ده‌گه‌یژنه‌وه بو خانە‌ی ئیجگاری، که به‌پرای به‌پرای پرانه‌وه‌ی نیه، ده‌ی که‌وايه زوکه‌ن هه‌تا هه‌ل له کیس نه‌چوه‌وه ده‌رفه‌ت ماره هه‌رچی چاکه‌یه‌کتان له ده‌ست دئ درێغی لی مه‌که‌ن و له‌پیش خۆتانه‌وه بیه‌که‌ن و ره‌تی به‌که‌ن بو ئه‌و دنیا، چونکه خانە‌ی ئیجگاریتان ئه‌وه‌یه، له‌وئ کارتان به‌ چاکه زۆر زۆره، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که روژی ره‌شی زۆرتان له‌ پیشه‌وه‌یه وریگی سه‌ختان له‌به‌ره، گه‌یشته‌توه

به تيمه که بهردی لسمه لیواری دۆزه خمه خولۆر یا کلیر ده کرتیموه، هفتا سال له سمریک بهی وستان همر گولۆر ده بیتیموه کهچی هیشتا همر ناگاتهینی! ده قسم به زاتی خودا نهم دۆزه خه بهم گمورییه پریپ دهی! نموه وا دیاره که ئیوه لهم باسه سمرسام دهی؟!.

دهسا له لایه کی تریشموه باس کراوه بۆمان: که بههشت زۆر زۆر گموره و پانو پۆرو بهرینه، لهم لاشیپانی ده رگا کانیه وه ههتا نمو لاشیپانه کی چل سالتیرییه، دهی سا به خودا روژی دهی که ههموو ده رگا کانی بههشت جهیان دی لمانهی که لیانموه ده چنه ژووره وه له بهر قهره بالقی ده روازه کانی به ههشت جهیان دی و مەردوم به پالنه پهستۆ ده چنه ژووره وه کهس به خوشی و ناخوشی جهیان نه نازی و دهست خهرو نهی، روژی بوو تيمه حالمان وابوو، به خۆممه حوت کهس بووین، له خزمهت پغمبهردا بووین (مرووده خواه له سه ربه) نموهی پیتی بلیی خواره مهنی نهمان بوو، گلای دارو درهختی تمویابانه نهی، نمونده گلادارمان خوارد بوو له تاو برسیتی لالغاوه مان تهره کی بوو، بوو بوو بهرین.

نهمهیش حالی پۆشتهم پهردا خیمان بوو، روت و ره جال بووین، عابایه کم پهیدا کرد، کردم به دوو کهرتمه، نیوهیم بۆ خۆم له باتی ده ریپ کرد به بهر کۆش و پیچام به لای خوارو مسموه، نمو نیوه کهی تریشم دا به سه عدی کوپی مالیک نمویش کردی به بهر کۆش و پیچای به خۆیموه له جیاتی ده ریپ، نموساکه نممه حالمان بوو، وه نموه خواردنه کهمان بوو، نموهیش جلی شایی و شینمان بوو، نموه تانی ئیستایش همر کهسی له تيمه ده بیینی یا فهرانپه وای سمر شاریکه، یا پادشای سمر ولاتیکه. خودایه! باییمان نه کی و په نامان بدهی نموه که هموا بکهین و له دلی خۆماندا خۆمان بهزل بزاین و له لای تۆیش پچوک و بی و هچ بین!.

بیشزان که ههموو په یامینکی پغمبهردان پاش خۆیان له پاش ماوهیی، له حالیکم ده گۆرئ بۆ حالیکی تر، به تایبهتی حالی فهرانپه واکانیان تمواو ده گۆرئ،

تهنانت له نهجامدا دهولمتی نیسلام دهبنی به پادشایی و سهلتنهتو، ردهفتاری بهمرزی
سمردهمی پیغهمبدرایهتی لهناو فرمانرهواکاندا بهحال شویتنمواری دهمیتنی. دلتیام که
بهچاوی خوتان نهمی من دهیلتیم، له فرمانرهواکانی پاش ئیمه دهیبینن! لهپاش نهوه
که بهتجربو نهموون له حالی ئیمو نمان به باشی حالی دهبنو به بهراورد نههتان
بو دردهکوی. (نهمه دهقی نهم فرمانودهیه له صهیحی موسلیما له بهرگی
همژدهدا، له (کتاب الزهد)دا، لهپهره (۱۰۱ - ۱۰۳). هوی نهم پهخشکردنوهیه
لیرهده نههیه: له سایمی خوداوه هموو بهرگهکانی (تاج الاصول) و (ریاض الصالحین)
له ژیرچاپ دانو لهلای من نهمانو لهکاتی خویدا بههله نهه نهکراوه. جا همر
نهمنده که ترجمهکه چسپار پهخش بوره خوا یاربی له چاپی نایندهدا خیرو مهندان
نهم فرمانودهیه لیروه نهقل دهکنهوه بو ناو ریاضهکه.

همروا نهم فرمانودهیهش بههله چاپ نهبوه له بهرگی دوی ریاضهکهدا، زنجیری
(۵۱) لاپهره (۴۲۳) فرمانودهی (۲۷) که دهفرموی:

نهمو نهجیح کوری عهدهسی نهل - سوله می - (هواخواه لیبه) فرمانووی: همر له
سمردهمی نهزانیدا من دهزانی که نهمو خهلهکه سهر لیشتیواو کومرانو، نهوه دین نیه
که نمان وان له سهری که بتان دهپرستو دارو بهرد به خودا دهزانن.

جا زوری پی نهچوو که بهرگویم کهوت کهوا له مهکهکه پیایو پیددا بووه هموالی
گموره گموره دهدا، جا بهسواری ولاخهکه کم چووم بو خزمهتی، که روانیم پیغهمبهر (درووده
خواه لهسهره) خوی شاردوتهوه، هوزه کمی لی پیرو به خوتنی سهری تینوون، لهبهر نهوه
زور به نهزاکت به دزکه خوم گهیانده خزمهتی، که لهناو مهکهکو له مالتیکا خوی
حهشاردابوو.

عهرزیم کرد: تو چیت؟ فرمانووی: (من پیغهمبهرم) گوتم: پیغهمبهر چییه؟
فرمانووی: خودا منی رهوانه کردووه. گوتم: نهمو پهیامی که خودا به تودا رهوانی
کردووه قسه لهچی دهکا؟ فرمانووی: پهیامهکم نهویه: پهیوهندی خزمایهتی بکهمو

سیلهی رهحم بهجی بهینم و بتان بشکینم: یهزدانی پاک به تاقه خواى ههقی بی هاوڤ
بزام. گوتم: باشه ههتا ئیستا کهسی باوه‌ری پیت هیئاوه، وه ئوانسی که له‌لتنا چ
کاره‌و کین؟ فرمووی: به‌ئی خه‌لکم له‌گه‌لن تیکه‌لن، هه‌یانه‌ نازاده، هه‌یانه‌ کۆیله‌یه.
فرمووی: ئمو سهرده‌مه‌ ئه‌بو به‌کرو بیلال (وه‌ژاه‌ خواه‌ لیبه‌) موسولمان بوو بوون.

عه‌رزیم کرد: ده‌ی باشه‌ منیش دیمه‌ سهردینت، فرمووی: باشه، به‌لام ئیستا ئموه‌ت
به‌ ناشکرا بۆ ناکرئ، نابینی من خۆم حال‌م چۆنه‌ به‌ ده‌ست ئمو خه‌لک‌موه‌؟ برۆره‌وه‌ بۆ
ناوما‌ل و منا‌لی خۆت، هه‌رکاتێ بیستت که‌ من خۆم ناشکرا کردوه‌ وه‌ره‌وه‌ بۆلام، ئیتیر
منیش رۆیشتموه‌ بۆ ناوکه‌ سوکاره‌ که‌م و له‌مۆ مامه‌وه‌ هه‌تا پیغه‌مبه‌ر (مووه‌وه‌ خواه‌
له‌ سه‌وه‌وه‌) ته‌شرفی برد بۆ مه‌دینه، له‌و ماوه‌یه‌دا هه‌ر سووسی هه‌وائی ئمو ده‌کردو هه‌ر
که‌سێکم ده‌دی که‌ له‌ مه‌دینه‌وه‌ ده‌هات هه‌وائی پیغه‌مبه‌رم ئی ده‌پرسی. هه‌تا رۆژی چهن
که‌سی له‌ خه‌لکی مه‌دینه‌ هاتن گوتم: نه‌رئ ئمو پیاوه‌ی که‌ هه‌تاوه‌ بۆ مه‌دینه‌ چی
به‌سه‌ره‌ات و ده‌نگوباسی چیه‌؟ گوتمان: مه‌ردوم زۆر خیرا ده‌چن به‌ ده‌نگیوه‌وه‌ شوینی
ده‌که‌من، هۆزه‌که‌ی ویستبوویان که‌ بیکوژن، بۆیان نه‌کوژرابوو، جا منیش چووم بۆ
خزه‌ته‌ی بۆ مه‌دینه‌و چوومه‌ خزه‌ته‌ی و گوتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! ئایا ده‌مناسیتوه‌
یا‌نا؟ فرمووی: به‌ئی تو ئمو پیاوه‌ی که‌ له‌ مه‌که‌که‌ یه‌که‌مان دی. گوتم: ده‌قوربان!
هه‌ندئ له‌ زانسته‌ که‌ خودا فیری تو‌ی کردوه‌و من هیچی ئی نازانم فیرم بکه‌، به‌فرموو
هه‌وائی چۆنیتیی نوێژم پی به‌فرموو، فرمووی: نوێژی به‌یانی بکه‌، ئمو‌جا واز له‌
نوێژکردن به‌ینه‌ هه‌تا خۆر به‌ نه‌ندازه‌ی رمی له‌ ئاسۆ به‌رز ده‌بیتموه‌، چونکه‌ له‌م کاته‌دا
خۆر له‌ نیوانی دوو شاخه‌ی شه‌یتانوه‌ هه‌ل‌ دئ، واته‌: له‌م کاته‌دا شه‌یتان و ده‌سته‌ی
شه‌یتان ده‌که‌منه‌ جرت و فرت و زال‌ ده‌بن، هه‌ر بۆیه‌ کیش له‌و ده‌مه‌دا بی‌پرواکان سوژده‌ی
بۆ ده‌بن و خۆره‌ په‌رستن! که‌واته‌: با کوپ‌نووشی ئیمو کوپ‌نووشی ئه‌وان یه‌که‌ نه‌گرن.
له‌وه‌دا نوێژبکه‌، نوێژی ئهم ده‌مه‌ فریشته‌ دینه‌ دیاری و شایه‌تی باش بۆ نوێژ خوین
ده‌ده‌ن، هه‌تا ئمو ده‌مه‌ی که‌ سیبه‌ری رمی داچه‌قاو به‌ قنجی له‌ شوینی ته‌ختا له‌

کهمییمو سیبهره کئی لموه کهمترناکا همر نویژ بکه، نموجا واز له نویژ بیتنه، چونکه لم کاته‌دا دۆزه‌خ وک تهن‌دوور داده‌خری، جا کاتی سیبهری لای ئیواره داهات و خۆربه‌دیمن له‌ناوه‌راستی ناسمان لایدا نویژی نیوهرۆ بکه، نویژی نم کاته فریشته ناماده‌ی ده‌بن و شایه‌تی بۆ نویژکمر ده‌ده‌ن، هه‌تا نویژی عه‌صریش ده‌کئی هه‌روایه، هه‌یچ نویژی له‌م ماره‌یه‌دا ناباشی نیه، که نویژی عه‌صرت کرد ئیتر نویژی تر مه‌که تا خۆر ئاوا ده‌بی چونکه خۆر له‌ نیوان دوو شاخه‌ی شه‌یتانه‌وه ئاوا ده‌بی، ئه‌وه‌تا لمو ده‌مه‌دا خۆر په‌رسته‌کان کورنوشی بۆ ده‌بن، فه‌رمووی: جا گوتم: قوربان! ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! ده‌ی بفه‌رموو باسی ده‌سنوژیشم پئی بفه‌رموو؟ فه‌رمووی: هه‌ر که‌سیکتان ئاوی ده‌سنوژی‌هه‌ی ناماده‌ بکا، نموجا ئاوا له‌ ده‌می و له‌ لووتی رابداو هنگ بکا، ئیتر هه‌رچی گونا‌هی ده‌موچاوو ده‌مو کونه‌ لووته‌کانیه‌تی هه‌لّ ده‌هرین و به‌رده‌بنه‌ خواره‌وه، کاتی روخساری ده‌شوا، له‌سه‌ر ئه‌مو شیویه‌ که خوا فه‌رمانی پیکردوه، مسوگه‌ر هه‌رچی گونا‌هی ده‌موچاویه‌تی، له‌ نووکی ریشیموه، له‌گه‌لّ ئاوه‌چۆره‌که‌دا هه‌لّ ده‌هرین و ده‌کونه‌ خواره‌وه، کاتی ده‌سته‌کانی تا ئانیسه‌که‌کانی ده‌شوا هه‌رچی گونا‌هی ده‌سته‌کانیه‌تی له‌ نووکی په‌نجه‌کانیموه له‌گه‌لّ ئاوه‌چۆره‌که‌دا هه‌لّ ده‌هرین، کاتی سه‌ری ته‌ر ده‌کا هه‌رچی گونا‌هی سه‌ریه‌تی له‌ نووکی مووه‌کانیموه له‌گه‌لّ چۆراوگه‌ی ئاوه‌که‌دا داده‌کمرن! کاتی هه‌ردوو قاچی هه‌تا هه‌ردوو قاپه‌ره‌قه‌له‌ی ده‌شوا، هه‌رچی گونا‌هی قاچه‌کانیه‌تی له‌ نووکی په‌نجه‌کانیموه له‌گه‌لّ چۆراوگه‌ی ئاوه‌که‌دا هه‌لّ ده‌هرین، جا دوا ته‌مه‌ نه‌گه‌ر هه‌لّ‌سایموه نویژی‌شی به‌و ده‌سنوژی‌هه‌ کرد، وه سوپاس و ستایشی خوای گه‌ره‌ی کردو، به‌شیویه‌ی که هه‌رشایسته‌ی خوابی ستایشی جوانی خوای گه‌ره‌ی کرد، وه‌دلی خالی کرد له‌ په‌یوه‌ندی له‌گه‌لّ غه‌یری خوا داوبه‌ته‌واوی دلی له‌لای خودا بوو، ئیتر له‌پاش ئه‌مو نویژه‌ وا له‌ گونا‌ه پاک ده‌بیتموه وک ئه‌مو رۆژی که له‌دایک ده‌بی! جاری عه‌مه‌ری کورپی عه‌به‌سه‌ نه‌مه‌ی باسکرد بۆ ئه‌بو ئومامه، که ئه‌ویش هه‌ورپی پیغه‌مبه‌ربوو، ئه‌بو ئومامه فه‌رمووی: ئه‌ی عه‌مه‌ری کورپی عه‌به‌سه! بزانه‌ نم قسه‌یه‌ تو دیکه‌ی کوئی ده‌گریتسه‌وه؟! چۆن له‌ یه‌ک جیگه‌داو به‌یه‌ک هه‌لوێسته‌ی ئاوا، به‌

٢١٥) دسته‌به‌ریی (الضمان):

بر: تجرید / ٣ - ٩١)

پیناسه‌کهی:

دهسته‌به‌ریی واته: له ئه‌ستوگرتن، ده‌گوتری: بووه به دهسته‌به‌ری ئه‌و شته، واته: ئه‌و شته‌ی گرتوته ئه‌ستوی خوی. دهسته‌به‌ری له عه‌ره‌بیدا پێی ده‌گوتری: ضامن و ضمین و کفیل و زعیمو حمیل.

سه‌ربه‌لگهی ره‌ه‌وابوونی دهسته‌به‌ریی نامه‌ی خواو سوننه‌تی پیغه‌مبه‌رو یه‌کگرتنی نه‌ته‌وه‌یه. یه‌زدانی پاك ده‌فه‌رموی: {وَلَمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ - سورة يوسف - ٧٢/١٢} واته: جارچییه‌ك جاری داو بانگه‌وازی کرد: ئه‌ی کاروانی! جامه‌ زی‌رینه

ده‌ستنوێژێك و دوو ركات نوێژ خودا ئهم هه‌موو خه‌لاته‌ ده‌دا به‌ به‌نده‌و له‌ گونا‌ه‌ پاکی ده‌کاتمه‌وه، وه‌ك منداڵی سا‌وای تازه‌ له‌دا‌یک بو‌و؟! عه‌مریش فه‌رمو‌وی: ئه‌ی ئه‌بو‌و ئوما‌مه! خۆت ده‌زانی که‌ پێ‌و ئیختیار بو‌وم ئیسک‌م ناسک بو‌تمه‌وه ئاکامم نزیک بو‌تمه‌وه، دیاره‌ که‌ له‌حالی وادا هیچ کارێکم به‌ درۆ هه‌لبه‌ستن به‌ده‌م پیغه‌مبه‌ره‌وه نیه، ده‌ی ئهم فه‌رمو‌وده‌یه‌م نه‌ك جارو دوو جارو سێ جارو چوار جارو پێنج جارو شه‌ش جارو هه‌ه‌وت جار له‌ پیغه‌مبه‌ر بیستوه‌وه، به‌لکو‌و له‌مه‌یش زیاتر لێیم بیستوه‌وه بۆیه ده‌یگێترمه‌وه، ده‌نا هه‌رگیز نه‌یم ده‌گێترایمه‌وه. (موسلیم - ره‌زای خ‌وای لێبی - گێترایه‌تمه‌وه).

سوپاس بۆ خودا ئهم ده‌فته‌ره‌یش ته‌واو بو‌و.

و‌ک‌تبه‌ ب‌خط ی‌ده‌ مه‌رحمه: نوری فارس مه‌ خان حسن.

٢٧ / ره‌جه‌ب / ١٣١٤ رێک‌ه‌وتی ١٥ / ١٢ / ١٩٩٥

ئاوخۇرەكەي پادشاتان دزيو، ھەر كەسى بېھىنئىتەو ھە باری وشتى
خەلەي بە خەلات دەدەنى، ۋە من خۇم دەستەبەرى ئەو ھەم.
پېغەمبەرىش (دروودە خواۋ لەسەرىن) دەفەر موئ: (العارية مؤداة والزعيم
غارم) واتە: خواستەمەنى دەدرئتەو بە خاۋەنى، دەستەبەر (ضامن) یش
بزاردنئ لەسەر، ھەر كاتئ قەرزارەكە خۇى نەیبوو دەبئ كەفیلەكەي
شتەكە بېژئى. (ئەبو داوودو تیرمىزدى گېراۋيانەتەو، تیرمىزدى بە
جوانى داناو، ئىبنو حېبانىش لە صەحىجى خۇیدا گېراۋىيەتەو). لە
بوخارىشدا دەفەر موئ: جارى تەرمىكىان ھىنا، ياران قەرموۋيان: ئەي
پېغەمبەرى خوا! بفرموۋ نوئىزى لەسەر بکە، قەرموۋى: ئايا مالى لە
پاش بەجىماۋە؟ گوتيان: نە، قەرموۋى: خۇ قەرزى لەسەر نىە؟ گوتيان:
با سى دىنار قەرزارە، قەرموۋى: دەخۇتان نوئىز لەسەر مردوۋەكەتان
بکەن! ئەبو قەتادە قەرموۋى: قوربان نوئىزى لەسەر بکە، قەرزەكەي
لەسەر من، لە گېرانەۋەي نەسائىدا: ئەبو قەتادە (رەزاۋ خواۋ لىنە) قەرموۋى:
من كەفیلی قەرزەكەي.

مەرچەكەي:

مەرچى دامەزراندنى دەستەبەرى سى شتە:

يەكەم: ناسىنى دەستەبەر ۋە ستەبەرى بۇ كراۋ (مضمون لە)
چونكە لەكاتى داواگردنەۋەي مافدا خەلگان چۈنيەك نىن، ھەيانە سەر
راستو مامەلە خۇشەو، ھەيانە سەرچەۋتو گىرو قەرز كويىرە، شتى
وايش دەبئ بەھۇى جىايى مەبەست، ئەۋەيش دەبئ بەھۇى ئەۋە كە
دەستەبەرى بەبئ مەرچى ناسىن، بئ بەھۇى دەستەشكىنى (غەرەر).

دووم: سامانه ددسته بهرکراوه که ددبی مافیکی دامه زراو ثابت
بی، له کاتی ددسته بهر بوونیدا، که واته: مائی که هیشتا نه بووی به مائی
خاوه نی ددسته بهر بوونی دانامه زری، نه ویش وک ددسته بهر بوونی
ژیواری ژن که سبه نی بوی برپته وه. (ژیوار: نهفه قه — وهرگیر).

سپیه: ددسته بهرکراو (مضمون) که ددبی زانراو مه علوومبی،
زامنی شتی نه زانراو دانامه زری، وک نه وه به که سی بلی: نه وهی که
هته له سهر فیساره کهس من ددبم به ددسته بهری هندیکی، چونکه
نه زانراو نه وه هنده چنده. جا هرکاتی ددسته بهری (به پی مهرجی
خوی) دامه زرا، خاومن مافه که بوی هیه که داوی هه قه کهی خوی له
قهرزاره که بکا، یا له ددسته بهر که بکا، بویه دلین: مافی نه وهی هیه
که داوی قهرزه کهی له قهرزاره که بکا، چونکه قهرزه که هیشتا هه روا
له سهر نه وه، بویه کاتی نه بو قه تاده قهرزی مردووه کهی دایه وه پیغه مبه
(دروود: خوا له سهر بکا) پی فهرموو: نا نیستا رزگاری بوو، چونکه نه گهر هر
به وهنده گهر دنی نازاد ببوایه که نه بو قه تاده بوو به ددسته بهری،
پیغه مبه له پاش دانه وهی قهرزه که ناوی نه ددفرموو. بویه دلین:
مافی نه وهی هیه که داوا له ددسته بهر کهیش بکا چونکه پیغه مبه
(دروود: خوا له سهر بکا) ددفرموو: ددسته بهر بزار دنی له سهره. مه زه بی
نیمامی مالیک ددفرموو: کاتی داوا له ددسته بهر دهری که ددسته بهری
له باتی کراو (مضمون عنه) نه توانا بی.

مهرجی ددسته بهر نه وهیه که شیاوی گهر دان بی، واته: نه هل بی
بو ته صهر ووف. که واته دروست نیه منال و شیت و حیجر له سهر دانراو
بین به ددسته بهر.

٢١٦) چی کاتی دهسته بهر بوی ههیه بگهړیته وه بو سهر دهسته بهری له باتی کراو (مضمون عنه):

نه گهر که سئ بوو به دهسته بهری که سئ، به رمزای خوئی، وه به
رمزای خوئی قهرز ده که ی بوی دایه وه، نه وه مافی نه وه ی بوی ههیه که
چه نده ی له باتی نه وه بزار دوته وه نه وه نده ی لی بسینیته وه. چونکه نه وه
مالی خوئی خهر جکردوه بوی قازانجی نه وه. دیسان به پیی نه م
فه رمو وده ی پیغه مبه ریش (درووه خواه له سهر بوی) موسو لمانان له سهر مهر جی
خوینانو ههر مهر جیکی رهوا دابنن ده بی جیبه جی بکه ن. (د/ت/ح —
س/ص) به لام نه گهر دهسته بهریه که ی، یا دانه وه که ی له سهر فه رمانی
قهرز ده که نه بوو بوی نیه که بگهړیته وه بوی سهری، چونکه شتی وا
داده نری به پیاوه تی رووت. جاههر کاتی دهسته بهری بو کراو داوای
هه قه که ی له دهسته بهر کرد، دهسته بهر بوی ههیه داوا له دهسته بهری له
باتی کراو بکا، هه تا رزگاری بکا له دانه وه ی قهرز ده که.

٢١٧) دهسته بهری شتی نه زانراو شتی که هیشتا پیو یست نه بوو بی:

(ضمان المجهول وما لم یجب):

دهسته بهری نه زانراو دانامه زری، چونکه شتی وا دهسته شکینیه
واته: غهر ره، دهسته شکینیش له شهرعا ریگهی نادرئ، ههر وا
دهسته بهر بوونی شتیکیش که هیشتا پیو یست نه بوو بی دانامه زری، وه ک
نه وه زانا بی به دهسته بهری نه وه سه د دیناره ی که له ناینده دا ده بی به

مالی دانا له سهر کاکه برا، چونکه دهسته بهری بۆ دلتیابوونی خاوهن مافه، که مافه کهی دهست دهکه ویتنه وه، که واته: نابئ له پیویستبوونی نهو مافه پیش بکهوئ، ههروهک چۆن شایه تی نابئ له بینینی شایه تی له سهر دراوه که پیش بکهوئ. نه مهیش وهک نه مه وینه یه: پیاوئ به که سی بلئ: لاله نهحه! نه مه بفروشه به مامه حه مه من ده بم به دهسته بهری به ها که ی. چونکه نه مه دهسته بهری بوونی به هایه که که هیشتا دانه مه زراوه.

له م بابه ته نه م مه سه له یه چه رت ده کرئ، که پیی ده گوترئ: (ضمان الدرك) که بریتیه له وه ببئ به دهسته بهری فروشیار نه گهر فروشراوه که عه ییدار بوو، یا ببئ به دهسته بهری کرپار نه گهر به ها که قه لب بوو، یا نه نگدار بوو.

(۲۱۸) دهسته بهری بوون (که فاهه ت):

(بر: تجرید / ۳ - ۹۱ ز: ۴۴).

دهسته بهری بوونیش جوړیکه له دهسته بهری، به لام تایبه ته به جهسته ی ئاده مهیزاده وه. دهش که بۆ به لگه سازی بۆن بنرئ به م ئایه ته پیروژه یه وه، که باسی راسپیړی یه عقووب دهکا بۆ کۆره کانی (درووه خوا له سهر پیغه مه به ده خومان له سهر له وادیش بن) که ده فهرموئ: {لَنْ أَرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُوا مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ} - سورة يوسف - ۶۶/۱۲ چونکه نه وه ی تیادایه: که نه وه له نه ستۆ بگرن که نه وه که سه ئاماده بکه ن له شوینی ناویراودا که خزمه ت حه زرته ی یه عقووبه (درووه

خوای له سه ربوا! ئهم جوړه دهسته بهربوونه کاتئ دروسته که ئهو مافه ی وا له سهر کهفاله تکراره که مافی ئاده میز ادبی، نه که مافی خوابی، وه که ئه وه توله ی کوشتنه وه ی له سهر بی، یا داری هه ددی بوختیانی له سهر بی، له م کاتانه دا دروسته دهسته بهربوون بو ئاماده کردنی که سی که ئهم تاوانانه ی کردبی، چونکه ئهمه مافیکی چه سپاوو دهق له سامان ده چی. به لام نه گهر مافه که ی که له سهر ی بوو مافی خوابوو، وه که داری هه ددی باده نووشی و توله ی دزیتی و توله ی داوینپیسی ئه وه دهسته بهربوونی ئهم جوړه که سانه به جهسته دروست نیه. چونکه ئیمه له سه زمانه که ئهم جوړه شتانه بیوشین و هه ولی ئه وه بدهین که ئهم جوړه توله ودرگرته به پیی توانا له کوژ بخهین. جا ئه گهر دهسته بهر شوینی به دهسته وه دانی دیاری کرد ئه وه ئه وی بریار دهری، دنا پیویسته شوینی به ستنی دهسته بهر بوون واته: شوینی عه قده که بکری به شوینی به دهسته وه دان. جا کاتئ دهسته بهر کهفاله تکرای له شوینی به دهسته وه داند، دابه دهسته وه نیتر له دهسته بهربوونه که ی رزگاری ده بی، به مه چی له و چی که دا پیشگیری له به دهسته وه دان نه بی وه که له و چی که یه دا زۆرداری هه بی به زۆر کهفاله تکرای ببا، له کاتی وادا دهسته بهر رزگاری نابی. به لام ئه گهر ریگری وا هه بوو، که سووچی دهسته بهر ی تیانه بوو، ئه وه له کاتی وادا به دهسته وه دان له شوینی ناوبرا وادا پیویست نیه، چونکه یه دانی پاک دمه رموی: {إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ} گریمان کهفاله تکراره که دیار نه بوو، دهسته بهر که خرایه شوینی و زیندانی کرا، له حالی وادا ناچار ناکری که ئاماده ی بکا، چونکه له ناو زیندانا ئه وه ی پی ناکری، خوای گه ورهیش دمه رموی: {لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا} - سورة البقرة - ۲/۲۸۶ { واته: خوا داوایی له که سی ناکا که له توانایا نه بی). ئه گهر

کهفالت کراوده که مرد داوای نهو ههقهی له سه‌ریه‌تی له دهسته به‌ره‌که ناکری، چونکه نهو دهسته‌به‌ری زه‌لامه‌که‌یه، نه‌ک دهسته‌به‌ری ماله‌که‌ی سه‌ری^(۱).

۲۱۹) باسی هاوبه‌شی (شه‌راکه‌ت):

بر: ته‌ج‌ریدم ۲ ل - ۱۶۵ ز: ۵۲).

هاوبه‌شی له زمانا واته: تی‌کل‌اویی، له عورفی شه‌را: چه‌سپانی مافی چه‌ند که‌سی‌که له‌یه‌کشتا له‌سه‌رش‌یوه‌ی هه‌مووانی (شیوع - تی‌کرای). سه‌ر به‌لگه‌ی نه‌م باسه نه‌م فه‌رموو‌ده‌یه‌ی پی‌غه‌مبه‌ره (درووه‌خواه له‌سه‌رب: که ده‌فه‌رموئ: خوای گه‌وره ده‌فه‌رموئ: من سی‌یه‌می هه‌موو دوو که‌سی‌کم که هاوبه‌ش بن له شتی‌کی ره‌وادا، پیت و فه‌ر ده‌خه‌مه کاره‌که‌یانه‌وه، به‌مه‌رجی‌ک ناپاکی و دزی له‌یه‌کتر نه‌گه‌ن، به‌لام هه‌ر که ده‌ستیان کرد به‌گزی و دزی له‌یه‌کتری ئیتر من به‌جی‌یان ده‌هی‌کم. (ئه‌بو داوود و حاکم گیراویانه‌ته‌وه). دیاره مه‌به‌ست نه‌وه‌یه که پیت و فه‌ری سامانه‌که‌یان ده‌جی‌ت به‌حه‌وادا.

---

(۱) لی‌رده‌ا هه‌له‌یه‌کی نووسیار - سه‌هوی قه‌ل‌م - له عیباره‌تی کفایه‌ه الأخیاره‌که‌دا هه‌یه، دانهری فیقه‌ولم‌ریه‌سه‌که‌یش به‌بن راست کردنه‌وه به‌سه‌ری‌دا رژیشتوره، به‌پیتی موغنی و شه‌ریعه‌تی ئیسلام هه‌له‌که‌م راست کرده‌وه. چونکه خۆی (لومات‌المکفول) وه، نه‌ک وه‌ک نووسراوه (لومات‌المکفول له).

- وه‌رگینر -

۲۲۰) جۆرهكانى ھاوبەشى:

ھاوبەشى دوو جۆرى ھەيە :

يەكەم: ھاوبەشايەتییە بەلەش (شەریکایەتییە بە لەش)، ئەم جۆرەیان پووچو بەتالە، ئەمەش وەك ھاوبەشایەتییە دارتاش و ئاسنگەرو ھەمال و كۆلگیش و پيشە گەرانى تر، كە لەناو خۆيانا لەسەر ئەووە رىك بکەون كە ھەموویان ئیش بکەن و دەستکەوتەكەیان ھاوبەش بى لە نيوانياندا، خوا كاسپییەكەیان ئەوئەندەى يەكبى، ياكەم و زیادى ھەبى، وە پيشەكەیان يەك جۆربى وەك دوو دارتاش، يا دوو ئاسنگەر، يا چەند جۆرى بى وەك بەرگدروو، لەگەل بەرگچندا، ھۆى پووچى ئەم جۆرەيش ئەوئەيە كە ھەر كەسەیان بگري، بەلەش و بەكارو بە دەسكەوت، جيايە لەوى تريان، كەواتە: دەبى ھەركەسى قازانجى خۆى ھەر بۆ خۆى بى، نەك بۆ كەسكى نر، دەنا كارەكە سەر دەكیشى بۆ كیشەو بەرە لە نيوانيانداو لەسەر قەبلاندنى پشك لە قازانجا رىك ناكەون. ئەوئەندە ھەيە ئىمامى مالىك رىگەى ھاوبەشايەتى بە لەشى داوہ بەمەرچى پيشەكەیان يەك بى، ئىمامى ئەبو ھەنەيفەش بەبى قەيدو بەند ئەم جۆرە ھاوبەشاییە بە دروست دەزانى.

جۆرى دووہم: ھاوبەشايەتى جلەوہ (شِرَاكَةُ الْقَنَان)، بۆيەيش واى پى دەگوترى چونكە ھەردوو ھاوبەشەكە بۆ ئەم شتانە چون يەكن: بۆ ھەئوہشانەنەوہ تەصەرووف كردن و دەستكەوتنى قازانج بەپى ئەندازەى مالەكە، دەق وەك چۆن ھەردوو لاى دەستەجلەوى ولاخ وەك يەكن بۆ جلەوكیشى ولاخەكە (دەستە جلەوى لغاو مەبەستە كە دوولای

ههيه - وەرگير) ئەم جوړهيان دروسته، به پي فەرمووده کەي له سەرتهای باسه که وه رابورد، په گرتنيش ههيه له سەر دروست بوونی.

مەرجه کانی:

په کەم مەرچ: ئەوهيه هاوبه شيبه که له مائيکی نهخت (نهقد)دا، يا وينه دار (مثلی) دابی. چونکه وينه دار که له گهل (توخم - جنس)ی خویدا تيکهل بوو ئيتر له يه ک جيانا گرینه وه، ریک وهک پارهی نهختی لی دی، مائی وينه دار (که هاوبه شايه تی تيا دا دروسته) وهک گهنم و جوو روون و ئەم جوړه شتانه، پارهی نهخت له بهر چاوترين نموونه ی مائی وينه داره، به لام له مائی نرخ بو دانراودا، که پي ده گوتري: مائی (مقوم) وهک زهوی و زارو خانوبه ره، هاوبه شايه تی دانامه زري، چونکه تيکهل بوونيکی وا که ببی به هو ی ئەوه ماله کان فەرقيان نه خري، شتی وا هو ش و نه قل نايگري،

دووهم مەرچ: ئەوهيه که له يه ک توخم و جوړبن، وه له صيفهت و نيشانه يشدا هەر په کبن، وهک گهنم له گهل گهنمدا، جو له گهل جو دا، ساخ له گهل ساختا، شکاو له گهل شاکاودا، دنا دانامه زري چونکه له حالی وادا به ناسانی جوئ ده گرينه وه، سروشتی هاوبه شيش ئەوه ده خوازی که دوو ماله که له يه ک جيانه گرینه وه، چونکه نه گهر فهوتانی روويدا، سوور دمازرا که ئەو فهوتاو مائی په کي له دوو هاوبه شه که يه، ئيتر کابرای مال فهوتاو به چی هه قی ده بی به هاوبه ش له مائی هاوبه شه که يدا، که فري ئەوی پيوه نيه.

سییه مەرج: ئەوێه دەبی مالهكان وەها ئامیته بکرین که بهیج جوړی فەرق نەخرین و له یهك جیانه کرینهوه، ئەمه بو مایکه که له بنچینهدا جیا بن، دنا مایه که له بنچینهدا تیکهال بن وەك چەند کەس به تیکهالی شتی بکرن، یا مایه به کەلهپوور بگاتەوه پیا، ئەوه بو مەبهستی جیانهبوونهوه ئەم ئەندازیه بهسه و دەتوانن له سامانی وادا هاوبهشی ئەنجام بدەن.

چوارەم مەرج: ئەوێه که هاوبهشەکان هەموویان ریگهی گەردان و تەسەرپوفیان پێبدری. ئەوێهه هیه تەسەرپوفی هاوبهش وەك تەسەرپوفی جێدار (وکیل) وایه، گەرکه بهرژمەندی هاوبهشایهتی رهچاو بکری، کهواته مامهله بهقەرزی، یا بهزەرەر، یا سهفهركرن بهومالهوه بهبی ریگهدانی هەموو هاوبهشەکان دروست نیه.

پینجەم مەرج: کاتی هاوبهشەکان مامهلهیان کردو قازانج پهیدا بوو، دەبی ئەو قازانجه دابهشکری له نیوانیان بهپیی ئەندازهی سهرمایهگهیان، خواه هاوبهشەکان ئەوێهه یهك ئیشیان کردبی یانه. چونکه ئەگەر بری له قازانجهکه بهخینه بری ئیشکردن، ئەوه مامهلهی هاوبهشی تیکهال و پیکهال دەبی لهگهڵ مامهلهی قازانج به هاوبهشی، کهپیی دهگوتری (قیراض) ئەمهیش قەدەغیه. دهی ئەگەر مەرجی ئەوێهان کرد که قازانج بهپیی مالهگهیان نهبی، یا زیان بهپیی مالهگهیان نهبی، ئەوه هاوبهشییهگهیان بهتاله. وەك گوتمان هاوبهشایهتی گرێدانیکی دروسته، هەرکام له هاوبهشەکان مافی ئەوێهان هیه هاوبهشییهکه ههلوەشینیتهوه، هەرکاتی ئارەزوو بکا، چونکه

هاوبهشى عهقدى ئىرفاقە، كەواتە: وەك جىندارى و وەكالتە دروستە،
 ھەروا مافى ئەوۋى ھەيە كە ھاوبەشەكەى لە كاربخاۋ عەزلى بكا،
 ھاوبەشى ھەل دەۋەشىتەۋە بە مردن، يا بەشىتى يا بەبى ھۈشى
 ھەموويان، يا ھەندىكيان. بزانن دەستى ھاوبەش لە سەرسامانى
 ھاوبەشەكەى دەستى ئەمانەت و دەستياكيە.

٢٢١) ھاوبەشى لە پشك و سەنەداتا:

ئەم جۆرە ھاوبەشىيە يا ئە چەند پشكىكدايە، يا ئە چەند سەنەدىكدايە،

جۆرى يەكەم دروستە، چونكە قازانچ و زيان لەم جۆرەدا بەپىي
 ئەندازەى مائەكانە، ھەرگەسەيان، بەشى خۆى لە قازانچ وەردەگرئ
 ھەروا بەشە زيانى خۆشى قەبوول دەگا.

بەلام جۆرى دوووم: كە برىتيە لە ھاوبەشى لە سەنەداتا دروست
 نيە، چونكە بنچىنەكەى لەسەر ئەۋەيە: كە خاۋەن كومپيالەكە ھەر
 لەسەر كومپيالەكەى خۆيەتى و لە ھەموو حالىكا مامەلەكەى خۆى بە
 تەۋاۋى دەۋىتەۋە، لە ھەمان كاتدا قازانچى بىرپاردراۋى خۆشى لەكاتى
 دىيارىكراۋى خۆيدا دەۋى، بەپىي كورتى و درىژى مەۋداى دىيارىكراۋ،
 ئىتر ھەقى نيە بەسەر ئەۋەۋە كە ئەو كومپانييە قازانچ دەگا يا زيان،
 دەى شتى وايش ھەق سوۋدەو بەر ئەو ياسايە دەكەۋى كە دەلى: ھەر
 قەرزى قازانچ بگەپەنى بە خاۋەن قەرزەكە ئەۋە دادەنرى بەسوو (رەبا).

٢٢٢) باسی جیداری، (واته وه کالهت):

بر: ته جرید / ٣ / ل ٩٣ ز: ٤٥).

جیداری له زمانا به وه دهگوترئ که کاری خۆت بسپیری به کهسێ تا ناگاداری و چاودیری بکا، ئەم نایه ته بهم واتهیه که دمفه رموی: {حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ - سورة آل عمران - ١٧٣/٣} واته: بهس خودامان به سهو خۆی پشت و پهناو ناگاداری چاکه. له عورفی شهرعیشدا ئه وهیه: کهسێ له ماوهی ژيانیدا ئیشی بداته دهستی کهسیکی تر له حیاتی ئه و بیکا له ماوهی ژيانیدا، دهبی ئیشه که لهوانه بی که جیدار بتوانی حیبه جیی بکا. سهر به لگهی جیداری ئەم نایه تهیه: {فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرْقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ - سورة الكهف - ١٩/١٨} واته: یهکی له خۆتان بهم پارهی زیوینه تانه وه بنیرن بۆ ناوشار ههتا خۆراگتان بۆ بکری. تا کۆتایی نایه ته که، ههروا ئه و فهرمووده یه شه، که عه مری کوری ئومه ییه ی ئه ل سه خری دهگێرپێته وه، که پیغه مبه ر (درووده خوا وه سه ربه) کردی به جیدار (وهکیل)ی خۆی ههتا قه بووئی نیکاحی ئوممو حه بیبه ی کچی ئه بو سوفیانی بۆ بکا، وه به لگهی تریش له م بابه ته ههیه، یهکی لهوانه یه کدهنگی و یه کگرتن و نیجماعی موسوڵمانانه له سه ر دروستبوونی جیداری.

مه رجه کانی:

مه رچی جیدارگر (موکل) ئه وهیه که ته سه پرووفی خۆی دروست بی له و ئیشه دا که جیداری بۆ دهگری، به هۆی ئه وه وه که به خودی خۆی خاوه ن مال بی، یا خود به هۆی هه قدار (ویلایه ت)ی شه رعییه وه به

سەرمائى مندالى خۆيەو ۋەك باوك و بايىر، كەۋاتە: دروست نىيە منال و شىت و نەقام بەبى فەرمى ھەقدارىيان جىدار بگرن لە ھىچ سەۋدايەكا، ھەروا بۇ كەسى لە ئىجرامدا بى دروست نىيە جىدار بگرى، ژنى بۇ مارە بكا، يا كچى بۇيدا بەشوو لەكاتى ئىجرامەكەدا، مەرجى جىدارىش ئەۋەيە كە بتوانى بە خودى خۆى ئەو ئىشە ئەنجامبدا كە تىايدا كراۋە بە جىدار، كەۋاتە: دروست نىيە منال و شىت و نەقام و حىجر لەسەر دانراو بگرىن بە جىدار، ياساى كوگر (ضابطە) لەم بارەيەو ئاۋايە: ھەرجى مروڤ بۇ خۆى دروست بى تەسەرۋى تىادا بكا، دروستە بۆشى كەلەو كارەدا ببى بە جىدار، يا بە جىدارگر. مەرجى ئىشە جىدار تياگىراۋەكەيش - كە پىى دەگوترى موۋەككەلوفىيى - چەند شتىكە:

يەكەم: ئەۋەيە كە ئەو شتەى كە جىدارى تيا دەگرى لە ژىر تەسەرۋى جىدار گرەكەدابى،

دوۋوم: ئەۋەيە ئەو ئىشە قابىل بى بۇ ئەۋە جىنشىنى تىادا بگرى. كەۋاتە: دروست نىيە جىدارگرتن بۇ بەندە گىيەك (عبادتىك) كە بە لەشبرى، ۋاتە: پەرسىش بە لەش، يا عىبادەتى بەدەنى، ۋەك نوپژو رۆژوو شتى ترى ۋا، چونكە مەبەست لەم جۆرە پەرسىشە ئەزموون و تافىكدنەۋەيە، شتى ۋايش دەبى بەندەخۆى پىى ھەلىسى، بەگردنى كەسىكى تر نايەتەجى، بەلام دروستە جىدار گرتن لە ھەجدا بۇ كەسى خۆى پەكى كەۋتبى، يا بۇ سەربرىنى ئازەلى قوربانى و ھەۋتم، ھەروا دروستە ۋەكىلگرتن لە زەكاتدان و زەكات ۋەرگرتندا، ھەروا لە گرتنى رۆژۋوى كەفارەتدا، چونكە ئەم چەند مەسەلەيە دەق ھەيە لە سەيارن كە دروستە جىداريان بۇ بگرى.

سىيەم: ئەۋەيە ئەۋ ئىشە لە ھەندى روۋدوۋە زانراۋبى (ۋاتە: مەعلوومبى) چۈنكە جىدارى لە شتى نەزانراۋدا دانامەزرى.

بىريارى جىدارى: ھۆكىمى ۋەكالىت:

جىدارى كاريكى ئىختىيارى ۋە خۆسەرپىشكىيە لە ھەردوۋ لاۋە. كەۋاتە: ھەموو كاتى ھەردوۋلا (ۋاتە: جىدارو جىدارگر) بۆيان ھەيە جىدارى ھەلۋەشىننەۋە، چۈنكە ھەر كەسەيان قازانجى خۇيان بە باشى دىزانو خۇيان سەرپىشكىن لە پاراستنى بەرژدوۋەندى خۇياندا كەۋاتە: ناچار ناگرىن كە بەپىچەۋانەى ھەزو مەبەستى رەۋاي خۇيانەۋە كار بىكەن، دىنا توۋشى زىيانىكى ئاشكرا دەبن، ياساى شەرعىش كە سەرچاۋى لە سۈننەتى ھەزرىت ھەلگىرتوۋە دەفەرمۇي: (نە زىان نە ۋەلامى زىان بە زىان!).

گرىدانى جىدارى (ۋاتە: ەقىدى ۋەكالىت) بە مردنى يەككىيان تىك دەچىۋ ھەل دەۋەشىتەۋە، چۈنكە گریدانە درۋستەكان، كە لەعورفى شەرەدا بېيان دەگوترى (العقود الجائزە) ھەموويان ئەمە ھالىانە، جا ھەر كاتى لايى لە دوۋ لاي گریدانەكە ئەھلىيەتى تەصەروۋف و شياۋى گەردان بېكىردنى نەما، خۋاي بەھۋى مردنەۋەبى، يا بەھۋى ھەرشىتىكى ترەۋەبى، ئىتر ئەۋ گریدانە تىك دەچى، كەۋاتە: جىدارى (ۋاتە: ۋەكالىت) ھەل دەۋەشىتەۋە بەشىتبوۋنى يەكى لە دوۋلايەنى گریدانەكە، كە برىتتىن لە جىدارو لە جىدارگر، ھەروا بەۋەشىش تىك دەچى كە مالىكەى جىدارى تيا گىراۋە لە مولكى جىدارگر دەرېچىۋ بىي بەھىنى لايەنىكى تر، ۋەك ئەۋە بىفروشى، يا بىكا بە ۋەقف.

جىدار ئەمىندارە:

جىدار دادەنرى ئەمىندار لەو شتەدا كە تىادا كراوہ بە
جىدار. كەواتە: ھەروەك چۆن ئەمىندار نابى بە دەستەبەرى مالى
سپاردە، جىدارىش نابى بە دەستەبەرى مالىكە، ئەگەر بەبى
كەمتەرخەمى جىدار مالىكە فەوتا، چونكە جىدارگر ئەوى كىردوۋە بە
ئەمىندارى خۆى، ئەمىندارىش دەستەبەر نىيە، لە بابەت فەوتانى
مالىكەيشەوۋە قسەى جىدار دەخوات، ھەروا لە بابەت ئەوۋەيشەوۋە كە بلى:
مالىكەم داۋەتەوۋە بە خاۋەنى!.

ئەمانە نەمۇنەن بۆكەمتەرخەمى: مالىكە بىرۋىش و بەر
لەوەرگىرنى بەھاكەى بىداتە دەست كىپار، يا بەبى رىگەپىدان شتەكە
بەكار بەيىنى، يا لە جىگەى نائەمىندا دايبىنى، كە حىرزى مىسل نەبى
واتە: جىگەى پاراستنى ئاساىى وىنەى خۆى نەبى.

كېرىن و فرۇشتىنى جىدار:

كەسى جىدارى كەسى بى بۆ فرۇشتىنى مال، جىدارىيەكەى بى
بەندو مەرج بى، دروست نىيە بۆى كەمال بىرۋىش بە غەيرى پارەى
نەختىنەى ئەو ولاتە، يا بەقەرەز، يا بەزەرەرى زۆر (واتە: بەغوبنى
فاحىش) زەرەرى زۆر ئەوۋىيە كە ئەو جۆرە زىانە لەبەر ئەوۋى زىانىكى
قورسى ناقۇلايە، بە زۆرى لە توانادا نىيە. بۆيە دەلىين دەبى ئاۋا
بىفرۇشى، چونكە عورف ئەوۋە دەگەيەنى، دەى ھەرشتىكىش كە عورف
بەلگە بى، با بەگوتنىش نە گوترى، دەلالەتى عورف لەسەرى، لە جىگەى

گوتنيه تي به دهم! ئايا نابىنى ھەركاتى كېيارو فروشيەر گرېدانىكى بى
مەرجو بەندىيان ئەنجامدا دەبېردى بەسەر بەھاي نەختو نەختى
(نەقدى) ئەو ولاتەدا.

(فروشتن بە بە جىدار خۇي و بېياردان (اقرار) لەسەر ئەو كەسەي
کردوويە تي بە جىدارى خۇي):

دروست نيه بو ئەو كەسەي كە كراوہ بە جىدار بو فروشتنى
مالى، ئەو مالە بفرۆش بەخۇي، يا بەمندالى نا بالعى خۇي، لەبەر ئەم
دوو ھۆيە.

يەكەم: بەپى عورفو باوى پەسەندى ناو كۆمەل، جىدار مافى
ئەوھى نيه ئەو شتە بکړى بو خۇي.

دووم: ھەموو كەسى بە سروشت ھەزدەكا شت بە ھەرزان بکړى
بو خۇي، ئەمەيش بە پىچەوانەي مەبەستى جىدارگرە، چونكە ئەو
دەيەوى بەو پەرى قازانجەوہ مالەكەي بفرۆش، دەي ئەم دوو مەبەست و
ئارەزووھيش دژى يەكترن، بەھىچ جوړى يەك ناگرن. ئيقرارکردنیش
لەسەر جىدارگرەكەي لەبەر ئەوہ دانامەزى، چونكە شتى وا ئيقرارە بە
شتى كەھى ئەو نيه، مالى خەلكيش بە بېياردانى غەيرى خاوەنەكەي
نابى بەھى كەس، لە ئيقراريشدا كېين و فروشتن لەم بارەيەوہ يەكسانن و
بېياردانى جىدار لەسەر جىدارگر لە ھىچياندا بايەخى نيه.

(۲۲۳) باسی پیلینان (اقران):

پښ لښان له زمانی عهده بډا پښی دهگوتری ئیقرار، ئیقراریش واته: دیان پیدانان و چه سپاندن و برپار له سهردان، له شهرعی شهریفیشدا بریتیه له وه که سی پښ له مافی که سیکی تر بنی و ددانی پیابن که نه و هغه له سهریه تی. سهریه لکه له مبابه ته دا نامه ی خواو ریبازی ره بهرو یه گگرتنی نه ته وه ی ئیسلامه. زاتی پاک و پیروز دهغه رموی: {كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ - سورة النساء - ۱۳۵/۴} واته: نه ی کومه ئی برپواداران! زور به باشی پابه ندی ره تارکردن به عه داله ت بن، که بریتیه له وه به موو له حق لانه دهن، هه موو کاتی شایه تی حق بدن، ساخ له بهر ره زای خودا، ته نانه ت نه گهر شایه تی له خوشتان بدن دهبی شایه تی حق بدن. ده ی شایه تی له خودان بریتیه له پیلینان و ددانان به و هغه ی که واهه سهرت. له ریبازی ره به ریشدا دهغه رموی: پیاوی چوو بو خرمه تی چه زره ت پرسیاری هه بوو، به شی له وه لاهه که ی پیغه مبه ر (درووه خواو له سهرت) له و مه سه له یه دا نه مه بوو: گوره که ت سه د داری چه ددی ئی دهری و سالیکیش دوور ده خریته وه و ره نه ده گری. نه ی ئونه یس! تویش هه لسه برپو بولای ژنه که ی نه م پیاوه که ده ئین له گهل کوری نه م پیاوه ی تر دا داوین پیسیان کردووه، نه گهر هاتوو چوووه ژیری و دانینا به ئیشه که داو پیی له تاوانی خوی نا نه واه به رده بارانی بکه. (نه م فهرمووده یه به دوورو دریژی شه یخان گیراویانه ته وه) نه مانه به لکه ی نه قلی بوون بو باسه که، به لکه ی عه قلیش له سهری هه یه که نه مه یه: له

شۈيىن شايەتيدان لەسەر پېلىنن دروست بى، دەبى پېلىنن خۇي باشتى
دروست بى.

بەشەكانى پېلىنن:

پېلىنن دوو چەشنى ھەيە يەكەميان ئەوھەيە كە ددان بى
بەوھدا كە ھەقىكى خۇي لەسەر، وەك بېچىتە ژىر ئەوھ كە شايستەي
دارى ھەددە، لەبەر ئەوھ كە داوينپىسى كىردو، يا بادەي نۆشيو، يا
دزى كىردو، شايستەي تۆلەي دزىيە. لەم چەشنىيانا ئەگەر لە پېش
تۆلە لىوەرگرتندا پەشيمان بوو ئەوھ پەشيمانبوونەوھەي دروستەو
تۆلەو سزاكەي لە كۆل دەكەوي، بەپىي ئەم فەرموودەيەي پېغەمبەر
(مروودى خوا لەسەر بى): ھەتا بۇتان دەكرى، ئەگەر بەكۆلكە مەھانەيەكېش بوو،
يا بەبۆرە گۇمانىك بوو ھەددى شەرى، ھەر ھەددى بى، لە كۆل
موسولمانان بىكەنەوھ. دەي پەشيمانبوونەوھەي لە پېلىنن دادەنرى بە
شوبھەو گومانكردن لە راستىي پېلىننەكەي، چونكە ھەل دەگرى
پېلىننەكەي درۆبىو پەشيمانبوونەوھەي راستىي. بەپىي ئەم
فەرموودەيەي تىرىش: ماعىز ھاتە خىزمەتى ھەزرىت (مروودى خوا لەسەر بى)
ھەزىكرد: كە داوينپىسى كىردو، پېغەمبەر (مروودى خوا لەسەر بى) وەلامى
نەدايەوھ. فەرموودەكە درىژە، لە دوايىدا پېغەمبەر (مروودى خوا لەسەر بى)
ويستى كە بيانوى بۇ بدۆزىتەوھەي واز لەو قسانە بھىنى كە دەيانكا،
لەبەر ئەوھ پىي فەرموو: ئەوھ شىت بووى؟ لە گىرپانەوھەيەكا: رەنگە ھەر
ماچت كىردى، يا نوقورچت لىگرتىي يا تەماشايىت كىردى؟ دەي بە پىي
ئەم فەرموودەيە ئەگەر پەشيمان بوونەوھەي لە قەسەي خۇي لە پاش

پيلينان سوودی نه بوايه، پيغه مېهر (دروود وخواه له سهرې) به بې هووده چوڼ ريگه ی بؤ خوش ده کرد، هه تا له فظ بگوړئ و له توله که خو ی رزگار بکا! وه لې بزائن په شيمان بوونه وه له پيلينان له دزيتی سووده که ی نه وه يه ده ست برين له کوډ ده خا که مافي خوايه، به لام گه رانه وه ی ماله که بؤ خاوه نی له کوډ ناخا، چونکه نه ويان مافي مروقه، حه قی ناده مييه. چه شنی دووهمی پيلينان: پيلينانه له مافي ناده ميزادئ به سهر پيلينه روه، له م جوړه يانا له پاش پيلينان په شيمان بوونه وه لی بی هووده يه و سوودی نيه، وه ک پيلينان له بوختان کردن و شتی و، جياوازی نيوانی ئەم دوو مافه به ميه: مافي خوا له سهر بناغه ی چاو ليپوشي دامه زراوه، به پيچه وانه ی مافي ناده مييه وه، چونکه ئەم بناغه که ی له سهر گيری و رژديه، خه لک سوورن له سهر مافي خويان.

مهرجه کانی پيلينان:

پيلينان به م چوار مهرجه داده مزرئ:

يه که م: ره سیده بوون، واته: بالقبوون.

دووه م: هو ش، به م پييه پيلينانی منال و شيت دانامه زري، چونکه مافي ته صه روفيان نيه، که سيکيش بوورابيت هوه يا به هو ی مه هانه يه کی ره واه هو ش نه مابي له ريزی شيت داده نري.

سييه م: ده بې پيلينان به ناره زووی پيلينه ر خو ی بی، نه ک به زوره ملی بی، که واته پيلينانی زورليکراو دانامه زري، چونکه له شوين پيلينان له کفرو کفر کردن له ژير زه بری زورليک رندا دانامه زري و

بایه‌خی نه‌بی، به مهرجی له دله‌وه باوه‌ری دامه‌زراوبی، ئیتر چۆن پیلینان له‌شتی تر، که له کفرکردن بی گرنگی تره، داده‌مه‌زری.

چوارهم: فامیده‌یی (روشد) نه‌گهر پیلینانه‌که له‌سه‌ر مال بوو، نه‌وه پیلینانی نه‌فام (سه‌فیه) له‌مال دانامه‌زری، دنا حیجر نانه‌سه‌ر سوودی نامینی. نه‌مه به‌پیی رواله‌تی بریاری شهرع وایه، که پیلینانی حیجر له‌سه‌ر دانراو، به ظاهیری شهرع، دانامه‌زری دنا له‌لای خوا به‌برسیاره، نه‌گهر له‌راستیا پیلینانه‌که‌ی ته‌واو بوو نه‌وه له‌سه‌ریه‌تی که حیجره‌که‌ی له‌سه‌ر نه‌ما نه‌و مافه جیبه‌جی بکا. وه‌کی تر نه‌م جوړه پیلینانه‌ی ئی وهرده‌گیری: پیلینان له‌شیاوی بو حه‌ددی شهرعی، یا پیلینان له‌ته‌لاق و ژن خولعکردن و ظیهارکردن له‌گه‌ل ژندا، چونکه نه‌م جوړه شته په‌یوه‌ندی به‌سامانه‌وه نیه، هه‌روا بریاری پیلینانی که‌سی حیجری له‌سه‌ر بی له‌عیباداتدا وه‌ک بریاری فامیده (ره‌شید) وایه داده‌مه‌زری.

پیلینان له‌شتی نامه‌علووم:

پیلینان له‌شتی دیارینه‌گراو (مه‌جه‌وول) داده‌مه‌زری، بو روونکردنه‌وه‌ی نه‌و شته قسه‌ی پیلینه‌ر وهرده‌گیری، وه به‌هه‌رجی مانای لیبداته‌وه، به مهرجی دابنری به‌مال (هه‌ر چه‌نده که‌میشبی) لیی قه‌بوول ده‌کری، هه‌روا نه‌گهر مه‌عنایشی لیبداته‌وه به‌شتیکی بیسی واکه له‌چه‌شنی مال نه‌بی، به‌لام راگرتنی دروستی، وه‌ک سه‌گی پاس یا وه‌ک ته‌پاله‌و په‌ین، چونکه نه‌م جوړه شتانه‌یش بردنیان به‌به‌لاش دروست نه‌به‌لام قوبوول ناکری که واتای ئی بداته‌وه به‌شتیکی بیسی واکه

که راگرتنی دروست نه‌بئ، وهك بهرازو سه‌گی بئ سوود، که به‌که‌لکی راوو پاسکردن نه‌یه‌ت، گوتراویشه: ئەم روونکردنه‌وه‌ی دواوه‌یشی لی وهرده‌گیرئ، چونکه بهرازو سه‌گی بئ سوودیش بهشت حلیبن.

چهرتکردن له پیلینان:

دروسته جیاکردنه‌وه‌و چهرتکردن لهو شته‌ی که پئی لئناوه، هه‌روا چهرتکردن (واته: ئیستیسنه) له غه‌یری پیلینانیشتا دروسته، چونکه چهرتکردن له قورئان و له زماندا زۆر رووی داوه، جا ئە‌گه‌ر چهرتکردنه‌که به‌وشه‌ی پیرۆزی (ان شاء الله) بئ ئە‌وه به‌وه نابئ به پیلینهر، وهك ئە‌وه بلئ: خوا چه‌زکا سه‌د دیناری فیساره‌که‌سم له‌سه‌ره چونکه ئە‌مه پیلینانی ته‌واو نیه، سه‌ره‌رای ئە‌وه‌یش ئە‌م جو‌ره گوته‌یه پئویستکردنی شته له ئاینده‌دا، پیلینانیش هه‌والدانه له کاریکی رابوو‌ردوو، که‌واته ئە‌م دوو شته به پێچه‌وانه‌ی یه‌که‌ره‌وه‌ن و یه‌ك ناگرن. هه‌موو کاتئ بناغه‌ی کاریش له‌سه‌ر ئە‌وه‌یه که ئە‌ستۆ خالییه له مافی ئە‌م و ئە‌و هه‌تا به‌لگه راست ده‌کرێته‌وه. مه‌رجی چهرتکردنیش ئە‌وه‌یه که بلکئ (واته متصل بئ) به پیلینانه‌که‌وه، به‌پئی عاده‌ت، که‌واته به‌ینکه‌وتن به‌هۆی ئە‌م شتانه‌وه زیانی نیه: به راوه‌ستانی هه‌ناسه‌دان و به‌گرتنی زمان، که کابرا زمان بگرئ و قسه‌ی به ئاسانی بۆ نه‌کرئ، یا زمانی ته‌ته‌له‌ بکا، یا به‌باشی گۆنه‌کا، یا به‌هۆی کۆکه‌و بژمه‌وه به‌ینی بکه‌وئ، پیلینان له‌کاتی ساخی و له‌کاتی نه‌خۆشیدا چۆنیه‌که له‌کاتی ته‌ندروستیدا دامه‌زرانه‌که‌ی دیاره‌و ئاشکرایه‌و به‌لگه‌ی رۆشنی له‌سه‌ره، له‌کاتی نه‌خۆشیشدا ده‌لێین: ئە‌گه‌ر پیلینانه‌که‌ی قازانجی بیانی تیادا بوو،

ئەو ۋەك كاتى لەش ساغى دادمەزرى، بۇ بەرژەۋەندى كەلەپوور
گربوو، ئەۋىش ھەردادەمەزرى، چونكە ئەگەر لەكاتى وادا درۆزنىش واز
لە درۆ دىنى و قسەى راست دەكا، بەدكارىش تەۋبە دەكاو دەگەرپتەۋەو
لايەنى حەق دەگرى، ئىتر چۆن ئەم كابراى پىلپىنەرە لەم كاتە ناسكەدا
ناھەقى دەكا؟ ھەيشە دەلئ: پىلپىنانى كاتى نەخۆشى دانامەزرى، چونكە
رپى تى دەچى كە مەبەستى بى بەشكردى ھەندى لە كەلەپووربەرەكان
بى!

۲۲۴) باسى خواستەمەنى (عارىيە):

لە زماندا برىتتىيە لەۋە كە بەبەلاش كەسى بىي بە خاۋەنى
قازانجى، لە شەرعدا برىتتىيە لە گرېدانى كە دەبى بەھۋى ئەۋە كەسى
سوود لە شتىكى حەلال ۋەربگرى بۇ ماۋەيى، بە مەرچى شتەكە ۋەك
خۇى بىيىنى، ۋە لەكاتى پىۋىستدا شتەكە بداتەۋە بە خاۋەنى!

سەربەلگەكەى ئەم ئايەتەيە: (ويمنعون الماعون) مەبەست لەم
ئايەتە ھەر شەكرىنە لەۋ كەسانە كە ئەو جۆرە شتانە لە دەرو دراوسى
قەدەغە دەكەن، كە بوۋە بە باۋ دەرو دراوسى ئەو جۆرە شتانە لەناۋ
خۇياندا لەيەكترى دەخوازن بۇ ماۋەيى. لە رىيازى رەھبەرىشدا ھەيە
دەفەرمۇي: لە رۆزى غەزاي خەيبەردا پىغەمبەرى خوا (ۋرۋودە خواۋ لەسەربە)
زىيەيەكى خواست لە صەفوانى كورى ئومەييە، كەچى صەفوان گوتى:
ئەۋە لىم زەۋت دەكەى ئەى موحەممەد؟ فەرموۋى: نەخىر من چۆن
شت زەۋت دەكەم، بەلگۈۋ بە خواستەمەنى ۋەرى دەگرم، دەستەبەرىشى

دهكهم كه وهك خوۋى بيگپر مهوه بوټ. (ئه‌بو داوودو نه‌سائى و حاكم گپر او يانه‌ته‌وه). ئيبنو صه‌بباغ يه‌ك ده‌نگى و يه‌كگرتنى له‌سه‌ر ئه‌وه: كه خواسته‌مه‌نى سونه‌ته راگويز (نه‌قل) كردووه.

مه‌رجه‌كانى دامه‌زرانى:

خواستن به‌م مه‌رجانه داده‌مه‌زرى:

يه‌كه‌م: ئه‌وه‌يه كه مال لى خوازراو شايسته‌يى و نه‌هلييه‌تى هه‌بى بو شت به‌خشين و پياوه‌تيكردن، كه‌واته دروست نيه منال و شيت و نه‌قامى حيجر له سه‌ردانراو مال بدن به كه‌سى به‌خواسته‌مه‌نى.

دووهم: ئه‌وه‌يه كه قازانجى شته‌خوازراوه‌كه هى مال لى‌خوازراوه‌كه‌بى، كه‌واته: دروسته به‌كريگر به كريگراره‌كه بدا به‌كه‌سى به خواسته‌مه‌نى، چونكه خوۋى خاوه‌نى قازانجه‌كه‌يه‌تى، به‌لام مال خواز ئه‌و مافه‌ى بو نيه، چونكه ئه‌م خاوه‌نى قازانجى مال‌كه نيه، ته‌نيا بو ئه‌م ره‌واكراوه كه قازانج له‌و مال‌ه وهر‌بگري و به‌س، له‌حالى وايشدا هه‌قى ئه‌وه‌ى نيه كه ئه‌و‌يش قازانجى مال‌ه‌كه بو كه‌سيكى تر ره‌وا بكا، به‌پيى ئه‌م به‌لگه‌يه: ميوان مافى ئه‌وه‌ى نيه كه ئه‌و شته‌ى دانراوه بو ئه‌و ره‌واى بكا بو كه‌سيكى تر، هه‌تا هه‌قى ئه‌وه‌ى نيه كه هه‌نديكى دهر‌خواردى پشيله‌و شتى وا بدا.

سپيه‌م: ئه‌وه‌يه شته‌ خوازراوه‌كه به سوودبى، كه‌واته شتى بى سوود نادري به خواستن، وه‌ك به عاريه‌دانى جاشيكي تور كه هيشتا نه‌خراپيته زير بار، چونكه له‌كاتى وادا مه‌به‌ست له خواستن كه قازانج وهر‌گرتنه له خوازراوه‌كه دمفه‌وتى!.

چوارهم: نهومیه که دهبی ماله خوازراوه که له بهرجاوه واته: عهینه که ی بمینیته وه له پاش سوود لی وهرگرتن، وهک چهرخ و دستارو جل و بهرگو و نامرازو که رهسته و نامیر، که واته: شتی قازانجه که ی به سرابی به فهوتانیه وه، وهک مؤم بۆ سووتان و نان و چیشت و بۆ خواردن و سابوون بۆ شت پیشوردن، شتی وا خواستنی دروست نیه و دانامه زری، ههروا ههرشتی له م بابته بی، چونکه خوازراو دهبی عهینه که ی بمینی و له پاش قازانجی شهرعی لی وهرگتن بدریته وه به خاوه نه که ی.

خواستهمه نی به بی مهرج و به ندو به مهرج و به ندیش دروسته :

مال لی خوازراو بۆی ههیه که خوازراوه که رهوا ببینی بۆ مالخواز به بی مهرج و به ند، وه کاتی بۆ دیاری نهکا، ههروا بۆی ههیه که کاتی بۆ دیاری بکا، ههر وهک بۆی ههیه له هه موو کاتیکا داوی خوازراوه که بکاته وه وهری بگریته وه، چونکه خواسته مه نی گریدانی دروسته، ئهم جوړه گریدانه ییش وهک له پیشه وه گوتمان بۆی ههیه ههرکاتی ئارهزوو بکا کو تایی پیبھینی. له راستیدا نه گهر ریگهی خاوه نه که ی نه دهین که ههرکاتی ویستی ماله که ی وهر بگریته وه کار سهرده کیشتی بۆ نه وه که مهردووم خو لهم جوړه پیاوه تی و یارمه تییه جوانه به دزنه وه، لهم کاتانه ییشدا خواستن به تال ده بیته وه: به مردنی لیخوازراو، یا به شیتبوونی، یا به حیجر له سهردانانی، ههروا به مردنی خوازه ر (مستعیر: مالخواز) میراتبه ره گانی مالخواز مافی نه وه یان نیه خواسته مه نییه که به کار به یین، دنا کریی عاده تی یان ده که ویته سهر له گهل مه سرفی بردنه وه یدا، زیاد له وه کونا هباریش ده بن.

دهسته بهری خواسته مه‌نی:

خودی مائه‌خواز او ده‌که، نه‌گه‌ر به‌هۆی کارپیکردنیکی واوه‌که ریگه‌ی پی نه‌درابوو فه‌وتا، نه‌وه مائه‌خواز ده‌بی به‌ دهسته‌به‌رو ده‌بی بیبژیری، به‌پی فه‌رمووده‌که‌ی سه‌فوان که له سه‌ره‌تای باسه‌که‌وه رابورد، له‌به‌ر نه‌وه‌یش چونکه مائه‌و مائیش ده‌بی بدریته‌وه به‌ خاوه‌نی، جا له‌کاتی فه‌وتانه‌که‌یدا به‌هاکه‌ی چه‌ندی به‌پی نرخ‌ی رۆزی فه‌وتانی ده‌بی نه‌وه‌نده بدری به‌ خاوه‌نه‌که‌ی به‌لام نه‌گه‌ر به‌هۆی کارپیکرنی ری پی دراوه‌وه فه‌وتا، نه‌وه نابی به‌ جه‌سته‌به‌ر، وه‌ک نه‌وه جل و به‌رگ به‌هۆی له‌به‌رکردنه‌وه بدری و بپرو، یا وه‌ک نه‌وه ولاخ به‌هۆی سواری پی‌کردنه‌وه عه‌ی‌داربی.

٢٢٥) زه‌وتکردن (غه‌صب):

زه‌وتکردن تاوانیکی گه‌لی گه‌وره‌یه، له‌ گونا‌هه‌ هه‌ره‌ گه‌وره‌کانه‌و ده‌بی به‌هۆی رق و توور‌ه‌بوونی خوا. سه‌ربه‌لگه‌ی چه‌رامکردنی نه‌م فه‌رمایشته‌ی یه‌زدانی پا‌که: {وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ - سورة البقرة - ١٨٨/٢} واته: له‌ناو خۆتاندا مائی یه‌کتری به‌نا‌هه‌ق مه‌خۆن. هه‌روا نه‌م ئایه‌ته‌یه که دم‌فه‌رموی: {وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ، الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَّزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ - سورة المطففين - ٨٣ / ١-٣}. سه‌ر به‌لگه‌ی چه‌راکردنیشی له‌ ریبازی ره‌به‌ردا نه‌م فه‌رمووده‌یه‌تی (مرووده‌خواه له‌سه‌ربه‌): سه‌رو مال و نامووستان به‌بی چه‌قیکی شه‌رعی به‌ یه‌کتری چه‌رامه، وه‌ک

چون ریزشکاندنی ئەم رۆژه پیرۆزەتان، که رۆژی عەرەفەیه، لەم مانگە پیرۆزەتان، که مانگی قوربانە، بە تاییبەتی لەم شارە پیرۆزەیشتان، کەشاری مەککەیه زۆر زۆر حەرامە ناوا خوین و مال و نامووسیشتان، بەبێ حەقیکی شەری بەیەکتری حەرامە (شەیخان)

زەوتکردن لە شەرعدا بریتییە لەوە کەسێ بە زەبری زۆر، بە ناهەق مافی کەسێکی تر داگیر بکا، لەسەر شیوەی دەسدریزی، وەک ئەوە کە نەهێڵێ کەسێ لە شوینیکا دابنیشێ کە مافی خوێ بێ لەو شوینەدا دابنیشێ، وەک دانیشتنی قەراخ رێگەو ناو مەزگەوت، یا وەک ئەوە دەست بگرێ بەسەر زەوی و زاریدا، یا بەسەر سامانیدا بە ناهەق. ئەوەندە هەیه ئەگەر مائی موسوڵمانێ لەلای کافرێکی جەنگی بوو، یا لەلای موسوڵمانێکی زەوت کەربوو، ئەم بەزەبر لێی سەندەووە دایەو بە خاوەنی ئەوە بە زەوتکردن دانانری. زەوتکردن لە زماندا بریتییە لە بردنی شتی، بە ئاشکرا بە زەبری زۆر، چونکە ئەگەر بەنهیینی بیبا ئەوە دزییە، بە مەرجێ لە جێگەی ئاسایی وێنە خۆیدا دانرابێ، ئەگەر لەسەر شیوەی رەقەبەری و وجود نەزانین بردی ئەوە شەر پێفرۆشتنە، ئەگەر لەسەر شیوەی دەست بەسەرداگرتن و داگیرکردن بردی ئەوە لێفراندن (اختلاس)ە. ئەگەر بە دەست پیسی بردی ئەوە گەندەکاری و ناپاکییە لە سپاردەو ئەمانەت. داگیرکردنی هەرشتی بەپیتی ئەو شتە خۆیەتی. دەی ئەگەر کەسێ بەبێ رێگەپێدانی خاوەنی، لەسەر بەرەوی کەسێ دابنیشێ ئەوە زەوتکەرە، یا کەسێ بپرواتە ناو مائی و خاوەنەکە لێ دەربکا ئەوە زەوتکەرە، هەتا ئەگەر بچیتە ناو خانووێکی چۆلێش بە

نیازی داگیرکردنی هەر زهوتکه‌ره، یا که‌سێ سواری و لا‌خی که‌سێ بی، یا نه‌هێلێ خۆی سوودی ئێ و مر‌ب‌گری هه‌ر زهوتکه‌ره.

ههركاتيكيش زهوتكردن چهسپاوو ئيسپات بوو دهبي دهسبه جي رهي بكاتهوه بو خاوهني، ئهگهرجي به چهند قاتي نرخی زهوتكراوهكه زياني لي كهوتووه بههوي پيژاردنهوه، وه مهسرهفي دانهوهيش لهسهر زهوتكهره، با زور زوري شي تيجي، ههروهه پيوسته تولهي ناتهواوي و عهيبداري زهوتكراو بدا، واته: ئهرشو زهدهبژيري لهسهر زهوتكهره. زهدهبژيري (كه بهعهربي پي دهئين: ئهرش) بريتييه له بهاي فهرقي نيواني ئهوشته به ساغي و ئهوشته به نهنگداري تولهي ناتهواويشي پي دهگوتري.

جا خواي نهو ناتهواوييه له سيفه تدا بئ، وډك نهو نه ژده لکه له کاتي زه وټکر دنا ځه له وېووه و ئیستا له رېووه، یا له زاتو خودی زه وټکراو ځه دابی، وډك نهو له کاتي زه وټکر دندا ساغ بئ و له ووه دوا شکابی.

٢٢٦) باسی هه لگرتنه وه (شوفعه):

بر: ته جرید/ ۳۷ - ۷۲ - ۴۱.

شوفعه له زمانى عه ره بدا به مانا خو به هیز کردن و گو مه کی
کردنه، چونکه به و و مرگرتنه خو به هیز دهکا، له کوردیدا پیی دهگوترئ
بهش هه لگرتنه وه، له شهرعى شهرىفا بریتیه له وه – بهشه مولکی
هاوبه شکی کۆن که به راهر بهشتی دایبیتی به که سیکى تازه به زۆر

نہ هیئرئ که ببئ بهی ئم که سه تازهیهو بکری به مولکی هاوبهشی
 خاوه نه پیشووه کهی، له بهر نه هیشتنی روودانی ئه و زیانهی که له
 هاوبهشییه تازهیهوه پهیدا دهی، بهو مهرجه که ئه و ملکه قابیلی
 دابهشکردن بی، به لام قابیلی گواستنهوه نهی. سهر به لگهی
 چه سپوون و سو بووتی به شهه لگرتنهوه ئم فهرموودهی شه یخهینه:
 پیغه مبهر (هر ووه خوا له سهر به) شوفعه (بهشی هاوبهش هه لگرتنهوه) ی داناوه،
 له هه موو شتی که هاوبهش بی و هیشتا دابهش نه کرابی، به لام ئه گهر
 شته که جیاکرایه ووه سنوور دانراو توخوب نیشانه کراو ریگه و بان دیاری
 کرا ئیتر ههقی شوفعهی به سهر ووه نامینی) له گیرانه ویه کا دهره رموی:
 (له زهوی و زاردا، یا له جیگه و شویندا، یا له باخدا).

مه رچی دامه زراندی - بهش هه لگرتنهوه - شوفعه:

یه کهم: دهی مولکه که هاوبهشی ته وای بی، له سهر شیوهی
 تیکرای، واته: تیکرای مولکه که هی تیکرای هاوبه شهکان بی. بهم و دزعه
 له عهره پیدا ده گوتری: (علی وجه الشیوع) که واته: شوفعه بو دراوسئ
 نیه، گهرچی له و ده پیش هاوبه شیش بوو بی له و مولکه دا، به پیی
 فهرمووده کهی پیشه ووهی بوخاری که ئه ووهی تیا دا بوو: ئه گهر
 جیاکرایه ووه سنوور دیاریکرا.. ئیتر ههقی شوفعهی به سهر ووه نامینی.

دووهم: دهی مولکی بی قوبوولی دابهشکردن بکا، وهك پارچه
 زهوییهك، یا خانوویهك، به لام شتی که قابیلی دابهشکردن نهی، وهك
 شمشیر و شتی وا، شوفعه ههلا ناگری.

سپیهه: ملکیکی و نه بی نه گهر دابهش کرا فازانجه کی
هه لوه شپته وه، وهک دووکانیکی بچکوله، یا گهرماوی که بهش نهکا که
بکری به دوو گهرماو.

چوارهم: ده بی مولکیکی وایی که نه گویرزپته وه، وهک زهوی و
خانوو، شوفعه نیه له شتی گویرزاوه دا، چونکه خوشه ویست (درووده خواه
له سربه) ده فهرمووی: شوفعه بهس له جیگه و شوین و باخدا هه یه. دارو
درهخت و دیواریش پاشکوی زهوی و جیگه و شوینن. چونکه فهرمووده که
وشه ی جیگه و شوین و وشه ی باخی تیادایه، به وشه ی جیگه و شوین
خانوو شتی و به دهرگه وی، به وشه ی باخیش دارو درهخت بهر ده که وی،
ههرشتیکیش له کاتی فروشتندا به بی ناو هیان بهر فروشتنه که بکه وی
ههروا، وهک دهرگاو رهفه و په نجه رهو شتی تری له م بابه ته. به لام نه گهر
دارو پهردوو و درهخت به ته نه خویان فروشران نه وه شوفعه یان تیادا
نیه، چونکه له م کاته دا گویرزاوه ن.

پینجهه: ده بی مولکه که هیشتا بهش نه گرابی و سنووری بو دیاری
نه گرابی، دنا به پیی فهرمووده که پی شوو مافی هه لگرتنه وهی تیادا
نامینن.

جا ههر کاتی مافی به شه لگرتنه وه بو که سی دامه زرا نه وه
هاوبه شی شوفعه وهرگره و ده توانی فروشره که بهو به هایه ی که پیی
فروشره هه لگرتنه وه، جا خوا نه و به هایه قهرزی، یا نهخت بی.
داواکردنی مافی هه لگرتنه وه (واته: حه قی شوفعه) ده بی ده سبه جی بی،
به پیی نه م فهرمووده یه خوشه ویست (درووده خواه له سربه): (الشفعة کحل

العقال). (رواه ابن ماجه بسند ضعيف). واته: وهك چۆن وشتري تهرا نه شكيله كه ي بکړي ته وه، نه گهر گورج جل هوی نه گيرئ د پرواو له دهست د درده چي شوفعه ي ش ناوايه. به ي س نه دو رسته ي ش له کتبه کاني فيقه دا حه ديس ي ه يه ده لي: شوفعه حه ق ي کي ره وای نه و کسه يه که به زووي ي په لاماري بداو بي قو ز ي ته وه. نه م فه رمو وده يه ده قه که ي ناوايه: (الشفعة لمن واثبها) له بهر نه م به لگه يه ي ش: شوفعه مافي که بو نه ه ي ش تني نه گهري زي ان په يدا بو وه، که واته ده بي ده سبه چي بي، ريک وهك گه رانه وه ي فرو ش راو بو سهر خاوه ني به ه و ي ده رکه و تني نه نگيه وه. گوتراو ي شه: نه گهر په له ي شي لي نه کا مافي نافه و تي. حه ديس ي يه که م ي ش نه م قسانه ي له باره وه کراوه: ني بنو حيببان ده فه رموي: بي سهر چا وه يه، نه بو زورعه ده فه رموي: مونکهره، به يه ه ق ي ده فه رموي: سابت نه بو وه که حه ديسه يانا. نه گهر هر به شيک له مائي هاو به ش درا له ماره يي ژندا، نه و پشکه به شوفعه ودر ده گير ي ته وه، له با تي نه وه (مه رولمي تل) ددر ي به ژنه ماره بر او ده که له سهر نه و پشکه، نه گهر کو مه ليک هاو به ش بوون له مائي کا، هاو به شي کيان به شي خوي فرو ش ت، نه وه هاو به شه کاني تر هر که سه يان بو ي ه يه که به ي ي نه ن دا زه ي به شي خوي له پشکه فرو ش راو ده که شوفعه ودر بگري.

٢٢٧) باسي قازانچ به هاو به شي (قراض):

قازانچ به هاو به شي، يا قازانچ به شه راکه ت له عه ره بي دا ي ي ده گوتري (قراض) يا (مضاربة) نه م دوو زار او وه له م شو ي نه دا به يه ك

واتان. (قراض) له (قهرض) دا ریژراوه، که بهمانا لیځرتاندن و لیږپنه، چونکه خاوهن مال پارچهیی له ماله‌که‌ی داده‌برئ و حیای ده‌کاته‌وه و بازرگانی و مامه‌ل‌ه‌ی پی‌وه ده‌کا، له هه‌مان کاتدا پارچه‌یه‌کیش له قازانجه‌که‌ی داده‌برئ.

له شه‌رعیشدا: عه‌قدیکه له‌سهر نه‌قد، ئیشکه‌ره‌که به‌و پاره‌یه‌وه سه‌وداو مامه‌ل‌ه‌و بازرگانی ده‌کاو، قازانج به‌پی‌ی مهرج ناوکویی ده‌بی له نیوانی ئیشکه‌رو خاوهن ماله‌که‌دا. سهر به‌لگه‌ی ئه‌م باسی قازانج به‌هاوبه‌شیه‌ی ئه‌م قهرمووده‌یه‌یه: حه‌زهرت (دروود خوا له‌سهر به‌) مالی له خه‌دیجه وهرگرتو به قازانج به‌شه‌راکه‌ت ئیشی پی‌وه کردو بردی بو شام بو بازرگانی. هاوړپیانی پیغه‌مبه‌ر (دروود خوا له‌سهر پیغه‌مبه‌رو رهاو خوا له پاراله) له‌سهر ره‌وایی قازانج به‌هاوبه‌شی یه‌کیان گرتووه.

مه‌رجه‌کانی:

چه‌ند مه‌رجی هه‌یه بو دامه‌زرانی قازانج به‌هاوبه‌شی:

یه‌که‌م: ده‌بی ماله‌که پاره‌ی سکه لیډراوې، که‌واته قازانج به‌هاوبه‌شی دروست نیه له‌سهر شووشی زی‌رو زیو، یا به‌خشی ژنان، یا له‌سهر سامانی بازرگانی.

دووه‌م: ده‌بی ئیشکه‌ره‌که (واته: عامیله‌که) ریگه‌ی ده‌ستی له ئیشکردندا نه‌گیرئ و به‌ری ته‌سه‌روفي به‌ره‌للای، سه‌وداو مامه‌ل‌ه‌ به‌ نازادی بکا، چونکه نه‌گهر ریگه‌ی نه‌وه‌ی لی بگیری مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی له

﴿ فِیْقَہِیْ نَاسَان ﴾

هاوبه شیییه که دمه‌وتی. چونکه نیشکەر نه‌گەر هه‌موو جارێ پرس و پرا به‌خاوهن مال بکا نه‌وه دهستی دمه‌ستی و سه‌ودا به‌و شوویه قازانج ناگا.

سپیڤم: دېبې فازانجه که هاوبه شېبې له نیوانی نیشکه رو خاومن
مالدا، نه میان له باتی نیشه که ی و نه ویان به هو ی سه رمایه که یه وه فازانج
و مرده گرن.

چوارم: دەبىي پىشكە قازانچ ديارى بىكرى، ۋەك نىۋەو چۈاريەك ۋە سىيەك ۋە شەشپەك. كەۋاتە: ئەگەر ۋەتەن: بەشى يا پىشكى بۇ تۇنەۋە دانەمەزراۋە چۈنكە ۋەجەلەكە نەزانراۋە، بەلام ئەگەر ۋەتەن: قازانچ ناۋ كۆيىمان بىن ئەۋە دادەمەزرىۋ قازانچەكە بەنىۋەبى دەبىي. بەلام ئەگەر نىشكەرەكە مەرجى گرت ئەگەر ئەندازەيەكى ديارىكراۋ بۇ خۇي ۋەك سەد، يا ژمارەيەكى تر، مەرجى گرت قازانچى جۇرىكى تايىبەت بۇ خۇي بىن ئەۋە سەۋداكە بەتال دەبىي، چۈنكە لەۋانەيەكە قازانچەكە ھەر سەدبىي ۋە بەس، يا ھەر ئەۋ جۇرەي ئەۋ دەلى قازانچ بىكاۋ بەس، يا ئەۋ جۇرە قازانچ نەكاۋ جۇرەكانى تر قازانچ بىكا، كە بەشى ئەۋى پىۋە نىيە، لەم كاتەيشدا نىشكەرەكە رەنجەرۋ دەبىي، ئەۋەيش پىچەۋانەي مەبەستى ئەم سەۋدایەيە.

پینجھم: نابی ماوہ (مدہ) دیاری بکریؑ بوؑ گریڈانی قازانج به
 هاوبہشی؁ چونکہ قازانج کاتی دیاریکراوی بوؑ نیہ؁ ریؑ تیؑ دہچیؑ ئہگہر
 ماوہییؑ دیاری بکریؑ لہوؑ ماوہدا ئیشکہر ہیچ قازانجیؑ نہکا؁ وہکی تریش
 ئہمیش یہکککہ لہ گریڈانہ دروستہکان؁ کہ کاریکی ئاساییہ ہموو کاتیؑ

هەردوو گریڤدەردەکان مافی ئەوەیان بۆ ھەیە کە سەوداکە ھەڵ
وەشێننەوێ.

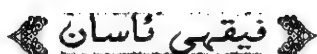
شەشەم: نابێ قازانج ببەستری بە ماوەیەکی دیاریکراوەوە وەك
ئەو بێ: قازانجی ئەم سال ناوگوێیمان بێ و قازانجی سالی ئاییندە بۆ
من بێ بەتەنیا، چونکە بەم شیوە قازانج بە عەدالت دابەش ناکرێ.

بزانن کە دروست نیە کە نیشکەر لە دەسمایە کە خەرج بکا،
چونکە ئەو پشکی دیاریکراوی خۆی بۆ دادەنری، ئیتر لەو زیاتر هیچی
تری ناکەوێ، نیشکەر بەبێ رێگە پێدانی خاوەن مال بۆی نیە لەگەڵ
خۆی مالەکە ببا بۆ سەفەر.

٢٢٨) دەتەبەریی لەسەر نیشکەر نیە:

نیشکەری قازانج بە ھاوبەشی ئەمیندارە، چونکە دەسمایەکە ی بە
رمزەمەندیی خاوەنەکە ی وەرگرتوو، لەبەر ئەوە ئەمیش دەق لە ھەموو
ئەمینداریکی تر دەچێ، کەواتە: مەگەر بەھۆی کەمتەر خەمیەو بە
سووچبار دابنری، دەنا دانانری بە دەستەبەر.

جا ئەگەر خاوەن مالەکە تۆمەتی ناپاک و گزیکاری لە نیشکەرکا،
ئەو قسە ی ئەو ناخوات، بەلکوو قسە ی نیشکەر دەخوات، چونکە بنەپەت
نەبوونی گزیکارییە، ھەروا لە ئەندازە ی سەرمایەکەدا باوەر بە قسە ی
نیشکەر دەکری، چونکە بنەپەت نەبوونی ئەو زیادەییە کە خاوەن مال
داوای دەکا، ھەروا بۆ ئەندازە ی قازانجیش باوەری پێدەکری، ھەروا بۆ
ئەویش کە بێ: ئەو شتەم بۆ قازانج بە ھاوبەشی کپیو، چونکە خۆی

باشتر ئاگای له نیازی خۆیهتی، ههروا له وهیسا باومری پێدهکری که بلی: ئهوه شته فهوتاهه، لهوهیسا که بلی: سهرمایه کهم گهراندوتهوه بو خاوهنی، چونکه ئههیندارهه ریك له مروی پیسپێردراو دهچی، ئهگهر ئیشکههرو خاوهن مال لهسهه توخمه و چهشنه و جووری ماله که قسهیان جیا بوو باومر به قسهی ئیشکهه دهکری، ئهگهر له ئههنازهی بهشی بریار دراوی نیوانیان قسهیان لهیهك جوئ بوو سویند دهرین، جا لهم کاته دا (لهپاش سویند خواردن یهکسهه) قازانج بههاوبهشییه که ههله دوهوشیتهوه لهسهه ئهه شیویه کار دهکری: ئیشکهه کریی وینهی خوئی بو ئهوه ماویه کهم بی یا زور وهردهگری، هههوه قازانجهکیش دهری به خاوهن سهرمایه که. ئهه بهراشکاری فهرمایشی نهوهوی و رهویانییه، فهرموودهی مینهاجیش ههه ئهه دهخوازی.

٢٢٩ زیان له قازانج پردهکریتهوه:

یاسایهکی رهساو دامهزراوه له مامهلهی قازانج بههاوبهشیدا به دهق دهلی: (قازانج قههغه بو سهرمایه). جا لهسهه ئهه بنیاته ئهگهر خاوهن مال دوو سهه لیره ی دایه دهست ئیشکههرو پیی گوت: ئیشیان پیوه بکه، وه لهپیش نهوه دا دهست بکا به ئیش سههیان فهوتا، ئهوه ئهوه سههه قهوتاهه له سهرمایه که دادهشکینری و دهمینیتیهوه سهه لیره، چونکه هیشتا پارده که نهکهوتوته ئیش!

بهلام ههیشه دهلی: شتی وا نابی، بهلکوو ئهوه سههه فهوتاهه دادهنری به زیان، سهرمایه که ههه له شوینی خۆیهتی دادهنری به دوو

سهه، نهو سههده له قازانچ پر دهگريتهوه، چونکه به ودرگرتنی نهو دوو سههده له لايهني نيشکهرهوه سهرمایهکه دادهنرئ به دوو سههده، له بهر نهو په پيش تهصهرووفو پاش تهصهرووف له فهوتانا جياوازی نيه. به لام له سهر ههر دوو فهرمایستهکان نهگهر سههدهکه له پاش تهصهرووف فهوتا نهو دادهنرئ به زیان و له قازانچ پر دهگريتهوه، هه موو کاتيکيش ههتا هه موو زيانئ له قازانچ پر نهگريتهوه نيشکهر قازانچی بهرناکهوئ.

گریدانی قازانچ به هاوبهشی له گري بهنده دروستهکانه، که پييان دهگوتري (عقود جائزة) :

له ههر دوو سههدهوه، چونکه له سههدهتاوه جیداری و وهکالهته، که قازانجيش په یدابوو دهبي به هاوبهشی، نه م دوو مامه لایهش به پي شهرع له گري به نه دروستهکانن، ههر دوو لایش (واته: هه م خاوهن مال و هه م نيشکهر) مافي هه لو ه شانده وهيان ههیه، جا ههر کاتي که لایهکیان مامه لایهکی تیك دا، ئیتر قازانچ به هاوبهشی نامینئ، ههروهه نهگهر لایهکیان بمرئ یا شیت ببئ سهودا که تیك دهجئ. جا له م کاتانه دا نهگهر سهرمایهکه بوو بوو به قهرز، پیویسته له سهر نيشکهر وهری بگريتهوه، خواه قازانچ دهرکهوتبی یانا، چونکه قهرز ملکی ناتهواوه، که له خاوهن ماله کهیش ودرگیراوه ملکی تهواو بووه، دهی که واته له سههريهتی که وهک خوئ بیداتهوه دهست خاوهنی. به لام نهگهر قهرز نه بوو، تیدم فکرین نهگهر له جوړی سهرمایهکه خوئ بوو، وه قازانجيش له ئارادا نه بوو، نهوه خاوهن مال وهری دهگريتهوه، نهگهر قازانجيش هه بوو به پي مهرجه که دابهشی دهکن. خو نهگهر زیان هه بوو نهوه هه مووی

دەكەوێتە سەر خاوەن سەرمايه‌كه، نیشكه‌ر هیچ زیانی به‌ر ناكه‌وێ،
ئەودنده‌ هه‌یه‌ ئه‌ویش ئه‌وماوه‌یه‌ کاری به‌ خۆپیی كردووه‌.

٢٣٠) باسی باخه‌وانی (موساقات):

بر: ته‌جرید/ ٣ ل - ١٢٢ ز: ٤٧.

باخه‌وانی له‌ شه‌رعا ئه‌وه‌یه‌ كه‌سێ مامه‌له‌یه‌ی له‌گه‌ڵ كه‌سیكی
تردا بكا، له‌سه‌ر خزمه‌تكدن و به‌خێوكردنی باخی دارو ده‌رخت، به‌
ئاودان و كێڵان و باسكردن و شتی تری وا، به‌رامبه‌ر به‌ به‌شیكی دیاری له‌
به‌رو می‌وه‌ی ئه‌و باخه‌. سه‌ر به‌لگه‌ی دروستبوونی ئه‌م بابه‌ته‌ی
باخه‌وانیه‌، ئه‌م فه‌رمووده‌ی موسلیمه‌، كه‌ له‌ئێبنو عومه‌ره‌وه‌یه‌: ده‌لێ:
پێغه‌مبه‌ر (ه‌رویه‌ خوا له‌سه‌ربه‌) كاتێ خه‌یبه‌ری گرتدایه‌وه‌ به‌ خه‌لكی خه‌یبه‌ر
كه‌ به‌نیوه‌یی به‌ره‌مه‌ی بێنن، چ به‌رو بووم چ شینایی به‌ نیوه‌یی.

راجیایی نیه‌ له‌وه‌دا كه‌ باخه‌وانی له‌ باخه‌خورمادا دروسته‌
چونكه‌ سه‌رچاوگه‌ی ده‌قه‌كه‌ له‌باره‌ی ئه‌وه‌ وه‌یه‌، ئیمامی شافیعی
(ه‌زاه‌ خوداه‌ كه‌وره‌ له‌بنه‌) ره‌زه‌ می‌وی قیاس كردووه‌ له‌سه‌ر باخه‌ خورما، به‌
جامعی زه‌كات له‌ نیوانیاندا، هه‌ردوولاشیان خه‌مڵ ده‌گرێن.

هه‌ندێ ده‌لێن: شافیعی ره‌زه‌میویشی له‌ ده‌ق (واته‌: له‌ نه‌ص)

وه‌رگرتووه‌، كه‌ ئه‌م ده‌قه‌یه‌: پێغه‌مبه‌ر (ه‌رویه‌ خوا له‌سه‌ربه‌) كاتێ خه‌یبه‌ری
گرت دایه‌وه‌ به‌ خه‌لكی خه‌یبه‌ر، به‌رابه‌ر به‌وه‌ كه‌ به‌ نیوه‌یی به‌ره‌مه‌ی
به‌یئن، چی به‌ری باخه‌ خورماكانی، وه‌چی به‌ری ره‌زه‌میوه‌كانی.

به لّام درختی تر وهك ههنجیرو قه یسی و داری بهری تر، رای
زاناکان له باره یانه وه جیا جیا یه، زانا هه یه ده لّی: باخه وانی له باخی ئهم
جوړه دره ختانه دا دروست نیه، چونکه زه کاتیان لّی ناکه وئ. هه یشه ده لّی:
له م جوړه باخانه یشدا باخه وانی دروسته چونکه پیغه مبه ر (درووه و خواه
له سه ربه) خه یبه ری دایه وه به خه لّگی خه یبه ر که به نیوه یی به ره می
به یّین، خواه له باخه خورماکانی، خواه باخی داری تر بی. ئه مه یش که
باخی دارو درخت، هه ر جوړی بی دهری به باخه وانی دروست ترین
فه رمایشته و په سه ندی ئیمامی نه وه ویشه.

مه رجه کانی باخه وانی:

یه که م: ده بی کاتی باخه وانی دیاری بی، ماوه که ی زانراو بی، له
که یه وه بو که یه، چونکه باخه وانی گریدانیکی (لازم) ه له عوقوده
لازیمه کانه. واته: خزمه تی باخه که پیویست و ئهرکی سه رسانی
باخه وانه که یه، به رابه ر به وه پشکی دیاریکراوی به روبوو میش پیوست
ده بی بو ئه و.

وه کی تریش پیگه یشتنی میوه و به ریش ماوه یه کی دیاری تایبه تی
هه یه، به ناسانی ده زانری و سه ره تاو بنه تای بو داده نری.

دووهم: ده بی هه ر خزمه ت و ئیشی که په یوه ندی به به خیو گردن و
به ره مه یّانی باخه که وه بی له سه ر باخه وانه که بی، وه خوی به ته نها
بیکا، چونکه ئه مه بابته تی ئهم باسه یه، بویه ئه گه ر باخه وان مه رجه
گرت که خاوه ن باخه که ده بی له گه ئیدا ئیش بکا گریدانه که دانامه زری،

چونكه ياساى دامه‌زراو له‌م بابه‌ته‌دا ده‌لئ: ئه‌وه‌ى ئه‌ركى سه‌رشانى
 باخه‌وانه‌ ئه‌گه‌ر به‌ مه‌رج گه‌را كه‌ ئه‌وه‌ له‌سه‌ر خاوه‌ن ماڤ بئ،
 گرێدانه‌كه‌ پووج ده‌بئ.

سێیه‌م: ده‌بئ پشكێكى ديارىكراو له‌ ميوه‌و به‌رو بوومى باخه‌كه‌
 بدرئ به‌باخه‌وان، وه‌ك نيوه‌و سێیه‌ك و چواريه‌ك و.. تاد، چونكه‌ ده‌قى
 چه‌ند نموونه‌يى له‌م بابه‌ته‌ له‌ سوننه‌تدا هه‌يه‌، جا ئه‌گه‌ر باخه‌وان
 مه‌رجى كرد كه‌ به‌رى چه‌ند دار خورمايه‌كى تايبه‌ت بۆ ئه‌و بئ ئه‌وه‌
 دانامه‌زرى، چونكه‌ رڤى تێده‌چئ كه‌ ئه‌و دره‌ختانه‌ به‌نه‌گرن و باخه‌وان
 ره‌نجه‌رپۆ بئ، يا دره‌خته‌كانى ترى باخه‌كه‌ به‌نه‌گرن و له‌م باره‌دا خاوه‌ن
 باخ ناوமிڤبئ. شتى وايش داده‌نرئ به‌ زيانى زۆر، گرێدانى باخه‌وانيش
 خۆى له‌ خۆيدا زه‌ره‌رێكى زۆرى تره‌، كه‌ رڤه‌ى پێدراوه‌ له‌به‌ر
 پێداويستيه‌، به‌لام دووزيانى زۆر (واته‌: دوو غه‌ره‌ر) له‌يه‌ك مامه‌له‌دا
 ده‌بن به‌هۆى قه‌دمغه‌بوونى!

ئه‌گه‌ر گوتى: خودا چى دا به‌ ناوكۆييمان، ئه‌وه‌ داده‌مه‌زرى، وه‌
 ده‌بردري به‌سه‌ر نيوه‌ميڤدا.

چوارهم: چاوپێكه‌وتنى باخه‌كه‌و داره‌كانى مه‌رجه‌ بۆ
 دامه‌زراندنى باخه‌وانى، باخه‌وانى له‌سه‌ر شتى نه‌زانراو دانامه‌زرى.

كارونيشى باخه‌وانى: نيش له‌ باخه‌وانيدا له‌سه‌ر دوو جوړه‌:

يه‌كه‌م: هه‌ركارى كه‌ بۆ چاكبوون و زيادبوونى ميوه‌ پيوسته‌و
 سوودى هه‌يه‌ بۆ به‌رى باخه‌كه‌، ئه‌و جوړه‌ كارانه‌ له‌سه‌ر باخه‌وانه‌كه‌يه‌،

واته: ئەو کارانەى که گشت سائى دووباره دەبنهوه، وهك ئاودان و پێداوێستیهکانى ئاودان، له جۆمال و میرازو مشتوماگکردنى بیرو خستنهگهپرى ئامێرهكان، وهك ههر ئیشیکى تر که به عادت پێویست بێ بۆ پاراستن و گهشهکردن و وشك کردنهوهى بهرى باخهکه، وهك ئامادهکردنى جێگهخهرمان.

٢٣١) باسى بهکریدان (اجاره):

تجريد / ٣ ل ٧٥ - ز: ٤٢.

بهکریدان له شهرعى شهرىفا بریتىیه لهوه: کهسێ قازانجى شتى بکا بهمولکى يهکى بهرابهر بهوهجهل (عیوهزى)، بهپێى ئەو مهرجانهى له مهولا باسیان دهکەین، بهکریدان (اجاره) بهپێى نامهى خوداو رێبازى رههبهرو یهکگرتنى نهتهوهى ئیسلام دامهزراره، خودای گهوره دهفهرموى: { قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبْتَ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ - سورة القصص - ٢٦/٢٨ } ديسان دهفهرموى: { فَإِنْ أَرْضَعْنَا لَكُمْ فَاتَّوهُنَّ أُجُورَهُنَّ - سورة الطلاق - ٦/٦٥ } .
ئهوهرتا لهم دوو ئایهته پیرۆزهدا بهکریدان به رهوا دانراوه. ئیمامى بوخاریش (رهزاه غواه لیبنا) ئەم فهرمووده قودسییهى گێراوتهوه: خودای گهره دهفهرموى: ئەم سى کهسهیه له رۆژى قیامهتدا خوم داواچیم له سهریان: ئەو کهسهى که بههۆى ناوى منهوه پهیمان دهدا به کهسیک و بهوه هیمنى دهگاتهوه، یا تهمدارى دهکا، کهچى له پاشا دهسخهپۆى دهکا و پهیمانهکهى ناباته سهروناپاک دهردهچى لهگهلى.

دوووم: پیاوئ ئاده میزادیکی نازاد بفرۆشئ و به هاگهی بخوا.

سییهم: پیاوئ کریکارئ به کری بگری و کاری خوئی پی تهواو بکاو که چی کریکهیی نه داتئ.

له ئه حکامدا ئیبنو ماجهیش له ئیبنو عومره رهوه ئه م
فه رموو دهیهی گپراوه ته وه: له پیس ئه وه دا که کریکار ئاره فقه کهی وشک
ببیته وه کریکهیی پی بدن.

مه رجه کانی به کریدان:

بۆ دامه زانندن به کریدان چه ند مه رچی هه یه:

یه گه م: به کریدان به سه ر که ئک (مه نفعه عه ت) دا ده رپوا، نه ک
به سه ر زات (عه ین) دا، که واته: به کریدان دانامه زرئ نه گه ر به سه ر زاتدا
به روات، وه ک به کریگرتنی باخ بۆ به ره که ی، یامه ر بۆ شیره که ی، یا بز
بۆ مووه که ی، چونکه به رو شیرو موو زاتن نه ک که ئک.

به لام نه گه ر زات ده بوو به پاشکۆی که ئک ئه وه دروسته، وه ک
به کریگرتنی ژنی بۆ مه مکدان به مندال، وه ک له م نایه ته دا ده فه موئ:
(فان ارضعن لکم فاتوهن اجورهن). ئه وه تا له م نایه ته دا کری به سه رتاره
به کرداری مه مکدانه وه، نه ک به شیره که وه، شیره که ده بی به پاشکۆی
کرداری مه مکدان، یا وه ک ئه وه یه کی خانوو یه ک به کری بگری، بیریکی
تیادابی، دروسته ئاو له بیره که بخواته وه، چونکه له م کاته دا ئاو ی بیره که،
که زاته واته: عه ینه، ده بی به پاشکۆی خانوو که، که بۆ که ئکی
تیادانیشتن به کریگیراوه.

دوووم: مهرجی دامه زاناندنی به کریدان ئه وهیه: نه وه که به کری گیراوه نرخیکی بایه خداری هه بی، وه که که وهرگتن له زهوی و زارو خانوو شتی تری و، چونکه کشتوکال و تیا دا دانیشتن داده نرین به دوو مه بهستی بایه خدار، که واته: دروست نیه سیوئ به کری بگیری بۆ ئه وهی بۆنی پیوه بکری! چونکه به پیی باوی ناو گو مه ل شتی و بی بایه خه. هه روا دروست نیه خوراک به کری بگیری بۆ ئارایشته و رازانه وهی چی شتخانه و حانوو، چونکه شتی وایش دیسان هه ربی بایه خه.

سییه م مهرج: ده بی که که که دیاری بی، که واته: به کریدان له سه ر که لکی نه زانراو دانامه زری، چونکه شتی وا زیده زیانه، که پیی ده گوتری غه ره ر. گوته ی پوخت له م شوینه دا ئه مه یه: ده بی ئه ندازه و چو نی تی که لک زانراو بی.

چوارهم: ده بی که که که ره وایی، که واته: دروست نیه که شتی حه رام بدری به کری، وه که ئامیری ره واردنی ناره و، له وینه ی هوکاری به زم و رزم، یا وه که به کری گرتنی گۆرانی بیژ بۆ گۆرانی گوته ی ناره و. یا به کری گرتنی که سی بۆ هه لگرتن و دروستکردنی مه ی و باده.

پینجه م: ده بی کریکه وه جه ئیکی دیاری بی، وه که دیناری له کری رۆژی دره ودا، یا مه نی گه نه له کری رۆژی گۆلپین دا چونکه نه زانی نی کری داده نری به زیده زیان (غه ره).

شه شه م: مان (واته: به قا) ی زاته به کری گیراوه که مه رجه. له به ره ئه وه دروست نیه مۆم بدری به کری بۆ سووتان! چونکه مۆم که سووتا زاته که ی نامینی، هه روا هه رشتیکی تر که له م بابه ته بی، وه که رۆن بۆ کردنه ناو چیشت.

جهوتهم: دهبي كهك به يهكي لهم دوو شته يا بههر دوكيان
ئهنازهي بؤ دابنري: به كات، يا بهكار، كه پيشيان دهگوتري: (وهختو
ئيش: المدة والعمل).

جا دهركهوتني كهلكي مائي بهكريدراو، وا ئهبي به (وهخت)
دهبي و به (ئيش) زهبت ناكري، وهك بهكريداني خانوو و دووكانو
بهكريگرتني ژن بؤ مهمكنان و وينهي ئهمانه بؤ ماوهي سائي، يا كهمر
يا زياتر، جاري وايش دهبي به ئيشيش زهبت دهگري، وهك به كريداني
ولاخي بؤ سواربووني له ماوهي دهرؤژدا. نهگهر شتي به وهختو به
ئيشيش كهلكهكي ديارى دهكرا، وهك دروومانو خانووكرن، ئهوه دهبي
ههر به يهكيان ديارى بكرى، بهلام نهگهر وهختوئيشي تيا ديارى بكرى،
وهك ئهوه پيى بلئ: تۆ بهكري دهگرم بؤ دووريني ئهم كهوايه له ماوهي
نهرؤدا، ئهوه بهتاله چونكه نهگهر به كهمر له رؤژي تهواوي بكاو،
داواي ليپكا كه ماوهي نهو رؤژه كاري بؤبكا، ئهوه زيان به مهرجي كار
دهگهيهني، دهن زيان به مهرجي كات دهگهيهني.

تيكرا ههر زاتي مهرجي فروشتني تيا ههبي، دروسته كه
كهلكهكي بدرى بهكري، وهك خانوو بؤ دانىشتن و زهوى بؤ داجانن و
ولاخ بؤ سوارى و كهژاوه بؤ حهجكرن، چونكه ئهم زاتانه ههموو
مهرجيكي پيويست بؤ دامهزراندني فروتنيان تيا دايه، كهواته
كهلكهگانيشيان دروسته بدرين بهكري^(١).

^(١) ئهمه تهرجهمهو راستكردهوي ئهم عيبارتهي فيقهولمويهسهره، كه بهبي
ساخكردهو به ههلهو به پچر پچري له (كفاية الاخبار) نهقل كراوه، كه دهلي:
(وبالجملة فكل عين وجد في منفعتها شروط الصحة؟ صح استنجارها كاستنجار الدار

نېوهى دهېي بههوى پيويستبوونى كړئ:

به گريډانى بهگريډان، كړئ پيشخراوبى يا پاشخراو، بهپيى
مهرجى ناوبراو، پيويست دهېي و، بههرهوه رگرتنى تهواو له كهك
هالال دهېي، چونكه ياسايهكى چهسپاوه له شهرعى خوادا: موسولمانان
پابهندى نهو مهرجه رهوايانه كه له ناوخوياندا به مهرجى دهگرن!

بهلام نهگهر كړئ بهرههاى بهي قهيدو بهند ناوبرا دهبردرئ
بهسهر كړي پيشخراودا، نهمه تهنه له بهگريډانى زاتدا وايه، وهك نهوه
بلي: نهوا نهو پارچه زهوييهم لهتو بهكړئ گرت سالى بهسهد دينار،
چونكه له بهگريډانى له نهستودا دهېي له هه موو حاليكا كريكه حازربى،
دنه دهېي بهفروشتنى قهرز به قهرز، پيغه مبهريش (دروودو خوا له سهرېو)
ريگه شتى واى نهداوه، وهك نهوه بلي: نهوا كرده نهستوت كه له
ناييندهدا به ده دينارى حازر نهو بارم بو بهرى بو نهو شوينه!

بهگريډان كهى پووج دهبيتهوه:

كاتى يهكې له دوو گريدهرهكان مرد، وهزاته بهگريډاوهكيش
مابوو، نهوه بهگريډانهكه لهم كاتهدا پووج ناييتهوه، چونكه بهگريډان
گريډانى نالشتكردنى شته بهشت، لهسهر شيوهي كه قابيل بى بو

للسكنى والارض للزرع والدابة للركوب والرحل للحج والبيع والشراء ونحو ذلك)
تهماشاي شهرىعتى نيسلام بهرگى دووهم، چاپى يهكم لاپره (۲۴۸) بكه هروا
لاپره (۱۰) و (۱۱) له ههمان بهرگ.

گواستنه وه له كهسيكه وه بۆ كهسيكى تر، له بهر ئه وه به مردنى يه كۆ له دوو گرێدەرمان پووج نابێته وه، دهق و دهك فرۆشتن!

جا ئەگەر بەگريگر (موسى تىجىر) مىراتبەرەكەى جىگەى دەگريتهوهو بەتەواوى بەهرە لە كەلكەكە ومردەگري، ئەگەر بكرىدەريش واتە: (مؤجريش) مىرد زاتەكە لە دەستى بەگريگردا دەمىنى هەتا ماوهكەى تەواو دەبى. جا ئەگەر زاتە بەگريدراوهكە لەناوچوو، وەك ئەوه وئاخ بىو بمىرى، يا جل بىو بسووتى، يا زەوى بىو رۆبجى، ئەوه تەماشى دەكەين ئەگەر لەپيش ومىرگرتندا بوو، يا لەپاشى بوو بەلام ماوهىەكى وا بە سەرىدا تىنەپەرىبوو كە لە وىنەى ئەو ماوهىەدا كرى هەبى، ئەوه بەگريدانەكە هەل دەوشىتەوه، بەلام ئەگەر لەپاش ومىرگرتن فەوتا، وە ماوهىەكى وههائىشى بەسەردا تىپەرى كە لە وىنەى ئەوماوهىەدا كرى بكهوى، ئەوه بەگريدانەكە بۆ ئايىندە هەل دەوشىتەوه، چونكە گرى لەسەر كراو (واتە: معقود عليه) نەماوهو فەوتاوه، بۆ رابووردوويش كرى ئەو ماوهىەى دەكهوىو بەس ئەمە لە بەگريدانى زاتدا وايە، بەلام لە بەگريدان لە ئەستۆدا بە فەوتانى بەگريگراو گريدانەكە هەل ناوهشىتەوه، چونكە بەگريدەر دەتوانى بىگورئى بە بەگريگراوىكى تىرى وەك فەوتاوهكە، بە وىنە: بەگريگراو ماين بوو، تۆبى بەگريدەر دەتوانى ماينى تر بىخاتەوه جىگەى تۆبپوهكە.

به کریگر دستہ بہرنیہ :

به‌کریگر نه‌مینداره له‌سه‌ر نه‌و شته‌ی که وا له ده‌ستیدا، به‌هۆی که‌مه‌تر خه‌مییه‌وه نه‌بی نابێ به ده‌سته‌به‌ر. وه‌ک نه‌وه به‌کریی بگری بۆ نانکردن، وه زیاد له پێویه‌ست ئاگره‌که خۆش بکا، یا نانه‌که به

تەندوورەگەۋە بەجى بەيلى ھەتا دەسوتى، بەكرىگىش رىك ۋەك
بەكرىگىراۋ ۋايە، ئەگەر زاتەكە لە دەستىدا، بەبى سوۋچى خۇى لە
ناۋچوو نابى بە دەستەبەر، ۋەك ئەۋە بارى بنى لە ۋلاخەكە كە لە
توانايدا نەبى، يا بارى بنى لە خۇشروكە (ۋاتە: سىئارە) كە لە وزەو
كىشىدا نەبى ۋ بەھۇى ئەۋەۋە بىھوتى!.

۲۳۲) باسى دەستخۇشانە ۋ سەر قەلە مانە ۋە لىفە تانە كە مەشھورن بە (جەئالە) (۱):

جوعالە (يا دەستخۇشانە) لە شەرعا برىتتىيە لەۋە كە كەسى
مالىكى دىارى برىاربدا بۇ كەسى كە ئىشىكى تايبەتتى بۇ بكا، ۋەك بلى:
ھەر كەسى ۋشترە بزرېۋەگەمەم بۇ بەيئىتەۋە دە دىنارى دەستخۇشانە
دەدەمى، سەر بەلگەى ئەم باسە ئەم فەرمايشتەى خۋاى گەۋرەيە كە

(۱) ئەم زاراۋانە لە كوردىدا ھەر كامەيان بگرى دەست دەدا بۇ بەكوردىكردنى
ۋشەى جوعالەى غەربى: دەستخۇشانە، ۋەلىفەت، شاباش، خەلات، بەخشىش،
سەر قەلە مانە. گرنگ ئەۋەيە لە مەۋلا ۋەرگىرەكان چاۋ لە يەك بىكەن ۋ شۆين پىتى يەك
ھەلگەرن ۋ برەۋ بىۋشەى پىئىنارى پىش خۇيان بەن، نەك ھەر نوۋسەرى بىى بەكلىكى
جىزىۋ رستىۋ ۋشەۋ زاراۋەكانى ئەر پەسەند بكاۋ بەس. ئەم ھالەى ئىستە ئەناۋ
پارتەكاندا پەيدا بوۋە، كە ھەر جىزىبە زاراۋەى خۇى ھەيە موصىبەتتىكى زۆر گەۋرەيە لە
شەرى برا كۆزىدە زۆر خراپترە. بەلام ھەتا كلاشىنكوف ئاغاي مەيدان بى، خامى قور
بەسەر مەگەر ھەر فرمىسكى شىن ۋ سوۋر ھەلپىزى!

- ۋەرگىر -

دەفەرمۇي: {وَلَمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ}. بۆزانىنى راقەكەي تەماشاي سەرەتاي باسى دەستەبەرى (الضمان) بکە. لە صەحیحى بوخارى و صەحیحى موسلىمدا داستانى سەرەك خىلئ ھەيە، گەشت پېۋەي دەدا، شېرزەي دەکا، ھەتا لەگەل يەكئ لە ھاۋرپىيانى پېغەمبەردا رىك دەكەون كە بەراپەر بە بركەيئ ران نووشتوويان بۆ بکا، وە لە ئەنجاما كاپرا چاك دەبېتەۋەو بركە رانەكە دەدا بە دوۋعا خويئەكە. وەكى تىرىش گەلئ جار ناچارپىش شتى وا دەخوازئ.

مەرجەكانى دەستخوشانە: كاتئ ئىشكەرەكە شايانى خەللاتەكە دەبئ كە خاۋەن ئىشەكە خۇي بەئىنى ئەۋەي دابئ، وەك ئەۋە بئئ: قەلەمە كەم گوم بوۋە ھەركەسئ دۆزىيەۋەو ھىنايەۋە بۆم دىنارىكى دەدەمئ. بەلام ئەگەر كەسئ بە پياۋەتى ھىنايەۋە ھىچى ناكەۋئ، دروستە كە خەللات بۆ دانراۋەكە كەسكى دىارى بئ وەك ئەۋە بئئ: ئەگەر زەيد گومبوۋەكەي ھىنايەۋە بۆم نىو دىنارى پئ دەدەم، يا نادىارئ بئ، وەك ئەۋە بئئ: ھەركەسئ شتە ونبوۋەكەمەم بۆ بدۆزىتەۋە نىو دىنارى پئ دەدەم، ئىتەر لەم دوو ھالەدا كەسى مەبەست ئەگەر ونبوۋەكەي بۆي ھىنايەۋە شايانى خەللات وەئىفەتە ناوبراۋەكە دەبئ!.

سەر بەلگەي ئەمەيش ئەم فەرموۋدەيەي خوشەويستە (دروودە خواد لەسەربە) كە دەفەرمۇي: موسولمانان پاينەندى مەرجى رەۋاي خۇيانن!.

مەرجى سەرقەلەمانەكەيش ئەۋەيە كە دىارىبئ، چونكە ۋەجەلە، ھەموو ۋەجەلئكىش دەبئ ئەندازەكەي زانراۋ دىارى بئ، دەق وەك كرى وايە، كەۋاتە نابئ نەزانراۋ نادىارىبئ، وەك ئەۋە بئئ:

ھەرکەسى گومبوو دەگەمم بۇ بەيئەت ھە جەللىكى پى دەدەم، يا لەسەرم بى
 كە رازى بگەم، يا شتىكى پى بدەم، شتى وا مەرجى بەتالە، لەگاتى وادا
 ھەرکەسى ھىنايە ھە كرىي وىنەى خويى دەگەوى، ئەگەر گۆمەلئ
 بەھاوبەشى ئىشەكەيان كەرد خەلاتەكە ناوگويى يانەو، بە يەكسانى وەك
 يەك لەناو خوياندا دابەشى دەگەن، با ئەندازەى ئىشەكانىشيان زيادو
 كەمى ھەبى، چونكە كارەكە لە بنەرتدا نەزانراو، لەبەر ئەو لە توانادا
 نىيە كە ئەندازەكەى بە وردى رەچاۋ بگرئ.

۲۳۳) باسى مەكانەو بنەتۆ، مەبەست موزارە ھەو موخابەرەيە:

(بر: تەجرىد/ ۲ - ۱۲۳ ز: ۴۷).

زەوى بدريئ بە مولكانە دروستە بەپىي ئەم درىژرە پېدانەى
 دواو، موزارە ھەو موخابەرە ھەر دوو لە مەعنادا يەكەن كە ئەو ھەيە:
 خاۋەن زەوى زەويەكەى بدا بە ئىشكەرئ كە بەنيو ھەيى يا بە كەمتر يا
 بە زياتر دايجىئىو بەرھەمى بەيئى. بەلام رافىعى و نەو ھەي (رەزەل خاۋايان
 لېيە) دەفەر موون: لە موزارە ھەدا بنەتۆ لەسەر خاۋەن زەويە،
 لە موخابەرەيشدا بنەتۆ لەسەر ئىشكەرە، ئەمە جىيائى نىۋانىانە.

بىر يارەكەيان:

شەرعزانەكان لە بارەى ئەم دوو مامەلەيە ھە رايان جىيائە،
 گوتراو: كە ھەردو مامەلەكە بەتالئ، چونكە ھەدىتى صەحيح لە
 بوخارى و موسلىمدا ھەيە كە نەھى لە موخابەرە دەكا، لە صەحيحى

موسليميشدا هه يه: كه پېغه مېهر (مرووده خواه له سهرې) نه هې كردووه له موزارعه به لام فهرمانى كردووه به وه: خاوهن زهوى ده توانى له باتى ملكانه، كړى زه وييه كې وهر بگرئ.

هوئ نه ييش له دانى زهوى به ملكانه ده گهړته وه بو ئه م بو چوونه: گوايه به هوئ به كړيدانه وه ده توانى كه لك و به هره له زهوى وهر بگرئ، كه واته: نه وه ديش وهك نازل و مالات دروست نيه به رابه ر به هه ندئ له ده رامه تى خوئ بدرئ به ملكانه.

ئيبنو شوره يچيش ده فهرموى: موزارعه دروسته. ئيبنو خوزميه و ئيبنو لوزيرو خه طبابيش هه روا ده فهرموى: ئيبنو خوزه يه مه جزمى كى له باره يه وه نووسيو وه، ريگه چاره كاركردن به كوئ نه و فهرموودانه ي دوزيوته وه، كه له م باره يه وه هاتوون، كه هه ندئ له و فهرموودانه ريگه ي موزارعه يان داوه هه ندى كى تريان ريگه ي نادن. خه طبابيش به پرهوى نه وى كردووه، نه حمه دى كورى خه نبه ليش فهرمووده ي قه دهغه كردنى ملكانه ي به لاواز داناوه، خه طبابى ده فهرموى: بو يه ماليك و نه بو خه نيفه و شافيعى (ره مته خوايان ايمن) ريگه ي ملكانه يان نه داوه به پووجه ئى داده نين، چونكه ناگايان له وه نه بووه كه فهرمووده ي قه دهغه كردنه كه لاوازو بي هيزه، كه واته: موزارعه (واته: ملكانه) دروسته، چونكه له هه مو و لاتنه موسو لمانه كاندا كارى پيد كړئ و كه سيش نه م كار پي كړنه ي به پووجه ل دانه ناوه. هه تا ئيره فهرمايشتى خه طبابى بو. نه وه ديش له شهر حى صه حى حى موسليمدا ده فهرموى: دروستبوونى مامه له ي ملكانه راي ناشكراو په سه نده، به پي

فهرمووده‌ک‌ه‌ی خه‌یبه‌ر (که له‌سه‌ره‌تای باسی باخه‌وانیدا، که باسی ژماره ۲۲۸) بوو رابورد — وه‌رگیږ.

لافی ئه‌وه‌دیش که دروستبوونی ملکانه له خه‌یبه‌ردا پاشکۆ بووه
 بۆ دروستبوونی باخه‌وانی قه‌بوول نیه، چونکه ئه‌و مه‌به‌سته‌ی که بووه
 به‌هۆی دروستبوونی باخه‌وانی له مولکانه‌یشدا هه‌مان مه‌به‌ست هه‌یه،
 به قیاسیش له‌سه‌ر مامه‌ئ‌ه‌ی قازانج به‌هاوبه‌ش، که به‌یه‌گ‌گرتنی راکان
 دروسته، ده‌بی ملکانه‌یش دروستی، چونکه ئه‌میش ده‌ق وه‌ک ملکانه
 وایه له هه‌موو شتی‌کا، وه له‌به‌ر ئه‌وه‌دیش که موسولمانان له گشت ولاتو
 له هه‌موو سه‌رده‌می‌کا به‌رده‌وام کار به ملکانه ده‌ک‌ن. ئه‌بو یووسفو
 موحمه‌دو ئیبنو ئه‌بو له‌یلاو زانا کووفیه‌کانی ترو، شه‌ریعه‌ترانه‌کانی
 فهرمووده زانه‌کانیش حوکم به دروستبوونی ملکانه (موزارعه) ده‌ک‌ن.
 فهرمایشتی نه‌وه‌وی ته‌واو.

(۲۳۴) ئاوه‌دان کردنه‌وه‌ی وێرانه (احیاء الموات)

(بر: ته‌ج‌رید/ ۳ ل — ۱۱۷ — ژ: ۱۰۲۸ هه‌تا ژ: ۱۰۳۲):

له عورفی شه‌رعی شه‌ریفدا: بری‌تییه له ئاوه‌دان‌کردنه‌وه‌ی زه‌وی
 بی‌خواه‌ن. وێرانه له شه‌رعا ئه‌و زه‌وییه‌بی‌خواه‌نه‌یه که هه‌رگیز
 ئاوه‌دان نه‌ک‌رابێته‌وه. سه‌ر به‌لگه‌ی دروستبوونی ئه‌م باب‌ه‌ته ئه‌م
 فهرمووده‌یه‌ی پ‌ی‌غه‌م‌به‌ره (ه‌رووده خوا‌ه له‌سه‌ربه): که ده‌فه‌رم‌و‌ی: که‌س‌ی
 زه‌وییه‌کی بی‌خواه‌ن ئاوه‌دان بکاته‌وه ده‌بی به‌هی خۆی، گه‌ری زۆرداریش
 له‌و زه‌وییه‌دا هیچی لی‌سه‌وز ناب‌ی! (ئه‌بو داوود، نه‌سائی، تیرمیزی)

تیرمیښی دمه رموئ: فهرمووده یه کی جوانه، واته: هسه نه. زوردار لیږدها نهو کهسه یه که به زوری زورداریی، به نیازی داگیرکردن، دارو نه مامو شتی وا له ناو زهوییه کا دپروینئ، که کهسیکی تر ناوهدانی کردبیته وه، بو نه وهی که بیکا به هی خوی، گهړی وا دهبی ریگهی نه درئ، خوشی بیو ترشی بی دهبی نه وهی لی بسه نریته وه، نه م جوړه گهړه به م شیوانه دروست دهکړئ: له زهوییه کی کهسیکی تردا نه مام بنیژئ، یا خانوو بکا، یا جوگهی بو رابکیشئ، یا بیریکی تیادا هه ل بکه نی.

۲۳۵) بریار (حوکم) ی ناوهدانکړنه وه:

ویړانه ناوهدانکړنه وه زور سوننه ته، به پپی نه م فهرمووده یه ی پیغه مبه ر (درویده خوا نه سه ربڼ): که سی پارچه یی زهوی بیخاوه دن ناوهدان بکاته وه خیریکی چاکی دهکات، هه رچی له بهرو بوومی نهو زهوییه، که مروقی بیخوات، یا بالنده و درنده و مالاتی ملوو مووشه که ر بیخوات، یا هه ری هکی له مانه سوودیکی لی وهر بگری، نه وهی بو دهبی به خپرو صه دهقه. (نه سائی گیراویه ته وه، ئیبنو حیببان به فهرمووده یه کی دروستی داناوه).

هه ر که سی مافی نه وهی هه بی که ببی به خاوه نی مال، بوخی هه یه که ویړانه بو خوی ناوهدان بکاته وه، هه ر به خودی ناوهدانکړنه وه که دهبی به خاوه نی نه وهی که ناوهدانی کردوته وه، چونکه ناوهدانکړنه وه هوئ ملکایه تیه به هوئ کرداریکته وه، دهق له راوکردن و داروچپله که کوکړنه وهی دهشت و دهر دهکا.

به پیتی ئەم فەرمانەى سەرودى پېشىنان و پاشينان، سەرودمان
 حەزرەتى موحەممەد، (ەرودە خوا لەسەربە) گە ئیستا رابورد، بۆ
 پەيدا بونى خواەندارىی بەهۆى ئاوەدانکردنەووە، پېویست بە فەرمانى
 پېشەواى موسوڵمانان ناکات، ئەگەر بوو چاکتر، ئەگەر نەیشبوو فەیناکا.

مەرجه گانی دامەزرانی ئاوەدانکردنەووە:

ئاوەدانکردنەووی وێرانە بەم دوو مەرجه دادەمەزری:

یه گەم: نابى ئەو وێرانە یە بەهیچ شیوەیى ملکى موسوڵمانیكى
 تربى، ئەگەر وابوو ئەو دروست نیە، توخنى بکەوئ، نە بە
 ئاوەدانکردنەووە نە بەشتیکى تر، مەگەر بەپیتی فەرمانى شەرع. لە
 فەرموودەیهکی شەپخەیندا پێغەمبەر (ەرودە خوا لەسەربە) دەفەرموئ:
 ھەرکەسێ بە زۆرو ستم بستی زەوى داگیر بکا، لە رۆژى قیامەتدا
 بەھەر حەوت چینەى زەمینەووە، وەك كە ئەمە لە ملی گادا، ئاوا دەکری
 بە تەوق و دەکریتە ئەستۆی!.

بزانن حەرىمى ئاوەدانى بە ئاوەدانکردنەووە نابى بە مۆلك،
 چونکە خاوەنى ملکە ئاوەدانەكە ئەو لە پېشتەرە بەو حەرىمە، حەرىم
 ئەو شوینانە یە كە پېویستن بۆ بەھرە وەرگرتنى تەواو لە ملکى ئاوەدان،
 وەك رێگەو سەلوینك و ئاودرۆو شتى وا.

دوووەم: دەبى ئاوەدانكەرەكە موسوڵمانبى، لەبەر ئەووە دروست نیە
 بۆ بێبڕوا لە ولاتى ئیسلامدا زەوى بێخاوەن ئاوەدان بکاتەووە بۆ خۆى،
 چونکە پێغەمبەر (ەرودە خوا لەسەربە) دەفەرموئ: وێرانەى بێخاوەن كە

ھەيانە ھى سەردەمى عادن، لە بىنەرتدا ھى خواو پېغەمبەرى خوان، دەى لە ئىستاۋە ئەوا مەن كەردم بەھى ئىۋە ئەى كۆمەلەى موسولمانان! شافىعى گىراۋىيەتەۋە، بەيھەقى جارى بە مەقۇۋى ھەتا سەر ئىبنو عەبباس گىراۋىيەتەۋە، جارىكەش بە مەرفۇۋى ھەتا سەر پېغەمبەر. ئەۋەتا لەم فەرمۇدەدا روۋى دەمى پېغەمبەر (مەروۋى ئەۋە لەسەربە) لە ھەموو موسولمانىكەو بەس، ھەتا بزانرى كە مەرجى ئاۋەدانكەرەۋە لە خاكى ئىسلاما ئەۋەدە كە موسولمان بى، بۇ ناموسولمان دروست نىە، ئەگەر كەسى بلى: ئەى بۇ خاۋەن پەيمان، لە دەستەى خاۋەن نامەگان، لەناو ولاتى ئىسلامدا بۇيان ھەيە دارو چىلكەو پوۋش و گىاي بى خاۋەنى ئەو كەزە بۇ خۇيان كۆبكەنەۋە، كەچى ئەمەيان بۇ دروست نىە؟ لە ۋەلاما دەلىين: چونكە دارو چىلكەكەردن و پوۋش و گىاكۆكەردنەۋە جىگەيان پىر دەبىتەۋەو جارى تر ھەل دەدەنەۋەو دروست دەبنەۋە، لەبەر ئەۋە بەۋە ھەتا سەر لە كىس موسولمانان ناچن، بەپېچەۋانەى ئاۋەدانكەردنەۋەى وئرانەۋە، چونكە وئرانە كە ئاۋەدان كرايەۋە ئىتر دەبى بەھى خاۋەنى و جىگەى پىر نابىتەۋە، دەى ئەگەر ناموسولمان بىكا بەھى خۇى ھەتا سەر لەكىس موسولمانان دەچى.

نیشانەكەردنى ئاۋەدانكەردنەۋەى رەۋا چۇنەۋە چىيە؟

ئاۋەدانكەردنەۋە برىتتىيە لە ئامادەكەردنى شتەكە بەپېى مەبەستى ئاۋەدانكەرەۋە. چونكە ياسادانەرى ئىسلام، پېغەمبەرى خوا، ئاۋا بەبى قەيدو بەند، بەرەھايى فەرمۇۋىيەتى، كەۋاتە: بۇ دىيارىكەردنى نیشانەكانى دەگەرپىنەۋە بۇ سەر عورف (كە برىتتىيە لە باۋى رەۋاى

دامەزراوى ئاوكۆمەلەي موسولمانان) چۆنىتىي عورفېش لە زمانا
سنوورو پېناسەي بۆ دانەنراوھ كە دەبى چۆن بىئو چۆن نەبى، كەواتە:
ئاوھدانكردنەوھى ھەر شوپىنئ بەپىي مەبەست لىي دەكۆرئ، ئەگەر
گردنى خانوو بوو، دەبى بەپىي عادەتى دامەزراو، بە بەرد، يا بەخشت،
يا بەموورھ قور دىوارى بۆ بكا، يا بەچىلكھو قىسپ تەيمانى بۆ بكاو،
سەرى ھەندىكىشى بگرئو دەرگاو پەنجەرەي تىبخا، وھ ئەگەر مەبەستى
باخ ناشتن بوو، ئەبى بە پىي دەستوورى دامەزراو، ھەسارى بەدھورا بكا،
جا ئەگەر دەستوورى ئەو شارھ وا بوو بە دىوار ھەسارىان دروست دەكرد
بۆ ئەو جۆرھ شتە ئەوھ دىوار مەرجه، دھنا ئەگەر بەشتىكى تر بوو،
وھك تەيمان. تەلبەند، ئەوھ پەپرەوى ئەوھ دەكرئ كە لەو جىگەيە بووھ
بە عادەت.

٢٢٦) بەخشىنى ئاوكەي پىويست دەبى؟

ئاو لەسەر دووبەشە:

يەكەم: ئەوھيە كە لە خۆيەوھ لە شوپىنئ ھەلبقولئ، كە
ئەوشوپىنە پەيوھندى تايبەتى بە كەسەوھ نەبى، ھەروا ھىچ ئادەمىزادئ
دەستى نەبى لە دەرھىنانو رەوانكردنىدا، وھك ئاوى چەمو كانىاوى
دەشتو دەر و شاخەكانو لافاوو باراناو، كە بۆ قازانجى گشتىنو ئاوى
بەرەللاي بىخاوەنن، خوا نەبى كەس خاوەنيان نيە.

جا ئەم جۆرھ ئاوھ ئەگەر كەم بوو، يا رىگەي سوود لىوھرگرتنى
تەنگەبەر بوو، ئەوھ كئ زووتر رۆيشتە سەرى و گرتى بۆ خۆي ئەوھ

دهبی بهی نهو، با نهو کهسه بیتهزیش بی، چونکه بریاری شهرع
لهسهر نه مهیه، عه مری کوری شوعه یب له باوکیه وه له باپریه وه
دهگیرپته وه: له باره ی ئاوی لافاوی شیوی مه هزووره وه، کهوا له مه دینه،
پیغه مبه ر (درووه خواه له سوبه) ئاوا بریاری داوه: کی یه کهم بوو ئاوه که
دهگری هه تا دهگاته هه ردوو قوله بی، نه و جا بهری ده داته وه بو نه وه ی
خوار ترا. (نه بو داوودو نیبو ماچه گیراویانه ته وه. نیبو حه جهری
عه سقه لانی له فه تحولباریدا ده فهرموی: رشته که ی دهگاته پله ی جوانی،
حاکمیش له (المستدرک) دا گیراویه ته وه^(۱).

ئه مه بو نهو که سانه یه که بهرو دوا دهگانه سهری، به لام نه گهر
به یه که وه چوونه سهری و ئاوه که یش به شی هه موویانی نه ده گرد نه وه
تیرو پشک له نیوانیاندا دهگهن، نه گهر که سی له پیشدا هات ده یویست

^(۱) لم فمرموده دا نم دوو تیبینیه هیه:

یه کهم: له نه صله که دا نو سراه: (فی سبیل مه زور، راستیه که ی (فی سبیل مه زور) ه.
سه بیل ریگه یه، سه بیل لافاره.

دووم: نه علاو نه سفله به مه عنا لای سه روو ترو لای خوارووتر نیه، به لکرو به
مه عنا نه وه یه کی یه کهم بوو له گرتنی ئاوه که داو زوو گه یشته سهری نه وه پیش ده خری،
دوا نهو دووم پیش ده خری نیتر هه روا، ته ماشای مادده ی (هزر) بکه له (النهاية في
غريب الحديث والاثار) دا له گهل مغنی المحتاج ج/ ۲ ص ۳۷۴، له گهل (عمدة القاری
ج/ ۱۲ ص ۲۰۳) نهو ساخکردنه وه، ورده کارییه زور پیویسته چونکه هه له به ژیری
نه صله که یشی پی ده کری.

- وه رگنیر -

مالات ئاوبدات، کهسیکی تر دوا ئه و هات به لام خوئی پیویستی به ئاو خواردنه و ده بوو، ئه وه ئه وه دیان و ده پیش ده خری که خوئی ئاو ده خواته وه، هه ر کهسی نه ندازه یه که له و ئاوه به ره لایه بکاته قاپیکه وه ده بی به هی خوئی، ههروه ها نه گه ر به جو ده له یه کدا به یینی و بیکاته ناو چه زیکه وه که له به ری نه روا ئه ویش ده بی به مالی تایبه تی خوئی.

دووهم: ئاوه تایبه ته گانه، وه که بیرو کاریزو جوگه، جا نه گه ر کهسی بیر ئه له ملکی خویدا هه ل بکه نی، ئاوه که ی ده بی به هی خوئی، چونکه به شیکه له به هره ی ملکه که ی، ده ق وه که به ری داری باخه که ی، وه ری که وه کوو ئه و کانی زیرو زیوه ی که له ناو ملکه که یدا دهر ده که وئی، که واته: کهس مافی ئه وه ی نیه که به بی ره زای خوئی لئی بیات. گوتراویشه: که ئاو نابئی به ملکی کهس، چونکه پیغه مبه ر (دروود و ساوه له سه رب): فه رموو یه تی: موسو لمانان له م سئ شته دا هاو به شن: له ئاوو له وه پرو ئاگر دا. (ئه بو داوود گی راو یه ته وه) قسه ی ئه م قیله به ره ره چ دراو ته وه به وه: که ئه م فه رموو ده یه لاوازه له به ر ئه وه ده ست نادا بو به لگه. به هه ر حال له سه ر هه ردوو فه رمایسته گان، پیویست نیه له سه ر خاوه ن بیر ده که، که ئه و ئاوه ی له پیداو یستی خوئی زیاد بی، بیبه خشی به کهسی که کشتوگالی پئ ئاوبدا، به لام نه گه ر بو ئاودانی گیانله به رو مالات بوو ئه وه پیویسته له سه ری که بیبه خشی چونکه شافیعی له ئه بو هوره یروه له پیغه مبه ره وه ده گیر پته وه: ده فه رموی: (دروود و خوا له سه رب): کهسی زیاده ئاوی هه بی و قه دهغه ی بکا له مالاتی موسو لمانان، هه تا بی به به هوئی قه دهغه بوونی زیاده له وه ری دهورو به ری ئاوه که، چونکه له وه رگای دووره ئاو به که لکی له وه رانی ئاژهل نایه ت، کهسی ئه م تاوانه بکا خودای گه وه له روژی قیامه تدا له به هره ی میهره بانی خوئی بی

بەشى دەكا. لە بوخارى و موسلىمىشدا دەفەرموئ: ئاوى زيادىن لە خۇتان، لە خەلگى ترى قەدەغە مەكەن، ھەتا بەم تەگەرەيە زيادە لەودى دەورى ئاوەكەى پېقەدەغە بکەن. جياوازىي ئازەل و گشتوكال لەودەيە، گيان رېزى ھەيە، بە بەلگەى ئەووە كە ئاودانى گيانلەبەر پېويستەو ئەركىكى ئايىنيە بەلام گشتوكال مەرج نىە وابى.

مەرجەكانى پېويستبوونى بەخشىنى ئاۋ:

يەكەم: دەبى لە پېداويستى خۇى زياتربى، دەنا پېويست نىە، چونكە لە خودى خۇيەووە دەست پى دەكا بە بەكار ھىنان و بەخشىنى.

دووەم: خاوەن ئازەلەكەيش ئاتاجىي بەو ئاوە ھەبى، بەم رەنگە: ئاوى بەرەللاى گشتى لەو ئاقارەدا نەبى.

سەيەم: لەو ئاقارە لەودى ھەبى، بەبى ئاۋ خواردنەووە ئازەل نەتوانى لىي بلەودى.

چوارەم: دەبى ئاوەكە لە جى وەستانى ئاسايى خۇيدابى، لەو جۆرەيش بى كاتى لىت ھەلگۆزى بىتەووە جىي. بەلام ئەگەر كرديە ناۋ دەفرەووە، لەسەر فەرمايشتى دروست (قەولى صەحيح) ئىتر پېويست نىە لە سەرى كە بەخۇرايى بىبەخشى. ئەووەنە ھەيە ھەر كاتى برپاردرا كە پېويستە لە سەرى كە بىبەخشى، نابى لەباتى ئەو ئاوە وەجەل و بەھا وەرېگرى، دەبى بەخۇرايى بىبەخشى، ئەمەيش بەپىي ئەم فەرموووە ساغە كە دەفەرموئ: پېغەمبەر (مروودە، ناۋە لەسەربەن) نەيى كرددووە لە فروشتنى ئاوى زيادە. ھەر كاتىكەيش بەخشىنى ئاۋ واجب نەبوو لەسەر خاوەنەكەى، ئەووە دروستە بوى كە بەگىشانە يا بە پىوانە بىفروشى بۇ خۇى.

۲۳۷) وهقف: شت تهرخانکردن بو خیری نهبراه:

وهقف له زمانى عهره‌بدا راگتن و چه‌پس و گل دانه‌وهو به‌ندکردنه، له عورفى شهرعیشدا: تهرخانکردنى سامانه بو خیری نهبراه له ریگهى خودادا، به مهرجی لهو جوړه سامانانه بی که‌لک و قازانج لی ودرگرتنى مومکین بی و زاته‌که‌ی بمینی! سهر به‌لگه‌که‌ی نه‌م نایه‌ته‌یه که‌وا له سوورمى چه‌جدا، که ژماره‌که‌ی (۷۷) ه که ده‌فهرموی: {وَأَفْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} واته: له کرنی ههموو جوړه چاکه‌یی دریغی مه‌که‌ن، سابه‌شکوو شادبین به مایه‌ی رمزابوونی خوا. وه نه‌م فهرمووده‌یشه که ده‌فهرموی: گاتی ئاده‌میزاد دهری، ههموو کرده‌ویه‌کی کوتایی دی، نه‌م سی شته نه‌بی:

یه‌که‌م: خیریکی نهبراه (وهک بیرو مزگه‌وت...).

دووه‌م: زانست و زانینی به سوود (وهک دانانی کتییی باش و پیگه‌یاندنی فه‌قی و قوتایی و شاگردو هونه‌ری به‌که‌لک و به سوود بو گه‌لی ئیسلام).

سییه‌م: منداڵ و وه‌چه‌یه‌کی باش که دووعای خپرو نرای باشی بو بکا (موسلیم و که‌سانی تر گپ‌راویانه‌ته‌وه).

زاناکان ده‌فهرموون: وهقف به‌شیکه له خیری نهبراه. جابیر (ره‌زای خوا لیبی): ده‌فهرموی: که‌س نه‌ما له هاوړپییانی پیغه‌مبه‌ر (دروودى خوا له‌سهر پیغه‌مبه‌ر به‌ و ره‌زای خوا ه هاوړپییان) که‌شتیکی نه‌کرد بی به وهقف، مه‌گهر نه‌وانه‌یان که توانای سامانیان نه‌بووی.

مەرجەکانی :

بۆ دروستبوونی وهقف ئەم سێ مەرجە بە مەرج گیراون.

یەكەم: دەبێ وهقف کراو لەو جۆره سامانانەبێ، که دەست بدا بۆ کهك ئی وەرگرتن و لە هەمان کاتدا زاتەکەى بمیئى. کەواتە: وهقفى ئەو شتە دانامەزى، که هەتا زاتەکەى بمیئى کهكی ئی وەرناگیرى، وهك بەرو میوهو خۆراك و بۆنپۆوهکراو، چونکه میوهو بەرو خۆراك دەخورپن، کهکەکهیان لە خواردنیان دایه، دەى کاتى دەخورپن زاتەکهیان نامیئى. بۆنپۆوهکراویش ئەوهندە ناخیهئى، بەلام ئەگەر دارو درەختى کرد بە وهقف بۆ بەرهکەى، یا ئازەل بۆ شیرەکەى، یا بۆ خورى و کۆلك و مووهکەى، یا نیرى بۆ پەرىن لە ئازەلى شار، ئەوه دروسته، چونکه لەکاتى وادا وهقف کراوهکە زاتەکانه، بەروکۆلك و پەرىن کهکیان، وه سوودهکانى تری ئەم زاتانه بۆ وهقفکەرە، بۆ نموونه: ئەگەر مەپکى کرد بە وهقف، تەنیا بۆ ئەوه که شیرەکەى بۆ هەزاران بى، ئەوه خورى و بەچکەو کهول و گوشتەکەى بۆ وهقفکەرەکەیه.

دوووم: دەبێ وهقف کردنهکە لەسەر شتیکی وابى که هەبوونیکی نەبراوەى هەبى، وهك ئەم بنهچه لە ئیستادا وەچەى بەرودواى بەردەوام لە نایندەدا چونکه وهقف خیرى بەردەوامى نەبراوەیه، سەرەپای ئەوهیش وهقف لە زاتى خۆیدا راگوێزکردنى ملکایهتیی قازانچه، که وهقفکەرەوه بۆ وهقف لە سەرکراو، دەى شتى که وجوودی نەبى و هیچ (مەعدووم) بى ناکرئ بە خاوەنى شت، هەروا کهسیکیش که شیواى خاوەنیتى نەبى ناکرئ بە خاوەن شت.

نمونہی یه کهم: که نه بووه (واته: معدوم) ه نابئ به وهقف له سهر کراو، وهکوو وهفکردن له سهر کهسئ که هیشتا له دایک نه بووبئ و له مهولا بکهوئته سکی دایکی و له دایک ببئ، جا له دوا ئهو بو ههزاران بئ.

نمونہی دووهم: که کهسئ شیاوی خاوه نیئتئ نه بئ نابئ به وهقف له سهر کراو، وهکوو منداڵ له سکی دایکدا، جا ئهم جوړه وهقفانه پووجه ئن، چونکه وهقف به ملککردنی حازری دوس به جییه کهواته له سهر کهسئ که نه بوو (مهعدووم) بئ و له سهر کهسئ که شیاوی خاوه نیئتئ نه بئ دانا مه زری.

سییه م: نابئ بو شتی ناره وایی، چونکه وهقف خیریکه مه به ست لیئ نریکبوونه وهیه له خوا، گونا هیش پیچه وانهی ئهم مه به ستیه، کهواته: شت وهفکردن بو کرپنی ئامیری ریگری و چه ته گهری دروست نیه، ههروا بو کرپنی ئامیری به زمو رمزم، ههروا دروست نیه شت وهقف بکری بو کنیشتهی جووله کهو کلئسای گاوور ئهم جوړه جیگایانه.

پهیرهوی مهرجی وهقفکه دهکری:

جا ههر کاتئ وهقف دامه زراو هه موو مهرجیکی هاته جئ، ئیتر یه که سهر وهقف له سهر کراو شایانی بهروو بوو مه کهی ده بئ، خواه که لک بئ وهک تیا دانیشن و خوئندنه و دی په راو، خواه زات بئ وهک میوه و خوری و موو و شیر، له هه مان کاتدا ده بئ ئهم قازانجانه ریک به پیئ مهرجی وهقفکه بدرین به خاوه نیان، وهقفکار کیئ پیخشست ئهو که سه پیش ده خری، وهکیئ دواخست ئهو که سه دوا ده خری، ئه گهر گوتی: به یه کسانئ دابه شبکری به سهر یانا به یه کسانئ دابه ش دهکری، ئه گهر

گوتی: هه‌ندی به‌ش زیاتر بێ، چۆن ده‌لی به‌پیی مه‌رجه‌که‌ی ئه‌و دابه‌ش ده‌گرێ لێیان. نموونه‌ی پیش‌خستن وه‌ك ئه‌وه ب‌لێ: ئه‌مه‌م له‌سه‌ر منداڵه‌كانم وه‌قفکرد، له‌ پێشدا بۆ زاناو خاوه‌ن وه‌رعه‌كانیان، نموونه‌ی دواخستن وه‌ك ئه‌وه ب‌لێ: ئه‌مه‌م له‌سه‌ر منداڵه‌كانم وه‌قفکرد، كه‌ ئه‌وان نه‌مان ئه‌وجا بۆ منداڵی ئه‌وان، یا وه‌ك ئه‌وه ب‌لێ: دهرامه‌تی سالی یه‌كه‌م بۆ مێینه‌كان و دهرامه‌تی سالی دووهم بۆ نێرینه‌كان، نموونه‌ی یه‌كسانی وه‌ك ئه‌وه ب‌لێ: ئه‌مه‌م وه‌قفکرد له‌سه‌ر منداڵه‌كانم، به‌ مه‌رجی نێرو می وه‌ك یه‌ك به‌شیان بۆ دابنرێ، نموونه‌ی باودانی هه‌ندیکیان به‌سه‌ر هه‌ندیکی تریانا وه‌ك ئه‌وه ب‌لێ: ئه‌مه‌م كرد به‌ وه‌قف له‌سه‌ر منداڵه‌كانم به‌مه‌رجی به‌شی نێرینه‌ دوو ئه‌وه‌نده‌ی به‌شی مێینه‌ بێ.

٢٣٨) باسی به‌خشین (هه‌به‌):

ب‌ر: تجرید/ ٣ ل ١٨٦ ز: ٥٥).

به‌خشین و دیاری له‌ زمان و له‌ شه‌رعا به‌ یه‌ك واتان ته‌نیا ئه‌م جیاوازییانه‌یان له‌ نیوانا هه‌یه: ئه‌گه‌ر بۆ ریزگرتن له‌و كه‌سه‌ی كه‌ ده‌بێ به‌ خاوه‌نی برا بۆی ئه‌وه دیارییه‌، ده‌نا به‌خشینه. به‌خشین سوننه‌ته به‌پیی نامه‌ی خواو رێبازی ره‌هبه‌رو یه‌كگرتنی نه‌ته‌وه. خوا ی گه‌وره‌ ده‌فه‌رموی: {وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى - سورة المائدة - ٢/٥} واته‌: هاوکاری یه‌كتری له‌سه‌ر كاری چاكه‌و له‌ خوا ترسی بكه‌ن. دیاره‌ كه‌ به‌خشین كاریکی باش و په‌سه‌نده‌، له‌ رێبازی ره‌هبه‌ردا (واته‌: له‌ سوننه‌تی پێغه‌مبه‌ردا (دروود خوا له‌سه‌ربه‌) نموونه‌ زۆر زۆره‌ له‌سه‌ر سوننه‌تی به‌خشین، عایشه (ره‌زا خوا له‌یه‌) فه‌رمووی: عه‌رز ی پێغه‌مبه‌رم كرد ئه‌م

گۆشتە بە زەكات داويانە بە بەريرەدى كارەكەرم، ئايا تۆ لىي دەخۆي؟
 فەرمووى: ئەمە بۆ ئەو زەكاتە، بەلام بۆ ئىمە دەبى بە ديارى و لە
 زەكاتى دەردەچى (ش/د/ن). ئەبو ھورەيرەيش (رەزە ئوۋە لىيە) دەفەرموئ:
 جاران كە نانىان بۆ پېغەمبەر (دروودە ئوۋە لەسەرىيە) دادەنە دەپىرسى، كاتى
 دەيانگوت: ھى ديارىيە، لىي دەخوارد، بەلام ئەگەر بگوترايە: ھى زەكاتە
 لىي نەدەخوارد.

مەرچى بە خىراو:

ھەرچى فروشتنى دروست بى بەخشىنىشى دروستە، وە ئەوھى
 فروشتنى دروست نەبى بەخشىنىشى دروست نىە، وەك شتى نەزانراو،
 وەك ئەوھ بلى: ئەوھ يەكئ لەو بېرکە مەرەم بەخشى بە تۆ،

ھەروا بەخشىنى بارمتە سەگى مەشق نەکردو و بەرازو شتى
 بىزىوو دروست نىە، چونكە فروشتنى ئەمانە دروست نىە، دروستە
 زەوت كراو بفرۆشرى بە كەسئ كە بتوانئ بىسەنىتەوھ لە زەوتكەر، شتى
 ھاوبەش و ناو كۆيى بەخشىنى دروستە، چ بفرۆشرى بە ھاوبەش، چ
 بفرۆشرى بە كەسىكى تر.

بە خىراو تا وەرنەگىرئ نابى بە مال:

بە خىراو نەپيويست دەبى و نە دەبى بە مال ھەتا وەرنەگىرئ،
 عائىشە (رەزە ئوۋە لىيە) فەرمووى: باوگم لە باخەكەى غابەى، بىست
 وەسقى پىم دا كە بىرنم بۆ خۆم، لە نەخۆشىنى سەرەمەرگا پىي
 فەرمووم: كچى خۆم من لەبەرى باخەكەى غابەم بىست وەسقم دا بوو
 بەتۆ، كە بۆ خۆت بىرنى، بريا دەترنى و دەتبرد بۆ لاي خۆت، ئىستا

دهبوو بهی خوت، بهلام مادام ههتا نیستا ومرت نهگرتوووه تازه بوو به مالی میراتبهر! ^(۱).

دهی نهگهر له شت بهخشیندا بوون به مال نهبهسرایه بهوهرگرتنهوه نهبو بهگری صدیق به عائیشهی نهدهفهرموو: تازهبوو به مالی میراتبهر لهی تو دمرچوو!.

عومه‌ریش {ره‌زاه‌خواه‌لینه} دهفه‌رموی: به‌خشاو نابی به‌مالی ته‌واو هه‌تا پی‌به‌خشاو وهری نه‌گری، هه‌مان را له عوسمان و ئیبنو عومه‌رو ئیبنو عه‌بباس و نه‌نه‌سو عائیشه {ره‌زاه‌خوایان‌لینه} گیر‌دراوه‌ته‌وه، رای تر نه‌بیستراوه که پی‌چه‌وانه‌ی رای نه‌مان بی.

به‌بی فهرمانی مال‌به‌خش وهرگرتنی به‌خشاو دانا‌مه‌زری چونکه وهرگرتن ده‌بی به‌هوی گواستنه‌وه‌ی خاوه‌نی‌تی. جا ههر کاتی وهرگرتن رووی دا به‌خشاو ده‌بی به‌مال، ئیت‌ر مال‌به‌خش مافی په‌شیمان بوونه‌وه‌ی بو‌نیه، مه‌گهر له یه‌ک حال‌دا نه‌ویش نه‌ودیه که به‌خشنده‌که باوک بی، یا دایک بی، یا باپیر بی یا نه‌نک بی، سه‌ربه‌لگه‌ی نه‌مه‌یش نه‌م فهرمایشته‌ی پی‌غه‌مبه‌ره {درووده‌خواه‌له‌سه‌ربه‌ی}: ههر که‌سی شتی ببه‌خشی، یا ده‌سه‌نه‌ی بدا به‌که‌سی، دروست نیه بو‌ی که په‌شیمان ببیت‌ه‌وه‌و بیسه‌نی‌ته‌وه له پی‌به‌خشاو، مه‌گهر باوک و دایک، بو‌نه‌وان دروسته‌له‌و

^(۱) بز راستکردن‌وه‌ی وش‌ی (ج‌ذاذ) به (ج‌داد) له‌م نه‌سه‌رده‌ا، ته‌ماشای مادده‌ی (ج‌دد) له (النه‌ایه فی غریب‌ الحدیث والاثرای و ج/ ۱۳ چ ۱۴۷ و ص ۱۵۶ له (عمده‌ القاری شرح صحیح البخاری) بکه.

بەخشىنەى داويانە بە منالى خۇيان پەشىمان بېنەوہ. (ئەبو داوودو
كەسانى تر گېراويانەتەوہ) تېرمىنى فەرموويەتى: فەرموودەيەكى
جوانى ساغە. لە دەقى فەرموودەكەدا ناوى باوكو دايك ھاتوودە، باپېرىش
بەر ناوى باب دەكەوئو نەنكىش بەر ناوى دايك دەكەوئ.

۲۳۹) باسى عومراو روقبا: با بە كوردى ناويان بىيىن: ژىنە بەخش و تە مابەخش:

عومرا لە عومر وەرگىراوہ، كە بەواتا تەمەن و مان و ژيانە، بۇيە
واى پىدەگوترى چونكە لە سەردەمى نەزانىدا دەيانگوت: ئەم شتە بۇ تۆ
ھەتا ماويت، واتە: لە ماوہى تەمەنتا، ھەتا لە ژياندايىت بۇ خۆت،
روقبايش كە لەسەر كېشى عومرايە، لە ماددەى (موراقەبە) وەرگىراوہ،
كە بەواتا چاوہنوارپىيە، وەك ئەوہ پىيى بلى: ئەمەم بەخشى بەتۆ ھەتا
خۆت ماويت بۇ خۆت، بەلام ئەگەر من لە پېش تۆدا مردم ئەوا بە
يەكجارى بۇ خۆت، ئەگەر تۆيش لە پېش مندا مردىت ئەوا بېيتەوہ
بەھى خۆم، دەى بەم شىوہيە ھەردوولا چاوہروانى مردنى يەك دەكەن.

گوتەى كورتو پوخت: گەرچى ئەم باسە درىژەپىدانى تىادايە،
بەلام ئەمە كاگلەى ئەم بابەتەيە: گوتەى دامەزران كەپىي دەگوترى،
صيغە، لە عومرادا وەك: (أعمرتك هذه الدار حياتك) ئەم خانووەم
بەخشى بەتۆ ھەتا ماويت، يا پىيى بلى: (ما حَيَّيتَ: ھەتا لە ژياندا
بىت) يا پىيى بلى: (ما عشت: ھەتا كۆتايى تەمەنت) يا پىيى بلى:
(أعمرتك هذه الدار حياتك ولعقبك من بعدك: ئەوا ئەم خانووەم

بەخشى بەتۆ ھەتا تەمەن تەواو دەبى، ۋە لەپاش مردنى خۆت بۆ
 ۋەچەو نەۋەت) لەروقبايشدا گوتەى دامەزران ۋەك: (ارقبىك الدار
 حىياتك) واتە: ئەم خاۋووم دا بەتۆ ھەتا ماۋىت بۆ خۆت، ھەردوولامان
 چاۋەنۋاپ دەكەين، ئەگەر مەن لەپىش تۆ دامەردم بە ئىكجارى بىي بەھى
 خۆت، ئەگەر تۆيش لە پىش مەندا مەردىت بىيئەۋە بەھى خۆم. جا ھەر
 كاتى عومراۋ روقبا لەسەر شىۋەى شەرى دامەزران، ئىتر شتە
 بەخشاۋەكە ھەتا ھەتايە دەبى بەھى پىيەخشاۋ، ۋە بە ھىچ جۆرى
 نابىيئەۋە بەھى بەخشىدە، كە بەعەربى پىي دەگوتى: موعمىر، يا
 مورقىب. چونكە پىيغەمبەر (دروودى خواە لەسەرىبە) دەفەرموى: عومرا دروستەو
 روقبايش دروستە، ۋەدەبن بەھى ئەو كەسە كە پىي بەخشاۋە. (ئەبو
 داۋود كەسانى تر گىراۋيانەتەۋە) تىرمىزى فەرموۋىيەتى:
 فەرموۋدەيەكى جوانە. ھەروا خۆشەۋىست (دروودى سلاۋە خواە لەسەرىبە)
 دەفەرموى: ھەر كەسى شت لەسەر شىۋەى عومرا بىيەخشى بە كەسى
 ئەۋە ھەم لە ھالى ژيان ۋە ھەم لە ھالى مەردندا دەبى بە مالى پى
 بەخشاۋ، ۋە لە پاش خۆشى دەبى بەھى ۋەچەى (موسلىم) — (رەزاە خواە
 لىبە) گىراۋىيەتەۋە).

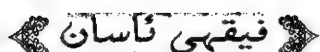
۲۴۰) باسى ھەلگرتنى شتى داکەوتوو (لقتە):

(بىر: تەجرىد / ۳ت - ۱۴۹ - ز: ۵۰).

داكەۋتە لە زامان بەشتى دەگوتى كە لە كەسى داکەۋتبى لە
 عورفى شەرى شەرىفدا بىيئىيە لە مالى، يا لە تايبەتمەندى
 (ئىختىصاصى) كە خاۋەن رىزو بايەخ ۋە نرخدار بى، كە بەھۋى

بېئاگاييهوه له شوينیکا بهجى مابى كه شوينى ئاسايى نهوشته نهى، بهو مهرجه نهو كهسه كه شتهكه ددؤزيتيهوه خاوهنهكهى نهناسى و شتهكهيش بههيز خوى پى ناپاريزى و بويهكى له دوو مهبهستهيش ههلى بگريتهوه: يا بؤ پاراستنى يا بؤ كردنى به مال بؤ خوى، بهلام لهپاش جاردانى ناونيشانى بهشيوهى شهرعى.

سهر بهلگهى ئەم باسه چەند فەرموودەيەكى ساغە. لە زەيدى كورى خاليدى ئەل - جوھەنييهوه - (رەزايە خوايەن) فەرمووى: پيغەمبەر (مروودە خوايەن) فەرمووى: هەر كەس گومبوويى بدؤزيتيهوهو حەشارى بداو ناونيشانى وەك شەريعت دەفەرموى: هەل نەدا، ئەوه خۆشى رى راستى گوم كردووه (موسليم/ ئەحمەد) ديسان زەيد فەرمووى: پياوى هاتە خزمەت حەزرى (مروودە خوايەن) عەرزى كرد: حوكمى مالى دؤزراوه، وەك زىرو زيو چييه؟ فەرمووى: پرياسكهو بوخچهو دەمبينهكهى نيشانه بكە. وه هەتا سالى ناونيشانى هەلبەد، جا ئەگەر لەو ماوهيەدا خاوهنهكهى پەيدا بوو ئەوه بیدەرەوه پى، ئەگينا چى لى دەكهى بيكه، بەلام ئەگەر ناونيشانيت هەل نەدا ئەوا لەلاى خۆت بيهيلەرەوه، وه دايىن بە سپاردە لەلاى خۆت، ئيتەر هەركاتى رۆژى لە رۆژان خاوهنى هاتو داواى كردەوه بیدەرەوه پى. پياوھەكه گوتى: ئەى برپيارى وشترى بزربوو چييه؟ فەرمووى: دەخلىت نەبى بەسەر يەوهو دەخلى مەكه، ئەو كوندەو پيلاوى خوى پييه، بؤ خوى ئاوى دەخواتهوهو دەلەوهري، هەتا خاوهنهكهى دەيدؤزيتيهوه! پرييار كەرەكه ليشى پرسى و گوتى: ئەى برپيارى بزى و مەرى ونبوو چييه؟ فەرمووى: ئەگەر تۆ نەيبەيت و خاوهنهكهى نەيدؤزيتيهوه ديارە گورگ دەيخوا! (شەيخان).

بریاره‌که‌ی:

موسوئمانان به یه‌کرا ده‌فه‌رموون: هه‌لگرتنه‌وه‌ی دۆزراوه دروسته. به‌لام ئایا سوننه‌ته یا پیویسته؟ ته‌ماش‌ا ده‌کری: نه‌گهر مال دۆزمره‌وه به‌دکار بوو قه‌ده‌غه ده‌کری له هه‌لگرتنی، ته‌نانه‌ت نه‌گهر به‌دکار (فاسق) دۆزراوه‌یه‌کی هه‌لگرتنه‌وه قازی لی‌ی ده‌ستینیتنه‌وه، وه‌ک مائی منائی خویشی لی ده‌ستینیتنه‌وه: به‌لام نه‌گهر مال دۆزمره‌وه نازادو فامیده بوو، وه له‌خوی دئنیابوو که ناپاکی لی ناکاو حه‌شاری نادا، نه‌وه له‌م حاله‌دا حوکمه‌که‌ی ئاوايه:

یه‌که‌م: نه‌گهر له شوینیکی نه‌مینا دۆزییه‌وه، که مه‌ترسی فه‌وتانی نه‌بوو، چونکه خه‌لکه‌که‌ی ده‌سپاک و نه‌میندار بوون، له هه‌مانکاتدا نه‌و جیگه‌یه نه‌ملکی که‌سی بوو، وه نه‌خاکی دوژمنی ئیسلام بوو، که پێی ده‌گوتری داری حه‌رب، نه‌وه وا باشه‌ بۆی که هه‌لی بگری به‌پێی نه‌م حه‌دیشه (خوا له‌پشتی نه‌و به‌نده‌یه که پشتی برای ده‌گری).

دووهم: نه‌گهر له جیگه‌یه‌کی وادا دۆزییه‌وه که دئنیانه‌بوو له نه‌فه‌وتانی، نه‌وه پیویسته له‌سه‌ری که هه‌لی بگری، به‌پێی فه‌رمووده‌ی خ‌وای گه‌وره: {وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ - سورة التوبة - ۷۱/۹} واته: ب‌رواداران، ن‌یرو می‌یان، له‌ناو خ‌ویانا، پشتو په‌نای یه‌کترین، ده‌شی چاو د‌یری به‌رژه‌وه‌ندی یه‌کتری بکه‌ن). له‌م ئایه‌ته پ‌ی‌رۆزه‌دا نه‌م راسته‌قینه‌یه ده‌رده‌که‌وئ: هه‌روه‌کوو چ‌و‌ن پیویسته له‌سه‌ر هه‌قداری هه‌تیو مال و سامانی به‌ جوانی ب‌پاریزی ئاوايش

پېوېسته له سهر هه موو موسولمانئ كه سهر و مال و نامووسى هه موو موسولمانىكى تر بپاريزئ، چونكه موسولمان هه قدارى موسولمانه، ههركاميان حازر نه بوون ئهوى تريان پاسهوانى سهر و مال و نامووسيه تى.

سهره راي ئه وه ديش دهبئ مال دوزره وه له خوئ دنيا بئ كه ههركاتئ خاونه كهى په يدابوو بيداته وه دمستى، به مهرجئ بيناسيته وه و ناو نيشانى هه لېدا، دنا نابئ هه ئى بگريته وه. گوتراو يشه: له سهرى نيه له هيچ بارىكا كه هه ئى بگريئ، ئه وپه ركهى ئه وه يه كه هه لگرتنه وه سوننه ته، چونكه هه لگرتنه وهى دوزراو يا ئه مانه ته، يا كاسپيه، ئه و دوو هيش هيچ كاميان واجيب و پيوست نين. ئه مه قسه مان له وه يه كه له چوله وانى و ويرانه و سهره ريشت بدوزيته وه ئه مه حوكمه كهى بوو، دنا نه گهر له ناو ملكى كه سيكا دوزييه وه ئه وه دروست نيه بوئ هه ئى بگريئ، چونكه واده رده كه وئ كه هى خاوه ن ملكه كه بئ.

ئو زانبارييهى له بارهى داکه و ته وه پيوسته :

پېوېسته له سهر ئه و كه سه كه شتئ ده دوزيته وه ده فرو پرياسكه و ده رگا بين و جوړو ژماره و كيشى بزائو ئه و جا له جيگهى ناسايى خويا هه ئى بگريئ. زانينى پرياسكه و ده رگا بينه كهى به پيئ ئه و فهرموودهى كه رابورد له سهره تاي باسه كه وه، زانينى ژماره كهى به پيئ ئه م فهرمووده يهى بوخارييه كه ئه بو هورهيره {ره زاه خواه لايبن} ده فهرموئ: پرياسكه يه كم دوزييه وه سه د دينارى زيړى تيا دا بوو. بر دم بو خرمه ت پيغه مبه ر {دروودى خواه له سهره} فهرمووى: يه ك سال ناو و نيشانى هه لده. جا

یەك سال ناوونیشانیم هەلدا، ئەوجا چوومەووە خزمەتی، فەرمووێهوە: سالیکی تریش ناوونیشانی هەلدا. منیش وامکردو دیسان چوومەووە خزمەتی، فەرمووێهوە: سالیکی تریش ناوونیشانی هەلدا. منیش وامکرد لە جاری چوارەما فەرمووی: ژمارەکی بزانەو دەرگابینەکی نیشانە بکە، جا ئەگەر خاوەنەکی پەیداوو ئەو هە خۆیەتی دەرگای بکە بە هە خۆت. زانینی نیشانەکانی تریشی بەقیاس لەسەر ئەم نیشانانە، چونکە بەوانیش دەق وەك ئەمان شتەکە دەناسرێتەو، بۆیەش دەبێ لە جێگەی ئاسایی پاراستنی وێنە خۆیدا هەلبگیرێ چونکە سپاردەیه، هەموو سپاردەیه کیش ئاوايه.

ئەگەر ویستی بیکا بە مائی خۆی:

شت دۆزەرەو ئەگەر مەبەستی ئەو بوو کە شتەکە ئاگاداری بکا بۆ خاوەنی هەتا پەیدا دەبێ ئەو پێویست نیە لەسەری بانگەوازی بۆ بکا، بەلام ئەگەر نیازی هەبوو کە بیکا بەهە خۆی ئەو دەبێ بە لایەنی کەمەووە یەك سال ناوونیشانی هەلدا، بەپێی فەرموودەکی پێشەو. جارپدانیش دەبێ لە بەردەرگای مزگەوتدا بێ، لەکاتی هاتنەدەرەوێ خەڵکەکەدا، وە لەناو بازاردا، کەجێ گومانی کۆبوونەوێه، وە لەو شوێنەدا کە تیادا دۆزراوێه، چونکە خاوەنەکی ئەوێ بۆ دەگەرێ. چونبیتی جارپدانیش لەسەر ئەم شیوەیهیه: بلی: کێ شتی ئێ بزر بوو؟ و سوننەتە هەندێ نیشانە بلی، بەلام نابێ گشت نیشانەکانی هەلدا، دەرگای ئەگەر درۆزنی کردی بەهە خۆی ئەو دەبێ بە دەستەبەری، مەرج نیە سەرۆمێ سائکە هەر جارپدا، بەلکوو لە سەرەتاو هەموو رۆژی سێ جار

بانگه‌واز همل بدا له پاشا هه‌موو روژئ يه‌كجار، له پاشا هه‌موو حه‌فته‌يئ يه‌ك جا، له پاشا له گشت مانگيكا يه‌ك جار، له‌سهر شي‌وه‌يه‌كي وا دووباره‌ي بكا‌ته‌وه كه له‌بهر نه‌چي‌ته‌وه هه‌تا ساله‌كه ته‌واو ده‌بئ.

به‌لام نه‌گهر شتيكي واي دروژييه‌وه كه نه‌ده‌كرا به‌مال نه‌وه جاري بو هه‌ئنادا، نه‌گهر ده‌كرا به‌مال، به‌لام كه‌مبوو، نه‌وه نه‌وه‌نده ناو‌نيشاني هه‌ئده‌دا كه به‌زه‌يني زوربه‌ي كات خاوه‌ني له‌وه‌دوا بو‌ينا‌گه‌ري، كه نه‌وه‌يه خاوه‌نه‌كه‌ي زور بو‌ي په‌روش نه‌بئ و زور به‌ دوايا نه‌گه‌ري. جا پاش نه‌وه كه بانگه‌وازي بايه‌خداری بو‌ كرد، وه‌خاوه‌نه‌كه‌ي په‌يدانه‌بوو، وه‌ ويستي بيكا به‌هي خوي ده‌بئ به‌هي خوي، كه كردي به‌هي خوي ده‌بئ به‌ قه‌رز به‌سه‌ريه‌وه، نه‌گهر دنيا بوو خاوه‌نه‌كه‌ي په‌يدا‌بوو، نه‌گهر دوزراوه‌كه وي‌نه‌دار بوو بلام نه‌مابوو نه‌وه، ده‌بئ به‌ده‌سته‌به‌ري وي‌نه‌كه‌ي، دنا ده‌بئ به‌ ده‌سته‌به‌ري نرخه‌كه‌ي به‌پيئ نرخي نه‌و روژدي كه تيا‌دا كر دوويه‌تي به‌ مالي خوي، نه‌گهر خودي دوزراوه‌كه مابوو، وه نه‌نگداريش نه‌بوو بوو نه‌وه ده‌دري‌ته‌وه به‌ خاوه‌نه‌كه‌ي.

به‌شه‌كاني داكه‌وتوو:

داكه‌وتوو ده‌بئ به‌ چوار به‌شه‌وه:

يه‌كه‌م: نه‌وه‌يه كه هه‌ميشه ده‌ميئي، وه‌ك زي‌رو زي‌وو شتي تري وا، حوكمه‌كه‌ي نه‌وه‌يه يه‌ك سال ناو‌نيشاني له‌سهر شي‌وه‌ي پيشه‌وه هه‌ئيدا.

دووم: ئەودىيە ئەگەر دۆزراۋەكە زۆر نەدەمايەۋە سەرنج دەدەين:
 ئەگەر زوو خراب دەبوو، ۋەك كەبابو تىكە شووتىو كالىكە و
 سەۋدەۋات ۋەرىكە خورمايى كە نەكرى بە خورما، ئەۋە دۆزەرەۋەكەى
 دەكرى بە سەپشك لە نىۋانى ئەۋەدا كە بىخوات ۋە ھەكەى دەستەبەرى،
 يا بىفرۆشى ۋە ھەكەى ۋەرىگرى ۋە لە پاش ناۋنىشان ھەللىنى ئاسايى
 بەپىيى حال تەسەرۋى تىادا بكا، چونكە بەھەكەى لە شوپىنى
 دۆزراۋەكەيە، ئەگەر نىشانى ھەللىدات دەپى بە دەستەبەرىو، ئەمانەت
 دەپى لە دەستىدا. بەلام ئەگەر دۆزراۋەكە زوو خراب نەدەبوو، ۋە قابىلى
 ئەۋە بوو كە چاك بكرى، ۋەك روتابى كە بكرى بە خورما، يا ترىيەك
 بكرى بە مېۋوز، يا شىرى بكرى بە پەنير، يا شتى ترى ۋا، ئەۋە لەكاتى
 ۋادا سەپىرى بەرژەۋەندى خاۋنەكەى دەكرى، ئەگەر بەرژەۋەندى
 خاۋنەكەى لە فرۆشتىدابو ئەۋە دەرۋىشى، ئەگەر لە وشك
 كەرنەۋەدا بوو ئەۋە وشك دەرۋىشەۋە. جا ئەگەر دۆزەرەۋەكەى بە
 پىاۋەتى وشكى كەردەۋە ئەۋا باشە، دەنا دەپى ھەندىكى لى بفرۆشى بۇ
 مەسەرفى وشك كەرنەۋەكەى چونكە بەرژەۋەندى خاۋنەكەى لەۋەدايە.
 بەلام ئەم دىرژەپىدانە بۇ غەپىرى ئازەل ۋە گىانلەبەرانە، چونكە ولىساتو
 مالات دەپى ھەمۋى بفرۆشى لەبەر ئەۋە مەسەرفى ھەيۋانات
 پەيتاپەيتا دووبارە دەپىتەۋە، ئەۋەش دەپى بەھۋى ئەۋەكە مالىكە بە
 مەسەرف لىكەرنى تەۋاۋ بى.

سېيەم: دۆزراۋى ۋا ھەيە پىۋىستى بە مەسەرف ھەيە ۋەك
 ولىسو مالات (ھەيۋان) ھەيۋانىش لەسەر دوۋجۈرە:

(۱) جۆرى يەكەم بېھيزە: ئەۋەندە ھىزى نىيە كە خۇى پى رزگار بكا لە وردە درپندە، ۋەك مەپرو بزنو گوڤرەكەو بەچكە وشتەر، وشترو رەشەۋلاخ ئەگەر سەقەت بوون باگەورەش بن لە رىزى بېھيزن، ئەم جۆرە بۆى ھەيە دەستى بەسەردا بگرى، بە نىيازى كردن بە مال، چونكە ئەگەر ھەلى نەگريتەۋە، لە نىۋانى ئىمەو درپندەدا دەفەۋتى، دووريش نىيە دەسپىسى بىبا بۆ خۇى، لەبەر ئەم مەبەستەيە ھەزەرت (دروودە خواۋ لەسەربە) دەفەرمۇى: بزنو مەپرى گومبوو يا بۆ تۆيە كە دەيدۇزىتەۋە، يا بۆ خاۋەنەكەيەتى كە براى تۆيە، يا بۆ گورگە. جا ئەو كەسەى ئەم جۆرە گيانلەبەرە ھەل دەرگى خۇى سەرپشكە كە يەكئ لەم سى شتە بكا:

يەكەم: دەست بەجى بىخواۋ ھەركاتى خاۋەنەكەى دەرگەۋت قىمەتەكەى بېزىرى بۆى.

دوۋەم: راي بگرىۋ بە پياۋەتى بە خىۋى بكاۋ مەسەرفى بكىش.

سېيەم: دەس بەجى بىفرۆشىۋ بەھاكەى ھەلبگرى.

(۲) جۆرى دوۋەم: ئەۋەيە كە ئەۋەندە ھىزو تواناى ھەبى خۇى پى بپارىزى لەۋردە درپندە، خواۋ بە ھىز خۇى بپارىزى ۋەك وشتەر، يا بە راكردن خۇى قوتار بكا ۋەك ۋلاخى بەرزە، ھىسترو گوڤدرىش ھەروا، يا بەفەرىن خۇى دەرپاز بكا، ۋەك كۆترو شتى ۋا. جا ئەگەر لە جۆلەۋانى ئەم جۆرە گيانلەبەرەى دۇزىيەۋە. بۆى نىيە بە نىيازى كردن بە مولى ھەلى بگرى، بەس دروستە بە نىيازى پاراستن ھەلى بگرى، چونكە پىغەبەر (دروودە خواۋ لەسەربە) لە بارەى ھەلگرتنەۋەى وشترى گومبوۋەۋە بە

پرسیار که ره که ی فەر موو: ههقت نه بی به سه ریه وه، نه و پیاوو
جه و نه دی خو ی پییه ههتا کوتایی فەر موو ده که. فەر موو ده که ده که
له سه ر و شتر، نه و ده یس له ریزی و شتر دایه به قیاس له سه ر نه و.

کهواته: نه گهر به نیازی کردن به مال هه لی گرت، هه ر کاتی

فه و تا ده بی به ده سه ته بهر، چونکه پیغه مبه ر (هرویه خواه له سه ر به) نه بی
کرد و وه له هه لگرتنه وه له کاتی وادا، نه و هتا ده فەر مو ی: ههقت نه بی
به سه ریه وه.. تا دوا یی، کهواته هه لگرتنه وه له کاتی وادا داده نری به
که مته ر خه می، که مته ر خه میس ده بی به هوی ده سه ته بهر بوون، به لام
نه گهر له ناو ناو ده انیدا نه م جو ره گیانه به ره ی دۆزییه وه، نه وه به
ناره زووی خو یه تی، ده توانی به نیازی کردن به مال هه لی بگری،
و ده توانی به نیازی پاراستن هه لی بگری، جیا یی له نیوانی بیابان و
ناو ده انیدا نه وه یه: نه م جو ره ناژه له له ناو ناو ده انیدا ده ستی گشت
که سیکی پی ده گا، له بهر نه وه له و ده زنی ده ست بیس رزگاری ناب ی، کهواته
ههتا زو وه بهر ژه و نه دی خا و نه که ی واده خوازی که له ده ست یکی
نه میندابی باش ره، به پیچه وانه ی بیابانه وه، چونکه که مته ر خه لک ری
تیده که و ی، سه ره رای نه و ده یس نه م جو ره گیانه به ره له چۆله وانی
هه وه جیی به که س نیه، خو ی خو ی به خیو ده کا، له وه ده خوا و ناو
ده خوا ته وه. نه و نه ده هه یه نه م راجیا ییه کاتی جیگه ی خو یه تی که دنیا
نه من و ناسایش بی، به لام نه گهر کات کاتی تالان و برؤ راو و روو و ت بوو
نه وه جیا یی نیه له نیوانی چۆله وانی و ناو ده انیدا، له هه ر دوو لادا وه ک
یه ک هه لگرتنه وه به هه ر دوو نیاز که دروسته.

ئەگەر دنیابوو دووگەس داکەوتەیهکیان بە یەگەوہ دۆزییەوہ،
ئەوہ ھەردووکیان ناوێشانى ھەڵدەدەن، وە دەیکەن بە مائی خوێان،
کەسیشیان مافی ئەوہى نىہ کە مافەگەى خوێ نەقل بکا بۆ ھاورپکەى یا
بۆ کەسیکى تر.

لاباسى:

لەکاتى درەوکردندا گۆلەوہچینی و ھیشووکردن لەم حالانەدا
دروستە: ئەگەر خاوەنەگەى رەزای لەسەر بوو، یا ئەندازەیکى وابوو کە
خاوەنەگەى بۆى سەخڵەت نەدەبوو، یا خاوەنەگەى نەیدەچنییەوہو
دەس بەردارى بوو بوو، بەلام ئەگەر ئەندازەیکى وابوو کە خاوەنەگەى
بۆى سەخڵەت دەبوو، یا خوێ دەیچنییەوہ ئەوہ دروست نىہ بۆ بیگانە
کە بیچنییەوہ^(۱).

---

^(۱) لە عیبارەتى ئەصلەکەدا ئالتۆزى و ھەئەى چاپ ھەبوو، سەرەپای ئیھامى
پێچموانەى مەبەست ئەمە تەرجەمەى دەقى (کفایۃ الاخیار) ەکەىہ. ئەمە عیبارەتى
ئەصلەکەىہ: (ولا يجوز التقاط السنابل وقت الحصاد اذا يأذن فيها مالکها، أو کان
قادراً؟ يشق علیه التقاطه، أو کان يلتقطه بنفسه. فإذا أذن مالکها بالتقاط جاز)
دیارە کەخۆى: (أو کان قادراً يشق علیه التقاطه) وە، بەپێى (کفایۃ) کە لەم سى
کاتەدا گۆلە وەچنى دروستە: کەم بى، یا ئیزنى صەریحیش نەبى، کەم بى یا زۆر بى،
بەلام خاوەنەگەى دەست بەردارى بووبى، یا رینگەپێدانى ئاشکرایش نەبى، کەم بى یا
زۆربى بە مەرجى خاوەنەگەى رازى لەسەر بى، لەم دوو کاتەیشا دروست نىہ، کەم بى یا
زۆر بى وە خوێ بیچنییەوہ، زۆر بى یا کەم بى وە خاوەنەگەى رەزای لەسەر نەبى. دەى
دەقى ئەصلەکە نەمانیعمو نە جامیعمو بۆ ئەم بەشانە، چونکە پوختەگەى ئەمەىہ:

٢٤١) منائی فریدراو (لقیط):

منائی هه لگراوه، یا مندائی دۆزراوه، به هه موو مندالئیکی فریدراو ده گوترئ، که سهرپه رشتیارئکی نه بئ، که ببئ به ده سته بهری گوزهرانی، جا خواه فامیده بئ یانا، چونکه فامیده ش وهك نافامیده هه وه جئ به سهر په رشتیکردن ههیه، به وشه مندال ره سیده دهرده چئ، چونکه پئویستی به په روه ردهو سهرپه رشتیکردن نیه، به وشه دۆزراوه منائی تری بئ باوک و بئ باپیرو بئ سهرپه رشتیار دهرده چئ، چونکه ناگاداری مندائی وا له پیشه ی قازییه، چونکه قازی به پئ نامهی خوی داناو زاناو، به پئ سوننه تی پئغه مبه ره نازدره که ی مه و دای ئه وه ی ههیه که بۆ ئه م جوړه منالّه بۆ هه موو که سیکی نه توانای زه بوون مایه ی به خئو گردنیا ن بۆ فه راهه م بیئ، مه به ست له سهرپه رشتیکار باوک و باپیرو ئه وه که سهیه که شوئنی باوک و باپیرو بگریته وه.

بریاره که ی:

هه لگرتنی مندائی فریدراو فه رزی کیفایهیه، به پئ فه رمایشتی زاتی مه زن: {وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى - سورة المائدة - ٢/٥ ➔}

گولمه و چنی دروست نییه ئه گهر خۆی ده یچینییه وه، ئه گهر ره زای له سهر نه بوو، به لام دروسته ئه گهر خاوه نه که ی ره زای له سهر بوو، مه به ست له م جوړه شی کرد نه وه یه ئه مه یه: (عیباره تی په راوی شمرع، کاتی جئگه ی متمانه ده بئ، که که م و کوری زۆرو په له په لی پیوه دیار نه بئ).

- وه رگتیر -

وه له بهر نه ودهيش كه هيچ نه بئى ئاده ميزادمو قه درو ريزى خوئ هه يه،
له بهر نه وه پئويسته به هوئ بهر وده درنه وه گيانى بپاريزئ و
چاره سهرى حالئ بگرئ، دهق وهك ناچارى ليقه وماو، بگره نه م شياوتره
به جاوديرئ، چونكه ناچارى ره سيده رهنكه به فيلئ خوئ دهر باز بكا،
به لام منال سهر به هيچ لايه كا دمرناكا.

جا هه ركاتئ كه سئ كه مهرجى به خيوكردنى تيداا بوو، منداليكى
ئاواى هه لگرت، نه وه خيرىكى كه ورهئ دهكاو، گوناھى سهرتياچوونى نه و
منداله له كوئل هه موان دهكهوئ، دمنه هه م نه وو هه م گشت كه سئ كه پئى
بزائى له خه لكى نه و ناوچه يه تاوانبار دهن به هوئ سهرتياچوونى
كه سيكى ريزداره وه.

مهرجى نه و كه سهئ كه مافى هه يه هه ئى بگرئ:

منال هه لگر دهن نه م چه ند مهرجهئ تيداابئ:

يه كه م: دهن نه رك له سهر بئ، واته: موكه الله ف بئ كه واته
هه لگرتنى منال و شئت دانامه زرئ.

دووهم: دهن ئازاد بئ، كه واته به نده بوئ نيه منال هه لگرئ،
چونكه هه لگرتنى منال هه قداريه، كويله يش نه هلى نه و هه قداريه
نيه، ته نانه ت نه گهر كويله يئ مناليكى هه لگرت ليئ ده سه نرئته وه،
مه گهر ئاغاكهئ ريگهئ نه وهئ پييدا، يا دادومر به يه ليته وه له ده ستيدا.

سييه م: مهرجى ئيسلامه، بيبروا نابئ مندالى موسولمانى
هر پيدراو هه لگرئ، چونكه وهك گوتمان هه لگرتنى منال هه قدارى و

خاوەنایەتییه، دەی بێپرۆا شیاوی ئەوێ نیهو کافر نابێ بە هەقدارو بە خاوەنی موسوڵمان. بە ئی بێپرۆا بۆی هەیه بێپرۆای منال هەلبگرێ، بە هەرحال موسوڵمان بۆی هەیه ئەو منالە هەلبگرێ، کە حوکم بە کوفری دەکری، چونکە ئەم هەقی سەرودری و سەرداری و هەقداری هەیه بە سەر بێپرۆاوه.

چوارەم: دادپەرورمییە، بەدکار (فاسق) بۆی نیه منال هەلبگرێ.

پێنجەم: خاوەن فام بێ، مروی دەستبلاوی حیجر لە سەر بۆی نیه منالی فریدراو هەلبگرێ، گریمان هەلیشی بگری ناھێلریتەوێ لێ دەستیدا.

ئەو مائەى كە لە گەڵ ئەم منداڵە بێ، بۆ كێیەو چى لێ دەكری؟

هەر مائى لە گەڵ منداڵى دۆزراوەدابى بەهێ خۆى دادەنرى، ژىواری لى دابىن دەكرى، چونکە منال ئەگەر لە ژىر چاودىرى باوكیشادا بە خىوبكرى، ئەگەر مائى هەبى، ژىواری لە سەر خۆیەتى، دەى لەكاتى وادا زیاتر ژىواری لە سەر خۆیەتى. مائى خۆشى وەك جل و بەرگو كەل و پەل و نوینەكەى و پارەپوول و شەكێ كە لە باخەلى دابى، یا پىوێ شەتەك درابى، یا وەك و لاخى جەووەكەى بە دەستىوێ بى، وەك ئەو چاتۆلەى كە منالەكەى تىادا بدۆزیتەوێ، یا وەك ئەو چاتۆلەى كە منالەكەى تىادا بدۆزیتەوێ، یا وەك ئەو خانووەى كە هەر خۆى تىادابى، باخیش هەروا، ئەوێ كە مەسرفى بۆ دەكا لەو مائە فەرمانرەوایە، چونکە ئەو هەقدارى ئەو كەسانەیه كە هەقدراى تریان نیه، منال

هه لگريش له سهر فهرمانی قازی بوى هه يه له و ماله مه سهرفى بو بکا، جا نه گهر فهرمان په و نه بوو ده بى شايهت بگرئ له سهر نه وهى که بوى خه رج ده کا، ده نا نه گهر شايهت نه گري هه رچى له و ماله سهر ف بکا بوى ده بى به ده سته به رى. گو تر او يشه: به بى فهرمانى قازيش له مالى مناله که خوى ژيوارى بو دابین بکا نابى به ده سته به ر.

به لام نه گهر مناله که خوى مالى نه بوو، ژيوارى له سهر به يتوماله، چونکه ئيمامى عومهر (ره زاه خواه ليتب) له باره ي به خيو کردنى فرېدراوه وه، پرس و راى به هاوړپيان کرد، به يه ک دهنگ و به يه ک را فهرموويان: ژيوارى له سهر به يتوماله، له بهر نه وه يش گه وړه رهمسيده ي نه دارايش ژيوارى له سهر به يتوماله، ده ي منال هه قى نه وهى زياتر هه يه که ژيوارى له سهر به يتومال بى. نه گهر ده وله مه ندو هه ژارئ به يه که وه فرېدراويکيان هه لگرت ه وه، ده وله مه نده که پيش ده خرئ، چونکه له باره يدا هه يه که له کاتى پيو يستدا ياريده ي سامانى بدات^(۱).

(۱) ثمه عيبارتهى نه صله که يه که زهين به هه لدها ده با: (فان وجد مع اللقيط مال كالشياب والفرش وما يكون في جيبه أو شد عليه أو دابة عنانها بيده أو وجد في خيمته، أو في دار ليس فيها غيره أو في بستان كذلك.. إلخ) ده توانين بلتين هه تا ولا خه که ثم ده قه باشه، گهرجى بى پيزى پتوه دياره، به لام (أو وجد في خيمته) وهك مه تدل وايه هه لپينانه كدى نه مه يه که له كيفايه كه دا ده فهرموئ: (ولو كان اللقيط في خيمته فهى له). نه مه يش له موغنى موحتاجدا باقى مه ده نى ثم مه ته لتمان بو حهل ده كا که ده فهرموئ، (وان وجد اللقيط في دار فهى له، ليلد ولا مزاحم.. ولا يحكم له ببستان وجد فيه.. لان سكنها تصرف والحصول في البستان ليس تصرفا ولا سكنى) له

٢٤٢) باسی سپارده (وه ديعه):

سپاره ناوه بۆ زات (عهين) ئاوه نه كه ي يا جيگري خاوه نه كه ي له لاي كه سي به نه مانه ت دايني، هه تا ئاگاداري بكا، سه ره به لگه له م با به ته دا نامه ي خواو ريگه ي ره به ره. خواي گه و ره ده فه رموي: {فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اُوْتِمِنَ اَمَانَتَهُ - سورة البقرة - ٢٨٣/٤٢} وه ده فه رموي: {اَنْ تُؤَدُّواْ الْاَمَانَاتِ اِلَى اَهْلِهَا - سورة النساء - ٥٨/٤} نه وه تا يه زداني پاك له م دوو ئايه ته دا فه رمان ده كا به دانه ري سپارده به خاوه ني، پيغه مبه ريش (دروود خوا له سه رب) ده فه رموي: سپارده به سه ر راستي بده ره وه ده ست نه و كه سه كه ده ست پاك و متمانه پيكر اوي داناوي، گزي و ناپاكيش له كه س مه كه، ته نانه ت له و كه سه يش كه گزي و ناپاكيت ئي ده كا (نه بو داوود) له سه حيه يندا ده فه رموي: خوشه ويست (دروود خوا له سه رب) ده فه رموي: نيشانه ي مرو ي ناپاك نه م سي ره وشه ناشيرينه يه: هه ركاتي قسه ي كرد دروي زوري تيا بكا، هه ركاتي په يمان ي به ست،

راستيدا گه ئي جار ته سه رپويكي زور خراب له نه صلي نه صله كه دا كراوه، اختصار جيايه له اختزال، گه ئي شوي ئي وا شه له قاو و شه له ژاوه نه له مه تن ده كا و نه له شرح، نو ميده ده كه م له ره حمه تي خوا له م ته رجمه ده دا سه ركه وتوومان به فه رموي، هه تا ببئي به هوي راست كرد نه وي هه له كاني ناو نه م كتیبه پيژه به لكوو ببئي به شه رحیكي كوردي بوي.

چونكه له راستيدا نه م كتیبه نه گه ر ته حقیق بكري و موراجعه بكري ته وه، بۆ لاوي موسولمان مانه ندي كه مه. چونكه موسولمان ي به ته مه ن ده بي به ره به ره سه رچاوه ي زانستي فره واته ر بكا، چونكه قوناغي سه ره تايي گه ئي جيايه له قوناغي كو تايي.

- وه رگيتر -

په پیماننه کې نه پاته سهر و هه میښه په پیمان شکیږی، هه رگاتې شتی پې سپېر را ده سپیس و ناپاک دمر چي، له گېرانه وده یه کی موسلیما نه م زیاده یه یښی هه یه: با له بهر چاوی خه لک روژوویش بگری و نویژیش بکاو خویښی به موسولمان له قه لاهم بدا). به لکه ی پېداویستی نه و خه لکه یښ به سپارده پې سپیاردن، له وی بوهستی.

برپارده کې:

نه و که سده ی بتوانی سپارده بپاریژی و له هه مان کاتا با ودریښتی به ده ستپاکي و نه مینداری خوی هه بی نه و سوننه ته بوی که سپارده ودر بگری، چونکه خوشه ویست (درووه خوا له سهر ب) ده فهر موی: خودا له پشتی نه و به نده باشه ی خوی هه تی که له سهر حه ق پشتی برای نایینی خوی ده گری. گریمان هر نه و هه بوو که بتوانی نه و سپارده یه ودر بگری نه و ده بری به سهر یا که ودری بگری، نه و که سده یښ که سپارده ی پې نه بپاریژی حه رامه ودری بگری، نه گهر ده تیوانی به لام با ودری به نه مینی خوی نه بوو که راهه تی هه یه که ودری بگری.

دهسته بهر نابی مه گهر له بهر که متهر خه می:

سپارده نه ماننه ته وا له دهستی نه میندارا، وه ک گشت سپارده یه کی تر نابی به دهسته بهر، به لام که متهر خه می تیابکا، یا له پاراستنیا کو تایی بکا، ده بی به دهسته بهر، وه ک نه و به بی فهرمانی خاوه نی له لای که سیکی تر به نه مانه ت دایب نی، یا خوی بچې بو سهر و به جی نه هیلې بو خاوه نه که ی، یا بو جیگری خاوه نه که ی، یا له شوینی دایب نی

که جیگه‌ی پاراستنی ناسایی وینه‌ی خو‌ی به‌بی به‌هانه‌ی ره‌وا له‌گه‌ل
خو‌ی بیبا بۆ سه‌فه‌ر، یا له‌کاتی نه‌خۆشینی مه‌ترسی‌دارا وه‌سیت نه‌کا که
ئه‌و سپارده‌یه‌ی له‌لایه، یا له‌وکاته‌دا که ده‌سلاتداری سه‌رولات زیندانی
ده‌کا بۆ گوشتن رانه‌سپێری له‌ باره‌یه‌وه، یا درێغی بکا له‌ باسکردنی، یا
به‌بی فه‌رمانی خاوه‌نی سوودی ئی وهر‌بگری، که ئه‌وه‌ داده‌نری به
که‌مه‌تر خه‌می و درێغیکردن، یا دهر‌بچێ له‌و مه‌رجه‌ی خاوه‌نه‌که‌ی
دایناوه، جا له‌هه‌ر کام له‌م شی‌وانه‌دا سپارده‌که‌ فه‌وتا ده‌یبرێری، نه‌گه‌ر
زۆرداری دا‌وای سپارده‌که‌ی لی‌کرد له‌ سه‌ریه‌تی که نه‌یداتی و حاشای
لی‌بکا و بیشاریته‌وه، به‌و په‌ری تواناوه‌ ده‌بی به‌رگری بکا، ئه‌گه‌ر ده‌یتوانی
به‌رگری بکا و به‌ نارم‌زوو نه‌یکرد ئه‌وه‌ ده‌سته‌به‌ره.

قسه‌ی ئه‌میندار ده‌خوات:

ئه‌گه‌ر ئه‌میندار به‌ خاوه‌ن سپارده‌ی گوت: سپارده‌که‌تم
پیدا‌ویته‌وه، قسه‌ قسه‌ی ئه‌وه، به‌مه‌رجی سویند بخوات، چونکه‌ زاتی پاک
ده‌فه‌رموی: { فَلْيُودِّ الَّذِي أُوتِمِنَ أَمَانَتُهُ } ئه‌وه‌تا خودا فه‌رمان به
ئه‌میندار ده‌کا که به‌بی شایه‌ت گرتن سپارده‌که‌ی پیدا‌وته‌وه، ئه‌مه‌یش
به‌لگه‌ی ئه‌وه‌یه که قسه‌ی ده‌خوات، چونکه‌ ئه‌گه‌ر وانه‌ب‌وایه‌ پی‌ی
ده‌فه‌رموو که شایه‌تی ئی بگری ئه‌وسا سپارده‌که‌ی بدا‌ته‌وه‌ ده‌ستی، وه‌ک
له‌م نایه‌ته‌ی تر‌دا ئامۆزگاری هه‌قداری هه‌تیو ده‌کا، که کاتی له‌ هه‌تیوی
دهر‌چوون ماله‌کانیان پی‌ بدنه‌وه‌و شایه‌تیان ئی بگرن له‌سه‌ر ئه‌وه، وه‌ک
ده‌فه‌رموی: { فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ } - سورة
النساء - ۶/۴.

بیویسته لهسه‌ری که له جیگه‌ی باراستنی ئه‌و جۆره شه‌ته‌دا
 دایبئی، بۆ نموونه دراوو خشل و گوهه‌ره به‌هادره‌کان له قاسه‌و
 سندوووقی قایما داده‌نرین، ناوماڵ له‌ناو مالا داده‌نرئ، بزنی و مهر له
 چه‌وشه‌ی مال و کۆزو گه‌ورێ خۆیاندا داده‌نرین. هه‌رکاتێ خاوه‌نه‌که‌ی
 داوای کرده‌وه، ده‌بێ به‌بێ دواخستن بیداته‌وه پێی، به‌پێی ئه‌م
 فهرماشته‌ی خوای گه‌وره: {إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ
 أَهْلِهَا - سورة النساء - ٥٨/٤} واته: ئه‌ی موسوڵمانینه! خودا
 فهرمانتان پێ ده‌کا که هه‌موو جۆره سپارده‌و ئه‌مانه‌تێ، بده‌نه‌وه ده‌ستی
 خاوه‌نی. جا هه‌ر کاتێ به‌بێ بیانوو دوابخست و فه‌وتایه‌ ده‌سته‌به‌ره، ئه‌گه‌ر
 بیانوی ره‌وای هه‌بوو نابێ به‌ ده‌سته‌به‌ری.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سو پاس و ستایش بۆ خوا به یارمه تی خوای گه وره و مه زن
ئه مپۆ که شه ممه یه، ریکه وتی (۱۹۹۵/۱۱/۱۱) له وه رگی پانی به رگی
یه که می ئه م کتیبه موباره که یه بوومه وه، له خودا داو ده که م که ئه م
مه نگاره بکا به نۆ به ره یی بۆم و بیکا به به رایى کۆششیکى پیروز، له
بواری ته رجه مه ی فیه قهدا، بۆ سه ر زمانى شیرینی کوردی، چ بۆ من و چ
بۆ گشت که سئ که په رو شى خزمه تی دین و خزمه تی میلله تی
کوردی.

لیته دا دووپاتی ده که مه وه:

(۱) له کتیبه گه وره کاندایا زاناکان به باشی به سه رو گو یلاکی
یه کتردا دین، له کاتی گله یی و راستکردنه وه ی هه له ی یه کتریدا. گه ئی
توندتر له م گله ییانه ی که من له مامۆستای پایه به رزی ئه حمه د عیسا
عاشوورم کردوه. له بهر ئه وه نابئ ئه مه ی من له م باره یه وه نووسیومه
به تانه و توانچ له قه له م بدرئ. عه للامه ی عه ینی، له به رگی یه که می
عومده تولقاریدا، له کاتی شه رحی فه رمووده ی: (رَبِّ مَبْلُغٍ اَوْعَى مِنْ
سَامِعٍ) دا رخنه له بۆچوونی کرمانی و شیخ قوطبه دین ده گری و پێیان
ده فه رموی: قلت: کل منهما قد ابعد وتعسف! ئه مه مشتیکه له
خه روارئ.

(۲) به پێی ته وانا به نده پا به ندی ده قی ئه صله که بووم و له زۆر
شوینیش که قسه کان بۆنی بازئ شتی ئی هاتبئ که له گه ل مه شه ربه ی

خۆمدا رێ نهکه وتبێ، ناچار بووم دهقه که به جوانی ته رجه مه بکهه.
به لām نهوه مه عنای وانیه که من نه و رایه په شه نه ده کهه.

(۳) له خوا به زیادبێ نهه وه رگه پانه باشت رین شه رح و شیکردنه وهیه
بو تیگه یشتن له (کفایه الاخیار) و (الفقه المیسر).

به لێ بو فیروونی نهه دوو کتیبه فه قی ده توانی نهه وه رگه پاره
کور دیه بکا به ماموستای خوێ. به لām نهه مه عنای وانیه که مه لاو
فه قی بهه ته رجه مانه بی نیاز بین له دیراسه ی عولومی شه یعت به
عه ره بی، نهه، نهو بو چوونه هه لیه، پیویسته له سه ره مه لاو فه قی زانسته
شه رعیه کان، وهک جار ان به عه ره بی بخوینن.

(۴) تکا له هه موو ماموستاو خوینه واران و نه دیان ده کهه، که
به بی له بارابوونی ته و او په لاماری ته رجه مهو دانانی کتیبی گه وره ی
ئایینی نه دهه، چونکه وه رگه پانی شه ر پرم، کتیبی بی سه ره بهر، ههه
نه صله که، ههه باب ته که، هه زمانه که، له به رچاو دهخا.

غفر الله لی ولوالدی ولسائر المسلمین، وآخر دعوانا ان الحمد لله رب
العالمین.

في كنفِ ظلِّ علِّ القرآنِ اظل نجلي (كاوة) يا رحمان

وصلی الله تعالی علی سیدنا محمد وآله وصحبه وسلم.

وه رگه ی

نوری فارس می خان هه سه نه

سلیمانی (خانوی زابته کان)

گه ره کی ماموستایان.

فهرس المراضيع

زنجيره	پيړستی سهره باسه کان	لاپهړه
*	پيشه کی...	۸-۳
۱.	پاکي - الطهاره	۱۱-۹
۲.	به شه کانی ئاو	۱۶-۱۱
۳.	حوکمی ئاوی بهرماوه	۱۸-۱۶
۴.	پیستی مردار	۲۰-۱۹
۵.	نيسک و مووی مردار	۲۲-۲۰
۶.	به کارهینان و راگرتنی قاپ و قاچاغ	۲۴-۲۲
۷.	سیواک	۲۶-۲۴
۸.	دهستنويز	۳۰-۲۶
۹.	سوننه ته کانی دهستنويز	۳۶-۳۰
۱۰.	تاراتگرتن: خو پاکړدنه وه	۳۸-۳۶
۱۱.	دهستووری سهر او کړدن	۴۳-۳۸
۱۲.	هوکانی بی دهستنويزی	۴۹-۴۴
۱۳.	یاسایه کی شهر عزانی (قاعدة فقهية)	۵۰-۴۹
۱۴.	خوشوردن - غوسل	۵۳-۵۰
۱۵.	فه رزه کانی خوشوردن	۵۵-۵۳
۱۶.	سوننه ته کانی خوشوردن	۵۷-۵۵
۱۷.	هه لمالینی شهرمگا له کاتی خوشوردندا	۵۸
۱۸.	خوشوردن سوننه ته کان	۶۵-۵۹
۱۹.	دهستی ته رهيان به سر خوف (سؤل) دا	۶۵
۲۰.	مهرجه کانی دهسپياهيانانی سؤل	۶۷-۶۶

﴿ نېقىي ناسان ﴾

زنجيره	پېرستى سهره باسه كان	لاپره
۲۱.	ماوهى دهسپياهيټان: (مده المسح)	۶۸-۶۷
۲۲.	سهره تاي ماوهى دهسپياهيټان	۶۹-۶۸
۲۳.	چونيه تىي دهسپياهيټان	۷۰-۶۹
۲۴.	چى دهسپياهيټان پوچ دهكاته وه	۷۱-۷۰
۲۵.	تهيه موموم	۷۲-۷۱
۲۶.	ياساي دروستبوونى تهيه موموم	۷۴-۷۲
۲۷.	مهرجه كانى دامه زرانى تهيه موموم	۷۹-۷۴
۲۸.	فهرزه كانى تهيه موموم	۸۱-۷۹
۲۹.	سوننه ته كانى تهيه موموم	۸۲-۸۱
۳۰.	به چى تهيه موموم پوچ ده بيټه وه؟	۸۳-۸۲
۳۱.	دهسهيټان به سهر ته ته وه موشه ممادا	۸۵-۸۳
۳۲.	پيويسته بو هه موو فهرزى تهيه مومومى بكا	۸۷-۸۵
۳۳.	باسى پيسى - النجاسه	۸۸-۸۷
۳۴.	حوكمى نهو پارچه يه ي كه له ناو له شى گيانداره وه جيا ده بيټه وه	۹۱-۸۸
۳۵.	شوردنى پيسى	۹۳-۹۱
۳۶.	بريار (حوكم) ي گياندارى له ناو شتى شلدا بمرئ	۹۴-۹۳
۳۷.	بريارى پاكي و پيسى گياندار له كاتى ژيانيدا	۹۵-۹۴
۳۸.	بريارى پاكي و پيسى مرداره وه بوو	۹۷-۹۵
۳۹.	پاككردنه وهى گلاوى سه گ و به راز	۹۸-۹۷
۴۰.	پاككردنه وهى مه ي به وه ده بي كه ببئ به سرکه	۱۰۰-۹۹
۴۱.	چاوپوشيكردن له هه ندئ پيسى	۱۰۲-۱۰۰
۴۲.	بينويژى و زه يستانى و هه ميشه بينويژى	۱۰۴-۱۰۲

فیهی ناسان

زنجیره	پیرستی سهره باسه کان	لاپه ره
۴۳.	زهستانی (النفاس)	۱۰۶-۱۰۵
۴۴.	همیشه بینوئیژی (الاستحاضه)	۱۰۹-۱۰۶
۴۵.	لای خوارووی سالی بینوئیژی	۱۱۰
۴۶.	ماوهی مانوهی کۆریه له سکی دایکیا	۱۱۱-۱۱۰
۴۷.	ئهوهی له کاتی بینوئیژی و زهستانی نادرسته	۱۱۸-۱۱۲
۴۸.	ئهوهی بۆ له شپیس نادرسته	۱۲۰-۱۱۸
۴۹.	ئهوهی بۆ بۆ ده سنوئژ نادرسته	۱۲۲-۱۲۰
۵۰.	دهستدان له قورئان له بهر فیروون و قیرکردن	۱۲۳
۵۱.	نوئژ (الصلاة)	۱۲۳-۱۲۴
۵۲.	کاتهکانی نوئژ	۱۳۰-۱۲۵
۵۳.	مه رجهکانی پیوستبوونی نوئژ	۱۳۲-۱۳۱
۵۴.	مه رجه دامه زاندنی نوئژ	۱۳۲
۵۵.	مه رجه دامه زاندنی نوئژ ئه م پینجهن:	۱۳۸-۱۳۳
۵۶.	روو نه کردنه رووگه له دوو کاتدا دروسته	۱۴۲-۱۳۸
۵۷.	روکنهکانی نوئژ	۱۵۰-۱۴۲
۵۸.	گه وهی فاتیحه له چاو هینی تردا	۱۵۸-۱۵۰
۵۹.	ئهو شتانهی له پیش ده ستردن به نوئژ سوننه تن	۱۶۰-۱۵۸
۶۰.	له سهره تاوه هوی دامه زاندنی بانگو قامهت چیپوو؟	۱۶۴-۱۶۰
۶۱.	باسی ئهو شتانهی که له ناو نوئژدا سوننه تن پینان ده گوتری ئه بعاچ واته: گرنگه سوننه ته کان	۱۶۸-۱۶۵
۶۲.	ئهو شتانهیش له ناو نوئژدا سوننه تن پینان	۱۸۸-۱۶۹

زنجیره	پیراستی سهره باسه کان	لاپه ره
	ده گوتری: هه یئات، واته: سوننه ته سووکه له کان	
٦٣.	سوننه ته په یوه سته کانی نویژه فهرزه کان	١٨٩-١٨٨
٦٤.	نویژی سوننه تی زور سوننه ت	١٩٨-١٩٠
٦٥.	گوته کانی دوا نویژه کان	٢٠٢-١٩٨
٦٦.	ژن له چه ند شتیکا جیا به له پیاو	٢٠٥-٢٠٣
٦٧.	شهرمگای پیاوو ژن	٢٠٦-٢٠٥
٦٨.	ئو شتانه ی نویژ به تال هکه نه وه	٢١٤-٢٠٧
٦٩.	کوړنووشی هه له و هویه کانی	٢١٩-٢١٥
٧٠.	ئو کاتانه ی که نویژیان تیادا ناپه سهنده	٢٢٢-٢١٩
٧١.	نویژی به کو مه ل (نویژی جه ماعت)	٢٣٢-٢٣٢
٧٢.	کو تر کردنه وه ی نویژی چوار رکاتی	٢٣٣-٢٣٢
٧٣.	مهرجی سه فهره که	٢٣٧-٢٣٤
٧٤.	که ی ریبوار ده ست ده کا به کو تر کردنه وه	٢٣٨-٢٣٧
٧٥.	کو کردنه وه ی دوو نویژ	٢٤٢-٢٣٨
٧٦.	گیرانه وه ی نویژی فه وتاو	٢٤٤-٢٤٢
٧٧.	نویژی هه یینی (صلاة الجمعة)	٢٤٤
٧٨.	نویژی جومعه سوننه ته یا فهرزه؟	٢٤٦-٢٤٥
٧٩.	مهرجه کانی پیو یستبوونی	٢٤٧-٢٤٦
٨٠.	مهرجه کانی دامه زرانندی	٢٤٩-٢٤٧
٨١.	فهرزه کانی نویژی هه یینی!	٢٥٠-٢٤٩
٨٢.	هه یئه ته کانی نویژی هه یینی	٢٥٢-٢٥١
٨٣.	گو یپا گرتن له وتاره که ی	٢٥٣-٢٥٢
٨٤.	له کاتی وتاره که دا نویژ دروسته	٢٥٥-٢٥٤

لاپهړه	پېرسنۍ سره باسه کان	زنجیره
۲۵۶-۲۵۵	خویندنی سوور هتی که هف	۸۵
۲۵۶	کاژیری نزاگیر ابون	۸۶
۲۵۷	سه لواتدان له سهر پیغه مېسر {دروودی خوای له سهر بی}	۸۷
۲۵۷	له پاش بانگی روژی هینی مامه له نادروسته	۸۸
۲۶۰-۲۵۸	نویژي همدوو جهژن	۸۹
۲۶۱	کاتی نویژي دوو جهژنه کان	۹۰
۲۶۲-۲۶۱	نه ندازه ی رکاته کانیان	۹۱
۲۶۳-۲۶۲	وتاری پاش نویژي جهژن	۹۲
۲۶۳	نویژي جهژن له سارادا	۹۳
۲۶۵-۲۶۳	نه لاهو نه کبه رکردن له جهژندا	۹۴
۲۶۵	نه و گوته یه ی که بهوشیویه ته کبیر جوانه	۹۵
۲۶۸-۲۶۶	نویژي خوړگیران و مانگ گیران	۹۶
۲۶۸	سوننه ته به کومه لی بکری	۹۷
۲۷۰-۲۶۹	وتار له دوو نویژاندا	۹۸
۲۷۸-۲۷۱	نویژه بارانه	۹۹
۲۸۱-۲۷۹	باسی نویژي ترس	۱۰۰
۲۸۴-۲۸۲	به کارهینانی ناوړیشم و زیږ	۱۰۱
۲۸۸-۲۸۴	نه وهی بو مردوو پیویسته	۱۰۲
۲۹۰-۲۸۸	سوننه ته کانی شوړدنی مردوو	۱۰۳
۲۹۲-۲۹۱	نه وهی له کفندا سوننه ته	۱۰۴
۲۹۳-۲۹۲	نویژي مردوو	۱۰۵
۲۹۷-۲۹۳	بنیاته کانی نویژي مردوو: نه م حه وته ن	۱۰۶

زنجیره	پیرستی سهره باسه کان	لاپه ره
۱۰۷.	چی سوننه ته بۆ ناشتن	۲۹۸-۳۰۰
۱۰۸.	دوو کهس له ناویه ک گۆردا نانیرزین مه گهر بۆ ناچارایی	۳۰۱-۳۰۲
۱۰۹.	گریان بۆ مردوو	۳۰۲-۳۰۳
۱۱۰.	شین و زاری له سهر مردوو	۳۰۳-۳۰۶
۱۱۱.	ئهو هی له پرسه دا سوننه ته	۳۰۷-۳۰۸
۱۱۲.	پرسه: سهرکیشتی: سهر خوشی: نهوازش	۳۰۹-۳۱۱
۱۱۳.	باسی زهکات	۳۱۱-۳۱۲
۱۱۴.	برپاری زهکات (حوکمه کهی)	۳۱۲-۳۱۳
۱۱۵.	جۆرهکانی زهکات	۳۱۳
۱۱۶.	ئازهل	۳۱۳-۳۱۴
۱۱۷.	مهرجی پیویستبوونی زهکاتی ئازهل	۳۱۴-۳۱۶
۱۱۸.	زهکاتی پاره که بریتییه له م دوو شته: زیرو زیو	۳۱۶
۱۱۹.	زهکاتی کشتوکال و دانهویل	۳۱۷-۳۱۸
۱۲۰.	زهکاتی میوه هات	۳۱۸-۳۱۹
۱۲۱.	زهکاتی سامانی بازرگانی	۳۱۹-۳۲۰
۱۲۲.	را دهی زهکاتی و شتر	۳۲۰-۳۲۲
۱۲۳.	را دهی زهکاتی ره شه ولاخ	۳۲۲
۱۲۴.	را دهی زهکاتی مه پو بز	۳۲۲-۳۲۴
۱۲۵.	زهکاتی سامانی هاوبه ش	۳۲۴-۳۲۷
۱۲۶.	را دهی زهکاتی زیرو زیو	۳۲۷-۳۲۸
۱۲۷.	مهرجی زهکه ته که یان	۳۲۸-۳۲۹
۱۲۸.	زهکاتی خشل	۳۳۰-۳۳۲

زنجیره	پیرستی سهره باسه کان	لاپه ره
۱۲۹.	رادهی زهکاتی دانه ویله و میوه	۲۳۲-۲۳۵
۱۳۰.	نرخاندنی سامانی بازرگانی	۲۳۵
۱۳۱.	زهکاتی کان: واته: مه عده ن	۲۳۶-۲۳۷
۱۳۲.	زهکاتی زیرو زیوی شاراو هی کون	۲۳۷-۲۳۸
۱۳۳.	ئهوانه ی که زهکاتیان پی دهری	۲۳۸-۲۴۲
۱۳۴.	لا باسی (فهرعی)	۲۴۳-۲۴۵
۱۳۵.	پینج کهس هه ن زهکاتیان پی ناشی	۲۴۵-۲۴۸
۱۳۶.	خیری سوننه ت (صدقة لتطوع)	۲۴۹-۲۵۲
۱۳۷.	روژوو (الصيام)	۲۵۳-۲۵۶
۱۳۸.	روژوو به چی پوچ ده بیته وه	۲۵۶-۲۶۰
۱۳۹.	چی له روژدا سوننه ته	۲۶۰-۲۶۲
۱۴۰.	ئهو روژانه ی که روژوویان تیادا نادروسته	۲۶۲-۲۶۴
۱۴۱.	روژووی روژی گومان (صوم يوم الشك)	۲۶۴-۲۶۵
۱۴۲.	برپاری دروستبوون له روژی ره مه زانا	۲۶۵-۲۶۷
۱۴۳.	مردووی روژووی له سه ربی	۲۶۷-۲۶۸
۱۴۴.	پیری ئیختیارو کهسی له ریزی ئه و دابی	۲۶۹
۱۴۵.	ژنی دوو گیان و ژنی مه مکده ر	۲۶۹-۲۷۰
۱۴۶.	نه خوش و پیوار	۲۷۰-۲۷۱
۱۴۷.	روژووی سوننه ت	۲۷۱-۲۷۳
۱۴۸.	روژووی ناباش (الصوم المكروه)	۲۷۴-۲۷۵
۱۴۹.	روژووی سوننه ت بو ئافره ت	۲۷۶
۱۵۰.	زهکاتی سه رفتره	۲۷۶-۲۷۹
۱۵۱.	کاتی دهرکردنی	۲۸۰

زنجيره	پيوستى سەرە باسەكان	لاپەرە
۱۵۲.	حېكمەتى سەر قترە	۳۸۱
۱۵۳.	باسى گەورەيى رۆژوو	۳۸۲-۳۸۱
۱۵۴.	هەرەشە لە رۆژوو نەگرتنى رەمەزان	۳۸۲
۱۵۵.	نزاى رەوا بە زمانى بەرۆژوو وە	۳۸۲
۱۵۶.	مانگە پيۆزەكە	۳۸۴-۳۸۳
۱۵۷.	خەلۆە كيشان لە مرگە و تا (اعتكاف)	۳۸۹-۳۸۴
۱۵۸.	حەج	۳۹۰-۳۸۹
۱۵۹.	عەمرە	۳۹۴-۳۹۱
۱۶۰.	مەرجه كانى پيويستبوونى حەج	۳۹۷-۳۹۴
۱۶۱.	بنياتەكانى حەج (اركان الحج)	۳۹۹-۳۹۷
۱۶۲.	ئەرکەكانى هەلسورپان - پيويستىيەكانى تەواف	۴۰۵-۴۰۰
۱۶۳.	پيويستىيەكانى حەج - ئەرکەكانى حەج	۴۱۰-۴۰۵
۱۶۴.	حەجى ژن	۴۱۱-۴۱۰
۱۶۵.	سوننەتەكانى حەج	۴۱۴-۴۱۱
۱۶۶.	خۆ رووتکردنەو لە جل و بەرگى دووراو	۴۱۵-۴۱۴
۱۶۷.	ئەوشتانەى نادروستن بو ئەوكەسەى لە ئيجرامدابى	۴۲۰-۴۱۵
۱۶۸.	تۆلە (فيديه) پيويستە لەسەر كەسى ئەمانە بكا.	۴۲۱-۴۲۰
۱۶۹.	كەسى فرىاي وەستان لە عەرەفات نەكەوى حەجى لە دەست دەچى	۴۲۳-۴۲۱
۱۷۰.	كەسى بنياتى نەكا حوكمى چييه؟	۴۲۳
۱۷۱.	ئەو گياندارانەى كە سەرپرینی پيويست دەبى لە ئيجرامدا	۴۲۴-۴۲۳

﴿ فقهی ناسان ﴾

زنجیره	پیرستی سهره باسه کان	لاپه ره
۱۷۲.	ئهو خوینه پیوستانه پینجن:	۴۲۹-۴۲۴
۱۷۳.	جیگه ی نازهل دیاری و خوراک به خشین	۴۳۰-۴۲۹
۱۷۴.	کوشتنی نه چیری ههره م و برینی دهره ختی	۴۳۱-۴۳۰
۱۷۵.	حه جکردن له جیاتی که سینکی تر	۴۳۳-۴۳۲
۱۷۶.	حه جه که ی پیغه مبه ر {دروودی خوای له سهری}	۴۴۲-۴۳۳
۱۷۷.	سهردانی مزگه وته که ی پیغه مبه رو مه قه دی پیروزی {دروودی خوای له سهری}	۴۴۵-۴۴۳
۱۷۸.	دهستووری سهردانه که	۴۴۷-۴۴۵
۱۷۹.	چوئیتی ئهم سهردانه: دهستووری سهردانی گوپی پیروزی پیغه مبه ر {دروودی خوای له سهری}	۴۵۱-۴۴۷
۱۸۰.	سهردانی گوپرستانی (جنه البقیع) و نارامگای شه هیدانی ئیسلام	۴۵۲-۴۵۱
۱۸۱.	سهردانی ئهو مزگه وتانه که پیغه مبه ر {دروودی خوای له سهری} نویرتی له ناویاندا کردوه	۴۵۵-۴۵۳
۱۸۲.	سهردانی ئهو بیرانه ی مه دینه که پیغه مبه ر {دروودی خوای له سهری} ناوی ئی نوش کردوون	۴۵۸-۴۵۶
۱۸۳.	دهستووری گه پانه وه	۴۶۱-۴۵۸
۱۸۴.	به پیروه چوونی حاجی و پیروزیایی لی کردنی	۴۶۱
۱۸۵.	چه ن کاریکی ناشایسته ی تازه قه للا..	۴۶۵-۴۶۲
۱۸۶.	ناشایسته کانی ناو سهردانی گوپی پیغه مبه ر {دروودی خوای له سهری}	۴۷۰-۴۶۵
۱۸۷.	کرین و فروشتن	۴۷۴-۴۷۱
۱۸۸.	جوړه کانی کرین و فروشتن	۴۷۴

زنجیره	پیرستی سهره باسه کان	لایه ره
۱۸۹.	مهرجه کانی دامه زرائی فروشتن	۴۷۹-۴۷۵
۱۹۰.	باسی سه له م	۴۸۰-۴۷۹
۱۹۱.	مهرجه کانی سه له م	۴۸۲-۴۸۰
۱۹۲.	فروشتنی شت له پیش وه رگرتنیدا	۴۸۳-۴۸۲
۱۹۳.	فروشتنی قه باله و کومپیه الو شتی وا	۴۸۴-۴۸۳
۱۹۴.	فروشتنی گوشت به گیانله بهر	۴۸۵-۴۸۴
۱۹۵.	فروشتنی ته فره دانی تیا دابی که مه شهووره به (بیع الغرر)	۴۸۵
۱۹۶.	باسی سوود (واته: رییا)	۴۸۹-۴۸۵
۱۹۷.	جوره کانی سوود	۴۹۰-۴۸۹
۱۹۸.	باسی قه ده غه کردنی سوود (علة تحریم الربا)	۴۹۲-۴۹۰
۱۹۹.	ئه نجامه خراپه کانی سوود	۴۹۲
۲۰۰.	سهریشکیی کریارو فروشیار	۴۹۴-۴۹۲
۲۰۱.	گیرانه وهی فروشراو به هوی نه نگه وه	۴۹۶-۴۹۵
۲۰۲.	باسی فروشتنی بهری باخ و دانه ویله	۴۹۸-۴۹۷
۲۰۳.	فروشتنی ئه وشتهی سوود له خوگرایی به ته پری به توخمی خوی (بیع مافیة الربا بجنسة رطبا)	۴۹۹-۴۹۸
۲۰۴.	چهن فروشتنیکی پووچ و به تال	۵۰۴-۴۹۹
۲۰۵.	باسی بارمه (رههن)	۵۰۸-۵۰۵
۲۰۶.	دهست بهست (الحجر)	۵۱۰-۵۰۸
۲۰۷.	ته سه پروفی منال و شیت و نه قام (سفیه)	۵۱۱
۲۰۸.	ته سه پروفی لاته که وتوو (موفلیس)	۵۱۲
۲۰۹.	ته سه پروفی نه خووش له زیاتر له سهر سنییه کی	۵۱۳

زنجیره	پېرسنی سەرەباسەکان	لایەرە
	مالی خۆی	
۲۱۰.	تەسەرپوفی کۆیلە (تصرف العبد)	۵۱۳
۲۱۱.	رێکەوتن (سولج)	۵۱۴
۲۱۲.	باسی جوۆرەکانی رێکەوتن (سولج)	۵۱۴-۵۱۵
۲۱۳.	کەلک وەرگرتن لە شەقام و کۆلان	۵۱۵-۵۱۷
۲۱۴.	هەوالە: حەوالە (الحواله) بەرەورووکردنەو	۵۱۷-۵۲۳
۲۱۵.	دەستەبەریی (الضمان)	۵۲۴-۵۲۶
۲۱۶.	چی کاتێ دەستەبەر بۆی هەیه بگەرێتەو بۆ سەر دەستەبەری لەباتی کراو (مضمون عنه)	۵۲۷
۲۱۷.	دەستەبەریی شتی نەزانراو و شتی کە هێشتا پێویست نەبووبێ (ضمان المجهول وما لم يجب)	۵۲۷-۵۲۸
۲۱۸.	دەستەبەریی (کەفالهت)	۵۲۸-۵۳۰
۲۱۹.	باسی ھاوبەشی (شەراکەت)	۵۳۰
۲۲۰.	جوۆرەکانی ھاوبەشی	۵۳۱-
۲۲۱.	ھاوبەشی لە پشک و سەنەدات	
۲۲۲.	باسی جێداریی، واتە: وەکالەت	
۲۲۳.	باسی پێلێنان (اقرار)	
۲۲۴.	باسی خواستەمەنی (عاریه)	
۲۲۵.	زەوتکردن (غەصب)	
۲۲۶.	باسی بەش هەلگرتنەو (شوفعه)	
۲۲۷.	باسی قازانج بە ھاوبەشی (قراض)	
۲۲۸.	دەستەبەریی لەسەر ئیشکەر نیه	
۲۲۹.	زیان لە قازانج پێدەکرێتەو	

لَپەرە	پێڕستی سەرەبەسەکان	زنجیرە
	باسی باخەوانی (موسافات)	۲۳۰.
	باسی بەکریدان (اجارە)	۲۳۱.
	باسی دەستخۆشانه و سەر قەڵەمانە و دەلیفە تانە کە مەشهوورن بە (جعالە)	۲۳۲.
	باسی مەلکانە و بنەتۆ، مەبەست: موزارە عەو موخابەرە	۲۳۳.
	ئاوەدانکردنەوی وێرانە (احیاء الموات)	۲۳۴.
	بەریار (حوکم)ی ئاوەدانکردنەو	۲۳۵.
	بەخشینی ئاوکە ی پێویست دەبێ؟	۲۳۶.
	وەقف: شت تەرخانکردن بۆ خیری نەبڕاو	۲۳۷.
	باسی بەخشین (هبة)	۲۳۸.
	باسی عومراو روqbا: با بە کوردی ناویان بنیین ژێنە بەخش و تەما بەخش:	۲۳۹.
	باسی هەلگرتنی شتی داکە و توو (لقطه)	۲۴۰.
	منالی فریدراو (القيط)	۲۴۱.
	باسی سپاردە (وهدیعه)	۲۴۲.